II

SIMONE DE BEAUVOIR

İKİNCİ CİNSİYET

KOÇ KAM

SIMONE DE BEAUVOIR

İKİNCİ CİNSİYET

Yaşanmış Deneyim

II

KOÇ KAM

SIMONE DE BEAUVOIR

İKİNCİ CİNSİYET

II

Yaşanmış Deneyim

KOÇ ÜNİVERSİTESİ TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN ÇALIŞMALARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ (KOÇ-KAM)
VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA UNESCO KÜRSÜSÜ

İkinci Cinsiyet 2. Cilt
Yaşanmış Deneyim
Simone de Beauvoir

Fransızcadan çeviren: Gülnur Savran
Editör: Emine Sarıkartal
Düzelti: Nihal Boztekin
Kapak ve kitap tasarımı: Duygu Güven, Serçin Çabuk (fika)
Mizanpaj uygulama: Gökçen Ergüven

© Editions Gallimard, Paris, 1949
© Koç Üniversitesi, 2016
1. Baskı: İstanbul, Ekim 2019

Bu kitabın yazarı, eserin kendi orijinal yaratımı olduğunu ve eserde dile getirilen tüm görüşlerin kendine ait olduğunu, bunlardan dolayı kendinden başka kimsenin sorumlu tutulamayacağını; eserde üçüncü şahısların haklarını ihlal edebilecek kısımlar olmadığını kabul eder.

Baskı: 12.matbaa — Sertifika no: 33094
İbrahim Karaoğlanoğlu Cd. No: 35 Kâğıthane/İstanbul — +90 212 281 2580

Koç Üniversitesi — Sertifika no: 18318
Rumelifeneri Yolu 34450 Sarıyer/İstanbul — +90 212 338 1000

Koç University Suna Kıraç Library Cataloging-in-Publication Data

Beauvoir, Simone de, 1908-1986
İkinci cinsiyet = Deuxième sexe / Simon de Beauvoir ; Fransızcadan çeviren Gülnur Savran.--İstanbul : Koç Üniversitesi, 2019.
2 volumes ; 16,5x24 cm.-- Koç Üniversitesi Yayınları
Includes bibliographical references and index.
978-605-7685-12-4 (paperback volume 2)
1. Feminism. I. Savran, Gülnur. II. Title.
HQ1208.B35220 2019

İKİNCİ CİNSİYET

-II-

Simone de Beauvoir, bize yaşamını ve yapıtını bizzat tanıttığı *Anılar*'ını yazmıştır. 1958'den 1972'ye kadar dört cilt yayımlanmıştır: *Mémoires d'une jeune fille rangée* [*Derli Toplu Bir Genç Kızın Anıları*– Türkçeye *Bir Genç Kızın Anıları* olarak çevrildi], *La Force de l'âge* [*Yaşın Gücü*– Türkçeye *Olgunluk Çağı* olarak çevrildi], *La Force des choses* [*Olayların Gücü*], *Tout compte fait* [*Hesap Kitap Tamam*]; bunlara 1964 tarihinde *Une mort très douce* [*Çok Tatlı Bir Ölüm*] adlı anlatı eklenmiştir. Otobiyografinin geniş olmasının gerekçesini oluşturan ve ona anlamını veren şey, yazarın temel bir çelişkisidir: Onun için, yaşama sevinciyle yazma zorunluluğu arasında, bir yanda olumsallığın görkemiyle öte yanda kesinliğin kurtarıcılığı arasında seçim yapmak hep imkânsız olmuştu. Kendi varoluşunu yazı konusu haline getirmek, kısmen bu ikilemin dışına çıkmaktı.

Simone de Beauvoir 9 Ocak 1908'de Paris'te doğdu. Bakaloryaya kadar eğitimini katolik bir okul olan Cours Désir'de sürdürdü. 1929'da felsefe bölümünden mezun oluşundan 1943'e kadar, Marsilya, Rouen ve Paris'te öğretmenlik yaptı. *Quand prime le spirituel* [*Tinsel Olan Öne Geçtiğinde*], 1939 savaşından önce tamamlanmış olduğu halde ancak 1979'da yayımlandı. Yazar olarak gerçek çıkışını yaptığı eser *L'invitée*'dir [*Konuk Kız*]. Bunu *Le sang des autres* [*Başkalarının Kanı*] (1945), *Tous les hommes sont mortels* [*Bütün İnsanlar Ölümlüdür*], 1954'te yazara Goncourt ödülünü getiren romanı *Les Mandarins* [*Mandarinler*], *Les belles images* [*Güzel İmgeler*] (1966) ve *La femme rompue* [*Yıkılmış Kadın*] (1968) izler.

1949'da yayımlanan ve dünya feminist hareketinin başvuru kaynağı haline gelen ünlü *Deuxième Sexe* [*İkinci Cinsiyet*] dışında Simone de Beauvoir'ın kuramsal yapıtları çeşitli felsefi ya da polemik denemelerden oluşur: Örneğin, *Privilèges* [*Ayrıcalıklar*] (1955, kitabın ilk makalesi olan *Faut-il brûler Sade?* [*Sade'ı Yakmalı mı?*] başlığıyla yeniden yayımlanmıştır) ve *La Vieillesse* [*Yaşlılık*] (1970). Yazar *Les Bouches inutiles* [*Yararsız Ağızlar*] (1945) adlı bir tiyatro oyunu yazmış ve gezilerinden bazılarını *L'Amérique au jour le jour* [*Günbegün Amerika*] (1948) *ve La Longue Marche* [*Uzun Yürüyüş*] (1957) adlı eserlerinde anlatmıştır.

Sartre'ın ölümünden sonra Simone de Beauvoir 1981'de *La Cérémonie des adieux*'yü [*Veda Töreni*] ve Sartre'ın ona yazdığı çok sayıda mektubun bir kısmını bir araya getiren *Lettres au Castor*'u [*Kunduz'a Mektuplar*] (1983) yayımladı. 14 Nisan 1986'da ölene kadar, Sartre ile birlikte kurdukları *Les Temps modernes* adlı derginin yayımlanmasına aktif olarak katkıda bulunmuş ve feminizm ile eksiksiz dayanışmasını sayısız ve çok çeşitli biçimde göstermiştir.

Kadın olmak ne talihsizliktir!
Fakat kadın olmanın en büyük talihsizliği,
bunun bir talihsizlik olduğunu anlamamaktır.
KIERKEGAARD

Yarı kurban yarı suç ortağı, herkes gibi.
J.-P. SARTRE

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 9

Birinci kesim 11
OLUŞUM

Birinci bölüm 13
Çocukluk

İkinci bölüm 65
Genç Kız

Üçüncü bölüm 103
Cinselliğe giriş

Dördüncü bölüm 133
Lezbiyen kadın

İkinci kesim 151
DURUM

Beşinci bölüm 153
Evli kadın

Altıncı bölüm 227
Anne

Yedinci bölüm 267
Toplum yaşamı

Sekizinci bölüm 293
Fahişeler ve kibar fahişeler

Dokuzuncu bölüm 311
Olgunluktan yaşlılığa

Onuncu bölüm 329
Kadının durumu ve kişiliği

Üçüncü kesim 355
DOĞRULAMA BİÇİMLERİ

On birinci bölüm 357
Narsisist kadın

On ikinci bölüm 371
Âşık kadın

On üçüncü bölüm 395
Mistik kadın

Dördüncü kesim 403
ÖZGÜRLEŞMEYE DOĞRU

On dördüncü bölüm 405
Bağımsız Kadın

SONUÇ 435

GİRİŞ

Günümüzün kadınları kadınlık efsanesini tahtından indirmekteler; bağımsızlıklarını somut olarak olumlamaya başlıyorlar ama insanlıklarını eksiksiz yaşamayı başarmaları kolay olmuyor. Kadın dünyasının içinde, kadınlar tarafından yetiştirilmiş kadınların olağan yazgısı, onları yine pratik olarak erkeğe bağımlı kılan evliliktir; erkeklik itibarı ise silinip gitmekten çok uzaktır: Hâlâ sağlam ekonomik ve toplumsal temellere dayanıyor. Dolayısıyla kadının geleneksel yazgısını özenle incelemek gerekiyor. Kadın, kadınlık durumunun çıraklığını nasıl yapıyor, onu nasıl deneyimliyor, nasıl bir dünyaya kapatılmış durumda ve önünde hangi kaçış yolları var? İşte bunları anlatmaya çalışacağım. Ancak o zaman, ağır bir geçmişin mirasçısı olan kadınların, kendilerine yeni bir gelecek kurmaya çalışırken karşılaştıkları sorunları anlayabiliriz. "Kadın" ya da "kadınsı" sözcüklerini kullanırken elbette hiçbir arketipe, hiçbir değişmez öze gönderme yapmıyorum. Savlarımın çoğunu "eğitimin ve törelerin bugünkü durumunda" ibaresiyle birlikte düşünmek gerekir. Burada söz konusu olan, bazı öncesiz sonrasız hakikatleri dile getirmek değil, bütün tekil kadın varoluşlarının üzerinde yükseldiği ortak temeli betimlemektir.

Birinci kesim

OLUŞUM

Birinci bölüm

Çocukluk

Kadın doğulmaz: Kadın olunur. İnsan dişisinin toplum içinde büründüğü biçimi belirleyen hiçbir biyolojik, ruhsal, ekonomik yazgı yoktur; erkek ile hadım edilmiş varlık arasındaki kadınsı diye nitelendirilen bu ürünü yaratan, uygarlığın bütünüdür. Birey ancak başkalarının dolayımıyla *Başka* olarak oluşur. Çocuk kendisi için var olduğu ölçüde, kendini cinsel bakımdan farklılaşmış olarak kavramaz. Hem oğlan hem kız çocuklarının bedenleri ilkin bir öznelliğin yansımasıdır, dünyanın anlaşılmasını sağlayan araçtır. Çocuklar, evreni cinsel organları aracılığıyla değil, gözleri ve elleriyle kavrarlar. Doğum ve sütten kesilme dramı, her iki cinsiyetten süt bebeği için de aynı şekilde seyreder. İlgileri ve zevkleri aynıdır; başlangıçta emme en hoşlarına giden duyumların kaynağını oluşturur; daha sonra en büyük doyumu, her iki cinsiyet için de aynı olan dışkılama işlevinden aldıkları anal evreden geçerler. Cinsel organlarının gelişimi birbirine benzer; bedenlerini aynı merak ve kayıtsızlıkla keşfederler, klitoris ve penisten aynı belli belirsiz hazzı duyarlar. Duyarlılıkları nesnelleşmeye başladığında anneye yönelir. Cinsel arzularını uyandıran, kadının yumuşak, kaygan ve esnek tenidir ve bu arzular tutmaya yöneliktir. Oğlan çocuğu gibi kız çocuğu da annesine saldırgan biçimde sarılır, onu eller, okşar. Yeni bir bebek doğduğunda aynı kıskançlığı duyarlar ve bunu aynı davranışlarla, öfke nöbetleri, küsme ve idrar yapma bozukluklarıyla gösterirler. Yetişkinlerin sevgisini kazanmak için aynı kırıtkanlıklara başvururlar. On iki yaşına gelene kadar, küçük kız erkek kardeşleri kadar yapılıdır ve onlarla aynı zihinsel yetenekleri gösterir; onlarla rekabet etmesinin yasaklanmış olduğu hiçbir alan yoktur. Kız çocuk, ergenlikten çok

öncesinden, hatta kimi zaman bebekliğinden başlayarak, bize cinsel ayrımlar taşıyor gibi görünse de bu, bazı gizemli içgüdülerin onu dolaysız olarak edilgenliğe, kırıtkanlığa, anneliğe yargılı kıldığı anlamına gelmez. Bunun nedeni, başkalarının bebeğin hayatına müdahalesinin neredeyse kökensel bir durum olması ve kız çocuğa ilk yıllarından itibaren misyonunun buyurganca telkin edilmesidir.

Dünya, yeni doğmuş bebek için başlangıçta yalnızca içkin duyumlardan ibarettir. Bebek hâlâ, anne rahminin karanlıklarında yaşadığı zaman olduğu gibi, Bütün'ün bağrına gömülmüş durumdadır; ister meme emsin ister biberonla beslensin, anne teninin sıcaklığıyla kuşatılmıştır. Yavaş yavaş nesneleri kendisinden ayrı şeyler olarak algılamayı öğrenir, kendini onlardan ayrıştırır. Aynı zamanda, az çok hoyrat bir biçimde kendisini besleyen bedenden koparılır; bazen bu ayrılmaya şiddetli bir krizle tepki verir.[1] Öyle ya da böyle bebek, bu ayrılmanın tamamlanmasına doğru –aşağı yukarı altı aylıkken–, daha sonra gerçek gösteriler haline gelecek olan mimikleriyle, başkalarını baştan çıkarma arzusunu ortaya koymaya başlar. Elbette bu tutumu belirleyen, üzerinde düşünülmüş bir seçim değildir, ama bir durumu *var etmek* için *düşünmek* gerekmez. Süt bebeği, dolaysız bir biçimde, her varolanın kökensel dramı olan Başka ile ilişki dramını yaşar. İnsan yüzüstü bırakılmışlığını kaygı içinde deneyimler. Özgürlüğünden, öznelliğinden kaçarak Bütün'ün içinde yitip gitmek ister. İnsanın kozmik ve panteist düşlerinin, unutma, uyuma, esrime, ölüm arzusunun kökeninde bu yatar. Ama hiçbir zaman ayrı benini ortadan kaldırmayı başaramaz. En azından kendinde olanın sağlamlığına erişmek, bir şey halinde taşlaşmak ister; kendisine bir varlık gibi görünmesi, özellikle başkalarının bakışıyla dondurulduğunda gerçekleşir. Çocuğun davranışlarını bu bakış açısından yorumlamak gerekir. Yabancı bir dünyada sonluluğu, yalnızlığı, yüzüstü bırakılmışlığı tensel bir biçimde keşfetmektedir. Gerçekliğini ve değerini başkalarının temellendireceği bir imgede kendi varoluşunu yabancılaştırarak, bu yıkımı telafi etmeye çalışır. Öyle görünüyor ki kendi kimliğini olumlamaya başlaması, aynalarda kendi yansımasını yakaladığı andan itibaren başlar ve bu da sütten kesilme dönemine denk gelir.[2] Kendi beni bu yansımayla öylesine karışır ki kendini ancak yabancılaştırarak oluşturabilir. Gerçek ayna ister az ister çok önemli bir rol oynasın, bebeğin altıncı aya doğru anne ve babasının mimiklerini anlamaya başladığı ve onların bakışı altında kendini bir nesne olarak kavradığı kesindir. Artık kendini dünyaya doğru aşan özerk bir öznedir, ama kendisiyle ancak yabancılaşmış bir şekilde karşılaşacaktır.

---

1 Judith Gautier anılarında, kendisini sütten kestiklerinde içler acısı bir şekilde ağlayıp zayıfladığı için süt annesiyle yeniden bir araya getirmek zorunda kaldıklarını anlatır. Onu ancak çok sonraları sütten keserler.

2 Bu kuramı, *Complexes familiaux dans la formation de l'individu* [*Bireyin Oluşumunda Ailesel Karmaşalar*] adlı kitabında Dr. Lacan ortaya atmıştır. Çok büyük önem taşıyan bu olgu, gelişimi sırasında "benin, çiftanlamlı gösteri figürünü korumasını" açıklayacaktır.

Çocuk büyüdüğünde, kökensel yüzüstü bırakılmışlığıyla iki şekilde savaşır, ayrılmayı yok saymaya çalışır. Annesinin kolları arasında büzülür, onun canlı sıcaklığını arar, okşayışlarını talep eder. Ya da kendisini başkalarının onayıyla kanıtlamaya çalışır. Yetişkinler ona tanrı gibi gözükür: Kendisine varlık atfetme gücüne sahiptirler. Onu kimi zaman tatlı küçük bir melek, kimi zaman ise bir canavar haline getiren bakışın büyüsünü deneyimler. Bu iki savunma biçimi birbirini dışlamaz, tersine birbirini tamamlar ve iç içe geçer. Baştan çıkarma çabaları başarılı olduğunda, kendini kanıtlama duygusu yetişkinlerin öpücükleri ve okşamalarıyla tensel olarak doğrulanır. Çocuk, annesinin kucağında ve onun iyiliksever bakışları altında aynı mutlu edilgenliği bulur. İlk üç ya da dört yıl boyunca, kız çocuklarla oğlan çocukların tutumu arasında bir fark yoktur; hepsi de sütten kesilmeden önceki mutlu durumu sürdürmeye imrenir. Kızlarda olduğu gibi oğlanlarda da baştan çıkarıcı davranışlara ve gösterilere rastlanır. Oğlanlar da kız kardeşleri gibi hoşa gitme, gülümsemelere yol açma, hayranlık uyandırma arzusu içindedirler.

Kopuşu inkâr etmek onun üstesinden gelmekten daha doyurucu, Bütün'ün içinde yitip gitmek başkalarının bilinci tarafından taşlaştırılmaktan daha köktenci bir yoldur. Tensel kaynaşma, başkalarının bakışı altındaki her tür vazgeçişten daha derinlemesine bir yabancılaşma yaratır. Baştan çıkarma ve gösteriler, basitçe annenin kollarına teslim olmaktan daha karmaşık ve daha az kolay bir evreyi temsil eder. Yetişkinlerin bakışının büyüsü gelip geçicidir; çocuk görünmez olmuş gibi yapar, ebeveynler oyuna katılır, onu el yordamıyla bulmaya çalışır ve gülerler, sonra aniden, "Canımızı sıkıyorsun, hiç de görünmez değilsin" derler. Çocuğun bir cümlesi yetişkinlerin hoşuna gitmiştir, bir daha söyler, bu kez omuz silkerler. Kafka'nın evreni kadar belirsiz ve önceden kestirilemez olan bu dünyada, insan her adımda tökezler.[3] O kadar çok çocuğun büyümekten korkması bu yüzdendir; anne babaları onları dizlerinin üstüne oturtmaktan, yataklarına almaktan vazgeçtiklerinde umutsuzluğa kapılırlar. Bu fiziksel yoksunlukta, insan varlığının ancak kaygıyla bilincine vardığı yüzüstü bırakılmışlığı giderek artan bir acımasızlıkla deneyimlerler.

Küçük kızlar işte bu konuda başlangıçta ayrıcalıklı gibi görüneceklerdir. Sütten kesmeden daha az hoyrat, daha yavaş bir ikinci ayrılık, annenin bedenini ço-

---

3 *L'Orange bleue* [*Mavi Portakal*] adlı yapıtında Yassu Gauclère babası hakkında şöyle der: "Keyfinin yerinde olduğu zamanlar benim için sabırsızlıkları kadar korku vericiydi, çünkü nedenini açıklayamazdım... Keyfinin dalgalanmaları, bir Tanrı'nın kaprisleri kadar anlaşılmaz olduğu için ona tedirginlik içinde saygı duyardım. Sözcüklerimi yazı tura atar gibi sallar, nasıl karşılanacaklarını merak ederdim." Biraz ileride de şu anekdotu anlatır: "Örneğin bir gün azarlandıktan sonra, eski masa, yer fırçası, fırın, leğen, süt şişesi, küçük tava filan diye uzun duama girişiyordum ki annem beni duydu ve kahkahalarla gülmeye başladı... Birkaç gün sonra, yine annem azarlayınca, duamı onu yumuşatmak için kullanmaya yeltendim: Bu kez yanılmıştım. Onu neşelendirmek yerine kızgınlığını ikiye katlamıştım ve ek bir ceza aldım. Kendi kendime, büyüklerin davranışları kesinlikle anlaşılmaz, dedim."

cuğun sarılmalarından koparıp alır, ama öpücükler ve okşamalar özellikle oğlan çocuklardan yavaş yavaş esirgenmeye başlanır. Küçük kıza gelince, o okşanmaya devam edilir, annesinin eteğinin dibinde yaşamasına izin verilir, babası onu dizlerinin üstüne oturtup saçlarını okşar; ona öpücükler kadar tatlı elbiseler giydirilir, gözyaşlarına ve kaprislerine hoşgörü gösterilir, saçları özenle taranır, yüz ifadeleri ve kırıtmalarıyla eğlenilir. Tensel temaslar ve gönül alıcı bakışlar onu yalnızlığın kaygısından korur. Küçük oğlan çocuğuna ise tam tersine kırıtkanlık yasaklanacaktır; onun baştan çıkarma numaralarına, komikliklerine sinirlenilir. "Erkek öpülmeyi istemez... Erkek aynaya bakmaz... Erkek ağlamaz" denir ona. Ondan "küçük bir adam" olması istenir; yetişkinlerin onayını, onlardan kurtularak kazanacaktır. Hoşa gitmeyi istemiyormuş gibi yaparak hoşa gidecektir.

Birçok oğlan çocuk, mahkûm edildiği bu zorlu bağımsızlıktan ürktüğü için kız olmak ister. Oğlanlar, başlangıçta kızlar gibi giydirildikleri dönemin sonunda elbiselerini terk edip pantolon giymek zorunda kalınca, bukleli saçları kesilince çoğu kez ağlarlar. Bazıları inatla kadınsılığı seçer; bu da eşcinselliğe yönelmenin yollarından biridir. Maurice Sachs, "Tutkuyla kız olmak istiyordum ve erkek olmanın yüceliği konusundaki bilinçsizliğimi, oturarak çiş yapmaya kadar vardırıyordum" diye anlatır.[4] Ne var ki başlangıçta oğlan çocuk kız kardeşlerinden daha az kayırılıyor gibi görünse de, bunun nedeni onunla ilgili daha büyük tasarıların olmasıdır. Ona dayatılan beklentilerin getirdiği dolaysız bir değer vardır. Maurras anılarında, annesinin ve büyükannesinin sarıldığı küçük oğlan kardeşini kıskandığını anlatır. Babası elinden tutarak onu odadan dışarı çıkarır ve şöyle der: "Biz erkeğiz, bırakalım şu kadınları." Çocuk, ondan daha çok şey istenmesinin nedeninin oğlanların üstünlüğü olduğuna inandırılır; bu zorlu yolda onu cesaretlendirmek için ona erkekliğin gururu telkin edilir. Bu soyut mefhum onun gözünde somut bir imgeye bürünür: Peniste cisimleşir. O uyuşuk küçük cinsel organından kendiliğinden gurur duymaz çocuk, çevresinin tutumundan hisseder bunu. Anneler ve dadılar, fallus ile erkeklik fikrini bir tutan geleneği sürdürürler. İster sevgi dolu bir minnetle ya da boyun eğerek onun saygınlığını kabul ettikleri için olsun, ister süt bebeğinde penisin zavallı bir biçimiyle karşılaşmak onlarda öç alma duygusu uyandırdığı için olsun, çocuk penisine özel bir şefkatle yaklaşırlar. Rabelais bize Gargantua'nın dadılarının oyunlarını ve sözlerini aktarır.[5] XIII. Louis'nin dadısının sözleri ve oyunları tarihe geçmiştir. Bu arada o kadar yırtık olmayan kadınlar da küçük oğlan çocuğun cinsel organına

4 *Le Sabbat [Cumartesi].*

5 "...ve başlıyordu şimdiden uçkur çözmeye. Dadıları her gün orasını güzel çelenkler, güzel kurdeleler, güzel çiçekler, güzel püsküllerle süslüyorlar ve oklava misali ellerinde yuvarlıyorlar ve seninki kulaklarını kabartınca, bu oyun hoşlarına gitmiş gibi gülmekten kırılıyorlardı. Biri ona tıpacığım, öteki iğneciğim, bir başkası mercan dalım, bir başkası musluğum, tıkacım, burgum, dürtecim, matkabım, küpem... diyordu." (Rabelais, *Gargantua*, Çev. Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, Vedat Günyol, İş Bankası Kültür Yay., 2000, s. 57.)

isimler takar, ondan hem oğlanın kendisi hem de başkası olan küçük bir kişiymişçesine söz ederler. Daha önce alıntıladığımız ifadeyle, onu "genellikle bireyin kendisinden daha kurnaz, daha zeki ve daha becerikli olan bir *öteki ben*"[6] haline getirirler. Anatomik olarak penis bu rolü oynamaya tümüyle uygundur; bedenden ayrı olduğu için doğal bir küçük oyuncak, bir tür oyuncak bebek gibi görünür. Dolayısıyla, suretine değer verilerek oğlan çocuğa değer verilmiş olacaktır. Bir baba bana, oğullarından birinin üç yaşındayken hâlâ oturarak çiş yaptığını anlatmıştı. Çevresinde kız kardeşleri ve kuzinleri olan oğlan çekingen ve hüzünlü bir çocukmuş; bir gün babası, "Sana erkeklerin nasıl çiş yaptığını göstereyim" diyerek kendisiyle birlikte tuvalete götürmüş onu. O günden sonra ayakta çiş yapmaktan büyük bir gurur duyan oğlan, "bir delikten çiş yapan" kızları aşağılamaya başlamış. Bu horgörüsünün kökeninde kızların bir organdan yoksun olmaları değil, kendisi gibi babaları tarafından seçilip eğitilmemiş olmaları yatar. Dolayısıyla, penisin oğlana bir üstünlük duygusu sağlayan dolaysız bir ayrıcalık olarak keşfedilmesi şöyle dursun, ona değer atfedilmesi tersine son ayrılığın getirdiği güçlüklerin –yetişkinler tarafından icat edilen ve çocuk tarafından da hararetle benimsenen– bir telafisi gibi görünmektedir. Bu şekilde, oğlan artık bir süt bebeği, bir kız çocuğu olmamanın üzüntüsünden korunur. Bunun ardından, aşkınlığını ve kibirli hükümranlığını cinsel organında cisimleştirecektir.[7]

Küçük kızın yazgısı çok farklıdır. Anneler ve dadılar onun cinsel organlarına ne saygı duyarlar ne de şefkat. Kızın dikkatini sadece zarfı görülen ve avuçlanamayan bu gizli organa çekmezler; bir bakıma cinsel organı yoktur onun. O bu yokluğu bir eksiklik olarak deneyimlemez; bedeni onun için elbette bir bütünlüktür ama dünyada, oğlan çocuktan başka bir biçimde konumlanmış olarak bulur kendini ve bir dizi etken, bu farklılığı onun gözünde aşağı konumda olmaya dönüştürebilir.

Kadının "hadım edilme karmaşası" kadar psikanalistler tarafından tartışılan sorun azdır. Çoğu bugün, penis hasetinin duruma göre kendini çok farklı biçimlerde ortaya koyduğunu kabul etmektedir.[8] Her şeyden önce, ileri yaşlara kadar erkek anatomisini bilmeyen pek çok küçük kız vardır. Çocuk, tıpkı bir güneş ve ayın var olduğu gibi, erkekler ve kadınların var olduğunu doğal bir biçimde kabul eder. Sözcüklerin içerdiği özlerin olduğuna inanır ve merakı başlangıçta analitik değildir. Başka birçok kız çocuk içinse oğlanların bacaklarının arasın-

6 A. Balint, *La Vie intime de l'enfant* [*Çocuğun İçsel Yaşamı*], s. 101.

7 Bkz. *İkinci Cinsiyet*, I. cilt, 2. Bölüm, s. 75.

8 Bu konuda, Freud'un ve Adler'in yapıtları dışında, çok geniş bir yazın vardır. Küçük kızın cinsel organını sakatlama sonucu oluşmuş bir yara olarak gördüğü fikrini İlkin Abraham ortaya atmıştır. Karen Horney, Jones, Jeanne Lampt de Groot, H. Deutsch ve A. Balint sorunu psikanalitik bakış açısından incelemişlerdir. Saussure, psikanalizi Piaget ve Lucquet'nin düşünceleriyle bağdaştırmaya çalışmıştır. Ayrıca bkz. Pollack, *Les Idées des enfants sur la différence des sexes* [*Çocukların Cinsiyet Farklılığı Konusundaki Fikirleri*].

dan sarkan o küçük et parçası önemsiz, hatta gülünçtür. Giysilerin ve saç şeklinin tuhaflığı gibi bir tuhaflıktır bu; çoğunlukla yeni doğmuş bir erkek kardeşte keşfedilir. H. Deutsch, "Kız çok küçükken, küçük oğlan kardeşinin penisinden etkilenmez" der ve on sekiz aylık küçük bir kızken penisin keşfi karşısında kesinlikle kayıtsız kalan ve ancak çok sonraları, kendi kişisel kaygılarıyla bağlantılı olarak ona değer atfeden bir kızın örneğini verir. Penisin bir anomali olarak görüldüğü de olur. Bedenin bir çıkıntısıdır o, ağaç urları, hayvan memeleri, et benleri gibi sarkan, ne olduğu belli olmayan bir şeydir; tiksinti bile verebilir. Kısacası, şu bir gerçektir ki küçük kızın, erkek kardeşinin ya da arkadaşının penisine ilgi duyduğu birçok örnek vardır ama bu, onun tam anlamıyla cinsel bir kıskançlık duyduğu anlamına gelmez, hele yokluğundan yaralandığını hiç göstermez. Bütün nesnelere sahip olmak istediği gibi ona da sahip olmak ister ama bu arzu yüzeysel kalabilir.

Çocukların, dışkılama ve özellikle de idrar yapma işlevlerine tutkulu bir ilgi gösterdikleri kesindir. Yatağını ıslatmak çoğunlukla ebeveynlerin başka bir çocuğu tercih etmelerine bir başkaldırıdır. Bazı ülkelerde erkekler otururak idrar yaptığı gibi, kimi kadınların da ayakta idrar yaptığı olur. Örneğin köylü kadınların bir alışkanlığıdır bu, ama çağdaş Batı toplumunda, ayakta idrar yapma yalnızca erkeklere özgüyken töreler genellikle kadınların çömelmesini gerektirir. Bu fark, küçük kızın gözünde en çarpıcı cinsel farklılaşmadır. Onun idrar yapmak için çömelmesi, soyunması ve bu yüzden de gizlenmesi gerekmektedir. Bu, utanç ve rahatsızlık verici bir külfettir. Örneğin katıla katıla gülme krizlerinde olduğu gibi, sıklıkla başına gelen istenç dışı idrar kaçırmalarda utancı artar; onun idrarını denetlemesi erkekten daha zordur. Erkek çocukların idrar yapması, özgürlüğün kullanıldığı bütün oyunlar kadar çekici bir özgür oyun gibi görünmektedir. Penis hareket ettirilebilir, oğlan çocuk onun aracılığıyla eyleyebilir; bu da çocuğun en büyük ilgilerinden biridir. Bir oğlanı idrar yaparken gören küçük bir kız hayranlıkla "Ne kadar rahatmış!"[9] demiş. İdrarın akışı istençli bir biçimde yönetilebilir, idrar uzağa fışkırtılabilir. Oğlan bundan bir tümgüçlülük duygusu çıkarır. Freud "eski idrar sökücülerin yakıcı ihtirası"ndan söz etmiştir; Stekel bu formül üzerine mantıklı bir tartışma sürdürmüştür; ama Karen Horney'in dediği[10] gibi, "özellikle sadist bir nitelik taşıyan tümgüçlülük fantezileri çoğunlukla erkeklerin idrar fışkırtmasıyla bağlantılıdır". Kimi erkekte varlığını sürdüren bu fanteziler[11] çocuklukta önem taşır. Abraham, kadınların "bahçeyi hortumla sulamaktan duydukları büyük haz"dan söz eder. Ben bu hazzın kaynağının zorunlu olarak[12] hortumun penise benzetilmesinde yatmadığı konusunda

9 A. Balint'in kitabındaki bir alıntı.

10 "The Genesis of Castration Complex in Women" [*Kadınlarda Hadım Edilme Karmaşasının Doğuşu*], *International Journal of Psychoanalysis*, 1923-1924.

11 Bkz. Montherlant, *Les Chenilles, Solstice de Juin.*

12 Bkz. I. cilt, I. kesim, 1. Bölüm.

Sartre ve Bachelard'ın[13] kuramlarına katılıyorum. Su fışkırtmak her durumda bir mucize, yerçekimine bir meydan okuma gibi görünür. Suyu yönlendirmek, yönetmek, doğa yasaları karşısında küçük bir zafer kazanmaktır; öyle ya da böyle bu, erkek çocuk için, kız kardeşlerine yasaklanan gündelik bir eğlencedir. Ayrıca, özellikle de kırlık yerlerde, idrar fışkırtma aracılığıyla su, toprak, yosun, kar gibi şeylerle bir yığın ilişki kurmak mümkündür. Bu deneyimleri yaşamak için sırtüstü yatıp idrarını "havaya doğru" fırlatmaya yeltenen ya da ayakta idrar yapmaya girişen küçük kızlar vardır. Karen Horney'e göre kızlar ayrıca erkeğe tanınan teşhircilik olanağını da kıskanmaktadırlar. Horney şu örneği aktarır bize: "Bir kadın hastam sokakta idrar yapan bir adamı gördüğünde ansızın şöyle haykırmış: Tanrı'dan bir armağan dileyebilecek olsam bu, hayatımda bir kez olsun erkekler gibi idrar yapabilmek olurdu." Küçük kızlara, penisine dokunma hakkına sahip olan oğlan çocuk onunla bir oyuncak gibi oynayabilirmiş gibi gelir; oysa kendi organları tabudur. Bu etkenler bütününün birçok küçük kızda erkek cinsel organına sahip olma arzusunu uyandırdığı, bir yığın soruşturma ve psikiyatrlar tarafından derlenen bir yığın tanıklık ile işaret edilen bir olgudur. Havelock Ellis, Zenia adını verdiği bir kadın hastasının şu sözlerini aktarır: "Su fışkırması sesi, özellikle de uzun bir bahçe sulama hortumundan çıkan suyun sesi bana hep çok uyarıcı gelmiştir; çünkü çocukluğumda erkek kardeşimde ve hatta başkalarında da gözlediğim idrar fışkırtma sesini hatırlatır bana." Bir başka kadın, Bayan R.S. ise, çocukken bir arkadaşının penisini uzun uzun ellerinin arasında tutmayı çok sevdiğini anlatır. Bir gün ona bir hortum teslim etmişler: "Onu bir penis tutar gibi ellerimin arasına almak bana enfes geldi." Penisin kendisi için hiçbir cinsel anlamı olmadığı konusunda ısrarcıdır R.S.; o dönemde, onun sadece idrar yapma işlevinden haberdardır. En ilginç vaka ise Havelock Ellis'in[14] derlediği ve daha sonra Stekel'in yeniden ele aldığı Florrie vakasıdır. Aşağıda bu vakanın ayrıntılı bir özetini aktarıyorum:

> Söz konusu olan çok zeki, sanatçı, faal, biyolojik olarak normal ve hiçbir sapkınlık eğilimi olmayan bir kadındır. İdrar boşalmasının çocukluğunda önemli bir rol oynadığını anlatır; erkek kardeşleriyle idrar yapma oyunları oynarlar ve hiç iğrenmeden ellerini ıslatırlarmış. 'Erkeklerin üstünlüğüne ilişkin ilk kavrayışlarım idrar boşaltma organlarıyla bağlantılı olarak gelişti. O kadar kullanışlı ve dekoratif bir organdan beni yoksun bıraktığı için doğaya hınç duyuyordum. İbriğinden yoksun bırakılmış hiçbir çaydanlık kendini benim kadar zavallı hissetmemiştir. Kimsenin bana, erkeklerin kadınlardan ağır bastığını ve üstün olduğunu telkin etmesine gerek kalmadı. Gözlerimin önünde bunun sürekli bir kanıtı vardı.' Kendisi de kırlık yerlerde idrar yapmaktan büyük bir haz alırmış. Hiçbir şey ona, ormanın bir kuytu köşesinde, kurumuş yaprakların üzerine akıtılan idrar sesinin büyüleyici-

13 Bununla birlikte, bazı durumlarda bu benzetmenin yapıldığı açıktır.

14 Bkz. Havelock Ellis, *L'Ondinisme* [*İdrar Boşaltmaktan Zevk Alma*].

liğiyle karşılaştırılabilir gelmezmiş; ardından idrarın emilmesini seyredermiş. Ama onu en çok büyüleyen, suya idrar yapmakmış. Bu, birçok oğlan çocuğun duyarlı olduğu bir hazdır ve su birikintilerine ya da derelere idrar yapan oğlanları gösteren bir yığın çocuksu ve bayağı tasvir vardır. Florrie, pantolonunun şeklinin, girişmek istediği deneylerden onu alıkoymasından şikâyet eder. Çoğu kez, kırlarda dolaşırken idrarını mümkün olduğu kadar uzun tutup ardından aniden ayakta idrar yaptığı olurmuş. 'Bu hazzın verdiği garip ve yasak duyguyu ve ayaktayken idrar yapabilmem karşısındaki şaşkınlığımı tam olarak hatırlıyorum.' Ona göre, çocuk kıyafetlerinin şeklinin kadının psikolojisinde büyük bir etkisi vardır. 'Sıkıntımın kaynağı sadece pantolonumu çözüp sonra da önünü ıslatmamak için çömelmek değildi; ayrıca, arkasını sıyırıp kalçaları çıplak bırakmak zorunda olmak, o kadar çok kadının neden önünü değil de arkasını sakındığını açıklar. Bana kendini dayatan ilk cinsel ayrım, aslında en büyük ayrım, erkeklerin ayakta, kızlarınsa çömelerek idrar yapmasıydı. Muhtemelen bu yüzden ilk utanma duygularım cinsel organımdansa kalçalarımla ilintiliydi.' Bütün bu izlenimler Florrie için son derece büyük bir önem kazanır, çünkü babası onu sık sık kanatana kadar kamçıyla dövermiş, dadılarından biriyse bir gün idrar yapması için poposuna vurmuş. Öğretmenlerinden birinin bütün okulun önünde onu kamçıyla dövdüğü ve ardından istemeden idrar yaptığı kâbuslar ve mazoşist düşler peşini bırakmaz: 'Bu düşünce bana gerçekten garip bir haz duygusu veriyordu.' On beş yaşındayken, bir gün çok sıkıştığı için boş bir sokakta ayakta idrar yapmış. 'Duygularımı tahlil edince en önemlisinin, ayakta olmanın utancı ve idrarın yerle aramdaki kat etmesi gereken mesafenin uzunluğu olduğunu düşünüyorum. Giysiler onu gizlese de bu olayı önemli ve gülünç hale getiren bu mesafeydi. Olağan tutumda bir mahremiyet öğesi vardı. 'Çocukluğumda, ne kadar büyümüş olursam olayım, idrarın uzun bir mesafe kat etmesi söz konusu değildi, ama on beş yaşında boyum uzamıştı ve mesafenin uzunluğunu düşündüğümde utanç duyuyordum. Eminim ki sözünü ettiğim, Portsmouth'un modern tuvaletinden korkup kaçan hanımlara,[15] bir kadının bacaklarını açarak ayakta durup eteklerini yukarı sıyırması ve idrarını o kadar yukarıdan akıtması çok ayıp geliyordu.' Yirmi yaşındayken bu deneylere yeniden başlamış ve sonraları da sık sık tekrarlamış; suç üstü yakalanacağı ve kendini durduramayacağı düşüncesi, ona utançla cinsel haz karışımı bir duygu veriyormuş. 'İdrar benim onayım olmadan akıyor gibiydi, *ama bana, tümüyle isteyerek yaptığımda vereceğinden daha fazla zevk veriyordu.*'[16] İdrarın, idrar yapmanıza karar vermiş, görünmeyen bir güç tarafından sizin dışınıza

15 Daha önce anlatmış olduğu bir anekdota gönderme: Portsmouth'ta, kadınlar için ayakta çiş yapmayı gerektiren modern bir tuvalet açılmıştı; müşterilerin hepsinin girmesiyle çıkması bir oluyordu.

16 Vurgu Florrie'nin.

> çekildiğine ilişkin bu garip duygu, sadece kadınlara özgüdür ve inceden inceye bir çekiciliği vardır. Sizden daha güçlü bir istenç tarafından o selin içinizden çekildiği duygusunun keskin bir çekiciliği vardır.' Florrie sonraları hep idrar takıntısıyla karışık, kırbaçlanmaya dayalı bir erotizm geliştirmiştir.

Bu vaka çok ilginçtir, çünkü çocukluk deneyiminin birçok öğesine ışık tutmaktadır. Ama elbette bu öğelere böylesine büyük önem kazandıran, özel koşullardır. Normal şekilde yetiştirilen çocuklar için oğlan çocuğun idrar yapma konusundaki ayrıcalığı, doğrudan aşağılık duygusu yaratamayacak kadar ikincildir. Freud'un izinde, sadece penisin keşfinin bile bir travma yaratacağını varsayan psikanalistler çocuk zihniyetini hiç tanımamaktadırlar. Onların sandığından çok daha az akılsaldır çocuk zihni; birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış kategoriler ortaya koymaz ve çelişkiden rahatsız olmaz. Küçücük kız çocuğu bir penis görüp "Benim de vardı" ya da "Benim de olacak", hatta "Benim de var" dediğinde bu, kötü inancın bir savunması değildir; mevcudiyet ve mevcut olmama birbirini dışlamaz. Yaptığı resimlerin de kanıtladığı gibi çocuk, gözleriyle *gördüklerine*, bir daha değiştirmemek üzere belirlemiş olduğu imleyen *tiplerinden* çok daha az inanır. Çoğu kez bakmadan çizer ve her durumda, algılarında bulduğu sadece kendisinin oraya koyduklarıdır. Bu noktanın üzerinde haklı olarak ısrarla duran Saussure,[17] Luquet'nin şu çok önemli gözlemini aktarır: "Çocuk bir çizginin hatalı olduğunu bir kez kabul ettiğinde, o artık yok gibidir, onun yerine geçen yeni çizgiyle hipnotize olmuş bir şekilde, *sözcüğün tam anlamıyla görmez artık onu*, kâğıdının üstünde rastlantısal olarak yer alan çizgilerin de farkına varmaz." Erkek anatomisi, küçük kıza çoğu kez kendini dayatan güçlü bir biçime sahiptir ve kız kendi bedenini *sözcüğün tam anlamıyla artık görmez*. Saussure, bir bariyerin parmaklıkları arasından bir oğlan çocuğu gibi idrar yapmaya çalışırken, bir yandan da "akan uzun bir minik şey" istediğini söyleyen dört yaşındaki küçük kız örneğini verir. Hem bir penise sahip olduğunu hem de bir penisinin olmadığını aynı anda olumlamaktadır kız; bu da Piaget'nin küçük çocuklarda bahsettiği "katılım" yoluyla düşünmeyle uyumludur. Küçük kız rahatlıkla bütün çocukların bir penisle doğduğunu, ama sonradan ebeveynlerin, içlerinden bazılarını kız yapmak için onu kestiğini düşünmektedir. Bu fikir çocuğun, ebeveynlerini tanrılaştırarak "sahip olduğu her şeyin nedeni olarak gören" yapaycılığıyla uyuşmaktadır; başlangıçta hadım edilmeyi bir ceza olarak görmez. Hadım edilmenin bir yoksunluk niteliğine bürünmesi için, küçük kızın şu ya da bu nedenle durumundan hoşnutsuzluk duyması gerekir. H. Deutsch'un haklı olarak dikkat çektiği gibi, penisin görülmesi gibi dışsal bir olay içsel bir gelişmeyi belirleyemez: "Erkek cinsel organını görmenin travmatik bir etkisi olabilir, der Deutsch, ama yalnızca, bu etkiyi yaratmaya elverişli bir deneyimler zincirinin onu öncelemiş olması koşuluyla." Küçük kız mastürbasyon ya da teşhircilik arzu-

17 "Psychogenèse et psychanalyse" (Psikenin Doğuşu ve Psikanaliz), *Revue française de psychanalyse*, 1933.

larını doyurmaya gücünün yetmediğini hissediyorsa ya da ebeveyni onun mastürbasyon yapmasını engelliyorsa veya erkek kardeşlerinden daha az sevildiği ya da daha az takdir edildiği izlenimini taşıyorsa, o zaman kendi tatminsizliğini erkek cinsel organına yansıtacaktır. "Küçük kızın oğlan çocukla arasındaki anatomik farkı keşfetmesi, daha önceden duyduğu bir gereksinimin doğrulanması, adeta akılsallaştırılmasıdır."[18] Adler de yerinde bir tespitle, oğlan çocuğa saygınlık getiren şeyin, ebeveynin ve çevrenin ona atfettiği değer olduğunu ısrarla söyler; penis, küçük kızın gözünde bu saygınlığın açıklaması ve simgesi haline gelir. Erkek kardeşi ondan üstün görülmektedir, kendisi de erkekliğinden gurur duymaktadır. Bunun üstüne kız onu kıskanır ve kendini yoksun kalmış hisseder. Kimi zaman bu yüzden annesine, daha nadir olarak da babasına hınç duyar ya da kendini sakatlamış olmakla kendini suçlar. Bazen de penisin bedeninde saklı olduğunu ve bir gün oradan çıkacağını düşünerek kendini avutur.

Penis sahibi olmayı kıskanmasa bile, onun yokluğunun küçük kızın yazgısında önemli bir rol oynayacağı kuşku götürmez. Oğlan çocuğun penisiyle sağladığı en büyük ayrıcalık, gözle görülebilen ve elle kavranabilen bir organda kendini en azından kısmen yabancılaştırabilmesidir. Bedeninin gizemini, içerdiği tehditleri kendi dışına yansıtır, böylece onları kendinden uzak tutabilir. Elbette penisinin tehlike altında olduğunu hisseder, hadım edilmekten korkar, ama bu, küçük kızın "içi"yle ilgili hissettiği yaygın korkudan daha kolay egemen olunabilecek bir korkudur; küçük kızın korkusuysa çoğu kez kadın olarak yaşamı boyunca sürecektir. İçinde olup bitenden aşırı bir kaygı duyar; başlangıçtan itibaren, kendi kendisi için erkekten çok daha opak, yaşamın karanlık gizemi tarafından daha derinden kuşatılmıştır. Küçük oğlan, kendini tanıdığı bir *öteki beni* olduğu için öznelliğini yüreklilikle üstlenebilir; kendini yabancılaştırdığı nesnenin kendisi, bir özerklik, aşkınlık ve güç simgesi haline gelir. Penisinin boyunu ölçer, idrarını ne kadar uzağa yapabildiğini arkadaşlarıyla karşılaştırır. Daha sonraları, penisin sertleşmesi ve boşalma birer doyum ve meydan okuma kaynağı haline gelecektir. Buna karşılık küçük kız, kendini bedeninin hiçbir yerinde cisimleştiremez. Bunun telafisi olarak kızın eline yabancı bir nesne, bir bebek verilir ve onun için *öteki ben* işlevini yerine getirmesi beklenir. Bu arada şunu da kaydetmek gerekir ki, yaralı parmağa sarılan bandaja da "bebek"[19] denir. Giydirilmiş, bedenden ayrılmış bir parmak, eğlence ve bir tür gurur kaynağıdır; çocuk onunla yabancılaşma sürecine hazırlık yapar. Ancak, penisin gördüğü bu suret ve doğal oyuncak işlevini en doyurucu biçimde yerine getirecek olan, insan yüzlü küçük bir nesnedir. O olmazsa, bir mısır koçanı ya da bir tahta parçası da bu işi görebilir.

Aradaki en büyük fark, taşbebeğin bir yandan insan bedenini bütün olarak temsil ederken öte yandan da edilgen bir şey olmasıdır. Küçük kız onun aracılığıy-

18 Bkz. H. Deutsch, *Psychology of Women* [*Kadınların Psikolojisi*]. Yazar ayrıca R. Abraham ve J.H. Wram Ophingsen'in otoritesine başvurur.

19 "Poupée" Fransızca hem taşbebek, hem sargı sarılmış yaralı parmak anlamına gelir. –Çn.

la, kendini tüm kişiliğiyle yabancılaştırmaya ve kişiliğini atıl bir veri olarak görmeye özendirilecektir. Oğlan peniste kendini özerk bir özne olarak ararken, küçük kız bebeğini, kendisinin nazlandırılmayı ve süslendirilmeyi düşlediği biçimde nazlandırır ve süsler ya da tersinden, kendini harika bir bebek olarak düşünür.[20] İltifatlar ve azarlar, imgeler ve sözcükler aracılığıyla "güzel" ve "çirkin" sözcüklerinin anlamını keşfeder; kısa bir süre sonra, hoşa gitmek için "resim gibi güzel" olmak gerektiğini öğrenir. Bir resme benzemeye çalışır, çeşitli kılık kıyafetlere bürünür, kendini aynada izler, masallardaki prensesler ve perilerle karşılaştırır. Bu çocuksu kırıtkanlığın çarpıcı bir örneğini bize Marie Bashkirtseff sunmaktadır. Sütten geç –üç buçuk yaşındayken– kesilen Bashkirtseff'in, dört-beş yaşına doğru öylesine güçlü bir biçimde hayran olunma, başkaları için var olma gereksinimi duyması hiç kuşkusuz bir rastlantı değildir. Daha olgunken çocuğun yaşadığı sarsıntı şiddetli olmuş ve daha büyük bir tutkuyla maruz bırakıldığı ayrılığın üstesinden gelmeye çalışmış olmalıdır. "Beş yaşındayken," diye yazar günlüğünde, "annemin dantel giysilerini giyer, saçlarımda çiçeklerle salona dans etmeye giderdim. Büyük dansçı Petipa'ydım ve bütün ev halkı oraya *beni seyretmeye* gelirdi..."

Bu narsisizm küçük kızda o kadar erken ortaya çıkar ve kadınlık yaşamında o kadar önemli bir rol oynar ki kolayca bunun gizemli bir kadınlık içgüdüsünden kaynaklandığı düşünülür. Oysa, az önce gördüğümüz gibi, aslında küçük kıza bu tuzağı benimseten, anatomik bir yazgı değildir. Onu oğlan çocuklardan ayıran fark, çok çeşitli biçimlerde üstlenebileceği bir olgudur. Penis elbette bir ayrıcalıktır ama çocuk kendi boşaltım işlevlerine ilgisini yitirdiği ve toplumsallaştığı ölçüde, değeri doğal olarak azalır. Sekiz-dokuz yaşını geçtiğinde çocuğun gözünde hâlâ bu değeri koruması, toplumsal olarak değer atfedilen bir erkeklik simgesi haline gelmiş olmasındandır. Aslında, eğitimin ve çevrenin bu konudaki etkisi muazzamdır. Bütün çocuklar sütten kesilmenin getirdiği ayrılığı, baştan çıkarıcı davranışlar ve gösteri oyunlarıyla telafi etmeye çalışırlar. Oğlan çocuk bu evreyi geçmeye zorlanır, penis saplantısı yaratılır ve narsisizminden kurtarılır; oysa küçük kızın, bütün çocuklarla paylaştığı bir eğilim olan kendini nesne haline getirme eğilimi onaylanır. Oyuncak bebek bunda yardımcı olur, ama onun da belirleyici bir rolü yoktur. Oğlan çocuk da kendini yansıttığı bir ayıya ya da kuklaya bağlanabilir. Bu etkenlerin her biri, ister penis olsun ister oyuncak bebek, ağırlığını çocuğun yaşamının bütünü içinde kazanır.

Böylece, esas olarak "kadınsı" kadının özelliği olan edilgenlik, kız çocuğun ilk yıllarından başlayarak gelişir. Ancak bunun biyolojik bir veri olduğunu ileri sürmek yanlıştır; gerçekte bu, kadına eğitimcileri ve toplum tarafından dayatılan bir yazgıdır. Oğlan çocuğun muazzam talihi şudur: Onun başkası için var olma biçimi, kendisini kendi için koymaya onu yüreklendirir. Kendi

20 Kadın ile taşbebek arasında kurulan benzerlik yetişkinlikte de sürer: Fransızcada kadına takılan bayağı isimlerden biri taşbebektir; İngilizcede süslenmiş bir kadın için "dolled up" (taşbebek gibi süslenmiş –*Çn.*) denir.

varoluşunu dünyaya doğru özgür hareket olarak öğrenir, başka oğlanlarla sertlik ve bağımsızlık yarışımına girer, kızları hor görür. Ağaçlara tırmanarak, arkadaşlarıyla dövüşerek, onlarla şiddet dolu oyunlarda karşı karşıya gelerek, bedenini doğaya egemen olmanın yolu ve bir mücadele aracı olarak kavrar. Tıpkı cinsel organı gibi kaslarıyla da gurur duyar; oynadığı oyunlarda, sporda, dövüşlerde, meydan okumalarda, çeşitli sınamalarda, kuvvetini dengeli biçimde kullanmayı öğrenir. Aynı zamanda şiddetin zorlu sınavlarından geçer; darbelere dayanmayı, acıyı önemsememeyi, erken yaşta ağlamamayı öğrenir. Girişimlerde, icatlarda bulunur, cüret eder. Kuşkusuz o da kendisinin "başkası için" olduğunu hisseder, erkekliğini sorgular ve buradan yetişkinlere ve arkadaşlarına ilişkin pek çok sorun doğar. Ancak şu çok önemlidir: Kendi nesnel imgesine ilişkin kaygısı ile somut tasarılarda kendini olumlama istenci arasında temel bir zıtlık yoktur. Tek bir devinimle, bir şeyler yapıp ederek kendini de var eder. Oysa kadın için, başlangıçta özerk varoluşuyla "başka oluşu" arasında çatışma vardır. Ona, kendisinden hoşlanılması için hoşa gitmeye çalışması, kendini nesne haline getirmesi gerektiği öğretilir; dolayısıyla o, özerkliğinden vazgeçmek zorundadır. Ona canlı taşbebek muamelesi yapılır, özgürlük tanınmaz. Böylece bir kısırdöngü oluşur; çünkü çevresindeki dünyayı anlamak, kavramak ve keşfetmek için özgürlüğünü ne kadar az kullanırsa, orada o kadar az kaynak bulacak ve kendini özne olarak olumlamaya o kadar az cesaret edecektir. Şayet cesaretlendirilseydi, o da bir oğlan çocuk gibi, canlı bir taşkınlık, merak, girişkenlik ruhu, yüreklilik gösterebilirdi. Kimi zaman, kızlar erkeksi bir şekilde yetiştirildiklerinde, böyle de olur; o zaman birçok sorundan kurtulurlar.[21] İşin ilginç yanı, babaların kızlarına bu tür bir eğitim vermeye istekli olmasıdır; bir erkek tarafından yetiştirilen kadınlar, kadınlık kusurlarından büyük ölçüde kurtulurlar. Ne var ki töreler kızlara tamamen erkek gibi muamele edilmesine karşı çıkar. Bir köyde, babalarının pantolon giydirdiği üç ve dört yaşında iki küçük kız tanıdım; bütün çocuklar onlara eziyet ediyordu: "Bunlar kız mı erkek mi?" Ardından doğrulamaya girişiyorlardı; öyle ki sonunda kızlar kendilerine elbise giydirilmesi için yalvardılar. Küçük kız çok yalıtılmış bir şekilde yaşamadığı sürece, ebeveyni erkek gibi davranmasına izin verse bile çevresi, arkadaşları, öğretmenleri bundan şoke olacaktır. Her zaman babanın etkisini dengeleyecek teyzeler, halalar, büyükanneler olacaktır. Normalde kızlarıyla ilgili olarak babaya verilen rol ikincildir. Kadının üzerindeki en büyük lanetlerden biri –Michelet buna haklı olarak işaret eder– çocukluğunda kadınların eline bırakılmış olmasıdır. Oğlan çocuk da başlangıçta annesi tarafından büyütülür ama anne onun erkekliğine saygı

21 En azından küçükken. Toplumun bugünkü koşullarında, ergenlik çatışmaları bu durumda tersine daha da derin olabilir.

gösterir, o da zaten çok kısa bir süre sonra anneden kurtulur;[22] oysa anne kızını kadın dünyasıyla bütünleştirmek ister.

Anneyle kızın ilişkisinin ne kadar karmaşık olduğunu daha ileride göreceğiz. Kız, anne için hem kendisinin sureti hem de bir başkasıdır; anne onu hem kaçınılmaz olarak candan sever hem de ona düşmanlık duyar, çocuğa kendi yazgısını dayatır. Bu, kendi kadınlığını gururla üstlenmenin bir biçimi olduğu gibi, onun öcünü almanın da bir yoludur. Aynı süreçle oğlancılarda, kumarbazlarda, uyuşturucu bağımlılarında, belli bir küçük gruba ait olmaktan hem gurur duyan hem de utanan herkeste karşılaşırız. Bunlar, ateşli bir dönme heveskârlığıyla yandaş kazanmaya çalışırlar. Aynı şekilde, kendilerine bir çocuk teslim edildiğinde kadınlar da kibrin hınçla karıştığı bir gayretkeşlik içinde, onu kendilerine benzeyen bir kadına dönüştürmeye uğraşırlar. İçtenlikle çocuğunun iyiliğini isteyen cömert bir anne bile, genellikle toplum kızını o şekilde daha kolay kabul edeceği için, onu "gerçek bir kadın" olarak yetiştirmenin daha ihtiyatlı olacağını düşünecektir. Dolayısıyla kız çocuk başka küçük kızlarla arkadaşlık etmeye yönlendirilir, kadın öğretmenlere teslim edilir, eski Yunan'da harem döneminde olduğu gibi hanımlar arasında yaşar, onu yazgısıyla tanıştıracak kitaplar ve oyuncaklar seçilir, kulaklarına kadın bilgeliğinin hazineleri boca edilir. Ona kadınlık erdemleri sunulur; yemek yapmanın, dikiş dikmenin ve ev işlerinin yanı sıra süslenmek, çekici olmak, sakınımlı olmak öğretilir. Özen gösterilmesi gereken pahalı ve rahatsız giysiler giydirilir, saçlarına karmaşık şekiller verilir, davranış kuralları dayatılır: Dik dur, ördek gibi paytak yürüme! Kibar olmak için, kendiliğinden gelen davranışları bastırması gerekir. Eksik kalmış oğlan çocuğu gibi davranmaması istenir; şiddete başvurması ve dövüşmesi yasaklanır. Kısacası, kendisinden büyük kadınlar gibi, hem bir hizmetkâr hem de bir put olmaya zorlanır. Günümüzde, feminizmin kazanımları sayesinde, kız çocuğun öğretim görmeye veya spor yapmaya özendirilmesi gitgide normalleşmektedir; ama başarı gösteremediğinde oğlanlardan daha kolay affedilir. Başka tür bir görevi yerine getirmesi talep edildiği için bu alanlarda başarılı olması zorlaştırılır: En azından, *aynı zamanda* kadın da olması, kadınlığını *yitirmemesi* istenmektedir.

Küçük yaşlarında kız bu yazgıya çok da zorlanmadan boyun eğer. Çocuk, oyun ve düş düzlemlerinde hareket eder, var olma oyunu, yapma oyunu oynar. Yalnızca hayalî şeylerin yerine getirilmesi söz konusu olduğunda, yapmakla var olmak birbirinden kesin çizgilerle ayrılmaz. Küçük kız oğlan çocukların mevcut üstünlüğünü, kadınlık yazgısında içkin olan ve oynadığı oyunlarda şimdiden gerçekleştirdiği vaatlerle telafi edebilir. Henüz sadece çocukluk evrenini tanıdığı için, başlangıçta annesi ona babasından daha çok otoriteyle donatılmış gibi gelir. Dünyayı bir çeşit anaerkil toplum gibi hayal eder; annesine öykünür, kendini onunla özdeşleştirir, hatta çoğu kez rolleri tersine çevirir: "Ben büyük sen

22 Elbette bunun birçok istisnası vardır, ama annenin oğlanın oluşumundaki rolünü burada inceleyemeyiz.

de küçük olduğunda..." der kolayca. Bebeği sadece sureti değildir, aynı zamanda çocuğudur da. Gerçek çocuk anne için aynı zamanda bir *öteki ben* olduğu ölçüde bu işlevler birbirini dışlamaz; bebeğini azarlar, cezalandırır ve ardından avuturken, hem annesine karşı kendini savunuyor hem de annesinin saygınlığına bürünüyordur. Anne-kız ikilisinin her iki öğesini de kendinde toplar, bebeğiyle sırlarını paylaşır, onu eğitir, onun üzerinde hükümranlığını olumlar, hatta bazen bebeğinin kollarını koparır, onu döver, ona işkence eder. Bu, bebeği aracılığıyla hem öznelliğini olumlama hem de yabancılaşma deneyimini gerçekleştirdiği anlamına gelir. Sıklıkla anne bu hayalî yaşama ortak edilir. Çocuk annesiyle, bebeğini de dahil ederek evcilik oynar, erkeği dışlayan bir çifttir bu. Burada da hiçbir doğuştan ve gizemli "annelik içgüdüsü" söz konusu değildir. Küçük kız, çocukların bakımının anneye düştüğünü saptar, bu ona öğretilir. Dinlediği hikâyeler, kendisine okunan kitaplar, kısacık deneyiminin tümü bunu doğrular. Gelecekteki bu zenginliklerden büyülenmeye özendirilir, şimdiden elle tutulur gözle görülür bir boyut kazanmaları için de ona bebekler verilir. Küçük kızın "misyonu" ona buyurganca kabul ettirilir. Çocuk yapmak ona yazgısı gibi geldiğinden ve "içiyle" oğlan çocuklardan daha çok ilgilendiği için, küçük kız dünyaya gelmenin gizemini özel olarak merak eder; bebeklerin dünyaya lahanaların içinde geldiğine ya da leylekler tarafından getirildiğine kısa bir süre sonra artık inanmaz. Hele annesi ona küçük kız ve erkek kardeşler verirse, küçük bebeklerin annenin karnında oluştuğunu kısa bir süre içinde öğrenir. Ayrıca, günümüzde ebeveynler doğumu eskisinden çok daha az gizemli bir hale getirmektedirler; genellikle kız doğumdan korkmaktan çok, onun karşısında hayranlık duyar, çünkü bu görüngü ona büyülü gibi gelir; henüz onun bütün fizyolojik uzantılarını anlamaz. Her şeyden önce babanın rolünü bilmemektedir ve kadının belli besinleri tüketerek gebe kaldığını varsayar. Bu da zaten efsanelerdeki yaygın bir temadır (belli bir yemişi ya da balığı yedikten sonra küçük bir kız ya da güzel bir oğlan doğuran masal kraliçeleri sık görülür) ve sonradan bazı kadınların gebelik düşüncesiyle sindirim sistemi arasında bağlantı kurmasına yol açar. Bu sorunların ve keşiflerin tümü, küçük kızın ilgi alanının büyük bir bölümünü kaplar ve hayal gücünü besler. Jung'un derlemiş olduğu ve Freud'un yaklaşık aynı dönemde analizden geçirdiği küçük Hans ile dikkat çekici benzerlikler gösteren öyküyü, tipik bir örnek olarak aktaracağım:

> Anna üç yaşına doğru, ebeveynine yeni doğmuş bebeklerin kökenini sormaya başlar; onların 'küçük melekler' olduğunun söylendiğini duyduğu için, başlangıçta insanların öldükleri zaman gökyüzüne gittiklerini ve küçük bebekler olarak yeniden dirildiklerini düşünüyor gibidir. Dört yaşındayken bir erkek kardeşi olur. Annesinin gebeliğini fark etmemişe benzer, ama doğumun ertesi günü onu yatarken görünce, çekinerek ve güvensiz bakışlarla izler annesini ve sonunda şu soruyu sorar: 'Ölmeyecek misin?' Bir süre için büyükannesinin yanına gönderilir. Dönüşünde, yatağın yanında bir bakıcı oturmaktadır; ilkin ondan nefret eder, ama ardından hastabakıcılık oyna-

yarak eğlenmeye başlar. Kardeşini kıskanmaktadır: Onunla alay eder, kendi kendine hikâyeler anlatır, söz dinlemez, yeniden büyükannesinin yanına gitme tehditleri savurur. Gerçeği söylemediği için sık sık annesini suçlar, çünkü onun, çocukların doğmasıyla ilgili yalan söylediğinden kuşkulanmaktadır. Tam kavrayamadığı bir biçimde, bir hastabakıcı olarak çocuk 'sahibi olmak'la anne olarak çocuk 'sahibi olmak' arasında bir fark olduğunu hissetmektedir ve annesine şu soruyu sorar: 'Ben de senin gibi bir kadın mı olacağım?' Geceleri annesini ve babasını avaz avaz bağırarak çağırma huyu edinir. Çevresinde Messina depremi hakkında çok konuşulduğu için, onu sıkıntılarının bahanesi olarak kullanır; durmaksızın bu konuda sorular sorar. Bir gün, ansızın annesine şu soruları yöneltir: 'Sophie neden benden daha küçük? Doğmadan önce Fritz neredeydi? Gökyüzünde miydi? Orada ne yapıyordu? Neden şimdiye kadar oradan inmedi?' Sonunda annesi erkek kardeşinin, bitkilerin topraktan çıktığı gibi karnından çıktığını açıklar. Anna bu düşünceden büyülenmiş gibidir. Sonra şöyle sorar: '–Tek başına mı çıktı? –Evet –Ama yürüyemiyor ki, nasıl çıktı? –Tırmanarak çıktı –Öyleyse (annesinin göğsünü göstererek) orada bir delik mi var, yoksa ağzından mı çıktı?' Yanıtı beklemeden, kardeşini leyleğin getirdiğini çok iyi bildiğini söyler, ama akşam aniden şöyle der: 'Ağabeyim İtalya'da;[23] kumaştan ve camdan yapılmış, yıkılmayacak bir evi var.' Sonra depremle ilgilenmeyi ve yıkıntının fotoğraflarını görmek istemeyi bırakır. Bebekleriyle hâlâ leylekler hakkında konuşmaktadır ama pek ikna olmuş gibi görünmemektedir. Kısa bir süre sonra yeni meraklar edinir. Babasını yatakta gördüğünde sorar: 'Neden yataktasın? Senin karnında da bitki mi var?' Bir rüyasını anlatır; kendi oyuncak Nuh'un Gemisi'ni görmüştür rüyasında: 'Altında da bir kapak vardı, kapak açılıyor ve küçük hayvanların hepsi bu kapaktan aşağı düşüyorlardı'; oysa onun gemisi tepesinden açılıyordur. O dönemde yeniden kâbuslar görmeye başlamıştır. Babanın rolünü sorgulamakta olduğunu tahmin etmek güç değildir. Gebe bir hanım annesini ziyarete gelince, ertesi gün annesi Anna'yı eteğinin altına bebeğini koyarken ve sonra, başı aşağıda, yavaşça onu oradan çekerken görür; bir yandan da şöyle demektedir: 'Bak görüyor musun, küçük bebek çıkıyor, neredeyse her tarafı dışarıda.' Bir süre sonra, portakal yerken, şöyle der: 'Onu yutmak ve karnımın dibine kadar göndermek istiyorum, böylece çocuğum olacak.' Bir sabah babası tuvaletteyken, onun yatağının üstüne sıçrar, yüzüstü uzanır yatağa ve bacaklarıyla debelenirken bir yandan da şöyle der: 'Babam böyle yapıyor, değil mi?' Beş ay boyunca, kaygılarını bir kenara bırakmış gibi görünür, ardından babasına karşı güvensizlik göstermeye başlar. Onun kendisini boğmak istediğini sanmıştır, vb. Bir gün, bahçıvanın gözetimi altında toprağa tohum ekerek çok eğlendikten sonra babasına sorar: 'Gözler de başa ekilmiş mi, ya saçlar?' Babası, gözlerin

23 Burada söz konusu olan, oyunlarında önemli bir yeri olan kurmaca bir ağabey idi.

> ve saçların, çocuğun bedeni gelişmeden önce orada tohum halinde olduklarını açıklar. O zaman Anna şunu sorar: 'Ama küçük Fritz annemin içine nasıl girdi? Onun bedenine Fritz'i kim ekti? Ya sen, annenin içine seni kim ekti? Peki küçük Fritz nereden çıktı?' Babası gülümseyerek 'Sence?' der. Bunun üzerine Anna cinsel organını işaret eder: 'Buradan mı çıktı? –Tabii – Peki annemin içine nasıl girdi? Oraya tohum mu ektiler?' Bunun üzerine babası, tohumu babanın verdiğini açıklar. Anna tümüyle tatmin olmuş görünür ve ertesi gün annesine takılır: 'Babam bana Fritz'in küçük bir melek olduğunu ve onu leyleğin getirdiğini anlattı.' Önceleri olduğundan çok daha sakindir. Bu arada bir rüya görür; rüyasında çiş yapan bahçıvanlar görmüştür ve aralarında babası da vardır. Ayrıca, bahçıvanı bir çekmece rendelerken gördükten sonra, rüyasında onun cinsel organlar rendelediğini görür; belli ki babanın rolünü tam olarak öğrenmekle meşguldur zihni. Beş yaşında neredeyse tümüyle bilgi sahibidir ve ondan sonra da hiçbir huzursuzluk yaşamamış gibi görünmektedir.

Her ne kadar çoğunlukla küçük kızlar babanın rolü hakkında daha az kesin sorular sorsalar, ebeveynler de bu konuda çok kaçamak yanıtlar verseler de, bu öykü çok tipiktir. Pek çok küçük kız, önlüğünün altına yastık sokarak gebelik oynar ya da bebeğini eteğinin kıvrımlarının arasına yerleştirerek dolaşır ve sonra onu beşiğe yatırır, ona meme verir. Kızlar gibi oğlan çocuklar da annelik gizemi karşısında hayranlığa kapılırlar. Bütün çocukların, şeylerin içinde gizli zenginlikler olduğunu sezmelerine izin veren "derinlemesine" bir hayal güçleri vardır; hepsi de "iç içe geçme" mucizesi, Matruşka bebekler, kutu içinde kutular, ortaya doğru giderek küçülen tek bir şeklin tekrarından oluşan süsler karşısında heyecan duyar ve hepsi de önlerinde bir tomurcuk açtığında, yumurtanın kabuğundan çıkan bir civciv gördüklerinde ya da su dolu bir küvette "Japon çiçekleri"nin beklenmedik bir şekilde açmasına tanık olduklarında büyülenir. İçinde küçük yumurtalar şeklinde şekerler olan bir Paskalya yumurtasını açan küçük oğlan çocuğu, kendinden geçmiş bir şekilde "Aaa, bu anne!" diye bağırmıştı. Karnından çocuk çıkarmak, hokkabazlık kadar güzel bir şeydir. Anne, perilerin hayranlık uyandırıcı gücüyle donatılmış gibi görünür çocuğa. Birçok oğlan çocuk bu ayrıcalıktan yoksun bırakılmış olduğu için üzülür. Sonraları kuş yuvalarından yumurta çalmalarının, yeni ekilmiş bitkileri çiğnemelerinin, çevrelerindeki canlı varlıkları bir çeşit öfkeyle imha etmelerinin nedeni, can verme yeteneğinden yoksun olmalarının öcünü almaktır; oysa küçük kız bir gün can verecek olmanın sevinci içindedir.

Bebeğiyle oynadığı oyunlarda somutlaşan bu umudun dışında, ev işleri de küçük kıza kendini olumlama imkânı sunar. Ev işlerinin çoğunu çok küçük bir çocuk bile yapabilir. Genellikle oğlan çocuk bundan muaf tutulur, ama kız kardeşinin yerleri süpürmesine, toz almasına, sebze ayıklamasına, yeni doğmuş bir bebeği yıkamasına, ateşteki yemeğe göz kulak olmasına izin verilir, hatta bunlar ondan istenir. Özellikle evin büyük kızı çoğu kez annelik görevlerine ortak

edilir; ister rahatına geldiği için olsun, ister düşmanlık ya da sadizmden, anne görevlerinin birçoğunu ona yükler. Böylece kız, zamanından önce ciddiyet dünyasına dahil edilir. Önemli olduğu duygusu, onun kadınlığını üstlenmesine yardım edecektir; buna karşılık bedel ödememenin mutluluğu, çocuksu kaygısızlık ondan esirgenir. Yaşından önce kadın olan kız, bu ayrışmanın insan varlığına dayattığı sınırları çok erken öğrenir; ergenlik çağında bir yetişkin haline gelir, bu da onun öyküsüne özel bir nitelik katar. Omuzlarına fazla iş yüklenmiş çocuk erkenden köleleşebilir ve sevinçten yoksun bir varoluşa mahkûm olabilir. Ama ondan yapabileceği kadarı istenirse, kendini bir büyük gibi işe yarar hissederek bundan gurur duyar ve yetişkinlerle dayanışma içinde olduğuna sevinir. Bu dayanışma mümkündür, çünkü çocukla ev kadını arasındaki mesafe pek de uzun değildir. Kendi mesleğinde uzmanlaşmış bir erkek, araya giren çıraklık yıllarıyla çocukluk evresinden uzaklaşmıştır. Babalık faaliyetleri küçük oğlan çocuğu için derin bir gizem taşır; daha sonra dönüşecek olduğu erkek, onun kişiliğinde henüz pek az biçimlenmiştir. Oysa kızın, annenin faaliyetlerine erişimi vardır. Ebeveyni, "Şimdiden küçük bir kadın oldu" der ve kimi zaman, oğlan çocuktan daha olgun olduğu düşünülür. Aslında kız çocuğun yetişkinlik evresine daha yakın olması, geleneksel olarak kadınların çoğu için bu evrenin kendisinin çocuksu olmaya devam etmesindendir. Şu bir gerçektir ki kız kendini olgun hisseder, kendisinden sonra doğan bebeklere karşı "küçük anne" rolünü oynamak hoşuna gider. Kolayca önemli biri haline gelir, akıllıca konuşur, emirler verir, çocukluk döngüsüne hapsolmuş erkek kardeşlerine üstünlük taslar, annesiyle eşitiymiş gibi konuşur.

Bu telafi mekanizmalarına karşın kız çocuk, kendisine ayrılmış olan yazgıyı içi sızlayarak kabul eder; büyüdükçe oğlan çocukların erkekliğini kıskanır. Anne babalar ve büyükanne büyükbabalar, bir erkek evladı bir dişiye tercih edeceklerini pek saklayamayabilirler ya da erkek kardeşe kız kardeşten daha çok sevgi gösterirler. Yapılan araştırmalar, ebeveynlerin çoğunun erkek çocukları kızlara tercih ettiğini ortaya koymuştur. Oğlan çocuklarla daha ciddi konuşulur, onlara daha çok takdir gösterilir, daha çok hak tanınır. Oğlanların kendileri de kızları küçük görür, kendi aralarında oynarlar, çetelerine kızları almazlar, onlara hakaret ederler. Örneğin onlara "sidikli" derler ve bu sözleriyle küçük kızın gizli aşağılanmışlık duygusunu canlandırırlar. Fransa'da karma okullarda oğlanlar kastı, kızları bile isteye ezer, onlara eziyet eder. Buna karşılık, kızlar onlarla rekabet etmeye, dövüşmeye kalkışacak olurlarsa cezalandırılırlar. Oğlanların kendi farklılıklarını ortaya koydukları etkinlikleri iki kez kıskanır kızlar. Hem dünya üzerindeki iktidarlarını olumlamak için kendiliğinden bir arzu duyarlar hem de mahkûm edildikleri aşağı konuma isyan ederler. Örneğin ağaçlara tırmanmalarına, merdivenlere, damlara çıkmalarına izin verilmemesine üzülürler. Adler, yüksek ve alçak kavramlarının çok büyük önem taşıdığına işaret eder. Birçok kahramanlık efsanesinde görüldüğü gibi, mekânsal yükseklik düşüncesi tinsel bir yüksekliği ima eder; bir zirveye, bir tepeye erişmek, verili dünyanın üzerin-

de egemen özne olarak yükselmektir. Oğlanlar arasında bu sık sık bir meydan okuma vesilesi haline gelir. Bu keşifler kendisine yasaklanmış olan ve bir ağacın ya da kayanın dibine oturmuş, kendisinden yüksekte zaferden zafere koşan oğlanları seyreden küçük kız, kendini bedensel ve ruhsal olarak aşağı bir konumda hisseder. Koşuda ya da yüksek atlamada *geride* kaldığında, kavgada *yere* serildiğinde ya da basitçe kavganın dışında tutulduğunda da aynı duyguyu yaşar.

Çocuk olgunlaşıp evreni genişledikçe, erkek üstünlüğü de daha çok kendini gösterir. Çoğunlukla anneyle özdeşleşme artık doyurucu bir çözüm gibi görünmemektedir. Küçük kızın başlangıçta kadınlık misyonunu kabullenmesi, geri çekildiği anlamına gelmez. Tersine bu, hükmetmenin bir yoludur. Ev hanımı olmak ister çünkü ev hanımları topluluğu ona ayrıcalıklıymış gibi görünür; ama arkadaşları, okulu, oyunları, okumaları onu annesinin çevresinden koparınca, dünyanın efendilerinin kadınlar değil erkekler olduğunu anlar. Kendisi hakkındaki bilincini zorunlu olarak değiştiren, –penisin keşfinden çok daha fazla– bu gerçeğin açığa çıkarılmasıdır.

Cinsiyetler arası hiyerarşi onun için ilkin aile içindeki deneyiminde görünür hale gelir. Gündelik hayatta kendini asıl hissettiren baba olmasa da, yavaş yavaş onun otoritesinin mutlak olduğunu anlar; tam da ayağa düşmediği için daha şaşaalıdır o. Evde gerçekten de hüküm süren efendi anne olsa bile, kadın genellikle babanın istencini öne geçirme ustalığını gösterir. Anne, önemli anlarda, babanın adına ve onun aracılığıyla talep eder, ödüllendirir ya da cezalandırır. Babanın yaşamı gizemli bir saygınlık halesiyle çevrelenmiştir. Evde geçirdiği saatler, çalıştığı oda, çevresindeki nesneler, uğraşları, düşkün olduğu şeyler kutsal bir nitelik taşır. Aileyi besleyen, onun sorumlusu ve reisi olan odur. Genelde dışarıda çalışır ve ev halkı dünyanın geri kalanıyla onun aracılığıyla iletişim kurar; serüven dolu, uçsuz bucaksız, zorlu ve olağanüstü dünyanın vücuda gelmiş biçimidir o, aşkınlıktır, Tanrı'dır.[24] Çocuğun, kendini havaya kaldıran kolların, kucağında büzüldüğünde yaslandığı bu bedenin gücü karşısında tensel olarak hissettiği işte budur. Bir zamanlar Isis'in Ra, Yeryüzü'nün Güneş tarafından tahtından indirildiği gibi, anne de onun tarafından tahtından indirilir. Ne var ki çocuğun durumu o zaman derinden değişir. Günün birinde tümgüçlü annesinin benzeri bir kadın olmaya çağırılmıştı ama hiçbir zaman egemen baba olamayacaktır. Onu annesine bağlayan bağ etkin bir öykünmedir; babasından ise ancak edilgen biçimde kendisine değer vermesini bekleyebilir. Oğlan çocuk babanın üstünlüğünü bir rekabet duygusuyla kavrar. Oysa küçük kız ona, güçten tümüyle yoksun bir hayranlıkla maruz kalır. Daha önce, Freud'un "Elektra karmaşası" olarak adlandırdığı şeyin, onun ileri sürdüğü gibi bir cinsel arzu olmadığını söylemiştim; öznenin, boyun eğme ve hayranlık içinde öznelikten kesin bir biçimde

24 Madam de Noailles, babasından söz ederken "Onun cömert kişiliği bende büyük bir sevgi ve aşırı bir korku uyandırıyordu..." der. "Önceleri beni şaşırtıyordu. Hayatındaki ilk erkek küçük bir kızı şaşırtır. Her şeyin ona bağlı olduğunu hissediyordum."

el çekip kendini nesne haline getirmeye razı olmasıdır bu. Şayet baba kızına şefkat gösterirse, kız kendi varoluşunun görkemli bir biçimde doğrulandığını hisseder. Başkalarının güçlükle edindiği meziyetlerin tümüyle birden donatılmıştır; tatmin olmuş ve ilahlaştırılmıştır. Tüm yaşamını, eskiye duyduğu özlem içinde, bu tamlığın ve dinginliğin arayışıyla geçirdiği de olur. Ama şayet bu sevgi kendisinden esirgenirse, sonsuza dek kendini suçlu ve mahkûm hissedebilir ya da başka yerlerde kendine değer verilmesini bekleyerek, babasına karşı ilgisizleşebilir, hatta düşmanlık duyabilir. Ayrıca baba, dünyanın anahtarını elinde tutan tek kişi değildir. Normal olarak bütün erkekler erkeklik itibarından pay alır; onları babanın "ikameleri" olarak görmek yersizdir. Büyükbabalar, ağabeyler, amcalar, dayılar, arkadaşların babaları, aile dostları, öğretmenler, rahipler, doktorlar, küçük kızı dolaysız bir biçimde, erkekler olarak büyüler. Yetişkin kadınların Erkeğe gösterdiği coşkulu saygı, bu erkekleri bir kaidenin üzerine yerleştirmeye yetecektir.[25]

Her şey bu hiyerarşinin küçük kızın gözünde doğrulanmasına katkıda bulunur. Aldığı tarih ve edebiyat kültürü, şarkılar, beşikte ona anlatılan efsaneler hep erkeği yüceltir. Eski Yunan'ı, Roma İmparatorluğu'nu, Fransa'yı ve bütün ulusları kuran, yeryüzünü keşfedip toprağı işlemeyi mümkün kılan aletleri icat eden, dünyayı yöneten, onu heykeller, resimler ve kitaplarla dolduran erkekler olmuştur. Çocuk edebiyatı, mitoloji, masallar, öyküler, erkeklerin kibrinin ve arzularının yarattığı efsaneleri yansıtır. Küçük kız dünyayı ve kendisinin oradaki yazgısını, erkeklerin gözünden keşfedip anlamlandırır. Erkek üstünlüğü ezicidir: Perseus, Herkül, Davut, Akhilleus, Lancelot, du Guesclin, Bayard, Napoléon... bir Jeanne d'Arc'a karşılık bir sürü erkek; üstelik onun ardında da melek Mikail vardır! Ünlü kadınların yaşam öykülerini anlatan kitaplardan daha sıkıcı bir şey olamaz. Büyük adamların imgeleri yanında bunlar çok soluk kalır; ayrıca çoğu da erkek bir kahramanın gölgesinde kalmıştır. Havva kendisi için değil, Âdem'e eşlik etmesi için ve onun kaburgasından yaratılmıştır. İncil'de eylemleri iyi bilinen pek az kadın vardır: Ruth kendisine koca bulmaktan başka bir şey yapmamıştır. Ester, Ahaşveroş'un önünde diz çökerek Yahudilerin sevgisini kazanmıştır, ayrıca Mardekay'ın elindeki uysal bir araçtan başka bir şey değildir. Judith daha cesurdur, ama o da rahiplere itaat etmiştir ve marifetleri ağızda kötü bir tat bırakır. Onun başarısı genç Davut'un parlak zaferiyle karşılaştırılamaz.

25 Baba kültüyle özellikle en büyük çocukta karşılaşılması dikkat çekicidir: Erkek en çok ilk çocuğuyla ilgilenir; anneye yeni doğan bebekler el koyduğunda, oğlunu avuttuğu gibi kızını avutan da çoğu kez babadır; kız da ona ateşli bir şekilde bağlanır. Oysa ikinci kız babasına hiçbir zaman onu kimseyle paylaşmadan sahip olamamıştır: genellikle hem babasını hem ablasını kıskanır, babanın gösterdiği şefkatle büyük bir saygınlığa bürünen ablasıyla ilgili saplantı geliştirir ya da annesine yönelir veya aileye başkaldırır ve dışarıda yardım arar. Kalabalık ailelerde ise en küçük kardeş başka bir yoldan ayrıcalıklı bir yer edinir. Elbette baba, çeşitli koşullara bağlı olarak özel tercihler geliştirebilir. Ama neredeyse bildiğim tüm vakalar, büyük kardeş ve ortanca kardeşin bu birbirine ters tavırlarıyla ilgili gözlemleri doğruluyor.

Mitolojideki tanrıçalar ya havai ya kaprislidirler ve hepsi de Jupiter'in karşısında korkudan titrer. Prometheus görkemli bir biçimde gökyüzünden ateşi çalarken, Pandora talihsizlik kutusunu açar. Masallarda, ellerindeki ürkütücü gücü kullanan cadılar ve yaşlı kadınlar vardır. Örneğin Andersen'in *Cennet Bahçesi* adlı masalındaki Rüzgâr Ana imgesi, ilk Büyük Tanrıça'yı anımsatır: Dört devasa oğlu, korkudan titreyerek ona itaat eder; kötü davrandıklarında Ana onları döver ve çuvala sokar. Ama bu kadınlar çekici kişilikler değildir. Erkek egemenliğinden kurtulmuş olan periler, denizkızları ve superileri daha baştan çıkarıcıdır ama onların da var oldukları kuşkuludur ve bu imgeler yeterince bireyselleşmiş değildir. İnsan dünyasına, kendilerine özgü bir yazgıları olmaksızın karışırlar. Andersen'in küçük denizkızı, kadına dönüştüğü gün aşkın boyunduruğu altına girer ve acı çekmek onun yazgısı haline gelir. Eski efsanelerde olduğu gibi çağdaş öykülerde de erkek ayrıcalıklı kahramandır. Madam de Ségur'un kitapları bunun garip bir istisnasını oluşturur. Kocanın ya ortada olmadığı ya da varlık gösterdiği zaman gülünç bir kişilik olarak canlandırıldığı anaerkil bir toplum betimlenir bu kitaplarda; ama genellikle baba imgesi, gerçek dünyada da olduğu gibi görkemlidir. *Küçük Kadınlar*'daki kadın dramları, yokluğuyla ilahlaşan babanın himayesi altında cereyan eder. Macera romanlarında dünyayı dolaşan, denizciler gibi gemilerle seyahat eden, vahşi ormanda ekmek ağacının meyvesiyle beslenenler hep oğlan çocuklardır. Bütün önemli olaylar erkekler aracılığıyla gerçekleşir. Gerçeklik de bu romanları ve efsaneleri doğrular. Şayet küçük kız gazete okursa, büyüklerin sohbetlerine kulak kabartırsa, eskiden olduğu gibi bugün de dünyayı erkeklerin idare ettiğini saptayacaktır. Hayranlık duyduğu devlet başkanlarının, generallerin, kâşiflerin, müzisyenlerin, ressamların tümü erkektir; heyecandan yüreğini küt küt attıranlar da.

Bu saygınlık doğaüstü dünyaya yansır. Genellikle, erkek kardeşinden daha çok annesinin egemenliği altında olan küçük kız, dinin kadınların yaşamında oynadığı rolün sonucu olarak dinin etkilerine de ondan daha çok maruz kalır. Ve Batı dinlerinde Tanrı Baba erkektir; özellikle erkeksi bir nitelikle, gür bir ak sakalla bezenmiş bir ihtiyardır.[26] Hıristiyanlar için İsa daha da somut biçimde etten kemikten, uzun sarı sakallı bir insandır. Dinbilimcilere göre meleklerin cinsiyeti yoktur ama adları erkek adıdır ve güzel yüzlü genç erkekler olarak belirirler. Tanrı'nın yeryüzündeki elçilerine gelince, yüzükleri öpülen papa ve papazlar, ayini yöneten ve vaaz veren rahipler, günah çıkartırken önünde diz çökülen rahip hep erkektir. Dindar bir küçük kız için öncesiz sonrasız babayla ilişkiler, yeryüzündeki babayla kurduğu ilişkilere benzer. Bunlar hayal düzleminde ce-

26 *Mavi Portakal*'da Yassu Gaucière, "Öte yandan, artık Tanrı'yı *görmeye* muktedir olmadığım için acı çekmiyordum, çünkü kısa süre önce onu, ölmüş büyükbabamın hatlarıyla hayal etmeyi başarmıştım; doğrusu bu imge daha çok bir insan imgesiydi, ama büyükbabamın yüzünü gövdesinden ayırarak ve zihnimde onu, beyaz bulutların boynunda bir kolye oluşturacağı şekilde masmavi bir gökyüzüne yerleştirerek hemen ilahlaştırmıştım" diye anlatır.

reyan ettiği için, kız çok daha bütünsel bir biçimde kendinden vazgeçer. Özellikle Katolik dininin onun üzerindeki etkileri son derece karanlıktır.[27] Bakire, meleğin sözlerini diz çökmüş vaziyette dinler. Onu "Efendimizin *hizmetkârıyım*" diye yanıtlar. Maria Magdalena, İsa'nın ayaklarının dibindedir ve onları uzun kadın saçlarıyla silmektedir. Azizeler, ışık saçan İsa'ya sevgilerini diz çökerek bildirirler. Dizlerinin üstünde, tütsü kokuları arasında çocuk, kendini Tanrı'nın ve meleklerin bakışına, bir erkek bakışına teslim eder. Erotik dille kadınların konuştuğu mistik dil arasındaki benzerliklerin pek çok kez altı çizilmiştir; örneğin, Çocuk İsa'nın azizesi Tereza şöyle yazar: "Sevdiğim, bu dünyada bakışındaki tatlılığı görmemeyi, dudaklarının anlatılmaz öpücüğünü hissetmemeyi kabul ediyorum, ama yalvarırım sana, aşkınla tutuştur beni...

Sevdiğim, ilk gülücüğünün tatlılığını
Göster bana tez elden,
Ah! Bırak beni yakıcı hezeyanlarımla,
Evet, bırak saklanayım yüreğinde!

Senin kutsal bakışınla büyülenmek, aşkının kurbanı olmak istiyorum. Umuyorum ki bir gün, beni aşk yuvasına götürürken üstümde eriyeceksin, nihayet beni o alevler içindeki uçuruma sürükleyip sonsuza dek onun mutlu kurbanı olarak kalmamı sağlayacaksın."

Ne var ki buradan, bu sevgi gösterilerinin her zaman cinsel olduğu sonucuna varmamak gerekir; olsa olsa, kadın cinselliği geliştikçe, kadının çocukluğundan beri erkeğe adadığı din duygusu cinselliğine nüfuz eder. Küçük kızın, günah çıkartan papazın huzurunda, hatta ıssız mihrabın önünde, sonraları âşığının kollarında duyacağına çok yakın bir ürperti duyduğu doğrudur. Bunun nedeni kadının aşkının, bir bilincin kendisini aşan bir varlık için kendini nesne haline getirdiği deneyim biçimlerinden biri olmasıdır. Küçük dindar kızın, kilisenin karanlığında tadına vardığı da işte bu edilgen hazlardır.

Dizlerinin üzerine çökmüş, yüzünü ellerinin arasına gömmüş vaziyette küçük kız kendinden vazgeçiş mucizesini tanır. Dizlerinin üstündeyken göğe yükselir; kendini Tanrı'nın kollarına terk edişi ona, bulutların ve meleklerin eşliğinde Meryem'inki gibi bir göğe yükseliş sağlar. Yeryüzündeki geleceğini bu olağanüstü deneyime öykünerek tasarlar. Çocuk bunu başka birçok yoldan da keşfedebilir. Her şey onu düşlerinde, görkemli bir gökyüzüne götürülmek üzere kendisini erkeğin kollarına teslim etmeye davet eder. Mutlu olmak için sevilmek gerektiğini öğrenir; sevilmek içinse aşkı beklemek gerekir. Kadın, Uyuyan Güzel'dir, Eşek Derisi'dir, Kül Kedisi'dir, Pamuk Prenses'tir, kabul eden ve maruz kalandır. Şarkılarda, masallarda, genç adamın kadını aramak için yollara düşüp

27 İtalya, İspanya, Fransa gibi Katolik ülkelerde kadınların, İskandinav ve Anglo-Sakson ülkeleri gibi Protestan ülkelerde olduğundan çok daha edilgen, kendini erkeğe adamış, köleleştirilmiş olduğu ve hor görüldüğü kuşku götürmez. Ve bu, büyük ölçüde kendi tutumlarından kaynaklanır: Bâkire kültü, günah çıkartma, vb. onları mazoşizme götürür.

çeşitli serüvenler yaşadığını görürüz; ejderhaları alt eder, devlerle dövüşür. Kadın ise bir kuleye, saraya, bahçeye, mahzene kapatılmıştır, bir kayaya zincirlenmiştir, tutsaktır, uykudadır: Bekler. *Bir gün prensim gelecek... Some day he'll come along, the man I love*[28]... bu çok iyi bilinen nakaratlar ona sabır ve umut düşleri telkin eder. Kadın için en büyük zorunluluk bir erkeğin yüreğini cezbetmektir; cesur ve maceracı da olsalar, bütün kadın kahramanların yürekten dilediği ödüldür bu. Ayrıca çoğunlukla güzellik dışında bir erdeme sahip olmaları istenmez. Fiziksel görünüşüyle ilgili olarak duyduğu kaygının küçük kız için gerçek bir saplantı haline gelmesi anlaşılabilir; prenses de olsa çoban da, aşkı ve mutluluğu yakalayabilmek için hep güzel olması gerekir. Çirkinlik acımasız bir biçimde kötülükle bağdaştırılır; çirkin kadınların başına gelen talihsizlikleri görünce insan, kaderin onları işledikleri suçlar için mi yoksa çirkinliklerinden dolayı mı cezalandırdığını bilemiyor. Çoğu kez, görkemli bir gelecek vaat edilen genç güzeller ilkin mağdur rolünde ortaya çıkarlar. Geneviève de Brabant ve Griséldis'in öyküleri göründükleri kadar masum değildir, aşk ve acı bu öykülerde huzursuz edici bir biçimde iç içe girer. Kadın en muhteşem zaferlere ancak aşağılanmanın dibine vurduktan sonra hak kazanır; söz konusu olan Tanrı da olsa erkek de, küçük kız mutlak güce ancak çok büyük vazgeçişlere rıza göstererek kavuşacağını öğrenir. Ona çok büyük fetihler vaat eden mazoşizmden hoşlanmaya başlar. Aslanların pençeleri arasında bembeyaz ve kanlar içindeki Azize Blandine, cam bir tabut içinde ölü gibi yatan Pamuk Prenses, Uyuyan Güzel, bayılmış Atala, berelenmiş, edilgen, yaralı, diz çökmüş, küçük düşürülmüş bir yığın yumuşak başlı kadın kahraman, küçük kız kardeşlerine ıstırap çekmiş, terk edilmiş, boyun eğmiş güzelliğin büyüleyici saygınlığını öğretir. Erkek kardeşi kahraman rolünü oynarken, onun eziyet çeken kadın rolünü memnuniyetle oynaması şaşırtıcı değildir. Putperestler onu aslanlara atar, Mavi Sakal saçlarından tutarak sürükler, kral kocası ormanların dibine sürgüne gönderir. O ise boyun eğer, acı çeker, ölür ve alnı görkemle halelenir. Madam de Noailles, "Daha küçücük bir kızken, erkeklerde şefkat uyandırmak, onları kaygılandırmak, onlar tarafından kurtarılmak, onların kollarının arasında ölmek isterdim" diye yazar. Bu mazoşist düşlerin dikkate değer bir örneğini Marie Le Hardouin'in *La Voile noire*'ında [*Siyah Peçe*] bulabiliriz.

> Yedi yaşındayken, hangi kaburgadan olduğunu bilmiyorum ama ilk erkeğimi yarattım. Uzun boylu, zayıf ve çok çok gençti, kolları yerlere uzanacak kadar uzun siyah saten bir takım elbise giymişti. Güzel sarı saçlarının gür bukleleri omuzlarına geliyordu... Adını Edmond koymuştum... Ardından bir gün ona iki erkek kardeş verdim... Bu kardeşlerin üçünün de, Edmond, Charles ve Cédric, siyah saten giysileri, sarı saçları vardı ve üçü de narin yapılıydı. Onlar bana olağandışı mutluluklar yaşattılar. İpek çoraplar içinde ayakları o kadar güzeldi, elleri o kadar narindi ki ruhum altüst oluyordu... Ben onların

28 Sevdiğim adam bir gün gelecek. –*Çn.*

> kız kardeşleri Marguerite oldum... Kendimi, erkek kardeşlerimin keyfine kul köle olmuş ve yazgımı onlara teslim etmiş olarak gözümde canlandırmak hoşuma gidiyordu. Hayatımın büyük ağabeyim Edmond'un ellerinde olduğunu düşlüyordum. Başımı kaldırıp doğrudan onun yüzüne bakmama izin yoktu. En küçük bahane bile beni kırbaçlatmasına yetiyordu. Bana hitap ettiğinde, korkudan ve saygıdan o kadar alt üst oluyordum ki ona verecek hiçbir cevap bulamıyordum ve bıkıp usanmadan ağzımda 'Evet efendim', 'Hayır efendim' sözcüklerini geveliyordum, bu şekilde kendimi aptal hissetmekten garip bir zevk alıyordum... Bana verdiği ıstırap dayanılmaz olduğunda, 'Teşekkür ederim efendim' diye mırıldanıyordum; öyle bir an geliyordu ki neredeyse ıstıraptan gücüm tükeniyordu ve bağırmamak için ağzımı onun eline bastırıyordum. O sırada, ani bir sarsıntıyla nihayet yüreğim paralanıyor ve insanın mutluluktan ölmek istediği o olağanüstü ruh haline giriyordum.

Küçük kız, az çok erken sayılabilecek bir yaşta, âşık olma yaşına geldiğini düşler; dokuz, on yaşlarında makyaj yapmaktan zevk alır, göğüslerini pamukla doldurur, hanım kılığına girer. Buna karşılık, küçük oğlan çocuklarla hiçbir cinsel deneyim yaşamanın peşinde değildir. Zaman zaman onlarla gizli köşelere saklanıp "birbirlerine şeylerini gösterme" oyunu oynasa bile, bu sadece cinsel meraktandır. Ama aşk düşlerindeki eşi yetişkindir, kimi zaman tümüyle hayal ürünüdür, kimi zaman da gerçek bireylerden esinlenmiş olabilir. Gerçek bir kişi söz konusu olduğunda, çocuk onu uzaktan sevmekle tatmin olur. Colette Audry'nin anılarında[29] bu çocuksu düşlerin çok iyi bir örneğini bulabiliriz; aşkı beş yaşında keşfettiğini anlatır:

> Bunun tabii ki çocuksu küçük cinsel zevklerle, örneğin yemek odasındaki belli bir sandalyeye ata biner gibi oturduğumda ya da uyumadan önce kendimi okşadığımda aldığım hazla hiçbir ilgisi yoktu... O duyguyla bu hazzın tek ortak noktası, her ikisini de çevremden dikkatle gizlememdi... O genç adama duyduğum aşk, uyumadan önce onu düşünüp harika hikâyeler hayal etmekten ibaretti... Privas'da babamın bütün büro şeflerine sırayla âşık oldum... Onların gidişi hiçbir zaman derinden etkilemiyordu beni çünkü onlar, aşk düşlerimi odaklamama yarayan birer bahaneydi sadece... Gece yattığımda, çok küçük ve fazla utangaç olmamın öcünü alıyordum. Her şeyi özenle hazırlıyordum, o erkeği orada kendim için var ederken hiç zorlanmıyordum, ama kendimi öyle bir dönüştürmeliydim ki içeriden bakınca kendimi görebilmeliydim, çünkü artık 'o kadın' oluyordum ve 'ben' olmaktan çıkıyordum. Her şeyden önce güzeldim ve on sekiz yaşındaydım. Bir şekerlik vardı ki çok işime yarıyordu: Uzun, dikdörtgen ve yassı bir şeker kutusuydu bu ve üstünde güvercinlerle çevrelenmiş iki genç kız resmi vardı. Ben uzun müslin bir elbise giymiş olan esmer kısa bukleli kızdım. Sevgilimden on yıl ayrı kalmıştım. O, azıcık yaşlanmış olarak geri geliyor ve o harika yaratığı görünce altüst oluyordu. Kız onu ancak

29 *Aux yeux du souvenir* [*Anının Gözünden*].

> hatırlıyor gibiydi, son derece doğal, kayıtsız ve zekiydi. Bu ilk karşılaşma için gerçekten parlak konuşmalar yazıyordum. Ardından onun için yanlış anlamalar, zorlu bir ele geçirme süreci, yılgınlık ve kıskançlıkla dolu acımasız saatler geliyordu. Nihayet sabrı taşıyor ve aşkını itiraf ediyordu. Kız onu sessizlik içinde dinliyor ve âşık adam her şeyi yitirdiğini düşündüğünde ona, kendisini sevmekten hiç vazgeçmediğini söylüyordu ve kısa bir süre birbirlerine sıkı sıkı sarılıyorlardı. Bu sahne genellikle gece, parkta bir bankın üzerinde geçiyordu. Birbirine sokulmuş iki siluet görüyordum, fısıldaşan sesler duyuyordum, aynı zamanda bedenlerin birbirine temasının sıcaklığını hissediyordum. Ama o noktadan sonra her şey çözülüyordu... evliliğe hiç değinmiyordum...[30] Ertesi gün yıkanırken bu konu üzerinde biraz düşünürdüm. Aynada gördüğüm, sabuna bulanmış yüze neden hayranlık duyduğumu (başka zaman kendimi güzel bulmazdım) ve bu yüzün beni neden umutla doldurduğunu bilmiyorum. Geleceğe açılan yolda, uzaklarda bir yerde adeta beni bekleyen bu biraz geriye atılmış, bulutlu yüzü saatlerce seyredebilirdim. Ama acele etmek gerekiyordu; kurulandığımda ise her şey biterdi, yeniden beni hiç ilgilendirmeyen o çok sıradan çocuk yüzüyle baş başa kalırdım.

Oyunlar ve düşler, küçük kızı edilgenliğe yöneltir, ama kadın olmadan önce bir insan varlığıdır o ve daha şimdiden, kendini kadın olarak kabul etmenin vazgeçmek ve kendini sakatlamak olduğunu bilmektedir; vazgeçiş çekici görünse de kendini sakatlamak iğrenç gelir ona. Erkek, Aşk, henüz geleceğin sisleri arasında, çok uzaklardadır; küçük kız şimdilik erkek kardeşleri gibi etkinlik, özerklik arayışındadır. Özgürlüğün yükü çocuklara ağır gelmez, çünkü sorumluluk içermez. Yetişkinlerden uzakta güvende olduklarını bilirler, kendilerinden kaçmaya yeltenmezler. Yaşama doğru kendiliğinden atılımı, oyun, gülme ve serüven hevesi, annesinin onun etrafında oluşturduğu çemberin küçük kıza dar ve boğucu gelmesine yol açar. Onun otoritesinden kurtulmak ister. Bu, oğlan çocukların kabul etmek zorunda kaldıkları otoriteden çok daha gündelik ve içsel bir otoritedir. Annenin, Colette'in sevgiyle canlandırdığı "Sido"da olduğu kadar anlayışlı ve ölçülü olduğu durumlar enderdir. Oldukça sık rastlanan[31] neredeyse patolojik örnekler de vardır. Bu gibi durumlarda anne, egemenlik ve sadizm içgüdülerini çocuk üzerinde doyurur. Bunların dışında anne için kızı, karşısında kendisini egemen özne olarak olumlamaya can attığı ayrıcalıklı nesnedir. Annenin bu hak iddiası, kızı isyan içinde ayaklanmaya yöneltir. C. Audry normal bir küçük kızın normal bir anneye karşı bu başkaldırısını şöyle betimler:

---

30 M. Le Hardouin'in mazoşist hayallerinin tersine, C. Audry'ninkiler sadist hayallerdir. Sevgilinin yaralanmasını, tehlike içinde olmasını ve kendisinin onu kahramanca, biraz da aşağılayarak, kurtarmasını ister. Bu, edilgenliği hiçbir zaman kabul etmeyecek ve bir insan varlığı olarak özerkliğini ele geçirmenin peşinde olan bir kadına özgü, kişisel bir özelliktir.

31 Bkz. V. Leduc, *L'Asphyxie* [*Boğulma*]; S. De Tervagnes, *La Haine maternelle* [*Anne Nefreti*]; H. Bazin, *Vipère au poing* [*Yumruklu Engerek*].

> Gerçek ne kadar masum olursa olsun anneme söyleyemezdim, çünkü annemin karşısında kendimi hiçbir zaman masum hissetmiyordum. O esas yüce kişiydi ve ona bunun için o kadar kızıyordum ki bu öfkeden hâlâ kurtulamadım. Derinlerimde bir yerde, elimi uzatsam her an bulabileceğimden emin olduğum, fokur fokur kaynayan korkunç bir yara vardı... Ne çok fazla katı olduğunu düşünüyordum onun ne de buna hakkı olmadığını. Bütün gücümle hayır, hayır, hayır diye düşünüyordum. Ona otoritesinden, verdiği emirlerden ya da keyfî yasaklardan ötürü değil, *beni yola getirmek istediği* için kızıyordum. Kimi zaman bunu açıkça söylerdi. Söylemediği zaman da gözleriyle, sesiyle ifade ederdi. Ya da başka hanımlara, çocukların bir kez cezalandırıldıktan sonra çok daha uysal olduklarını anlatırdı. Bu sözler, bir daha hiç unutulmayacak biçimde boğazımda takılı kalırdı: Onları ne kusabilirdim ne de yutabilirdim. Bu yara öfkeydi, onun karşısında duyduğum suçluluk duygusuydu, ayrıca kendime karşı duyduğum utançtı (çünkü nihayetinde beni korkutuyordu ve karşılık olarak benden ancak birkaç şiddet sözcüğü ya da hakaret geliyordu); ama her şeye rağmen, aynı zamanda da şanımdı bu yara. O orada kaldıkça ve beni 'yola getirmek, uysal, ceza, aşağılanma' sözlerini arka arkaya yinelemeye iten dilsiz delilik yaşadıkça, yola gelmeyecektim.

Başkaldırı, anne çoğu kez saygınlığını yitirdiği için daha da şiddetli olur. Bekleyen, katlanan, şikâyet eden, ağlayan, olay yaratan kişi olarak görünür anne ve gündelik yaşamın gerçekliği içinde bu sevimsiz rol, hiçbir şekilde onun yüceltilmesini sağlamaz; bir kurban olarak hor görülür, bir cadaloz olarak ondan nefret edilir. Yazgısı, yavan *tekrarın* tipik örneği gibi görünür. Yaşam onda, hiçbir yere varmadan sadece aptalca kendini *tekrar eder*; ev kadınlığı rolüne saplanmıştır, varoluşun genişlemesini durdurur, engel ve olumsuzlamadır o. Kızı ona *benzememek* ister. Kadınlık köleliğinden kurtulmuş olan kadınları, oyuncuları, yazarları, öğretmenleri tapınırcasına yüceltir; kendini hararetle spora, derslerine verir, ağaçlara tırmanır, giysilerini yırtar, oğlan çocuklarla rekabet eder. Büyük çoğunlukla, kendine sırlarını paylaştığı yakın bir kız arkadaş seçer. Bu, tıpkı tutkulu bir aşk gibi başkalarını dışlayan bir arkadaşlıktır ve genellikle cinsel sırların paylaşılmasını da içerir. Küçük kızlar, edinmeyi başardıkları bilgileri birbirleriyle değiş tokuş ederler ve yorumlarlar. Pek çok kez de küçük kızlardan birinin arkadaşının ağabeyine âşık olduğu bir üçlü oluşur. Örneğin *Savaş ve Barış*'ta Sonya, en yakın arkadaşı Natacha'nın ağabeyi Nikolay'ı sevmektedir. Öyle ya da böyle, bu arkadaşlığın çevresinde bir gizem oluşur. Genel olarak bu dönemde çocuk, sırları olmasından hoşlanır; en önemsiz şeyi bir sır haline getirir. Bu şekilde, onun merakının karşısına çıkarılan gizlere tepki vermektedir. Ayrıca bu, kendine önem vermenin de bir yoludur. Bu uğurda her yola başvurur; büyüklerin yaşamına karışmaya çalışır, büyükler hakkında, kendisinin de tam inanmadığı ama kendisinin önemli bir rol oynadığı romanlar yazar. Kız arkadaşlarıyla birlikte, erkeklerin onlara gösterdiği horgörüye horgörüyle karşılık veriyormuş gibi yapar; kızlar kendi çetelerini kurar, oğlanlarla alay eder,

dalga geçerler. Ama oğlanlar kendisine onların eşitiymiş gibi davrandığında, bu aslında gururunu okşar, onların beğenilerini kazanmaya çalışır. Ayrıcalıklı kastın bir üyesi olmak istemektedir. İlkel göçebe topluluklarda kadınları erkeklerin üstünlüğüne tabi kılan devinim, kadınlığa geçmekte olan her genç kızda yazgısını yadsımak biçiminde gösterir kendini. Kızın aşkınlığı, içkinliğin saçmalığını mahkûm eder. Edep kurallarının eziyetine maruz kalmak, giysilerinin rahatsız olması, ev işlerinin köleliği, bütün atılımlarının engellenmesi onu sinirlendirir; bu konuda çok sayıda soruşturma yapılmış ve hemen hemen tümü[32] de aynı sonucu vermiştir: Oğlan çocukların hepsi –bir zamanlar Platon'un da söylediği gibi– kız olmaktan dehşet duyacaklarını bildirmişler, neredeyse bütün kızlar ise oğlan olmadıkları için üzüntü duyduklarını söylemişlerdir. Havelock Ellis'in aktardığı istatistiklere göre, yüz oğlandan biri kız olmak ister, kızların ise %75'i ellerinde olsa cinsiyet değiştirmek isteyeceklerini söylemişlerdir. Karl Pipal'in yaptığı ve Baudouin'in *L'Âme enfantine* [*Çocuk Ruhu*] adlı kitabında aktardığı bir soruşturmaya göre, on iki-on dört yaşları arasındaki yirmi oğlan çocuktan on sekizi, dünyada her şeyin kız olmaktan daha iyi olduğunu söylemiştir; yirmi iki kızdan on tanesi ise oğlan olmayı istediğini bildirmiş ve neden olarak şunları göstermiştir: "Oğlanların durumu kızlardan iyi: Kadınlar gibi acı çekmek zorunda değiller... O zaman annem beni daha çok severdi... Oğlanların yaptığı işler kızlarınkinden daha ilginç... Oğlanların okuma yeteneği daha çok... O zaman kızları korkutarak eğlenebilirdim... Oğlanlardan korkmazdım... Oğlanlar daha özgür... Oğlanların oynadıkları oyunlar daha eğlenceli... Oğlanların giysileri onlara rahatsızlık vermiyor..." Bu gözlemlerin sonuncusu sıklıkla dile getirilir. Kızların hemen hemen tümü, elbiselerinin kendilerini rahatsız etmesinden, özgürce hareket edememekten, eteklerine ve kolayca leke olan açık renk tuvaletlerine dikkat etmek zorunda olmaktan şikâyet etmektedir. On-on iki yaşlarına doğru, kızların çoğu gerçekten "eksik kalmış oğlan", yani oğlan olma ehliyetinden yoksun çocuklardır. Bu bir yoksun bırakma ve adaletsizlik olduğu için acı çekmekle kalmaz kızlar, ayrıca mahkûm edildikleri düzen hastalıklıdır. Kızlarda yaşam taşkınlığı engellenir, kullanılmayan güçleri sinirliliğe dönüşür. Fazlaca akıllı uslu olan uğraşları onların zaten fazla olan enerjilerini tüketmeye yetmez; canları sıkılır. Can sıkıntısından ve acısını çektikleri aşağı konumu telafi etmek için kendilerini ağlak ve romantik düşlere teslim ederler, bu kolay kaçışların tadına varınca da gerçeklik duygusunu yitirirler. Taşkın bir coşkuyla duygularına kapılırlar; eyleyemedikleri için, ciddi konularla başı sonu belli olmayan sözleri kolayca birbirine karıştırarak konuşurlar. Yüzüstü bırakılmış, "anlaşılmamış" olan bu kızlar narsisistik duygularda teselli ararlar. Kendilerini bir romanın ka-

32 Örneğin İsviçre'de bir okul bunun istisnasıdır: Ayrıcalıklı bir rahatlık ve özgürlük içinde, aynı karma eğitimi gören oğlanların ve kızların tümü durumlarından memnun olduklarını bildirmişlerdir, ama bu koşullar istisnaidir. Kızların da oğlanlar kadar mutlu *olabileceği kuşku götürmez*, ama günümüz toplumunda öyle olmadıkları bir gerçektir.

dın kahramanı olarak görür, kendilerine hem hayranlık duyar hem de acırlar. Kırıtkan ve oyuncu olmaları doğaldır; bu kusurlar ergenlik çağında daha da belirginleşecektir. Sıkıntıları kendini sabırsızlık, öfke nöbetleri, gözyaşları olarak açığa vurur. Genellikle kurban rolünü oynamayı sevdikleri için, ağlamaktan tat alırlar. Birçok kadın bu zevki daha sonraları da sürdürür. Bu hem yazgılarının acımasızlığına başkaldırmanın hem de kendilerini acınacak hale getirmenin bir yoludur. Başrahip Dupanloup, "Küçük kızlar ağlamayı o kadar severler ki bu zevki ikiye katlamak için aynanın karşısında ağlayanları gördüm" diye anlatır. Dramlarının çoğu aileyle ilişkileri konusundadır; anneleriyle olan bağlarını koparmaya çalışırlar. Kimi zaman ona düşmanca davranırlar, kimi zamansa onun korumasına şiddetli bir gereksinim duymaya devam ederler. Babanın sevgisine el koymak isterler; kıskanç, alıngan ve talepkârdırlar. Çoğu kez romanlar uydururlar; evlat edinilmiş bir çocuk olduklarını, ebeveynlerinin gerçek anne-babaları olmadığını varsayarlar. Onlara gizli bir yaşam yakıştırırlar. Onların ilişkileri üzerine düşler kurarlar; babalarının anlaşılmamış, mutsuz bir erkek olduğunu, karısında, kendisinin olabileceği gibi bir ideal eş bulamadığını hayal etmeyi çok severler ya da tersine, annelerinin haklı olarak babalarını kaba ve hoyrat bulduğunu, onunla her tür fiziksel ilişkiden nefret ettiğini hayal ederler. Bu düşlerin, güldürülerin, çocuksu trajedilerin, sahte heveslerin, tuhaflıkların nedenini, gizemli bir kadın ruhunda değil kız çocuğun durumunda aramak gerekir.

Kendini özne, özerklik, aşkınlık olarak, bir mutlak olarak hisseden birey için, verili özünün aşağı konumda olmak olduğunu keşfetmek garip bir deneyimdir. Kendisi için kendini Bir olarak koyan birisinin, yine kendisine başkalık olarak ifşa edilmesi garip bir deneyimdir. Dünyayı öğrendiği sırada kendisini bir kadın olarak kavrayan küçük kızın başına gelen işte budur. Onun ait olduğu alan, her yanından erkek evreniyle kuşatılmış, sınırlanmış, egemenlik altına alınmıştır. Ne kadar yükseğe tırmanırsa tırmansın, ne kadar uzaklarda macera ararsa arasın, hep başının üstünde bir tavan, yolunun üstünde engeller bulacaktır. Erkeğin tanrıları öylesine uzak bir gökyüzündedir ki aslında onun için hiçbir tanrı yoktur. Oysa küçük kız insan yüzlü tanrıların arasında yaşar.

Bu durum küçük kızlara özgü değildir. Onları aşağı bir kast olarak gören bir uygarlıkla kısmen bütünleşmiş olan Siyah Amerikalıların durumu da aynıdır. Big Thomas'ın[11] hayatının şafağında öylesine acıyla hissettiği şey, bu kesin aşağı konumdur, derisinin rengine kazınmış olan bu lanetli başkalıktır. Tepesinden geçen uçaklara bakar ve siyah olduğu için gökyüzünün kendisine yasak olduğunu bilir. Küçük kız da kadın olduğu için denizin ve kutupların, bin bir türlü serüvenin ve sevincin kendisine yasak olduğunu bilir. Yanlış tarafta doğmuştur. İkisinin arasındaki büyük fark, Siyahların yazgılarına isyan ederek katlanmasıdır. Hiçbir ayrıcalık bu yazgının acımasızlığını telafi etmez; oysa kadın suç ortaklığına çağırılmaktadır. Varolanda, mutlak özgürlük olmayı isteyen sahici

11 Bkz. R. Wright, Native Son [Yerli Oğul]

öznenin yanı sıra, bir de sahici olmayan bir vazgeçiş ve kaçış arzusu olduğunu daha önce hatırlatmıştım.[34] Ebeveynlerin ve eğitmenlerin, kitapların ve efsanelerin, kadınların ve erkeklerin, küçük kızın gözünde parlattıkları işte bu edilgen zevklerdir. Ona daha küçücükken bunlardan tat alması öğretilir; bu zevklerin kışkırtıcılığı giderek daha sinsi hale gelir. Aşkınlığının atılımı daha ciddi dirençlerle karşılaştığı ölçüde kız da bu cazibeye daha çaresiz bir şekilde teslim olur. Ne var ki kendi edilgenliğini kabul ederek, ona dışarıdan dayatılacak bir yazgıyı da direnmeden kabul etmiş olur ve bu alınyazısı onu ürkütür. Küçük oğlan çocuğu ister hırslı olsun ister sersem ya da çekingen, açık uçlu bir geleceğe doğru atılır; denizci veya mühendis olacaktır, köyde kalacak ya da kente gidecektir, dünyayı görecektir, zengin olacaktır. Öngörülemeyen fırsatların beklediği bir gelecek karşısında kendisini özgür hisseder. Küçük kız ise eş, anne, büyükanne olacaktır; evini tıpkı annesi gibi idare edecek, çocuklarına kendine bakıldığı gibi bakacaktır. On iki yaşındadır ama öyküsü şimdiden gökyüzüne kazınmıştır; günden güne, keşfedecektir bu öyküyü ama hiçbir zaman kendisi kurgulamayacaktır. Bütün evreleri önceden tasarlanmış ve her geçen günün kendisini kaçınılmaz biçimde içine sürüklediği bu yaşamı merak eder, ama zihninde canlandırdığında da korkar.

Bu yüzden cinsel gizler küçük kızı erkek kardeşlerinden çok daha fazla meşgul eder. Hiç kuşkusuz onlar da bu meseleyle tutkulu bir biçimde ilgilenirler, ama koca ve baba rolü, geleceklerinde onları en çok kaygılandıran şey değildir. Oysa evlilikte ve annelikte, küçük kızın bütün yazgısı sorgulanır ve bunların sırlarını sezmeye başladıkça, bedeni ona korkunç biçimde tehdit ediliyormuş gibi gelir. Anneliğin büyüsü dağılmıştır. Bu konuda erken de bilgilendirilmiş olsa geç de, kendisine tutarlı bir açıklama yapılmış olsa da olmasa da, çocuğun annenin karnında rastlantı sonucu belirmediğini ve oradan sihirli bir değneğin dokunuşuyla çıkmayacağını bilir; kaygı içinde kendine sorular sormaya başlar. Çoğunlukla, kendi bedeninin içinde asalak bir bedenin üreyecek olması ona artık olağanüstü değil, iğrenç gelir; bu korkunç şişkinliğin düşüncesi onu ürkütür. Ayrıca bebek oradan nasıl çıkacaktır? Ona doğum çığlıklarından ve acılarından söz edilmemiş olsa bile, bazı konuşmalara kulak misafiri olmuştur ve İncil'deki şu sözleri okumuştur: "Acı içinde doğuracaksın." Hayal bile edemeyeceği işkenceler çekeceğini sezer: Karın bölgesinde garip işlemler uydurur; ceninin anüsten çıkacağını varsayması da ona kendini güvende hissettirmez. Doğum sürecini keşfettiklerini sandıkları zaman nevrotik kabızlık krizleri yaşayan küçük kızlara rastlanmıştır. Kesin açıklamaların da pek fazla yardımı olmayacaktır. Şişkinlik, yırtılma, kanama imgeleri aklından çıkmayacaktır. Küçük kızın hayal gücü ne kadar güçlüyse, bu hayallere o kadar duyarlı olacaktır; bunları gözünün önüne getirip de korkudan titremeyen kız yoktur. Collette, Zola'da bir doğum betimlemesi okuduktan sonra annesinin kendisini bayılmış durumda bulduğunu anlatır.

34 *İkinci Cinsiyet*, I. cilt, Giriş.

> Yazar, doğumu haşin ve kaba bir ayrıntı bolluğuyla, anatomik bir dakiklikle, bir renk, davranış ve çığlık cümbüşüyle betimliyordu; bütün bunlarda küçük bir kızken kırlarda edindiğim dingin bilgiden eser yoktu. Küçük dişi olma yazgımın beni aldattığını, korkuttuğunu, tehdit ettiğini hissettim... Gözlerimin önünden akıp geçen diğer sözcüklerse yarılan eti, dışkıyı, kirli kanı anlatıyordu... Avcıların henüz öldürüp mutfağa getirdiği o küçük tavşanlardan biri gibi, canım çıkmış halde gittim çimenlere serildim.

Büyüklerin rahatlatmaları çocuğun kaygısını azaltmaz. Çocuk büyürken, onların sözlerine inanmamayı öğrenir; çoğu kez nasıl doğduğunun gizleri konusunda yalanlarını yakalamıştır. Ayrıca en tüyler ürpertici şeylerin onların gözünde normal olduğunu da bilir; şayet bademcik ameliyatı, diş çektirme, dolamanın bıçakla yarılması türünden şiddetli bir fiziksel şok yaşamışsa, hatırladığı endişeyi doğuma yansıtacaktır.

Gebeliğin, doğumun fiziksel niteliği, çocuğun aklına derhal karı-koca arasında "fiziksel bir şeyler" geçtiğini getirir. "Aynı kanı taşıyan, saf kan, karışık kan" gibi deyimlerde sık sık karşılaşılan "kan" sözcüğü kimi zaman çocuğun hayal gücünü yönlendirir ve çocuk, evliliğe ciddi bir kan verme sürecinin eşlik ettiğini varsayar. Ama daha büyük çoğunlukla "fiziksel şey", idrar yapma ve dışkılama sistemleriyle bağlantılı gibi görünür; çocuklar özellikle erkeğin kadının içine idrar yaptığını kolayca varsayarlar. Cinsel işlemin *kirli* olduğunu düşünürler. "Kirli" şeylerin katı tabularla çevrelendiği bir dünyada yaşayan çocuğu allak bullak eden de budur: O zaman nasıl olur da yetişkinler bunları hayatlarına sokarlar? İlkin, keşfettiği şeyin saçmalığı çocuğu bu skandal karşısında korur. Duyduklarına, okuduklarına, yazdıklarına hiçbir anlam veremez; ona her şey gerçek dışı gelir. Carson Mc Cullers'in *The Member of the Wedding* [*Düğünün Bir Üyesi*] adlı etkileyici kitabında, genç kadın kahraman iki komşusunu yatakta çıplak olarak yakalar ve tam da öyküdeki anormallik kızın buna önem vermemesine yol açar.

> Yazın, bir pazar günüydü ve Marlowe'ların kapısı açıktı. Yatak odasının yalnızca bir bölümünü görebiliyordu, komodinin bir parçasını ve yatağın sadece Mrs Marlowe'un korsesinin atılmış olan ayağını. Ama sessiz odada anlayamadığı bir gürültü vardı ve eşiğe yaklaştığında öyle bir manzarayla karşılaştı ki görür görmez şaşkınlık içinde, 'Mr. Marlowe nöbet geçiriyor,' diye bağırarak, doğruca mutfağa koştu. Bérénice aceleyle hole gelmişti ama yatak odasına baktığında sadece dudaklarını ısırdı ve kapıyı çarparak kapattı... Frankie ne olduğunu anlamak için Bérénice'i sorgulamaya çalışmıştı. Ama Bérénice sadece onların da sıradan insanlar olduklarını söylemiş ve, malum kişiyi düşünerek 'En azından kapıyı kapatmayı akıl etmeliydiler,' demişti. Frankie bu kişinin kim olduğunu biliyordu ama yine de anlamıyordu. 'Nasıl bir nöbetti o?' diye sordu. Ama Bérénice yalnızca şöyle cevap verdi: 'Sadece sıradan bir nöbet, evladım.' Ve Frankie sesinin tonundan, kendisinden bir şey saklandığını anladı. Daha sonra sadece Marlowe'ların sıradan insanlar olduğunu hatırladı...

Çocukları yabancılara karşı uyarırken, onların önünde bir cinsel olayı yorumlarken, kolayca hastalıklardan, manyaklardan, delilerden söz edilir. Bu kullanışlı bir açıklamadır. Küçük kız, sinemada yanında oturan adam tarafından ellendiğinde, karşıdan gelen adam önünü açtığında, delilerle karşı karşıya olduğunu düşünür; elbette delilerle karşılaşmak hoş değildir. Bir sara nöbeti, bir histeri nöbeti, şiddet içeren bir kavga, yetişkinler dünyasının düzenini bozar ve buna tanık olan çocuk kendini tehlikede hisseder ama nihayetinde, uyumlu bir toplumda sokak serserileri, dilenciler, iğrenç yaraları olan sakatlar var olduğu gibi, toplumun temellerini sarsmayacak kimi anormal insanlar da var olabilir. Çocuğu asıl korkutan, ebeveynlerin, dostların, öğretmenlerin gizlice kimi kara ayinler yaptığı kuşkusudur.

> Erkeklerle kadınlar arasındaki cinsel ilişkilerden bana ilk söz edildiğinde, bunun imkânsız olduğunu söyledim, çünkü şayet bu doğru olsaydı benim annemle babamın da bu tür ilişkileri olması gerekirdi; oysa benim gözümde onlar bunu yapmayacak kadar saygındı. Ben bu kadar iğrenç bir şeyi hiçbir zaman yapmam diyordum. Ne yazık ki kısa bir süre sonra, annemle babamın yaptıklarını duyduğumda gözüm açılacaktı mecburen... O an tüyler ürperticiydi; kulaklarımı tıkayarak yüzümü örtünün altına sakladım ve oradan binlerce kilometre uzakta olmak istedim.[35]

Size nezih, sakınımlı ve akıllı olmayı öğreten, giyimli ve saygın kişilerin imgesinden, nasıl olur da boğuşan iki çıplak hayvan imgesine geçilebilir? Burada yetişkinlerin kendi kendilerini yadsımaları söz konusudur; bu da onların üzerine yerleşmiş oldukları kaideyi sarsar, gökyüzünü karartır. Çoğu kez çocuk bu iğrenç ifşayı inatla reddeder: "Benim annem babam böyle bir şey yapmaz" der. Ya da cinsel birleşmeye ilişkin nezih bir imge oluşturmaya çalışır. Küçük bir kız, "Çocuk istendiği zaman" diyordu, "doktora gidilir; soyunulur, gözler bağlanır çünkü bakmamak gerekir. Doktor anneyle babayı birbirine bağlar ve her şeyin yolunda gitmesine yardım eder". Çocuk, cinsel edimi, muhtemelen pek hoş olmayan ama dişçideki bir seans kadar iffetli bir ameliyata dönüştürmüştü. Bütün reddetmelere ve kaçışlara rağmen çocuğun yüreğine bir rahatsızlık ve kuşku girer; sütten kesilme kadar acılı bir görüngü ortaya çıkar. Artık söz konusu olan, çocuğun anne teninden koparılması değil, çevresindeki koruyucu evrenin çökmesidir. Tepesindeki dam yıkılmış, yüzüstü bırakılmış, karanlık bir gelecek karşısında mutlak olarak yalnız kalmış gibi hisseder kendini. Küçük kızın kaygısını daha da büyüten, üzerindeki belirsiz lanetin sınırlarını tam olarak kavramayı başaramamasıdır. Edindiği bilgiler tutarsız, kitaplar çelişiktir; teknik açıklamalar bile o koyu gölgeyi yok edemez, yüzlerce soru üşüşür kafasına: Cinsel edim acı mı verir, yoksa haz mı? Ne kadar sürer? Beş dakika mı, yoksa bütün bir gece mi? Kimi zaman bir kadının bir sarılmayla gebe kaldığı yazılır, kimi zaman da şehvet içinde geçirilen saatlerden sonra gebe kalmadığı. İnsanlar "onu" her gün

35 Aktaran Dr. Liepmann, *Jeunesse et sexualité* [*Gençlik ve Cinsellik*].

mü yaparlar, yoksa nadiren mi? Çocuk İncil'i okuyarak, takıntılı bir şekilde sözlük karıştırarak, arkadaşlarını sorgulayarak bilgilenmeye çalışır, karanlık ve tiksinti içinde el yordamıyla ilerler. Bu konudaki ilginç bir belge, Dr. Liepman'ın yaptığı soruşturmadır. Cinsellikle tanışmalarına ilişkin sorulara genç kızların verdikleri bazı yanıtlar şöyledir:

> O belirsiz ve tuhaf fikirlerimle yanılgılar içinde yaşamaya devam ettim. Ne annem ne okuldaki öğretmenim, hiç kimse konuyu açmıyordu; hiçbir kitap meseleyi derinlemesine ele almıyordu. Yavaş yavaş, ilkin bana o kadar doğal gelen edimin çevresinde bir tehlike ve çirkinlik gizemi örülüyordu. On iki yaşındaki büyük kızlar, açık saçık şakalar aracılığıyla sanki kendileriyle bizim sınıf arkadaşlarımız arasında bir köprü kuruyor gibiydiler. Her şey hâlâ öylesine belirsiz ve tiksindiriciydi ki çocukların nerede oluştuklarını tartışıyorduk. Evlilik o kadar gürültü patırtıyla kutlandığına göre, o şey acaba sadece bir kez olmak üzere erkekte mi oluyordu. On beş yaşımda âdet gördüğümde bu benim için yeni bir sürpriz oldu. Benim de bir şekilde dansın içine çekilme sıram gelmişti...
>
> ...Cinsellikle tanışma mı! Ebeveynlerimizin evinde bu deyime hiçbir göndermede bulunmamak gerekiyordu!... Kitaplarda arıyordum, ama izlenecek yolu nerede bulabileceğimi bilmeden aranarak kendime işkence ediyor ve sinirleniyordum... Bir erkek okuluna gidiyordum: Erkek öğretmenimiz için böyle bir sorun sanki hiç yok gibiydi... Sonunda Horlam'ın *Garçonnet et fillette* [*Küçük Oğlan ve Küçük Kız*] adlı kitabı beni gerçeğe götürdü. O kasılmış ve katlanılmaz derecede sinirli halim geçti, ama o zaman çok mutsuz oldum ve sadece erotizm ve cinselliğin gerçek aşkı oluşturduğunu kabul etmem ve anlamam için çok zaman geçmesi gerekti.
>
> Cinsellikle tanışmamın evreleri: I. İlk sorular ve (hiç de doyurucu olmayan) birkaç belirsiz kavram. Bu, üç buçuk yaşımdan on bir yaşıma kadar sürdü... Onu izleyen yıllarda sorduğum sorulara hiçbir yanıt yok. Yedi yaşıma geldiğimde, tavşanımı beslerken bir de ne göreyim: Altında cascavlak yavrular sürünüyordu... Annem, hayvanlarda da insanlarda da yavruların annenin karnında gelişip yanından çıktığını söyledi. Bu yandan doğma işi bana pek mantıklı gelmedi... Bir çocuk bakıcısı bana gebelik, doğum ve âdet görme konusunda pek çok şey anlattı... Ve son olarak, babama kendisinin gerçek işlevi konusunda sorduğum son soruya o, polen ve dişilik organıyla ilgili birtakım karışık hikâyeler anlatarak yanıt verdi. II. Cinsellikle tanışma yolunda bazı kişisel çabalar (on bir ile on üç yaş arası). Evde, bir yerlerde bir ansiklopedi ve bir tıp kitabı buldum... Bu, devasa yabancı sözcüklerle dolu kuramsal bir bilgilenmeden ibaretti. III. Edinilmiş bilgilerin sınava tabi tutulması (on üç ile yirmi yaş arası): a) gündelik hayatta; b) bilimsel çalışmalarda.
>
> Sekiz yaşımdayken sık sık kendi yaşımdaki bir oğlanla oynardım. Bir seferinde konuyu açtık. Ben zaten biliyordum, çünkü annem bir kadının bedeninde çok sayıda yumurta olduğunu... ve anne çok büyük bir arzu duyduğunda bu

yumurtalardan birinden çocuk doğduğunu söylemişti... Küçük erkek arkadaşıma da aynı açıklamayı sunduğumda, ondan şu yanıtı aldım: 'Sen aptalın tekisin! Bizim kasapla karısı çocuk istediklerinde yatağa girip ayıp şeyler yapıyorlar.' Hiç hoşuma gitmedi bu... O zaman (on iki buçuk yaşıma doğru) bize bir sürü açık saçık hikâye anlatan bir hizmetçimiz vardı. Utandığım için anneme bir şey söylemiyordum; ama ona bir erkeğin kucağında oturunca insanın içine bir çocuk girip girmediğini sordum. O da bana mümkün olduğu kadar düzgün bir şekilde açıkladı.

Çocukların nereden çıktığını okulda öğrenmiş ve bunun berbat bir şey olduğu duygusuna kapılmıştım. Ama dünyaya nasıl geliyorlardı? İkimiz de buna ilişkin neredeyse ürkütücü bir fikir oluşturmuştuk, özellikle de bir kış sabahı okul yolunda, ortalık zifiri karanlıkken, bir adam bize cinsel organını gösterip yaklaşarak: 'Çıtır çıtır yemesi hoş olmaz mı?' dediğinden beri. İkimiz de inanılmaz derecede iğrendik ve kelimenin tam anlamıyla midemiz ağzımıza geldi. Yirmi bir yaşıma gelene kadar çocukların göbek deliğinden doğduğunu sandım.

Küçük bir kız beni kenara çekti ve 'Çocukların nereden çıktığını biliyor musun?' diye sordu. Sonunda da bana açıklamaya karar verdi: 'Hay Allah! Amma da aptalsın! Çocuklar annenin karnından çıkar ve dünyaya gelmeleri için de annelerin erkeklerle çok iğrenç bir şey yapmaları gerekir!' Ardından, bu iğrenç şeyi bana daha ayrıntılı olarak açıkladı. Ama ben bunun ardından tümüyle başka bir insan olmuştum, böyle şeylerin mümkün olduğuna inanmayı kesinlikle reddediyordum. Annem ve babamla aynı odada yatardık... Bunu izleyen gecelerden birinde, olanaksız olduğunu düşündüğüm şeyin olduğunu duydum ve utandım, annemle babamdan utandım. Bütün bunlar beni başka bir varlık haline getirmişti. Korkunç ahlak acıları çekiyordum. Böyle şeyleri şimdiden öğrenmiş olduğum için kendimi tamamen sapık bir insan gibi görüyordum.

Tutarlı bir bilgilendirmenin bile sorunu çözmeyeceğini belirtmek gerekir. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin tüm iyi niyetine rağmen erotik deneyim, sözcükler ve kavramlarla anlatılamaz, ancak yaşanarak anlaşılabilir. Çözümlemelerin tümünün, en ciddi olanının bile bir espri boyutu olacak ve hiçbiri hakikati olduğu gibi aktaramayacaktır. Çiçeklerin şiirsel aşkından başlayıp balıkların düğününden, civcivler, kediler ve keçilerden geçerek insan türüne varmak suretiyle doğumun gizemi kuramsal olarak aydınlatılabilir, ama şehvetin ve cinsel aşkın gizemine hiç dokunulmamış olur. Bir çocuğa, bir okşayış ya da öpücüğün tadı serinkanlı bir biçimde nasıl anlatılabilir? Aile içinde herkes birbirini öper, hatta bazen dudaktan öpüşülür. Yumuşak dokuların bu karşılaşması bazı durumlarda neden baş döndücüdür? Bu, kör bir insana renkleri tarif etmek gibidir. Cinsel işleve anlamını ve birliğini kazandıran heyecan ve arzu sezgisi eksik olduğu sürece, onu oluşturan farklı öğeler şoke edici ve ürkütücü görünür. Özellikle de küçük kız, bakire ve mühürlü olduğunu ve onu kadına dönüştürmek için bir

erkeğin cinsel organının kendisine girmesi gerektiğini anladığında isyan eder. Teşhircilik yaygın bir sapıklık biçimi olduğu için, birçok küçük kız sertleşmiş penisler görmüştür; en azından hayvanların cinsel organlarını görmüşlerdir ve pek çok kez atların cinsel organlarına gözlerinin takılmış olması talihsizliktir, ondan ürkmüş olmalarını anlamak mümkündür. Doğum yapma korkusu, erkek cinsel organından duyulan ürküntü, evli insanları tehdit eden "krizler"in verdiği korku, edepsiz eylemler karşısında duyulan tiksinti, hiçbir anlam taşımayan hareketlerin alay konusu olması, bunların tümü küçük kızı, "Ben hiçbir zaman evlenmeyeceğim"[16] deme noktasına getirir. Acı, delilik, müstehcenlik karşısında en emin savunma yolu budur. Günü geldiğinde ne bekâretinin bozulmasının ne de doğum yapmanın kendisine o kadar ürkütücü gelmeyeceğini, milyonlarca kadının buna razı olduğunu ve bunu kötü yaşamadığını ona açıklamaya çalışmak boşunadır. Bir çocuk dışsal bir olaydan korktuğunda, bu korkudan kurtarılabilir, ama ileride bunu tümüyle doğal karşılayacağını önceden söyleyerek değil. O zaman çocuk, gelecek tünelinin sonunda yabancılaşmış, yolunu şaşırmış bir biçimde kendisiyle karşılaşmaktan korkar. Krizalit ve kelebek haline gelen tırtılın geçirdiği başkalaşımlar onu huzursuz eder: Tırtıl o uzun uykudan sonra hâlâ aynı tırtıl mıdır? O parlak kanatlarla kendini tanıyabilir mi? Bir krizalit gördüklerinde korkulu rüyalar gören küçük kızlar tanıdım.

Başkalaşım her şeye karşın gerçekleşir. Küçük kız bunun anlamını kendisi kavrayamaz, ama dünyayla ve bedeniyle ilişkilerinde bir şeyin alttan alta değişmekte olduğunun farkına varır. Önceleri kayıtsız kaldığı bazı temaslara, tatlara, kokulara duyarlı hale gelmiştir. Kafasında birtakım garip imgeler dolaşmaktadır, aynalarda kendini tanıyamaz, kendini "acayip" hisseder. Richard Hughes'ün *Un cyclone à la Jamaïque*'de [*Jamaika'da Bir Fırtına*] anlattığı küçük Emily'nin durumu tam da budur:

> Emily serinlemek için karnına kadar suya girip oturmuştu; yüzlerce küçük balık, meraklı ağızlarıyla vücudunun her tarafını gıdıklıyordu, hiçbir anlamı olmayan hafif öpücükler konduruyorlardı sanki. Son zamanlarda kendisine dokunulmasından nefret etmeye başlamıştı, ama bu iyice tiksindiriciydi. Daha fazla dayanamadı: Sudan çıktı ve giyindi.

Margaret Kennedy'nin uyumlu Tessa'sı bile bu garip karışıklığı yaşar:

---

36 Yassu Gauclère, *L'Orange bleu*'de şöyle yazar: "Tiksintiyle dolmuş bir şekilde bana, annelik kurallarından muaf olmama izin verecek dinsel bir uğraş bağışlaması için Tanrı'ya yalvarırdım. Ve kendime rağmen içimde barındırdığım iğrenç gizemler üzerine uzun uzun düşündükten sonra, böylesine iğrenmemi tanrısal bir işaret olarak görüp güçlenerek şu sonuca vardım: Benim misyonum kesinlikle iffetli olmak." Başka şeylerin yanı sıra, delinme düşüncesi onu feci korkutur. "İşte düğün gecesini korkunç kılan buydu! Bu keşif beni allak bullak etti; daha önceden yaşadığım tiksinme duygusuna bir de son derece acılı olduğunu hayal ettiğim bu işlemden duyduğum fiziksel korku eklenmişti. Şayet bebeğin de aynı yoldan doğduğunu varsaymış olsaydım korkum daha da büyüyecekti, ama uzun zamandan beri çocukların annelerinin karnından doğduğunu bildiğim için, oradan parça halinde ayrıldıklarını düşünüyordum."

Aniden kendini son derece mutsuz hissetmişti. Gözleri, açık kapıdan sel gibi içeriye dolan ay ışığının ikiye böldüğü holün karanlığına takıldı. Kendini daha fazla tutamadı. Abartılı bir küçük çığlık atarak ayağa fırladı: 'Of! bütün dünyadan ne kadar nefret ediyorum!' Ardından, korku ve kızgınlık içinde saklanmak için dağa koştu; peşinden gelen hüzünlü önsezi sanki sessizliğe gömülmüş evi dolduruyordu. Patikada sendeleyerek yürürken kendi kendine mırıldanmaya başladı: 'Ölmek istiyorum, keşke ölseydim.'

Söylediğini gerçekten düşünmediğini biliyordu, aslında hiç ama hiç ölmek istemiyordu. Ama sözlerinin şiddeti onu tatmin ediyor gibiydi...

Carson Mc Cullers'ın daha önce andığımız kitabında, bu kaygı verici an uzun uzun betimlenir.

Frankie'nin Frankie olmaktan tiksindiği ve bıktığı yazdı. Kendinden nefret ediyordu; kirli, aç, sefil ve hüzünlü bir biçimde mutfakta boş boş dolaşan, işe yaramaz bir serseri haline gelmişti. Ayrıca bir suçluydu o... O bahar bitmek bilmeyen acayip bir mevsim olmuştu. Her şey değişmeye başlamıştı ve Frankie bu değişimi anlamıyordu... Yeşermiş ağaçlarda ve nisan çiçeklerinde onu hüzünlendiren bir şey vardı. Neden hüzünlü olduğunu bilmiyordu, ama bu tuhaf hüzün yüzünden şehri terk etmesi gerektiğini düşündü... Şehri terk edip uzaklara gitmesi gerekiyordu. Çünkü o yıl, gecikerek gelen bahar çok yavaş geçiyordu ve yapmacık bir tatlılığı vardı. Uzun öğleden sonraları ağır ağır akıyor ve mevsimin yeşil yumuşaklığı midesini bulandırıyordu... Pek çok şey onda aniden ağlama isteği uyandırıyordu. Sabahın erken saatlerinde bazen avluya çıkıyor ve şafağı seyrederek orada uzun bir süre kalıyordu; yüreğinde bir soru doğuyor ve gökyüzü onu yanıtlamıyor gibiydi sanki. Önceleri hiç dikkatini çekmeyen şeyler onu duygulandırmaya başlamıştı: Evlerin, akşamları gezinirken fark ettiği ışıkları, ya da bir çıkmaz sokaktan yükselen tanımadık bir ses. Işıklara bakıyor, sese kulak veriyordu ve içinde bir şeyler, beklenti içinde gerginleşiyordu. Ama ışıklar sönüyor, ses susuyordu ve bütün beklentisine karşın her şey bundan ibaretti. Ona aniden kim olduğunu ve gelecekte bu dünyada kim olacağını, neden orada tek başına bir ışığı seyrettiğini, bir sesi dinlediğini ya da gözlerini gökyüzüne diktiğini sordurtan şeyler onu korkutuyordu. Korkuyor ve göğsü tuhaf bir şekilde sıkışıyordu.

... Kentte dolaşıyordu ve gördüğü, işittiği şeyler ona tamamlanmamış gibi geliyordu ve içinde o sıkıntı vardı. Aceleyle bir şeyler yapmaya çalışıyordu: Ama hiçbir zaman yapılması gereken şeyler olmuyordu bunlar... Mevsimin uzun süren alacakaranlığında bütün kenti arşınladıktan sonra, sinirleri melankolik bir caz parçası gibi titreşiyor, yüreği katılıyor ve duracak gibi oluyordu.

Bu sarsıntılı dönemde olup biten şudur: Çocuk bedeni, kadın bedenine ve tene dönüşmektedir. Salgı bezlerinin yetersiz çalışması nedeniyle insan çocukluk evresinde takılıp kalmadıkça, on iki-on üç yaşına doğru ergenlik bunalımı

başlar.[37] Bu bunalım kızlarda, oğlanlarda olduğundan çok daha erken başlar ve çok daha önemli değişimlere yol açar. Küçük kız bu döneme kaygı ve hoşnutsuzluk içinde girer. Memelerin gelişmesi ve kılların çıkmasıyla birlikte, kimi zaman gurura dönüşen ama kökeninde utancın yattığı bir duygu doğar. Çocuk birdenbire çekingenleşir, kız kardeşlerinin ve annesinin yanında bile çıplak dolaşmayı reddeder; korkuyla karışık bir merakla kendini inceler ve eskiden göbek deliği kadar masum olan meme uçlarının altında beliren ve biraz da acı veren o sert çekirdeğin şişkinleşmesini iç sıkıntısıyla gözler. Bedeninde kırılgan bir nokta olduğunu hisseder ve bundan kaygı duyar: Bu ağrı, bir yanık acısı ya da diş ağrısının yanında elbette hafif kalır, ama, ister kazalar sonucunda olsun isterse hastalıklar sırasında, o güne kadar ağrılar hep normallikten sapmalarda ortaya çıkmıştır; oysa bu genç göğse, olağan bir biçimde, bilinmeyen bir hınç dadanmıştır. Bir şeyler olmaktadır, hastalık olmayan, varoluş yasasının kendisinden gelen, ama yine de mücadele, parçalanma olan bir şeyler. Kuşkusuz küçük kız doğumundan ergenliğe kadar büyümüştür, ama büyüdüğünü hiç hissetmemiştir. Günler geçse de bedeni onun için kesin, tamamlanmış bir şey olarak varolmuştur, şimdiyse "oluşmaktadır". Sözcüğün kendisi bile onu korkutmaya yeter; yaşamsal görüngüler, ancak bir dengeye kavuştuklarında ve taze bir çiçek, parlak tüylü bir hayvan gibi belli bir kalıba büründüklerinde güven verici olurlar, ama göğsünün tomurcuklanmasında, küçük kız canlı sözcüğünün çiftanlamlılığını deneyimlemektedir. Göğsü ne altındır ne de elmas; içinde kimi bulaşık simyaların oluştuğu, hareketli, belirsiz, tuhaf bir maddedir. O bir ipek yumağı sakinliğiyle açılan saçlara alışmıştır, ama koltukaltlarındaki, karnının altındaki bu yeni bitki örtüsü onu bir hayvana ya da yosuna dönüştürmektedir. Bu değişimlerden az çok haberdar edilmiş olsa da onlarda, kendisini beninden koparan bir ereksellik sezinler. Kendi varoluş uğrağının ötesine taşan bir yaşamsal döngünün içine salıverilmiştir; onu erkeğe, çocuğa ve mezara yargılı kılan bir bağımlılığın söz konusu olduğunu kestirmektedir. Kendi başlarına memeler yararsız, gereksiz birer çıkıntı gibi görünmektedir. Şimdiye kadar kolların, bacakların, cildin, kasların, hatta üzerine oturduğumuz yuvarlak kalçaların bile, hepsinin belli bir yararı vardı; sadece, idrar yapma organı olarak tanımlanan cinsel organ biraz kuşkuluydu ama o da gizliydi, başkaları için görünmezdi. Memeler kazağın, bluzun altında yayılmaktadır ve küçük kızın kendi beniyle karıştırdığı bu beden şimdi ona ten gibi görünmektedir; başkalarının bakıp gördüğü bir nesnedir o. Bir kadın bana, "Göğsümden o kadar utanıyordum ki iki yıl boyunca onu gizlemek için pelerin giydim" demişti. Bir başkası ise şöyle söylemişti: "Yaşıtım olan ama benden daha erken gelişmiş bir kız arkadaşım topu almaya eğildiğinde, yakasının oyuğundan gördüğüm bayağı dolgunlaşmış iki meme karşısında hissettiğim garip şaşkınlığı hâlâ hatırlıyorum. Benim bedenime bu kadar yakın olan, benimkinin de ileride tıpatıp benzeyeceği bu beden yüzünden kendi kendimden

37 Bu evrenin, dar anlamıyla fizyolojik süreçlerini I. cildin 1. bölümünde betimlemiştik.

utanmıştım." Yine bir başka kadın, "On üç yaşında kısa elbiseyle, bacaklarım çıplak dolaşıyordum" demişti. "Erkeğin biri alay ederek kocaman baldırlarımla ilgili bir gözlemde bulundu. Ertesi gün annem bana çorap giydirdi ve eteğimi uzattı: Ama kendimi *görülmüş olarak görmenin* ani şokunu hiç unutmayacağım." Küçük kız, bedeninin kendinden kaçtığını hisseder, artık bireyselliğinin saydam ifadesi değildir bedeni, kendisine yabancılaşır ve o andan itibaren başkaları tarafından bir şey olarak kavranır. Sokakta onu gözleriyle izler, vücut yapısıyla ilgili yorumlar yaparlar. Kız kendini görünmez kılmak ister; ten haline gelmekten ve tenini göstermekten korkar.

Bu tiksinme bir sürü kızda zayıflama isteği olarak kendini gösterir: Artık yemek yemek istemezler, zorlanırlarsa kusarlar, durmaksızın kilolarını gözlerler. Kimileri de hastalık derecesinde utangaçlaşır; bir salona girmek, hatta sokağa çıkmak bile azap haline gelir. Bazen bunun sonucunda psikozlar gelişir. Tipik bir örnek, *Les Obsessions et la psychasténie*'de [*Takıntılar ve Psikasteni*] Janet'nin Nadia adıyla betimlediği kadın hastasıdır:

> Nadia zengin bir ailenin genç ve dikkat çekici derecede zeki kızıdır; zarif, sanatkâr, özellikle de mükemmel bir müzisyendir, ama çocukluğundan itibaren inatçı ve sinirli bir yapısı vardır: 'Sevilmeyi aşırı derecede isterdi ve ebeveyninden, kız kardeşlerinden, hizmetçilerden, herkesten delice bir aşk talep ederdi. Ama biraz şefkat gördüğünde öylesine talepkâr, öylesine buyurgan olurdu ki kısa sürede insanları kendinden uzaklaştırırdı. Korkunç derecede alıngandı ve onun kişiliğini değiştirmek isteyen kuzenlerinin alayları ona, bedenine yerleşen bir utanç duygusu vermişti.' Öte yandan sevilme ihtiyacı onda çocuk olarak kalma, hep okşanan, her isteği yerine getirilen küçük bir kız olma arzusu doğurmaktadır, kısacası büyüme düşüncesi karşısında dehşete kapılmasına yol açmaktadır... Ergenliğe erken girmesi, utangaçlığa bağlı korkularına büyüme korkusunu da katarak her şeyi daha vahim hale getirir: 'Erkekler şişman kadınlardan hoşlandığına göre ben hep çok zayıf olmak istiyorum.' Cinsel organında çıkan kıllardan, göğüslerinin gelişmesinden duyduğu dehşet önceki korkularına eklenir. On bir yaşından itibaren, kısa etek giydiği için herkes kendisine bakıyormuş gibi gelmeye başlar; uzun etek giydirilmeye başlandığında bu kez de ayaklarından, kalçalarından vb. utanır. Âdet görmeye başlaması onu yarı deli hale getirmiştir; cinsel organında kıllar çıkmaya başladığında ise dünyada bu gudubetin sadece onun başına geldiğine inanır. Yirmi yaşına gelene kadar, 'vahşilere özgü bu süsü yok etmek için' kıllarını almaya uğraşır. Göğüslerinin gelişmesi bu takıntıyı şiddetlendirir, çünkü aşırı şişmanlıktan oldum olası tiksinmektedir. Başkalarının şişmanlığından nefret etmemektedir, ama bunun kendisinde bir kusur olacağına inanır. 'Güzel olmak peşinde değilim, ama şişko olursam feci *utanırım*, kendimden iğrenirim. Şayet başıma bir kaza gelir de şişmanlarsam kimselere görünmeye cesaret edemem.' O noktadan itibaren büyümemek için bütün yolları araştırmaya başlar, çevresinde birtakım önlemler oluştu-

rur, kendini yeminlerle bağlar, bir duaya beş ya da on kez baştan başlamak, bir ayağının üzerinde beş kere zıplamak gibi kimi batıl inançlar geliştirir. 'Aynı parça içinde bir notayı dört kez çalarsam, büyümeye ve artık kimse tarafından sevilmemeye razıyım.' Sonunda hiç yemek yememeye karar verir. 'Ne şişmanlamak ne büyümek ne de bir kadına benzemek istiyordum, çünkü hep bir küçük kız olarak kalmak isterdim.' Büyük bir törenle kendi kendine hiçbir yiyeceği kabul etmeme sözü verir. Annesinin yalvarışları karşısında direnci kırılınca bu sözünü bozar ama bunun ardından, dizlerinin üstüne çökmüş, yeminler yazıp onları yırtarak saatler geçirdiği gözlenmeye başlanır. On sekiz yaşında annesinin ölümünün ardından kendisini şöyle bir beslenme düzenine zorlar: İki kâse et suyuna yapılmış sade çorba, bir yumurta sarısı, bir tatlı kaşığı sirke, içine bütün bir limon sıkılmış bir fincan çay. Tüm gün boyunca sadece bunları yemektedir. Ve açlıktan tükenir. 'O kadar açtım ki kimi zaman saatlerce yemek düşünürdüm: Tükürüğümü yutar, mendilimi çiğner, yerlerde yuvarlanırdım, öylesine yemek arzusu içindeydim.' Ama tahrikler karşısında direnir. Güzel olduğu halde vücudunun şişko ve sivilcelerle dolu olduğunu ileri sürmektedir; doktor sivilce filan görmediğini söylediğindeyse onun hiçbir şeyden anlamadığını, 'teniyle derisi arasındaki sivilceleri tanıyamadığını' söyler. Sonunda ailesinden ayrılıp kendini küçük bir apartman dairesine kapatır; sadece bekçiyi ve doktorunu görmektedir. Hiç dışarıya çıkmaz. Babasının kendisini ziyaret etmesine zorla razı olmuştur; bir gün babası ona çok iyi göründüğünü söyleyerek ciddi bir geriye düşüşe yol açar. Nadia şişko bir yüzü, parlayan bir cildi, güçlü kasları olduğundan şüphelenir. Görülmek, hatta *görünür* olmak onun için o kadar katlanılmazdır ki neredeyse bütün hayatını karanlıkta geçirmektedir.

Çoğu kez ebeveynin tutumu, fiziksel görünümüyle ilgili bu utancın küçük kızda yerleşmesine katkıda bulunur. Bir kadın bu sırrını şöyle paylaşır:[38]

> Evdeki bitip tükenmek bilmeyen eleştiriler dolayısıyla fiziksel bir aşağılık duygusundan mustariptim... Annem aşırı kibriyle benim hep mükemmel görünmemi istiyordu; terziye, kusurlarımı örtmek için yerine getirmesi gereken yığınla ayrıntı veriyordu: Omuzlarım düşüktü, kalçalarım fazla genişti, popom fazla düzdü, göğüslerim fazla dolgundu, vb. Yıllar boyunca kalın olduğu için boynumun açık kalmasına izin yoktu... Ergenliğimde ayaklarım çok çirkin olduğu için en çok onlara üzülüyordum; ayrıca yürüyüş biçimim yüzünden de beni sıkıştırıyorlardı... Kuşkusuz bütün bunlarda bir doğruluk payı vardı ama beni o kadar mutsuz kılmışlardı, özellikle '*backfisch*'[39] olarak öyle damgalamışlardı ki kimi zaman nasıl davranacağımı bilemeyecek kadar sindirilmiş hissediyordum kendim. Birisiyle karşılaşacak olsam, aklıma gelen ilk düşünce hep 'Ah keşke ayaklarımı saklayabilsem' olurdu.

38 Stekel, *La Femme frigide* [*Frijit Kadın*].

39 Genç ve olgunlaşmamış kız. –*Ç.n.*

Bu utanç, küçük kızın sakarca davranmasına, yerli yersiz kızarmasına yol açar; bu kızarmalar utancını artırır ve kendi başına bir fobi konusu haline gelir. Stekel başka örnekler arasında bir kadını anlatır: Kadın "genç kızken o kadar hastalıklı ve şiddetli bir biçimde kızarırmış ki bir yıl boyunca, dişi ağrıdığı gerekçesiyle yüzünü sargılarla sarmış."[40]

Kimi zaman, ergenlik öncesi denebilecek ve âdet görmenin öncesine denk gelen dönemde, küçük kız henüz bedeninden tiksinme. Kadın olmaktan gurur duyar, göğüslerinin gelişmesini memnuniyet içinde gözler, göğsünü mendillerle doldurur ve kendinden büyük kızlara fiyaka yapar; bedeninde oluşan görüngülerin anlamını henüz kavramaz. İlk âdetiyle birlikte, olup bitenin anlamı açıklığa kavuşur ve utanç duyguları ortaya çıkar. Bu duygular zaten daha önce de varsa, o andan itibaren iyice pekişir ve abartılı bir hal alır. Bu konudaki bütün tanıklıklar birbiriyle uyuşmaktadır. Çocuk önceden uyarılmış olsa da olmasa da âdet görmek ona tiksindirici ve aşağılayıcı gelecektir. Annenin onu uyarmayı ihmal etmesi çok sık görülen bir durumdur; annelerin kızlarına âdet görmenin gizemini açıklamaktansa gebeliğin, doğum yapmanın ve hatta cinsel ilişkilerin gizemlerini açıklamaya daha istekli oldukları belirtilmiştir.[41] Bunun nedeni, bu kadınlık külfetinden kendilerinin de tiksinmesidir; bu tiksinme, erkeklerin eski mistik korkularını yansıtır ve kadınlar tarafından kızlarına aktarılır. Küçük kız, çamaşırında kuşkulu lekeler bulunca ishal olduğunu, ölümcül bir kanama geçirdiğini veya utanç verici bir hastalığa yakalandığını düşünür. 1896 yılında Havelock Ellis'in aktardığı bir çalışmaya göre bir Amerikan ortaöğretim okulundaki 125 kız öğrenciden 36'sı, ilk âdet gördüğünde bu konu hakkında hiçbir şey bilmemektedir, 39'unun ise muğlak birtakım bilgileri vardır; yani kızların yarısından çoğu bu konuda tamamen cahildir. Helen Deutsch'a göre 1946'ya gelindiğinde bu durumda hiçbir değişiklik olmamıştır. H. Ellis, "bilinmeyen bir hastalığa" yakalandığını sanarak kendini Saint-Ouen'de Seine nehrine atan bir genç kızdan söz eder. "Bir anneye mektuplar"da Stekel de âdet kanını ruhunu kirleten pisliklerin bir işareti ve cezası olarak görüp intihar etmeye kalkışan bir kız çocuğun öyküsünü anlatır. Genç kızın korkuya kapılması doğaldır: Yaşamı kendinden kaçıyor gibi gelir ona. Klein ve İngiliz psikanaliz okuluna göre kızın gözünde kan, iç organlarındaki bir yaranın işaretidir. Önceden yapılmış ihtiyatlı uyarılar onu aşırı kaygılardan korusa da kız utanır, kendini kirlenmiş hisseder. Telaş içinde lavabolara koşar, kirli çamaşırını yıkamaya ya da saklamaya çalışır. Bu deneyime ilişkin tipik bir anlatıyı Colette Audry'nin *Aux yeux du souvenir* [*Anının Gözünde*] adlı kitabında bulmaktayız:

> Bu coşkunun tam ortasında, hoyrat ve gizli dram. Bir gece soyunurken hastalandığımı sandım; korkmadım ve ertesi gün geçeceği umuduyla kimseye bir

40 *Age.*

41 Bkz. H. Deutsch'un *Psychology of Women* [*Kadınların Psikolojisi*] adlı yapıtında anılan Daly ve Chadwick'in çalışmaları.

şey anlatmamaya karar verdim... Dört hafta sonra, hastalık daha da şiddetli olarak yeniden başladı. Sessizce külotumu banyo kapısının arkasındaki kirli çamaşır sepetine atmaya gittim. Hava o kadar sıcaktı ki koridorun baklava karoları çıplak ayaklarımın altında ılıktı. Döndüğümde, tam yatağa girerken annem odamın kapısını açtı: Bana her şeyi açıklamaya gelmişti. Sözlerinin bende yarattığı etkiyi anımsayamıyorum ama o fısıldarken Kaki aniden başını uzattı. O yuvarlak, meraklı yüzü görmek beni zıvanadan çıkarttı. Ona git diye bağırdım, o da korku içinde ortadan kayboldu. Anneme onu dövmesi için yalvarıyordum, çünkü girmeden önce kapıya vurmamıştı... Annemin sakinliği, o her şeyden haberdar ve içten içe mutlu havası kendimi kaybetmeme yetti. O gittikten sonra, korkunç bir gecenin içine daldım.

Aniden aklıma iki anı geldi: Birkaç ay önce Kaki, annem ve ben yürüyüşten dönerken, Privas'nın gür ak sakallı, oduncu gibi tıknaz, yaşlı doktoruna rastlamıştık. Bana bakarak anneme, 'Kızınız büyüyor Madam' demişti ve o an, hiçbir şey anlamadan ondan nefret etmiştim. Kısa bir süre sonra, annem Paris'ten döndüğünde, bir komodine bir paket yeni kadın bezi yerleştirmişti. Kaki 'Bunlar ne?' diye sormuştu. Annem de büyüklerin, size gerçeğin yarısını açıklarken yarısını saklayan o doğal havasına bürünerek, 'Collette için, yakında,' demişti. Dilsizleşmiş, hiçbir şey soramamış, annemden nefret etmiştim.

O gece boyunca yatağımda bir o yana bir bu yana dönüp durdum. Böyle bir şey olamazdı. Az sonra kalkacaktım. Annem yanılmıştı, geçecekti ve bir daha olmayacaktı... Ertesi gün, gizlice çamaşır değiştirip yeniden kirlenmiş olarak herkesle yüzleşmem gerekiyordu. Kız kardeşime nefretle bakıyordum çünkü henüz bilmiyordu, çünkü farkında olmadan, aniden benim üzerimde ezici bir üstünlük kazanmıştı. Ardından, bunları hiç yaşamayacak olan ama bilen erkeklerden nefret etmeye başladım. En son olarak, paylarına düşen şeyi bu kadar sakin karşıladıkları için kadınlardan da nefret ettim. Şayet başıma gelen şeyden haberdar edilseler, hepsinin bundan son derece hoşnut olacaklarından emindim. 'İşte senin de sıran geldi' diye düşüneceklerdi. İçlerinden biriyle karşılaşır karşılaşmaz 'Bu da' diyordum kendi kendime. 'Ve o da.' Dünya beni bir köşeye sıkıştırmıştı. Sıkıntıyla yürüyor, koşmaya cesaret edemiyordum. Toprak, güneşten kızmış yeşillikler, yiyecekler kuşkulu bir koku yayıyormuş gibi geliyordu bana... Kriz geçti ve ben yeniden, her tür sağduyuya aykırı bir şekilde bir daha olmayacağını umut etmeye koyuldum. Bir ay sonra artık gerçekliğe teslim olmak ve bu kez ağır bir uyuşukluk içinde, illeti kesin olarak kabul etmek gerekti. Bundan böyle belleğimde hep bir 'önce' olacaktı. Varoluşumun geri kalan bölümüyse bir 'sonra'dan ibaret olacaktı.

Küçük kızların çoğu için olaylar benzer bir şekilde seyreder. Birçoğu bu sırrı çevrelerine açmaktan korkar. Bir kadın arkadaşım bana, annesi olmadığından babasıyla öğretmeni tarafından yetiştirildiğini, âdet gördüğü keşfedilmeden önce, lekelenmiş çamaşırını saklayarak, korku ve utanç içinde üç ay geçirdiğini anlatmıştı. Canlı yaşamının en kaba yönlerini bildikleri için nasırlaşmış ol-

dukları sanılabilecek köylü kadınlar bile bu laneti korkuyla karşılarlar, çünkü köylerde âdet görme hâlâ tabu niteliğindedir. Utanç verici sırrını saklamak için bütün bir kış boyunca çamaşırlarını buz gibi ırmakta yıkayan ve gömleğini ıslak ıslak giyen genç bir çiftçi kadın tanımıştım. Buna benzer yüzlerce örnek verebilirim. Bu şaşırtıcı talihsizliğin itiraf edilmesi de bir kurtuluş değildir. Herhalde "Salak! Sen daha çok küçüksün" diyerek kızını hoyratça tokatlayan anne bir istisnadır. Ama pek çoğu keyifsizliğini ifade eder; büyük çoğunluğu çocuğu yeterince aydınlatmaz, çocuk da ilk âdet krizinin başlattığı yeni durum karşısında kaygılarıyla baş başa kalır. Kendi kendine, geleceğin onun için başka acılı sürprizler saklayıp saklamadığını sorgular ya da artık bir erkeğin varlığı ya da temasıyla bile gebe kalabileceğini sanır ve erkeklerin karşısında gerçek bir dehşete kapılır. Aklı başında açıklamalarla bu kaygılardan korunsa bile huzura kavuşması kolayca sağlanamaz. Bu olayın öncesinde küçük kız, biraz samimiyetsiz de olsa henüz cinselliği olmayan bir varlık olduğunu düşünebilirdi, kendi üzerine hiç düşünmeyebilirdi, hatta bir sabah uyandığında kendini bir erkek olarak bulacağını düşlediği bile olurdu; ama şimdi, anneler ve teyzeler gururları okşanmış bir havayla, "Artık kocaman kız oldu" diye fısıldaşmaktadırlar; evhanımları cemiyeti kazanmıştır: Artık onlardandır o. Geriye dönüşü olmayan bir şekilde kadınların safına yerleşmiştir. Kızın bundan gurur duyduğu da olur. Artık kendisinin de bir büyük olduğunu ve varoluşunda büyük bir değişiklik gerçekleşeceğini düşünür. Örneğin Thyde Monnier[42] şöyle anlatır:

> Tatil sırasında birçoğumuz 'büyük kız' olmuştuk; bazılarımız ise okul sırasında olurdu ve işte o zaman, avludaki tuvaletlerin üzerine uyruklarını kabul eden kraliçeler gibi kurum kurum kurulurlardı. Biz de birer birer 'kanı görmeye' giderdik.

Ama küçük kız kısa bir süre içinde düşkırıklığına uğrar, çünkü hiçbir ayrıcalık elde etmediğini ve yaşamın her zamanki gibi akıp gittiğini fark eder. Tek yenilik, her ay yinelenen kirli olaydır. Bu yazgıya mahkûm olduğunu öğrenince saatlerce ağlayan çocuklar vardır; onların isyanlarını artıran, bu utanç verici kusurun erkekler tarafından da bilinmesidir. En azından kadınlığın bu aşağılayıcı halinin erkekler için gizemle örtülü kalmasını isterler. Ne var ki baba, erkek kardeşler, kuzenler, erkeklerin hepsi bilmektedir, hatta bazen alay da ederler. Küçük kızın fazlasıyla tensel olan bedeninden duyduğu tiksinme işte o zaman ortaya çıkar ya da abartılı hale gelir. İlk şaşkınlık geçtiği halde, her ay baş gösteren sıkıntı dinmez. Kendisinden yükselen o yavan çürük kokusu –bataklık ya da solmuş menekşe kokusu– karşısında, çocukken sıyrıklarından akan kandan daha az kırmızı, daha kuşkulu olan o kan karşısında, küçük kız her seferinde aynı tiksinmeyi duyar. Gece gündüz çamaşır değiştirmeyi, çamaşırlarını, bezlerini gözlemeyi hatırlaması, bin bir tane pratik ve iğrenç önemsiz sorunu çözmesi gerekmektedir. Tutumlu ailelerde kadın bezleri her ay yıkanır ve mendil kümelerinin

42 *Moi* [*Ben*].

arasında yerini alır; dolayısıyla vücudundan çıkan kirleri, çamaşırı yıkamakla yükümlü ellere, çamaşırcıya, hizmetçiye, anneye, ablaya teslim etmek gerekir. Eczanelerde, kutular içinde *Camelia*, *Edelweiss*[43] gibi çiçek adlarıyla satılan bezler ise kullanıldıktan sonra atılır; ama seyahatte, sayfiyede, gezintide onlardan kurtulmak pek kolay değildir, çünkü onları tuvaletlere atmak kesin olarak yasaktır. *Journal psychanalitique*'teki[44] [*Psikanalitik Günce*] küçük kadın kahraman, kadın bezinden duyduğu tiksintiyi anlatır; âdet dönemlerinde, kız kardeşinin önünde bile ancak karanlıkta soyunmaya razı olur. Bu rahatsız edici, devasa nesne, sert bir harekette düşebilir; bu, sokağın ortasında külotunu kaybetmekten daha utanç vericidir. Bu tüyler ürpertici olasılık kimi zaman psikastenik manilere yol açabilir. Doğanın kötü bir oyunuyla rahatsızlıklar, ağrılar genellikle, başladığı fark edilmeyebilen kanamadan sonra başgösterir. Genç kızların âdetleri çoğu kez düzensiz olur. Bir yürüyüş sırasında, sokakta, arkadaşların evinde hazırlıksız yakalanma tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Madam de Chevreuse[45] örneğinde olduğu gibi giysilerini, oturdukları yeri kirletebilirler; böyle bir olasılık yüzünden sürekli kaygı içinde yaşayan pek çok kadın vardır. Genç kız bu kadınlık kusurundan ne kadar çok tiksinirse, bir kazanın ya da sırrının ortaya çıkmasının onu karşı karşıya bırakacağı korkunç utançtan kurtulmak için o kadar daha uyanık olmak zorunda kalacaktır.

Aşağıda Dr. Liepmann'ın, gençlerin cinselliği üzerine yürüttüğü araştırma sırasında bu konudaki sorularına aldığı bir dizi yanıtı bulabilirsiniz:[46]

> On altı yaşında ilk kez hastalandığımda, bir sabah kalkıp durumu fark edince çok korktum. Doğrusunu söylemek gerekirse, bunun başıma geleceğini biliyordum; ama o kadar utanmıştım ki öğlene kadar yataktan çıkamadım; sordukları sorulara sadece 'kalkamam' yanıtını veriyordum.
>
> İlk kez hastalandığımda, on iki yaşını bile doldurmamış olduğum için şaşkınlıktan dilim tutuldu. Korkudan sarsılmıştım; annem de en soğuk haliyle bunun her ay yineleneceğini söyleyince, bunun büyük bir pislik olduğunu düşündüm. Aynı şeyin erkeklerin de başına gelmeyeceğine inanmayı reddediyordum.
>
> Bu macera annemin beni, âdet konusunu da unutmadan, cinsellikle tanıştırmasına yol açtı. O zaman ikinci düşkırıklığımı yaşadım, çünkü hastalanır hastalanmaz sevinç içinde, henüz uyumakta olan annemin yanına koştum ve 'Anne, âdetim başladı!' diye bağırarak onu uyandırdım. 'Beni bunun için mi uyandırıyorsun?' yanıtını vermekle yetindi. Her şeye karşın, âdet görmeyi hayatımda gerçek bir altüst oluş olarak gördüm.

---

43 Camélia: Kamelya, Japon gülü; Edelweiss: Alp dağlarına özgü küçük beyaz çiçek. –*Çn.*

44 Clara Malraux tarafından çevrilmiş.

45 La Fronde sırasında erkek kılığına giren Madam de Chevreuse, uzun süre at üstünde gittikten sonra selenin üstünde fark edilen lekeler yüzünden kimliğini ele verir.

46 Bkz. Dr. W. Liepmann, *Jeunesse et sexualité* [*Gençlik ve Cinsellik*].

> Bu yüzden, ilk kez hastalandığımda kanamanın birkaç dakika içinde geçmediğini görünce son derece yoğun bir korkuya kapıldım. Yine de annem de dahil olmak üzere kimseye tek kelime etmedim. On beş yaşına yeni basmıştım. Ayrıca çok az ağrım olmuştu. Sadece bir kez, öyle korkunç ağrılar çektim ki bayıldım ve yatak odamda üç saate yakın yere serilmiş vaziyette kaldım. Ama yine de âdet gördüğümden kimseye söz etmedim.
>
> İlk kez hastalandığımda aşağı yukarı on üç yaşındaydım. Sınıf arkadaşlarımla bu konu üzerine konuşmuştuk ve ben de büyüklerin arasına katıldığım için çok gurur duyuyordum. Beden eğitimi öğretmenine, büyük havalarla, hasta olduğum için o gün derse katılmamın mümkün olmadığını açıkladım. "Beni bu meseleyle tanıştıran annem olmadı. O ilk âdetini gördüğünde on dokuz yaşındaymış ve çamaşırını kirlettiği için azarlanmaktan korkup külotunu tarlaya gömmüş.
>
> On sekiz yaşıma girmiştim ve ilk âdetimi o zaman gördüm.[47] Bu konuda her tür bilgiden yoksundum... Gece çok büyük ağrılar eşliğinde şiddetli kanamam oldu ve hiç uyuyamadım. Sabah olur olmaz, yüreğim çarparak anneme koştum ve ağlamaya ara vermeden ne yapacağımı sordum. Ama aldığım tek şey sert bir cevap oldu: 'Daha önceden fark edip çarşafları, yatağı böyle kirletmemen gerekirdi.' Açıklama yerine sadece bunu söyledi. Doğal olarak, ne suç işlemiş olabileceğimi anlamak için kafa patlatıyor ve korkunç bir kaygı hissediyordum.
>
> Âdet görmenin ne olduğunu önceden biliyordum. Hatta sabırsızlıkla bekliyordum çünkü o zaman annemin, çocukların nasıl olduğunu açıklayacağını umuyordum. O gün geldi, ama annem sessizliğini koruyordu. Yine de kendimi çok sevinçli hissediyordum: 'Artık çocuk da yapabilirsin,' diyordum kendi kendime, 'bir hanımsın sen de.'

Bu kriz, kızın hâlâ küçük olduğu bir yaşta ortaya çıkar. Oğlan çocuğu ergenliğe ancak on beş, on altı yaşlarına doğru girer; küçük kız ise on üç, on dört yaşına doğru kadına dönüşür. Ama yaşadıkları deneyimlerin arasındaki esas fark buradan kaynaklanmaz. Bu farkın kaynağı, küçük kızın durumunda korkunç sarsıntıya yol açan fizyolojik belirtilerde de yatmaz. Ergenlik her iki cinsiyette birbirinden köklü biçimde farklılaşan anlamlar kazanır, çünkü onlara farklı geleceklerin haberini vermektedir.

Elbette ergenlik döneminde oğlan çocuklar da bedenlerini utanç verici bir mevcudiyet olarak yaşarlar, ama çocukluktan itibaren erkekliklerinden gurur duydukları için oluşum dönemlerini, gurur içinde erkekliğe doğru aşarlar. Bacaklarında çıkan ve onları erkek yapan kılları birbirlerine gururla gösterirler; cinsel organları, hiçbir zaman olmadığı kadar bir kıyaslama nesnesi ve meydan okuma aracı haline gelir. Yetişkin olmak, gözlerini korkutan bir başkalaşımdır. Ergen oğlanların birçoğu, yüksek beklentilerle dolu özgürlük günleri geldiğinde

47 Söz konusu olan, son derece yoksul Berlinli bir ailenin kızıdır.

kaygıya kapılır, ama sevinç içinde, erkek olmanın saygınlığına da kavuşur. Oysa, küçük kızın bir büyüğe dönüşmesi için kendini kadınlığının ona dayattığı sınırların içine hapsetmesi gerekir. Oğlan çocuk, yeni çıkan kıllarının ona sunduğu tanımlanmamış vaatlere hayranlık duyar. Oysa kızın, yazgısının önüne geçen "haşin ve gizli dram" karşısında aklı karışır. Penise ayrıcalıklı değerini veren de âdet görmeyi bir lanet haline getiren de toplumsal bağlamdır. Bunlardan ilki erkekliği simgeler, ikincisiyse kadınlığı. Kadınlığın anlamı başkalık ve aşağı konumda olma olduğu için, onun açığa çıkması utançla karşılanır. Küçük kıza yaşamı elle tutulmaz bir öz tarafından belirlenmiş gibi gelmiştir hep, penisin yokluğu bunu olumlu bir imgeye dönüştüremez. Bacakları arasından akıp giden kırmızı akıntıda kendini açığa çıkaran işte o özdür. Şayet kendi durumunu o ana kadar zaten kabul etmişse, olayı sevinçle karşılar... "Artık sen de bir hanımsın." Ama eğer durumunu hiçbir zaman kabullenmemişse, kanlı hüküm onu yıldırım çarpmışa döndürür. O güne dek çoğunlukla tereddüt etmiştir. Aylık kir, tiksinti ve korkuya meyletmesine yol açar. "Kadın olmak sözcükleri demek ki bu anlama geliyormuş!" O güne dek ona belli belirsiz olarak ve dışarıdan yüklenen alınyazısı karnında gizlidir, ondan kurtulmanın hiçbir yolu yoktur; kendini kapana kısılmış hisseder. Cinsiyet eşitliğinin olduğu bir toplumda, âdet görmeyi yetişkinlik yaşamına geçmenin kendine özgü biçimi olarak kabul edecekti; hem erkekler hem kadınlar için, insan bedeninin karşılaştığı bundan daha iğrenç birçok külfet vardır. İnsanlar bunlara kolayca alışır çünkü herkesin paylaştığı şeylerdir, hiçbir cinsiyet açısından bir kusuru temsil etmezler. Âdet görme ergen kıza tiksindirici gelir, çünkü onu aşağı konumda ve sakatlanmış bir insan kategorisine düşürür. Bu alçalma duygusu kızın üstüne olanca ağırlığıyla çökecektir. Şayet insan olmaktan duyduğu övüncü yitirmeseydi, kanayan bedenini de gururla taşıyabilirdi. Bu övüncü korumayı başarabilirse, teninden duyduğu utanç çok daha az yakıcı olacaktır. Spor faaliyetlerinde, toplumsal, zihinsel, mistik etkinliklerde kendine aşkınlık yolları bulan genç kız, kendi özelliğini bir sakatlık olarak görmeyecek ve kolaylıkla onun üstesinden gelecektir. Genç kızın bu döneme doğru bu kadar sıklıkla psikozlar geliştirmesi, onu hayal edilemeyecek sınavlara mahkûm eden sağır bir alınyazısı karşısında kendini savunmasız hissetmesindendir. Kadınlığı onun gözünde hastalık, acı çekme, ölüm anlamına gelmektedir ve bu yazgı karşısında donakalır.

H. Deutsch'un Molly adıyla andığı kadın hasta, bu kaygıları çarpıcı biçimde gösteren bir örnektir.

> Molly ruhsal sorunlar yaşamaya başladığında on dört yaşındadır. Beş çocuklu bir ailenin dördüncü çocuğudur. Çok sert olan babası her yemekte kızlarını eleştirir; anne mutsuzdur ve ebeveynler çoğunlukla birbirleriyle konuşmazlar. Erkek kardeşlerinden biri evden kaçmıştır. Molly çok yetenekli bir kızdır, çok iyi step dansı yapar, ama utangaçtır ve aile içindeki bu hava ona acı vermektedir; oğlanlardan korkar. Ablası, annesinin itirazlarına rağmen evlenmiştir ve Molly ablasının gebeliğiyle çok ilgilenir. Abla, forseps kulla-

nılmasını gerektiren zor bir doğum yapar; bu sürecin ayrıntılarını ve kadınların sık sık doğum sırasında öldüğünü öğrenen Molly bundan çok etkilenir. İki ay boyunca bebeğe bakar. Ablası evden ayrıldığında evde kıyamet kopar ve anne bayılır, Molly de bayılır. Sınıfta arkadaşlarının bayıldığını görümüştür; ölme ve bayılma düşüncesi onda takıntı haline gelmiştir. Âdet gördüğünde annesine utanarak, 'O şey geldi' der ve kız kardeşiyle birlikte kadın bezi almaya gider. Sokakta bir erkekle karşılaşınca başını eğer; genel olarak kendinden tiksinmektedir. O dönemlerde sancı çekmez ama âdet görmekte olduğunu annesinden hep saklamaya çalışır. Bir seferinde, çarşafın üzerinde leke gören annesi Molly'ye hastalanıp hastalanmadığını sorar; öyle olduğu halde Molly inkâr eder. Bir gün kız kardeşine, 'Artık başıma her şey gelebilir. Çocuğum olabilir' der. Kız kardeşiyse 'Bunun olması için bir erkekle yaşıyor olman gerekir' diye cevap verir. Molly'nin ona yanıtı, 'Ben zaten iki erkekle yaşıyorum: babam ve kocan' olur.

Baba, tecavüze uğrarlar korkusuyla, akşamları kızlarının yalnız başlarına dışarı çıkmalarına izin vermemektedir. Onun bu endişeleri Molly'de, erkeklerin korkulacak varlıklar olduğu düşüncesinin doğmasına yol açar. Gebe kalma, doğum sırasında ölme korkusu, âdet görmeye başlamasıyla birlikte o kadar yoğun bir hal alır ki yavaş yavaş odasından çıkmayı reddetmeye başlar, hatta bütün gün yatakta kalmak ister. Onu odasından çıkmaya mecbur ettiklerinde feci kaygı nöbetleri geçirir; şayet evden uzaklaşmak zorunda kalırsa nöbet geçirip bayılır. Otomobillerden, taksilerden korkar, hiç uyuyamamaya başlar, gece eve hırsız girdiğine inanır, bağırıp ağlar. Yiyeceklerle ilgili saplantıları vardır, bazen bayılmamak için aşırı yer; kendini kapatılmış hissettiğinde de korkar. Artık ne okula gidebilmekte ne de normal bir yaşam sürdürebilmektedir.

Âdet görme bunalımına bağlı olmayan ama küçük kızın iç organlarına ilişkin kaygılar yaşadığı benzer bir örnek, Nancy'nin öyküsüdür.

Küçük kız on üç yaşına yaklaştığı dönemde ablasıyla çok yakındır ve abla gizlice nişanlanıp ardından evlendiğinde, onun sırlarını kendisine açmasından çok gurur duyar. Bir büyüğün sırlarını paylaşmak yetişkinlerin arasına kabul edilmektir. Bir süre ablasının evinde yaşar; ama o Nancy'ye bir bebek 'satın almaya' gittiğini söylediğinde, Nancy enişteşini ve gelecek olan çocuğu kıskanır. Yeniden, kendisinden bir şeyler saklanan çocuk muamelesi görmek ona katlanılmaz gelir. Birtakım iç hastalıklarından şikâyet etmeye başlar ve apandisit ameliyatı olmak ister. Ameliyat başarılı geçer ama hastanede kaldığı süre boyunca Nancy feci huzursuzdur. Nefret ettiği hemşireyle şiddetli kavgalara girişir; doktoru baştan çıkarmaya çalışır, ona randevular verir, tahrik edici tavırlara bürünür ve ondan kendisine kadın gibi davranmasını isteyerek sinir krizleri geçirir. Yıllar önce doğmuş olan küçük erkek kardeşinin ölümünden kendisini sorumlu tutar ve her şeyin ötesinde, apandisitini

almadıklarından ve midesinde neşter unuttuklarından emindir. Bir madeni para yuttuğu gerekçesiyle röntgeninin çekilmesini talep eder.

Ameliyat edilme –özellikle de apandisitin alınması– arzusuna bu yaşlarda sık sık rastlanır. Genç kızlar bu şekilde tecavüze uğrama, gebe kalma, doğum yapma korkularını dile getirirler. Karınlarının içinde karanlık tehditler olduğunu hissederler ve cerrahın kendilerini, yollarını gözleyen bu bilinmez tehlikeden kurtaracağını umarlar.

Küçük kıza kadınlık yazgısının haberini veren, sadece âdet görmeye başlaması değildir. Bedeninde başka kuşkulu görüngüler de belirmektedir. O zamana kadar kızın cinselliği klitoris odaklıdır. Kendi başına yaşanan cinselliğin kızlarda oğlanlardakinden daha nadir olup olmadığını bilmek kolay değildir. Küçük kız yaşamının ilk iki yılında, hatta belki de ilk aylardan itibaren buna girişir; daha ileri yaşlarında tekrar başlamak üzere, iki yaşına doğru vazgeçtiği söylenmektedir. Erkeğin tenine dikilmiş olan bu sap, anatomik yapısı gereği, gizlenmiş bir yumuşak dokudan daha çok elleme arzusu uyandırır. Ama küçük kız sıklıkla, ağaca ya da jimnastik aletine tırmanırken, bisiklete binerken, bir giysinin değmesiyle veya oyun oynarken oluşan rastlantısal sürtünmelerle ve hatta arkadaşlarının, ablalarının, yetişkinlerin başlatmasıyla, sonradan yeniden canlandırmaya uğraşacağı duyumları keşfeder. Öyle ya da böyle, duyduğu bu zevk özerk bir duyumdur. Onda bütün çocuksu eğlencelerin hafifliği ve masumiyeti vardır.[48] Küçük kız bu mahrem zevklerle kadınlık yazgısı arasında hiçbir bağlantı kurmamıştır; oğlan çocuklarla cinsel ilişkileri, şayet varsa, esas olarak meraka dayalıdır. Şimdi ise bedenini boydan boya kat eden ve kendisiyle bağdaştıramadığı birtakım karışık heyecanlar duymaktadır. Cinsel olarak duyarlı bölgelerinin duyarlılığı artar. Kadında bu bölgeler o kadar çoktur ki bütün vücudunun cinsel olarak duyarlı olduğunu düşünmek mümkündür. Aile bireylerinin okşamaları, masum öpücükler, terzinin, doktorun, berberin kayıtsız dokunuşları, saçlarına ya da ensesine dostça konan bir el ona bu gerçeği açık eder. Hem oğlanlarla hem kızlarla oynadığı oyunlarda, giriştiği kavgalarda daha yoğun bir heyecan keşfeder ve bile bile onun peşinden gider, tıpkı Champs-Élysées bulvarında Proust'la dövüşen Gilberte gibi; annesinin saf bakışları altında, dans ettiği erkeklerin kolları arasında, garip bir şekilde kendinden geçmektedir. Ayrıca, iyi korunan bir genç kız bile çok daha belirgin deneyimlere maruz kalır. "Nezih" çevrelerde, ortak bir anlaşmayla can sıkıcı olaylar sessizce geçiştirilir ama bazı aile dostlarının, amcaların, dayıların, kuzenlerin bazı okşayışlarının annenin varsaydığından daha saldırgan olduğu durumlara da sık rastlanır, büyükbabaların ve babaların lafını açmayalım; ya da belki öğretmenin, rahibin, doktorun biri cüretkâr, uygunsuz davranmıştır. Bu tür deneyimlere ilişkin anlatıları Violette Leduc'ün

48 Elbette, ebeveynlerin ya da dinsel sakınımların dolaysız ya da dolaylı müdahalesiyle bunun bir günah haline getirildiği oldukça sık rastlanan durumlar dışında. Kimi zaman küçük kızlar, "kötü alışkanlıklarından" kurtarılma bahanesiyle iğrenç işkencelere maruz bırakılmışlardır.

L'Asphyxie'sinde, S. de Tervagnes'in *La Haine maternelle*'inde ve Yassu Gauclère'in *L'Orange bleue*'sünde bulmak mümkündür. Stekel özellikle büyükbabaların çok tehlikeli olduğu kanısındadır.

> On beş yaşındaydım. Cenaze töreninden bir gün önce büyükbabam bizim evde kalmaya gelmişti. Ertesi gün, annem kalktıktan sonra, benimle oynamak için yatağıma gelip gelemeyeceğini sordu; cevap vermeden hemen kalktım... Erkeklerden korkmaya başlamıştım, diye anlatır bir kadın.[49]
>
> Başka bir genç kız, sekiz-on yaşlarındayken, yetmiş yaşında yaşlı bir adam olan büyükbabası cinsel organını elediğinde ciddi bir şok geçirdiğini anlatır. Büyükbaba kızı dizlerinin üzerine oturtmuş ve vajinasından içeri parmağını sokmuş. Çocuk çok büyük bir kaygıya kapılmış ama yine de kimseye bir şey söylemeye cesaret edememiş. O günden bu yana cinsellikle ilgili her şeyden çok korkuyormuş.[50]

Küçük kız bu olayları, duyduğu utanç yüzünden genellikle sessizlikle geçiştirir. Ayrıca meseleyi ebeveynine açtığında da tepkileri çoğu kez onu azarlamak olur. 'Aptal aptal konuşma... Aklın kötülüğe işliyor senin.' Bazı yabancıların garip davranışlarını da kimseye anlatmaz. Küçük bir kız Dr. Liepmann'a şunları anlatır:[51]

> Bir kunduracının evinin bodrum katındaki odasını kiralamıştık. Ev sahibimiz, yalnız olduğunda sık sık yanıma geliyor, beni kollarının arasına alıyor ve bir yandan bir öne bir arkaya doğru hareket ederken beni uzun uzun öpüyordu. Üstelik öpüşü öyle yumuşak da değildi; dilini ağzımın içine sokuyordu. Bu yaptıklarından dolayı ondan nefret ediyordum. Ama bundan kimseye tek bir kelime bile etmedim, çünkü çok korkuyordum.

Girişken ya da sapkın kız arkadaşların yanı sıra, küçük kıza sinemada sürtünen o diz, gece trende bacağının üstünden aşağı doğru kayan o el, kız geçerken laf atan o gençler, sokakta onu takip eden o erkekler, o kaçamak sıkıştırmalar, sürtünmeler de vardır. Kız bu serüvenlerin anlamını hiç anlamaz. Çoğunlukla on beş yaşında bir kızın kafasında garip bir hayhuy vardır, çünkü kuramsal bilgilerle somut deneyimler örtüşmez. Heyecanın ve arzunun ateşini hissetmiştir artık, ama –tıpkı Francis Jammes'in yarattığı Clara d'Ellébeuse gibi– onu anne yapmak için bir erkeğin öpücüğünün yeterli olduğunu sanır. Cinsel organların anatomisi konusunda kesin bilgileri vardır ama dans ettiği erkek ona sıkı sıkı sarıldığında duyduğu heyecanı migrenle karıştırır. Kuşkusuz, genç kızlar bugün geçmiştekine oranla çok daha fazla bilgi sahibidir. Buna karşılık, kimi psikiyatrlar hâlâ birçok ergenin, cinsel organların idrar yapmaktan başka bir işlevleri olduğunu bilmediğini söylüyorlar.[52] Öyle ya da böyle, ergen kızlar cinsel

49 *La Femme frigide*.

50 *La Femme frigide*.

51 Liepmann, *Jeunnesse et sexualité*.

52 Bkz. H. Deutsch, *Psychology of Women*, 1946.

heyecanları ile cinsel organların varlığı arasında pek az bağlantı kurarlar, çünkü erkek organının sertleşmesi kadar belirli hiçbir gösterge onlara bu bağıntıyı işaret etmez. Erkeğe ve aşka ilişkin romantik düşleri ile kendilerine açık edilen kimi olguların kabalığı arasında öyle bir kopukluk vardır ki ikisi arasında hiçbir sentez kuramazlar. Thyde Monnier, birkaç arkadaşıyla erkeğin yapısı hakkında bilgilenip bunu başkalarıyla paylaşmaya ant içtiklerini anlatır:[53]

> Babamın odasına bilhassa kapıyı vurmadan girdikten sonra, gördüklerimi şöyle betimlemiştim: 'Koyun butunun sapına benziyor, yani oklava gibi bir şey, ucunda da yuvarlak bir şey var.' Açıklaması zordu. Bir resim çizdim, hatta üç resim çizdim. Her birimiz kendisininkini iç çamaşırının içine sakladı. Zaman zaman onları çıkarıp bakar ve gülmekten kırılırdık, ardından düş kurmaya dalardık... Bizim gibi masum kızlar, aşkın baştan aşağı saygı, çekingenlik, iç geçirme ve el öpme olarak yüceltildiği ve neredeyse hadım edildiği duygusal şarkılar ve küçük güzel romantik öyküler ile o nesneler arasında nasıl bir bağ kurabilirdi ki?

Yine de genç kız okudukları, konuştukları, gördükleri ve kulak misafiri olduğu sözcükler üzerinden, teninin duyduğu heyecanı bir şekilde anlamlandırır; kendini çağrı, arzu haline getirir. Bedeni ateşlenmeler, titremeler, terlemeler, belirsiz rahatsızlıklarla birlikte, yeni ve kaygı verici bir boyut kazanır. Genç erkek erotik eğilimlerini sahiplenir, çünkü erkekliğini sevinçle üstlenmektedir. Onun cinsel arzusu saldırgan ve ellemeye yöneliktir; arzusunda öznelliğinin ve aşkınlığının olumlanmasını bulur, arkadaşlarının yanında onunla böbürlenir. Cinsel organı onun için gurur duyduğu bir heyecan olmaya devam eder. Kendisini dişiye doğru iten atılımla dünyaya doğru yaptığı atılımın doğası aynıdır, bu yüzden de onda kendini bulur. Oysa tersine, küçük kızın cinsel yaşamı hep gizli sürmüştür; cinselliği dönüşüp tüm tenini istila edince, taşıdığı gizem kaygı verici bir hale gelir. Küçük kız bu heyecana utanç verici bir hastalık gibi katlanır. Etkin değildir bu heyecan, bir haldir ve küçük kız hayalinde bile özerk bir kararla kendini bu durumdan kurtaramaz; eline geçirme, ezip yoğurma, tecavüz etme düşleri kurmaz. Bekleyiş ve çağrıdır o, bağımlı olduğunu deneyimler, yabancılaşmış teni içinde kendini tehlikede hisseder. Çünkü onun belli belirsiz umudu, mutlu edilgenlik düşü, bedeninin bir başkasına yazgılı bir nesne olduğunu apaçık biçimde ifşa eder. Cinsel deneyimi yalnızca içkinliği içinde tanımak ister; onun çağırdığı, el, dudaklar, yabancı ten değil, elin, dudakların, başka bir tenin temasıdır. Eşinin imgesini gölgede bırakır veya onu düşünsel bulutlara gömer; bununla birlikte onun mevcudiyetinin kendini ele geçirmesine engel olamaz. Erkek karşında duyduğu çocukluk korkuları ve tiksintileri, geçmiştekine göre daha belirsiz ve bu yüzden daha kaygı verici bir nitelik kazanmıştır. Önceleri çocuk organizması ile yetişkinlik geleceği arasındaki kopukluktan doğan bu korku ve tiksinmelerin kaynağı şimdi küçük kızın teninde hissettiği karmaşıklığın

53 *Moi.*

kendisinde yatmaktadır. Sahip olunmaya yargılı olduğunu anlar, çünkü kendisi bunu çağırmaktadır. Ve kendi arzularına isyan eder. Rıza gösteren avın utanç verici edilgenliğini hem ister hem de ondan korkar. Bir erkeğin önünde soyunma düşüncesi onu heyecandan altüst eder, ama aynı zamanda, öyle olduğunda geriye dönülmez bir biçimde erkeğin bakışına teslim olacağını hisseder. Alan, dokunan elin gözlerden daha buyurgan bir varlığı vardır. Kız bundan daha da çok korkar. Ama fiziksel olarak sahip olunmanın en apaçık ve nefret verici simgesi, erkeğin cinsel organının içine girmesidir. Küçük kız, kendi beniyle karıştırdığı bedeninin deri gibi delinebilmesinden, kumaş gibi yırtılabilmesinden nefret eder. Ama onun asıl itiraz ettiği, yaradan ve ona eşlik eden acıdan çok yaranın ve acının kendisine *dayatılmış* olmasıdır. Bir gün bir genç kız bana, "Bir erkek tarafından delinme fikri *iğrenç*" demişti. Kızın erkek karşısında dehşete kapılmasına yol açan, erkek organından duyulan korku değildir, tersine bu korku o dehşetin doğrulanması ve simgesidir. İçine girilme düşüncesi, müstehcen ve aşağılayıcı anlamını daha genel bir bütünün içinde kazanır; bu düşünce ise söz konusu bütünün özsel bir öğesidir.

Küçük kızın kaygısı, bir işkence haline gelen karabasanlar ve yakasını bırakmayan düşler biçiminde ortaya çıkar. Tecavüze uğrama düşüncesinin bir takıntı haline gelmesi birçok durumda, küçük kızın içten içe hoşa gitme arzusu duyduğu dönemde olur. Bu takıntı gerek rüyalarda gerekse davranışlarda bir yığın açık ya da örtük simgeyle kendini gösterir. Genç kız yatmadan önce, karanlık emelleri olan bir hırsız bulma korkusuyla odasını araştırır. Evde hırsızların dolaştığını sanır; camdan içeri, elinde bıçakla bir saldırgan girer ve onu delip geçer. Erkekler, az ya da çok şiddetli bir biçimde onda korku uyandırır. Babasına karşı belli bir tiksinti duymaya başlar; artık onun tütününün kokusuna tahammül edemez, onun arkasından banyoya girmekten nefret eder. Onu sevmeye devam etse de bu fiziksel tiksintiyi sık sık duyar. Ailenin küçük kızlarında oldukça yaygın olduğu üzere kız zaten babasına karşı düşmanlık duyuyorsa, bu tiksinme iyice abartılı bir hale gelir. Psikiyatrların genç kadın hastalarında sık rastladıklarını söyledikleri bir rüya vardır: Yaşlı bir kadının gözleri önünde ve onun rızasıyla bir erkeğin tecavüzüne uğradıklarını hayal ederler. Arzularına teslim olmak için, simgesel olarak annelerinden izin istedikleri açıktır. Çünkü onların omuzlarındaki en iğrenç yüklerden biri ikiyüzlülüktür. Genç kız, tam da kendisinde ve çevresinde yaşamın ve cinselliğin bulanık gizemlerini keşfettiği dönemde, "saflığa", masumluğa yargılı kılınır. Kakım gibi bembeyaz, billur gibi saydam olması istenir, bulutsu müslin giysiler giydirilir ona, odasının duvarları şeker rengi kâğıtla kaplanır, o yaklaşırken alçak sesle konuşulur, tehlikeli kitaplar okuması yasaklanır. Oysa yeryüzünde, hayalinde "iğrenç" imgeler canlandırmayan ve arzular beslemeyen tek bir Havva kızı yoktur. Genç kız bunları en yakın kız arkadaşından, hatta kendinden bile saklamaya özen gösterir. Artık talimatlarla yaşamak ve düşünmek istememektedir. Kendisinden kuşku duyması ona sinsi, mutsuz, hastalıklı bir hava verir; daha sonraları bu ketlemeleri yenmesi son de-

rece güç olacaktır. Ama bütün bu bastırmalara karşın, ağıza alınmayacak kusurların ağırlığı altında ezilmiş hisseder kendini. Kadına dönüşmesini sadece utanç içinde değil, aynı zamanda vicdan azabı içinde yaşar.

Bu sevimsiz ergenlik çağının küçük kız için acılarla dolu bir kargaşa dönemi olduğunu anlamak kolaydır. Çocuk olarak kalmak istemez. Ne var ki yetişkinler dünyası ona ürkütücü ve sıkıcı gelmektedir:

> Dolayısıyla büyümek istiyordum, ama hiçbir zaman büyüklerde gözlediğim gibi bir yaşam sürdürmeyi ciddi olarak düşünmüyordum, der Colette Audry... Böylece içimde, hiçbir zaman yetişkinlik durumunu üstlenmeden, ebeveynlerle, ev hanımlarıyla, ev kadınlarıyla, aile reisleriyle hiçbir dayanışma içine girmeden büyüme isteği gelişiyordu.

Annesinin boyunduruğundan kurtulmak ister, ama onun kendisini korumasına da yakıcı bir gereksinim duyar. Onun için bu sığınağı gerekli kılan, vicdanında bir yük oluşturan kusurlarıdır: kendi kendini tatmin etme, anlamı değişebilen arkadaşlıklar, okuduğu kötü şeyler... On beş yaşında bir genç kızın kız arkadaşına yazdığı şu mektup[54] tipik bir örnektir:

> Annem, X'lerin evindeki büyük baloya uzun elbise giymemi istiyor, ilk uzun elbisemi. Benim istemememe şaşırdı. Son bir kez kısa pembe elbisemi giymeme izin vermesi için yalvardım. O kadar korkuyorum ki. Uzun elbise giyersem annem uzun bir seyahate gidecek ve ne zaman döneceğini bilmeyeceğim gibi geliyor bana. Çok aptalca değil mi? Bazen de bana küçük bir kızmışım gibi bakıyor. Ah bir bilse! Ellerimi yatağa bağlardı ve beni hor görürdü.

Stekel'in *La Femme frigide* adlı kitabında, kız çocukluk üzerine son derece dikkat çekici bir belge vardır. Yirmi bir yaşına doğru, ayrıntılı bir itiraf yazmış olan Viyanalı "Süsse Mädel"dir söz konusu olan. Bu itiraf, ayrı ayrı ele aldığımız bütün bu uğrakların somut bir sentezini oluşturmaktadır.

> 'Beş yaşındayken, ilk oyun arkadaşım olarak altı-yedi yaşlarındaki Richard adlı oğlanı seçtim. Bir çocuğun oğlan mı kız mı olduğunu nasıl anladıklarını hep bilmek isterdim. Bana küpelerinden, burnundan derlerdi... Benden bir şey sakladıkları duygusunu taşısam da bu açıklamayla yetinirdim. Birdenbire, Richard çiş yapmak istedi... Aklıma ona lazımlığımı vermek geldi. Benim için tümüyle şaşırtıcı olan cinsel organını görünce, büyük bir sevinçle, 'Orada neyin var senin öyle? Ne kadar güzel! Tanrım ben de ondan istiyorum!' diye bağırdım. Bir yandan da büyük bir cesaretle dokundum ona...' Bir teyze onları yakalar ve o günden sonra çocuklar sıkı bir gözetime tabi tutulurlar. Dokuz yaşındayken, sekiz ve on yaşlarındaki iki oğlan çocukla evcilik ve doktorculuk oynar; birbirlerinin organlarına dokunurlar ve bir gün oğlanlardan biri Mädel'e cinsel organını değdirir, ardından evlendikleri zaman anne-babasının da aynı şeyi yaptıklarını söyler. 'Feci kızmıştım: Yok efendim, bu kadar çirkin bir şey yapmış olamazlar!' Bu oyunlara uzun süre devam eder;

54 Aktaran H. Deutsch.

her iki oğlanla da aşka ve cinselliğe dayalı büyük bir dostluğu vardır. Bir gün teyzesi olanları öğrenir ve tüyler ürpertici olaylar olur. Kızı ıslahevine göndermekle tehdit ederler. Daha çok sevdiği Arthur'le görüşmemeye başlar ve bu yüzden çok acı çeker; ders çalışmamaya başlar, yazısı bozulur, şaşı olur. Walter ve François ile yeni bir dostluk kurar. 'Aklım fikrim Walter'deydi. Onun önünde ayakta durmuş ya da oturmuş yazı ödevlerimi yaparken, eteğimin altından bana dokunmasına izin verirdim... Annem kapıyı açtığı an elini çekerdi, ben de yazı yazıyor olurdum. Sonunda normal bir kadın-erkek ilişkimiz oldu, ama çok ileri gitmesine izin vermiyordum; vajinama girdiğini sandığı an biri geliyor diyerek kendimi çekiyordum... Bunun günah olduğunu aklımdan bile geçirmiyordum.'

Oğlanlarla arkadaşlığı son bulur; artık sadece genç kızlarla arkadaşlık etmektedir. 'İyi yetiştirilmiş ve eğitilmiş bir genç kız olan Emmy'ye bağlanmıştım. Bir keresinde, on iki yaşındayken Noel'de birbirimize, içinde adlarımızın yazılı olduğu küçük altın kalpler verdik. Bunu bir tür nişanlanma olarak görmüş ve 'sonsuza dek birbirimize sadık kalmaya' ant içmiştik. Eğitimimin bir bölümünü Emmy'ye borçluyum. Beni cinsel sorunlar konusunda da bilgilendirdi. Beşinci sınıftayken, çocuk getiren leylekler hikâyesinden kuşku duymaya başlamıştım. Çocukların karından doğduklarına ve çıkabilmeleri için karnı açmak gerektiğine inanıyordum. Emmy beni özellikle mastürbasyon konusunda korkutmuştu. Okulda, İncil'den okuduğumuz çeşitli parçalar cinsel konularda gözümüzü açtı. Örneğin, kutsal Meryem Azize Elisabeth'i görmeye geldiğinde, 'Karnındaki bebek sevinçten zıplıyordu' ve başka bölümler. Bu parçaların altını çiziyorduk; bu ortaya çıktığında, bütün sınıf hal ve gidişten kırık not almaktan kıl payı kurtuldu. Ayrıca Emmy bana, Schiller'in *Les Brigands*'da [*Haydutlar*] sözünü ettiği 'dokuz ayın anısı'nı da göstermişti. Derken babası başka yere tayin oldu, ben de yine yalnız kaldım. Kendi icadımız olan gizli bir yazıyı kullanarak mektuplaşıyorduk, ama ben kendimi yalnız hissettiğim için Hedl adındaki küçük bir Yahudi kızla yakınlaştım. Bir keresinde Emmy beni Hedl ile okuldan birlikte çıkarken yakaladı. Ve bir kıskançlık nöbeti geçirdi. Ticaret Okulu'na girene kadar Hedl ile birlikteliğimiz sürdü; birbirimizin en iyi arkadaşıydık ve ileride elti olacağımızı düşlerdik, çünkü onun üniversite öğrencisi olan erkek kardeşlerinden birinden hoşlanıyordum. Yanıma yaklaştığında, kafam ona saçma sapan yanıtlar verecek kadar karışırdı. Akşam alacakaranlıkta, o piyano çalarken, küçük divanın üstünde Hedl ile birbirimize sarılırak dinlerdik ve ben nedenini bilmeden iki gözüm iki çeşme ağlardım.'

'Hedl ile arkadaş olmadan önce, yoksul bir ailenin kızı olan Ella ile birkaç hafta geçirmiştim. Yatağın gıcırtısından uyandığında, 'baş başalarken' anne-babasını gözlemişti. Bana gelip, babasının annesinin üstüne yattığını, annesinin feci bir çığlık attığını, babasının ise 'Çabuk git yıkan da bir şey olmasın' dediğini anlattı. Babasının davranışı kafamı kurcalamıştı, sokak-

ta karşılaştığımda onu görmezlikten geliyordum ve annesine çok acıyordum (öyle bağırdığına göre çok acı çekmiş olmalıydı). Bir başka arkadaşımla penisin boyu hakkında konuştum, bir keresinde 12-15 santimetreden söz edildiğini duymuştum; dikiş dersinde santimetreyi alıyor, eteklerimizin altından, malum yerden başlayarak karnımıza doğru ölçüyorduk. Doğal olarak en azından göbek deliğine ulaşıyorduk ve evlendiğimizde sözcüğün tam anlamıyla kazığa oturtulacağımızı düşünerek korkuyorduk.'

Bir erkek köpeğin bir dişi köpekle çiftleşmesini seyreder. 'Sokakta ne zaman bir atı çiş yaparken görsem, gözümü alamazdım, galiba penisin uzunluğu beni etkiliyordu.' Sinekleri, köyde de hayvanları gözler.

'On iki yaşındayken, ağır bir boğaz enfeksiyonu geçirdim; aile dostu olan bir doktora danıştık. Yatağımın kenarına oturmuştu, aniden elini örtümün altına soktu ve neredeyse tam 'orama' dokundu. 'Utanmıyor musunuz!' diye bağırarak sıçradım. Derhal annem geldi, doktor feci şekilde utanmıştı ve benim edepsizin teki olduğumu, sadece baldırlarımı muayene etmek istediğini ileri sürdü. Ondan özür dilemek zorunda kaldım... Nihayet âdet gördüğümde ve babam kanlı bezlerimi gördüğünde, evde olay çıktı. Onun gibi tertemiz bir adam, 'neden bu kadar çok kirli kadının arasında yaşamak zorundaydı'. Hastalanmakla bir kusur işlemişim gibi geldi bana. On beş yaşında, 'mektuplarını kimse anlamasın' diye 'steno'yla yazıştığı başka bir kız arkadaşı olur. 'Fetihlerimiz konusunda yazacak o kadar çok şey vardı ki. Ayrıca o bana tuvaletlerin duvarlarında okuduğu çok sayıda dizeyi iletiyordu. İçlerinden birini hatırlıyorum, çünkü hayalimde öylesine yüceltiğim aşkı pisliğe indirgiyordu: 'Aşkın en büyük hedefi nedir? Bir sapın ucuna asılmış dört kalça.' Hiçbir zaman o noktaya kadar gitmemeye karar verdim; bir kızı seven bir erkek ondan böyle bir şey isteyemezdi. On beş buçuk yaşında, küçük bir erkek kardeşim oldu; çok kıskandım çünkü hep tek çocuk olmuştum. Kız arkadaşım benden hep kardeşimin orasının nasıl olduğuna bakmamı istiyordu, ama ona kesinlikle istediği bilgileri veremiyordum. O dönemde, bir başka kız arkadaşım bana bir düğün gecesini anlattı ve o günden sonra meraktan evlenmeyi düşünmeye başladım; ama onun anlatımına göre 'at gibi solumak' estetik duygumu yaralıyordu... Hangimiz, sevdiği kocası tarafından giysilerinin çıkarılmasını ve yatağa taşınmayı istemezdi? Öylesine kışkırtıcı bir şeydi ki bu...

Burada patolojik olmayan, normal bir durum söz konusu olduğu halde, bu çocuğun istisnaî derecede "sapkın" olduğu söylenecektir belki; oysa o yalnızca başkalarından daha az gözetim altındaydı. "İyi yetişmiş" genç kızların merakları ve arzuları edimler biçiminde ortaya çıkmasa bile, düşler ve oyunlar biçiminde tezahür eder. Eskiden son derece dindar ve insanı şaşırtacak kadar masum bir genç kız tanımıştım –o zamandan bu yana kendini anneliğe ve dine adamış, tam bir kadın oldu–; bir gece kendinden büyük bir kıza titreyerek, 'Bir erkeğin önünde soyunmak ne kadar harika bir şey olmalı! Haydi sen benim kocam ol'

diye dökülmüş ve heyecandan tir tir titreyerek soyunmaya başlamış. Hiçbir eğitim, küçük kızın kendi bedeninin bilincine varmasını ve yazgısıyla ilgili düşler kurmasını engelleyemez; olsa olsa kız bunları kesin bir biçimde bastırmaya zorlanabilir ki bu bastırmalar da onun tüm cinsel yaşamını etkileyecektir. En iyisi tam tersine ona, kendini ne fazla beğenerek ne de utanç duyarak kabullenmeyi öğretmektir.

Genç kızı ergenlik çağında nasıl bir dramın parçaladığını anlamış bulunuyoruz: Kadınlığını kabul etmeden "büyük insan" olamaz. Cinsiyetinin onu sakatlanmış ve donuk bir varoluşa mahkûm ettiğini önceden de bilmektedir; şimdi bunu kirli bir hastalık ve karanlık bir suç olarak keşfetmektedir. Aşağı konumda oluşunu ilkin sadece bir yoksunluk olarak kavramıştı. Penisin yokluğu artık kire ve kusura dönüşmüştür. Yaralanmış bir biçimde, utanç içinde, kaygılı ve suçlu olarak geleceğe doğru yol alır.

İkinci bölüm

Genç Kız

Küçük kız bütün çocukluğu boyunca kötü muamele görmüş ve sakatlanmıştır, ama yine de kendini özerk bir birey olarak kavramıştır. Ebeveyniyle, arkadaşlarıyla ilişkilerinde, okuldayken ya da oyun oynarken, içinde yaşadığı anda kendini aşkınlık olarak ortaya koyar. Ancak gelecekteki edilgenliğinin düşünü kurar. Ergenliğe girince, gelecek yalnızca yaklaşmakla kalmaz, kızın bedenine yerleşir, en somut gerçeklik haline gelir. Baştan beri olduğu gibi uğursuz bir yazgıdır o; ergen oğlan etkin bir biçimde erişkinliğe doğru yol alırken genç kız, zamanın kendisini sürüklediği, tuzakları çoktan kurulmuş bu yeni, öngörülemez dönemin başlamasını bekler. Çocukluk geçmişinden artık koparılmış olan kıza şimdiki zaman ancak bir geçiş dönemi gibi görünür; orada geçerli bir erek değil sadece kimi uğraşlar bulur. Gençliği, az çok örtük bir biçimde bekleyiş içinde tükenir. Erkeği beklemektedir.

Elbette, ergen oğlan da kadını düşler, onu arzular, ama kadın yaşamının sadece bir öğesi olacaktır; yazgısının bir özeti değildir. Oysa küçük kız, ister kendini kadın olarak gerçekleştirmeyi isterse de kadınlığının sınırlarını aşmayı arzu etmiş olsun, çocukluktan itibaren tamamlanmayı da kaçışı da erkekten beklemiştir. Erkekte Perseus'un, Aziz Georges'un göz kamaştırıcı yüzü vardır, kurtarıcıdır o, ayrıca zengin ve güçlüdür, mutluluğun anahtarı ondadır, Beyaz Atlı Prens'tir. Küçük kız, ana kucağında yattığı zamanlarda olduğu gibi, onun okşayışlarıyla yaşamın büyük akımının kendisini alıp götüreceğini sezer. Onun şefkatli otoritesine tabi olduğunda, babasının kollarının arasında bulduğu güven duygusuna yeniden kavuşacaktır. Sarılmaların ve bakışların büyüsü, kendi-

sini yine bir ilahe olarak taşlaştıracaktır. Öteden beri erkeklerin üstünlüğüne inanmıştır. Onların bu saygınlığı çocuksu bir serap değildir; ekonomik ve toplumsal temelleri vardır. Düpedüz dünyanın efendisidir onlar. Her şey ergen kızı, onların uyruğu olmayı kabul etmenin kendi çıkarına olacağına ikna etmektedir. Ebeveyni onu bu yola sokar; baba kızının başarılarıyla gurur duyar, anne onları mutlu bir geleceğin vaadi olarak görür. Arkadaşları, içlerinde erkeklerin beğenisini en çok kazanmış olan kızı kıskanır ve ona hayranlık duyarlar. Amerikan kolejlerinde bir kız öğrencinin değeri, biriktirdiği "*date*"lerle[1] ölçülür. Evlilik, onurlu ve başka birçok işten daha az yorucu bir kariyer olmakla kalmaz, kadının hem tam bir toplumsal saygınlığa erişmesini hem de kendini cinsel açıdan sevgili ve anne olarak gerçekleştirmesini tek başına mümkün kılar. Kızın geleceğini, çevresi de kendisi de bu şekilde tasarlar. Bir koca –ve bazı durumlarda bir hami– ele geçirmenin onun için en önemli iş olduğunu oybirliğiyle kabul ederler. Nasıl ki erkeğin gözünde kadın Başka'nın cisimleşmesiyse, kadının gözünde de erkek Başka'nın cisimleşmesidir. Ama bu *Başka* genç kıza özsel kipte gibi görünür ve onun karşısında kendisini özsel olmayan olarak kavrar. Kendisini anne-babasının evinden, annenin hâkimiyetinden kurtaracak, kendi geleceğinin kapısını etkin bir fetihle değil, edilgen ve uysal bir biçimde, kendini yeni bir efendinin ellerine teslim ederek açacaktır.

Genç kızın bu vazgeçişi kabullenmesinin, fiziksel ve tinsel olarak oğlanlardan aşağı bir konumda olmasından ve onlarla rekabet edememesinden kaynaklandığı sıklıkla ileri sürülmüştür. Boş bir rekabetten vazgeçerek kendi mutluluğunun güvencesini, üstün kastın üyelerinden birinin özenine teslim edecektir. Aslında kızın bu alçakgönüllülüğü verili bir aşağı konumdan gelmez; tam tersine bu alçakgönüllülük onun tüm yetersizliklerini doğurur. Onun kaynağında ise ergen kızın geçmişi, çevresini kuşatan toplum ve tam da ona önerilen bu gelecek yatar.

Kuşkusuz, ergenlik genç kızın bedenini dönüştürür. Eskisinden daha kırılgandır; kadının organları yaralanmaya açıktır, nazik bir işleyişleri vardır. Alışmadığı, rahatsızlık veren memeler bir yüktür; sert hareketlerde varlıklarını hatırlatırlar, sallanırlar, ağrı verirler. Bundan böyle kadının kas gücü, dayanıklılığı, kıvraklığı erkeğinkinden daha düşük olacaktır. Hormon salgılarının dengesizliği, sinirlerde ve kan dolaşımında değişkenliğe yol açar. Âdet dönemleri ağrılıdır. Baş ağrıları, kırıklık, karın ağrıları olağan etkinlikleri zorlaştırır, hatta imkânsız hale getirir. Çoğu kez bu rahatsızlıklara bir de ruhsal sarsıntılar eklenir; sinirli hale gelen ve hırçınlaşan kadının, her ay kendine yabancılaşarak bir yarı delirme yaşamasına sık rastlanır. Sinir sistemi ve sempatik sistem, merkezler tarafından denetlenemez hale gelir; dolaşım bozuklukları, kimi iç zehirlenmeler bedeni, kadınla dış dünyanın arasına giren bir ekrana, kadının üzerine çöken, onu boğan ve dünyadan ayıran yakıcı bir sis bulutuna dönüştürür. Bu ağrılı ve edilgen ten nedeniyle, tüm evren fazlasıyla ağır bir yük haline gelir. Bu yükün al-

1 Buluşma. –Ç.n.

tında ezilen, boğulan kadın, dünyanın geri kalanına yabancılaştığı için kendine de yabancılaşır. Kafasındaki sentezler dağılır, anların birbiriyle bağlantısı kopar, başkaları artık sadece soyut bir biçimde tanınır. Akıl yürütme ve mantık, melankoli krizlerinde olduğu gibi sağlam kalsa da, bu organik kargaşa içinde patlak veren tutkulu gerçeklerin buyruğu altına girer. Bu olgular son derece önemlidir, ama ne kadar ağır seyredeceklerini belirleyen, kadının onların bilincine varış biçimidir.

Oğlanların şiddeti gerçek anlamda öğrenmeleri, saldırganlıklarının, güç istençlerinin, meydan okuma zevklerinin gelişmesi on üç yaşına doğru olur; oysa küçük kız tam da bu dönemde hoyrat oyunlardan vazgeçer. Çeşitli sporlara hâlâ erişimi vardır, ama uzmanlaşmaya ve yapay kurallara tabi olmaya dayanan spor ile kendiliğinden ve alışkanlık olarak güce başvurmak bir değildir. Spor yaşamın dışında yer alır; dünyaya ilişkin ya da insanın kendi hakkında, kuralsız bir kavga veya önceden planlanmamış bir kaya tırmanışı kadar bilgi vermez. Spor yapan genç kız hiçbir zaman bir oğlanın, arkadaşına pazularını ellettiğinde duyduğu fetih gururunu duymaz. Ayrıca birçok ülkede genç kızların çoğu hiçbir spor eğitimi almaz; kavgalar gibi tırmanışlar da onlara yasaktır, sadece bedenlerine edilgen bir biçimde katlanırlar. Artık ilk çocukluk dönemlerindekinden çok daha belirgin bir biçimde, verili dünyanın ötesinde *sivrilmekten*, insanlığın geri kalanının *üzerine* çıkarak kendilerini olumlamaktan vazgeçmeleri gerekmektedir. Keşfetmek, cüret etmek, mümkün olanın sınırlarını zorlamak onlara yasaktır. Özellikle genç erkekler için o kadar önemli olan *meydan okuma* tavrına neredeyse tamamen yabancıdırlar. Elbette kendilerini başka kadınlarla kıyaslarlar, ama meydan okuma, bu edilgen yüzleşmelerden farklıdır. Dünya üzerindeki etkilerinin sınırlarını genişletmek iddiasında olan iki özgürlük karşı karşıya gelir; arkadaşından daha yükseğe tırmanmak, arkadaşının kolunu bükmek, bütün dünyaya egemen olduğunu olumlamaktır. Bu fetihçi davranışlar, özellikle de şiddete başvurmak genç kıza yasaklanmıştır. Kuşkusuz yetişkinlerin dünyasında kaba kuvvet, olağan dönemlerde çok önemli bir rol oynamaz, ama yine de bu dünyaya musallat olmuştur. Her zaman mümkün bir şiddet zemini üzerinde yükselen pek çok erkek davranışı vardır. Sokakta, her köşe başında bir kavga her an patlayabilir. Çoğu zaman ölü doğar bu kavgalar, ama yumruklarında kendini olumlama istencini hissetmesi, kendini egemen bir varlık olarak doğrulaması için erkeğe yeter. Erkek, kendisini nesne konumuna indirgemeye yönelik her çaba, her hakaret karşısında vurmaya ve dayak yemeye hazırdır. Başkasının kendisini aşmasına izin vermez, kendini öznelliğinin tam ortasında bulur. Şiddet her bireyin kendine, kendi tutkularına, kendi istencine yapışmasının sahici kanıtıdır. Onu kökten reddetmek, insanın kendi nesnel hakikatini yadsıması, kendini soyut bir öznelliğe mahkûm etmesidir. Kaslara geçmeyen bir öfke ya da isyan, bir hayal ürünü olarak kalır. Yüreğinin devinimlerini yeryüzüne kazıyamamak korkunç bir yoksunluktur. Birleşik Devletler'in güneyinde bir Siyahın Beyazlara karşı şiddet kullanması kesinlikle olanaksızdır. Gizemli "Siyah ruhu"-

nun anahtarı işte bu talimatta yatar. Bir Siyahın kendini Beyazlar dünyasında nasıl hissettiği, o dünyaya uyum sağlamak için benimsediği davranışlar, aradığı telafi mekanizmaları, bütünüyle nasıl duyduğu ve davrandığı, mahkûm edildiği edilgenlikten hareketle açıklanabilir. İşgal sırasında, tahrik edildiklerinde bile işgalcilere karşı (ister bencilce bir sakınımla olsun ister ağır yükümlülükler üstlendikleri için) şiddete başvurmamaya karar vermiş olan Fransızlar, yeryüzündeki konumlarının altüst olduğunu hissediyorlardı. Başkasının keyfine bağlı olarak nesne haline geliyorlardı; öznelliklerini somut olarak ifade etme yolları yoktu, ikincil bir görüngüden ibaretti o. Aynı şekilde, kendini buyurganca kanıtlamasına izin verilen bir ergen erkek için evrenin çehresi, duyguları dolaysız bir etkinlikten yoksun olan ergen kız için olduğundan çok farklıdır. Biri durmaksızın dünyayı sorgular, her an verili olana başkaldırabilir ve dolayısıyla, onu kabullendiğinde de etkin olarak doğruladığı izlenimine kapılır; diğeriyse verili olana sadece katlanır; dünya onsuz tanımlanır ve değişmez bir imgesi vardır. Bu fiziksel güçsüzlük, kendini daha genel bir çekingenlik biçiminde gösterir. Ergen kız, kendi bedeninde deneyimlemediği bir güce inanmaz, girişimde bulunmaya, başkaldırmaya, buluşlar yapmaya cesaret edemez. Uysallığa, boyun eğmeye yargılı olduğundan, toplumda onun için önceden belirlenmiş bir yeri kabullenmekten başka bir şey gelmez elinden. Şeylerin düzenini verili kabul eder. Bir kadın bana, bütün gençliği boyunca fiziksel olarak zayıf olduğunu inatçı bir samimiyetsizlikle reddettiğini anlatmıştı; zayıf olduğunu kabul etmek, entelektüel ve politik alanlarda bile olsa herhangi bir girişimde bulunma isteğini ve cesaretini kaybetmek anlamına gelecekti. Oğlan çocuk gibi ve istisnaî derecede güçlü kuvvetli yetiştirilmiş, bir erkek kadar güçlü olduğuna inanan bir genç kız tanımıştım. Çok güzel olmasına ve her ay âdet sancıları çekmesine karşın, hiçbir şekilde kadınlığının bilincinde değildi; bir oğlan çocuk kadar hoyrat, taşkın ve girişkendi; aynı derecede gözü pekti. Sokakta bir çocuğun ya da kadının taciz edildiğini gördüğünde, sille tokat girişmekten kaçınmazdı. Yaşadığı bir-iki kötü deneyim ona kaba gücün erkeklerden yana olduğunu gösterdi. Ne kadar zayıf olduğunu görünce, güveni büyük ölçüde sarsıldı; bu onu kadınlaşmaya, kendini edilginlik biçiminde gerçekleştirmeye, bağımlılığı kabullenmeye yönelten bir evrimin başlangıcı oldu. Bedenine olan güveni yitirmek, kendine olan güveni yitirmektir. Her öznenin bedenini kendisinin nesnel ifadesi olarak kavradığını anlamak için, genç erkeklerin kaslarına atfettiği önemi görmek yeter.

Genç erkeğin erotik güdüleri, bedeninden duyduğu gururu doğrular. Onları aşkınlığının ve gücünün işareti olarak görür genç erkek. Genç kız da arzularını üstlenmeyi başarabilir, ama çoğunlukla bu arzular utanç verici olmaya devam eder. O, bütün bedenine rahatsızlık verici bir şey olarak katlanmaktadır. Daha küçük bir çocukken kendi "içine" duyduğu güvensizlik, âdet krizinin kuşkulu bir nitelik kazanmasına katkıda bulunur, bu da onu tiksindirici hale getirir. Her ay yaşanan külfetin böylesine büyük bir engel oluşturması, yol açtığı ruhsal tavır yüzündendir. Belli dönemlerde genç kızın üstüne çöken tehdit ona o kadar

katlanılmaz gelebilir ki uğradığı talihsizlik anlaşılacak korkusuyla gezintilere çıkmaktan ve başka birçok zevkinden vazgeçer. Bu tehdidin yol açtığı korku organizmada yansır, rahatsızlığı ve sancıları artırır. Kadın fizyolojisinin özelliklerinden birinin, endokrin salgılarıyla sinir sistemi arasındaki sıkı bağ olduğunu görmüştük. Burada bir karşılıklı etki söz konusudur; kadın bedeni –özellikle de genç kız bedeni–, ruhsal yaşantı ile onun fizyolojik olarak gerçekleşmesi arasında neredeyse mesafe olmaması anlamında "histerik" bir bedendir. Ergenlik çağındaki sorunları keşfetmenin genç kızda yol açtığı sarsıntı, bu sorunları şiddetlendirir. Bedeni onun gözünde kuşkulu olduğu için, bedenini kaygı içinde gözlediği için, hastalıklı gibi gelir ona: Hastadır bedeni. O bedenin gerçekten de kırılgan olduğunu ve tam anlamıyla organik kimi düzensizlikler ürettiğini gördük; ama jinekologlar hastalarının onda dokuzunun hastalıklarının hayal ürünü olduğu konusunda görüş birliği içindedirler. Bu demektir ki ya o hastaların rahatsızlıklarının hiçbir fizyolojik gerçekliği yoktur ya da organik düzensizliğin kendisine neden olan ruhsal bir tutumdur. Kadın bedenini kemiren, büyük ölçüde kadın olmanın verdiği kaygıdır.

Gördüğümüz gibi, kadının biyolojik durumunun kadın için engel oluşturmasının nedeni, onun kavrandığı bakış açısıdır. Sinirsel hassasiyet ve dolaşım sistemindeki istikrarsızlık patolojik bir boyut kazanmadığı sürece, kadını hiçbir meslekten alıkoymaz. Erkeklerin kendi aralarında da büyük mizaç farklılıkları vardır. Ayın bir-iki günü yaşanan bir rahatsızlık da, ağrılı olsa bile, bir engel oluşturmaz. Nitekim bir sürü kadın ve özellikle de sporcu kadınlar, gezgin kadınlar ve zorlu mesleklerde çalışan kadınlar gibi aylık "lanet"ten en çok rahatsızlık duyabilecek olanlar, bu duruma uyum göstermektedir. Mesleklerin büyük çoğunluğu, bir kadının harcayabileceği enerjiden fazlasını gerektirmez. Sporda amaçlanan hedef ise fiziksel yeteneklerin kendi bağımsız başarıları değil, her organizmanın kendine özgü kusursuzluğunun gerçekleşmesidir. Hafif siklet şampiyonu ağır siklet şampiyonuyla eşdeğerlidir; şampiyon olmuş bir kadın kayakçı, kendisinden daha hızlı kayabilen bir erkek kayakçıdan daha aşağı konumda değildir. Bunlar iki farklı kategoriye aittir. Olumlu bir biçimde kendi gerçekleştirdikleriyle ilgilenen kadın sporcular, erkek karşısında kendilerini en az engellenmiş hisseden kadınlardır. Yine de fiziksel zayıflığı, kadının şiddet konusunda kendini eğitmesine izin vermez. Kendini bedeninde olumlaması ve dünyada başka bir biçimde sivrilmesi onun için mümkün olsaydı, bu eksiklik kolayca telafi edilebilirdi. Yüzdüğü, doruklara tırmandığı, uçak kullandığı, temel öğelerle mücadele ettiği, risk aldığı ve maceraya atıldığı zaman dünya karşısında, sözünü ettiğim çekingenliği duymayacaktır. Bu özellikler, kendisine pek az çıkış yolu bırakan bir durumun bütünselliği içinde ve dolaysız olarak değil, kadının çocukluğunda geliştirdiği aşağılık karmaşasını doğrulayarak geçerlilik kazanır.

Ayrıca bu aşağılık karmaşası, kadının entelektüel başarılarını da olumsuz etkileyecektir. Genç kızın ergenlikten itibaren entelektüel ve sanatsal alanlarda gerilemesi sık görülür. Bunun pek çok nedeni vardır. En yaygın nedenlerden biri-

si, ergen kızın çevresi tarafından erkek kardeşleri gibi cesaretlendirilmemesidir. Tam tersine onun *aynı zamanda* bir *kadın* olması istenir; iş hayatının yükümlülüklerini kadınlığının getirdiği yüklerle birlikte üstlenmesi gerekir. Bir meslek okulu müdiresi bununla ilgili olarak aşağıdaki gözlemlerde bulunmuştur:

> Genç kız birdenbire hayatını çalışarak kazanan bir varlık haline gelir. Artık aileyle hiç ilgisi olmayan yeni arzuları vardır. Pek çok kez epey büyük bir çaba harcaması gerekir... Geceleri ailesinin yanına yorgunluktan bitmiş ve kafası günün olaylarıyla dolu olarak döner... Nasıl karşılanacaktır peki? Annesi derhal onu alışverişe yollar. Ayrıca yarım kalmış ev işlerinin bitirilmesi gerekmektedir; bütün bunların üzerine bir de kendi giysileriyle ilgilenmek zorundadır. Zihnini meşgul etmeye devam eden tüm mahrem düşüncelerden kurtulması olanaksızdır. Kendini mutsuz hisseder; kendi durumunu, evde yerine getirmesi gereken hiçbir yükümlülüğü olmayan erkek kardeşininkiyle karşılaştırır ve isyan eder.[2]

Annesinin, üniversite öğrencisi olan ya da işe yeni başlayan kızına yüklemekten kaçınmadığı ev işleri veya sosyal angaryalar, onun tükenmesinde bardağın son damlasını oluşturur. Savaş sırasında Sèvres'de sınavlara hazırladığım kimi kız öğrencilerin, derslerinin üzerine eklenen aile görevleriyle bunaldığını gördüm. Birinde omur eklemleri tüberkülozu çıktı, öbürü menenjit oldu. Daha ileride göreceğimiz gibi anne, kızının özgürleşmesi karşısında gizliden dizliye düşmanlık duyar ve neredeyse bilerek ona kötü muamele eder. Ergen oğlanın erkekleşmek için harcadığı çabaya saygı duyulur ve daha o yaştan ona büyük bir özgürlük tanınır. Oysa genç kızdan evde oturması talep edilir, eve giriş çıkışları gözlenir. Kendi eğlencelerini, zevklerini seçmesi hiçbir şekilde özendirilmez. Kadınların yalnız başlarına uzun bir yürüyüş yaptıkları, yayan ya da bisikletle bir seyahat düzenledikleri veya kendilerini bilardo, *bowling* gibi oyunlara verdikleri nadir görülür. Eğitimlerinden gelen girişkenlik eksikliğinin ötesinde, töreler onların bağımsız olmasını güçleştirir. Sokaklarda aylakça dolaşmaya kalksalar onlara bakılır, yanlarına yanaşılır. Zerre kadar çekingen olmadıkları halde Paris'te tek başlarına dolaşmaktan hiç zevk almayan genç kızlar tanıyorum, çünkü durmaksızın rahatsız edildiklerinden sürekli diken üstünde olmak zorundalar. Dolaşmanın bütün zevki kaçar. Kız öğrenciler de erkek öğrenciler gibi neşeli çeteler halinde dolaşıp sokaklarda bağırıp çağıracak olsalar, gösteri malzemesi haline gelirler. Sallana sallana yürümek, şarkı söylemek, yüksek sesle konuşmak, kahkaha atmak, elma yemek, tahrik sayılır ve genç kızlar hakarete uğrar, takip edilir ya da laf yerler. Tasasızlık derhal ciddiyetten uzaklık olarak yorumlanır. Kadının mecbur bırakıldığı ve "iyi yetiştirilmiş kız"da ikinci bir doğa haline gelen bu özdenetim, içinden geldiği gibi davranmayı ketler; kızın her türlü taşkınlığı engellenir. Bunun sonucu, gerginlik ve can sıkıntısıdır. Bu can sıkıntısı bulaşıcıdır: Genç kızlar birbirlerinden çabuk sıkılırlar, mahkûm edildikleri ha-

2 Aktaran Liepmann, *Jeunesse et sexualité*.

pishanede birbirlerine bağlanmazlar. Bu da onlar için oğlanların arkadaşlığını o kadar gerekli kılan nedenlerden biridir. Bu kendi kendine yetememe, tüm yaşamlarını kaplayan ve iş hayatında bile kendini gösteren bir çekingenliğe yol açar. Göz kamaştırıcı zaferlerin erkeklere özgü olduğunu düşünürler; gözlerini çok yukarılara dikmeye cüret edemezler. On beş yaşındaki kızların kendilerini oğlanlarla kıyaslarken, "Oğlanların durumu daha iyi" dediklerini gördük. Bu inanç insanı güçsüzleştirir. Tembelliği ve vasatlığı teşvik eder. Güçlü cinsiyete özel olarak saygı duymayan bir genç, kız bir erkeği korkak olduğu için azarlıyordu; kendisinin de son derece ödlek olduğu söylendiğinde, hoşgörülü bir ses tonuyla "Ha, kadınlar farklı" dedi.

Bu yenilgiciliğin derinde yatan nedeni, ergen kızın kendini geleceğinden sorumlu görmemesidir. Kendisinden çok fazla şey beklemenin gereksiz olduğunu düşünür, çünkü nihayetinde yazgısı kendi ellerinde olmamalıdır. Kendini erkeğe adaması, ondan aşağı konumda olduğunu bilmesinden değildir; tam tersine erkeğe adanmış olduğu içindir ki aşağı konumunu kabullenerek onu oluşturur.

Gerçekten de genç kadın, erkeklerin gözünde, insan olarak taşıdığı değeri artırarak değil, onların düşlerindeki kadına öykünerek değer kazanacaktır. Henüz deneyimsizken bunun her zaman farkına varmaz. Oğlanlar kadar saldırganlık gösterdiği olur; onları hoyrat bir otoriteyle, kibirli bir içtenlikle fethetmeye çalışır. Bu tavır onu hemen hemen kesin olarak başarısızlığa yargılı kılar. En kölece bağlı olanından en mağruruna kadar bütün genç kadınlar hoşa gitmek için tahttan el çekmek gerektiğini öğrenirler. Anneleri artık erkeklere arkadaş gibi davranmamalarını, onlara yaklaşmamalarını, edilgen bir rol benimsemelerini tembihler. Bir arkadaşlık, bir flört başlatmayı arzu ediyorlarsa, ilk adımı kendileri atmıyormuş gibi görünmeye özen göstermeleri gerekmektedir. Erkekler ne eksik kalmış oğlan çocuklardan hoşlanırlar ne bilmiş kadınlardan ne de kafalı kadınlardan; fazla cesaret, fazla kültür ya da zekâ, fazla kişilikli olmak onları ürkütür. G. Eliot'ın dikkat çektiği gibi, romanların çoğunda aptal ve sarışın kadın kahraman, erkeksi kişiliği olan esmer kadına üstün gelir. *Le Moulin sur la Floss*'ta [*Floss Nehrindeki Değirmen*] Maggie, rolleri altüst etmek için boşuna uğraşır, sonunda ölür ve Stephen'la evlenen sarışın Lucy olur. *Le Dernier des Mohicans*'da [*Son Mohikan*] erkek kahramanın kalbini kazanan yiğit Clara değil, yavan Alice'tir. *Little Women*'da [*Küçük Kadınlar*] sevimli Joe, Laurie için bir çocukluk arkadaşından başka bir şey değildir; o, aşkını kıvırcık saçlı tatsız tuzsuz Amy'ye adar. Kadınsı olmak, iktidarsız, önemsiz, edilgen, yumuşak başlı olduğunu göstermek demektir. Genç kadın, hazırlanmak ve süslenmekle yetinmemeli, ayrıca kendiliğindenliğini bastırmalı, onun yerine ablalarının öğrettiği zarafeti ve yapmacık çekiciliği geçirmelidir. Kendini olumlama çabaları, kadınsılığını ve erkeği baştan çıkarma olasılığını azaltır. Genç erkeğin varoluş yolculuğuna çıkmasını görece kolay hale getiren, insan olma ve erkek olma misyonlarının birbiriyle çelişmemesidir. Daha çocukken bu mutlu yazgının işaretini almıştır. Hem toplumsal değerini hem de erkek saygınlığını, kendini bağımsızlık ve özgürlük

olarak gerçekleştirerek kazanır. Rastignac gibi hırslı bir erkek, tek bir hareketle hem parayı ve şöhreti hem de kadınları elde etmeye çalışır. Onu teşvik eden stereotiplerden biri, kadınların pohpohladığı güçlü ve ünlü erkek tipidir. Oysa genç kızın içinde bulunduğu esasen insanî koşul ile kadınlık misyonu arasında kopukluk vardır. Kadın için ergenliğin o kadar güç ve belirleyici bir dönem olması bu yüzdendir. O güne gelene kadar özerk bir bireydir, ama artık egemenliğinden vazgeçmesi gerekmektedir. Erkek kardeşleri gibi, hem de daha keskin bir biçimde, geçmişle gelecek arasında parçalanmakla kalmaz o. Bunun da ötesinde özne, etkinlik ve özgürlük olmaya ilişkin kökensel talebi ve erotik eğilimleri ile onu edilgen nesne olarak kendini kabul etmeye davet eden toplumsal tahrikler arasında bir çatışma patlak verir. Kadın özsel olduğunu kendiliğinden bilir: Özsel olmayan haline gelmeye nasıl karar verecektir? Peki ama kendimi *Başka* olarak gerçekleştiremiyorsam, nasıl olur da kendi *Ben*'imden vazgeçebilirim? Yarının kadınının karşı karşıya bulunduğu ve kurtulmaya çalıştığı kaygı verici ikilem işte budur. Arzuyla tiksinti, umutla korku arasında salınan, çağırdığı şeyi reddeden genç kız, çocukluğunun bağımsızlık uğrağı ile kadınlığın boyun eğme uğrağı arasında araftadır henüz. Sevimsiz ergenlik çağından çıkışta, ağzında ekşi bir ham meyve tadı bırakan bu belirsizliktir.

Genç kız durumu karşısında, daha önceki seçimlerine bağlı olarak çok farklı biçimlerde tepki gösterebilir. "Küçük kadın", henüz olmamış hanımefendi, bu başkalaşıma kolayca boyun eğebilir. Öte yandan "küçük anne" konumunda otoritenin tadına varmış olabilir ve bu onu erkek boyunduruğuna başkaldırmaya sevk edebilir. Erotik nesne ve hizmetkâr olmaya değil, bir anaerki kurmaya hazırdır. Küçük yaşında önemli sorumluluklar üstlenmiş büyük kız kardeşlerin durumu çoğu kez buna uyar. "Eksik kalmış oğlan", kadın olduğunu keşfettiğinde kimi zaman yakıcı bir düş kırıklığı yaşar, bu da onu doğrudan eşcinselliğe yönlendirebilir. Bununla birlikte onun bağımsızlıktan ve şiddetten beklediği, dünyaya sahip olmaktır. Dolayısıyla kadınlığının gücünden, annelik deneyiminden, yazgısının büyük bir bölümünden vazgeçmemek isteyebilir. Genel olarak genç kız, kimi direnişlerden geçerek kadınlığına rıza gösterir. Daha çocuksu kırıtkanlık evresindeyken, babasının karşısında ya da erotik düşlerinde edilgenliğin cazibesini tatmıştır; şimdi onun gücünü keşfetmektedir. Kısa bir süre içinde, teninin verdiği utanca kendini beğenmişlik eklenir. Kendisini heyecanlandıran o el, sarsan o bakış, bir çağrı, bir yalvarmadır; bedeni ona büyülü özelliklerle donanmış gibi görünür. Bir hazinedir, bir silahtır o; onunla gurur duyar. Özerk çocukluk yılları boyunca kaybolmuş olan kırıtkanlığı çoğunlukla yeniden canlanır. Pudralar, saç modelleri dener; göğüslerini saklamak bir yana, büyümelerini sağlamak için ovar onları, aynalarda gülümseyişini inceler. Heyecanlanma ile baştan çıkarma arasındaki bağ o kadar sıkıdır ki erotik duyarlığın uyanmadığı durumlarda, öznede hiçbir hoşa gitme arzusu gözlenmez. Bazı deneyler, tiroid yetersizliği çeken ve dolayısıyla kendini uyuşuk hisseden, somurtkan kadın hastaların bir hormon iğnesiyle dönüştüklerini göstermiştir; gülümsemeye, neşeli

ve kırıtkan olmaya başlarlar. Kafaları maddeci metafizikle dolu kimi psikologlar, cüretkâr bir biçimde, kırıtkanlığın tiroid bezinin salgıladığı bir "içgüdü" olduğunu ileri sürmüşlerdir; ancak bu anlaşılmaz açıklama ne genç kızlık ne de çocukluk çağı için geçerlidir. Aslında lenf şişmesi, kansızlık gibi organik yetersizlik durumlarında beden bir yük gibi taşınır; yabancı ve düşman bir varlıktır, ne bir şey umar ne de bir şey vaat eder. Özne, dengesine ve canlılığına yeniden kavuştuğunda derhal onu kendinin olarak tanır ve onun aracılığıyla başkasına doğru kendini aşar.

Genç kız için erotik aşkınlık, almak için kendini av haline getirmekten ibarettir. Bir nesne haline gelir ve kendini nesne olarak kavrar. Varlığının bu yeni yönünü şaşırarak keşfeder. Kendini ikiye bölünmüş gibi hisseder; kendisiyle tamamen örtüşmek yerine, kendi *dışında* var olmaya başlamıştır. Örneğin, Rosamon Lehmann'ın *L'Invitation à la Valse* [*Valse Davet*] adlı yapıtında, Olivia'nın aynada tanımadığı bir kişinin varlığını keşfettiğini görürüz: Aniden karşısına dikilmiş olan nesne-kendisidir aynadaki. Buna dair hemen dağılan ama sarsıcı bir duyguya kapılır:

> Bir süredir, kendisine aynada böyle baştan aşağı baktığı an özel bir duyguya kapılıyordu: Beklenmedik ve nadir bir şekilde karşısında bir yabancı, yeni bir varlık görüyordu.
>
> İki, üç kez tekrarlandı bu. Aynada kendine bakıyordu, kendini görüyordu. Peki ne oluyordu böyle?... Bugün gördüğüyse, bambaşka bir şeydi: ciddi bir yüz, hem karanlık hem ışıl ışıl; elektrik akımlarına maruz kalmış gibi, hareketli ve kuvvetli saçlar. Bedeni –belki de elbisesi yüzünden– uyum içinde toparlanmış, odaklanmış, serpilmiş, aynı zamanda hem esnek hem istikrarlı gibi geliyordu ona; yani canlı gibi. Karşısında bir portreye benzeyen, pembeler giymiş genç bir kız vardı; aynada yansıyan odadaki bütün nesneler 'Bu sizsiniz' diye fısıldayarak onu çerçeveliyor, sunuyor gibi görünüyordu.

Olivia'nın gözlerini kamaştıran, bu imgede okuduğuna inandığı vaatlerdir. Bu imge hem ona çocukluk düşlerini buldurur hem de kendi kendisidir; ama genç kız, tensel mevcudiyeti içinde başka bir kadının bedeniymiş gibi hayranlık duyduğu bu bedeni de çok sevmektedir. Kendi kendini okşar, yuvarlak omuzlarını, dirseğinin içini öper, göğüslerini, bacaklarını aynada hayranlıkla seyreder; tek başına yaşadığı bu zevk, düş kurması için bahane olur, bu zevkte kendine şefkatle sahip olmayı arar. Ergen oğlan için, kendi kendini sevmek ile sahip olunacak nesneye doğru onu fırlatan erotik devinim arasında zıtlık vardır. Onun narsisizmi genellikle cinsel olgunluğa erişmesiyle birlikte kaybolur. Oysa kadın kendisi için olduğu gibi sevgilisi için de edilgen bir nesne olduğundan, onun erotizminde ilkel bir ayrımsızlık vardır. Karmaşık bir devinimle, bedeninin yüceltilmesini, o bedenin yönelmiş olduğu erkeklerin övgülerinden bekler. Erkekleri cezbetmek için güzel olmak istediğini ya da güzelliğinden emin olmak için erkekleri cezbetmenin peşinde olduğunu söylemek, meseleyi basitleştirmek olur. Odasının yalnızlığında, bakışları üzerine çekmeye çalıştığı salonlarda, erkeğin

arzusuyla kendi benine duyduğu sevgiyi birbirinden ayırmaz. Bu karışıklık, Marie Bashkirtseff örneğinde çok belirgindir. Sütten geç kesilmenin onu, diğer çocuklardan daha güçlü şekilde kendisine bakılmasını ve değer verilmesini istemeye ittiğini görmüştük. Beş yaşından başlayıp ergenlikten çıkana kadar tüm sevgisini kendi imgesine adar; ellerine, yüzüne, zarafetine çılgınca hayrandır. "Ben kendi kendimin kahramanıyım..." diye yazar. Gözleri kamaşmış bir seyirci topluluğunun kendisine *bakması* ve *karşılığında* gururlu bir bakışla onları *süzmek* için şarkıcı olmak ister, ama bu "otizm" kendini romansı düşler biçiminde gösterir. On iki yaşından itibaren âşıktır, çünkü sevilmek ister ve uyandırmak istediği hayranlıkta yalnızca kendine duyduğu hayranlığın doğrulanmasının peşindedir. Hiç konuşmadığı halde âşık olduğu dük H.'nin ayaklarına kapandığını düşler: "Benim görkemimden gözlerin kamaşacak ve beni seveceksin... Sen ancak benim olmayı umduğum gibi bir kadın tarafından sevilmeye layıksın." *Savaş ve Barış*'ın Natacha'sında da aynı çiftanlamlılığı görürüz:

> 'Beni annem de anlamıyor. Tanrım, demek ki ne kadar zekiyim! Gerçekten çok çekici şu Natacha!' diye sürdürdü, kendisinden üçüncü tekil şahısla söz ederek ve bu ünlemi, ona cinsiyetinin bütün kusursuzluklarını atfeden bir erkeğin ağzına yerleştirerek. Her şeye ama her şeye sahip Natacha. Zeki, nazik, güzel ve becerikli. Yüzüyor, harika ata biniyor, insanı hayran bırakacak kadar güzel şarkı söylüyor. Evet böyle denebilir, insanı hayran bırakacak kadar!...
>
> O sabah yine kendine âşıktı, o alışılmış ruh hali içinde, kendi kişiliğine hayran Natacha'ydı. 'Ne kadar çekici şu Natacha!' diyordu, çoğul ve erkek bir üçüncü şahsı konuşturarak. 'Genç ve güzel o, tatlı bir sesi var, kimseyi sıkmaz; o yüzden onu rahat bırakın!'

Katherine Mansfield de Béryl kişiliğinde, narsisizmin ve kadın yazgısına duyulan romansı arzunun iç içe geçtiği bir durumu betimler:

> Yemek odasında, odun ateşinin titreşen ışığında Béryl, bir yastığın üzerine oturmuş gitar çalıyordu. Kendisi için çalıyor, kısık sesle şarkı söylüyor ve kendini gözlüyordu. Ateşin ışıltısı ayakkabılarında, gitarın kırmızı gövdesinde ve beyaz parmaklarında parıldıyordu...
>
> 'Dışarıda olsam ve pencereden içeri baksam, kendimi bu şekilde görünce çarpılırdım' diye düşünüyordu. Parçayı tümüyle kısık sesle çalmaya başladı; artık şarkı söylemiyor, sadece dinliyordu.
>
> 'Ah küçük kız, seni ilk gördüğümde, kendini tümüyle yalnız sanıyordun! Küçücük ayaklarınla, bir yastığın üzerinde oturuyordun ve gitar çalıyordun. Tanrım! Hiç unutamam...' Béryl başını kaldırdı ve şarkı söylemeye başladı:
>
> *Ay bile yorgun*
>
> Ama kapıya gümbür gümbür vuruluyordu. Hizmetçinin kırmızı yüzü belirdi... Hayır, olamazdı, o aptal kıza tahammül edemezdi. Karanlık salona kaçtı ve boydan boya yürümeye başladı. Ah! Sinir içindeydi, hem de nasıl. Şöminenin davlumbazının üzerinde bir ayna vardı. Kollarını aynanın önüne

dayadı ve solgun imgesine baktı. Ne kadar güzeldi! Oysa bunu algılayacak kimse ama hiç kimse yoktu... Béryl gülümsedi ve gerçekten de gülümseyişi o kadar tapınılasıydı ki bir kez daha gülümsedi... (*Prelüd*)

Bu ben tapınması genç kızda sadece fiziksel özelliklerine tapınma biçiminde ortaya koymaz kendini; benine tümüyle sahip olmayı ve onu bütün olarak yüceltmeyi ister. Memnuniyetle ruhunu akıttığı o mahrem günlükler boyunca güttüğü hedef budur. Marie Bashkirtseff'in günlüğü ünlüdür ve bu türün en iyi örneğidir. Genç kız defteriyle, eskiden bebekleriyle konuştuğu gibi konuşur, bir arkadaş, bir sırdaştır o; ona bir kişiymiş gibi hitap eder. Sayfaların arasına, ebeveynlerden, arkadaşlardan, öğretmenlerden gizlenen ve yazarını kendi başına yayken sarhoş eden bir hakikat kazınmıştır. Yirmi yaşına kadar günlük tutan on iki yaşındaki küçük bir kız, defterinin başına şunu yazmıştı:

Küçük defterim ben
İyi, güzel ve sır tutan
Söyle bana tüm sırlarını
Küçük defterim ben.[1]

Kimileri de "Ölümümden sonra okunmak üzere" ya da "Ölümümden sonra yakılacak" gibi kayıtlar düşer. Ergenlik öncesi dönemde küçük kızda gelişen sır duygusu daha da çok önem kazanır. Vahşi bir yalnızlığa kapatır kendini. Kendi gerçek beni olarak gördüğü ama aslında hayalî bir kişilik olan gizli benini çevresine göstermeyi reddeder. Tolstoy'un Natacha'sı gibi bir dansçı, Marie Lenéru gibi bir azize ya da basitçe kendisi olan o benzersiz harika varlık olduğunu farz eder. Bu kadın kahramanla, ebeveyninin ve arkadaşlarının kendisine yakıştırdığı o nesnel yüz arasında her zaman devasa bir fark vardır. Bu yüzden anlaşılmadığına inanır. Kendisiyle ilişkisi daha da tutkulu bir hal alır: Yalnızlığı içinde mest olur, kendini farklı, üstün, istisnaî hisseder. Geleceğin, şimdiki yaşamının sıradanlığının intikamı olacağına ant içer. Bu dar ve küçük çaplı varoluştan düşler aracılığıyla kaçar. Düş kurmayı öteden beri sevmiştir. Kendini bu eğilimine her zaman olduğundan daha da çok teslim edecektir. Şiirsel klişelerin ardına çekindiği bir evreni gizler; erkek cinsel organını ayışığı halesiyle, pembe bulutlarla, kadife geceyle sarmalar; bedenini mermerden, ebrulu, sedefli bir tapınak yerine koyar; kendi kendine saçma sapan peri masalları anlatır. Bu bönlüklere saplanması, dünyaya tutunamadığı içindir. *Eylemek* zorunda olsaydı her şeyi daha açık seçik görmesi gerekirdi; oysa o, sis bulutunun içinde *bekleyebilir*. Genç erkek de düş kurar, en çok da kendisinin etkin bir rol oynadığı maceraların düşünü kurar. Genç kız, gerçeküstü olanı maceraya tercih eder; şeyleri ve insanları belirsiz, büyülü bir ışığa sarmalar. Büyü fikri, edilgen bir güç fikrine tekabül eder. Edilgenliğe yargılı ama yine de güç peşinde olduğu için, ergen kızın büyüye inanması gerekmektedir. Erkekleri onun boyunduruğu altına sokacak olan bedeninin büyüsüne, hiçbir şey *yapmasına*

3 Aktaran Debesse, *La Crise d'originalité juvénile* [*Gençlikteki Özgünlük Krizi*].

gerek olmadan onu tatmin edecek olan genel olarak yazgının büyüsüne. Gerçek dünyayı ise unutmaya çalışır.

> Bir genç kız, 'Okulda kimi zaman, nasıl olduğunu bilmiyorum ama, açıklanmakta olan konudan kaçarım ve düşler ülkesine doğru kanatlanırım...' diye yazar.[4] 'O zaman bu tatlı hülyaların içine öylesine gömülürüm ki gerçeklik kavramını tümüyle yitiririm. Sırama çakılıp kalırım; uyandığımda kendimi yeniden dört duvar arasında bulunca şaşkına dönerim.'
>
> Bir başkası ise 'Hayallere dalmayı şiir yazmaktan çok daha fazla severim' diye yazar, 'kafamda başı sonu olmayan güzel masallar tasarlamak ya da yıldızların parıltısı altında dağları seyrederken yeni bir efsane icat etmek... Bunlar çok daha güzeldir, çünkü *daha belirsizdirler* ve bir dinginlik, bir tazelenme duygusu verirler.'

Düş kurmak marazî bir hale gelebilir ve aşağıdaki örnekte[5] olduğu gibi genç kızın tüm varoluşunu istila edebilir:

> Zeki ve hayalperest bir kız olan seven Marie B. on dört yaşına doğru ergenliğe girince, büyüklük duygularına kapıldığı ruhsal bir coşku nöbeti geçirir. 'Ansızın ebeveynine İspanya kraliçesi olduğunu söyler, kibirli tavırlar edinir, bir perdeye sarınır, güler, şarkı söyler, buyruklar, emirler verir.' İki yıl boyunca, âdet dönemlerinde bu durum yinelenir. Ardından sekiz yıl boyunca normal bir yaşam sürdürür ama çok fazla düş kurmaktadır, lükse tapar ve sık sık sık kederli bir edayla 'Bir memur kızıyım' der. Yirmi üç yaşına doğru donuklaşır, çevresini hor görmeye başlar, hırslı yaklaşımlar sergiler. O kadar zayıflar ki onu, sekiz ayını geçirdiği Sainte-Anne hastanesine yatırırlar. Ardından ailesinin yanına döner ve üç yıl hiç yataktan çıkmaz; tatsız, kötücül, kaprisli, avaredir, zaman zaman şiddete başvurur ve çevresindekilere gerçekten bir cehennem hayatı yaşatır. Onu tekrar Sainte-Anne'a götürürler ve bir daha oradan hiç çıkmaz. Yataktan kalkmaz, hiçbir şeyle ilgilenmez. Belli dönemlerde –ki bunlar âdet dönemlerine denk düşer gibidir– yataktan kalkar, örtülerine sarınır, teatral edalar, pozlar takınır, doktorlara gülücükler saçar ya da onlara alaylı gözlerle bakar... Sözlerinde çoğu kez belli bir erotizm dile gelmekte, kibirli tavrı büyüklük duygularını ele vermektedir. Giderek düş dünyasına daha çok gömülür; düş kurduğu sırada yüzünde memnuniyet gülücükleri belirir, kişisel bakımını tümüyle bir yana bırakır ve yatağını bile kirletir. 'Garip süslerle bezenir. Geceliğini çıkarır, çoğu kez çarşafa bile sarınmadan, ortaya çırılçıplak çıkmadığındaysa vücuduna örtülerini dolayarak, başında yaldızlı kâğıttan yapılmış bir taç, kollarında, bileklerinde, omuzlarında, ayak bileklerinde ipten ve kurdeleden yapılmış sayısız bileklikle dolaşır. Parmakları da aynı türden yüzüklerle bezenmiştir.' Buna karşılık

---

4 Aktaran Marguerite Évard, *L'Adolescente* [*Ergen Kız*].

5 Borel ve Robin'in *Les Rêveries morbides*'inden [*Marazi Düşler*] aktaran Minkowski, *La Schizophrénie* [*Şizofreni*].

kimi zaman durumu hakkında son derece berrak kafalı itiraflarda bulunur. 'Geçen sefer geçirdiğim nöbeti hatırlıyorum. Temelde onun gerçek olmadığını biliyordum. Bebeğiyle oynayan ve onun canlı olmadığını bildiği halde öyle olduğuna inanmak isteyen bir çocuk gibiydim... Saçıma şekil veriyor, çarşaflara sarınıyordum. Bu bana eğlenceli geliyordu ama ardından, yavaş yavaş, bunlar kendime rağmen oluyormuş gibi gelmeye başladı. Büyülenmiş gibiydim, içinde yaşadığım bir düş gibiydi... Rolünü oynayan oyuncu gibiydim. Hayalî bir dünyadaydım. Birçok hayatı birden yaşıyordum ve *yaşadığım bütün bu hayatlarda esas kişi bendim*... Ah! Birbirinden farklı ne kadar çok hayatım vardı. Bir keresinde, altın gözlük takan çok yakışıklı bir Amerikalıyla evlendim... Büyük bir otelimiz ve orada ikimizin de kendi odalarımız vardı. Ne partiler verdim!... Mağara adamları çağında yaşadım... Yine eskiden bir kez düğünüm oldu. Yattığım erkeklerin sayısını tutmadım. Burada herkes biraz geri. Baldırlarımda altın bilekliklerle çıplak dolaşmamı anlamıyor kimse. Eskiden çok sevdiğim erkek arkadaşlarım vardı. Evimde partiler veriyorduk. Çiçekler, parfümler, kakım kürkleri olurdu. Arkadaşlarım bana sanat eserleri, heykeller, otomobiller verirdi... Çıplak olarak çarşaflara sarındığımda, geçmişteki yaşamımı hatırlıyorum. *Aynadaki imgeme tapardım*, sanatçı gibi... Büyülendiğimde, olmak istediğim her şeyi olurdum. Saçmalıklar bile yaptım. Morfinman, kokainman oldum. Âşıklarım oldu... Gece evime girerlerdi. İkişer ikişer gelirlerdi. Berberler getirirlerdi ve kartpostallara bakardık.' Ayrıca, sevgilisi olduğunu ilan ettiği doktorlardan birini sevmektedir. Sözde üç yaşında bir kızı vardır. Bir de altı yaşında, çok zengin olan ve seyahat eden kızı vardır. Kızın babası son derece şık giyinmektedir. 'On tane daha buna benzer anlatısı vardır. Her biri, hayalinde yaşadığı düzmece bir hayatı anlatır.'

Bu marazî düş dünyasının esas olarak kendine layık bir yaşamı olmadığını düşünen ve varoluşunun hakikatiyle yüzleşmekten korkan genç kızın narsisizmini doyurmaya yönelik olduğunu görüyoruz. Marie B. sadece bir sürü ergen kızın paylaştığı bir telafi mekanizmasını uç noktasına götürmüştür.

Ne var ki yalnız başına sürdürdüğü bu kendine tapınma genç kıza yetmez. Kendini tamamlamak için başka bir bilinçte var olmaya gereksinim duyar o. Çoğu kez kız arkadaşlarından yardım ister. Küçüklüğünde can dostu ona annesinin çevresinden kaçması, dünyayı, özellikle de cinsel dünyayı keşfetmesi için destek vermiştir; şimdiyse hem ergen kızı kendi beninin sınırlarından kurtaran bir nesnedir hem de o sınırları yeniden çizen bir tanık. Bazı küçük kızlar kendilerini birbirlerine çıplak olarak teşhir eder, göğüslerini kıyaslar. Yatılı okuldaki kızların bu cüretkâr oyunlarını gösteren *Jeunes Filles en uniforme* [*Üniformalı Genç Kızlar*] filmini belki hatırlarsınız; kızlar birbirlerinin bütün bedenlerini ya da belirli bölgelerini okşarlar. Collette'in *Claudine à l'école*'de [*Claudine Okulda*], Rosamond Lehmann'ın ise *Poussière*'de [*Toz*] daha örtülü biçimde ifade ettiği gibi, neredeyse bütün genç kızların lezbiyen eğilimleri vardır; bu eğilimler narsisist zevklerden pek de farklı değildir. Kızların birbirinde bulduğu şey kendi teninin

yumuşaklığı, kendi hatlarının yuvarlaklığıdır; buna karşılık kendine tapmasında da genel olarak kadınlık tapınması vardır. Cinsel bakımdan erkek öznedir, dolayısıyla erkekleri kendilerinden ayrı bir nesneye doğru iten arzu, onları normal olarak birbirinden ayırır. Kadın ise arzunun mutlak nesnesidir; liselerde, okullarda, yatılı okullarda, atölyelerde o kadar çok "özel arkadaşlığın" filizlenmesi bundan ötürüdür. Bunların kimi sadece tinseldir, kimiyse yoğun bir biçimde tensel. İlk durumda özellikle kız arkadaşların birbirine yüreğini açması, birbiriyle sırlarını paylaşması söz konusudur. Karşısındakine duyulan güvenin en tutkulu kanıtı, seçilen arkadaşa mahrem günlüğünü göstermektir. Cinsel sarılmalar söz konusu olmadığında, kız arkadaşlar birbirlerine aşırı şefkat gösterilerinde bulunurlar ve çoğu kez dolambaçlı biçimde birbirlerine duygularının maddi bir teminatını sunmuş olurlar. Örneğin Natacha, Sonya'ya olan aşkını kanıtlamak için ateşe tuttuğu bir cetvelle kolunu yakar; özellikle de birbirlerine bin bir çeşit gurur okşayıcı adla hitap eder, ateşli mektuplar yazarlar. Bunun bir örneği, New Englandlı genç bir Püriten olan Emilie Dickinson'ın sevdiği kıza yazdığı mektuptur:

> Bugün hep sizi düşünüyorum, dün gece de rüyamda hep sizi gördüm. Çok harika bir bahçede sizinle yürüyordum ve gül toplamanıza yardım ediyordum; benim sepetim hiç dolmuyordu. İşte bütün gün böyle, sizinle yürüyüş yapabilmek için dua ediyorum; gece yaklaştığında mutlu oluyorum ve karanlıkla, rüyalarımla, hiç dolmayan sepetle arama giren saatlerin geçmesini sabırsızlıkla bekliyorum...

Mendousse, *L'Âme de l'adolescente* [*Ergen Kız Ruhu*] adlı yapıtında bunun gibi birçok mektuptan alıntı yapar:

> Sevgili Suzanne... Buraya *Cantique de cantique*'den [*Ezgiler Ezgisi*] bazı dizeleri çevirerek yazmak isterdim: Ne kadar güzelsin sevgili arkadaşım, ne kadar! O mistik nişanlı kız gibi Saron gülüne, Vadideki Zambağa benziyordunuz ve tıpkı onun gibi, benim gözümde sıradan bir genç kızdan çok daha fazlasıydınız; bir simgeydiniz, güzel ve yüce birçok şeyin simgesi... ve bu yüzden, beyaz tenli Suzanne, sizi dinsel bir boyutu olan saf ve çıkarsız bir aşkla seviyorum.

Başka bir genç kız günlüğünde, daha az yüce heyecanları itiraf eder:

> Orada duruyordum, o küçücük beyaz el belime dolanmış, elim onun yuvarlak omuzunun, kolum onun çıplak ve ılık teninin üstünde, yumuşak göğsüne yapışmış, önümde küçük dişlerinin üzerinden aralanmış güzel ağzı... Titriyor ve yüzümün yandığını hissediyordum.[6]

L'Adolescente [*Ergen Kız*] adlı kitabında Madam Évard da böyle çok sayıda mahrem dökülüşü bir araya getirmiştir:

> Sevgili perime, sevdiğim sevgilime. Güzel perim. Ah! Beni hâlâ sevdiğini, senin gözünde hâlâ sadık arkadaşın olduğumu söyle. Hüzünlüyüm, seni o kadar çok seviyorum ki ah benim L.'m, ama seninle konuşamıyor, sana sevgi-

6 Aktaran Mendousse, *L'Âme de l'adolescente* [*Ergen Kızın Ruhu*].

> mi yeterince ifade edemiyorum; sevgimi anlatacak söz yok. *Puta tapma*, hissettiklerimin yanında çok hafif kalır; bazen kalbim patlayacak gibi oluyor. Senin tarafından sevilmek o kadar güzel ki gerçek olduğuna inanamıyorum. Ah benim minnoşum, söyle bana, beni daha uzun süre sevecek misin?... vb.

Bu taşkın sevgi ifadelerinden suçlu çocukluk aşklarına kolayca kayılabilir. Bazen, arkadaşlardan biri diğerine egemen olur ve gücünü sadist biçimde kullanır; ama çoğu kez bunlar ne aşağılama ne de mücadele içeren karşılıklı aşklardır. Karşılıklı olarak alınıp verilen haz, kızların her birinin bir çiftin parçası olarak ikiye bölünmeden, yalnız başına kendini sevdiği zamanlardaki kadar masumdur, ama bu temizliğin kendisinde bir yavanlık vardır. Ergen kız yaşama katılmayı, Başka'ya erişmeyi istediğinde, babanın bakışının büyüsünü kendi amacı için yeniden canlandırmak ister, bir tanrının aşkını ve okşayışlarını talep eder. Bir erkekten daha az yabancı ve ürkütücü olan ama erkek saygınlığından pay alabilecek bir kadına yönelecektir. Mesleği olan, para kazanan, belli bir toplumsal yüzü olan bir kadın kolayca bir erkek kadar büyüleyici olabilir. Öğretmenleri, gözetmenleri için öğrencilerin yüreğinde ne "alevler" tutuştuğunu biliriz. *Régiment des femmes* [*Kadınlar Alayı*] adlı yapıtında Clémence Dane, yakıcı bir ateşle tutuşan tutkuları iffetli bir üslupla anlatır. Bazen genç kız can dostuna büyük tutkusunu itiraf eder; hatta bu tutkuyu paylaştıkları ve her ikisinin de onu diğerinden daha yoğun yaşamakla övündüğü de olur. Nitekim bir okul öğrencisi, en sevdiği kız arkadaşına şunları yazar:

> Nezle oldum, yatıyorum, Mlle X.'ten başka bir şey düşünemiyorum. Bir öğretmeni hiç bu kadar sevdiğim olmamıştı. Daha birinci sınıftayken onu çok seviyordum, ama artık gerçek bir aşk bu. Sanıyorum ben senden daha tutkuluyum. Onu öpüyormuşum gibi geliyor; neredeyse bayılıyorum ve onu göreceğim için okula döneceğime çok seviniyorum.[7]

Daha sıklıkla, duygularını taptığı kişinin kendisine söylemeye cüret eder:

> Sevgili Matmazel, size karşı anlatılmaz bir hal içindeyim... Sizi görmediğimde, sizinle karşılaşmak için her şeyimi verebilirim; her an sizi düşünüyorum. Sizi gördüğümde gözlerime yaşlar doluyor, saklanma arzusu duyuyorum; sizin yanınızda o kadar küçük ve cahilim ki. Benimle konuştuğunuzda utanıyorum, heyecanlanıyorum, bir peri kızının tatlı sesini ve sevgi dolu varlıkların mırıldanmalarını duyuyormuşum gibi geliyor bana. Anlatılmaz bir şey, en ufak el kol hareketlerinizi gözetliyorum, söylediklerinizi artık izleyemiyorum ve abuk subuk şeyler geveliyorum. Bu yazdıklarımın da karmakarışık olduğunu kabul edersiniz herhalde, Sevgili Matmazel. Bir tek şeyi çok açık görüyorum, o da sizi bütün ruhumla sevdiğim.[8]

Bir meslek okulunun kadın müdürü şunları anlatmaktadır:[9]

---

7 Aktaran Marguerite Évard, *L'Adolescente*.

8 Aktaran Marguerite Évard, *L'Adolescente*.

9 Liepmann, *Jeunesse et sexualité*.

> Kendi gençliğimde, genç öğretmenlerimizden birinin yemeğini sardığı kâğıdı kim alacak diye kavga ettiğimizi ve kâğıdın küçük bir parçası için yirmi fenik bile verdiğimizi hatırlıyorum. Onun kullanılmış metro biletleri de koleksiyonculuk saplantımızın nesneleri haline gelebiliyordu.

Erkek rolü oynaması gerektiği için, sevilen kadının evli olmaması tercih edilir. Evli olması da genç âşığı bu aşktan vazgeçirmez her zaman, ama canını sıkar; taptığı nesnenin, bir kocanın ya da sevgilinin iktidarına boyun eğiyor olmasından nefret eder. Bu tutkular çoğu kez gizli yaşanır ya da en azından salt platonik bir düzlemde kalır; ama somut bir erotizme geçiş yapmak bu durumda, sevilen nesne bir erkek olduğu zaman olduğundan çok daha kolaydır. Kendi yaşıtları olan kız arkadaşlarıyla kolay deneyimleri olmamış olsa bile kadın bedeni genç kızı ürkütmez; çoğunlukla kız kardeşleriyle ve annesiyle, sevecenliğe inceden inceye duyumsallığın bulaştığı bir yakınlığı tanımıştır ve hayranlıkla sevdiği kadının yanında da sevecenlikten hazza farkına varmadan kayabilir. *Jeunes Filles en uniforme*'da Dorothy Wieck Herta Thill'i dudaklarından öptüğünde, bu öpücük hem anaç hem cinseldir. Kadınlar arasında çekingenliği etkisiz kılan bir suç ortaklığı vardır; birinin ötekinde uyandırdığı heyecan genellikle şiddet içermez. Eşcinseller arasındaki okşamalar ne bekâretin bozulmasını ne de duhulü içerir: Yeni ve kaygı verici başkalaşımlar gerektirmeden, çocukluğun klitoris merkezli erotizmini doyurur. Genç kız edilgen nesne olma misyonunu, çok yabancılaşmış hissetmeden gerçekleştirebilir. Renée Vivan'ın "lanetlenmiş kadınlar"la sevgilileri arasındaki ilişkileri betimlediği şu dizeler tam da bunu dile getirir:

> *Kardeş aynalardır bizim bedenlerimiz onlarınki için,*
> *Solgun bir yumuşaklığı var ay ışığındaki öpücüklerimizin,*
> *Dağıtmaz parmaklarımız bir yanaktaki ayva tüylerini*
> *Ve çözüldüğünde kemer, olabiliriz bizler*
> *Aynı anda hem sevgili hem de kız kardeşler.*[10]
> Ayrıca şu dizeler de:
> *Çünkü severiz biz zarafeti ve inceliği,*
> *Ve sahip olmam hiç zedelemez memelerini*
> *Ağzım bilmez ağzını acıtarak ısırmayı.*[11]

"Meme" ve "ağız" sözcüklerinin şiirsel uygunsuzluğu aracılığıyla şairin sevgilisine açık bir biçimde vaat ettiği şey, ona şiddet uygulamamaktır. Nitekim ergen kızın çoğu kez ilk aşkını bir erkektense kendisinden büyük bir kadına yöneltmesinin nedeni, şiddet ve tecavüze uğrama korkusudur. Erkeksi kadın, onun gözünde hem anneyi hem babayı cisimleştirmektedir. Babanın otoritesi, aşkınlığı vardır onda, tüm değerlerin kaynağı ve ölçüsüdür, verili dünyanın ötesinde belirir, tanrısaldır, ama yine de kadındır. İster annenin okşayışlarından fazla yoksun kalmış olsun, isterse tam tersine annesi onu çok fazla nazlandırmış

10 *L'Heure des mains jointes* [*Ellerin Kavuştuğu Saat*].

11 *Sillages* [*Saban İzleri*].

olsun, erkek kardeşleri gibi ergen kız da göğsün sıcaklığını düşler; kendisininkine yakın olan o tende, sütten kesilmenin bozduğu yaşamla dolaysız kaynaşmayı yeniden bulur bir terk edişle ve onu sarıp sarmalayan o yabancı bakış sayesinde, kendisini bireyselleştirmiş olan ayrılığın üstesinden gelir. Elbette her insan ilişkisinde çatışma, her aşkta kıskançlık vardır. Ne var ki bakire kızla ilk âşığı arasına dikilen güçlüklerin birçoğu burada törpülenmiştir. Eşcinsel deneyim gerçek bir aşk biçimine de bürünebilir. Genç kıza öyle mutluluk verici bir denge getirebilir ki onu sürdürmeyi, yinelemeyi arzu edecek, onun anısını özlemle hatırlayacaktır. Bu deneyim lezbiyenlik eğiliminin açığa çıkmasına ya da doğmasına neden olabilir.[12] Ama çoğunlukla sadece bir evre olarak kalacaktır. Tam da o kadar kolay oluşu, onu mahkûm etmektedir. Genç kız, kendisinden büyük bir kadına adadığı aşkta kendi geleceğine ele geçirmeye çalışır, taptığı varlıkla özdeşleşmek ister. İstisnaî bir üstünlük söz konusu değilse bu kadın cazibesini kısa sürede yitirir. Kendini olumlamaya başladığında genç kız yargılar, kıyaslama yapar. Tam da yakın olduğu ve karşısında çekingen olmadığı için seçilmiş başka, kendini uzun süre dayatacak kadar *başka* değildir. Erkek tanrıların yeri daha sağlamdır, çünkü o gökyüzü çok daha uzaklardadır. Merakı, duyumsallığı genç kızı daha şiddetli sarılmaları arzu etmeye yöneltir. Çoğu kez, daha başından itibaren eşcinsellik macerasını sadece bir geçiş dönemi, bir giriş, bir bekleyiş olarak görmüştür. Bunu itiraf etse de etmese de, düşünü kurduğu ama henüz girişmeye cesaret edemediği ya da yaşamaya fırsat bulamadığı maceraları çok fazla risk almadan taklit etme düşüncesiyle, aşk, kıskançlık, öfke, gurur, sevinç, acı oyununu oynamıştır. O, erkeğe yargılıdır, bunu bilir ve normal, eksiksiz bir kadınlık yazgısı yaşamak ister.

Erkek onun gözünü kamaştırır ama bir yandan da onu korkutur. Erkeğe karşı duyduğu çelişik duyguları bağdaştırmak için dindarca taptığı ışık saçan tanrısal varlık ile kendisini ürküten erkeği ayırır. Erkek, arkadaşlarıyla birlikteyken haşin ve vahşi olduğu için, çok uzaklardaki beyaz atlı prensleri ilahlaştırır. Örneğin yatağının üzerine resimlerini astığı sinema oyuncuları, ölmüş ya da yaşayan ama ne olursa olsun erişilmez olan kahramanlar, rastlantı eseri gördüğü ve bir daha hiç görmeyeceğini bildiği tanımadığı insanlar. Bu tür aşklar hiçbir sorun çıkartmaz. Çoğu kez, toplumsal ve entelektüel saygınlığı olan ama fiziksel olarak heyecan yaratmayan bir erkeğe, örneğin biraz gülünç de olan yaşlı bir öğretmene yönelir. Bu yaşlı erkekler ergen kızın kapatıldığı dünyanın ötesinde konumlanmışlardır, insan kendini onlara gizlice verebilir, Tanrı'ya adadığı gibi adayabilir. Böyle bir kendini vermenin hiçbir aşağılayıcı yanı yoktur, onları teniyle arzu etmediğine göre, özgürce gösterilmiş bir rızadır bu. Hatta romantik âşık, seçtiği bu kişinin alçakgönüllü bir yanı olmasını, çirkin, hatta biraz gülünç olmasını hatta memnuniyetle kabul eder. Olsa olsa böyle daha güvende hissedecektir kendini. Onu kendisinden ayıran engellere üzülüyormuş gibi yapar ama aslında onu, tam da aralarında hiçbir

12 Bkz. 5. bölüm.

gerçek ilişki olamayacağı için seçmiştir. Böylelikle aşkı soyut, tümüyle öznel, kendi bütünlüğüne zarar vermeyecek bir deneyim haline getirebilmektedir. Yüreği çarpar, ayrılık acısı çeker, onun yanında olmanın sıkıntılarını yaşar, küskünlüğü, umudu, hıncı, hevesi tadar, ama kuru sıkıdır bunların hepsi; kendisinden buraya bağlanan hiçbir şey yoktur. Seçilen ilahın ne kadar uzaktaysa o kadar parlak olduğunu saptamak eğlencelidir. Her gün karşılaşılan piyano hocasının gülünç ve çirkin olması yararlıdır, ama şayet erişilemeyecek dünyalarda dolaşan bir yabancıya tutku duyulacaksa, o zaman onun yakışıklı ve erkeksi olması tercih edilir. Önemli olan, şu ya da bu şekilde cinsellik sorununun ortaya çıkmamasıdır. Kafada yaşanan bu aşklar, erotizmin sadece içkinliği içinde ortaya çıktığı, Başka'nın gerçek varlığının söz konusu olmadığı narsisistik tutumun uzamasına ve doğrulanmasına yol açar. Ergen kızın çoğu kez olağanüstü yoğunlukta bir hayal dünyası geliştirmesi, orada somut deneyimlerden kaçınmak için bir bahane bulmasındandır. Fantazmalarıyla gerçekliği karıştırmayı seçer. Bu konuda H. Deutsch[13] çok anlamlı bir örnek verir: Kolaylıkla erkeklerin ilgisini çekebilecek ama çevresindeki gençlerle her tür alışverişi reddeden güzel ve baştan çıkarıcı bir genç kızın örneğidir bu. Bu kız on üç yaşındayken, yüreğinde gizlice on yedi yaşındaki bir oğlana tapmayı seçmiştir; oğlan epeyce çirkindir ve kızla o güne dek hiç konuşmamıştır. Bir fotoğrafını ele geçirir, üzerine kendisi için bir ithaf yazar ve üç yıl boyunca, her gün hayalî deneyimlerini anlatan bir günlük tutar. Öpüşürler, tutkulu bir biçimde birbirlerine sarılırlar, kimi zaman aralarında bol gözyaşlı kavgalar olur, bunların sonunda kızın gerçekten gözleri kızarır ve şişer, ardından barışırlar, kız kendi kendisine çiçekler gönderir, vb. Başka bir eve taşınıp oğlandan uzaklaşınca ona, hiçbir zaman göndermediği mektuplar yazar ve bunları kendisi yanıtlar. Bu öykü, çok açık bir biçimde, kıza korku veren gerçek deneyimlere karşı bir savunmadır.

Bu vaka neredeyse patolojiktir. Ama normal olarak karşılaşılan bir süreci büyüterek önümüze sermektedir. Marie Bashkirtseff'in kişiliğinde, hayalî duygusal yaşamın çarpıcı bir örneğiyle karşılaşırız. Âşık olduğunu ileri sürdüğü H. düküyle hiç konuşmamıştır. Aslında istediği, kendi beninin yüceltilmesidir ama kadın olduğu için, özellikle de içinde yaşadığı dönemde ve ait olduğu sınıfta, özerk bir varoluş sürdürerek bunu başarması söz konusu bile değildir. On sekiz yaşındayken son derece berrak bir kafayla şu notu düşer: "C.'ye, erkek olmak istediğimi yazdım. Önemli birisi olabilirdim, bunu biliyorum ama eteklerle nereye varılabilir ki? Evlilik kadınların tek kariyeridir; erkeklerin önünde otuz altı değişik fırsat vardır, kadınların önündeyse sadece bir tanecik, o da sıfır, tıpkı banko oyununda olduğu gibi." Dolayısıyla bir erkeğin aşkına gereksinim duyar ama ona yüksek bir değer yükleyebilmesi için erkeğin kendisinin yüksek bir bilinç olması gerekir. "Benim konumumdan daha aşağı bir konumda olan bir erkeği hiçbir zaman beğenmem," diye yazar. "Zengin, bağımsız bir erkeğin, kendini beğenmiş ve rahat bir havası vardır. Güvenin muzaffer bir havası vardır. H'de sevdiğim yan, o keyfî, kendini

13 *Psychology of Women.*

beğenmiş ve acımasız hava; onda Neron'dan bir parça var." Ve yine: "Sevdiği erkeğin üstünlüğü karşısında kadının yok olması, üstün kadının kendini sevmekten alacağı en büyük haz olmalı." Böylece narsisizm mazoşizme doğru gider. Bu bağlantıyla daha önce Mavi Sakal'ı, Grisélides'i, kendini kurban etmiş azizeleri düşleyen çocukta karşılaşmıştık. Ben sanki başkası için, başkası tarafından oluşturulur. Başkası güçlü olduğu ölçüde Ben'in de zenginlikleri ve gücü artar; efendisini kendine bağlayarak onun elinde bulundurduğu bütün erdemleri kendi içinde barındıracaktır. Neron tarafından sevildiğinde Marie Bashkirtseff, Neron *olacaktır*. Başkasının karşısında kendini yok etmek, başkasını hem kendinde hem kendi için gerçekleştirmektir; aslında bu yokluk düşü, kibirli bir varlık istencidir. Gerçekte Marie Bashkirtseff hiçbir zaman, kendini onun aracılığıyla yabancılaştırmayı kabulleneceği kadar görkemli bir erkekle karşılaşmamıştır. İnsanın kendisinin yarattığı ve kendinden uzakta olan bir tanrının karşısında diz çökmesiyle, kendini etten kemikten bir erkeğe teslim etmesi çok ayrı şeylerdir. Birçok genç kız, gerçek dünyada da düşlerinin peşinden gitmekte uzun süre inat eder. Konumu, meziyetleri, zekâsı bakımından başka bütün erkeklerden üstün gördüğü bir erkeği arar; onun kendisinden büyük, yeryüzünde belli bir yer edinmiş, otorite ve saygınlık sahibi olmasını ister. Servet ve ün onu büyüler. Seçtiği kişi, aşkıyla kendisine görkemini ve zorunluluğunu aktaracak mutlak Özne olarak görünür ona. Üstünlüğü, genç kızın ona sunduğu aşkı idealleştirir. Genç kız erkek olduğu için değil, *o* seçkin varlık olduğu için ona kendini vermek ister. Eskiden bir kadın arkadaşım bana, "Devler peşindeyim ama karşımda sadece erkekleri buluyorum," demişti. Bu yüksek talepler adına genç kız, fazlaca gündelik olan adayları hor görür ve cinsellik sorunlarını geçiştirir. Ayrıca düşlerinde, hiçbir tehlikeye girmeden, kendisine dair sevdiği bir imge yaratır ama bu onu ancak bir imge olarak büyülemektedir, aslında o imgeye uymaya hiç de razı değildir. Nitekim, gerçekte buyurgan bir kişiliği olduğu halde Marie Le Hardouin, kendisini bir erkeğe tümüyle adanmış bir kurban olarak görmekten hoşlandığını anlatır.[14]

> Bir çeşit utanmayla, düşlerimde o kadar çok yaşadığım doğamın o gizli eğilimlerini gerçeklikte hiçbir zaman dile getiremedim. Kendimi tanımayı öğrendiğim halimle gerçekten de otoriter, sert, temelde esneklik gösteremeyen birisiyim.
>
> Kendimi yok etme ihtiyacına daima boyun eğdiğimden, kimi zaman kendimi sadece görev duygusuyla yaşayan, en ufak isteklerini önceden görmeye çalıştığım bir erkeğe budalacasına âşık, hayranlık uyandıran bir kadın olarak hayal ediyordum. Zorunluluklarla dolu çirkin bir yaşamın ortasında çırpınıyorduk. O ölesiye çalışarak kendini tüketiyor, akşam eve solmuş ve bitkin bir halde geliyordu. Ben ışık almayan bir pencerenin önünde onun giysilerini onarmak uğruna gözlerimi kör ediyordum. Dumanlı, daracık bir mutfakta onun için birtakım sefil yemekler icat ediyordum. Biricik çocuğumuz hasta-

14 *La voile noire* [*Kara Peçe*].

lıktan sürekli ölüm tehdidi altındaydı. Buna karşılık dudaklarımda çile dolu tatlı bir gülümseme titreşiyordu; gözlerimde hep, gerçek hayatta tiksinmeden katlanamayacağım o tahammül edilmez sessiz cesaret ifadesini görmek mümkündü.

Bu narsisistik hoşa gitme çabalarının dışında, bazı genç kızlar daha somut olarak bir rehbere, bir efendiye gereksinim duyarlar. Ebeveynlerin etkisinden kurtuldukları an, alışmadıkları bir özerklik dolayısıyla sıkıntı yaşamaya başlarlar. Onu olumsuz bir biçimde kullanmaktan başka bir şey yapamazlar. Kendilerini kapris ve aşırılığa kaptırırlar; özgürlüklerini yeniden bırakmak isterler. Makul bir erkek tarafından aşkla evcilleştirilen kaprisli, kibirli, isyankâr, çekilmez genç kız hikâyesi, ucuz edebiyatın ve sinemanın bir klişesidir: Hem erkeklerin hem kadınların gururunu okşayan bir klişedir bu. Örneğin Madam de Ségur'un *Quel amour d'enfant!*'da [*Ne Çocukça Bir Aşk!*] anlattığı öykü budur. Çocukken babasının fazla hoşgörülü olması yüzünden düş kırıklığına uğrayan Gisèle, sert bir yaşlı teyzeye bağlanmıştır. Genç kızken, hakkındaki gerçekleri sert bir şekilde yüzüne vuran, onu aşağılayan ve düzeltmeye çalışan Julien adında, kendisini azarlamayı seven genç bir adamın etkisi altında kalır. Daha sonra, yanında çok mutsuz olduğu kişiliksiz bir zengin dükle evlenir; ancak dul kalıp da akıl hocasının talepkâr aşkını kabul ettiğinde nihayet sevince ve bilgeliğe kavuşur. Louisa Alcott'un *Good Wives*'ında [*İyi Zevceler*], bağımsız bir genç kız olan Joe gelecekteki kocasına, yaptığı bir saçmalık yüzünden sert bir biçimde kusurunu yüzüne vurduğu için tutulur; ayrıca onu azarlar ve Joe özür dilemeye, boyun eğmeye pek heveslidir. Amerikalı kadınların kasılıp kalmış gururuna karşın Hollywood filmleri bize, bir âşığın ya da kocanın sağlıklı hoyratlığıyla evcilleşmiş yaramaz kız çocukları yüzlerce kez göstermiştir. Bir-iki tokat, hatta popoya şaplak, baştan çıkarmanın emin yolları olarak görünür. Ancak gerçekte ideal aşktan cinsel aşka geçiş basit değildir. Birçok kadın, az çok itiraf edilen bir düş kırıklığına uğrama korkusuyla, tutkularının nesnesine yaklaşmaktan özenle kaçınır. Şayet kahraman, dev, yarı-tanrı uyandırdığı aşka karşılık verir ve onu gerçek bir deneyime dönüştürürse genç kız ürker; ilahı bir erkek haline gelir ve kız da tiksinerek ondan vazgeçer. Kendilerine "ilginç" ya da "büyüleyici" gelen bir erkeği baştan çıkarmak için ellerinden gelen her şeyi yapan, ama erkek fazla yoğun duygu göstererek karşılık verecek olursa, paradoksal bir biçimde, buna sinirlenen kırıtkan ergen kızlar vardır. Erkek onlara erişilemez gibi geldiği için hoşlarına gitmiştir. Âşık olduğunda sıradanlaşır. "O da başkaları gibi bir erkektir." Genç kız, alçaldığı için ona kızar; hassas bir bâkire olarak kendisini ürküten fiziksel temasları reddetmek için bunu bir bahane olarak kullanır. Şayet genç kız "İdealine" teslim olursa, onun kollarında hiçbir şey hissetmez. Stekel der ki "İdealin 'haşin bir hayvan' olduğu ortaya çıktığı için âşık hayal gücünün kurduğu tüm yapının çöktüğü böyle sahneler yaşandıktan sonra, esrik genç kızların intihar ettiği olur".[15] Genç

15 *La Femme frigide.*

kızın çoğu kez arkadaşlarından birine ilgi gösteren erkeğe ya da yine çok sıklıkla görüldüğü gibi evli bir adama âşık olması da, imkânsız olana duyulan istekten ötürüdür. Don Juan'lar tarafından kolayca baştan çıkarılır; hiçbir kadının elinde tutamadığı bu baştan çıkarıcıya boyun eğdirmeyi ve onu kendine bağlanmayı düşler, onu düzeltme umudu besler. Ama aslında bu çabasında başarısız olacağını bilir ve seçiminin nedenlerinden biri de budur. Bazı genç kızlar sonsuza dek gerçek ve tam bir aşkı tanıyamazlar. Bütün yaşamları boyunca erişilmesi olanaksız bir ideali ararlar.

Bunların nedeni, genç kızın narsisizmi ile cinselliğinin onu götürdüğü deneyimler arasında çatışma olmasıdır. Kadının özsel olmayan olarak kendini kabul etmesi ancak geri çekilirken kendisini özsel olan olarak yeniden bulmak koşuluyladır. Kendini nesne haline getirdiğinde, işte o zaman bir ilahe olur ve bu varlıkta gururla kendini tanır, ama onu özsel olmayana geri dönmeye zorlayan amansız diyalektiği reddeder. Elde edilebilecek bir şey değil, büyüleyici bir hazine olmak ister. Büyülü dalgalarla yüklü harika bir fetiş gibi görünmekten hoşlanır; kendini görülebilen, dokunulabilen, örselenebilen bir ten olarak düşünmek istemez. Böylece erkek av-kadına bağlanır, ama devanası Demeter'den kaçar.

Erkeğin ilgisini ele geçirmekten, hayranlık uyandırmaktan gurur duyan genç kızı isyan ettiren, kendisinin de ele geçirilmesidir. Ergenlik döneminde utancı tanımıştır ve utanç, kırıtkanlığına ve kendini beğenmişliğine karışmış olarak varlığını sürdürür, erkeklerin bakışları hem gururunu okşar hem de onu yaralar. Sadece kendini gösterdiği ölçüde görülmek istemektedir. Bakışlar hep fazla delicidir. Erkekleri şaşırtan tutarsızlıklar buradan kaynaklanır. Göğsünü, bacaklarını sergiler, ama kendisine bakıldığı an kızarır, sinirlenir. Erkeği baştan çıkarmak onu eğlendirir, ama onun arzusunu uyandırdığını fark ederse tiksinti içinde geri çekilir. Erkeğin arzusu, saygı ifadesi olduğu kadar bir hakarettir de; çekiciliğinin sorumlusunun kendisi olduğunu hissettiği, onu özgürce kullandığını düşündüğü ölçüde zaferlerinden memnun olur. Ama hatları, vücut biçimi, teni verili ve maruz kaldığı şeyler olduğu ölçüde, onlara göz diken yabancı ve saygısız özgürlükten gizlemek ister onları. En cüretkâr kırıtkanlıklarla şaşırtıcı biçimde iç içe geçen o kökensel utanmanın derin anlamı burada yatar. Küçük bir kız şaşırtıcı gözüpeklikler gösterebilir, çünkü girişimlerinin kendisini edilgenliği içinde açığa vurduğunun farkına varmaz. Bunun farkına vardığı an, ürker ve kızar. Bir bakış kadar çiftanlamlı bir şey yoktur; bakış uzaktadır ve bu mesafe yüzünden saygılı gibi görünür, ama algıladığı imgeyi sinsice ele geçirir. Olmamış kadın bu tuzakların içinde debelenir. Kendini teslim etmeye başlar ama derhal kasılır ve kendindeki arzuyu öldürür. Hâlâ kararsız olan bedeni, okşanmayı bazen şefkatli bir haz olarak deneyimler, bazen de nahoş bir gıdıklanma olarak; bir öpücük onu önce heyecanlandırır, ardından ansızın güldürür. Her hoşnutluğun ardından bir isyan gelir; öpülmeyi kabul eder ama dudaklarını yapmacık bir edayla siler; gülümser, şefkat gösterir, ardından aniden alaycı ve düşmanca davranır; vaatlerde bulunur ve bile bile onları unutur. Julien'in güzelliğinin ve nadir

niteliklerinin baştan çıkardığı Mathilde de La Mole'un durumu budur: Aşkı aracılığıyla istisnaî bir yazgıya erişmeyi arzular, ama hem kendi duygularının hem de yabancı bir bilincin kendine egemen olmasını şiddetle reddeder; kölelikten kibirliliğe, yalvarmadan aşağılamaya geçiverir. Verdiği her şeyin bedelini derhal ödetir. Marcel Arland'ın portresini çizdiği, heyecanla günahı karıştıran, aşkı utanç verici bir feragat etme olarak gören, kanı kaynayan ama bu ateşli halden nefret eden ve ancak şahlanarak boyun eğen "Monique" de böyledir.

"Ham meyve" kendini erkek karşısında çocuksu ve sapkın bir doğa sergileyerek savunur. Küçük kız çoğunlukla bu yarı yabanıl yarı uslanmış görünümle betimlenmiştir. Başka yazarların yanı sıra Colette, *Claudine à l'école*'de ve ayrıca *Le Blé en herbe*'de [*Olmamış Buğday*], küçük kızı baştan çıkarıcı Vinca'nın özellikleriyle betimlemiştir. Karşısında duran ve bir egemen olarak hükmettiği dünyaya ateşli bir ilgi besler, ama ayrıca erkeğe karşı da hem merak hem de duyumsal ve romantik bir arzu duyar. Vinca, böğürtlenlere takılıp her yerini sıyırır, karides tutar, ağaçlara tırmanır ama arkadaşı Phil eline dokununca titrer. Bedenin ten haline geldiği ve kadının ilk kez kadın olarak ifşa edildiği o heyecanı tadar; heyecan duyunca, güzel olmayı istemeye başlar. Kimi zaman saçını tarar, makyaj yapar, uçuşan müslin elbiseler giyer, kırıtkanlık ederek ve baştan çıkarıcıyı oynayarak eğlenir; ama yalnızca *başkası için* değil, *kendisi için* de var olmak istediğinden, kimi zaman da zarafetten uzak eski elbiselere, kaba pantolonlara bürünür. Benliğinin bir yanı kırıtkanlığı yermekte, onu vazgeçiş olarak görmektedir. Bu yüzden parmaklarını bilhassa mürekkeple lekeler, saçlarını taramadan, pasaklı pasaklı ortalıkta dolaşır. Bu başkaldırılar ona beceriksiz bir hava verir ve bunu canı sıkılarak hisseder. Buna sinirlenir, kızarır, sakarlığı iki katına çıkar ve bu ölü doğmuş baştan çıkarma girişimlerinden tiksinir. Bu evrede genç kız artık çocuk olmak istememektedir, ama erişkin olmayı da kabullenmez, bir çocuksuluğuna kızar bir dişilere özgü tevekkülüne. Sürekli bir reddetme tavrı içindedir.

Bu, genç kızın başlıca özelliğidir ve bize onun çoğu davranışının anahtarını sunar: Doğanın ve toplumun ona layık gördüğü yazgıyı kabul etmez; buna karşılık, onu pozitif bir biçimde de reddetmez. Dünyayla kavgaya girişemeyecek kadar kendi içinde bölünmüştür; gerçeklikten kaçmakla ya da onu simgesel olarak yadsımakla yetinir. Arzularının her birine eşlik eden bir iç sıkıntısı vardır. Geleceğine sahip çıkmayı çok ister ama geçmişinden kopmaktan korkar; bir erkeğe "sahip olmayı" ister ama onun kurbanı olmayı reddeder. Ve her korkusunun ardında bir arzu gizlidir: Tecavüze uğramaktan çok korkar, ama edilgen olmaya can atar. Bu yüzden, kötü inanca ve onun bütün hilelerine yargılıdır; arzu ve kaygı arasındaki muğlaklığı yansıtan her türden olumsuz takıntıya açıktır.

Ergen kızda en sık karşılaşılan itiraz biçimlerinden biri, alaycı gülüşlerdir. Liseli kızlar, terzi çırakları, birbirlerine duygusal ya da açık saçık hikâyeler anlatırken, flörtlerinden söz ederken, erkeklerle karşılaştıklarında veya öpüşen sevgililer gördüklerinde gülmekten "kırılırlar". Luxembourg Bahçesi'nde, gülmek

için bilhassa âşıklar yolundan geçen kız öğrenciler tanıdım; kimileri de rastlayacakları koca göbekli, sarkık memeli şişko kadınlarla alay etmek için Türk hamamlarına giderdi. Kadın bedeniyle dalga geçmek, erkekleri gülünç düşürmek, aşkla dalga geçmek cinselliği inkâr etmenin bir yoludur. Bu gülüşlerde yetişkinlere meydan okumak ve bir şekilde kendi sıkıntısının üstesinden gelmek söz konusudur; imgelerle, sözcüklerle oynanır ve onlardaki tehlikeli büyü yok edilir. Nitekim, dördüncü sınıf öğrencilerinin Latince bir metinde *femur* sözcüğünü bulduklarında gülmekten "kırıldıklarını" gördüm. Şayet küçük kız kendini öptürürse veya kendisine dokunulmasına izin verirse, partnerinin suratına ya da sonradan arkadaşlarıyla birlikteyken gülüp dalga geçerek, haydi haydi intikamını alacaktır. Bir gece bir tren kompartımanında iki genç kızın, gezici satış görevlisinin sırayla kendilerini okşamasına izin verdiğini hatırlıyorum, görevli payına düşenden çok memnundu. Kızlar, seanslar arasında, cinsellikle utanmayı uzlaştırarak o sevimsiz yaşa özgü davranışlara yeniden giriyor ve histerik biçimde gülüyorlardı. Genç kızlar, deli gibi gülmenin yanı sıra dilden de yardım isterler. Bazılarının ağzından, erkek kardeşlerinin bile yüzünü kızartacak kadar kaba sözler duyabilirsiniz. Herhalde bu kullandıkları ifadeler, yarı cahilliklerinden dolayı onlarda çok belirgin imgeler uyandırmaz, bu yüzden çok da çekinmezler. Ayrıca amaçları, imgelerin oluşmasını engellemek değilse bile en azından onları yumuşatmaktır. Liseli kızların birbirlerine anlattıkları açık saçık hikâyelerin hedefi, cinsel güdüleri doyurmaktan çok cinselliği inkâr etmektir. Onu yalnızca komik yanıyla, mekanik, hatta neredeyse cerrahî bir işlem olarak ele almak isterler. Ne var ki gülmek gibi açık saçık bir dil kullanmak da yalnızca bir itirazdan ibaret değildir. Aynı zamanda yetişkinlere bir meydan okuma, bir tür put kırıcılık, bile bile benimsenen sapkın bir davranıştır. Doğayı ve toplumu reddeden genç kız, bir sürü tuhaflıkla onları kışkırtır ve onlara meydan okur. Genç kızlarda sıklıkla yemeyle ilgili saplantılar görülür: Kurşunkalemin tepesini, mühür için kullanılan hamuru, tahta parçalarını, canlı karidesleri yer, düzinelerle aspirin içer, hatta sinek ve örümcek yutarlar. Çok da uslu olduğu halde kahve ve beyaz şarapla iğrenç karışımlar hazırlayıp kendini onları içmeye zorlayan bir kız tanımıştım; kimi zaman da sirkeye batırdığı şekerleri yiyordu. Bir başkası ise salatada gördüğü beyaz solucanı kararlılıkla kıtır kıtır yemişti. Bütün çocuklar dünyayı gözleriyle, elleriyle ve daha da yakından ağızlarıyla ve mideleriyle deneyimlemeyi çok severler. Ama küçük kız o sevimsiz ergenlik çağında dünyayı mide bulandırıcı ve tiksindirici haliyle keşfetmekten özellikle hoşlanır. Çoğunlukla "iğrenç" şeyler çeker onu. İçlerinden güzel, istediği zaman kırıtkan ve bakımlı olan biri, kendisine "pis" gelen şeyler karşısında gerçekten büyüleniyordu. Böcekleri elliyor, kirlenmiş bezlerini uzun uzun seyrediyor, sıyrılmış yerlerinden akan kanı emiyordu. Kirli şeylerle oynamak hiç kuşkusuz tiksinmenin üstesinden gelmenin bir yoludur; bu duygu, ergenlik döneminde büyük bir önem kazanmıştır. Küçük kız fazla tensel olan bedeninden, âdet kanından, erişkinlerin cinsel faaliyetlerinden, adanmış olduğu erkekten tiksinir; tam da onu tiksindi-

ren her şeyle yakınlık kurmaktan tat alarak bu tiksinmeyi yadsır. "Her ay kanamam gerektiğine göre, sıyrıklarımdan gelen kanı içerek kanımın beni korkutmadığını kanıtlıyorum. Beni çileden çıkaran bir sınavdan geçmek zorunda olduğuma göre, neden beyaz solucan yemeyeyim ki?" Bu tavır, o yaşta çok sık görülen kendini yaralama vakalarında daha da belirgin biçimde ortaya çıkar. Genç kız bacaklarının üstünü usturayla keser, kendi üzerinde sigara söndürür, bir yerlerini keser, tırmalar. Bir gençlik arkadaşım, sıkıcı bir partiye gitmemek için ayağını baltayla yarmıştı; o kadar ki altı hafta yataktan çıkamadı. Bu sado-mazoşist davranışlar hem cinsel deneyime önceden hazırlanma girişimleridir hem de ona başkaldırmaktır. Bu sınavlara katlanarak, evlilik gecesi de dahil olmak üzere olası bütün sınavlara karşı katılaşmak ve bu şekilde onları hafifletmek gerekmektedir. Genç kız göğsüne bir sümüklüböcek koyarak, bir kutu aspirin içerek, kendini yaralayarak gelecekteki sevgilisine meydan okumaktadır: Sen bana, benim kendime yaptıklarımdan daha iğrenç bir şey yapamayacaksın. Bunlar cinsellik macerasına hüzünlü ve kibirli girişlerdir. Edilgen bir av olmaya yazgılı genç kız, acıya ve tiksintiye katlanırken bile özgürlüğünü talep etmektedir. Kendini bıçakla keserek, kor parçasıyla yakarak, bekâretini bozacak olan duhule isyan etmektedir: Onu iptal ederek ona itiraz etmektedir. Davranışlarıyla acıyı davet ettiği için mazoşisttir, ama öncelikle sadisttir. Özerk özne olarak o bağımlı teni, nefret ettiği ama kendini ayırt etmek istemediği o boyun eğmeye mahkûm teni kamçılar, ona işkence eder. Zira tüm bu somut durumlarda yazgısını sahici biçimde reddetmeyi seçmez. Sado-mazoşist saplantılar temelde yatan bir kötü inancı içerir: Küçük kızın kendini bunlara vermesi, kadın olarak geleceğini tam da reddederek kabul etmesindendir; kendini baştan ten olarak görmeseydi, tenini nefretle sakatlamazdı. Şiddet patlamalarının temelinde bile tevekkül vardır. Genç bir oğlan babasına ya da dünyaya isyan ettiğinde, etkili şiddet biçimlerine başvurur; arkadaşıyla kavgaya girişir, dövüşür, kendini yumruklarla bir özne olarak olumlar. Kendini dünyaya dayatır ve onun ötesine geçer. Oysa kendini olumlamak, kendini dayatmak ergen kıza yasaklanmıştır, onun yüreğine bu isyan tohumlarını eken de budur. Ne dünyayı değiştirme umudu vardır ne de orada sivrilme; elinin kolunun sımsıkı bağlanmış olduğunu bilir, en azından buna inanır ve hatta belki de öyle olmasını ister. Bütün yapabildiği yıkmaktır; öfkesinde umutsuzluk vardır; sinirlendiği bir gece bardakları, camları, vazoları kırar. Bu yaptıkları yazgısını yenmek için değildir; simgesel bir itirazdan ibarettir. Genç kız gelecekteki kulluğuna şimdiki güçsüzlüğü içinden başkaldırmaktadır ve o boş patlamaları, onu bağlarından kurtarmak bir yana daha da kıskıvrak bağlamaktadır. Kendine ya da çevresindeki dünyaya karşı sergilediği şiddet biçimleri hep olumsuz bir nitelik taşır; etkili olmaktan çok birer gösteridir bunlar. Kayalara tırmanan, arkadaşlarıyla dövüşen oğlan çocuk fiziksel acıyı, yaraları, kafasındaki şişkinlikleri, kendini verdiği olumlu etkinliklerin önemsiz birer sonucu olarak görür; (onu kadınınkine benzer bir konuma yerleştiren bir aşağılık karmaşası söz konusu olmadıkça) ne salt kendileri için onların peşinden gider ne

de onlardan kaçar. Genç kız acı çekerken kendini seyreder. Şiddetin ve isyanın sonuçlarıyla ilgilenmek yerine, kendi yüreğinde onların tadını arar. Sapkınlığı, gerçekten kaçamadığı ya da kaçmak istemediği çocukluk evrenine saplanmış olmasından kaynaklanır; oradan çıkmaya çalışmak yerine kafesinin içinde çırpınır. Benimsediği tutumlar olumsuz, kendine dönük ve simgeseldir. Bu sapkınlığın kaygı verici biçimlere büründüğü durumlar da vardır. Genç bakirelerin oldukça önemli bir bölümü kleptomandır. Kleptomanlık, çiftanlamlılık barındıran bir "cinsel yüceltme"dir; hiç kuşkusuz hırsız için esas belirleyici olan yasalara karşı gelme, bir tabuyu ihlal etme istencidir, yasak ve tehlikeli bir edimin baş döndürücülüğüdür. Ama meselenin iki yüzü vardır. Hakkı olmayan nesneleri almak, kibirle özerkliğini olumlamaktır, çalınan şeyler ve hırsızlığı mahkûm eden toplum karşısına kendini özne olarak koymaktır, yerleşik düzeni reddetmek ve onun koruyucularına meydan okumaktır; ama bu meydan okumanın ayrıca mazoşist bir yönü de vardır. Hırsız kız aldığı riskten, ele geçirildiğinde içine yuvarlanacağı uçurumdan büyülenir; alma olgusuna şehvetli bir çekicilik yükleyen şey ele geçirilme tehlikesidir. İşte o zaman, suçlayıcı bakışlar altında, omzuna konan elin altında ezilirken, utanç içinde kendini tümüyle ve geri dönüşü olmaksızın nesne olarak gerçekleştirecektir. Av haline gelmenin kaygısı içinde, ele geçirilmeden ele geçirmek, işte ergenlik döneminde kadın cinselliğinin oynadığı tehlikeli oyun budur. Genç kızlarda karşılaşılan bütün sapkın ve suç sayılan davranışların anlamı budur. Kimileri imzasız mektuplar yazmakta uzmanlaşır, kimileriyse çevrelerindeki insanları kandırarak eğlenir. On dört yaşındaki bir kız, bütün köyü bir evde ruhlar dolaştığına ikna etmişti. Aynı anda hem kanunsuzca güç kullanmaktan hem itaatsizlikten ve topluma meydan okumaktan hem de yakalanma tehlikesinden zevk alır genç kızlar. Bu tehlike, aldıkları zevkin o kadar önemli bir öğesini oluşturur ki bazen kendi kendilerini ele verirler, hatta bazen de işlemedikleri hata ve suçları kendi üstlerine alırlar. Nesne haline gelmeyi reddetmenin, kendini yeniden bir nesne olarak oluşturmaya yol açması şaşırtıcı değildir. Negatif takıntıların ortak özelliği olan bir süreçtir bu. Histerik felç söz konusu olduğunda, hasta aynı anda hem felç olmaktan korkar hem de bunu arzular ve gerçekleştirir. Felçten ancak onu düşünmekten vazgeçerek kurtulabilir; aynı şey psikastenik tikler için de söz konusudur. Genç kızla nevrotik hastalar arasındaki benzerlik, kızın kötü inancının derinliğinden kaynaklanır. Arzu ve kaygı arasındaki daha önce de işaret ettiğimiz çiftanlamlılıktan ötürü genç kızda saplantılar, tikler, komplolar, sapkınlıklar türünden birçok nevrotik belirtiye rastlanır. Örneğin genç kızın "kaçması" oldukça sık görülen bir şeydir; rastgele çeker gider, baba evinden uzaklarda aylakça dolanır ve iki-üç gün sonra kendiliğinden geri döner. Burada gerçek bir gidiş, aileden gerçek bir kopuş söz konusu değildir; yalnızca bir kaçış oyunundan ibarettir bu ve onu çevresinden sonsuza dek koparmayı önerdiğinizde çoğu kez şaşalar. Çevresinden ayrılmayı hem istiyor hem de istemiyordur. Kaçma bazen fahişelik düşleriyle ilintilidir. Genç kız fahişe olduğunu düşler, az ya da çok utanarak fahişe rolünü

oynar; göz alıcı bir makyaj yapar, pencereye yaslanır ve yoldan geçenlere kaş göz işareti yapar. Bazı durumlarda evden ayrılır ve oyunu o kadar ileri götürür ki gerçeklikle oyun karışır. Bu davranışlar çoğu kez cinsel arzu karşısında duyulan tiksintiyi, bir suçluluk duygusunu dile getirir. Bu tür düşüncelerim, isteklerim olduğuna göre ancak bir fahişe kadar değerliyim, bir fahişeyim ben, diye düşünmektedir genç kız. Bazen bundan kurtulmaya çalışır: Kendi kendine, bu işi bitirelim, sonuna kadar gidelim der; kendini ilk gördüğü erkeğe vererek cinselliğin çok da önemi olmadığını kendine kanıtlamak ister. Aynı zamanda bu tür bir tavır çoğu kez kızın ya annesinin katı iffetinden korktuğu ya da onun da hafifmeşrep olmasından kuşkulandığı için ona karşı düşmanlık duyduğunu açığa vurur ya da kendisine karşı fazla ilgisiz olan babasına duyduğu hıncı dile getirir. Öyle ya da böyle, bu takıntıda da –tıpkı daha önce sözünü etmiş olduğumuz ve çoğu kez takıntıyla bir arada görülen gebelik düşünde olduğu gibi– psikastenik baş dönmelerinin başlıca özelliği olan, başkaldırıyla suç ortaklığının içinden çıkılamaz karışıklığıyla karşılaşırız. Genç kızın bu davranışlarının hiçbirinde doğal ve toplumsal düzenin ötesine geçme arayışında olmaması, mümkün olanın sınırlarını zorlama ya da değerleri dönüştürme iddiası taşımaması dikkat çekicidir. O, sınırları ve yasaları korunan yerleşik bir dünyada isyanını açığa vurmakla yetinir; temel bir aldatmaca içeren ve çoğu kez "şeytanî" olarak tanımlanmış olan tutumdur bu. İyi olan, alay konusu edilmek üzere kabul edilir; kural, ihlal edilmek üzere koyulur; kutsal olana saygı duyulur ki ona saldırılar devam edebilsin. Genç kızın tavrını esas olarak belirleyen, kötü inancın kaygı verici karanlıklarında, dünyayı ve kendi yazgısını kabullenerek reddetmesidir.

Bununla birlikte genç kız, kendisine dayatılan duruma olumsuz olarak itiraz etmekle yetinmez; onun yetersizliklerini telafi etmenin de peşindedir. Gelecekten korkar ama şimdi de tatmin etmez onu. Kadınlaşmak konusunda tereddüt eder; hâlâ bir çocuk olduğu için sinirlenir. Artık geçmişini geride bırakmıştır ama yeni bir yaşama da bağlanmamıştır. Kendini meşgul eder ama hiçbir şey *yapmaz*. Hiçbir şey yapmadığı için de hiçbir şeyi *yoktur*, hiçbir şey *değildir*. Bu boşluğu, oyunlar ve aldatmacalarla doldurmaya uğraşır. Çoğu kez ona sinsi ve yalancı olduğu, "olay çıkardığı" için kızılır. Ama aslında o, sırlara ve yalana yargılıdır. Bir kadın on altı yaşına geldiğinde, kimi acılı sınamalardan geçmiştir bile. Ergenlik, âdet görme, cinselliğin uyanması, ilk heyecanlar, ilk ateşler, korkular, tiksinmeler, kuşkulu deneyimler; bütün bunları yüreğine hapsetmiştir; sırlarını özenle saklamayı öğrenmiştir. Sırf kadın bezlerini saklaması, âdet gördüğünü gizlemesi bile onu yalana hazırlar. *Old Mortality* [*İhtiyar Mortality*] romanında C.A. Porter, 1900'lere doğru yaşamış olan Güney Amerikalı genç kızların, baloya giderken âdet kanamalarını durdurmak amacıyla tuzlu limon suyu içerek hastalandıklarını anlatır. Gözlerinin çevresindeki morluklardan, bir el temasından, belki bir kokudan genç oğlanların durumlarını anlamasından korkmaktadırlar ve bu düşünce onları altüst etmektedir. Bacaklarının arasındaki kanlı iç çamaşırını hissederek ve daha genel olarak beden olmanın kökensel sefaleti-

ni bilerek ilaheyi, peri kızını, ulaşılmaz prensesi oynamak zordur. Ten olarak kavranmanın kendiliğinden reddi olan utanma, ikiyüzlülükle yakın akrabadır. Ama hepsinin ötesinde ergen kızın mahkûm edildiği asıl yalan, kendini belirsiz, dağılmış bir varoluş gibi hissederken ve kusurlarını bilirken bir nesneymiş, hem de büyüleyici bir nesneymiş gibi davranmak zorunda olmasıdır. Makyaj, sahte bukleler, korseler, "destekli" sütyenler birer yalandır; yüzün kendisi bile maske haline gelir. Büyük bir beceriyle içten gelen ifadeler takınılır, şaşkınlığa uğramış bir edilgenlik mimiklerle taklit edilir. Her günkü halini bildiğiniz bir bedeni aniden kadınlık işlevini yerine getirirken görmek kadar şaşırtıcı bir şey yoktur; bedenin aşkınlığı kendini yadsır ve içkinliğe öykünür. Bakışı artık algılamamakta, sadece yansıtmaktadır; beden artık yaşamamaktadır. Bekler; bütün jestler ve mimikler birer çağrı haline gelir. Silahsızlanmış, müsait haliyle genç kız sunulan, koparılmaya hazır bir çiçekten ibarettir. Onu bu kandırmacalara özendiren, kandırılmayı talep eden erkektir. Ardından da sinirlenir, suçlar. Ancak, hile yapmayan küçük kıza ancak kayıtsızlık, hatta düşmanlık sunar. Erkek ancak kendisine tuzaklar kuran kadın tarafından baştan çıkarılabilir. Kendini sunduğunda kadın aslında avını gözlemektedir; edilgenliği bir işe yarar, güçsüzlüğünü gücünün aracı haline getirir. Açıkça saldırması yasaklanmış olduğu için ona manevralardan ve hesaplardan başka bir yol kalmaz ve karşılıksız olarak verilmiş gibi görünmek onun çıkarınadır. Bu yüzden vefasız ve hain olmakla suçlanır: Doğrudur. Ama tam da erkek egemen olmayı talep ettiği için, genç kızın ona bir boyun eğme efsanesi sunmak zorunda bırakıldığı da doğrudur. O zaman ondan en temel isteklerini bastırması beklenebilir mi? Hoşa gitme isteği daha başından itibaren ancak sapkın bir biçim altında ortaya çıkacaktır. Ayrıca sadece tasarlanarak yapılmış hileler değildir bunlar. Bütün yollar ona kapanmış olduğu, bir şey *yapamadığı*, *olmak* zorunda olduğu için tepesinde bir lanet gezinir. Çocukken dansçı, azize olmayı oynardı; daha sonraları kendisi olmayı oynar: Hakikat tam olarak nedir? Onun kapatılmış olduğu alanda, bu sözcüğün hiçbir anlamı yoktur. Hakikat, örtüsü kaldırılmış gerçektir ve bu örtü edimler aracılığıyla kaldırılır. Oysa o eylemez. Kendisi hakkında kendine –çoğu kez başkalarına da– anlattığı romanlar, içinde taşıdığını hissettiği imkânları gündelik yaşamı üzerine yavan bir özetinden daha iyi dile getiriyor gibi gelir ona. Elinde kendi değerini ölçebileceği araçlar yoktur. O da kendini oyunlarla avutur, önemli kılmaya çalıştığı bir kişiliğe sığınır, aşırılıklar yaparak öne çıkmaya çalışır, çünkü tanımlanmış etkinliklerle bireyselleşmesine izin verilmez. Bu erkekler dünyasında sorumluluk taşımadığını, önemli olmadığını bilir. Yapacak başka ciddi bir işi olmadığı için "olay yaratır". Girardoux'nun Elektra'sı olay yaratan bir kadındır, çünkü hakiki bir kılıçla hakiki bir cinayet işlemek yalnızca Orestes'e düşer. Çocukluğunda olduğu gibi genç kızlığında da olay yaratarak ve öfke nöbetleriyle tüketir kendini, hastalanır, dikkat çekmek ve *hesaba katılan* biri olmak için histerik bozukluklar gösterir. Başkalarının yazgısına müdahale etmesi de hesaba katılmak içindir. Bütün silahlara başvurur; sırları ele verir, uydurur,

ihanet eder, iftira atar. Kendi hayatında yaşadığını hissettirecek bir şey bulamadığından, bunu sağlayacak trajedilere gereksinimi vardır. Kaprisli olmasının nedeni de budur. Kurduğumuz düşler, kendi kendimizi oyaladığımız imgeler çelişiktir. Zamanın çeşitliliğini birleştiren yalnızca eylemdir. Genç kızın hakiki bir istenci değil, sadece arzuları vardır ve tutarsızlık içinde bunların birinden diğerine atlar. Onun tutarsızlıklarının kimi zaman tehlikeli hale gelmesinin nedeni, ancak düşünde kendini verdiği için, her an kendini tüm benliğiyle vermesidir. Uzlaşmaz ve talepkâr bir düzlemde konumlanır, kesin ve mutlak olandan hoşlanır. Geleceğine sahip olmadığı için, öncesiz sonrasız olana erişmek ister. "Hiçbir zaman feragat etmeyeceğim. Her zaman her şeyi birden isteyeceğim. Yaşamımı kabul etmek için onu tercih etmeye ihtiyacım var" diye yazar Marie Lenéru. Bu sözler, Anouilh'in Antigone'sinin ağzında yankılanır: "Her şeyi, hemen istiyorum." Bu çocuksu emperyalizme ancak yazgısının düşünü kuran bir bireyde rastlanabilir. Düş, zamanı ve engelleri ortadan kaldırır, gerçeklik eksikliğini telafi etmek için yoğunlaşmaya ihtiyacı vardır. Hakiki tasarıları olan biri, somut gücünün garantisi olan sonluluğu kabul eder. Genç kız *her şeyi* elde etmek ister, çünkü kendisine bağlı olan *hiçbir şey* yoktur. Erişkinler ve özellikle de erkekler nezdinde "yaramaz çocuk" olması bu yüzdendir. Gerçek dünyaya katılmanın bireye dayattığı sınırları tanımaz, bu sınırları aşma konusunda dünyaya meydan okur. Nitekim Hilda, Solness'in kendisine bir krallık sunmasını bekler[16]. Onu fethedecek kişi kendisi olmadığından bu krallığın sınırsız olmasını ister. Dünyadaki en yüksek kuleyi inşa edip onun "en tepesine çıkmasını" talep eder. Solness tereddüt etmektedir, başının dönmesinden korkar. Aşağıda kalıp onu seyreden Hilda, insanın olumsallığını ve zayıflığını yadsımaktadır, gerçekliğin onun büyüklük düşlerine sınır koymasını kabul etmez. Tehlikeye atacak hiçbir şeyi olmadığı için hiçbir tehlike karşısında geri çekilmeyen genç kıza, yetişkinler hep küçük hesapları olan ihtiyatlı insanlar gibi gelir. Düşlerinde kendisine en olağanüstü şekilde cüret etme izni verip, karşısındakileri hakikatte o denli cüretkâr olmaya kışkırtır. Kendini sınama fırsatı olmadığı için, yalanlanmaktan korkmadan kendini en olağanüstü erdemlerle donatır.

Bu arada, belirsizliği de bu denetim yokluğundan gelir. Sonsuz olduğunu düşler ama yine de kendini, başkalarının hayranlığına sunduğu kişilikte yabancılaştırmıştır. Bu kişilik, bu yabancı bilinçlere bağımlıdır. Kendisiyle özdeşleştirdiği, ama mevcudiyetine edilgen olarak maruz kaldığı bu suret içinde tehlikededir. Alıngan ve kibirli olması bundan ötürüdür. En ufak bir eleştiri, bir alay onun bütün benliğini tehlikeye atar. Değerini kendi çabalarından değil, keyfî bir onaydan alır. Bu değer tekil etkinliklerle belirlenmez, genç kızın itibarına dair genel kanıyla oluşur; dolayısıyla nicel olarak ölçülebilir gibi görünür. Kolay bulunan bir malın değeri düşer. Bu yüzden genç kız, ancak başka hiçbir genç kız nadir, istisnaî, dikkat çekici değilse taşır bu özellikleri. Arkadaşları onun

16 Bkz. Ibsen, *Solness le Constructeur* [*Yapı Ustası Solness*].

için birer rakip, birer düşmandır; onları değersizleştirmeye, yadsımaya çalışır; kıskanç ve kötücüldür.

Görüldüğü gibi, genç kızın yüzüne vurulan kusurlar yalnızca onun durumunu dile getirmektedir. Umut ve tutku çağında, yaşama ve yeryüzünde bir yer edinme istencinin coştuğu çağda, edilgen ve bağımlı olduğunu bilmek acı verir. Kadın, hiçbir şeyi fethetmesine izin verilmediğini, kendinden vazgeçmesi gerektiğini, geleceğinin erkeklerin keyfine kalmış olduğunu bu fetih çağında öğrenir. Cinsel düzlemde olduğu gibi toplumsal düzlemde de kendisinde uyanan yeni özlemler doyurulmamış olarak kalmaya mahkûmdur; yaşamsal ve tinsel tüm atılımları derhal engellenir. Dengesini bulmakta zorlanması anlaşılabilir. İstikrarsız ruh hali, gözyaşları, sinirsel bunalımları fizyolojik bir kırılganlığın sonuçları olmaktan çok derinde yatan bu uyumsuzluğun işaretleridir.

Bu arada genç kızın, sahici olmayan bin bir yolla kaçtığı bu durumu sahici bir biçimde üstlendiği de olur. Kusurları sinir bozucudur ama bazen de özel nitelikleriyle insanı şaşırtır. Bunların her ikisinin de kökeni aynıdır. Dünyayı reddedişini, endişeli bekleyişini, yokluğunu bir sıçrama tahtası olarak kullanabilir ve o zaman yalnızlığı ve özgürlüğü içinde sivrilebilir.

Genç kız içine kapalıdır, kederlidir, zorlu çatışmalara maruz kalmış durumdadır. Bu karmaşıklık onu zenginleştirir, iç dünyası erkek kardeşlerininkinden daha çok gelişir; yüreğinin devinimlerini daha dikkatle izler. Böyle olunca bu devinimler de giderek daha nüanslı hale gelir, daha çok çeşitlenir. İnsan psikolojisini, dış ereklere yönelmiş oğlan çocuklardan daha fazla anlar. Onu dünyayla karşı karşıya getiren o isyanlara önem vermeyi bilir. Ciddiyet ve konformizm tuzaklarına düşmez. Çevresinin ağız birliği etmiş gibi söylediği yalanlara alaycı ve öngörülü yaklaşır. İçinde bulunduğu durumun ikircikliliğini günden güne hisseder. Yerleşik iyimserliği, kalıp değerleri, ikiyüzlü ve güven verici ahlakı kısır itirazların ötesinde yeniden sorgulama yürekliliğini gösterebilir. *Le Moulin sur la Floss*'ta George Eliot'ın, kendi gençliğinin Victoria çağı İngiltere'si karşısındaki kuşkularını ve isyanlarını cisimleştirdiği Maggie bunun heyecan verici bir örneğidir. Erkek kahramanlar –özellikle de Maggie'nin erkek kardeşi Tom– kabul edilmiş ilkeleri inatla olumlarlar, ahlakı biçimsel kurallar halinde dondururlar. Oysa Maggie bu ahlaka canlı bir nefes katmaya çalışır, bu kuralları tersyüz eder, yalnızlığını son noktasına taşır ve erkeklerin donuk evreninin ötesinde katıksız bir özgürlük olarak sivrilir.

Ergen kız bu özgürlüğü ancak olumsuz bir şekilde kullanabilmektedir. Buna karşılık onun her şeye açık oluşu, çok kıymetli bir alma yetisinin doğmasına yol açabilir; o zaman kendini adayabilen, dikkatli, anlayışlı, sevgi dolu biri olur. Rosamond Lehmann'ın kadın kahramanlarının ayırıcı özelliği bu yumuşak başlı yüce gönüllülüktür. *L'Invitation à la valse*'te henüz utangaç ve beceriksiz olan, daha yeni kırıtkanlaşmış Olivia'yı heyecan dolu bir merakla, yarın içine gireceği dünyayı dikkatle incelerken görürüz. Birbiri ardına kendisini dansa kaldıran erkekleri bütün kalbiyle dinler, onlara istedikleri yanıtları vermeye çalışır,

onların dediklerini tekrar eder, titrer, sunulan her şeyi kabul eder. Poussière'in kadın kahramanı Judy de aynı çekici niteliğe sahiptir. Çocukluk zevklerini inkâr etmemiştir. Parkın içindeki ırmağa geceleri çıplak girmekten hoşlanır; doğayı, kitapları, güzelliği, yaşamı sever. Narsisistik bir biçimde kendine tapmaz; yalan söylemez, bencil değildir, erkekler aracılığıyla kendi benini yüceltmenin peşinde değildir. Aşkı bir armağandır. İster erkek olsun ister kadın, ister Jennifer olsun ister Rody, onu baştan çıkaran her varlığa kendini adar. Kendini yitirmeden verir kendini. Bağımsız bir öğrenci hayatı sürdürür, kendi dünyası, tasarıları vardır. Ancak onu bir oğlan çocuktan ayıran şey, bekleyiş halinde oluşu, tatlı uysallığıdır. Her şeye karşın inceden inceye Başka için hazırlanmaktadır. Onun gözünde Başka öylesine olağanüstü bir boyut taşır ki hem komşu ailenin bütün gençlerine hem de onların evine, kız kardeşlerine, tüm evrenlerine âşıktır; Jennifer onu arkadaş olarak değil Başka olarak büyüler. Rody'yi ve kuzenlerini, onlara tabi olma, kendini onların arzularına göre şekillendirme yetisiyle kendine hayran bırakır; baştan aşağı sabır, tatlılık, kabullenme ve sessiz ıstıraptır.

Margaret Kennedy'nin *La Nymphe au cœur fidèle*'indeki [*Sadık Yürekli Superisi*] Tessa farklıdır, ama o da sevdiği herkese yüreğinde yer açmasıyla insanları kendine bağlar. Hem içinden geldiği gibi davranan, hem yabanıl, hem de kendini adayan biridir. Herhangi bir yönünden vazgeçmeyi reddeder: Süsler, farlar, kılık değiştirmeler, ikiyüzlülük, öğrenilmiş zarafet, kadınca sakınım ve boyun eğme onu tiksindirir. Sevilmeyi ister ama bir maskeyle değil. Lewis'in değişik ruh hallerine uyum gösterir ama köleleşmez; onu anlar, onunla aynı titreşimi yakalar, ama tartıştıkları zaman Lewis, okşamalarla ona boyun eğdiremeyeceğini bilir. Otoriter ve kendini beğenmiş Florence öpücüklerle alt edilmeye izin verirken, Tessa aşkını özgürlük içinde yaşama mucizesini gerçekleştirmeyi başarır, bu da onun düşmanlık ve kibir duymadan sevmesini mümkün kılar. Doğallığında yapaylığın tüm baştan çıkarıcılığı vardır. Hiçbir zaman hoşa gitmek için kendini yaralamaz, eksiltmez ya da nesne haline getirerek dondurmaz. Çevresinde bütün varoluşlarını müzik yaratmaya adamış sanatçılar olduğu halde, içinde insanı kıskançlıktan yiyip bitiren bir iblisin varlığını hissetmez; kendini tüm varlığıyla onları sevmeye, anlamaya, onlara yardım etmeye verir. Bunun için özel bir çaba göstermesi gerekmez, tatlı bir yüce gönüllükle ve içinden gelerek yapar bunu ve bu yüzden de başkası uğruna kendini unuttuğu anlarda bile özerkliğini tümüyle korur. Bu katıksız sahicilik sayesinde ergen kızların yaşadığı çatışmalardan kurtulur. Dünyanın sertliğinden acı duyabilir ama kendi içinde bir bölünme yaşamaz; hem tasasız bir çocuk hem de çok bilge bir kadın gibi kendi içinde uyumludur. Duyarlı ve yüce gönüllü, alma yetisi olan ve ateşli genç kız, büyük bir âşık olmaya hazırdır.

Aşkla karşılaşmadığı zamanlar şiirle karşılaştığı olur. Eylemediği için bakar, hisseder, kaydeder. Bir renk, bir gülümseme onda derin yankılar uyandırır; çünkü yazgısı kendi dışında, önceden kurulmuş kentlere, olmuş bitmiş erkek yüzlerine dağılmıştır. Dokunur, hem tutkulu hem de genç erkekten daha nedensiz

bir biçimde tat alır. İnsan dünyasıyla tam bütünleşmemiş olduğu, oraya uyum sağlamakta zorluk çektiği için onu görebilen çocuk gibidir. Sadece kendisinin şeylere nasıl tutunduğuyla ilgilenmek yerine onların neyi imlediğine önem verir; şeylerin özel hatlarını, öngörülmeyen başkalaşımlarını kavrar. Kendinde yaratma cesaretini bulduğu nadirdir ve kendini ifade etmesini mümkün kılacak tekniklerden çoğunlukla yoksundur, ama kimi zaman, konuşmalarında, mektuplarında, edebî denemelerinde, taslaklarında özgün bir duyarlılık açığa çıkar. Genç kız hararetle şeylere doğru atılır, çünkü henüz aşkınlığı sakatlanmamıştır ve hiçbir şeyi gerçekleştirememesi, hiçbir şey olmaması bu atılımını daha da tutkulu hale getirecektir. Boş ve sınırsız olduğu için, hiçliğinin bağrından erişmeye çalışacağı şey Bütün olacaktır. Bu yüzdendir ki Doğa'ya çok özel bir sevgi besler. Ergen oğlandan daha da fazla tapacaktır ona. Doğa evcilleşmemiş, insanlaşmamış olduğu için var olan şeylerin bütününü en açık biçimde özetler. Ergen kız henüz evrenin hiçbir parçasını kendine katmamıştır. Bu yoksunluk sayesinde evrenin tümü onun krallığıdır; ona sahip olduğunda, gururla kendine de sahip olur. Colette[17] bu gençlik âlemlerini bize çok kez anlatmıştır:

> Çünkü daha o zamandan gün ağarmasını o kadar seviyordum ki annem ödül olarak veriyordu onu bana. Beni saat üç buçukta uyandırmasını sağlıyor ve her iki kolumda birer boş sepetle, nehrin dar kıvrımının arasına sığınmış bostanlara, çileklere, frenk üzümlerine ve sakallı kara üzümlere doğru gidiyordum. Saat üç buçukta her şey kökensel, nemli ve bulanık bir mavilik içinde uyuyor olurdu ve ben toprak yoldan inerken, ağırlığıyla çökmüş olan sis ilkin kollarımı, ardından küçük biçimli bedenimi yıkar, dudaklarıma, kulaklarıma ve bedenimin geri kalanından daha duyarlı olan burun deliklerime erişirdi... O yolda, o saatte kendi değerimin, anlatılamaz bir ayrıcalıklı olma halinin ve üzerime üşüşen ilk esintiyle, ilk kuşla, doğuşu sırasında şekil değiştirmiş ve hâlâ ovalliğini koruyan güneşle suç ortaklığımın bilincine varıyordum... İlk ayinin çanları çaldığında eve dönüyordum. Ama önce doyasıya yiyor, ormanın içinde tek başına avlanan bir köpek gibi koca bir tur atıyor ve taptığım iki kayıp kaynağın suyunun tadına varıyordum.

Mary Webb de *Le Poids des ombres*'da [*Gölgelerin Ağırlığı*] bir genç kızın, aşina olduğu bir doğa parçasıyla iç içe yaşayabileceği ateşli zevkleri betimler:

> Evdeki hava fırtınalı hale geldiğinde Ambre'ın sinirleri kopacak kadar gerilirdi. Böyle zamanlarda tepedeki ormana kadar başını alır giderdi. O zaman ona, Dormer ahalisi yasaların sultası altında yaşarken orman sadece dürtülerle yaşıyormuş gibi gelirdi. Doğanın güzelliğine uyanması sayesinde özel bir güzellik algısına ulaşmıştı. Benzerlikleri fark etmeye başlamıştı; doğa sadece küçük ayrıntıların rastgele bir araya gelmesinden ibaret değildi artık, bir uyumdu, ağırbaşlı sadelikte ve görkemli bir şiirdi. Burada güzellik hüküm sürüyordu, çiçekten ve yıldızdan bile gelmeyen bir ışık parıldıyordu... Hafif,

17 *Sido.*

> gizemli ve insanı saran bir titreme, tüm ormanı ışık gibi kat ediyordu sanki... Ambre'ın bu yeşillikler dünyasına gidişlerinde dinsel ayinlere benzeyen bir yan vardı. Her şeyin son derece sakin olduğu bir sabah, Kuşların Yemiş Bahçesi'ne tırmandı. İncir çekirdeğini doldurmayan sinir bozucu olaylarla geçecek gün başlamadan önce sık sık yapardı bunu... kuşlar dünyasının saçma mantıksızlığında belli bir avuntu bulurdu... Sonunda Hauts-Bois'ya vardı ve ansızın güzellikle karşı karşıya geldi. Doğayla bu sohbetlerinde onun için tam anlamıyla bir savaş söz konusuydu, ona 'Beni kutsayana kadar sana geçit vermeyeceğim' diyen bir kızgınlık vardı sanki karşısında. Yabanî bir elma ağacının gövdesine yaslanırken aniden, bir tür içsel işitmeyle, ağacın besisuyunun yükseldiğinin farkına vardı. Öylesine canlı ve güçlüydü ki suyun bu yükselişi, onun gelgit gibi homurdadığını hayal etti. Derken ağacın çiçekli perçemlerinin altından bir rüzgâr kıpırtısı geçti ve Ambre yeniden seslerin gerçekliğine, yaprakların tuhaf sözlerine uyandı... Her bir taçyaprağı, her bir yaprak bir müzik mırıldanıyormuş ve bu müzik de içinden çıktığı derinlikleri kendisine hatırlatıyormuş gibi geliyordu. Hafifçe kabarmış bu çiçeklerin her biri, kendi kırılganlığının taşıyamayacağı kadar ağır yankılarla dolu gibiydi... Tepelerin doruklarından, dalların arasından kayıp geçen mis kokulu bir esinti geldi. Bir biçime bürünmüş ve biçimlerin ölümlülüğünü iyi bilen şeyler, oradan geçen bu hiçbir biçime bürünmemiş ve dile getirilemez şey karşısında titrediler. Onun varlığından ötürü, orman artık sadece basit bir kümelenme değil, bir takımyıldız gibi görkemli bir bütündü... Sürekli ve değişmez bir varoluş içinde kendine sahipti. Doğanın ele geçirmiş olduğu bu yerlerde, nefesini kesen bir meraka kapılmış olan Ambre'a çekici gelen buydu. Şu anda onu eşsiz bir esriklik içinde hareket edemez hale getiren de buydu...

Emily Brontë ve Anna de Noailles kadar birbirinden farklı iki kadın, gençliklerinde –ve sonradan yaşamları boyunca da– benzer coşkuları yaşamışlardır.

Aktardığım metinler, kırların ve ormanların ergen kızın nasıl imdadına koştuğunu çok iyi göstermektedir. Baba evinde anne, yasalar, töre, alışkanlık hüküm sürmektedir. Kız kendini bu geçmişten çekip çıkarmak ister, kendisi de egemen bir özne olmak ister, ama toplumsal olarak, erişkin hayatına ancak kendini kadınlaştırarak ulaşabilir. Özgürleşmesinin bedeli bir vazgeçiştir, oysa bitkilerin ve hayvanların arasında o bir insan varlığıdır; hem ailesinden hem erkeklerden özgürleşmiştir, bir özne, bir özgürlüktür. Ormanların gizli köşelerinde ruhunun yalnızlığının, ovaların geniş ufuklarında aşkınlığının duyulur bir imgesini bulur. Kendisi de o sınırsız fundalık, göğe doğru uzanan o doruktur; bilinmeyen geleceğe doğru giden o yolları izleyebilir, izleyecektir. Tepenin doruğunda oturmuş, ayaklarının önüne serilen ve ona sunulan dünyanın bütün zenginliklerine hükmetmektedir. Suyun çırpıntıları, ışığın parıltıları arasında henüz tanımadığı zevkleri, gözyaşlarını, esriklikleri sezmektedir. Göldeki suyun kırışıklıkları, güneşin lekeleri ona belli belirsiz kendi yüreğinin yaşayacağı serüvenleri vaat etmektedir. Kokular, renkler gizemli bir dil konuşmaktadır, ama

bu dilin içinden bir sözcük muzaffer bir apaçıklıkla kendini ayırır: "yaşam" sözcüğü. Varoluş sadece nüfus kayıtlarında yazılı olan soyut bir yazgı değildir, gelecektir o ve tensel zenginliktir. Bir bedeni olmak artık utanç verici bir kusur gibi görünmemektedir. Ergen kız, annesinin bakışı altında yadsıdığı bu arzularda, ağaçlarda yükselen besisuyunu tanır. Artık lanetli değildir, yapraklarla ve çiçeklerle akrabalık hakkını gururla talep eder. Ellerinin arasında bir çiçek tacını ezer ve bir gün canlı bir avın boş ellerini dolduracağını bilir. Ten artık kir değil, sevinç ve güzelliktir. Göğe ve fundalığa karışan genç kız, evreni canlandıran ve tutuşturan o belirsiz soluktur, fundalıktaki her bir filizdir. Toprakta kök salmış birey ve sonsuz bilinç olarak hem tindir hem de yaşam; varlığı, tıpkı toprağınki gibi kaçınılmaz ve muzafferdir.

Kimi zaman genç kız Doğa'nın ötesinde, daha uzak ve daha da göz kamaştırıcı bir gerçek arar; gizemli esrimeler içinde kendini yitirmeye hazırdır. İnanç çağlarında çok sayıda genç kadın ruhu, Tanrı'dan kendi varlıklarındaki boşluğu doldurmasını diliyordu; Sienalı Katerina ve Avilalı Teresa'nın misyonu erken bir yaşta gözler önüne serilmişti.[18] Jeanne d'Arc genç bir kızdı. Başka dönemlerde ise insanlık en yüce erek olarak ortaya çıkar; o zaman mistik atılım, tanımlanmış tasarılara doğru akar, ama Madam Roland'ın ve Rosa Lüksemburg'un tüm yaşamlarını besleyen ateşi doğuran da gençliğin mutlak arzusudur. Genç kız, köleliğinin ve yoksunluğunun içinden, reddinin derinliklerinden en büyük cüretleri çekip çıkarabilir. Şiirle karşılaşır, ayrıca kahramanlıkla da karşılaşır. Toplumla bütünleşmemiş olduğu gerçeğini üstlenmenin bir biçimi de toplumun sınırlı ufkunu aşmaktır.

Doğalarının zenginliği ve güçlü oluşu, koşulların elverişli olması, bazı kadınların erişkin yaşamlarında ergenliklerinin tutkulu tasarılarını sürdürmelerine izin vermiştir. Ama bunlar birer istisnadır. George Eliot'ın Maggie Tulliver'i, Margaret Kennedy'nin de Tessa'yı öldürmesi nedensiz değildir. Brontë kardeşlerin yazgısı acıdır. Genç kız acınacak durumdadır, çünkü o zayıf haliyle ve tek başına dünyanın karşısına dikilir; oysa dünya çok güçlüdür. Onu reddetmekte inat ederse paramparça olur. Zekâsının özgünlüğü ve parlak alaycılığıyla tüm Avrupa'nın gözlerini kamaştıran Zuylen Güzeli bütün taliplerini ürkütüyordu. Hiçbir şekilde ödün vermemekte direnmesi, onu uzun yıllar boyunca bekârlığa mahkûm etti. Bu belli ki ona ağır geliyordu, çünkü "bakire ve kurban" deyiminin bir tekrardan ibaret olduğunu söylüyordu. Böyle bir inada pek ender rastlanır. Örneklerin ezici çoğunluğunda genç kız, mücadelenin çok eşitsiz koşullarda sürdüğünün farkına varır ve sonunda teslim olur. Diderot, Sophie Volland'a "Hepiniz on beş yaşında ölüyorsunuz" diye yazar. Kavga –çoğu kez olduğu gibi– sadece simgesel bir başkaldırıdan ibaret kalmışsa, yenilgi kesindir. Düşlerinde talepkâr olan, umut dolu ama edilgen genç kız, yetişkinlerin biraz da acımayla gülümsemelerine yol açar; onu boyun eğmeye yargılı kılarlar. Ve gerçekten de

18 Kadın mistiklerin özel niteliklerine ileride döneceğiz.

bıraktığımız isyankâr ve tuhaf çocuğu iki yıl sonra uslanmış, kadın yaşamına razı gelmeye hazır buluruz. Bu Vinca'nın, Colette'in önceden haberini verdiği yazgısıdır. Mauriac'ın ilk romanlarında da kadın kahramanlar aynı görünümü sergiler. Ergenlik bunalımı, Dr. Lagache'ın "yas çalışması" dediğine benzeyen bir "çalışma" türüdür. Genç kız yavaş yavaş çocukluğunu, çocukluğunun o özerk ve buyurgan bireyini gömer, boyun eğerek erişkin varoluşuna geçer.

Elbette sadece yaş temelinde, sınırları kesin olarak çizilmiş kategoriler oluşturulamaz. Bütün yaşamları boyunca çocuksu kalan kadınlar vardır. Betimlediğimiz davranış biçimleri kimi zaman ileri bir yaşa kadar sürer. Yine de genel olarak, on beş yaşındaki "körpe genç kız"la "büyümüş bir genç kız" arasında büyük fark vardır. İkincisi gerçekliğe uyum sağlamıştır; artık hayal dünyasında yaşamaz, eskisine göre kendi içinde daha az bölünmüştür. Marie Bashkirtseff on sekiz yaşına doğru şunları yazar:

"Gençliğimin yaşlılığına doğru ilerledikçe, giderek daha çok kayıtsızlaşıyorum. Beni çok az şey harekete geçiriyor, oysa eskiden her şey kıpırdatırdı."

Irène Reweliotty şöyle yazar:

> Erkekler tarafından kabul edilmek için onlar gibi düşünüp davranmak gerekir, aksi takdirde size kötü örnek muamelesi yaparlar ve yalnızlık yazgınız haline gelir. Oysa ben artık yalnızlıktan bıktım ve kalabalık istiyorum, hem de çevremde değil yanı başımda... Artık var olmak, düş kurmak, her şeyi ağzımı açmadan ve bedenimi kıpırdatmadan kendi kendime anlatmak değil, yaşamak istiyorum.

Daha ileride de şöyle der:

> Gururum okşandıkça, bana sürekli kur yapıldıkça vb. feci hırslı bir insan oluyorum. On beş yaşımın o ürpertiler içindeki coşkulu mutluluğu söz konusu değil. Şimdi yaşadığım şey, hayattan intikam almanın, yükselmenin soğuk ve katı sarhoşluğu gibi bir şey. Flört ediyorum, seviyor gibi yapıyorum. Ama sevmiyorum... Zekâm, soğukkanlılığım, alışılmış türden uyanıklığım artıyor. Buna karşılık yüreğimi yitiriyorum. Kırık bir yürek parçasına döndü yüreğim... İki ayda çocukluğumu geride bıraktım.

On dokuz yaşındaki bir genç kızın içini açışında da benzer şeyleri duyarız:[19]

> Ah eskiden nasıldı! Bu yüzyılla hiç bağdaşmıyor gibi görünen bir zihniyet ile bizzat yüzyılın çağrıları arasında nasıl bir çatışmaydı o! Şimdi yatışmış gibiyim. Kafama giren her yeni büyük fikir bende acılı bir altüst oluşu, bitmeyen bir yıkma ve yeniden kurma sürecini kışkırtmak yerine, içimde her ne varsa onunla muhteşem bir biçimde uyum sağlıyor... Şimdi, arada hiçbir kesinti olmaksızın, yavaş yavaş kuramsal düşüncelerden gündelik hayata geçiyorum.

Genç kız –özellikle gözden düşmüş değilse– sonunda kadınlığını kabul etmiştir; yazgısının içine nihaî olarak yerleşmeden önce kadınlıktan alabileceği zevklerin, onun getireceği zaferlerin tadını bedel ödemeden çıkarıyor olmaktan

19 Aktaran Debesse, *La Crise d'originalité de l'adolescence* [*Ergenliğin Özgünlük Bunalımı*].

çoğu kez memnundur. Henüz ondan beklenen bir görev olmadan, sorumsuzca, her şeye açık olarak yaşanan şimdi, geçici bir evreden ibaret olduğu için ona ne boş gelir ne de aldatıcı. Süslenmek ve flört etmekte henüz bir oyun hafifliği vardır ve geleceğe ilişkin düşleri, bunların boşluğunun üzerini örter. Bir akşam davetindeki kırıtkan bir genç kadının izlenimlerini V. Woolf şöyle anlatır:

> Karanlıkta parladığımı hissediyorum... İpek bacaklarım pürüzsüzce birbirine sürtünüyor. Bir kolyenin taşları boğazımda soğuk soğuk duruyor... Giyinip kuşandım, hazırım... Saçımın kıvrımı tam olması gerektiği gibi. Dudaklarım tam istediğim kadar kırmızı. Şimdi merdivenlerdeki o kadınlarla erkeklere, emsallerime katılmaya hazırım. Bakışları üzerimde önlerinden geçiyorum, benim bakışlarım da onların üzerinde... Şimdi bu kokunun ve görkemli ışıltının içinde, kapalı yapraklarını açan bir eğreltiotu gibi açılmaya başlıyorum... İçimde binlerce imkânın peyda olduğunu hissediyorum. Sırayla cilveliyim, neşeliyim, ölgünüm ve melankoliğim. Derinlere kök salmışım ama akıyorum. Hafifçe sağa doğru eğilmiş, altınlar içinde, şu genç adama 'Yaklaş' diyorum... Yaklaşıyor. Bana doğru geliyor. Bu, şimdiye dek yaşadığım en heyecanlı an. Telaşlanıyorum. Kıpır kıpır dalgalanıyorum... Burada ben saten elbisem, o siyah beyazlar içinde birlikte otururken büyüleyici değil miyiz? Emsallerim şimdi bana bakabilir, hepsi, kadınlar ve erkekler. Size dosdoğru bakarak karşılık verebilirim. Ben sizlerden biriyim. Bu benim dünyam... Kapı açılıyor. Kapı açılmaya devam ediyor. Gelecek sefer açıldığında hayatım belki de bütünüyle değişmiş olacak... Kapı açılıyor. 'Ah, yaklaş,' diyorum şu genç adama, kocaman altın bir çiçek gibi ona doğru eğilerek. 'Yaklaş' ve o bana doğru geliyor.[20]

Buna karşılık genç kız olgunlaştıkça, annesinin otoritesi üzerine daha da çok çöker. Şayet evde ev kadınlığı yapıyorsa, yalnızca bir yardımcı olduğu için acı çeker, emeğini kendi evi, kendi çocukları için harcamak istemektedir. Annesiyle arasındaki rekabet çoğu kez onu öfkelendirir. Özellikle de arkasından hâlâ küçük erkek ya da kız kardeşler gelirse evin büyük kızı sinirlenir; annesinin "vaktinin geçtiğini" düşünür, artık doğurma, hükmetme sırası ondadır. Ev dışında çalışıyorsa, eve döndüğünde özerk bir birey olarak değil de hâlâ sadece ailenin bir üyesi olarak muamele görmekten acı duyar.

Geçmiştekine göre daha az romantik olduğu için, aşktan çok evliliği düşünür. Gelecekteki kocasını artık bir saygınlık halesiyle donatmaz. Onun istediği, şu dünyada istikrarlı bir konuma sahip olmak, kadınlığını yaşamaya başlamaktır. Virginia Woolf, varlıklı genç bir köylü kızın hayallerini şöyle anlatır:

> Az sonra, sıcak gün ortasında arılar gülhatmilerin çevresinde vızıldarken sevgilim gelecek... Onun tek bir sözcüğüne ben tek sözcüğümle yanıt vereceğim. İçimde büyümüş olan her şeyi ona armağan edeceğim. Çocuklarım

20 *Les vagues*. [*Dalgalar*, çev. Tülin Cansunar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016, s.81-85. Değiştirilmiş çeviri. –Çn.]

> olacak; önlüklü hizmetçilerim ve ellerinde yabalarla işçilerim olacak; sepetlerde ısınsın diye hasta kuzuları getirdikleri, jambonların asılı durduğu, soğanların ışıldadığı bir mutfağım olacak. Mavi önlüğüyle, elinde dolapların anahtarıyla, sessiz sedasız, annem gibi olacağım.[21]

Benzer bir düş zavallı Prue Sarn'ın da yakasını bırakmaz:[22]

> Hiçbir zaman evlenmemenin çok korkunç bir şey olacağını düşünürdüm. Bütün kızlar evlenir. Ve bir kız evlendiğinde bir evi, belki de erkeği eve döndüğünde yaktığı bir lambası olur. Sadece şamdanları varsa da fark etmez, çünkü camın yanına koyabilir onları; o zaman kocası kendi kendine 'Karım evde, şamdanları yakmış' der. Başka bir gün gelir, Madam Beguildy ona kamıştan bir beşik yapar. Daha başka bir gün beşikte güzel, vakur bir bebek olur ve vaftiz günü için davetiyeler yollanır; komşular, kraliçelerinin başına üşüşen arılar gibi üşüşürler annenin çevresine. Çoğu kez her şey ters gittiğinde kendi kendime, 'Dert değil, Prue Sarn! Bir gün kendi kovanının kraliçesi olacaksın sen de' derdim.

İster çok çalışsınlar ister havai olsunlar, ister baba evine kapatılmış ister oradan kısmen kaçmış olsunlar, yaşı biraz ilerlemiş olan genç kızların çoğu için bir koca –ya da en azından ciddi bir sevgili– bulmak, aciliyeti giderek artan bir iş haline gelir. Bu kaygı çoğu kez kadınların kendi aralarındaki arkadaşlıklara zarar verir. "Can dostu" ayrıcalıklı konumunu yitirir. Genç kız arkadaşlarını, suç ortaklarından çok rakipleri olarak görür. Zeki ve yetenekli olan, ama kendisini "ulaşılmaz prenses" olarak gören bir genç kız tanımıştım. Yazdığı şiirlerde ve edebî denemelerde kendini böyle betimliyordu. Bütün içtenliğiyle çocukluk arkadaşlarına hiçbir bağlılık duymadığını itiraf ediyordu: Çirkin ve aptaldılar, hoşuna gitmiyorlardı; baştan çıkarıcı olanlardansa korkuyordu. Sabırsızlık içinde erkek beklemek çoğu kez manevraları, hileleri ve aşağılanmaları beraberinde getirir ve genç kızın ufkunu daraltır. Şayet Beyaz Atlı Prens ortaya çıkmakta gecikirse, tiksinti ve acılık doğar.

Kişiliği ve davranışları, genç kızın durumunu dile getirmektedir. Bu durum değişirse ergen kızın imgesi de farklılık gösterecektir. Günümüzde genç kızın kendini erkeğin ellerine teslim etmek yerine yazgısına sahip çıkması mümkün hale gelmektedir. Kendini okuluna, spora, meslekî bir eğitime, toplumsal ve politik bir etkinliğe verdiğinde erkek takıntısından kurtulur, duygusal ve cinsel çatışmalar zihnini çok daha az meşgul eder. Buna karşılık, kendini özerk bir birey olarak gerçekleştirmekte genç erkekten çok daha fazla güçlük çeker. Daha önce dediğim gibi ne ailesi ne de töreler onun bu çabasına destek olur. Ayrıca, bağımsızlığı seçse bile, yaşamında yine de erkeğe, aşka önemli bir yer açar. Kendini tümüyle bir işe verirse çoğu kez kadınlık yazgısından yoksun kalmaktan korkar. Bu duygu itiraf edilmez ama vardır ve tasarlanmış niyetleri saptırır, sı-

21 Aynı yerde, s. 79-80. (Değiştirilmiş çeviri. –Çn.)

22 Mary Webb, *Sarn*.

nırlar getirir. Öyle ya da böyle, çalışan kadın, başarısını katıksız kadınsı başarılarla uyumlu hale getirmek ister. Bu onun süsüne, güzelliğine çok büyük bir zaman ayırmasını gerektirmez, ama daha da vahim olarak, yaşamsal ilgilerinin bölüneceği anlamına gelir. Erkek öğrenci, ders programlarının dışında, hiçbir karşılığı olmayan düşünce oyunlarıyla eğlenir ve en önemli keşifleri buradan doğar. Oysa kadının düşleri tümüyle farklı şeylere yöneliktir: Fiziksel görünümünü, erkeği, aşkı düşünecektir; derslerinde ve mesleğinde gerekli olan en azla yetinecektir. Oysa bu alanlarda en gerekli olan şey gereğinden fazlasıdır. Sorun, zihinsel bir zaaf, yoğunlaşma yetisinin eksikliği değil, birbiriyle zor bağdaşan farklı ilgilere ne kadar zaman ayrıldığıdır. Burada bir kısırdöngü oluşur. Çoğu kez bir kadının koca bulduğu an müziği, eğitimini, mesleğini ne kadar kolay bir kenara bıraktığını şaşkınlıkla izleriz. Bunun nedeni kendisini tasarılarına, gerçekleşmelerinden büyük bir çıkar sağlayamayacak kadar az vermiş olmasıdır. Her şey onun kişisel hırsını engellemek için el birliği yapar. Buna karşılık devasa bir toplumsal baskı onu, evliliği toplumsal bir konum, bir doğrulanma olarak görmeye davet eder. Bu dünyada kendine bir yer yaratmanın peşinden gitmemesi ya da bunu ancak çekingen bir biçimde yapması doğaldır. Toplumda tam bir eşitlik gerçekleşmedikçe ve töreler kadının, eş ve sevgili olarak bazı erkeklerin elinde bulundurduğu ayrıcalıklardan yararlanmasına izin verdiği sürece, kadın edilgen bir başarıyı düşlemeye devam edecek ve kendi başarılarını ketleyecektir.

Buna karşılık genç kız erişkinlik yaşamına nasıl bir yoldan yaklaşıyor olursa olsun, çıraklık dönemi henüz sona ermemiştir. İster çeşitli aşamalardan ağır ağır geçerek olsun ister aniden, cinselliğe girişe katlanması gerekmektedir. Bunu reddeden genç kızlar da vardır. Çocukluklarında başlarından üzücü cinsel olaylar geçmişse ya da beceriksizce verilmiş bir eğitim onlarda cinsellik karşısında duyulan bir korkunun yavaş yavaş kök salmasına yol açmışsa, erkeğe karşı ergen kızın duyduğu tiksintiyi duymaya devam ederler. Ayrıca koşulların bazı kadınları istemeden de olsa uzatılmış bir bekârete sürüklediği de olur. Ama büyük çoğunlukla genç kız, az ya da çok ileri bir yaşta cinsel yazgısını gerçekleştirir. Onunla nasıl yüzleştiği elbette tüm geçmişiyle sıkı bir bağlantı içindedir. Ama burada da öngörülemeyen koşullarda ortaya çıkan ve kızın özgürce tepki verdiği yeni bir deneyim söz konusudur. İşte şimdi ele almamız gereken, bu yeni evredir.

Üçüncü bölüm

Cinselliğe giriş

Bir anlamda kadının cinsellikle tanışması da tıpkı erkeğinki gibi çocukluğun ilk döneminden itibaren başlar. Oral, anal ve genital evrelerden erişkin yaşa kadar kesintisiz olarak süren kuramsal ve pratik bir öğrenme süreci vardır. Ancak genç kızın erotik deneyimleri daha önceki cinsel faaliyetlerinin basit bir uzantısı değildir. Çoğu kez beklenmedik ve hoyrattır bu deneyimler, her zaman yeni bir olay niteliği taşırlar ve geçmişten kopmaya yol açarlar. Genç kızın önüne çıkan bütün sorunlar, kız onları yaşadığı sırada acil ve keskin bir biçim alır. Bazı durumlarda bunalım kolayca çözülür, bazı trajik durumlardaysa ancak intihar ya da delirmeyle sonlanır. Her ne olursa olsun kadın bu bunalıma verdiği tepkiyle yazgısının büyük bir bölümünü bağlamış olur. Bütün psikiyatrlar, kadının erotik başlangıçlarının son derece önemli olduğu konusunda hemfikirdir. Bu başlangıçların yankısı yaşamının devamı boyunca hissedilir.

Burada gerek biyolojik ve toplumsal gerekse psikolojik açıdan durum, erkek ve kadın için çok farklıdır. Erkek için çocukluk cinselliğinden olgunluğa geçiş görece basittir. Erotik hazzın içkin mevcudiyeti içinde gerçekleştirilmesindense, aşkın bir varlığa yönlendirilerek nesnelleştirilmesi söz konusudur. Sertleşme bu gereksinimin ifadesidir; erkek cinsel organıyla, elleriyle, dudaklarıyla, bütün vücuduyla eşine yönelir, ama bu etkinliğin merkezinde durmaya devam eder, tıpkı öznenin algıladığı nesneler ve kullandığı araçlar karşısındaki genel hali gibi. Özerkliğini yitirmeden kendini başkaya yansıtır. Kadın teni onun için bir avdır ve bu tende, duyumsallığının her nesnede aradığı nitelikleri yakalar. Kuşkusuz onları kendine mal etmeyi başaramaz, ama en azından onlara sıkı sıkı sarılır.

Okşama ve öpme yarı yarıya başarısızlık içerir, ama bu başarısızlığın kendisi bir uyaran ve bir zevktir. Sevişme edimi doğal sonucunda, yani orgazmda birliğine kavuşur. Cinsel birleşmenin çok belirli bir fizyolojik ereği vardır: Boşalmayla erkek kendisine ağırlık veren salgılardan kurtulur; kızışmadan sonra, şaşmaz biçimde hazzın eşlik ettiği tam bir rahatlamaya ulaşır. Ayrıca tek amaçlananın haz olmadığı kuşku götürmez, çoğu kez onu bir düş kırıklığı izler. Gereksinim doyurulmaktan çok ortadan kalkmıştır. Öyle ya da böyle, belirli bir edim tamamlanmıştır ve erkek bedenine eksiksiz olarak yeniden kavuşur. Türüne verdiği hizmet kendi zevkiyle iç içe geçmiştir. Kadının erotizmi ise çok daha karmaşıktır ve onun durumunun karmaşıklığını yansıtır. Görmüş olduğumuz[1] gibi dişi, türsel güçleri kendi bireysel yaşamıyla bütünleştiremez ve çıkarları onun tekil ereklerinden ayrışmış olan türün kurbanı olur. Bu çatışkı kadında doruk noktasına ulaşır ve başka şeylerin yanı sıra iki organ, yani klitoris ve vajina arasındaki karşıtlıkta ifadesini bulur. Çocukluk döneminde kadın erotizminin merkezini klitoris oluşturur. Kimi psikiyatrlar bazı küçük kızlarda vajinal bir duyarlılığın olduğunu iddia etmektedir, ama bu çok uydurma bir görüştür; öyle olsa bile bu duyarlığın ancak ikincil bir önemi olabilir. Klitoris sistemi erişkinlik dönemde değişikliğe uğramaz[2] ve kadın tüm yaşamı boyunca bu erotik özerkliğini korur. Klitorisin kasılması, tıpkı erkek orgazmı gibi, neredeyse mekanik bir biçimde gerçekleşen bir tür yumuşamaya yol açar; ama normal birleşmeye ancak dolaylı olarak bağlıdır, üremede hiçbir rolü yoktur. Kadına vajinadan girilir ve buradan döllenir kadın. Vajina ancak erkeğin müdahalesiyle bir erotizm merkezi haline gelir ve bu müdahale her zaman bir tür tecavüz anlamına gelir. Kadının çocukluk evreninden koparılıp evli kadın yaşamına atılması eskiden gerçek ya da düzmece bir kaçırmayla gerçekleşirdi. Onu kız olmaktan çıkarıp kadın yapan şey şiddettir. Ayrıca bir kızın bekâretinin kendisinden "çalınması"ndan, onun çiçeğinin "koparılması"ndan da söz edilir. Bekâretin bozulması kesintisiz bir evrimin onunla uyum içindeki sonucu değil, geçmişten ani bir kopuş, yeni bir döngünün başlamasıdır. Bundan böyle hazza vajinanın iç duvarındaki kasılmalarla erişilir. Peki bu kasılmalar kesin ve nihaî bir orgazmla sonuçlanır mı? Bu, üzerinde hâlâ tartışmaların sürdüğü bir konudur. Anatominin verileri son derece belirsizdir. Örneğin Kinsey raporu, "Anatomi ve klinik bulgular, vajinanın iç kısmının büyük bir bölümünde sinirlerin bulunmadığını yeterince kanıtlamaktadır" der. "Vajinanın içinde, anesteziye başvurmaksızın çeşitli cerrahî işlemler yapılabilir. Buradaki sinirlerin, iç duvardaki klitoris köküne yakın bir bölgede yoğunlaştığı gösterilmiştir." Bununla birlikte, sinirlerin yoğunlaştığı bu bölgenin uyarılmasının dışında, "kadın özellikle vajina kasları kasılmışsa vajinanın içine bir nesnenin girdiğini fark edebilir; ama bu şekilde ulaşılan doyum, büyük bir olasılıkla, sinirlerin erotik olarak uyarılmasından çok kasların diriliğiyle

1 I. cilt, 1. bölüm.

2 Tabii, bazı ilkel topluluklarda kural olan klitoris sünneti gerçekleştirilmedikçe.

bağlantılıdır". Yine de vajinadan alınan hazzın gerçekliği kuşku götürmez; hatta –erişkin kadınlarda– vajinayı uyararak mastürbasyon yapma, Kinsey'in söylediğinden daha yaygın gibi görünmektedir.[3] Ancak şurası kesindir ki vajinanın tepkisi çok karmaşıktır ve sadece tüm sinir sistemini ilgilendirmekle kalmayıp öznenin içinde yaşadığı durumun bütününe bağlı olduğundan, psiko-fizyolojik olarak nitelendirilebilir. Bireyin bütünüyle ve derinden rıza göstermesini gerektirir; ilk birleşmenin başlattığı yeni erotik döngünün yerleşebilmesi için, sinir sisteminin bir anlamda "yeniden kurgulanması", henüz şekillenmemiş olan ve klitoris sistemini de içine alan bir biçimin geliştirilmesi gerekir. Bunun gerçekleşmesi uzun bir süre alır ve bazen bu yeni biçim hiçbir zaman oluşamaz. Kadının, biri çocukluktaki bağımsızlığı sürdüren, diğeriyse onu erkeğe ve çocuğa yargılı kılan iki döngü arasında seçim yapması çarpıcıdır. Gerçekten de normal cinsel edim kadını erkeğe ve türüne bağımlı kılar. Neredeyse bütün hayvanlarda olduğu gibi saldırgan rol erkeğe düşer, kadınsa onun sarılmalarına maruz kalır. Normal olarak kadın, erkek tarafından her zaman ele geçirilebilir durumdadır, ama erkek onu ancak cinsel organı sertleşmişse ele geçirebilir. Kadını bekâret zarından daha güvenli bir şekilde kapatan vajinismus kadar köklü bir başkaldırı olmadıkça, kadının reddedişinin üstesinden gelinebilir. Vajinismus bile erkeğe, kas gücüyle kendi insafına tabi kıldığı bir beden üzerinde doyuma ulaşma yolunu açık bırakır. Kadın nesne olduğu için onun ataleti doğal rolünü köklü bir değişikliğe uğratmaz. O kadar ki birçok erkek, yatağını paylaşan kadının birleşmeyi gerçekten mi istediğini, yoksa buna yalnızca katlandığını mı öğrenme zahmeti göstermez. Ölü bir kadınla bile yatılabilir. Birleşme erkeğin rızası olmadan gerçekleşemez, doğal sonucu da erkeğin tatmin olmasıdır. Döllenme kadın hiçbir haz duymadan da gerçekleşebilir. Ayrıca döllenme onun için hiçbir şekilde cinsellik sürecinin tamamlanması anlamına gelmez; tersine, türün ondan talep ettiği hizmet tam da o zaman başlar. Ve bu hizmet gebelik, doğum yapma ve emzirme sırasında ağır ağır ve acıyla gerçekleşir.

Dolayısıyla erkekle kadının "anatomik yazgıları" birbirinden çok büyük ölçüde farklıdır. Ahlaki ve toplumsal durumları arasındaki fark da daha az değildir. Patriyarkal uygarlık kadını iffetli olmaya yargılı kılmıştır. Kadın evliliğe hapsedildiği halde, erkeğe cinsel arzularını doyurma hakkı örtük ya da açık bir şekilde tanınır. Kadın için tensel edim, yasa ya da din tarafından kutsanmadıkça

---

3 Yapay penis kullanımı Antik çağlardan ve hatta daha öncesinden günümüze kadar kesintisiz olarak görülmektedir... Son yıllarda vajinalarda ve mesanelerde bulunan ve ancak cerrahi müdahalelerle çıkarılabilen nesnelerin listesi şöyledir: kurşunkalemler, mühür mumu parçaları, saç firketeleri, makaralar, kemik tokalar, saç maşaları, dikiş iğneleri ve örgü şişleri, iğne kılıfları, pergeller, kristal tıpalar, şamdan, mantar tıpalar, bardaklar, çatallar, kürdanlar, diş fırçaları, merhem şişeleri (Schroeder'in verdiği bir örnekte şişenin içinde Japon *Rin no tama*'sının [Cinsel uyarıyı artırmak üzere vajinanın içine yerleştirilen küçük toplar. –Çn.] yerini tutan bir mayıs böceği varmış), tavuk yumurtaları, vb. Beklenebileceği gibi büyük nesneler evli kadınların vajinalarından çıkarılmıştır. (H. Ellis, *Études de psychologie sexuelle* [*Cinsel Psikoloji Çalışmaları*], cilt 1).

bir hata, bir düşüş, bir yenilgi ya da zaaftır; erdemini, onurunu korumak zorundadır kadın; "teslim" olursa, "düşerse" aşağılanır. Oysa onu alt eden erkeğe yöneltilen suçlamada bile bir hayranlık vardır. İlkel uygarlıklardan günümüze kadar hep yatağın kadın için bir hizmet olduğu kabul edilmiştir. Erkek bu hizmet için ona armağanlar sunarak ya da bakımını güvence altına alarak şükranlarını bildirir. Ancak hizmet etmek kendine bir efendi bellemektir; bu ilişkide hiçbir karşılıklılık yoktur. Fahişelerin varlığı gibi evliliğin yapısı da bunun kanıtıdır. Kadın *kendini verir*, erkek bunun karşılığını ödeyip onu alır. Erkeğin kendinden aşağı konumdaki yaratıklara efendilik etmesini, onları ele geçirmesini yasaklayan hiçbir şey yoktur. Erkeklerin hizmetçi kadınlarla aşkları öteden beri hoşgörüyle karşılanmıştır, oysa kendini bir şoföre, bir bahçıvana veren burjuva kadın toplumsal olarak küçük düşmüş olur. İç Savaş'tan önce de günümüzde de töreler, şiddetli biçimde ırkçı olan Güney Amerikalı erkeklere siyah kadınlarla yatma hakkını her zaman tanımıştır ve onlar da bu haklarından bir derebeyi kibriyle yararlanırlar. Kölelik döneminde, Siyah bir erkekle ilişkisi olan bir Beyaz kadın ölüm cezasına çarptırılırdı, bugün de linç edilir. Erkek, bir kadınla yattığını ifade etmek için ona "sahip" olduğunu, onu "elde ettiğini" söyler. Tersinden düşünürsek, birini "köşeye sıkıştırdığını", "yakaladığını" kabaca söylemenin bir yolu, onu "düzdüğünü" söylemektir. Eski Yunanlar, bir erkekle birlikte olmamış kadını "Parthenos adamatos", yani boyun eğmemiş bakire olarak adlandırırlardı. Romalılar Messaline'i "invicta"[4] olarak nitelendirirlerdi, çünkü sevgililerinden hiçbiri ona zevk vermemişti. Dolayısıyla, erkek sevgili için aşk edimi bir fetih ve zaferdir. Başka bir erkeğin cinsel organının sertleşmesi ona çoğu kez istençli bir edimin gülünç parodisi gibi göründüğü halde, kendisi söz konusu olduğunda her erkek sertleşmekten bir tür gurur duyar. Erkeklerin erotik söz dağarcığı askerlikle ilgili sözcüklerden esinlenir: Âşık erkek bir asker gibi atılgandır, cinsel organı yay gibi gergindir, boşaldığında "silahını boşaltır", bir makineli tüfektir, toptur o; saldırıdan, baskından, zaferden söz eder. Kızışmasında, ne idüğü belirsiz bir kahramanlık tadı vardır. Benda[5] şöyle yazar:

> Bir varlığın bir başka varlık tarafından işgal edilmesi olan üreme edimi, bir tarafta bir fatih diğer tarafta da fethedilen bir şey olduğu fikrini uyandırmaktadır. Nitekim erkekler, en uygar aşk ilişkileri söz konusu olduğunda bile fetihten, saldırıdan, baskından, kuşatmadan ve savunmadan, yenilgiden, teslimiyetten söz ederler ve açık bir biçimde savaş fikrini aşkın modeli olarak alırlar. Bir varlığın başka bir varlık tarafından kirletilmesini içeren bu edim, kirletene belli bir gurur, kirlenene ise rıza göstermiş olsa bile belli bir aşağılanma duygusu getirir." Bu son cümle yeni bir efsaneyi, erkeğin kadını kirlettiği efsanesini gündeme getirmektedir. Aslında sperm dışkı değildir; birleşme doğal ereğinden saptığı için "gece kirlenmesi"nden

4 Yenilmemiş kadın. –*Çn.*

5 *Le Rapport d'Uriel* [*Uriel Raporu*].

> söz edilir, ama kahve açık renk bir elbiseyi lekelediği için onun bir pislik olduğu ve mideyi kirlettiği ileri sürülmez. Kimi erkekler ise tam tersine, "vücut sıvılarıyla pislenmiş" olduğu için kirli olanın kadın olduğunu ve erkeği kirlettiğini savunurlar. Öyle ya da böyle, kirleten olmak insana ancak son derece belirsiz bir üstünlük getirir. Gerçekte erkeğin ayrıcalıklı konumu, biyolojik saldırganlığının reis, efendi olmak gibi toplumsal işlevleriyle bütünleşmesinden kaynaklanır; fizyolojik farklılıklar tüm anlamlarını bu toplumsal işlev aracılığıyla kazanır. Erkek bu dünyada egemen olduğu için, egemenliğinin göstergesi olarak, arzularının şiddetini bir hak biçiminde ileri sürer. Erotik yetileri güçlü olan bir erkekten güçlü, muktedir diye söz edilir. Bunlar onu bir etkinlik, aşkınlık olarak imleyen sıfatlardır. Tam tersine kadın yalnızca bir nesneden ibaret olduğundan, onun için *sıcak* ya da *soğuk* denecektir, yani o hiçbir zaman edilgen niteliklerden başka bir şey ortaya koyamayacaktır.
>
> Dolayısıyla kadın cinselliğinin içinde uyandığı iklim, ergen oğlanın çevresinde karşılaştığı iklimden tümüyle farklıdır. Öte yandan, erkekle ilk kez karşı karşıya kaldığında kadının erotik tutumu çok karmaşıktır. Zaman zaman ileri sürüldüğü gibi, bakire kızın arzuyu tanımadığı ve onun duyumsallığını uyandıranın erkek olduğu doğru değildir. Bu efsane, eşinin hiçbir şeyinin, kendisine duyduğu arzunun bile özerk olmasını istemeyen erkeğin egemen olmaktan hoşlandığını bir kez daha ele vermektedir. Gerçekte ise erkekte de arzuyu uyandıran çoğu kez kadının temasıdır ve buna karşılık genç kızların çoğu, henüz kendilerine hiç el değmemişken bile ateşli bir biçimde okşanmak isterler.

Isadora Duncan *Ma Vie* [*Hayatım*] adlı kitabında, "Daha dün bana bir oğlan çocuğu görünümü veren kalçalarım yuvarlaklaşmıştı ve bütün varlığımla çok güçlü bir bekleme duygusu, içimden yükselen ve anlamı çok açık olan bir çağrı hissediyordum: Geceleri hiç uyuyamıyor, ateşler ve acılar içinde dönüyor, kıpırdanıp duruyordum," der.

Stekel'e yaşamı hakkında uzun uzadıya itirafta bulunan genç bir kadın şunları anlatır:

> Tutkulu bir biçimde flört etmeye başladım. 'Sinirlerimin gıdıklanması' (*sic*) gerekiyordu. Tutkulu bir dansçıydım; dans ederken kendimi tümüyle bu zevke teslim etmek için gözlerimi kapatıyordum... Dans ederken duyumsallık utanmaya baskın geldiği için bir tür teşhircilik sergiliyordum. İlk yıl boyunca tutkuyla dans ettim. Uyumayı severdim ve çok uyurdum ve her gün, çoğu kez bir saat boyunca mastürbasyon yapardım... Çoğunlukla ter içinde kalana kadar, yorgunluktan devam edemeyecek hale gelip uyuyakalana kadar mastürbasyon yapardım... Yanıyordum ve beni yatıştırmak isteyecek herhangi bir erkeği kabul ederdim. Bir bireyi değil, erkeği arıyordum.[6]

6 *La Femme frigide.*

Burada ortaya çıkan şey daha çok bakirelik heyecanının belirli bir gereksinimi ifade etmemesidir. Bakire kız ne istediğini tam olarak bilmez. Çocukluğunun saldırgan erotizmi varlığını sürdürmektedir; ilk dürtüleri ellemeye yöneliktir ve hâlâ sarılmayı, sahip olmayı istemektedir. Göz koyduğu avın tat, koku, dokunma aracılığıyla birer değer olduğunu keşfettiği niteliklerle donanmış olmasını ister; çünkü cinsellik yalıtılmış bir alan değildir, duyumsallığın düşlerini ve sevinçlerini devam ettirir. Her iki cinsiyetten çocuklar ve ergenler de kaygan, krem gibi olan, satenimsi, yumuşak, esnek şeyleri severler; yani basınca parçalanmadan, çözülmeden boyun eğen, bakışlardan ve parmakların arasından kayan şeyleri. Erkek gibi kadın da sıklıkla kadın memesine benzetilen kumulların sıcak yumuşaklığından, ipeğin tene sürtünmesinden, battaniyenin tüylerinin yumuşaklığından, bir çiçeğin ya da meyvenin kadifemsi dokusundan büyülenir. Özellikle genç kız boya kalemlerinin solgun renklerini, uçuşan tülleri ve müslinleri çok sever. Kaba kumaşlardan, çakıllı kumdan, deniz kabuklarından, buruk tatlardan, keskin kokulardan hoşlanmaz; erkek kardeşleri gibi onun da okşadığı ve bağlandığı ilk ten annesinin tenidir. Narsisizminde, belli belirsiz ya da kesin olan eşcinsel deneyimlerinde, kendini bir özne olarak ortaya koymuştur ve bir kadın bedenine sahip olma arayışındadır. Erkekle karşı karşıya geldiğinde avuçlarında, dudaklarında hâlâ bir avı etkin olarak okşama isteği vardır. Ama sert kaslarıyla, pürtüklü ve çoğu kez kıllı teniyle, sert kokusuyla, kaba hatlarıyla erkek ona arzu edilir gelmez, hatta onda tiksinti uyandırır. Renée Vivien şu dizelerde bunu dile getirmektedir:

Bir kadınım ben, hakkım yok güzelliğe
Mahkûm ettiler beni erkeklerin çirkinliğine...
Yasakladılar bana senin saçlarını, gözlerini
Çünkü uzun senin saçların ve tütsülenmiş kokularla.

Şayet elleme ve sahip olma eğilimi kadının en güçlü eğilimi olmaya devam ederse, Renée Vivien gibi eşcinselliğe meyledecektir ya da yalnızca kadın muamelesi yapabileceği erkeklere bağlanacaktır. Nitekim Rachilde'in *Monsieur Vénus*'ünün [*Bay Venüs*] kadın kahramanı kendine, tutkuyla okşamaktan keyif aldığı ama bekâretini bozmasına izin vermediği genç bir erkek sevgili satın alır. On üç-on dört yaşındaki genç erkekleri, hatta çocukları okşamayı seven ama olmuş erkekten uzak duran kadınlar vardır. Ama kadınların çoğunda, çocukluktan itibaren edilgen bir cinselliğin de geliştiğini gördük. Kadın kucaklanmayı, okşanmayı sever ve özellikle ergenlikten başlayarak bir erkeğin kolları arasında ten haline gelmek ister. Normal olarak özne olma rolü erkeğe düşer, kadın da bunu bilir. Ona defalarca "Erkeğin güzel olmaya ihtiyacı yoktur" denmiştir; erkekte bir nesnenin atıl niteliklerini değil, iktidarı ve erkeksi gücü araması gerekmektedir. Böylece kadın, kendi içinde bölünmüş bir halde bulur kendini. Onu tir tir titreyen bir nesneye dönüştürecek güçlü bir sarılışın arayışı içindedir, ama aynı zamanda da kabalık ve güç onu yaralayan tatsız dirençlerdir. Duyumsallığı hem derisinde hem ellerinde yoğunlaşmıştır ve birinin gerekleri diğerininkilerle

kısmen çatışır. Mümkün olduğunca bir uzlaşmaya varmaya çalışır; kendini erkeksi ama yeterince genç, arzulanacak bir nesne olacak kadar baştan çıkarıcı bir erkeğe verir. Gözünü diktiği bütün çekici özellikleri güzel bir ergen oğlanda bulabilecektir. *Ezgiler Ezgisi*'nde karı-kocanın zevk alma biçimleri simetriktir; kocanın kadında aradıklarını kadın kocasında bulur: yeryüzünün hayvan ve bitki örtüsünü, değerli taşları, ırmakları, yıldızları. Ama kadının elinde bu hazineleri *alacak* araçlar yoktur; anatomisi onu, hadım edilmiş bir varlık gibi beceriksiz ve güçsüz kalmaya mahkûm etmiştir. Kendini cisimleştirebileceği bir organı olmadığı için, sahip olma arzusu boşa çıkar. Ayrıca erkek de edilgenliği reddeder. Nitekim çoğu kez koşullar genç kızı, okşayışları kendisine heyecan veren ama karşılığında okşamaktan da bakmaktan da hoşlanmadığı bir erkeğin avı haline getirir. Arzularına karışan tiksintinin içinde yalnızca erkeğin saldırganlığından duyulan korkunun değil, derin bir yoksunluk duygusunun da olduğu yeterince vurgulanmamıştır. Duyumsallığın kendiliğinden atılımına karşılık, şehvetin elde edilmesi gerekecektir; oysa erkeğin dokunmaktan, bakmaktan duyduğu sevinç esas anlamıyla cinsel hazla iç içe geçer.

Edilgen erotizmin kendi öğeleri de muğlaktır. *Temas*'tan daha kuşkulu bir şey yoktur. Ellerinde herhangi bir maddeyi ufalamaktan hiç iğrenmeyen birçok erkek, otların ya da hayvanların kendine sürtünmesinden nefret eder. İpek veya kadife değdiğinde kadın teni kimi zaman hoş bir şekilde ürperir kimi zaman da tüyleri diken diken olur: Gençliğimdeki bir kadın arkadaşımın bir şeftaliyi gördüğünde bile tüylerinin diken diken olduğunu hatırlıyorum. Huzursuzluk duygusundan gıdıklanmaya, kamaşma duygusundan hazza kolaylıkla geçilebilir; bir bedeni sarıp sarmalayan kollar sığınak ve koruma anlamına gelebilir, ama aynı zamanda onu hapsedip boğabilir. Bakire kızın içinde bulunduğu durumun paradoksal niteliğinden dolayı bu muğlaklık sürüp gider. Başkalaşımını tamamlayıp gerçekleştirecek olan organ mühürlenmiştir. Teninin belirsiz ve yakıcı çağrısı, cinsel birleşmenin gerçekleşeceği organ dışında bütün vücuduna yayılmıştır. Etkin erotizmini doyurmasını mümkün kılacak hiçbir organı yoktur; ayrıca onu edilgenliğe yargılı kılan erkeğin yaşanmış deneyimine de sahip değildir.

Bununla birlikte bu edilgenlik salt atalet değildir. Kadının heyecanlanması için organizmasında erojen bölgelerinin uyarılması, sertleşebilen kimi dokuların şişkinleşmesi, salgılama, vücut ısısının yükselmesi, nabız atışlarının ve solunumun hızlanması gibi kimi olumlu görüngülerin ortaya çıkması gerekir. Arzu ve şehvet, erkek gibi onun da dirimsel enerji harcamasını gerektirir. Kadının alıcı olan gereksinimi bir anlamda da etkindir ve sinirlerle kasların diriliğiyle kendini ortaya koyar. Uyuşuk ve ölgün kadınlar her zaman soğuktur; yapısal frijitlik diye bir şeyin olup olmadığı yanıtlanması gereken bir sorudur ve kadının erotik yetileri açısından kuşkusuz psikolojik etkenlerin baskın bir rolü vardır, ama şurası kesindir ki fizyolojik yetersizlikler, yaşam gücü eksikliği, başka şeylerin yanı sıra cinsel ilgisizlikte ifadesini bulur. Buna karşılık yaşam enerjisi istence bağlı etkinliklerde, örneğin sporda harcandığında cinsel gereksinimle bütünleş-

mez. İskandinavyalı kadınlar sağlıklı, gürbüz ve soğukturlar. "İştahlı" kadınlar, İtalyan ve İspanyol kadınları gibi ölgünlükle "ateş"i bağdaştıran, yani ateşli yaşam güçleri olduğu gibi tenlerine akmış olan kadınlardır. Kendini nesne *haline getirmekle*, edilgen *kılmakla* edilgen bir nesne *olmak* bambaşka şeylerdir. Âşık bir kadın ne sürekli uyur ne de ölüdür; onda durmaksızın geri çekilen ve ardından kendini yenileyen bir atılım vardır. Arzuyu sürekli kılan o büyülenmeyi yaratan şey, bu geri çekilen atılımdır. Ancak ateşlilik ile kendini teslim etme arasındaki denge kolayca bozulabilir. Erkek arzusu gerilimdir; sinirlerin ve kasların gerildiği bir vücudu istila edebilir. Organizmanın istençli katılımını gerektiren kimi duruş ve hareketler bu arzuyu engellemez, hatta çoğu kez tam tersine ona hizmet eder. Buna karşılık her türden istençli çaba kadının teninin "kıvama gelmesini" engeller; bu yüzdendir ki kadın kendiliğinden[7], emek harcamasını ve gerilmesini gerektiren birleşme biçimlerini reddeder. Çok ani ve çok sık pozisyon değiştirmek, bilinçle yönlendirilen etkinliklerin –hareketlerin ve sözlerin– talep edilmesi büyülenmeyi bozar. Zincirinden boşanan akımların şiddeti büzülmeye, kasılmaya, gerilmeye yol açabilir. Kimi kadınlar tırmalar ya da ısırır, vücutları alışılmamış bir güçle bir kemer gibi bükülür; ama bu görüngüler ancak belli bir doruğa erişildiğinde ortaya çıkar, bu doruğa ise ancak öncesinde, tüm yaşam enerjisinin cinsellikte yoğunlaşmasına engel olacak hiçbir –fiziksel ya da tinsel– yönlendirme olmadığında erişilir. Bu, genç kız için *kendini bırakmanın* yeterli olmadığı anlamına gelir; uysal ve ölgün olduğunda, orada olmadığında ne eşine ne kendine doyum verebilir. Bu maceraya onun da etkin bir katılım göstermesi gerekir, oysa ne bakire bedeni ne de tabularla, yasaklarla, önyargılarla, gerekliliklerle dolu bilinci bunu pozitif olarak ister.

Anlattığımız koşullar altında, kadının ilk cinsel deneyimlerinin kolay geçmeyeceği anlaşılabilir. Oldukça yaygın olarak, çocuklukta ya da gençlikte yaşanan kimi olayların onda köklü dirençlere yol açtığını gördük. Bunlar kimi zaman aşılamaz dirençlerdir; çoğunlukla genç kız bunların ötesine geçmeye çabalar, ama o zaman da içinde şiddetli çatışmalar doğar. Katı bir eğitim, günah korkusu ve anneye karşı duyulan suçluluk duygusu, son derece güçlü engeller yaratır. Birçok çevrede bekârete o kadar büyük değer atfedilir ki onu meşru bir evliliğin dışında yitirmek gerçek bir felaket gibi görünür. Olayların akışına kapılıp ya da hazırlıksız yakalanıp teslim olan genç kız şerefini lekelediğini düşünür. Bakire kızı genellikle aslında seçmediği ve cinselliğe girişin tümünü birkaç saat –ya da birkaç saniye– içinde özetleme iddiasında olan bir erkeğe teslim eden "gerdek gecesi" de kolay bir deneyim değildir. Nihaî ve geri döndürülemez niteliğinden ötürü genel olarak her "geçiş" kaygı vericidir. Kadın olmak, geçmişten geriye dönüşü olmayan bir biçimde kopmaktır, ama bu geçiş diğerlerinin tümünden daha dramatiktir; sadece dün ile yarın arasında bir gedik açmakla kalmaz, ayrıca

7 İleride, onun bu dolaysız tutumunu değiştiren bazı psikolojik nedenlerin var olabileceğini göreceğiz.

genç kızı varoluşunun önemli bir bölümünün geçtiği hayal dünyasından koparıp gerçek dünyanın içine fırlatır. Michel Leiris gerdek yatağını arenaya benzeterek "hakikat sahası" olarak adlandırır; bu deyim, en gerçek ve ürkütücü anlamını bakire kızın durumunda kazanır. Ne kadar toyca olursa olsun genç kız, nişanlılık, flört, kur yapma döneminde alışkın olduğu törenler ve düşler evreninde yaşamaya devam etmiştir. Damat adayı romantik ya da en azından nazik bir dil kullanmıştır; hile yapmak o dönemde hâlâ mümkündür. Şimdi aniden kız, sahici gözlerin baktığı, sahici ellerin elleDiği bir insan olup çıkar. Onu dehşete düşüren, bu bakışların ve sarılışların amansız gerçekliğidir.

Gerek anatomik yazgı gerekse töreler erkeğe öğretici rolünü verir. Kuşkusuz bakir genç erkeğin nezdinde ilk sevgili de bir eğiticidir, ama sertleşmenin açıkça ortaya koyduğu gibi onun erotik bir özerkliği vardır. Sevgilisi sadece zaten göz koymuş olduğu nesneyi, bir kadın bedenini, tüm gerçekliğiyle teslim eder ona. Kendi bedeninin kendisine ifşa olması için genç kızın erkeğe gereksinimi vardır. Onun bağımlılığı çok daha derinde yatar. Genellikle erkeğin ilk deneyimlerinde bile etkinlik ve karar vardır, çünkü ya eşine para öder ya da az çok üstünkörü biçimde de olsa kur yapar ve onu cezbetmeye çalışır. Oysa genç kız çoğu kez tam tersine kur *yapılan* ve cezb*edilendir*. Erkeği başta o kışkırtmış olsa bile ilişkinin dizginlerini eline alan erkektir; çoğunlukla genç kızdan daha büyük ve daha ustadır, ayrıca kız için yeni olan bu serüvenin sorumluluğunun erkekte olduğu kabul edilir. Arzusu daha saldırgan ve buyurgandır. Kızı yatağa götüren, ister sevgili olsun ister koca, erkektir; orada onun yapması gereken tek şey kendini teslim etmek ve itaat etmektir. Bu otoriteyi zihninde kabullenmiş olsa bile, ona somut olarak katlanması gerektiği an geldiğinde paniğe kapılır. İlkin, onu boğan o bakıştan korkar. Çekingenliği kısmen öğrenilmiştir, ama aynı zamanda derin kökleri de vardır. Erkeklerin de kadınların da hepsi tenlerinden utanma duygusunu tanır; ten devinimsiz ve katıksız mevcudiyeti, doğrulanmamış içkinliği içinde, başkasının bakışı altında, olgusallığın saçma olumsallığı olarak var olur, ama bir yandan da *kendisidir*. Onun başkası için var olmasını engellemek, onu inkâr etmek isteriz. Bazı erkekler, cinsel organları sertleşmemişken bir kadının karşısında çıplak olmaya tahammül edemediklerini söylerler. Gerçekten de sertleşmeyle birlikte ten etkinlik, güç haline gelir; cinsel organ artık atıl nesne değil, el ya da yüz gibi bir öznelliğin buyurgan ifadesidir. Utanmanın genç erkekleri kadınlardan daha az felce uğratmasının nedenlerinden biri budur. Onlara düşen saldırganlık rolünden dolayı, bakışlara maruz kalma olasılıkları daha azdır; izlendiklerinde ise yargılanmaktan fazla korkmazlar, çünkü sevgililerinin onlardan beklediği, atıl nitelikler değildir. Onların aşağılık karmaşaları daha çok bir âşık olarak ne kadar güçlü olduklarıyla ve haz verme yetenekleriyle ilgilidir; en azından kendilerini savunabilir, oyunu kazanmayı deneyebilirler. Oysa tenini istence dönüştürmek kadına nasip edilmemiştir. Onu gizlemediğinde, savunmasız bir biçimde teslim eder; okşanmayı arzulasa bile görülme ve dokunulma fikri karşısında isyan eder. Üstelik kalçalar ve memeler özellikle tensel çıkıntılardır. Birçok erişkin kadın giyinik olduğunda

bile arkadan görülmekten hiç hoşlanmaz; hele saf bir âşık genç kızın soyunmaya razı olabilmesi için ne tür dirençlerin üstesinden gelmesi gerektiğini tahmin edebiliriz. Kuşkusuz, bir Phryné bakışlardan korkmaz, tersine büyük bir kendine güvenle soyunur. Güzelliği onu örtmektedir. Ama Phryne kadar güzel olsa bile bir genç kız bundan hiçbir zaman emin olamaz. Erkeklerin kanaatleri onun genç kibrini doğrulamadığı sürece, bedeniyle kibirli bir gurur duyamaz ve onu asıl korkutan da budur. Sevgili, bir bakıştan daha da ürkütücüdür: Bir yargıçtır o, genç kıza kendisini tüm hakikati içinde ifşa edecektir. Kendi imgesine tutkulu biçimde vurgun olsa bile her genç kız, erkeğin hüküm verme ânı geldiğinde kendinden kuşku duyar. Odanın karanlık olmasını istemesi, çarşafların altına saklanması bu yüzdendir. Kendi aynasında kendini hayranlıkla seyrederken hâlâ sadece kendini düşlemekteydi. Kendini erkeğin gözlerinden düşlüyordu; oysa şimdi o gözler oradadır, hile yapmak da mücadele etmek de olanaksızdır. Kararı veren gizemli bir özgürlüktür ve bu karar geri alınamaz. Erotik deneyimin gerçek sınavı karşısında, çocukluk ve gençlik takıntıları nihayet ya dağılacak ya da sonsuza dek doğrulanmış olacaktır. Birçok genç kız, o çok kalın baldırların, ya hiç belli olmayan ya da çok büyük olan memelerin, dümdüz kalçaların, o et beninin acısını çeker ya da gizli bir kusuru olmasından korkar. Stekel şöyle der:[8]

> Her genç kız, kendine bile tam itiraf edemediği bin bir çeşit gülünç korku taşır. Ne kadar çok sayıda genç kızın fiziksel olarak anormal olduğu takıntısı yüzünde acı çektiğine ve normal bir vücut yapısına sahip olduğundan emin olamadığı için kendine işkence ettiğine inanamazsınız. Örneğin bir genç kız, 'alttaki deliği'nin doğru yerde olmadığına inanıyordu. Cinsel birleşmenin göbek deliğinden yapıldığına inanmıştı. Göbek deliği kapalı olduğu ve parmağını sokamadığı için mutsuzdu. Bir başkası kendini hermafrodit sanıyordu. Yine bir diğeri ise sakat olduğunu ve hiçbir zaman cinsel ilişkide bulunamayacağını sanıyordu."

Böyle takıntıları olmasa bile genç kızlar, vücutlarının ne kendileri ne de başkaları için var olan, hatta hiç var olmayan kimi bölgelerinin aniden gün ışığına çıkması düşüncesi karşısında korkuya kapılırlar. Genç kızın kendi eşkali olarak benimsemesi gereken o yabancı beden tiksinti mi doğuracaktır, ilgisizlik mi, alay mı? Erkeğin hükmüne katlanmaktan başka çaresi yoktur. Zarlar atılmıştır. İşte bu yüzden erkeğin tutumu onda böylesine derin etkiler bırakacaktır. Erkeğin ateşli olması ve sevecenliği, kadına bütün yalanlamalara direnecek bir özgüven verebilir. Seksen yaşına kadar kendisinin, bir gece bir erkeğin arzusuyla açan o çiçek, kabuğundan çıkan o deniz kuşu olduğuna inanacaktır. Tam tersine âşık ya da koca beceriksizse, kadında kimi zaman uzun süreli nevrozlara kaynaklık edecek bir aşağılık karmaşasının doğmasına yol açacaktır; bundan dolayı erkeğe, kendini inatçı bir frijitlik olarak ortaya koyacak bir hınç duyacaktır. Stekel bu konuda çarpıcı örnekler verir:

---

8 *La Femme frigide.*

Otuz altı yaşında bir hanım, on dört yıldır haftalarca yataktan çıkamayacak kadar dayanılmaz bel ağrıları çekmektedir... Bu ağrıyı ilk kez gerdek gecesi hissetmiştir. Son derece ağrılı geçen bekâretin bozulması sırasında kocası, 'Beni aldattın, bakire değilsin!' diye bağırmıştır. Ağrı, kadının bu acılı sahneye saplanmasıdır. Bu hastalık, muhtemelen sayısız tedaviler için çok büyük meblağlar ödemiş olan kocaya verilmiş cezadır... Kadın gerdek gecesinde hissizleşmiş ve bütün evliliği boyunca da öyle kalmıştır... Gerdek gecesi onun için gelecekteki tüm yaşamını belirleyen korkunç bir travma olmuştur.

Genç bir kadın çeşitli sinirsel rahatsızlıklar ve özellikle de mutlak bir frijitlik konusunda bana danışır... Gerdek gecesi kocası onu soyduktan sonra: 'Aa! Bacakların ne kadar kısa ve kalın!' diye bağırmış. Ardından onunla birleşmeye çalışmış; bu birleşme kadını hissizleştirmiş ve ona acıdan başka bir şey vermemiş... Kadın, frijitliğinin nedeninin gerdek gecesi uğradığı hakaret olduğunu çok iyi biliyordu.

Başka bir frijit kadın, 'gerdek gecesi kocasının onu derinden yaraladığı'nı anlatır: Onu soyunurken gördüğünde kocası 'Tanrım, ne kadar zayıfsın!' demiş. Ardından, onu okşamaya karar vermiş. Kadın için o an, unutulmaz ve iğrenç bir deneyimmiş. Ne hoyratlık!

Madam Z.W. de aynı şekilde tümüyle frijitmiş. Gerdek gecesinin büyük travması, kocasının ilk birleşmeden sonra, 'Kocaman bir deliğin var, beni aldattın...' demesi olmuş.

Bakış tehlikedir, ellerse başka bir tehdit. Genellikle kadının şiddet dünyasına erişimi yoktur; genç erkeğin, çocukluk ve ergenlik kavgalarında üstesinden gelmeyi öğrendiği sınavdan geçmemiştir o. Başkasının üzerinde hâkimiyet kurduğu tensel bir şey olmayı deneyimlememiştir. Şimdi ise avuçlanmaktadır, erkeğin daha güçlü olduğu bir göğüs göğüse dövüşe sürüklenmiştir. Artık düş görme, geri çekilme, manevra yapma özgürlüğü yoktur. Erkeğin eline teslim edilmiştir, erkek onu istediği gibi kullanır. Hiç dövüşmediği için, dövüş sırasındakilere benzeyen bu sarılmalardan dehşete kapılır. O kendini bir nişanlının, arkadaşın, meslektaşın, uygar ve nazik bir erkeğin okşamalarına teslim ederken o erkek birden yabancı, bencil, inatçı bir kimliğe bürünmüştür; tanımadığı bu insan karşısında artık çaresizdir. Genç kızın ilk deneyiminin gerçek bir tecavüz olması, erkeğin iğrenç bir hoyratlık göstermesi, ender rastlanan bir durum değildir. Törelerin sert olduğu başka örneklerin yanı sıra köylerde çoğu kez, genç köylü kadın yarı rıza göstererek yarı başkaldırarak bekâretini bir çukurun dibinde utanç ve korku içinde kaybeder. Öyle ya da böyle her çevrede, her sınıfta son derece yaygın olarak rastlanan şey bakire kızın, bir an önce kendi hazzını yaşamanın peşinde olan bencil bir âşık ya da evlilik haklarıyla güç kazanmış bir koca tarafından acele ettirilmesidir. Karısının direnmesi onu bir hakarete uğramışçasına yaralar ve bekâret zor bozulduğunda, işi sinirlenmeye kadar vardırır.

Öte yandan, erkek saygılı ve nazik olsa da ilk duhul her zaman bir tecavüzdür. Genç kız belki de dudaklarının, göğüslerinin okşanmasını isterken, kasıklarının

arasında tanıdığı ya da sezdiği bir zevki tatmayı umarken, bir erkek cinsel organı onu yırtar ve çağrılmadığı bölgelere girer. Kocanın ya da âşığın kollarında kendinden geçmiş, şehvetli düşlerinin nihayet gerçekleştiğini sanan ve cinsel organının derinlerinde beklemediği bir ağrı hisseden genç kızın acılı şaşkınlığı sık sık anlatılmıştır; düşler yitip gider, heyecan yok olur ve aşk cerrahi bir operasyona benzer.

Doktor Liepmann tarafından derlenen itiraflardan,[9] tipik olan şu anlatıyı alıyorum. Söz konusu olan kişi, orta halli bir çevreden gelen ve cinsellik konusunda çok bilgisiz bir kızdır.

"Çoğu zaman sadece öpüşmekle çocuk sahibi olunabileceğini hayal ederdim. On sekiz yaşındayken, kelimenin tam anlamıyla gerçekten vurulduğum bir beyle tanıştım." Onunla sık sık çıkar ve sohbetleri sırasında adam ona, bir genç kızın bir erkeği sevdiğinde kendisini ona vermesi gerektiğini, çünkü erkeklerin cinsel ilişki olmadan yaşayamayacaklarını ve evlenecek durumları olmadığı sürece de genç kızlarla ilişkileri olması gerektiğini açıklar. Kız direnmektedir. Bir gün, adam geceyi birlikte geçirebilecekleri şekilde bir gezinti düzenler. Kız, "bunun kendisine çok büyük bir zarar vereceğini" tekrar eden bir mektup yazar. Gezi için karar verilen günün sabahında mektubu adama verir, ama o okumadan cebine koyar ve kızı otele götürür. Adam kıza manevî olarak hâkimdir, kız ise onu sevmektedir; dolayısıyla adamın peşinden gider. "Hipnotize olmuş gibiydim. Yol boyunca, beni bırakması için yalvardım... Otele nasıl geldiğimi hiç bilmiyorum. Aklımda kalan tek anı, bütün vücudumun şiddetle titriyor olduğu. Arkadaşım beni sakinleştirmeye çalışıyordu, ancak ben uzun uzun direndikten sonra başardı beni sakinleştirmeyi. O sırada irademe hâkim değildim ve kendime rağmen bana her şeyi yapmasına izin verdim. Daha sonra kendimi sokakta bulduğumda, her şey bir düşten ibaretmiş ve ben yeni uyanmışım gibi geldi." Aynı deneyimi yeniden yaşamayı reddeder ve dokuz yıl boyunca hiçbir erkekle ilişkisi olmaz. Ardından ona evlenme teklif eden bir adama rastlar ve teklifi kabul eder.

Bu örnekte, bekâretin bozulması bir tür tecavüzdür. Ama rıza gösterildiğinde bile bu süreç acılı olabilir. Genç Isadora Duncan'ın nasıl yanıp tutuştuğunu görmüştük. İlk görüşte âşık olduğu, hayranlık duyulacak derecede yakışıklı ve kendisine ateşli şekilde kur yapan bir oyuncuyla karşılaşır.[10]

> Ben de heyecan duyduğumu hissediyordum, başım dönüyordu ve ona daha sıkı sarılmak için karşı koyulmaz bir arzu duyuyordum, ta ki bir gece tüm denetimini yitirerek hışımla beni kanepeye sürükleyene dek. İlkin dehşete kapılarak, sonra coşku içinde mest olarak ve ardından acıyla bağırarak aşk edimiyle tanıştım. İtiraf etmeliyim ki ilk izlenimlerim feci bir korku, birçok dişim birden çekilmişçesine dehşetli bir acıydı. Ne var ki onun da hissediyor gibi göründüğü acıların bende uyandırdığı acıma duygusu, başlangıçta bir sakatlama ve işkenceden başka bir şey olmayan bu olaydan kaçmamı engelle-

9 Fransızca olarak *Jeunesse et sexualite* [*Gençlik ve Cinsellik*] adıyla yayımlanmıştır.

10 *Ma vie*.

di... (Ertesi gün), benim için acılı bir deneyimden başka bir şey olmayan bu olay, ağlayıp sızlamalarım ve büyük acılar içinde attığım çığlıklar arasında yeniden başladı. Kendimi sakatlanmış gibi hissediyordum.

Kısa bir süre içinde ilkin bu âşıkla, ardından da başkalarıyla lirik bir şekilde betimlediği cennetlerde yaşayacaktır.

Bununla birlikte, bir zamanlar bâkirenin hayallerinde olduğu gibi gerçek deneyimde de en önemlisi, duyulan acı değildir; içine girilme olgusu çok daha önemlidir. Erkek cinsel birleşmede sadece bir dış organını kullanır, kadınınsa en içine kadar erişilir. Herhalde kadının gizli karanlıkları içindeki bu macerayı kaygıyla yaşayan birçok genç erkek de vardır. Mağara ve gömüt eşiklerindeki çocukluk korkularını, ayrıca kıskaçlardan, tırpanlardan, kurt kapanlarından duydukları ürküntüyü yeniden duyarlar. Şişmiş penislerinin o yumuşak dokulu kılıf içinde sıkışıp kalacağını sanırlar. Kadın ise bir kez içine girildikten sonra o tehlike duygusunu duymaz ama buna karşılık kendini tensel olarak yabancılaşmış hisseder. Mal sahibi toprakları üzerindeki, ev kadını da evi üzerindeki hakkını "girmek yasaktır" ilanıyla olumlar. Özellikle kadınlar, aşkınlıklarından yoksun bırakıldıkları için mahremiyetlerini kıskançça korurlar. Onların odaları, dolapları, sandıkları kutsaldır. Colette, yaşlı bir fahişenin bir gün kendisine şöyle dediğini anlatır: "Hanımefendi, benim yatak odama hiçbir erkek girmemiştir; erkeklerle göreceğim iş için Paris yeterince büyüktür." Bedenine sahip çıkamadığına göre, en azından başkalarının girmesi yasak olan bir parça toprağı vardır. Genç kızınsa tam tersine, bedeninden başka sahip olduğu hiçbir şey yoktur. Bedeni onun en değerli hazinesidir; içine giren erkek bu hazineyi ondan *alır*. Halk arasında yaygın olan bu sözü yaşanmış deneyimler doğrulamaktadır. Genç kız daha önceden sezinlediği aşağılanmayı somut olarak deneyimler; hâkim olunmuş, boyun eğmiş, yenilmiştir. Hemen hemen bütün dişiler gibi o da birleşme sırasında erkeğin *altındadır*.[11] Adler, bunun sonucunda oluşan aşağılık duygusu üzerinde ısrarla durmuştur. Çocukluktan itibaren üst ve alt mefhumları çok önemlidir: Ağaca tırmanmak saygınlık getiren bir edimdir; cennet yerin üstündedir, cehennem ise altında; düşmek ve inmek alçalmaktır, çıkmaksa, yücelmektir; kavgada zafer, hasmının sırtını yere getirenindir, nitekim kadın yatakta yenilgi pozisyonunda yatmaktadır; daha da kötüsü erkeğin, gemlenmiş ve dizgine vurulmuş bir hayvana biner gibi üstüne binmesidir. Öyle ya da böyle, kadın kendini edilgen hisseder. Erkek kendini etkin bir biçimde kullanırken o okşa*nır*, birleşmeye *maruz* kalır, onun içine gir*ilir*. Elbette erkek cinsel organı, istenç tarafından yönetilen bir çizgili kas değildir; ne saban demiridir ne de kılıç, yalnızca tendir. Bununla birlikte, erkek ona istençli bir hareket kazandırır; gider, gelir, durur, yeniden başlar, oysa kadın onu uysalca kabul eder; –özellikle kadın acemi olduğunda– cinsel pozisyonları seçen, birleşmenin süresini ve sıklığını kararlaştıran erkektir.

---

11 Kuşkusuz, pozisyon tersine de çevrilebilir. Ancak ilk deneyimlerde, erkeğin normal denen birleşme biçimini uygulamaması son derece enderdir.

Kadın kendini bir araç gibi hisseder: Özgürlük tümüyle başkaya aittir. Kadın kemana, erkek de ona titreşimlerini veren yaya benzer dendiğinde, şiirsel bir dille anlatılan tam da budur. "Aşkta" der Balzac, "ruh meselesini bir yana koyacak olursak, kadın, sırrını sadece onu çalmayı bilene veren bir lir gibidir."[12] Erkek kadınla birlikteyken zevk *alır*, kadına da zevk *verir*; kelimelerde bile karşılıklılık yoktur. Kadının zihni, erkeğin kızışmasına görkemli bir nitelik atfeden, kadının heyecanlanmasını ise utanç verici bir teslimiyet olarak sunan kolektif temsillerle doludur. Kendi mahrem deneyimi bu asimetriyi doğrular. Ergen oğlanla ergen kızın bedenlerini çok farklı biçimlerde deneyimlediğini unutmamak gerekir. İlki bedenini sakin bir şekilde benimser ve onun arzularına gururla sahip çıkar, ikincisi içinse narsisizmine rağmen bedeni yabancı ve endişe verici bir yüktür. Erkeğin cinsel organı tıpkı bir parmak gibi temiz ve yalındır, kendini masum bir biçimde teşhir eder; oğlanlar çoğunlukla onu erkek arkadaşlarına gururla ve meydan okuyarak göstermişlerdir. Kadın cinsel organı ise kadının kendisi için bile giz doludur, saklıdır, anlaşılmazdır, sümüksüdür, nemlidir; her ay kanar, kimi zaman beden sıvılarıyla kirlenir, gizli ve tehlikeli bir yaşamı vardır. Kadın, büyük ölçüde kendini onda bulamadığı için, onun arzularını da sahiplenmez. Bu arzular kendilerini utangaçça ortaya koyarlar. Erkeğin cinsel organı "kalkar", kadınsa "ıslanır". Bu sözcük bile çocukluktaki yatak ıslatma, idrar yapma ihtiyacına suçlu ve istençsiz biçimde teslim olma anılarıyla yüklüdür. Bilinçsiz gece kirlenmelerinden erkek de aynı biçimde tiksinir, ama idrar olsun sperm olsun, bir sıvı fışkırtmak onu küçük düşürmez, etkin bir işlemdir bu; ancak sıvı edilgen bir biçimde kaçırıldığında bu küçük düşürücüdür, çünkü o zaman beden artık kasların, büzgenlerin, sinirlerin beyin tarafından yönetildiği ve özneyi ifade eden bir organizma değil, bir vazodur, atıl maddeden yapılmış ve mekanik hareketlerin oyuncağı olan bir kaptır. Ten sızıntı yaptığında –eski bir duvarın ya da bir cesetin sızıntı yapması gibi– sıvı çıkarıyor gibi değil de sıvılaşıyor gibi görünür. Bu ise tiksinti uyandıran bir çözülme sürecidir. Kadının kızışması, kabuklu deniz hayvanlarının gevşek gevşek açılıp kapanması gibidir. Erkekte coşkunluk varken kadında sadece sabırsızlık vardır; bekleyişi ateşli bir hal alabilir ama yine de edilgen olmaya devam eder. Erkek, avının üstüne bir kartal ya da çaylak gibi çullanır, kadınsa etobur bir bitki, böceklerin ve çocukların içine gömüldüğü bir bataklık gibi avının yolunu gözetir. Emmedir, vantuzdur, sümüksüdür o; zift ve öksedir; devinimsiz, kaygan ve yapışkan bir çağrıdır; en azından gizliden gizliye kadın kendini böyle hisseder. Bu yüzden onda sadece kendisini tabi kılmaya çalışan erkeğe karşı direnç değil, bir iç çatışma da vardır. Tabuların, aldığı eğitimden ve toplumdan gelen ketlemelerin üstüne, kaynağı erotik deneyimin kendisinde

12 *Physiologie du mariage* [Evliliğin Fizyolojisi]. Jules Guyot da *Bréviare de l'amour expérimental* [Deneysel Aşk Kılavuzu] adlı kitabında koca hakkında şunları söyler: "O, eliyle ve yayıyla ya uyumlu ya da kakofonik sesler çıkaran bir saz şairidir. Bu bakış açısından kadın gerçekten de nasıl akort edildiğine bağlı olarak uyumlu ya da uyumsuz sesler çıkaracak yaylı bir sazdır."

yatan kimi tiksintiler ve yadsımalar biner. Bunlar birbirini karşılıklı olarak öylesine güçlendirir ki ilk birleşmeden sonra kadın, cinsel yazgısına çoğu kez öncesinden daha da çok isyan eder.

Son olarak, erkeğe çoğu kez bir düşman niteliği yükleyen ve cinsel edimi ciddi bir tehlikeye dönüştüren bir başka etken daha vardır: çocuk sahibi olma tehdidi. Çoğu uygarlıkta, gayrı meşru bir çocuk kadın için o kadar büyük bir toplumsal ve ekonomik engeldir ki genç kızların gebe kaldıklarını öğrendiklerinde intihar ettiği, bekâr annelerin yeni doğmuş bebeklerini boğduğu görülür. Böylesi bir tehlike, birçok genç kızın törelerin gerekli kıldığı evlilik öncesi iffet ölçülerine uymasını sağlayacak kadar güçlü bir cinsel gemleme oluşturur. Bu gemleme yetersiz kaldığında ise genç kız âşığına teslim olmakla birlikte, onun kasıklarında barındırdığı feci tehlikeden büyük bir korku duyar. Stekel, başka örneklerin yanı sıra, bir genç kızın tüm birleşme boyunca "İnşallah bir şey olmaz, inşallah bir şey olmaz!" diye bağırdığını aktarır. Çoğu kez kadın evliyken bile, ya sağlığı elvermediğinden ya da yeni evliler için bu çok büyük bir yük oluşturacağından, çocuk sahibi olmak istemez. İster âşığı ister kocası olsun, eşine mutlak bir güven duymadığında kadının erotizmi sakınımlılık yüzünden felce uğrayacaktır. Ya kaygı içinde adamın davranışlarını gözleyecek ya da, kendine rağmen rahmine bırakılmış olan canlı tohumu dışarı atmak için, birleşme biter bitmez tuvalete koşmak zorunda kalacaktır. Bu temizlik işlemi, okşayışların duyumsal büyüsüyle derinden çelişir, aynı sevincin iç içe geçirdiği bedenleri mutlak bir biçimde birbirinden ayırır. İşte o zaman erkek spermi zararlı bir tohum, bir kir gibi görünür. Erkek görkemli bütünlüğü içinde yatağında dinlenirken, kadın kendini pis bir kâseyi paklar gibi temizler. Boşanmış bir genç kadın, eğlenceli olduğu şüpheli bir gerdek gecesinin ardından duyduğu tiksintiyi anlatmıştı bana. Kocası gevşek gevşek sigarasını yakarken, onun kendini banyoya kapatması gerekmişti ve evliliğin bozulacağı o andan itibaren belli gibiydi. Kadınların frijitliğinin sık rastlanan nedenlerinden birisi, yıkanma pompası ve temizlenme aletinden ya da bideden duyulan tiksintidir. Daha güvenli ve uygun doğum kontrolü yöntemlerinin varlığı, kadının cinsel olarak özgürleşmesine çok yardım eder. Bu yöntemlerin yaygın olarak kullanıldığı Amerika'da, evlendiği sırada bakire olan genç kızların sayısı Fransa'dakinden çok daha düşüktür. Bu yöntemler, aşk edimi sırasında kadınların kendilerini çok daha rahat bir biçimde bırakmalarına izin verir. Ama o zaman bile, kendi bedenine bir şey muamelesi yapabilmesi için genç kadının üstesinden gelmesi gereken birçok itici durum vardır. Bir erkeğin "içine girmesini" nasıl ancak ürpererek kabulleniyorsa, onun arzularını doyurmak için kendini "tıkamak" zorunda kalmaya da o kadar istemeyerek razı olur. İster rahmini mühürletsin ister içine spermleri öldürecek bir tampon soksun, bu soğukkanlı önceden tasarlanmışlık, bedenin ve cinselliğin belirsizliklerinin bilincinde olan bir kadını sıkacaktır. Ayrıca prezervatif kullanmaktan hiç hoşlanmayan pek çok erkek vardır. Cinsel davranışın çeşitli anlarını doğrulayan, onun bütünüdür. Tahlil edildiğinde tiksinti verici olarak görülecek kimi

davranışlar, bedenler erotik nitelikler yüklenip şekil değiştirdiğinde doğal gibi görünür, ama tersinden, bedenler ve davranışlar birbirinden ayrı ve anlamdan yoksun öğeler halinde parçalandığında, bu öğeler uygunsuz ve müstehcen bir niteliğe bürünür. Âşık bir kadının sevinçle bir birleşme, sevdiği erkekle kaynaşma olarak deneyimleyeceği duhul, heyecandan, arzudan, hazdan yoksun bir şekilde gerçekleştirildiğinde çocukların gözünde taşıdığı cerrahî ve kirli niteliğe bürünecektir. Karşılıklı anlaşmayla prezervatif kullanıldığında olan budur. Öyle ya da böyle, bu önlemlere bütün kadınların erişimi yoktur. Birçok genç kız, gebelik tehdidine karşı hiçbir korunma yöntemi bilmez ve büyük bir kaygıyla, yazgısının kendisini teslim ettiği erkeğin iyi niyetine bağlı olduğunu hisseder.

Bu kadar çok dirençten geçilerek maruz kalınan, bu kadar çok anlam yüklü olan bir deneyimin çoğu kez feci travmalara yol açması anlaşılabilir. İlk maceranın örtük bir akıl hastalığını açığa çıkardığı oldukça sık görülür. Stekel bunun birçok örneğini verir:

> On dokuz yaşındaki matmazel M.G. ansızın güçlü bir hezeyana kapılmıştı. Onu odasında, sürekli olarak 'İstemiyorum! Hayır istemiyorum!' diye haykırırken gördüm. Elbiselerini parçalayarak çıkarıyor ve koridorda çıplak olarak koşmak istiyordu... Onu bir psikiyatri kliniğine götürmemiz gerekti. Orada hezeyanı yatıştı ve donuk bir hale girdi. Bu genç kız, steno bilen bir sekreterdi ve çalıştığı firmanın yetkilisine âşıktı. Bir kız arkadaşı ve iki iş arkadaşıyla birlikte kıra gitmişlerdi. Bu iş arkadaşlarından biri, 'sadece bir şaka' olacağına söz vererek geceyi onun odasında geçirmek istemişti. Kızın anlattığına göre, üç gece üst üste bekâretini bozmadan onu okşamıştır... Kendisi ise 'Buz gibi durmuş' ve bunun ayıp olduğunu söylemiştir. Birkaç dakika boyunca sarsıntı geçirir gibi olmuş ve 'Alfred, Alfred' (firma yetkilisinin adıdır bu) diye bağırmıştır. Pişmanlık duymaktadır (Annem öğrenirse ne der?). Eve döndüğünde, migrenden şikâyet ederek yatağa girer.
>
> Matmazel L.X. bunalımdaydı, sık sık ağlıyordu, yemek yemiyordu, uyumuyordu; sanrılar görmeye başlamıştı ve çevresindeki insanları tanımıyordu. Sokağa atlamak üzere pencerenin kenarına çıkmıştı. Onu bir sağlık merkezine göndermişlerdi. 'Odaya girdiğimde, yirmi üç yaşındaki bu genç kız yatağının üstünde oturuyordu; girdiğimi fark etmedi'... Yüzünde kaygı ve korku vardı, ellerini kendini savunmak istercesine ileri uzatmıştı ve bacak bacak üstüne atmıştı, bacakları kasılmalı bir biçimde hareket ediyordu. 'Hayır! Hayır, hayır! Hayvan! Böyle insanları tutuklamak lazım! Canımı acıtıyor! Ahh!' diye bağırıyordu. Ardından, anlaşılmaz bazı kelimeler söyledi. Birdenbire yüz ifadesi değişti, gözleri parladı, dudaklarını öpüşür gibi ileri uzattı, bacakları yatıştı ve anlamsız bir biçimde aralandı, daha çok şehvet ifade eden kimi kelimeler söyledi... Nöbet, sessiz ve sürekli gözyaşları içinde sona erdi... Hasta, gömleğini bir elbise gibi çekiştirerek örtünmeye çalışıyordu ve tekrar tekrar 'Hayır!' diyordu. Hastayken evli bir iş arkadaşının onu sık sık ziyaret ettiği, önceleri bundan mutluluk duyduğu ama sonra sanrılar gördüğü ve

intihar girişiminde bulunduğu biliniyordu. İyileşti, ama hiçbir erkeğin kendisine yanaşmasına izin vermedi ve ciddi bir evlilik teklifini reddetti.

Başka kimi vakalarda, aynı şekilde başlayan hastalık bu kadar ciddi değildir. Aşağıdaki örnekte, ilk cinsel birleşmeyi izleyen rahatsızlıklarda en önemli rolü bekâretin kaybedilmesi oynamıştır:

> Yirmi üç yaşındaki bir genç kız çeşitli fobilerden mustariptir. Hastalık, Franzensbad'da bir dinlenme merkezinde, bir öpüşme ya da hafifçe sürtünme sonucunda gebe kalacağı korkusuyla başlamıştır... Belki de adamın biri mastürbasyon yaptıktan sonra suda spermlerini bırakmıştır; genç kız, kendisi başında dururken küvetin üç kez silinmesini şart koşmakta ve normal pozisyonda dışkılamaya cesaret edememektedir. Bir süre sonra kızda bekâret zarının yırtılması fobisi gelişir. Dans etmeye, zıplamaya ya da bir çiti aşmaya cesaret edemez, hatta ancak çok küçük adımlar atarak yürüyebilmektedir. Bir direk gördüğünde, beceriksiz bir hareketle bekâret zarını yırtacağından korkar ve titreyerek direğin etrafında koca bir daire çizer. Başka bir fobisi de trende ya da kalabalığın ortasında, bir adamın cinsel organını kendisine arkadan sokacağı, bekâretini bozacağı ve gebe kalmasına yol açacağı korkusudur... Hastalığın son dönemi boyunca, yatağında ya da gömleğinin üstünde vajinasına girebilecek iğneler bulmaktan korkar. Her gece zavallı annesi büyük zahmetlerle çarşafları incelerken, hasta odanın ortasında çıplak olarak bekler... Nişanlısına olan aşkını her zaman ifade etmiştir. Analizde kızın bekâretini kaybetmiş olduğu ve nişanlısının kırıcı sözlerinden korktuğu için evliliği ertelediği ortaya çıkar. Nişanlısına bir tenor tarafından baştan çıkarıldığını itiraf eder, onunla evlenir ve iyileşir.[13]

Başka bir vakada ise psikolojik rahatsızlıklara yol açan, –cinsel tatminle telafi edilmemiş– bir vicdan azabıdır:

> Yirmi yaşındaki Matmazel H.B., bir kadın arkadaşıyla birlikte yaptığı İtalya gezisinden sonra ciddi bir depresyona girer. Odasından çıkmayı reddetmektedir, ağzından tek bir kelime çıkmaz. Bir sağlık merkezine götürülür ve orada durumu kötüleşir. Kendisine hakaret eden sesler duymakta, herkes onunla alay etmektedir, vb. Ebeveyninin evine geri götürülür ve orada da hiç kıpırdamadan bir köşede kalır. Doktora, 'Neden cinayet işlenmeden önce gelmedim?' diye sorar. O ölmüştür. Her şey sönmüş, her şey mahvolmuştur. Kirlidir. Artık ağzından tek bir nota bile çıkaramamaktadır, dünyayla arasındaki köprüler yıkılmıştır... Nişanlısı onunla Roma'da buluştuğunu ve uzun bir direnişten sonra onun kendisine teslim olduğunu itiraf eder; kız ağlama krizleri geçirmiştir... Nişanlısıyla birlikte olmaktan hiçbir zaman zevk almadığını itiraf eder. Onu tatmin eden ve kendisiyle evlenen bir âşık bulduğunda iyileşir.

Çocukluk itiraflarını özetlemiş olduğum "Viyanalı sevimli kız" da ilk erişkinlik deneyimlerinin ayrıntılı ve çarpıcı bir anlatısını sunmuştur. Şunu belirt-

---

13 Stekel, *La Femme frigide*.

mek gerekir ki –daha önceki maceraları iyice uç noktalara varmış olduğu halde– "cinsel yaşama giriş" onun için yine de tümüyle yenidir.

'On altı buçuk yaşında bir büroda çalışmaya başladım. On yedi buçuk yaşında ilk iznimi aldım; benim için çok güzel bir dönemdi. Herkes bana kur yapıyordu... Bürodaki genç bir iş arkadaşıma âşıktım... Birlikte parka gittik. Tarih 15 Nisan 1909'du. Beni bir bankta yanına oturttu. 'Dudaklarınızı açın' diye yalvararak beni öpüyordu; bense kasılıp kapatıyordum dudaklarımı. Ardından, ceketimin düğmelerini açmaya başladı. Ona izin vermeyi çok isterdim ama göğüslerimin olmadığını hatırladım; şayet bana dokunsaydı duyabileceğim şehvet duygusundan vazgeçtim... 7 Nisan'da evli bir iş arkadaşım beni bir sergiye davet etti. Yemekte şarap içtik. İhtiyatlılığımı bir ölçüde yitirdim ve farklı anlamlara çekilebilecek şakalar yapmaya başladım. Bütün yalvarmalarıma rağmen bir araba çağırdı, beni arabanın içine itti ve atlar daha yeni yola koyulmuştu ki beni öptü. Gittikçe teklifsizleşiyor, eli hep daha ileriye gidiyordu. Bütün gücümle kendimi savunuyordum, amacına ulaşıp ulaşmadığını hatırlamıyorum. Ertesi gün büroya canım epeyi sıkılarak gittim. Tırmık izlerimle kaplanmış ellerini gösterdi bana... Onu görmeye daha sık gelmemi istedi... Kabul ettim, içim çok rahat değildi ama merak içindeydim... Cinsel organıma yaklaştığı an yerime dönmek üzere kendimi ondan çekip kurtarıyordum, ama bir keresinde benden daha kurnaz davrandı, beni alt etti ve muhtemelen parmağını vajinama soktu. Acıdan ağladım. 1909 yılının Haziran ayıydı, tatile gittim. Bir kadın arkadaşımla tura çıktım. İki turist çıkageldi. Kendilerine katılmaya davet ettiler bizi. Benim arkadaşım olan adam, kadın arkadaşımı öpmek istedi, o da ona bir yumruk attı. Adam bana geldi, arkadan beni kavradı, üzerine çekti ve öptü. Direnmedim... kendisiyle birlikte gitmeye davet etti beni. Ona elimi verdim ve birlikte ormanın ortasına doğru indik. Beni öptü... cinsel organımı öptü, çok içerlemiştim. Ona, 'Nasıl böyle bir pislik yapabilirsiniz?' dedim. Penisini elime verdi... onu okşadım... ansızın elimi çekti ve olan biteni görmeyeyim diye orasına bir mendil kapattı... İki gün sonra birlikte Liesing'e gittik. Issız bir çayırda aniden paltosunu çıkardı ve otların üzerine serdi... beni, bir bacağı benim bacaklarımın arasında olacak şekilde yere serdi. Hâlâ durumun ciddiyetine inanmıyordum. Beni 'en güzel mücevherim'den yoksun bırakmaktansa öldürmesi için yalvarıyordum. Çok kabalaştı, küfürler etti ve beni polis çağırmakla tehdit etti. Eliyle ağzımı kapattı ve penisini içime soktu. Sonumun geldiğini düşündüm. Midemin döndüğünü hissediyordum. Nihayet işini bitirdiğinde onu katlanılır bulmaya başlamıştım. Beni ayağa kaldırmak zorunda kaldı, çünkü ben sere serpe uzanmış vaziyette kalmıştım. Gözlerime, yüzüme öpücükler konduruyordu. Hiçbir şey görmüyor ve duymuyordum. Beni tutmasaydı, kör bir şekilde arabaların altına girecektim... Trende, ikinci sınıf kompartmanında bizden başka kimse yoktu, yeniden pantolonunu açtı ve bana doğru geldi. Çığlık attım ve tüm tren boyunca,

son basamağa kadar hızla koştum... Sonunda, kendisi için neyin iyi olduğunu bilmeyen aptal bir kaz olduğumu söyleyerek, hiç unutmayacağım haşin ve kulak delici bir kahkahayla bıraktı beni. Viyana'ya dönerken beni tek başıma bıraktı. Vardığımda hemen tuvalete gittim, çünkü kasıklarımdan aşağı sıcak bir şeyler aktığını hissetmiştim. Korku içinde kan izlerini gördüm. Bunu evdekilerden nasıl saklayacaktım? Mümkün olduğu kadar erken yattım ve saatlerce ağladım. Midemin üzerinde hâlâ penisin bastırmasından kaynaklanan basıncı hissediyordum. Garip tavrım ve iştahsızlığım, anneme bir şeyler olmuş olduğunun işaretini vermişti. Ona her şeyi itiraf ettim. Olup bitenleri o kadar da feci bulmadı... İş arkadaşım beni teselli etmek için elinden geleni yapıyordu. Benimle parkta yürüyüş yapmak ve eteğimin altından beni okşamak için karanlık gecelerden yararlanıyordu. Ona izin veriyordum; sadece vajinamın ıslandığını hissettiğim an kendimi ondan kurtarıyordum, çünkü korkunç bir şekilde utanıyordum.'

Birkaç kez onunla otele gider ama yatmaz. Evlenmek istediği çok zengin genç bir adamla tanışır. Onunla yatar, ama hiçbir şey hissetmeden ve tiksinti duyarak. İş arkadaşıyla ilişkisine yeniden başlar, öteki adamdan sıkılmaktadır ve şaşı bakmaya, zayıflamaya başlar. Onu sanatoryuma gönderirler; orada genç bir Rusla yatmanın eşiğine gelir ama son dakikada onu yataktan kovar. Bir doktorla, bir subayla ilişki kurmayı dener, ama cinselliği sonuna kadar götürmeye razı olmaz. İşte o noktada ruhsal olarak hastalanır ve tedavi olmaya karar verir. Tedavisinden sonra kendini, onu seven ve ardından da onunla evlenen bir adama teslim etmeye razı olur. Evliliğinde frijitliği kaybolur.

Benzer bir yığın örnek içinden seçilmiş olan bu birkaç vakada travmayı ya da tiksintiyi belirleyen etken, eşin haşinliği ya da en azından olayın aniliğidir. Cinsel yaşama giriş için en elverişli durum, genç kızın şiddet görmeden ve şaşkınlığa uğratılmadan, hiçbir zorlama olmaksızın ya da kesin bir süre koyulmaksızın, yavaş yavaş çekingenliğini yenmeyi, eşine alışmayı, onun okşamalarını sevmeyi öğrenmesidir. Bu bakımdan, Amerikalı genç kızların yaşama şansına kavuştukları, Fransız genç kızların ise kazanmaya yöneldikleri özgürlükçü töreleri ancak onaylayabiliriz. Bu genç kızlar, neredeyse farkına varmadan, "*necking*" ve "*petting*"den[14] sonuna kadar yaşanan cinsel ilişkilere geçmektedirler. Cinsellik bir tabu niteliği taşımadığı, genç kız eşi karşısında özgür hissettiği ve erkeğin egemen olma özelliği geri planda kaldığı ölçüde, cinsel yaşama giriş kolaylaşır. Âşığı da genç, acemi ve utangaçsa, yani kendi eşitiyse genç kızın dirençleri zayıflayacaktır, ama kadınlaşması da daha az derinlikli olacaktır. Nitekim *Le Blé en herbe*'de [*Olmamış Buğday*] Colette'in Vinca'sı, bekâretinin oldukça hoyrat bir biçimde bozulmasından bir gün sonra, arkadaşı Phil'i şaşırtan bir durgunluk gösterir. Bunun nedeni kendini "sahip olunmuş" hissetmemesidir; tersine, bekâretinden kurtulmayı gurur meselesi yapmış, altüst olup kendini yitirmemiştir. Aslında

14 *Necking*: Kucaklaşıp, öpüşmek; *petting*: birbirini okşamak. –Çn.

Phil boşuna şaşırmaktadır, arkadaşı erkeği tanımamıştır. Claudine, Renaud'nun kollarındaki danstan daha çok zarar görmüş olarak çıkar. Bana, "ham meyve" evresinde takılıp kalmış liseli bir Fransız kızın, arkadaşıyla bir gece geçirdikten sonra, sabah kız arkadaşının yanına koşarak gelip, "C. ile yattım, çok eğlenceliydi" dediğini aktarmışlardı. Amerikalı bir kolej hocası bana, öğrencilerinin kadın olmadan çok önce bakire olmaktan çıktıklarını söylemişti. Erkek arkadaşları onlara çekingenliklerini ürkütmeyecek kadar saygı gösterirler, kendileri de kızların içindeki şeytanı uyandırmayacak kadar genç ve utangaçtırlar. Cinsel kaygıdan kurtulmak için kendilerini erotik deneyimlerin ortasına atan ve bu deneyimleri yineleyen genç kızlar vardır; böylelikle meraklarını gidermeyi ve takıntılarından kurtulmayı umarlar, ama bu edimleri çoğu kez kuramsal bir nitelik taşır, bu da onları, başka kızların fantazmalarla kurguladıkları gelecek kadar gerçekdışı kılar. Meydan okumak için, korkudan veya püriten bir akılcılıkla kendini teslim etmek, sahici bir cinsel deneyimi gerçekleştirmek değildir. Bu şekilde ancak hiçbir tehlike barındırmayan, tatsız tuzsuz bir taklide erişilebilir; cinsel edime kaygı veya utanç eşlik etmez, çünkü heyecan yüzeysel kalmış, haz teni istila etmemiştir. Bekâreti bozulmuş bu bakireler genç kız olarak kalırlar ve muhtemelen, kendilerini duyumsal ve buyurgan bir erkekle mücadele içinde bulduklarında ona bir bakirenin dirençleriyle karşı koyacaklardır. O âna kadar, bir çeşit ergenliği sürdürürler; okşandıklarında gıdıklanırlar, kimi zaman öpüldüklerinde gülmeye başlarlar, fiziksel aşkı bir oyun olarak görürler ve eğlenme havasında değillerse, âşıklarının talepleri onlara uygunsuz ve kaba gelmekte gecikmez. Bir ergenin tiksintilerini, fobilerini, utangaçlığını hâlâ korumaktadırlar. Şayet bu evreyi hiçbir zaman aşamazlarsa –ki Amerikalı erkeklerin dediğine göre birçok Amerikalı kadın için bu geçerlidir– hayatlarını yarı frijit olarak geçireceklerdir. Gerçek cinsel olgunluğa ancak heyecan ve haz içinde kendini ten haline getirmeye rıza gösteren kadın erişir.

Bununla birlikte, ateşli bir mizacı olan kadınlar için bütün zorlukların hafiflediğini düşünmek doğru olmaz. Tersine kimi zaman onların yaşadığı zorluklar daha da artar. Kadının heyecanı, erkeğin hiç bilmediği bir yoğunluğa ulaşabilir. Erkeğin arzusu şiddetlidir ama belli bir yerde yoğunlaşmıştır ve –belki kasılma ânı dışında– bilincini yitirmez erkek. Kadın ise tersine, gerçek bir yabancılaşmaya uğrar. Birçok kadın için bu başkalaşım, aşkın en şehvetli ve nihaî ânıdır, ama aynı zamanda büyülü ve ürkütücü bir nitelik taşır. Kadın öylesine kendi dışında, kendini yitirecekmiş gibi görünür ki erkeğin, kollarının arasında tuttuğu kadın karşısında korkuya kapıldığı olur. Kadının hissettiği altüst oluş, erkeğin saldırgan çılgınlığından çok daha köklü bir dönüşümdür. Bu ateş onu utançtan kurtarır, ama uyandığında ona utanç ve tiksinti hissettirir. Onu mutlulukla –hatta gururla– kabullenmesi için kadının en azından şehvet ateşiyle dolup taşmış olması gerekir. Arzularını görkemli bir biçimde doyurabilmişse onlara sahip çıkar, aksi takdirde onları öfkeyle reddeder.

Burada kadın erotizminin en önemli sorununa parmak basmış oluyoruz: Erotik yaşamının başında, kadının feragat edişi şiddetli ve kesin bir hazla telafi olmaz. Şayet utanma ve gururdan fedakârlık etmekle cennetin kapıları açılsaydı, bunu çok daha kolay yapabilirdi. Ama gördüğümüz gibi bekâretin bozulması, çocuk erotizminin mutlu bir biçimde sonuna ermesi değildir, tam tersine tuhaf bir görüngüdür. Vajinadan zevk alma hemen başlamaz; Stekel'in –bir yığın seksolog ve psikanalistin doğruladığı– istatistiklerine göre, kadınların ancak %4'ü ilk birleşmede zevk almakta, %50'si ancak haftalar, aylar, hatta yıllar geçtikten sonra vajina yoluyla haz duymaktadır. Burada psikolojik etkenlerin çok önemli bir rolü vardır. Kadında çoğunlukla bilinçli olgularla onların organik ifadesi arasında hiçbir mesafe olmaması anlamında kadın bedeni özellikle "histerik"tir. Kadının ahlakî dirençleri hazzın ortaya çıkmasını engeller; bu dirençler, onları telafi edecek hiçbir şey olmadığı için sürüp gider ve giderek güçlenen bir engel oluştururlar. Birçok durumda bir kısırdöngü oluşur. Sevgilinin başlardaki bir beceriksizliğinin, bir sözünün, sakar bir hareketinin, kibirli bir gülümsemesinin tüm bir balayı, hatta evlilik yaşamı boyunca sürecek etkileri olur. Derhal haz duymamaktan düşkırıklığına uğrayan genç kadın, daha mutlu bir deneyime hazır hale gelmesini zorlaştıran bir kin besler. Normal doyumun sağlanmadığı durumda erkeğin kadına, birtakım ahlakçı efsaneler ne derse desin, klitoris yoluyla onu gevşetip rahatlatarak haz verebileceği doğrudur. Ama birçok kadın bunu reddeder, çünkü bu haz, vajinal hazdan farklı olarak dışarıdan *verilmiş* bir haz gibi görünür; çünkü, her ne kadar kadın sadece kendi doyumunu düşünen erkeklerin bencilliğinden mustarip olsa da, aşırı vurgulu bir haz verme istenci de onu incitir. "Başkasına haz vermek" der Stekel, "ona egemen olmak anlamına gelir; kendini birisine vermek, kendi istencinden vazgeçmektir." Aldığı haz, başarılı bir normal birleşmede olduğu üzere doğal biçimde erkeğin hazzından doğuyormuş gibi geldiğinde, kadın hazzı daha kolay kabul eder. Yine Stekel, "Kadınlar eşlerinin kendilerine boyun eğdirmek *istemediğini* fark ettiklerinde sevinçle boyun eğerler" der, ama tersine böyle bir istenci hissettiklerinde de isyan ederler. Birçoğu erkeğin kendilerini elleriyle okşamasını reddeder, çünkü el, kendi verdiği hazda payı olmayan bir alettir, ten değil etkinliktir. Cinsel organın kendisi, arzunun doldurduğu bir ten olarak değil de beceriyle kullanılan bir alet gibi göründüğünde kadın aynı tiksintiyi duyacaktır. Ayrıca telafi anlamına gelecek her şey kadına, normal bir kadının duyacağı duyumları tanımaktaki başarısızlığının doğrulanması olarak görünecektir. Stekel, çok sayıda gözleme dayanarak, frjit denen kadınların bütün arzularının norma uyduğunu kaydeder. "Orgazma normal bir kadın gibi ulaşmak isterler, başka hiçbir yol onları manevî olarak doyurmaz."

Dolayısıyla erkeğin tutumu son derece önemlidir. Şayet arzusu şiddetli ve hoyratsa eşi onun kolları arasında kendini salt bir nesneye dönüşmüş gibi hisseder, ama eğer fazla denetimli ve fazla uzaksa da kendini ten olarak oluşturmaz. Kadından kendini nesne haline getirmesini ister, ama karşılığında erkek üzerinde bir etkisi olmasını istemez. Her iki durumda da kadının gururu isyan eder; tensel

bir nesneye dönüşmesi ile kendi öznellik talebini bağdaştırabilmesi için, kendini erkeğin avı haline getirirken erkeği de kendi avı haline getirmesi gerekir. Bu yüzdendir ki kadınlar bu kadar sıklıkla frijit kalmakta inat ederler. Âşığı kadını baştan çıkarmıyorsa, soğuksa, özensiz ya da beceriksizse, onun cinselliğini uyandırmayı başaramaz ya da onu doyumsuz bırakır, ama erkeksi ve ustaysa da kadının tepkisel olarak kendisini reddetmesine yol açabilir. Kadın onun egemen olmasından korkar. Bazı kadınlar ancak utangaç, ehil olmayan, hatta yarı iktidarsız ve kendilerini ürkütmeyen erkeklerle birlikteyken haz duyabilirler. Erkeğin sevgilisinde nahoş duygular ve kin uyandırması kolaydır. Kin, kadınların frijitliğinin en yaygın kaynağıdır. Kadın, maruz kaldığını düşündüğü bütün hakaretlerin bedelini yatakta aşağılayıcı bir soğuklukla ödetir erkeğe. Bu tavrında çoğu kez saldırgan bir aşağılık karmaşası vardır: Madem ki beni sevmiyorsun, madem ki sana zevk vermemi engelleyen kusurlarım var ve horgörülecek biriyim, ben de aşka, arzuya, hazza teslim olmayacağım. Erkek özensiz davranarak kendisini aşağılamışsa, kıskançlığını tahrik etmişse, aşkını ilan etmekte çok gecikmişse, kadın evlenmek istediği halde onunla sadece sevgililik ilişkisi kurmuşsa, kadın hem ondan hem de kendisinden işte böyle öç alır. Mutlu başlayan bir ilişki sırasında bile kadının kırgınlığı aniden ortaya çıkabilir ve bu tepkiye yol açabilir. Bu düşmanlığa yol açan erkeğin kendisinin onun üstesinden gelmeyi başardığı enderdir. Yine de sevgiye ya da saygıya ilişkin ikna edici bir kanıt durumu değiştirebilir. Meydan okuyan ve sevgilisinin kolları arasında gerginleşen kimi kadınların, parmaklarına takılan nikâh yüzüğüyle dönüştükleri görülmüştür. Mutlu olan, gururu okşanan, vicdanı huzura kavuşan bu kadınların tüm dirençleri yıkılmıştır. Ama küstürülmüş bir kadını mutlu bir sevgiliye ya da eşe dönüştürmeyi en çok saygın, âşık ve nazik bir yeni erkek becerecektir; şayet bu erkek onu aşağılık karmaşasından kurtarırsa kadın kendini şevkle ona verecektir.

Stekel'in *La Femme frigide* adlı eseri esas olarak, kadınların frijitliğinde psikolojik etkenlerin rolünü göstermeyi hedeflemektedir. Aşağıdaki örnekler frijitliğin pek çok kez kocaya ya da sevgiliye duyulan hıncın yol açtığı bir davranış olduğunu göstermektedir:

> Matmazel G.S. kendini bir erkeğe verir, onun kendisiyle evlenmesini beklemektedir, ama ısrarla 'evlenmeye can atmadığını, kendini bağlamak istemediğini' söyler. Özgür kadın rolünü oynamaktadır. Aslında bütün ailesi gibi o da ahlakın kölesidir. Ne var ki sevgilisi ona inanmakta ve evlilikten hiç söz etmemektedir. Genç kadının direngenliği giderek artar ve sonunda duygusuzluğa kadar varır. Nihayet adam evlenme teklifinde bulununca, ona karşı duygularını yitirdiğini itiraf ederek ve bir birleşmenin sözünü bile duymak istemediğini söyleyerek ondan öcünü alır. Artık mutlu olmak istememektedir. Çok fazla beklemiştir... Kıskançlıktan kendini yiyip bitirmiş ve adamı gururla reddetmek üzere, kaygı içinde, evlilik teklif etmesini beklemiştir. Ardından, sırf sevgilisini incelikli bir şekilde cezalandırmak için intihar girişiminde bulunur.

O güne kadar kocasıyla sevişmekten zevk alan ama çok kıskanç olan bir kadın, geçirdiği bir hastalık sırasında kocasının kendisini aldattığını sanır. Eve döndüğünde, kocasına soğuk davranmaya karar verir. O kendisine saygı duymadığına ve ancak ihtiyacı olduğunda kendisini kullandığına göre, artık ondan heyecan duymamalıdır. Döndüğünden beri frijittir. Başlangıçta heyecan duymamak için küçük hilelere başvurur. Kocasını kendi kadın arkadaşına kur yaparken hayal eder. Ama kısa süre içinde orgazm yerini sancılara bırakır...

On yedi yaşındaki bir genç kız bir erkekle bir ilişki içindedir ve yaşadığı cinsellikten yoğun bir haz duymaktadır. On dokuz yaşında gebe kaldığında, sevgilisinden kendisiyle evlenmesini ister; adam kararsız kalır ve ona kürtaj olmasını tavsiye eder, kız ise bunu reddeder. Üç hafta sonra, sevgilisi kendisiyle evlenmeye hazır olduğunu bildirir ve kızla evlenir. Ama kız o üç haftalık işkenceyi hiçbir zaman bağışlamaz ve frijit olur. Daha sonra, kocasıyla giriştiği bir hesaplaşma frijitliğini yenmesini sağlar.

Madam N.M. kocasının, evlendiklerinden iki gün sonra eski bir sevgilisini görmeye gittiğini öğrenir. Önceleri yaşadığı orgazm bir daha geri gelmemek üzere yok olur. Kadın, düşkırıklığına uğrattığını düşündüğü kocasına artık hiç zevk veremeyeceği fikrine saplanmıştır; frijitliğinin nedeni budur.

Kadın, dirençlerinin üstesinden gelip bazen kısa bazen de uzun bir süre sonra vajina yoluyla zevk almaya başladığında bile, bütün güçlükler ortadan kalkmamıştır, çünkü onun cinselliğinin ritmiyle erkek cinselliğininki çakışmamaktadır. Onun zevk alması erkeğinkinden çok daha uzun sürer.

Kinsey raporu erkeklerin belki de dörtte üçünün, cinsel ilişkinin başlamasını izleyen iki dakika içinde orgazm olduğunu söyler. Yüksek tabakadan çok sayıda kadının durumunun, orgazma ulaşmak için on ila on beş dakika boyunca son derece etkin bir uyarılmaya gerek duyacak kadar cinsel ilişkilere elverişsiz olduğu ve yaşamları boyunca hiç orgazm olmamış kadınların sayısının epeyce yüksek olduğu göz önüne alındığında, erkeğin eşiyle uyumlu bir ilişki sağlayabilmesi için doğal olarak boşalmadan cinsel faaliyeti uzatabilecek, tamamen istisnaî bir beceriye sahip olması gerekir.

Görünüşe göre Hindistan'da koca evlilik görevini yerine getirirken, kendini duyduğu zevkten soyutlayıp karısının zevkini uzatmak için rahatça pipo içermiş. Batı'da bir Kazanova'yı gururlandıran daha ziyade "vuruş"larının sayısıdır; en büyük gurur kaynağı ise eşinin teşekkür çığlığı atmasını sağlamaktır. Erotizm geleneğine göre bu, o kadar da sık gösterilebilen bir marifet değildir. Erkekler eşlerinin yaman istekleri olduğundan kolayca yakınırlar. Kudurmuş bir dölyatağıdır o, bir dev anasıdır, açgözlüdür, bir türlü doymak bilmez. Montaigne bu bakış açısını *Essais*'nin [*Denemeler*] III. kitabında sergiler (bölüm V).

Kadınlar aşk meselelerinde, bizden hiç karşılaştırılamayacak kadar daha yetenekli ve ateşlidir, bazen erkek bazen kadın olan bu eski rahibin anlattığı da budur; ayrıca böyle olduğunun kanıtını eskiden, farklı yüzyıllarda, bu

> işin ünlü üstatları olan bir Roma imparatorunun ve imparatoriçesinin kendi ağızlarından öğrendik. İmparator bir gecede tutsağı Samaratlardan on bakirenin kızlığını bozdu, ama imparatoriçe ihtiyacına ve beğenisine göre eş değiştirerek, gerçekten bir gecede tam yirmi beş iş tuttu.
> *Adhuc ardens rigidae tentigine vulvæ*
> *Et lassata viris, necdum satiata, recessit.*[15]
> [*Hazdan hâlâ yanarken, baygın ama doymamış halde çekildi.*]
> Katalonya'da kocasının sürekli istemesinden yakınan bir kadınla (bana kalırsa bundan rahatsız olduğundan değil, çünkü sadece inançta mucizeye inanırım...) ... kocası arasında çıkan ihtilafta, Aragon Kraliçesi bir karar çıkararak devreye girdi. İyi yürekli kraliçe... kurulun verdiği karardan sonra, meşru ve zorunlu sınır olarak günde altı kereyi belirledi. Böylece cinsel ihtiyacın ve arzunun baskısı azaltılarak, rahatlatılarak, kalıcı ve değişmez bir usul getirildiğini söylüyordu.[16]

Çünkü aslında şehvetin kadındaki ve erkekteki tezahür biçimleri hiç de aynı değildir. Daha önce söylediğim gibi, vajina yoluyla duyulan hazzın kesin bir orgazmla sonuçlanıp sonuçlanmadığını tam olarak bilmiyoruz. Kadınların bu konuda sırlarını açtıkları pek enderdir ve kesin bilgiler vermek istediklerinde bile anlattıkları son derece muğlak kalır; tepkiler kişilere göre değişiyor gibi görünmektedir. Kesin olan bir şey varsa o da birleşmenin erkek için kesin bir biyolojik ereğinin olduğudur: Boşalma. Elbette bu erek, bir yığın çok karmaşık başka yönelimden geçerek hedeflenir, ama bir kez gerçekleştiğinde, arzunun doyurulması değilse bile bir sonucu, en azından ortadan kalkması olarak görünür. Kadındaysa tam tersine, başlangıçta hedef belli değildir ve fizyolojik olmaktan çok psikolojik bir nitelik taşır. Kadın heyecanın, genel olarak şehvetin peşindedir, ama bedeni, aşk edimi için hiçbir kesin sonuç tasarlamaz. Bu yüzdendir ki onun için birleşme hiçbir zaman tam olarak sonlanmaz, hiçbir ereği yoktur. Erkeğin hazzı son hızla yükselir, belli bir eşiğe eriştiğinde tamamlanır ve ani bir şekilde orgazmla sönümlenir; cinsel edimin yapısı sonlu ve süreksizdir. Kadının hazzı ise tüm bedenine yayılır; her zaman cinsel organlarda odaklanmaz; öyle olduğunda bile vajinanın kasılmaları gerçek bir orgazmdan çok, ritmik olarak doğan, geriye çekilen, yeniden oluşan, bazı anlarda doruğa erişen, ardından arası açılan ve hiçbir zaman tam olarak yok olmadan eriyen bir dalgalanmalar sistemi oluşturur. Hiçbir belirli sonucu olmadığı için haz, sonsuzluğun peşindedir. Kadının erotik olanaklarını sınırlayan, kesin bir doyumdan çok çoğu kez sinirlerin veya kalbin yorgunluğu ya da psikolojik bir doygunluktur. Doyuma ulaştığında, tükendiğinde bile kadın tam olarak kurtulmaz.

---

15 Juvenalis.

16 Montaigne, *Denemeler*, Üçüncü Kitap, Çev. Temel Keşoğlu, Doruk Yayıncılık, 2010, s. 87-88. Değiştirilmiş çeviri. –*Çn.*

Juvenalis'in ifadesiyle, *Lassata necdum satiata*[17].

Eşine kendi ritmini ısrarla dayatmak isteyen ve onu orgazma getirmek için hararetle uğraşan erkek çok büyük bir hata işlemektedir. Bu çaba çoğu kez, kadının kendi tarzında yaşamakta olduğu şehveti bitirmekten başka bir işe yaramaz.[18] Bu erotizm biçimi, kendi kendini sonlandıracak kadar esnektir. Vajinada ya da cinsel organların bütününde yoğunlaşan ya da bedenin tümünden yayılan kimi kasılmalar bir gevşeme getirebilir. Bazı kadınlarda bu kasılmalar, orgazm sayılabilecek kadar düzenli ve şiddetli olabilir, ama âşık bir kadın için erkeğin orgazma ulaşması da rahatlatıcı ve doyum verici bir son olabilir. Ayrıca kadının erotizmi bir süreklilik içinde, dingin ve yumuşak bir biçimde dağılabilir. Başarılı bir sevişme, kılı kırk yaran ama kolaycı bir yığın erkeğin sandığı gibi hazzın matematiksel olarak eşzamanlı olmasını değil, karmaşık bir erotizm biçiminin kurulmasını gerektirir. Birçok erkek, bir kadına "zevk vermenin" bir zaman ve teknik, dolayısıyla da şiddet meselesi olduğunu sanır; kadın cinselliğinin durumun bütünü tarafından koşullandırıldığını bilmez bile. Dediğimiz gibi, kadının şehveti bir çeşit büyülenmedir, kendini mutlak olarak bırakmayı gerektirir; sözler ve hareketler okşayışların büyüsünü bozduğunda, kadının büyülenmesi de dağılır. Kadınların bu kadar sıklıkla gözlerini kapatmaları da bu yüzdendir. Fizyolojik olarak burada söz konusu olan, gözbebeğinin büyümesini telafi etmeye yönelik bir reflekstir, ama kadın karanlıkta bile gözlerini yumar. Her tür dekoru ortadan kaldırmak, ânın, kendisinin ve sevgilisinin tekilliğini ortadan kaldırmak, anne karnı kadar belirsiz bir tensel karanlığın ortasında kendini yitirmek ister. Ve daha özel olarak, erkeği karşısına diken o ayrılığı ortadan kaldırmayı, onunla kaynaşmayı diler. Kendini nesne haline getirirken bir özne olarak kalmayı arzu ettiğini söylemiştik. Tüm bedeniyle arzu ve heyecan olduğu için erkekten daha köklü bir biçimde yabancılaşan kadın, ancak eşiyle birleşme halinde özne olmaya devam edebilir. Her ikisi için de almakla vermenin birbirine karışması gerekecektir; şayet erkek vermeden sadece almakla yetinirse ya da kendisi zevk almadan zevk vermeye girişirse, kadın kendini yönetilmiş gibi hisseder. Kendini Başka olarak gerçekleştirdiği andan itibaren özsel olmayan başkadır, başkalığı yadsıması gerekir. Bedenlerin ayrılma ânı bu yüzden onun için her zaman üzücüdür. Erkek, cinsel birleşmeden sonra hüzünlü de olsa sevinçli de, kendini doğa tarafından aldatılmış gibi de hissetse kadını yenmiş gibi de, her durumda teni inkâr eder. Yeniden eksiksiz bir beden olur, uyumak, yıkanmak, sigara içmek, açık havaya çıkmak ister. Kadınsa, onu ten haline getiren büyülenme tümüyle dağılana kadar tensel teması uzatmak ister. Ayrılmak, yeni bir sütten kesilme

17 Lat. Bıkmış ama doymamış. –*En.*

18 Lawrence bu iki erotizm biçimi arasındaki karşıtlığı çok iyi görmüştür. Ama onun yaptığı gibi kadının orgazma erişmemesi *gerektiğini* söylemek, keyfî bir yaklaşımdır. Kadını ne pahasına olursa olsun orgazma getirmeye çalışmak ne kadar yanlışsa, *Le Serpent à plumes*'de Cipriano'nun yaptığı gibi, buna her durumda karşı çıkmak da o kadar yanlıştır.

kadar acılı bir kopuştur; ondan çok ani bir şekilde ayrılan sevgiliye hınç duyar. Ama onu en çok yaralayan, bir an için gerçekliğine inandığı kaynaşmayı yadsıyan sözlerdir. Madeleine Bourdouxhe'un öyküsünü anlattığı "Gilles'in karısı", kocası ona "Zevk aldın mı?" diye sorduğunda geri çekilir. Eliyle kocasının ağzını kapar. Bu sözcük birçok kadını tiksindirir, çünkü hazzı içkin ve apayrı bir duyuma indirger. "Yetti mi? Daha istiyor musun? İyi miydi?" Bu soruyu sormak başlı başına ayrılığı açığa vurur; aşk edimini, erkeğin yönetimini üstlendiği mekanik bir işleme dönüştürür. Zaten erkek tam da bu nedenle sormaktadır bu soruyu. O, kaynaşma ve karşılıklılıktan çok daha fazla, egemenlik kurmanın peşindedir. Çiftin birliği bozulduğunda, kendisi tek özne olarak kalır. Bu ayrıcalıktan vazgeçmek için çok sevmek ya da cömert olmak gerekir. Kadının kendini küçük düşmüş, kendine rağmen sahip olunmuş hissetmesi erkeğin hoşuna gider. Kadından hep, onun kendisinin verdiğinden biraz daha fazlasını almak ister erkek. Şayet o aşk edimini bir mücadele olarak görmesine yol açan bir sürü karmaşayı peşinden sürüklüyor olmasaydı, kadın yaşadığı güçlüklerin birçoğundan kurtulurdu ve o zaman yatağı bir arena gibi görmezdi.

Bununla birlikte genç kızda, narsisizm ve gururun yanı sıra bir hâkim olunma arzusu da gözlenmektedir. Bazı psikanalistlere göre mazoşizm kadının özelliklerinden biridir ve kadın, erotik yazgısına bu eğilimi sayesinde uyum gösterebilmektedir. Ancak mazoşizm çok karışık bir kavramdır, dolayısıyla bu kavramı daha yakından incelememiz gerekir.

Psikanalistler Freud'u izleyerek üç farklı mazoşizm biçiminden söz ederler. Bunlardan biri, acıyla şehveti birleştiren mazoşizm biçimidir, bir diğeri erotik bağımlılığın kadın tarafından kabul edilmesidir, üçüncüsü ise bir kendini cezalandırma mekanizmasıdır. Onlara göre kadın mazoşisttir, çünkü bekâretin bozulması ve doğum aracılığıyla hazla acı birbirine bağlanır ve kadın edilgenlik rolüne rıza gösterir.

Her şeyden önce acıya erotik bir değer atfetmenin, hiçbir şekilde edilgen bir boyun eğme anlamına gelmediğini belirtmek gerekir. Acı çoğu kez, ona maruz kalan kişinin diriliğinin artmasına, bizzat heyecan ve hazzın şiddetiyle uyuşmuş bir duyarlılığın uyanmasına yol açar. Tenin karanlığında patlayan göz kamaştırıcı bir ışıktır ve âşığı baygın düştüğü araftan çıkarır, onun yeniden zevkin içine dalmasını mümkün kılar. Normal olarak acı, erotik çılgınlığın bir parçasıdır. Birbirine karşılıklı zevk vermekten büyülenen bedenler, birbirine kavuşmak, birleşmek, mümkün olan her biçimde birbiriyle yüzleşmek ister. Erotizmde bir kendinden kopma, bir taşınma, bir esrime vardır. Acı da benin sınırlarını yıkar, bir aşma ve doruk noktasıdır. Acı, cinsellik âlemlerinde her zaman önemli bir rol oynamıştır, ayrıca mükemmel hazla acının birbirine bitişik duygular olduğu bilinir. Bir okşayış işkence haline gelebilir, eziyet haz verebilir. Sıkı sıkı sarılmak kolayca ısırmaya, çimdiklemeye, tırmalamaya götürür insanı. Bu davranışlar genel olarak sadistçe değildir; yok etme değil kaynaşma arzusunu ifade ederler. Bunlara maruz kalan kişi de kendini yadsımak ve aşağılamak değil, birleşmek

istemektedir. Ayrıca bunlar erkeklere özgü davranışlar değildir, tam tersine. Aslında acı sadece bir kölelik ifadesi olarak kavrandığında ve istendiğinde mazoşizm anlamına gelir. Bekâret bozulmasının verdiği acıya gelince, ona kesinlikle haz eşlik etmez. Bütün kadınlar doğum ağrılarından korkar ve çağdaş yöntemler onları bu ağrılardan kurtardığı için memnundurlar. Acının kadın cinselliğindeki yeri, erkek cinselliğinde olduğundan ne daha çoktur ne de daha az.

Öte yandan, kadının uysallığı son derece belirsiz bir kavramdır. Genç kızların çoğunlukla *düş dünyalarında* bir yarı tanrının, bir kahramanın, bir erkeğin egemenliğini kabul ettiklerini görmüştük, ama bu yine narsisistik bir oyundan ibarettir. Hiçbir şekilde kızın gerçeklikte bu otoritenin tensel ifadesine katlanmaya hazır olduğu anlamına gelmez. Tersine, kadın çoğu kez hayranlık ve saygı duyduğu erkeği reddeder ve kendini saygınlık taşımayan birine teslim eder. Düşlerde somut davranışların anahtarını aramak yanlıştır, çünkü bunlar birer düş olarak yaratılmış ve beslenmiştir. Tiksinti ve hoşnutluk karışımı bir duyguyla tecavüz edilmeyi düşleyen küçük kız, tecavüze uğramayı *arzu* etmez ve şayet gerçekleşecek olsa bu olay dayanılmaz bir felaket olur. Daha önce, Marie Le Hardouin'de bu ayrımın tipik bir örneğini görmüştük. Ayrıca kendisi şunları da yazmıştır:

> Ama kendimi yok etme yolunda, ancak burun deliklerimi sıkarak ve kalbim atarak girebildiğim bir alan kalmıştı. Burası, aşk duyumsallığının ötesinde beni başlı başına duyumsallığa götüren alandı... Düşlerimde gizli gizli yapmadığım rezillik kalmadı. Mümkün olan her şekilde kendimi olumlama gereksiniminden mustariptim.[19]

Ayrıca, Marie Bashkirtseff örneğini de anımsamakta yarar vardır:

> Bütün hayatım boyunca kendimi *isteyerek* bir çeşit *düşsel egemenliğin* altına sokmaya çalıştım, ama bunu denediğim insanların hepsi benimle karşılaştırıldığında o kadar sıradandı ki onlardan ancak tiksinti duydum.

Öte yandan, kadının cinsel rolünün büyük ölçüde edilgen olduğu doğrudur, ama erkeğin olağan saldırganlığı sadistlik olmadığı gibi, bu edilgen konumu dolaysız olarak yaşamak da mazoşistlik değildir. Kadın okşayışları, heyecanı, duhulü kendi hazzına doğru aşabilir ve böylece kendi öznelliğini olumlamayı sürdürebilir. Ayrıca sevgilisiyle birleşmeyi, kendini ona vermeyi de isteyebilir. Bu, kendinden vazgeçmek değil, kendi ötesine geçmek anlamına gelir. Mazoşizm, birey başkasının bilinci aracılığıyla kendini salt nesne olarak kurmayı, kendini kendine nesne olarak temsil etmeyi, nesneymiş gibi davranmayı seçtiğinde ortaya çıkar. "Mazoşizm başkayı kendi nesnelliğimle büyülemek değil, kendimi başkası için olan nesnelliğimle büyülemektir."[20] Sade'ın Juliette'i ya da *La Philosophie dans le boudoir*'daki [*Yatak Odasında Felsefe*] küçük bakire, kendi hazları için kendilerini mümkün olan her şekilde erkeklere teslim ederken hiçbir şekilde mazoşist değillerdir. Lady Chatterly ya da Kate, tümüyle teslim olmaya rıza

19 *La Voile noire*.

20 J.-P. Sartre, *L'Être et le Néant*.

gösterdikleri halde mazoşist değildir. Mazoşizmden söz edilebilmesi için, benin *çıkarılıp koyulmuş* olması ve bu yabancılaşmış suretin temelinde başkasının özgürlüğünün yattığının düşünülmesi gerekir.

Nitekim bazı kadınlarda bu anlamda gerçek bir mazoşizme rastlanır. Genç kız mazoşizme yatkındır, çünkü kolayca narsisist olur; narsisizm ise kendini beninde yabancılaştırmaktır. Kadın, cinselliğe girişinin başlangıcında şiddetli bir heyecan ve arzu duysaydı, deneyimlerini sahici bir biçimde yaşayacak ve onları ben olarak adlandırdığı o ideal kutba yansıtmaktan vazgeçecekti, ama frijitlikte ben kendini olumlamayı sürdürür, öyle olunca da onu erkeğin nesnesi haline getirmek bir hata gibi görünür. Nitekim "Sadizm gibi mazoşizm de suçluluk duygusunun üstlenilmesidir. Gerçekten de salt nesne olduğum için suçluyumdur." Sartre'ın bu düşüncesi, Freudcu kendini cezalandırma kavramıyla örtüşür. Genç kız benini başkasına teslim ettiği için kendini suçlu görür ve aşağılanmayla köleliği bile isteye ikiye katlayarak kendini cezalandırır. Bakirelerin müstakbel sevgililerine meydan okuduklarını ve gelecekteki boyun eğişlerinden dolayı çeşitli işkencelerle kendilerini cezalandırdıklarını gördük. Sevgili, bir gerçeklik olarak karşılarında olduğunda da bu tutumlarında ısrar ederler. Frijitliğin kendisinin de kadının gerek kendine gerekse eşine verdiği bir ceza olarak ortaya çıktığını görmüştük. Gururu yaralanmış kadın, erkeğe ve kendine hınç duyar ve kendine haz duymayı yasaklar. Mazoşizm söz konusu olduğunda kadın kendini çılgınca erkeğin kölesi haline getirecek, ona hayranlık dolu sözler söyleyecek, aşağılanmak, dövülmek isteyecektir. Yabancılaşmaya razı olduğu için duyduğu öfkeyle kendini giderek daha çok yabancılaştıracaktır. Örneğin Mathilde de La Mole'un davranışı buna oldukça açık bir biçimde uymaktadır: Kendini Julien'e verdiği için kendine kızar, bu yüzden zaman zaman onun ayaklarına kapanır, bütün kaprislerine boyun eğmek ister, onun için saçlarını feda eder, ama aynı zamanda, kendine karşı olduğu kadar ona karşı da isyandadır; onun kolları arasında buz kestiğini sezebiliriz. Mazoşist kadının yapmacık teslimiyeti, onu hazdan alıkoyan yeni engeller yaratır; bu kadın aynı zamanda hazzı tadamadığı için kendisinden öç alır. Frijitlikten mazoşizme giden kısırdöngü sonsuza dek sürebilir ve o zaman, bir telafi mekanizması olarak sadistçe davranışları beraberinde getirir. Ama erotik olgunlaşma kadını frijitlikten ve narsisizmden kurtarabilir de. Bu durumda kadın cinsel edilgenliğini üstlenerek, onu oynamak yerine dolaysız bir biçimde yaşayabilir. Çünkü mazoşizmin paradoksu, öznenin tam da kendinden vazgeçme çabası içinde durmaksızın kendini yeniden olumlamasıdır. Kendini düşünmeden verdiğinde, kendiliğinden başkaya yöneldiğinde, özne kendini unutmayı başarır. Dolayısıyla kadının mazoşizm eğilimine erkekten daha açık olacağı doğrudur. Edilgen nesne olarak erotik konumu onu edilgenliği oynamaya teşvik eder; bu oyun, narsisist isyanlarının ve bunların sonucu olan frijitliğin onu yönlendirdiği kendini cezalandırmadır. Şu bir gerçektir ki birçok kadın, özellikle de genç kız mazoşisttir. Colette, *Mes apprentissages*'da [*Çıraklık Dönemim*] ilk aşk deneyimlerinden söz ederken bize şu itirafta bulunur:

> Gençliğin ve cahilliğin de payıyla, başlangıçta bayağı sarhoştum, suçluluk dolu bir sarhoşluk, ergenliğe özgü korkunç ve berbat bir coşku içindeydim. Evlenme çağına ancak gelmiş ama olgun bir erkeğin gösterisi, oyuncağı, çapkınlıktaki başyapıtı olmayı düşleyen pek çok kız vardır. Bu, tatmin ederken kefaretini ödedikleri çirkin bir hevestir. Ergenlik çağının tebeşir ve kömür kemirme alışkanlığı gibi, diş temizleme suyunu içmek, açık saçık kitaplar okumak ve avuçlarına iğne batırmak gibi nevrozlarına eşlik eden bir heves...

Mazoşizmin çocukluk sapkınlıklarının bir parçası olduğu, kadının cinsel yazgısının yarattığı çatışmanın sahici bir çözümü değil, onun iyice içine dalarak ondan kaçmak olduğu daha iyi ifade edilemezdi. Mazoşizm hiçbir şekilde kadın erotizminin normal ve mutlu bir biçimde serpilmesini temsil etmez.

Cinselliğin normal biçimde serpilmesi, –aşkta, şefkatte, duyumsallıkta– kadının edilgenliğinin üstesinden gelmeyi ve eşiyle bir karşılıklılık ilişkisi kurmayı başarmasını gerektirir. Erkek ve kadın erotizmi arasındaki asimetri, cinsiyetler arası mücadele sürdükçe çözülemeyecek sorunlar yaratmaktadır. Kadın erkeğin hem arzu hem de saygı duyduğunu hissederse bu sorunlar kolayca çözülebilir. Erkek kadının tenini arzularken bir yandan da onun özgürlüğünü tanırsa, kadın kendini nesne haline getirdiği anda yeniden özsel olan haline gelir, rıza göstererek boyun eğdiğinde özgür olmaya devam eder. İşte o zaman, sevgililerin her biri ortak bir zevki kendi biçiminde yaşayabilir; hazzın kaynağı başka olduğu halde, eşlerin her biri onu kendi hazzı olarak deneyimler. Almak ve vermek sözcükleri anlamlarını değiş tokuş eder, sevinç şükrandır, haz ise şefkat. Somut ve tensel bir biçim altında, başkaya ve bene ilişkin en derin bilinçle, başka ve ben karşılıklı olarak birbirini tanır. Kimi kadınlar erkek cinsel organını kendi bedenlerinin bir parçası gibi hissettiklerini söylerler, bazı erkeklerse kendilerinin, içine girdikleri kadın *olduklarına* inanırlar. Bu ifadeler elbette doğru değildir, *başka* olma boyutu varlığını sürdürür, ama şu bir gerçektir ki başkalık artık düşmanca bir nitelik taşımamaktadır. Cinsel edime heyecan verici özelliğini kazandıran, bedenlerin ayrılık içinde birliklerine ilişkin bu bilinçtir. Bu heyecan, birlikte sınırlarını tutkuyla yadsıyan ve olumlayan iki varlık hem benzer hem de farklı olduğu ölçüde daha da sarsıcıdır. Onları pek çok kez birbirinden ayıran bu fark, birleştiklerinde duydukları hayranlığın kaynağı haline gelir. Kadın, kendisini yakan durağan ateşin tersine dönmüş şeklini erkeğin coşkusunda hayranlıkla izler, erkeğin gücü onun erkek üzerindeki iktidarıdır. Kendi gülümsemesi nasıl ona haz veren erkeğe aitse, yaşamla dolmuş bu cinsel organ da kendisine aittir. Erkekliğin ve kadınlığın tüm zenginlikleri, birbirleri aracılığıyla kendilerini yansıtarak ve yeniden ayağa kalkarak, hareketli ve esrik bir birlik oluştururlar. Böyle bir uyum için gerekli olan şey, teknik birtakım inceliklер değil, dolaysız bir erotik çekim temelinde beden ve ruhun karşılıklı cömertliğidir.

Bu cömertlik çoğunlukla erkekte kibir, kadındaysa utangaçlık yüzünden engellenir. Kadın ketlenmelerinin üstesinden gelemediği sürece bu cömertliğe ulaşamayacaktır. Cinselliğin tam olarak serpilmesinin kadında genellikle epey-

ce gecikmesi bundan ötürüdür. Kadın erotik olarak doruk noktasına otuz beş yaşına doğru erişir. Ama şayet evliyse, ne yazık ki kocası artık onun frijitliğine alışmıştır. Kadın hâlâ yeni sevgilileri baştan çıkarabilir ama tazeliğini yitirmeye başlamıştır: Zamanı sınırlıdır. Birçok kadın ancak arzu edilir olmaktan çıktığında arzularını nihayet sahiplenmeye karar verir.

Kadının cinsel yaşamının koşulları sadece bu verilere değil, toplumsal ve ekonomik durumunun bütününe bağlıdır. Bu bağlam olmaksızın onu daha derinlemesine incelemeye kalkışmak, soyut bir düzeyde kalmak anlamına gelecektir. Yine de bizim incelememizden, genel olarak geçerli kimi sonuçlar çıkmaktadır. Erotik deneyim, içinde bulundukları durumun çiftanlamlılığını insan varlıklarına en çarpıcı biçimde gösteren deneyimlerden biridir. Bu deneyimde insanlar kendilerini hem ten hem tin, hem başka hem özne olarak hissederler. Bu çatışma, kadının durumunda en dramatik haline bürünür, çünkü kadın kendini ilkin nesne olarak kavrar, hazda hemen güvenli bir özerkliğe kavuşmaz. Bir yandan ten olma halini üstlenirken bir yandan da aşkın ve özgür özne saygınlığını yeniden ele geçirmesi gerekir. Bu, zahmetli ve risk dolu bir iştir, çoğunlukla başarısızlıkla sonuçlanır. Ama tam da durumunun güçlüğü kadını erkeğin kendini kaptırdığı yanılsamalardan korur. Erkek, saldırganlık rolünün ve orgazmının doyum içindeki yalnızlığının getirdiği aldatıcı ayrıcalıklarının kolayca oyuncağı olur, kendini tam olarak ten gibi görmekte tereddüt eder. Kadının kendisine ilişkin deneyimi daha sahicidir.

Kadın, edilgen rolüne ister az ister tam olarak uyum göstersin, etkin birey olarak her zaman yoksunluk yaşar. Onun erkekte kıskandığı şey, sahip olma organı değil avıdır. Kadın sert ve ciddi erkek dünyasında devinirken, erkeğin yumuşak, şefkatli, hoşgörülü bir duyumsal dünyada, yani kadın dünyasında yaşıyor olması garip bir paradokstur. Kadının elleri hâlâ ergen oğlanın, kadının, çiçeklerin, kürklerin, çocukların pürüzsüz tenini, yumuşak etini avuçlama arzusu duyar. Benliğinin çok büyük bir kısmı, kendisinin erkeğe verdiği hazinenin bir benzerine sahip olmaya hazırdır ve bunu ister. Bu, birçok kadında gizli ya da açık bir koza halinde eşcinsellik eğiliminin sürmesini açıklar. Kimilerinde, bir dizi karmaşık nedenle, bu eğilim özel bir buyurganlıkla kendini ortaya koyar. Bütün kadınlar cinsel sorunlarını klasik, yani toplumun resmî olarak kabul ettiği biricik biçimde çözmeye razı olmazlar. Mahkûm edilmiş yolları seçen kadınları da ele almamız gerekmektedir.

Dördüncü bölüm

Lezbiyen kadın

Lezbiyen kadın kolayca başında kuru bir fötr şapkayla, kısa saçlı ve kravat takmış olarak göz önüne getirilir; erkeksiliği, bir hormon dengesizliğini ifade eden bir anomali olarak görülür. Eşcinsellikle erkeksi kadını birbirine karıştırmaktan daha yanlış bir şey olamaz. Odalıklar, kibar fahişeler, en bilinçli şekilde "kadınsı" olan kadınlar arasında çok sayıda eşcinsel vardır; buna karşılık "erkeksi" kadınların birçoğu heteroseksüeldir. Seksologlar ve psikiyatrlar gündelik gözlemlerin ima ettiği şeyi doğrulamaktadır: "Lanetli" kadınların çok büyük bir bölümü tamamen diğer kadınlar gibi oluşmuştur. Cinselliklerini belirleyen hiçbir "anatomik yazgı" söz konusu değildir.

Elbette fizyolojik verilerin özel durumlara yol açtığı örnekler vardır. İki cinsiyet arasında kesin bir biyolojik ayrım yoktur. Tıpatıp aynı olan gövde, yönü kalıtsal olarak belirlenmiş ama belki ceninin evrim sürecinde sapmış hormonların eylemi tarafından değişikliğe uğratılır, bunun sonucunda erkek ile dişi arası bireyler ortaya çıkar. Erkeklik organlarının olgunlaşması geciktiği için bazı erkekler kadın görünümündedir. Aynı şekilde kimi zaman da kızların –özellikle sporcuların– erkekleştiğini görürüz. H. Deutsch, evli bir kadına ateşli şekilde kur yapan, onu kaçırıp birlikte yaşamak isteyen bir genç kızın öyküsünü anlatır: Bir gün aslında erkek olduğunu fark eder kız; bu da onun, sevdiği kadınla evlenip ondan çocukları olmasını mümkün kılar. Buradan, her eşcinsel kadının aldatıcı biçimler altında "gizlenmiş bir erkek" olduğu sonucuna varmamak gerekir. Her iki üreme sisteminin de şekillenmeye başladığı hermafroditler genellikle kadın cinselliğine sahiptirler. Naziler tarafından Viyana'dan sürgüne gönderilmiş bir hermafrodit

tanıdım; kendisi sadece erkeklerden hoşlandığı halde ne heteroseksüel erkeklerin ne de oğlancıların hoşuna gidiyor olmasına üzülüyordu. "Erkekleşmiş" kadınlar, eril hormonların etkisiyle erkek cinselliğinin ikincil özelliklerini taşırlar. Çocuksu kadınların kadınlık hormonları yetersizdir ve gelişimleri tamamlanmaz. Bu özellikler dolaylı ya da dolaysız olarak lezbiyenlik yönelimine neden olabilir. Güçlü, saldırgan, taşkın bir yaşam enerjisine sahip olan bir kişi, enerjisini etkin bir biçimde harcamak ister ve genellikle edilgenliği reddeder. Gözden düşmüş, şekilsiz bir kadın, aşağılık duygusunu erkeksi nitelikler edinerek telafi etmeye çalışabilir; cinsel duyarlığı gelişmemişse erkeklerin okşayışlarını arzulamaz. Ne var ki hormonlar ve anatomi ancak tek bir durumu tanımlar ve bu durumun aşılacağı nesneyi ortaya koymazlar. Yine H. Deutsch, 1914-18 savaşı sırasında yaralanmış olan ve kendisinin iyileştirdiği Polonyalı bir paralı askerin örneğini verir. Aslında erkek özellikleri taşıyan ve bunun için suçlanan bir kızdır asker; hemşire olarak ordunun peşine takılmış, ardından üniforma giymeyi başarmıştır. Bu, bir başka askere âşık olmasını –ve sonraları evlenmesini– engellemez; bu yüzden homoseksüel olarak görülür. Oysa erkeksi davranışları cinselliğini bir kadın olarak yaşamasıyla çelişmez. Ayrıca erkekler de sadece kadınları arzulamazlar; erkek eşcinselin organizmasının tam olarak erkeksi olabilmesi, kadının erkeksiliğinin onu kaçınılmaz olarak eşcinselliğe yargılı kılmadığını gösterir.

Kimi zaman fizyolojik olarak normal kadınlar arasında da "klitoral kadınlar" ve "vajinal kadınlar" şeklinde bir ayrım olduğu ve ilk grubun Sapphovari aşklara yazgılı olduğu ileri sürülmüştür, ama gördüğümüz gibi, bütün kadınlarda çocukluk cinselliği klitoristen geçer. Cinselliğin bu evrede takılması ya da dönüşüm geçirmesi hiçbir anatomik veriye bağlı değildir. Ayrıca, çoğu kez iddia edildiği gibi, çocuklukta mastürbasyon yapmanın daha sonraları klitoris sisteminin öne çıkmasını açıkladığı da doğru değildir. Günümüzde seksoloji, çocuğun kendi kendini tatmin etmesini tümüyle normal ve genellikle yaygın bir görüngü olarak kabul eder. Kadın erotizminin gelişimi, –gördüğümüz gibi– fizyolojik etkenleri sarmalayan, ama öznenin varoluş karşısındaki bütünsel tutumuna bağlı olan psikolojik bir öyküdür. Marañón, cinselliğin "tek yönlü" olduğunu ve erkekte tamamlanmış bir biçime ulaşırken kadında "yarı yolda" kaldığını düşünür. Ona göre yalnızca lezbiyenler erkek kadar zengin bir libidoya sahiptir, dolayısıyla da "üstün" bir kadın türü oluştururlar. Gerçekte, kadın cinselliğinin özgün bir yapısı vardır ve erkek ile dişi libidolar arasında bir hiyerarşi kurmak saçmadır. Cinsel nesne seçimi hiçbir şekilde kadının sahip olduğu enerji niceliğine bağlı değildir.

Psikanalistler eşcinselliği organik değil de psikolojik bir görüngü olarak görme başarısını sergilemişlerdir. Yine de onların açıklamalarında da eşcinsellik, dışsal koşulların belirlediği bir şey olarak ortaya çıkar. Zaten bu konuyu pek de fazla incelememişlerdir. Freud'a göre kadın erotizminin olgunlaşması, klitoral evreden vajinal evreye geçilmesini gerektirir. Bu geçiş, küçük kızın önceleri annesine duyduğu aşkı babaya aktarması süreciyle simetriktir ve bu gelişme farklı nedenlerle engellenebilir. Kadın hadım edilmeye boyun eğmez, penisinin olmadığını ken-

dinden gizler, annesine duyduğu aşka saplanır ve onun yerine geçecek kadınlar arar. Adler'e göre bu duraksama, edilgen olarak maruz kalınan bir kaza değildir. Güç istenciyle, hadım edilmeyi bile bile reddeden ve egemenliğini yadsıdığı erkekle kendini özdeşleştiren öznenin istediği bir şeydir. İster çocukluk saplantısı olsun ister erkeksi başkaldırı, eşcinsellik her durumda bir tamamlanmamışlık olarak görülmektedir. Oysa gerçekte lezbiyen ne "eksik kalmış" kadındır ne de "üstün" kadın. Bireyin öyküsü değişmez bir yazgının ilerlemesi değildir. Geçmiş, her hamlede yeni bir seçimle yeniden kavranır ve seçimin "normal olması" ona hiçbir ayrıcalıklı değer yüklemez. Onu sahici olup olmadığına göre değerlendirmek gerekir. Eşcinsellik kadın için kadınlık durumundan kaçmanın ya da onu üstlenmenin bir yolu olabilir. Psikanalistlerin en büyük hatası, ahlakçı bir konformizmle, eşcinselliği her zaman sahici olmayan bir tutum olarak ele almalarıdır.

Kadın, kendisini nesne haline getirmesi istenen bir varolandır. Özne olarak, erkek bedeni üzerinde doyuma ulaşmayan saldırgan bir duyumsallığı vardır. Onun erotizminin üstesinden gelmesi gereken çatışmalar buradan doğar. Kadını av olarak bir erkeğe teslim eden ve kollarına bir çocuk vererek ona söz sahibi olma hakkını iade eden sistem, normal kabul edilir. Ama bu "doğalcılığı" gerekli kılan, pek de iyi anlaşılmayan bir toplumsal çıkardır. Heteroseksüelliğin kendisi de başka çözüm yollarını mümkün kılar. Kadın eşcinselliği, kadının özerkliği ile teninin edilgenliğini uzlaştırma yollarından biridir. Ve şayet doğaya başvuracaksak, doğal olarak bütün kadınların eşcinsel olduğunu söyleyebiliriz. Gerçekten de lezbiyenin ayırıcı özelliği, erkeği reddetmesi ve kadın teninden hoşlanmasıdır, ama bütün ergen kızlar içlerine girilmesinden, erkeğin egemenliğinden korkarlar, erkek bedeni karşısında belli bir tiksinti duyarlar. Buna karşılık kadın bedeni, erkekler için olduğu gibi onlar için de bir arzu nesnesidir. Daha önce de söylemiştim: Erkekler kendilerini özne olarak ortaya koyarken, aynı anda da ayrı varlıklar olarak koyarlar. Başkayı ele geçirilecek bir şey olarak görmek, ondaki ve zincirleme olarak kendindeki erkeklik idealine kastetmektir; oysa kendini nesne olarak gören kadın, hem benzerlerini hem de kendini bir av olarak görür. Erkek eşcinsel, heteroseksüel erkeklerde de kadınlarda da düşmanlık duyguları uyandırır, çünkü hepsi de erkeğin başkaları üzerinde egemenlik kuran bir özne olmasını ister.[1] Oysa her iki cinsiyet de lezbiyenlere hoşgörüyle yaklaşır. "İtiraf ediyorum ki, der Tilly Kontu, bende hiçbir kızgınlık uyandırmayan bir rekabet bu; tersine beni eğlendiriyor ve buna gülecek kadar ahlaksızlık ediyorum." Colette, Claudine ile Rézi'nin oluşturduğu çift karşısında Renaud'ya, lezbiyenliği aynı şekilde eğlenceli bulan bir kayıtsızlık yükler.[2] Etkin ve özerk bir eşcinsel

1 Heteroseksüel bir kadın kimi eşcinsel erkeklerle kolayca dost olur, çünkü bu cinselliksiz ilişkilerde hem kendini güvende hisseder hem de eğlenir. Ancak genelde, egemen erkeği hem kendilerinde hem de başkalarında edilgen nesne düzeyine indiren bu erkeklere karşı düşmanlık duyar.

2 İngiliz yasalarının, erkek eşcinselliğini cezalandırırken kadın eşcinselliğini suç olarak görmemesi kayda değer bir noktadır.

kadın, erkeği, saldırgan olmayan bir eşcinsel kadından daha çok sinirlendirir. Bunlardan yalnızca ilki erkek ayrıcalıklarını tanımamaktadır. Sapphovari aşklar, cinsiyetler arası bölünmenin geleneksel biçimiyle hiçbir şekilde çelişmez. Bu örneklerin çoğunda, kadınlığın reddedilmesi değil üstlenilmesi söz konusudur. Bu ilişkilerin ergen kızlarda çoğu kez, henüz yaşama fırsatını ya da cesaretini bulamadıkları heteroseksüel ilişkilerin bir *taklidi* olarak ortaya çıktığını gördük. Bir evre, bir büyüme dönemidir bu ve kendini bu tür ilişkilerin içine en ateşli biçimde atan kadın, ileride eşlerin, âşıkların ya da annelerin en ateşlisi olabilir. Dolayısıyla kadın eşcinsellerin açıklanması gereken yanı, seçimlerinin olumlu yüzü değil, olumsuz yüzüdür. Bu kadınların ayırıcı özelliği kadınlardan hoşlanmaları değil, sadece kadınlardan hoşlanmalarıdır.

Çoğu kez –Jones ve Hesnard'ı izleyerek– iki tür lezbiyenlik arasında ayrım yapılır. İlk tür, "erkeği taklit etmek isteyen" "erkeksi" lezbiyenlerden, diğeri ise "erkekten korkan" "kadınsı" lezbiyenlerden oluşmaktadır. Kadın eşcinselliğinde kabaca iki eğilimden söz edilebileceği doğrudur; bazı kadınlar edilgenliği reddederken, diğerleriyse lezbiyenliği kendilerini edilgence kadınların kollarına teslim etmek için seçerler, ama bu iki tutum birbirini etkiler. Seçilen ve reddedilen nesneyle ilişkiler birbirini karşılıklı olarak açıklar. Aşağıda göreceğimiz bir dizi nedenle, işaret edilen bu ayrım bize oldukça keyfî gelmektedir.

"Erkeksi" lezbiyeni "erkeği taklit etme" isteğiyle tanımlamak, onu sahici olmamaya yargılı kılmaktır. Psikanalistlerin, erkek ve kadın kategorilerini mevcut toplumun tanımladığı biçimleriyle kabul etmekle ne kadar çok çiftanlamlılığa yol açtıklarını daha önce söyledim. Gerçekten de günümüzde erkek hem olumlu hem cinsiyetsiz kutbu, yani hem erkeği hem insanı temsil etmektedir; oysa kadın sadece olumsuz olandır, dişidir. Dolayısıyla kadın ne zaman insan gibi davransa, onun erkekle özdeşleştiği söylenir. Spor yapması, politik etkinlikleri, entelektüel uğraşları, başka kadınları arzulaması, "erkeksi bir başkaldırı" olarak yorumlanır; kendini aşarak yöneldiği değerler ısrarla göz önüne alınmaz. Bu da elbette onun öznel bir tutumla sahici olmayan bir seçim yaptığı kanısına yol açar. Bu yorumlama biçiminin temelinde yatan en büyük yanlışlık, dişi insan varlığının kendini *kadınsı* bir kadın haline getirmesinin *doğal* olduğunun kabul edilmesidir. Bu ideali gerçekleştirmek için heteroseksüel olmak, hatta anne bile olmak yetmez. "Hakiki kadın", tıpkı eskiden iğdiş edilmiş şarkıcıların yaratıldığı gibi, uygarlığın ürettiği yapay bir üründür. Kırıtkanlık, uysallık gibi onda var olduğu iddia edilen "içgüdüler", tıpkı erkeğe fallik kibrin telkin edildiği gibi verilmiştir ona. Erkek, erkeklik misyonunu her zaman benimsemez; kadınınsa kendisine uygun görülen misyonu uysalca benimsememek için çok daha fazla nedeni vardır. "Aşağılık karmaşası", "erkeklik karmaşası" kavramları aklıma Denis de Rougemont'un *La Part du diable*'da [*Şeytanın Payı*] anlattığı olayı getiriyor: Bir hanım, kırlarda dolaşırken kendisine kuşların saldırdığını hayal etmektedir. Onu bu takıntıdan kurtarmakta başarısız kalan ve aylar süren psikanalitik bir tedaviden sonra, hastanenin bahçesinde ona eşlik eden doktor, *kuşların* kadına *saldırdığı*-

nı fark eder. Kadın kendini küçülmüş hissetmektedir, çünkü kadın olması için ona verilen talimatlar onu gerçekten küçültür. Kendiliğinden eksiksiz bir birey, önünde dünyanın ve geleceğin kapıları açılan bir birey ve özgürlük olmayı seçer. Bu seçimin erkeksiliği seçmekle karıştırılması, günümüzde kadınsılığın hadım edilmek anlamına gelmesindendir. Havelock Ellis ve Stekel'in derlediği lezbiyen itiraflarında, sözü edilen –ilki açılmamış, ikincisi açık– kişilerin ikisini de öfkelendiren şeyin kadınlık *belirlemesi* olduğu açık seçik görülmektedir.

> Kendimi bildim bileli, der bunlardan birisi, kendimi hiçbir zaman kız olarak görmedim ve sürekli bir karışıklık içinde yaşadım. Beş-altı yaşına doğru kendi kendime, başkaları ne düşünürse düşünsün, oğlan olmasam bile hiçbir şekilde kız değilim, dedim... Vücudumun yapısını gizemli bir kaza olarak görüyordum... Yeni yürümeye başladığımda çekiçler ve çiviler ilgimi çekiyordu, atların üstüne oturmak istiyordum. Yedi yaşına doğru, sevdiğim her şeyin kızlar için kötü olduğunu fark ettim. Hiç mutlu değildim, oğlanlar ve kızlar hakkındaki o konuşmalara o kadar çıldırıyordum ki sık sık ağlıyor ve öfke nöbetleri geçiriyordum... Her pazar, erkek kardeşlerimin okulundaki oğlanlarla çıkıyordum... On bir yaşına doğru, böyle olduğum için ceza olarak beni yatılı okula verdiler... On beş yaşına doğru, düşüncelerim hangi yönde gelişirse gelişsin, hep bir oğlanın bakış açısına sahiptim... Kadınlara karşı, içime işlemiş bir acıma duygusu vardı... Kendimi onların koruyucusu ve yardımcısı haline getirdim.

Stekel'in travestisine gelince:

> Çevresinin söylediklerine rağmen altı yaşına kadar, bilmediği nedenlerle kız gibi giydirilmiş bir oğlan çocuğu olduğunu sanmaktadır... Altı yaşında kendi kendine, 'Teğmen ve, Tanrı ömür verirse, daha sonra da Mareşal olacağım' der. Sık sık rüyasında, atın üzerinde, bir ordunun başında kentten çıktığını görür. Çok zekidir, öğretmen okulundan alınıp bir liseye verildiğinde çok mutsuz olur; *kadın gibi olmaktan korkmaktadır.*

Bu başkaldırı hiçbir şekilde önceden belirlenmiş bir Sapphovari gelecek anlamına gelmez. Küçük kızların çoğu, vücutlarının rastlantısal yapısının onların beğenilerini ve özlemlerini mahkûm ettiğini öğrenince aynı öfkeyi ve umutsuzluğu yaşarlar. Colette Audry[1] de, on iki yaşında hiçbir zaman bir denizci olamayacağını öğrendiğinde öfkelenmiştir. Geleceğin kadını, cinsiyetinin ona dayattığı sınırlara çok doğal olarak öfke duyar. Onları neden reddettiğini sormak yanlış soruyu sormaktır, asıl mesele onları neden kabullendiğini anlamaktır. Kadının konformizmi onun uysallığından, çekingenliğinden kaynaklanır, ama toplumun sunduğu telafi mekanizmaları yeterli bulunmazsa bu boyun eğme kolayca başkaldırıya dönüşecektir. Nitekim ergen kız, kadın olarak küçük düşürüldüğünü düşündüğünde isyan edecektir. Anatomik veriler asıl önemini buradan geçerek kazanır; çirkin veya bedeni orantısız olan ya da öyle olduğunu sanan kadın, ka-

---

1 *Aux yeux de souvenir.*

dınlık yazgısı için gerekli yeteneklere sahip olmadığı hissine kapılır ve bu yazgıyı reddeder. Yine de erkeksi tavrın, kadınsılık eksikliğini telafi etmek için benimsendiğini söylemek yanlış olacaktır. Daha ziyade, feragat etmesi istenen erkeklik avantajlarının karşılığı olarak ergen kıza sunulan imkânlar ona çok yetersiz gelmektedir. Küçük kızların hepsi, oğlan çocuklarının rahat giysilerini kıskanırlar; fırfırlarını yavaş yavaş değerli kılan, aynadaki imgeleridir, o imgede sezdikleri vaatlerdir. Ayna kuru bir biçimde sıradan bir yüzü yansıtıyorsa, kıza hiçbir vaatte bulunmuyorsa, danteller ve kurdeleler tedirgin edici, hatta gülünç bir kılıktan ibaret kalır ve "eksik kalmış oğlan", oğlan olarak kalmakta inat eder.

Kendisini belli projelere vermiş ya da genel olarak özgürlüğünü talep eden kadın, güzel de olsa, biçimli bir vücuda sahip de olsa, başka bir insan uğruna tasarılarından ve özgürlüğünden vazgeçmeyi reddeder; kendini içkin mevcudiyetinde değil edimlerinde bulur. Erkeğin kadını bedeninin sınırlarına indirgeyen arzusu, genç bir oğlanı nasıl rahatsız ediyorsa böyle bir kadını da rahatsız eder. Boyun eğmiş kadın arkadaşları karşısında, erkeksi erkeğin edilgen eşcinsel erkek karşısında duyduğu tiksintiyi duyar. Erkeksi tavrı bir bakıma da onlarla her türlü suç ortaklığını reddetmek için benimser; giysilerini, duruşunu, dilini değiştirir, kız arkadaşlarından biriyle, kendisinin erkeği oynadığı bir çift oluşturur. Bu oyun gerçekten de "erkeksi bir itiraz"dır, ama ikincil bir görüngü olarak ortaya çıkmaktadır. Burada kendiliğinden olan yan, fetihçi ve egemen öznenin kendini tensel bir av haline getirme düşüncesi karşısında duyduğu utançtır. Sporcu kadınların çoğu eşcinseldir; kas, hareket, gevşeme ve atılımdan oluşan bedenlerini edilgen bir ten olarak kavramazlar. Bu beden büyülü bir şekilde okşayışları çağırmamaktadır, dünyanın bir şeyi değil, dünyaya tutunmadır. Kendi-için bedenle başkası-için beden arasındaki uçurum bu durumda aşılamayacak kadar büyüktür. Benzer dirençlerle eylem kadınında, yani "kafalı" kadında da karşılaşırız; onun için tensel bir biçim altında da olsa kendinden vazgeçmek imkânsızdır. Cinsiyetler arası eşitlik somut olarak gerçekleşmiş olsaydı, bu engel birçok durumda ortadan kalkardı, ama üstünlük fikri erkeğin içine sinmiş durumdadır ve bunu paylaşmadığında kadın için tedirgin edici bir hal alır. Bu arada, en istençli ve başkaları üzerinde egemenlik kurmaya en yatkın kadınların erkekle yüzleşmekte pek tereddüt etmediklerini kaydetmek gerekir. "Erkeksi" denen kadın çoğunlukla açık bir heteroseksüeldir. İnsan olma hakkından vazgeçmek istemez, ama kadınlığını sakatlamak niyetinde de değildir ve erkek dünyasına erişmeyi hatta onu ilhak etmeyi seçer. Güçlü duyumsallığı, erkeğin sertliğinden ürkmez. Erkek bedeninden zevk almak için aşması gereken dirençler, utangaç bir bakireninkilerden daha azdır. Kaba ve hayvansı yanı güçlü bir kadın, cinsel birleşmenin küçük düşürücülüğünü hissetmez; pervasız bir entelektüel kadın bu küçük düşmeye itiraz edecektir. Kendine güvenen, kavgacı kadın, galip geleceğinden emin olduğu bir düelloya neşe içinde girişecektir. Georges Sand gençleri, "kadınsı" erkekleri tercih ederdi, Madam de Staël ise ancak daha geç bir evrede sevgililerinde gençlik ve güzellik aramaya başladı. Keskin zekâsıyla erkekler kar-

şısında üstünlük sağlayan, onların hayranlıklarını gururla kabul eden bu kadın, kuşkusuz onların kollarında kendini hiç de av gibi hissetmiyordu. Çariçe Katerina gibi hükümranlık sahibi bir kadın, kendine her türlü mazoşist esriklik iznini bile verebiliyordu. Bu oyunlarda biricik efendi oydu. Erkek gibi giyinmiş, Sahra'yı at üstünde aşan Isabelle Ehberardt, kendini usta bir avcıya verdiğinde hiç de küçülmüş hissetmiyordu. Erkeğin uyruğu olmak istemeyen kadın hiçbir şekilde ondan sürekli olarak kaçmaz, tersine, onu hazzının aracı haline getirmeye çalışır. Elverişli koşullarda –büyük ölçüde eşine bağlı olarak– rekabet düşüncesi bile ortadan kalkacak ve erkeğin erkekliğini yaşadığı gibi, o da kadınlığını tam anlamıyla yaşamaktan zevk duyacaktır.

Ama etkin kişiliği ile edilgen dişi rolünü bağdaştırmak, her şeye karşın kadın için erkek için olduğundan çok daha güçtür. Kendini bu çaba içinde tüketmektense, birçok kadın bu işe girişmekten vazgeçecektir. Kadın sanatçı ve yazarlar arasında çok sayıda lezbiyen vardır. Burada söz konusu olan, bu kadınların cinsel özelliğinin bir yaratıcı enerji kaynağı olması ya da böyle üstün bir enerjiyi açığa çıkarması değildir, daha ziyade bu kadınlar kendilerini tümüyle ciddi bir işe vermiş olduklarından, kadın rolü oynayarak ya da erkeklerle mücadele ederek zaman harcamak istemezler. Erkek üstünlüğünü kabul etmedikleri için, ne onu kabul ediyormuş gibi görünmek ne de ona karşı çıkmakla uğraşmak isterler. Şehvette aradıkları şey gevşeme, yatışma, eğlencedir. Kendini bir hasım gibi sunan partnerden vazgeçmek daha çok işlerine gelir ve bu şekilde kendilerini kadınlığın getirdiği ayakbağlarından kurtarırlar. Hiç kuşku yok ki "erkeksi" kadının cinselliğini üstlenmeyi mi yoksa reddetmeyi mi seçeceğini belirleyen, yaşadığı heteroseksüel ilişkilerin niteliği olacaktır. Erkeğin horgörüsü çirkin kadının aşağılık duygusunu doğrular; bir sevgilinin kibri gururlu kadını yaralar. Ele aldığımız bütün frijitlik nedenleri, hınç, kırgınlık, gebelik korkusu, kürtajın yol açtığı bir travma, vb. burada da iş başındadır. Kadın erkeğe güvensizlikle yaklaştığı ölçüde de bunların ağırlığı artar.

Bununla birlikte, başkaları üzerinde egemenlik kurmaya yatkın kadın için eşcinsellik her zaman tümüyle doyurucu bir çözüm olarak gözükmez. Böyle bir kadın kendini olumlamanın peşinde olduğundan, kadınlık imkânlarını sonuna kadar gerçekleştirmemek hoşuna gitmez. Heteroseksüel ilişkiler ona hem bir küçülme hem de zenginleşme gibi gelir; cinsiyetinin ima ettiği sınırlamaları reddettiğinde, kendini başka bir biçimde sınırlamış olur. Frijit kadının hazzı reddederken bir yandan da onu istemesi gibi, lezbiyen kadın da çoğu kez bir yandan normal ve tam bir kadın olmak istemezken, bir yandan da bunu ister. Bu tereddüt, Stekel'in incelediği travesti kadın örneğinde açıkça görülür.

> Yalnızca oğlanlarla birlikte olmaktan hoşlandığını ve 'kadın gibi' olmak istemediğini görmüştük. On altı yaşındayken, genç kızlarla ilk ilişkilerini kurmaya başlar. Onları derinden küçümsemektedir, bu da onun cinselliğine derhal sadist bir nitelik kazandırır. Saygı duyduğu bir kız arkadaşına ateşli bir şekilde kur yapmaya başlar, fakat fiziksel boyutu olmayan bir kurdur bu.

> Sahip olduğu kızlardan tiksinmektedir. Kendini öfkeyle en zorlu konuları çalışmaya verir. Sapphovari ilk büyük aşkında düşkırıklığına uğrayınca, aynı çılgınlıkla salt duyumsal deneyimlere teslim olur ve içmeye başlar. On yedi yaşındayken, genç bir erkekle tanışır ve onunla evlenir. Ama onu karısı olarak görmektedir; erkek gibi giyinir, içmeye ve çalışmaya devam eder. Başta vajinismusu vardır ve sonradan da birleşme sırasında hiçbir zaman orgazm olmaz. Birleşme sırasındaki pozisyonunu 'aşağılayıcı' bulmaktadır; saldırgan ve etkin rolü hep o üstlenir. 'Deli gibi sevmesine' karşın kocasını terk eder ve yeniden kadınlarla ilişki kurmaya başlar. Sanatçı bir kadınla tanışır, ona kendini verir, ama onunla da orgazm olamaz. Yaşamı birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış dönemler halinde geçmektedir. Bir dönem boyunca yazar, yaratıcı işler yapar ve kendini tamamen erkek gibi hisseder; o dönemde ara sıra kadınlarla yatar ve sadist bir cinsellik yaşar. Ardından, dişi olduğu bir dönem gelir. Analize girer, çünkü orgazma erişmek istemektedir.

Lezbiyen kadın sonunda muzaffer bir erkeksiliğe kavuşacak olsa kadınlığını yitirmeye kolayca razı olabilirdi. Ama hayır. Elbette erkeklik organından hâlâ yoksundur; sevgilisinin bekâretini eliyle bozabilir ya da sahipliğe öykünmek üzere yapay bir penis kullanabilir, ama yine de iğdiş edilmiş bir erkektir o. Bundan derin bir acı duyduğu olur. Kadın olarak tamamlanmamış, erkek olarak iktidarsız olan bu kadının sıkıntısı kimi zaman kendini psikozlarla dışavurur. Bir hastası Dalbiez'e şöyle diyordu: "Sokacak bir şeyim olsa, her şey daha yolunda giderdi."[4] Bir başka hastası göğüslerinin sert olmasını diliyordu. Lezbiyen kadın, erkeklik açısından aşağı konumunu, çoğu kez aslında içsel bir dengesizliği açığa vuran bir kibirle, bir teşhircilikle telafi etmeye çalışır. Kimi zaman da başka kadınlarla, "kadınsı" bir erkeğin ya da erkekliğinden henüz güven duymayan bir ergenin sürdürdüğü türden ilişkilere benzeyen bir ilişki kurmayı başarır. Böyle bir yazgının en çarpıcı örneklerinden birisi, Krafft Ebbing'in aktardığı "Sandor" vakasıdır. O, ancak toplumsal müdahaleyle bozulan kusursuz bir dengeye bu yoldan kavuşmuştur.

> Sarolta'nın kökenleri, aşırılıklarıyla bilinen soylu bir Macar ailesine dayanır. Babası onu bir oğlan çocuk gibi büyütmüştür: Ata biner, ava gider, vb. Bunların etkisi, on üç yaşında onu yatılı okula vermelerine kadar sürer. O noktada küçük bir İngiliz kıza âşık olur, oğlan olduğunu ileri sürer ve kızı kaçırır. Annesinin evine geri döner, ama kısa bir süre sonra, 'Sandor' adı altında ve bir oğlan gibi giyinmiş olarak babasıyla geziye çıkar. Kendini erkeksi sporlara verir, içki içer ve sık sık geneleve gider. Özellikle kadın oyunculara ve mümkünse çok da genç olmayan yalnız yaşayan kadınlara karşı çekim duymaktadır; gerçekten 'kadınsı' olan kadınlardan hoşlanmaktadır. 'Şiirsel bir örtünün altından görünen kadın tutkusunu seviyordum' der. 'Kadınların sergilediği her tür edepsizlik bende tiksintiye yol açardı... Kadın

4 *La Méthode psychanalitique et la doctrine freudienne* [Psikanatik Yöntem ve Freud'un Öğretisi].

giysilerine ve genel olarak kadınla ilgili her şeye karşı anlatılmaz bir nefret duyardım, ama sadece kendi üstümde ve kendimde; çünkü tam tersine cins-i latife hayrandım.' Birçok kadınla ilişkisi olur ve onlar için çok para harcar. Bu arada başkentte çıkan iki büyük gazete için çalışmaktadır. Kendisinden on yaş büyük bir kadınla üç yıl boyunca bir evlilik ilişkisi yaşar, sonradan ise onu kendisinden ayrılmaya razı etmek için çok uğraşır. Sevgilileri onu büyük bir tutkuyla sevmektedir. Genç bir öğretmene âşık olunca evlilik taklidi bir ilişki kurar onunla. Nişanlısı ve kayınvalidesi onu bir erkek olarak görmektedir; kayınpederi, müstakbel damadında sertleşmiş bir cinsel organ fark ettiğini düşünür (büyük bir olasılıkla yapay bir penistir bu). Âdet yerini bulsun diye tıraş olur, ama hizmetçi çamaşırında âdet kanı lekeleri bulmuştur ve anahtar deliğinden baktığında Sandor'un kadın olduğuna ikna olur. Maskesi düşmüş olan Sandor hapse atılır ama sonunda aklanır. Hücresinden en tutkulu mektupları yazdığı âşığı Marie'den ayrı kaldığı için çok büyük bir kedere kapılmıştır. Tam anlamıyla kadınsı bir vücut yapısına sahip değildir: Kalçaları çok dardır, beli yoktur. Göğüsleri gelişmiştir, tamamen kadın cinsel organlarına sahiptir ama bu organlar yeterince gelişmemiştir. Sandor on yedi yaşına kadar âdet görmemiştir ve âdet olayından büyük bir tiksinti duyar. Erkeklerle cinsel ilişki fikri onu iğrendirir; sadece kadınlardan utanmaktadır, o kadar ki bir kadınla birlikte yatmaktansa bir erkekle aynı yatakta uyumayı tercih eder. Ona kadın muamelesi yapılmasından son derece rahatsız olduğu için yeniden kadın giysileri giymek zorunda kaldığında gerçek bir kaygıya kapılır. 'Yirmi dört-otuz yaş arası kadınlara adeta bir mıknatıs gücüyle çekildiğini' hissetmektedir. Kendisini okşatarak değil, sadece sevgilisini okşayarak cinsel doyuma ulaşmaktadır. Durum elverdiğinde, yapay penis olarak içine kıtık doldurulmuş bir çoraptan yararlanır. Erkeklerden nefret eder. Başkalarının ahlakî değerlendirmelerine karşı çok duyarlıdır, büyük bir edebî yeteneği, geniş bir kültürü ve çok güçlü bir belleği vardır.

Sandor psikanalizden geçmemiştir, ama sadece olguların alt alta dizilmesiyle bile bazı çarpıcı noktalar ortaya çıkmaktadır. Sandor, "erkeksi bir başkaldırı" içinde olmadan, aldığı eğitim ve bedensel yapısı yüzünden, son derece kendiliğinden bir biçimde, kendini hep bir erkek olarak görmüş gibidir. Babasının onu kendi yaptığı gezilere, kendi yaşamına ortak edişinin kuşkusuz belirleyici bir etkisi olmuştur. Erkekliğinden o kadar emindir ki kadınlar karşısında hiçbir çiftanlamlılık sergilemez. Onları, kendi saygınlığını tehdit ettiklerini hissetmeksizin, tam bir erkek gibi, kendisi egemen ve etkin olacak şekilde, karşılıklılığı kabul etmeden sevmektedir. Bununla birlikte "erkeklerden nefret etmesi" ve özellikle daha yaşlı kadınlardan hoşlanması çarpıcıdır. Bu, annesi karşısında erkeksi bir Oidipus karmaşası içinde olduğunu ima etmektedir; annesiyle bir çift oluşturan ve günün birinde onu koruma, onun üstünde egemenlik kurma umudu besleyen küçük kızın çocuksu yaklaşımını sürdürmektedir Sandor. Anne şefkatinden yoksun kalan çocuğun, duyduğu şefkat ihtiyacından erişkin yaşamı boyunca kurtu-

lamaması çok sık görülen bir şeydir. Babası tarafından büyütülen Sandor, sevgi veren ve sevilen bir anneyi düşlemiş olmalıdır; ileride bu sevgiyi başka kadınlarda arayacaktır. Onun gözünde kutsal bir niteliğe bürünen "yalnız" ve yaşlı kadınlara duyduğu saygıya ve şiirsel aşka bağlı olarak, başka erkekler karşısında hissettiği kıskançlığı açıklamaktadır bu. Onun tavrı Rousseau'nun Madam de Warens'e, genç Benjamin Constant'ın Madam de Charrière'e yaklaşımının tıpatıp aynısıdır: Duyarlı, "kadınsı" ergen erkekler de anaç sevgililere yönelirler. Annesine hayran olduğu ya da ondan çok nefret ettiği için onunla hiçbir zaman özdeşleşememiş olan, ama kadın olmayı reddederek çevresinde bir kadının koruyuculuğunun yumuşaklığını arayan bu lezbiyen tipine, ya az ya da çok kesin hatlarla çizilmiş bir biçimde sıklıkla rastlanır. Bu tip bir kadın, o sıcak dölyatağının bağrından kopup geldiği dünyada bir oğlan çocuğunun cüretkârlığını sergileyebilir; erkek gibi davranır, ama bir erkek olarak onu daha yaşlı bir sevgilinin sevgisini istemeye iten bir kırılganlığı vardır. Onun kuracağı çift ilişkisi, yaşlıca kadınla ergen erkekten oluşan alışılmış heteroseksüel çifti yeniden üretecektir.

Psikanalistler, eşcinsel kadının geçmişte annesiyle kurmuş olduğu ilişkinin önemine dikkat çekmişlerdir. Ergen kız, iki durumda bu ilişkinin etkisinden kurtulmakta zorlanır: Ya kaygılı bir anne tarafından hararetle sarılıp sarmalanmıştır ya da ona derin bir suçluluk duygusu veren "kötü bir anne" tarafından hırpalanmıştır. İlk durumda anneyle kızın ilişkileri çoğu kez eşcinselliğin sınırlarında dolanmıştır. Birlikte yatmışlar, birbirlerinin memelerini okşamış ya da öpmüşlerdir. Genç kız bu mutluluğun aynısını başka kollarda arayacaktır. İkinci durumdaysa şiddetle onu ilk annesinden koruyacak, tepesine çökmüş olan laneti bertaraf edecek bir "iyi anneye" gereksinim duyacaktır. Havelock Ellis'in öyküsünü anlattığı ve bütün çocukluğu boyunca annesinden nefret etmiş olan bir hastası, on altı yaşındayken kendisinden daha yaşlı bir kadına duyduğu sevgiyi şöyle betimler:

> Kendimi aniden bir anneye kavuşan öksüz bir çocuk gibi hissediyordum; büyüklere eskisi kadar düşmanlık hissetmemeye, saygı duymaya başlamıştım... Ona tümüyle saf bir sevgi duyuyor, annem gibi görüyordum onu... Bana dokunmasından hoşlanıyordum; kimi zaman sıkı sıkı sarılıyordu bana ya da kucağına oturmama izin veriyordu... Gece yattığımda gelip bana iyi geceler diyor ve dudaklarımdan öpüyordu.

Aralarından daha yaşlı olan buna razı olursa, genç kız sevinçle kendini daha da ateşli sarılmalara teslim edecektir. Genellikle edilgen rolü benimseyecektir, çünkü hâkim olunmayı, korunmayı, bebek gibi pışpışlanıp okşanmayı istemektedir. Bu ilişkiler platonik de kalsa tensel bir boyut da kazansa, çoğunlukla gerçek bir tutkulu aşk niteliği taşır. Ama tam da ergen kızın evriminde alışılmış bir evre olarak ortaya çıktıklarından, kararlı bir eşcinsellik seçimini açıklamaya yetmezler. Genç kız bu ilişkilerde hem bir özgürlük hem de erkeklerin kolları arasında da bulabileceği güvenlik arayışı içindedir. Âşık olmanın coşkulu dönemi sona erdiğinde çoğu kez genç olan yaşça büyük olana karşı, annesine duyduğu

çift yönlü duyguyu besleyecektir. Onun hâkimiyetine katlanmaktadır, ama aynı zamanda da kendini ondan kurtarmak ister. Diğeri onu elinde tutmakta inat ederse bir süre onun "tutsağı"[5] olarak kalacaktır, ama sonunda ya şiddet dolu sahneler yaşayarak ya da anlaşarak ondan kaçacaktır. Ergenliğini sona erdirmeyi başarmış olduğundan, artık kendini normal kadın yaşamıyla yüzleşecek kadar olgun hissetmektedir. Lezbiyen yöneliminin kendini olumlaması için ya –Sandor gibi– kadınlığını reddetmesi gerekir ya da kadınlığının kadınların kolları arasında en mutlu şekilde serpilmesi. Bu, anne saplantısının eşcinselliği açıklayamayacağı anlamına gelir. Lezbiyenlik bambaşka nedenlerle de seçilebilir. Kadın sonuna kadar yaşanmış veya yarım kalmış deneyimlerde, heteroseksüel ilişkilerden zevk alamayacağını, kendisini ancak başka bir kadının doyurabileceğini keşfetmiş ya da sezinlemiş olabilir. Özellikle kendi kadınlığına tapan kadın için, en tatmin edici olanı Sapphovari bir sarılıştır.

Şunun altını çizmek son derece önemlidir: Kadını eşcinselliğe yönelten her zaman nesne haline gelmenin reddedilmesi değildir; lezbiyenlerin çoğu tersine, kadınlık hazinelerine sahip çıkmayı ister. Edilgen bir şey haline gelmeye rıza göstermek, bütün öznel taleplerden vazgeçmek anlamına gelmez. Kadın böylelikle kendisine, kendinde [*l'en-soi*] olarak erişmeyi umar, ama bu durumda kendisini başkalığı içinde kavramaya çalışacaktır. Yalnızken kendisini gerçek anlamda ikiye bölmeyi başaramaz. Göğsünü okşayacak olsa, ne memelerinin yabancı bir ele nasıl geleceğini ne de yabancı bir el altında onların ne hissedeceğini bilebilir. Bir erkek ona teninin *kendi için* [*pour soi*] varoluşunu gösterebilir, ama *başkası için* [*pour autrui*] ne olduğunu gösteremez. Ayna mucizesi ancak onun bedeninin girinti ve çıkıntılarını parmaklarıyla izleyen bir kadının bedeninin girinti ve çıkıntılarını parmaklarıyla izlediğinde gerçekleşir. Erkekle kadın arasındaki aşk bir edimdir; her ikisi de kendinden çekilip çıkarılarak başka haline gelir. Âşık kadını büyüleyen şey, teninin edilgen yumuşaklığının erkeksi atılganlık biçiminde yansımasıdır, ama narsisist kadın kendi göz alıcılığını o sertleşmiş organda ancak belli belirsiz tanıyabilir. Kadınlar arasında aşk bir seyre dalıştır. Okşayışların hedefi, başkayı kendine mal etmekten çok, kendini onun aracılığıyla ağır ağır yeniden yaratmaktır. Birbirinden ayrılma ortadan kalkmıştır, ne mücadele ne yengi ne de yenilgi söz konusudur; tam bir karşılıklılık içinde, sevgililerin her ikisi de aynı anda hem özne hem nesne, hem egemen hem köledir; buradaki ikilik bir suç ortaklığıdır. Colette, "Aradaki yakın benzerlik tam da şehvetin güvencesidir. Kadın sevgili, gizlerini bildiği ve tercihlerini kendi bedenine bakarak kestirebildiği bir bedeni okşamanın güveni içinde hazzın tadına varır" demektedir.[6] Renée Vivien ise şöyle der:

Birbirine benzer yüreklerimiz kadın göğsümüzde,
Sevdiceğim! Bedenimize aynı biçim verilmiş.

---

5 Dorothy Baker'ın, aslında oldukça yüzeysel olan *Trio* [*Üçlü*] adlı romanında olduğu gibi.

6 *Ces plaisirs...* [*O zevkler...*].

Aynı ağır yazgı yüklenmiş ruhumuza
Yüzüm yüzündeki gülüşüne ve gölgeye tercüman,
Yumuşaklığım denktir senin muazzam yumuşaklığına
Kimi zaman aynı soydan gelmişiz gibi gelir bize hatta
Sende severim çocuğumu, arkadaşımı ve kız kardeşimi.[7]

Bu ikiye bölünme annelik biçimine de bürünebilir. Kendini kızında tanıyan ve yabancılaştıran anne, çoğu kez ona cinsel bir bağlılık da duyar. Annenin tensel bir nesneyi kollarının arasına alıp himaye etmek ve pışpışlamaktan aldığı tat, lezbiyenin aldığı tatla aynıdır. Colette, *Les Vrilles de la vigne*'deki [*Bağdaki Sülükler*] şu satırlarda bu benzerliğin altını çizer:

> Tutkulu kız arkadaşında, sahip olamadığın çocuğu arayan sen, gözlerin anaç bir kaygıyla dolu, üzerime eğildiğinde şehveti yaşatacaksın bana.

Renée Vivien de aynı duyguyu dile getirir:

Gel taşıyayım seni hasta bir çocuk gibi,
Ağlamaklı, korku içinde ve hasta bir çocuk gibi.
Sararım güçlü kollarımla o hafif bedenini,
Göreceksin nasıl bildiğimi seni koruyup iyileştirmeyi,
Ve kollarımın seni daha iyi korumak için yaratılmış olduğunu.

Ve ayrıca:

Seviyorum, dinleneceğin sıcak bir beşik gibi
Kollarımda güçsüz ve dingin yatışını.

İster cinsel aşk olsun ister anne sevgisi, her sevgide hem cimrilik hem cömertlik, hem başkaya sahip olma hem de ona her şeyi verme arzusu vardır, ama bu sevgilerin her ikisi de narsisistik olduğu, seven kadın çocukta ve sevgilide kendi uzantısını ve yansımasını okşadığı ölçüde, anne sevgisiyle lezbiyen sevgisi özellikle örtüşmektedir.

Bununla birlikte narsisizm de her zaman eşcinselliğe yol açmaz. Marie Bashkirtseff örneği bunun kanıtıdır; onun yazılarında bir kadına duyulan sevginin hiçbir izine rastlanmaz. Duyularından ziyade beyniyle hareket eden ve son derece kendini beğenmiş bir kadın olan Bashkrirtseff, çocukluğundan itibaren bir erkeğin kendisine değer vermesini düşlemiştir. Şanını artırmaya katkıda bulunmayacak hiçbir şey ilgilendirmez onu. Sadece kendine tapan ve soyut bir başarının peşinde olan kadın, başka kadınlarla sıcak bir suç ortaklığına giremez; onları yalnızca rakipleri ve düşmanları olarak görür.

Aslında hiçbir etken belirleyici değildir, her zaman karmaşık bir bütün içinde gerçekleştirilmiş ve özgür bir karara dayanan bir seçim söz konusudur. Bireyin yaşamını yöneten hiçbir cinsel yazgı yoktur, tam tersine bireyin erotizmi, varoluş karşısındaki bütünsel tutumunu açığa çıkarır.

Bununla birlikte, bu seçimde koşulların da büyük bir rolü vardır. Günümüzde hâlâ iki cinsiyet büyük ölçüde birbirinden ayrı yaşamaktadır. Yatılı okullarda

7 *Sortilèges* [*Büyüler*].

ve kız okullarında yakınlıktan cinselliğe kolayca kayılır; kızlarla oğlanlar arasındaki arkadaşlığın heteroseksüel deneyimleri kolaylaştırdığı çevrelerde çok daha az sayıda lezbiyene rastlanır. Atölyelerde, bürolarda, başka kadınlarla birlikte çalışan ve erkeklerle birlikte olma fırsatı az olan birçok kadınsa kendi aralarında, aşka dayalı arkadaşlık ilişkileri kuracaktır. Yaşamlarını ortaklaştırmaları hem maddî hem manevî açıdan elverişli gelecektir onlara. Heteroseksüel ilişkilerin olmayışı ya da başarısızlığa uğramış olması, onları lezbiyenliğe yargılı kılacaktır. Boyun eğmeyle tercih etme arasında bir sınır çizmek zordur. Bir kadın, erkek tarafından düşkırıklığına uğratıldığı için kendini kadınlara adayabilir, ama kimi zaman da erkekte bir kadını aradığı için düşkırıklığına uğramıştır. Bütün bu nedenlerle, heteroseksüel kadınla eşcinsel kadın arasında köklü bir ayrım yapmak yanlıştır. Ergenliğin kararsızlık dönemi geçtiğinde normal erkek kendine eşcinsel çılgınlıklar yapma iznini vermez, ama normal kadın sıklıkla gençliğinde kendisini büyülemiş olan –platonik olan veya olmayan– aşklara geri döner. Erkekten düş kırıklığına uğradığında, ona ihanet etmiş olan âşığı kadınların kollarında arayacaktır. Colette, *La Vagabonde*'da [*Serseri Kadın*] mahkûm edilmiş şehvet ilişkilerinin kadınların yaşamında sıklıkla oynadığı teselli edici role işaret etmiştir. Kimilerinin tüm yaşamlarını kendilerini teselli ederek geçirdikleri de olur. Erkeklerin sarılmalarıyla tatmin olan bir kadın bile daha sakin şehvetleri hor görmeyebilir. Şayet edilgen ve duyumsalsa, kendini yalnızca teslim etmesi, tatmin olmaya bırakması gerekeceği için kadın arkadaşının okşayışları onu bezdirmeyecektir. Etkin ve ateşliyse "androjin" gibi görünecektir. Bunun nedeni hormonların gizemli bir birleşimi değil, yalnızca saldırganlığa ve sahip olmaktan tat almaya erkeksi nitelikler olarak bakılmasıdır. Claudine, Renaud'ya âşık olduğu halde Rézi'nin çekiciliğine gözünü dikmekten geri durmaz; tam anlamıyla bir kadındır, ama bu, onun da ele geçirmek ve okşamak istemesini engellemez. Elbette "namuslu kadınlar" bu "sapık" arzuları özenle bastırırlar. Bununla birlikte bu arzular, kadınlar arasında saf ama tutkulu arkadaşlıklar şeklinde ya da anne şefkati biçimine bürünmüş olarak ortaya çıkar. Kimi zamansa bir psikoz ya da menopoz bunalımı sırasında bir patlamayla açığa çıkarlar.

Lezbiyenleri kesin çizgilerle ayrılmış iki kategori altında toplama iddiası ise hayli boşuna bir çabadır. Heteroseksüel bir çifte öykünmekten hoşlandıklarından, çoğu kez onların gerçek ilişkileri toplumsal bir oyunla üst üste biner ve bu yüzden "erkeksi olanlar" ve "kadınsı olanlar" bölünmesine kendileri yol açarlar. Ne var ki birinin ciddi bir tayyör, diğerininse uçuşan bir elbise giymesi yanıltmamalıdır. Daha yakından bakıldığında, –uç durumlar hariç– cinselliklerinin çift yönlü olduğu fark edilir. Erkeğin egemenliğini reddettiği için lezbiyen olan kadın, çoğunlukla başka bir kadında aynı Amazon gururunu görme zevkinin tadını çıkarır. Eskiden, erkeklerden uzakta bir arada yaşayan Sèvres Lisesi öğrencileri arasında pek çok yasak aşk çiçeklenirdi. Seçkin bir kadınlar topluluğunun parçası olmaktan gurur duyardı bu kızlar ve özerk özneler olarak kalmak isterlerdi. Onları ayrıcalıklı kast karşısında birleştiren bu karmaşık duygu, her birinin ken-

disinde sevdiği o saygın varlığa bir kız arkadaşında hayranlık duymasını mümkün kılıyordu. Birbirlerine sarıldıklarında her biri hem erkekti hem de kadın ve kendi androjin niteliklerinden büyüleniyorlardı. Tersinden, kadınların kolları arasında kendi kadınlığının hazzına varmak isteyen bir kadın, hiçbir efendiye itaat etmemenin gururunu da tadar. Renée Vivien kadın güzelliğini ateşli bir biçimde sever ve güzel olmak isterdi; süslenirdi, uzun saçlarından gurur duyardı, ama aynı zamanda özgür ve el değmemiş olduğunu hissetmekten de hoşlanıyordu. Şiirlerinde, evlenerek bir erkeğin kölesi haline gelmeye rıza gösteren kadınlara duyduğu horgörüyü dile getirir. Sert içkilerden hoşlanması, dilinin kimi zaman edepsizleşmesi, erkeksi olma arzusunu açığa çıkarmaktadır. Gerçekte lezbiyen çiftlerin büyük çoğunluğunda eşler birbirini karşılıklı olarak okşar. Demek ki rol dağılımı çok belirsizdir. Daha çocuksu olan kadın, daha yaşlı bir koruyucu karşısında ergen kız ya da kendini erkek sevgilinin kollarına bırakmış sevgili rolünü oynayabilir. Birbirlerini eşitler olarak sevebilirler. Eşler türdeş olduğu için her tür bileşim, yer değiştirme, alışveriş, oyun mümkündür. İlişkiler, sevgililerin psikolojik eğilimlerine ve durumun bütününe göre bir dengeye oturur. Şayet içlerinden biri diğerine parasal olarak yardım ediyor ve destek oluyorsa, erkeğin işlevlerini üstlenir: zorba koruyucu, sömürülen enayi, saygı duyulan efendi ve hatta kimi zaman da pezevenk. Öte yandan tinsel, toplumsal, entelektüel olarak üstün konumda olmak çoğu kez o eşin otorite sahibi olmasını sağlar. Bu arada daha çok sevilen, daha çok sevenin kendisine tutkulu bir şekilde bağlanmasının getirdiği ayrıcalıklardan yararlanacaktır. Bir erkekle bir kadının birliği gibi, iki kadının oluşturduğu birlik de çeşitli biçimlere bürünebilir; duyguya, çıkara ya da alışkanlığa dayalı olabilir; evlilik birliği ya da romantik bir ilişki olabilir; sadizme, mazoşizme, cömertliğe, sadakate, adanmışlığa, kaprise, bencilliğe, ihanete yer verebilir. Lezbiyenler arasında büyük âşıklar olduğu gibi fahişeler de vardır.

Bununla birlikte bazı koşullar bu ilişkilere özel nitelikler yükler. Bunlar, belli bir kurum ya da âdetler tarafından kutsanmamış, uzlaşılarla düzenlenmemiş ilişkilerdir. Bu yüzden daha içtenlikli biçimde yaşanırlar. Erkekle kadın –karı-koca da olsalar– birbirlerinin karşısında temsilde gibidirler, özellikle de erkeğin hep birtakım talimatlar dayattığı kadın: Namus timsali olacaktır, çekici, kırıtkan, çocuksu ya da ciddi olacaktır. Kocanın ya da bir erkek sevgilinin yanında kadın hiçbir zaman tam olarak kendisi gibi hissetmez kendini; kız arkadaşın yanındaysa gösteriş yapmaz, olduğundan farklı görünmek zorunda değildir; ikisi de kendilerini sakınmadan göstermezlik edemeyecek kadar birbirlerine benzerler. Bu benzerlik en bütünsel yakınlığa yol açar. Bu birliklerde cinselliğin payı oldukça küçüktür; yaşanan şehvet, erkekle kadın arasında olduğundan daha az sarsıcı, daha az başdöndürücüdür, o kadar altüst edici başkalaşımlara yol açmaz, ama farklı cinsiyetlerden âşıkların tenleri birbirinden ayrıldığında, yeniden birer yabancı haline gelirler; hatta erkek bedeni kadına itici gelir, erkekse kimi zaman sevgilisinin bedenini yavan bulur, bir çeşit tiksinti duyar. Kadınlar arasında ise tensel şefkat daha eşit, daha süreklidir; çılgın esrimelere kapılmazlar, ama hiç-

bir zaman düşmanca bir kayıtsızlığa da düşmezler. Birbirine bakmak, birbirine dokunmak, yataktaki zevki alttan alta sürdüren dingin bir hazdır. Sarah Posonby'nin sevgilisiyle birlikteliği, elli yıl boyunca, üzerinde tek bir kara bulut dolaşmadan sürmüştür. Dünyanın kıyısında kendilerine sessiz sakin bir cennet yaratmayı becermiş gibi görünmektedirler. Ne var ki içtenliğin de bir bedeli vardır. Kendilerini birbirlerine sakınmasız bir biçimde, gizlenme ve denetleme kaygısı duymadan gösterdikleri için kadınlar birbirlerinde eşi benzeri olmayan bir şiddet uyandırırlar. Erkekle kadın, farklı oldukları için birbirinden çekinir; erkek kadın karşısında acıma duygusu, kaygı duyar; ona kibar, hoşgörülü davranmaya, ölçülü olmaya çalışır. Kadınsa erkeğe saygı duyar ve ondan biraz da korkar, onun karşısında kendine hâkim olmaya çalışır. Her ikisi de duygularını ve tepkilerini kestiremediği gizemli başkaya ilişmeme kaygısı taşır. Kadınlar birbirlerine karşı acımasızdırlar; birbirlerini bozar, tahrik eder, izler, kışkırtırlar ve karşılıklı olarak iğrençliğin dibine sürüklerler. Erkeğin sakinliği –bu ister kayıtsızlık olsun ister kendine hâkim olma– kadınların patlamaları karşısında set oluşturur, ama iki kadın sevgili arasında gözyaşları ve çırpınmalar açık artırmaya çıkar. Dönüp dolaşıp aynı sitemleri ve açıklamaları yinelemekten bıkmazlar. Talepkârlık, yakınma, kıskançlık, zorbalık, evlilik yaşamının bütün bu belaları bu ilişkilerde azgınca zincirinden boşanır. Bu aşkların çoğunlukla fırtınalı olması ayrıca heteroseksüel ilişkilerden daha fazla toplumun tehdidi altında olmalarındandır. Toplum bu ilişkileri suçlar, onlar da toplumla bütünleşmekte güçlük çekerler. Kişiliği, durumu ya da güçlü tutkusu gereği erkeksi tavrı benimseyen kadın, sevgilisine normal ve saygın bir yaşam sunamadığı, onunla evlenemediği, onu alışılmamış yollara sürüklediği için üzüntü duyacaktır. Radcliffe Hall'un, *Le Puits de solitude*'de [*Yalnızlık Kuyusu*] kadın kahramanına atfettiği duygular tam da bu türdendir. Bu vicdan azabı, marazî bir kaygı ve özellikle de eziyet verici bir kıskançlık biçiminde ortaya çıkar. Öte yandan, sevgililerden daha edilgen ya da daha az tutkun olanı, aslında toplumun kınamalarının acısını yaşayacaktır. Kendini alçaltılmış, sapık, yoksun bırakılmış olarak görecek, ona bu yazgıyı dayatan kadına hınç duyacaktır. Kadınlardan biri çocuk sahibi olmayı arzu edebilir; ya keder içinde kısırlığına boyun eğer ya da sevgilisiyle birlikte evlat edinirler veya anne olmayı isteyen kadın bir erkeğin hizmetine başvurur. Çocuk kimi zaman birleştirici bir unsur kimi zamansa yeni bir sürtüşme kaynağı olur.

Eşcinselliğe hapsolmuş kadınlara erkeksi bir nitelik kazandıran, erotik yaşamları değildir; tersine, bu yaşam onları bir kadın dünyasının içine kapatır. Onları erkeksi kılan, erkeklerden vazgeçtikleri için üstlenmek zorunda kaldıkları sorumlulukların tümüdür. Onların durumu, –Ninon de Lenclos gibi– erkeklerin arasında yaşadığı için erkeksi bir zihniyete sahip olup, yine de onlara bağımlı olan saraylı fahişenin durumunun tam tersidir. Lezbiyenlerin çevresindeki havanın özelliği, özel yaşamlarının içinde geçtiği harem iklimi ile kamusal varoluşlarının erkeksi bağımsızlığı arasındaki karşıtlıktan gelir. Erkeksiz bir dünyada erkek gibi davranırlar. Yalnız yaşayan kadın her zaman biraz tuhaf

görülür. Erkeklerin kadınlara saygı duyduğu doğru değildir; kadınları –eşleri, sevgilileri, "geçindirdikleri" kızlar– aracılığıyla birbirine saygı duyar onlar. Erkeğin koruması üzerinden kalktığında kadın, saldırgan, alaycı ya da düşmanca bir tutum benimseyen üstün kast karşısında silahsızlanmış olarak kalır. Kadın eşcinselliği "cinsel sapıklık" olarak daha çok bir gülümsemeyle karşılanır, ama bir hayat tarzını ima ettiği ölçüde küçümsenir ya da bir skandal olarak görülür. Lezbiyenlerin tavırlarının fazlaca kışkırtıcı ya da yapmacık olması, durumlarını doğallıkla yaşama yollarının olmamasındandır. Doğallık, kendi üzerinde düşünmemeyi, edimlerini kendi gözünde canlandırmamayı gerektirir, ama başkalarının davranışları, lezbiyen kadını sürekli olarak kendisinin farkında olmaya iter. Ancak yeterince yaşlıysa ya da büyük bir toplumsal saygınlığa sahipse, kendi yolunda dingin bir kayıtsızlıkla ilerleyebilecektir.

Örneğin lezbiyenlerin, öylesi hoşlarına gittiği için mi, yoksa savunmacı bir tepkiyle mi bu kadar yaygın olarak erkek gibi giyindiklerine karar vermek güçtür. Kuşkusuz burada, büyük ölçüde kendiliğinden ortaya çıkan bir seçim söz konusudur. Kadın gibi giyinmekten daha az *doğal* bir şey olamaz; elbette erkek giysisi de yapaydır ama daha rahat ve sadedir, eylemi engellemek üzere değil kolaylaştırmak üzere tasarlanmıştır. Georges Sand ve Isabelle Ehberardt erkek giysileri giyerlerdi, Thyde Monnier son kitabında[8] pantolon giyme tercihinden söz etmektedir, bütün faal kadınlar topuksuz ayakkabıları, sağlam kumaşları severler. Kadının giyim kuşamının anlamı aşikârdır: "Süslenmek"tir giyinmek, süslenmek ise kendini sunmaktır. Eskiden heteroseksüel feministler bu konuda lezbiyenler kadar uzlaşmaz bir tavır benimsemişlerdi. Kendilerini teşhir edilen bir mal haline getirmeyi reddediyorlardı, sade tayyörleri ve şapkaları tercih ediyorlardı; süslü, yakası açık elbiseler onlara mücadele ettikleri toplumsal düzenin simgesi gibi geliyordu. Bugünse, gerçekliğe hâkim olmayı başarmışlardır ve bu simge artık onların gözünde daha az önem taşımaktadır. Lezbiyen kadının hâlâ birçok talebi olduğu ölçüde simge onun için önemini korumaktadır. Ayrıca yöneliminin nedeni fiziksel özellikleriyse şayet, ciddi giysiler ona daha çok yakışabilir. Şunu da eklemek gerekir: Süsün işlevlerinden biri de kadının ellemeye ilişkin duyumsallığını doyurmaktır; oysa lezbiyen kadın kadifelerin, ipeklerin tesellisini hor görür. Tıpkı Sandor gibi, sevgililerinin üzerinde sever onları ya da sevgilisinin bedeni onun için bunların yerini tutar. Lezbiyenlerin çoğunlukla çok içmeyi, sert tütünleri, kaba sözcükleri, ağır sporları sevmelerinin nedeni de budur. Erotik olarak sevgilisiyle kadın yumuşaklığını paylaşır, ama bunun tersine, tekdüze olmayan ortamlardan hoşlanır. Bu nedenle erkeklerle zaman geçirmekten zevk alabilir. Ama burada işin içine bir başka etken girer: Lezbiyen kadın, erkeklerle çoğu kez çiftanlamlı ilişkiler kurar. Erkeksiliğinden çok emin bir kadın, arkadaş ve dost olarak sadece erkekleri tercih edecektir. Bu güven ancak onlarla ortak çıkarları olan,

8 *Moi* [*Ben*].

iş hayatında, eylem ya da sanat alanında onlardan biri gibi çalışan ve başarılı olan kadında görülebilir. Gertrude Stein, arkadaşlarını evinde kabul ettiğinde yalnızca erkeklerle sohbet eder, onların eşlerini ağırlama işini Alice Toklas'a bırakırdı.[9] Çok erkeksi olan bir eşcinsel kadının asıl kadınlara karşı tutumu çiftanlamlı olacaktır. Onları küçümser, ama onlar karşısında hem bir kadın hem de bir erkek olarak aşağılık karmaşası yaşar. Onlara eksik kalmış bir kadın, yarım kalmış bir erkek gibi gözükmekten korkar; bu da onu ya kibirle üstünlük taslamaya ya da onlara karşı –Stekel'in travestisi gibi– sadistçe bir saldırganlık sergilemeye iter. Ama bu, oldukça ender rastlanan bir örnektir. Lezbiyenlerin çoğunun erkekleri çekinerek reddettiğini gördük. Frijit kadında olduğu gibi onlarda da erkeklere karşı tiksinme duygusu, hınç, utangaçlık, kibir vardır; kendilerini onların gerçek benzerleri gibi hissetmezler. Kadınca hınçlarına ayrıca bir de erkekçe aşağılık karmaşası eklenir; avlarını baştan çıkarmak, onlara sahip olmak ve onları ellerinde tutmak için daha iyi silahlanmış rakiplerdir erkekler. Onların kadınlar üzerindeki iktidarından, kadınlara bulaştıracakları "kir"den nefret ederler. Ayrıca erkeklerin toplumsal ayrıcalıkları ellerinde tutmalarına ve kendilerini kadınlardan daha güçlü hissetmelerine sinirlenirler. Rakibiyle dövüşememek, sizi bir yumrukta yere serebileceğini bilmek, yürekler acısı bir küçük düşürülmedir. Bu karmaşık düşmanlık duygusu, bazı eşcinsel kadınların kendilerini sergilemelerinin ardındaki nedenlerden biridir. Sadece kendi aralarında görüşürler, erkeklere cinsel olarak olduğu kadar sosyal olarak da ihtiyaçları olmadığını göstermek için topluluklar kurarlar. Bu noktadan, gereksiz gösterişlere ve o sahicilikten uzak oyunlara kaymak kolaydır. Lezbiyen kadın ilkin erkek olmayı oynar, ardından lezbiyen olmanın kendisi bir oyun haline gelir. Travesti, kılık değiştirmekten kılığın kendisi haline dönüşür. Kadın, erkeğin baskısından kurtulma gerekçesiyle giderek kendini yarattığı kişiliğin kölesi haline getirir; kadınlık durumuna hapsolmak istememiştir, ama kendini lezbiyenliğe hapseder. Özgürleşmiş kadın klanları kadar darkafalı ve sakat bir topluluk izlenimi veren başka grup yoktur. Şunu da eklemek gerekir ki birçok kadın, yalnızca çıkarı öyle gerektirdiği için eşcinsel olduğunu açıklar. Bunların çiftanlamlı tavırlar benimsemeleri son derece bilinçlidir, ayrıca böylelikle, "sapkın kadınları" seven erkekleri kendilerine çekmeyi umarlar. Bu şamatacı, ateşli yandaşlar –ki en çok fark edilenler onlardır– kamuoyunun zaten bir kötülük ve numara olarak gördüğü şeyi değerden düşürmeye katkıda bulunmaktadırlar.

Gerçekte eşcinsellik ne bile bile seçilmiş bir sapıklık ne de kurtuluşu olmayan bir lanettir.[10] *Bir durum içinde seçilmiş* bir tutumdur, yani hem kimi nedenleri

9 Kendi değeri sayesinde cinsiyetler arası ayrımı aştığını düşünen –ya da buna inanmak isteyen– heteroseksüel bir kadın da kolaylıkla aynı tutumu benimseyecektir: örneğin Madam de Staël.

10 *Le Puits de solitude*, psikolojik ve fizyolojik talihsizliğin damgalamış olduğu bir kadın kahramanı sergiler. Ancak, kavuştuğu üne karşın bu romanın belgesel değeri çok azdır.

vardır hem de özgürce benimsenmiştir. Öznenin bu seçimle üstlendiği etkenlerin –fizyolojik veriler, psikolojik öykü, toplumsal koşullar– hiçbiri belirleyici değildir, her ne kadar her birinin onu açıklamaya katkısı olsa da. Kadın için genel durumunun, özellikle de erotik durumunun ortaya koyduğu sorunları çözmenin birçok yolundan biridir bu. Bütün insan davranışları gibi ya oyunları, dengesizliği, başarısızlığı, yalanı beraberinde getirecek ya da tersine, verimli deneyimlere kaynaklık edecektir. Bu olasılıklar, eşcinselliğin samimiyetsizlik, tembellik ve sahicilikten uzaklık içinde mi, yoksa açık görü, cömertlik ve özgürlük içinde mi yaşandığına bağlıdır.

İkinci kesim

DURUM

Beşinci bölüm

Evli kadın

Toplumun geleneksel olarak kadın için öngördüğü yazgı evliliktir. Günümüzde hâlâ kadınların çoğu evlidir, evlenip ayrılmıştır ya da evlenmediği için üzüntü duymaktadır. İster evli olmamayı bir yoksunluk olarak yaşasın ister bu kuruma başkaldırmış, hatta kayıtsız kalmış olsun, bekâr kadın evliliğe göre tanımlanır. Dolayısıyla bu çalışmayı evliliği çözümleyerek sürdürmek gerekmektedir.

Kadınların içinde bulunduğu durumunun ekonomik evrimi evlilik kurumunu sarsmaktadır. Evlilik, iki özerk birey tarafından ortak olarak ve özgürce kararlaştırılmış bir birlik haline gelmektedir. Eşlerin birbirine bağlılığı kişisel ve karşılıklıdır; zina her iki taraf için de sözleşmenin bozulması anlamına gelmektedir, her iki taraf da aynı koşullar altında boşanabilmektedir. Kadın artık üreme işlevine mahkûm edilmiş durumda değildir. Bu işlev doğal kölelik niteliğini büyük ölçüde yitirmiştir ve gönüllü olarak üstlenilmiş bir görev haline gelmiştir.[1] Ayrıca üretici emekle benzerlik göstermektedir, çünkü birçok durumda Devlet ya da işveren, gebeliğin gerektirdiği izin döneminde anneye ücret ödemektedir. SSCB'de birkaç yıl boyunca, evlilik yalnızca eşlerin özgür kararına dayalı bireyler arası bir sözleşme olarak varlığını sürdürmüştür, bugünse görünüşe göre Devletin her iki eşe de dayattığı bir hizmettir. Yarının dünyasında bu iki eğilimden hangisinin üstün geleceği toplumun genel yapısına bağlıdır. Ama öyle ya da böyle, erkeğin vasiliği ortadan kalkmaktadır. Bununla birlikte içinde yaşadığımız çağ, feminist bakış açısından henüz bir geçiş dönemidir. Kadınların

1 Bkz. I. cilt.

yalnızca bir bölümü üretime katılmaktadır ve onlar da eski yapıların, eski değerlerin varlığını sürdürdüğü bir toplumun parçasıdırlar. Modern evlilik ancak sürüp gitmesine katkıda bulunduğu geçmişin ışığı altında anlaşılabilir.

Evlilik eskiden beri erkek ve kadın için köklü biçimde farklı olmuştur. Her iki cinsiyet de birbiri için gereklidir, ama bu gereklilik hiçbir zaman cinsiyetler arasında bir karşılıklılığa yol açmamıştır. Kadınlar hiçbir zaman erkekler kastıyla eşitlik temelinde alışveriş ve sözleşme yapan bir kast oluşturmamışlardır. Toplumsal olarak erkek özerk ve tam bir bireydir; her şeyden önce bir üretici olarak görülür ve varoluşu, topluluğa sunduğu emekle doğrulanır. Kadının mahkûm edildiği yeniden üreticilik rolünün ve ev içi emeğin ona hangi nedenlerle eşit düzeyde saygınlık sağlamadığını gördük.[2] Kuşkusuz, erkeğin kadına gereksinimi vardır: Kimi ilkel topluluklarda, kendi başına yaşamını idame ettiremeyen bekâr erkekler bir tür paryadırlar. Tarım topluluklarında, köylü erkek için kendisiyle işbirliği yapacak bir kadın vazgeçilmezdir. Erkeklerin çoğu için kimi angaryaları eşinin omuzlarına yüklemek elverişlidir. Birey istikrarlı bir cinsel yaşam ister, çocukları ve torunları olmasını arzu eder, toplum da bireyden kendisini sürdürmeye katkıda bulunmasını bekler, ama erkek doğrudan kadının kendisine bir çağrı yöneltmez. Erkek toplumu, üyelerinin her birinin kendini koca ve baba olarak gerçekleştirmesini mümkün kılar. Babaların ve erkek kardeşlerin egemen olduğu aile topluluklarına köle ya da kul olarak dahil edilen kadın, öteden beri bazı erkeklere başka erkekler tarafından evlilik yoluyla verilmiştir. Başlangıçta klan ve babasoylu büyük aile, kadına neredeyse bir şey gibi sahiptir. İki topluluğun karşılıklı olarak anlaştığı maddî yükümlülüklerin bir parçasıdır kadı. Evlilik, geçirdiği evrim[3] sırasında bir sözleşme biçimine büründüğünde, kadının koşulu çok da fazla değişmemiştir; çeyiz verilen ya da mirastan kendi payını alan kadın bir yurttaş gibi görünmektedir, ama çeyiz ve miras onu yine aileye köle yapar. Uzun bir süre boyunca sözleşmeler karıyla koca arasında değil, kayınpederle damat arasında imzalanmıştır; bu durumda ancak dul kadının ekonomik özerkliği vardır.[1] Genç kızın seçme özgürlüğü her zaman çok kısıtlı olmuştur. Bekârlık ise kutsal bir niteliğe büründüğü istisnaî durumlar dışında, onu asalak ya da parya düzeyine düşürür. Evlilik onun biricik ekmek kapısı ve varoluşunun biricik toplumsal doğrulanmasıdır. Evlilik genç kıza iki gerekçeyle dayatılır: Topluluğa çocuklar kazandırmak zorundadır o; ama –Sparta'da ve bir ölçüde de Nazi rejimi altında olduğu gibi– Devletin kadını vesayeti altına aldığı ve ondan yalnızca anne olmasını beklediği durumlar nadirdir. Babanın üremedeki rolünü bilmeyen uygarlıklar bile kadının kocasının vesayeti altında olmasını gerekli kılar. Ayrıca kadının bir başka işlevi de erkeğin cinsel gereksinimlerini karşılamak

2 Bkz. I. cilt.

3 Bu evrim kesintili bir biçimde gerçekleşmiştir. Mısır'da, Roma'da, modern uygarlıkta kendini tekrar eder; bkz.. I. cilt, "Tarih".

4 Genç dulların erotik yazındaki özel yeri buradan kaynaklanır.

ve onun evine bakmaktır. Toplumun onun omuzlarına yüklediği görev, kocaya verilen bir *hizmet* olarak görülür. Bu yüzden kocanın karısına armağanlar vermesi ya da ayrıldıklarında dulluk geliri sağlaması gerekir, ayrıca koca kadını geçindirmeyi taahhüt eder. Topluluk, kocaya sunduğu kadına olan borcunu koca aracılığıyla öder. Evli kadının görevlerini yerine getirmekle kazandığı haklar, erkeğin tabi olduğu yükümlülükler olarak ortaya çıkar. Erkek evlilik bağını istediği gibi bozamaz; evlilikten vazgeçme ve boşanma ancak kamusal güçlerin kararıyla gerçekleşebilir ve kimi durumlarda kocanın bunu parasal olarak telafi etmesi gerekir. Hatta bu, Bocchoris zamanında Mısır'da ve günümüzde ABD'de "alimony"[5] adı altında kötüye kullanılmaktadır. Çokkarılılık öteden beri kâh örtük kâh açık biçimde hoşgörüyle karşılanmıştır. Erkek yatağına köleleri, metresleri, birlikte yaşadığı kadınları, sevgililerini, fahişeleri alabilir, ama meşru karısının belli ayrıcalıklarına saygı göstermesi buyrulmuştur. Kadının, kendisine kötü davranıldığında ya da incitildiğinde, kendi ailesine dönme, ayrılma ya da boşanma hakkı az çok somut olarak güvence altına alınmıştır. Böylece evlilik her iki eşe de hem bir yük getirir hem de yarar sağlar; ama durumları simetrik değildir. Genç kızlar için evlilik, topluluğun parçası olmanın tek yoludur ve evlenmediklerinde "evde kalmış kız" damgası yer, toplumsal olarak gözden düşerler. Annelerin öteden beri kızlarını bu kadar ısrarla evlendirmek istemeleri bundan ötürüdür. Geçen yüzyılda, burjuva sınıfı içinde kızların fikri neredeyse hiç sorulmazdı. Önceden düzenlenmiş "görüşmelerde" kızlar muhtemel damat adaylarına sunulurdu. Zola bu âdeti *Pot-Bouille* [*Apartman*] adlı romanında betimlemiştir.

– Yine olmadı! diye bağırdı Madam Josserand bir iskemleye çökerek...

Mösyö Josserand yalnızca "Ya!" dedi...

– Hiç anlamıyorsunuz! diye tiz bir sesle haykırdı Madam Josserand. Size söylüyorum: Bu, boşa giden dördüncü evlilik denemesi!...

– Duydun mu? diye kızının üzerine yürüdü Madam Josserand. Bu evliliği de kaçırmayı nasıl becerdin?

Berthe kendi sırasının geldiğini anlamıştı:

– Bilmiyorum anne, diye mırıldandı.

– Yardımcı büro şefi, otuzunda bile değil, parlak bir geleceği var. Böyleleri her ay maaşını tıkır tıkır alır... Yoksa daha öncekiler gibi yine bir aptallık mı yaptın?

– Vallahi değil, anne...

– Dans ederken ikiniz bir ara küçük salona geçmiştiniz?

Berthe kızardı:

– Evet... Yalnız kaldığımızda kötü şeyler yapmaya kalktı. Beni kucaklayıp öpmek istedi. Ben de korkup onu ittim, dolaba çarptı...

Annesi öfkeyle onun sözünü kesti:

5 Nafaka. –Çn.

– İttin mi? Vah zavallı kızım, ittin ha?

– Ama anne, beni tutuyordu.

– Tuttuysa ne olmuş? Ah!... Bu kafasızlara okulda acaba neler öğretiyorlar?... Kapı arasında bir öpücük için ha! Ayrıca, bize bunları anlatmanız mı gerekiyor, biz ebeveynlerinize? İnsanları mobilyalara doğru itiyorsunuz ve evlilikleri elinizden kaçırıyorsunuz!

Sonra ders verir gibi bir tavırla devam etti:

– Artık bitti; aptallığınız karşısında umudumu yitirdim... Servetiniz yoksa kızım, erkekleri başka şeylerle tutmanız gerekiyor. Biraz güler yüz gösterir, elini tutmasına izin verir, anlamıyormuş gibi ufak kaçamaklara göz yumar ve bir koca yakalarsınız... En çok da istediği zaman gayet iyi idare etmesine sinirleniyorum, diye sürdürdü Mme Josserand. ... Hadi bırak, sil gözlerini. Şimdi karşında sana kur yapan bir bey olduğunu düşün. Gülümse ve yelpazeni düşür; bey onu yerden alırken elleriniz birbirine dokunsun. Öyle değil, hasta tavuk gibi somurtma. Başını geri at ki güzel boynun ortaya çıksın.

– Böyle mi anne?

– Evet, daha iyi... Kazık gibi durma, belini yumuşak tut. Erkekler sırıkları sevmez. Fazla ileri giderlerse oyun bozanlık etme. İleri giden adam tutulmuş demektir.

Salondaki saat ikiyi vurdu. Bu geç saatte evlendirme tutkusu daha da kızışan Madam Josserand iyice kendini yitirmiş, kızını bir bebek gibi ortada çeviriyor, düşüncelerini açıkça söylüyordu. Genç kız artık karşı koyamadan onun her dediğini yapıyordu, ama utanç ve korku yüreğini sıkıştırıyordu.

Kısacası, genç kız tümüyle edilgen gibi görünmektedir; *evlendirilir*, ebeveynleri tarafından evlenmek üzere *verilir*. Oğlanlarsa *evlenir*, bir eş *alırlar*. Evlilikte aradıkları bizzat var olma hakkı değil, varoluşlarının genişlemesi, doğrulanmasıdır; özgürce üstlendikleri bir görevdir bu. Dolayısıyla, Eski Yunan ve Ortaçağ hicivcilerinin yaptığı gibi, evliliğin avantajlarını ve sakıncalarını sorgulayabilirler. Evlilik onlar için bir yazgı değil, yalnızca bir yaşam tarzıdır. Bekârlığın yalnızlığını tercih etmek onlar için mümkündür, kimi geç evlenir ya da hiç evlenmez.

Kadın evlenirken tımar olarak bu dünyanın bir parçasını elde eder; yasal güvenceler onu erkeğin kaprislerine karşı korur, buna karşılık onun uyruğu haline gelir. Ailenin reisi ekonomik olarak erkektir ve dolayısıyla toplumun gözünde aileyi cisimleştiren de odur. Kadın onun soyadını alır, onun dinine ortak edilir, onun sınıfına ve çevresine ait olur; onun ailesinin bir parçası, erkeğin "yarısı" haline gelir. Erkeğin peşinden onun işinin olduğu yere gider. Evlilik konutu esas olarak erkeğin mesleğini uyguladığı yere göre belirlenir. Kadın, az ya da çok sert bir biçimde geçmişiyle bağlarını koparır, kocasının dünyasına eklenir, ona tüm kişiliğini verir. Bekâretini ve kesin sadakatini borçludur ona. Yasaların bekâr

kadına tanıdığı hakların bir kısmını kaybeder. Roma hukuku kadını *loco filiæ*[6] kocasının ellerine teslim ediyordu. 19. yüzyılın başında Bonald, "Çocuk annesi için neyse kadın da kocası için odur," diye beyan ediyordu. 1942'de kabul edilen yasaya kadar Fransız yasaları kadından kocasına itaat etmesini istemekteydi. Yasalar ve töreler hâlâ kocaya büyük bir otorite tanımaktadır. Bu otorite, erkeğin evliliğe dayalı toplumdaki konumunun bir sonucudur. Üretici o olduğu için, toplumun çıkarı doğrultusunda ailenin çıkarının ötesine geçen ve topluluğun geleceğinin kurulmasına yardım ederek ailenin geleceğini hazırlayan da odur. Aşkınlığı kendinde cisimleştirendir o. Kadın türün sürdürülmesine ve evin bakımına, kısacası içkinliğe yargılıdır.[7] Aslında her insanî varoluş aynı anda hem aşkınlık hem de içkinliktir. İnsanın kendi ötesine geçmek için kendini sürdürmesi, geleceğe doğru atılım yapmak için geçmişi kendine katması ve başkasıyla iletişim halindeyken kendini kendinde doğrulaması gerekir. Bütün canlı devinimler bu iki uğrağı içerir. *Erkek* için evlilik tam da bunların mutlu bir bireşimini mümkün kılar. Erkek mesleğinde, politik yaşamında değişimi, ilerlemeyi bulur, zamanda ve mekânda yayıldığını hisseder. Bu avarelikten bıktığında ise bir yuva kurar, yerleşik hale gelir, dünyaya demir atar. Akşam olduğunda kadının mobilyalara ve çocuklara, depoladığı geçmişe gözkulak olduğu evde erkek kendini toplar. Oysa kadının, katıksız ve özdeş genelliği içinde yaşamı sürdürmekten başka bir görevi yoktur; türü değişmez olarak devam ettirir, günlerin aynı tempoda geçmesini sağlar ve kapılarını kapalı tuttuğu yuvanın sürekliliğini güvence altına alır. Ona ne gelecek ne de evren üzerinde hiçbir doğrudan etki olanağı tanınmaz; topluluğa doğru kendi ötesine geçmesi ancak kocası aracılığıyla olur.

Günümüzde evlilik bu geleneksel görünümünü büyük oranda korumaktadır. Her şeyden önce de genç kıza, genç erkeğe olduğundan çok daha buyurganca dayatılmaktadır. Hâlâ genç kız için başka bir gelecek perspektifinin söz konusu olmadığı pek çok toplumsal katman vardır. Köylüler arasında bekâr kadın bir paryadır; babasının, erkek kardeşlerinin, enişte sinin hizmetkârlığını yapmaya devam eder. Kente göç etmek onun için kesinlikle mümkün değildir. Evlilik, onu bir erkeğin kölesi haline getirirken aynı zamanda bir evin hanımı yapar. Kimi burjuva çevrelerde genç kız hâlâ hayatını kazanabilecek şekilde yetiştirilmemektedir; baba evinde asalak gibi sürünmekten ya da yabancı bir evde madun konumunu kabul etmekten başka bir çaresi yoktur. Daha fazla özgürleşmiş olduğu durumlarda bile erkeklerin elinde tuttuğu ekonomik ayrıcalık genç kızı, evliliği herhangi bir mesleğe tercih etmeye yöneltir. Kendisinden daha üstün konumda olan bir erkek arayacaktır; umudunu onun kendisinden daha çabuk ve daha çok "yükselebilme" imkânına bağlamıştır. Eskiden olduğu gibi bugün

6 Kızı gibi. –Çn.

7 Bkz., I. cilt. Bu tezi Aziz Pavlus'ta, Kilise Babaları'nda, Rousseau'da, Proudhon'da, Auguste Comte'ta, D.H. Lawrence, vb.'de bulabilirsiniz.

de aşk ediminin kadının erkeğe sunduğu bir *hizmet* olduğu kabul edilmektedir. Erkek zevkini *alır* ve karşılığında kadına bir şeyler vererek bunu telafi etmek zorundadır. Kadının bedeni, onun satın aldığı bir nesnedir; kadın içinse erkek, sömürmesine izin verilen bir sermayedir. Bazen kocasına beraberinde bir çeyizle gelir. Çoğunlukla belli bir miktar ev emeği harcamayı vaat eder: Eve bakacak, çocukları büyütecektir. Öyle ya da böyle, kendine baktırma hakkına sahiptir, hatta geleneksel ahlak onu buna teşvik eder. Kadın meslekleri çoğunlukla sevimsiz ve düşük ücretli olduğundan, kadının bu kolaylığın cazibesine kapılması doğaldır; evlilik başka birçok meslekten daha avantajlıdır. Töreler bekâr kadının cinsel özgürlüğünü kolayca yaşamasını hâlâ engellemektedir. Fransa'da, kadının özgür aşk yaşamasını yasaklayan hiçbir yasa olmadığı halde, evli kadının zina yapması günümüze kadar suçtu; buna karşılık, bir âşık edinmek isteyen kadının ilkin evlenmesi gerekiyordu. Katı kurallarla yetiştirilmiş olan birçok genç burjuva kadın, günümüzde bile "özgür olmak için" evlenmektedir. Amerikalı kadınların önemli bir bölümü cinsel özgürlüklerini kazanmışlardır, ama onların deneyimleri de Malinowsky'nin anlattığı genç ilkellerin *Bekârlar Evi*'nde yaşadıkları, hiçbir sonuca varmayan hazlara benzemektedir. Onlardan evlenmeleri beklenir, ancak o zaman tam anlamıyla erişkin sayılacaklardır. Hayatını kazanıyor olsa bile Amerika'da yalnız bir kadın, Fransa'da olduğundan da fazla, toplumsal olarak eksik bir varlıktır; tam bir kişi saygınlığına ve bütün haklarına kavuşması için parmağına nikâh yüzüğünü geçirmesi gerekmektedir. Özellikle de annelik, ancak evli kadın söz konusu olduğunda saygı duyulan bir şeydir. Bekâr anne hâlâ skandallara yol açmaktadır, ayrıca çocuk onun için büyük bir engel oluşturur. Bütün bu nedenlerle, gerek Eski Dünya'da gerekse Yeni Dünya'da yaşayan ergen kızlara gelecek için tasarıları sorulduğunda, eskiden olduğu gibi bugün de "Evlenmek istiyorum" diye yanıt verirler. Buna karşılık, hiçbir genç erkek evliliği temel tasarısı olarak görmez. Ona erişkin olma saygınlığını kazandıracak olan şey ekonomik başarısıdır. Bu başarı evliliği içerebilir –özellikle köylüler için– ama pekâlâ dışlayabilir de. Modern hayatın –geçmiştekine göre daha istikrarsız, daha belirsiz olan– koşulları, evliliğin yüklerini genç erkekler için özellikle ağırlaştırmaktadır. Buna karşılık evliliğin yararlarıysa azalmıştır, çünkü erkek kendi bakımını kolaylıkla sağlayabilmektedir ve genellikle cinsel doyuma ulaşma imkânı vardır. Kuşkusuz, evlilik birtakım maddî ("Ev yemekleri lokanta yemeklerinden daha güzeldir") ve cinsel ("Evlenince genelev ayağına geliyor") kolaylıklar sunar, bireyi yalnızlığından kurtarır, bir yuva ve çocuklar kazandırarak onu zamanda ve mekânda sabitler; varoluşunun nihaî olarak tamamlanmasıdır. Yine de evlilik talebi olan erkek sayısı, arz edilen kadın sayısından azdır. Babalar kızlarını vermez, onlardan kurtulurlar; koca arayan genç kız bir erkeğin çağrısını yanıtlamaz, onu kışkırtır.

Görücü usulü evlilik hâlâ varlığını sürdürmektedir; kurulu düzene uyan tüm bir burjuvazi bu tür evlilikleri devam ettirmektedir. Napoléon'un mezarının çevresinde, Opera'da, bir baloda, herhangi bir plajda, bir çay davetinde,

yeni yapılmış saçları ve yeni elbisesiyle gelin adayı utangaç bir edayla fiziksel zarafetini ve alçakgönüllü muhabbetini teşhir etmektedir. Ebeveyni onu canından bezdirir: "Bu görüşmeler için yeterince masraf ettik; artık bir karar ver. Bir dahaki sefere sıra kız kardeşinde olacak." Zavallı gelin adayı tohuma kaçtıkça şansının azalacağını bilir; damat adaylarının sayısı çok da fazla değildir. Seçme özgürlüğü, bir koyun sürüsü karşılığı takas edilen Bedevi genç kızınkinden çok da fazla değildir. Colette'in de dediği gibi: "Ne mal varlığı ne de mesleği olan ve erkek kardeşlerinin bakımı altında yaşayan bir genç kızın, susup talihine razı olmaktan ve Tanrı'ya şükretmekten başka çaresi yoktur!"[8]

Görücü usulü evliliğin daha ince bir biçimi olarak sosyetik çevrelerde gençlerin, annelerin dikkatli bakışları altında buluşmasına izin verilir. Biraz daha özgürleşmiş olan genç kızlar giderek daha çok dışarı çıkmakta, üniversiteye gitmekte, kendilerine erkeklerle tanışma fırsatı sunan bir meslek sahibi olmaktadır. 1945-47 yılları arasında Madam Claire Leplae, evlilikte eş seçimi konusunda Belçika burjuvazisi içinde bir araştırma yapmıştır.[9] Yazar, mülakat yöntemini kullanmıştır; sorduğu sorulardan ve aldığı yanıtlardan bazılarını aşağıda aktaracağım.

S.: Görücü usulü evlilikler yaygın mıdır?

C.: Günümüzde artık görücü usulü evlilikler yoktur (%51).

Görücü usulü evlilikler çok enderdir, olsa olsa %1'dir (%16).

Evliliklerin %1 ila 3'ü görücü usulüdür (%28).

Evliliklerin %5 ila 10'u görücü usulüdür (%5).

Soruşturmaya katılanlar, 1945'ten önce sayısı yüksek olan görücü usulü evliliklerin neredeyse ortadan kalktığını belirtmektedirler. Bununla birlikte 'çıkar, başka ilişkilerin olmayışı, çekingenlik ya da yaş ve iyi bir birliktelik kurmak, az sayıdaki kimi görücü usulü evliliğin gerisinde yatan nedenlerdir'. Bu evlilikler çoğunlukla rahipler tarafından gerçekleştirilmektedir; bazen de genç kız mektuplaşma yoluyla evlenir. 'Kendilerini mektuplarda betimliyorlar ve yazdıkları, özel bir gazetede, onlara verilen bir numarayla yayınlanıyor. Bu gazete, kendisini anlatmış olan herkese gönderiliyor. Gazetede, örneğin iki yüz gelin adayı ve aşağı yukarı bir o kadar da damat adayı yer alıyor. Erkekler de kendilerini anlatıyorlar. Gençler özgürce mektuplaşacak birini seçiyor ve gazete aracılığıyla yazışıyorlar.'

S.: Son on yılda gençler hangi ortamlarda nişanlı buldular?

C: Sosyal ortamlarda (%48).

Okulda, birlikte çalışma sırasında (%22).

Dar çevre toplantılarında, seyahatlerde (%30).

'Çocukluk arkadaşları arasında evlenmenin çok ender olduğu, aşkın beklenmedik durumlarda doğduğu' konusunda herkes hemfikirdir.

---

8 *La maison de Claudine* [*Claudine'in Evi*].

9 Bkz. Claire Leplae, *Les Fiançailles* [*Nişan Törenleri*].

S.: Evlenilecek kişinin seçiminde para çok önemli bir rol oynar mı?
C.: Evliliklerin %30'u parayla ilgilidir (%48).
Evliliklerin %50'si parayla ilgilidir (%35).
Evliliklerin %70'i parayla ilgilidir (%17).
S.: Ebeveynler kızlarını evlendirmeye çok mu heveslidirler?
C.:Ebeveynler kızlarını evlendirmeye çok heveslidirler (%58).
Ebeveynler kızlarını evlendirmeyi arzu ederler (%24).
Ebeveynler kızlarının yanlarında kalmasını isterler (%18).
S.: Genç kızlar evlenmeye çok mu heveslidirler?
C.: Genç kızlar evlenmeye çok heveslidirler (%36).
Genç kızlar evlenmeyi arzu ederler (%38).
Genç kızlar, kötü bir evlilik yapmaktansa hiç evlenmemeyi tercih ederler (%26).
Genç erkekler bulmak için genç kızlar birbirleriyle yarışmaktadırlar. Bir evlilik yapabilmek uğruna karşılarına ilk çıkan erkekle nişanlanırlar. Hepsi evlenmeyi umar ve bunun için çeşitli zahmetlere girerler. Bir genç kız için, aranan kadın olmamak aşağılayıcıdır. Bundan kurtulmak için karşılarına çıkan ilk erkekle evlenirler. Genç kızlar evlenmek için evlenirler. Genç kızlar evli kadın olmak için evlenirler. Genç kızlar evlenmek için acele ederler, çünkü evlilik onlara daha fazla özgürlük sağlayacaktır. Bu konuda hemen hemen bütün tanıklıklar uyuşmaktadır.
S.: Evlilik arayışında genç kızlar genç erkeklerden daha mı girişkendir?
C.: Genç kızlar duygularını genç erkeklere açıklar ve onlara evlenme teklifinde bulunurlar (%43).
Genç kızlar evlilik arayışında genç erkeklerden daha girişkendirler (%43).
Genç kızlar bu konuda ihtiyatlıdır (%14).
Bu noktada da hemen hemen görüş birliği vardır. Genellikle evlenme konusunda ilk girişimde bulunanlar, genç kızlardır. 'Genç kızlar hayatla başa çıkabilmenin gerektirdiği hiçbir şeye sahip olmadıklarının farkındadırlar; yaşamlarını idame ettirebilmek için nasıl çalışacaklarını bilmediklerinden evliliği cansimidi olarak görürler. Genç kızlar erkeklere açık açık beyanatlarda bulunur, kendilerini genç erkeklerin önüne atarlar. Korkutucudur genç kızlar! Genç kız evlenmek için elinden gelen her şeyi yapar... erkeğin peşinden koşan kadındır, vb.'

Elimizde Fransa'ya ilişkin bu tür bir belge yoktur, ama burjuvazinin durumu Fransa'da ve Belçika'da benzer olduğuna göre, kuşkusuz Fransa'da da bunlara yakın sonuçlara varılırdı. "Görücü usulü" evlilikler Fransa'da öteden beri başka ülkelerde olduğundan daha yaygın olmuştur. Nitekim iki cinsiyet arasındaki ilişkileri kolaylaştırmaya yönelik gecelerde üyeleri bir araya gelen ünlü "Yeşil Şeritliler Kulübü" başarısını hâlâ sürdürmektedir; bir sürü gazetede evlenmek isteyenlerin ilanları sütunlarca yer tutmaktadır.

Amerika'da olduğu gibi Fransa'da da anneler, yaşça daha büyük kadınlar, kadın dergileri, büyük bir kinizm içinde genç kızlara tıpkı sinek kâğıdının sinekleri avladığı gibi koca "avlama" sanatını öğretmektedir. Çok beceriklilik gerektiren bir "balık avı", bir "avcılık"tır bu. Ne çok fazla yukarı nişan alınmalıdır ne de çok aşağı, romantik değil gerçekçi olunmalıdır, kırıtkanlığa alçakgönüllülük katılmalı, ne çok fazla şey istenmelidir ne de gereğinden az... Genç erkekler "kendileriyle evlenilmesini isteyen" kadınlara güven duymazlar. Genç bir Belçikalı erkek şöyle demektedir: "Bir erkek için peşinden koşulduğunu hissetmek, bir kadının kendisine kanca taktığının farkına varmak kadar tatsız bir şey olamaz." Erkekler kadınların kurduğu tuzakları bozmaya uğraşırlar. Genç kızın önündeki seçenekler çoğunlukla çok sınırlıdır, ancak kendini evlenmemeyi de seçebilecek kadar özgür hissettiğinde gerçekten özgür bir seçim olacaktır bu. Oysa genellikle kararında coşku değil bir hesap, tiksinme, tevekkül vardır. "Kendisine evlilik teklif eden erkek (çevre, sağlık, meslek bakımından) aşağı yukarı uygunsa, onu sevmediği halde kabul eder genç kız. Bazı *ama*'ları varsa bile kabul eder ve soğukkanlılığını korur."[10]

Bununla birlikte, evlenmeyi arzu eden genç kız bir yandan da evlilikten korkar. Evliliğin ona sağlayacağı yarar, erkeğe sağlayacağından daha fazladır ve bu yüzden daha heveslidir evlenmeye; ama evliliğin ondan beklediği özveriler de daha büyüktür; özellikle de geçmişinden daha kesin bir kopuşu getirir. Birçok ergen kızın baba evinden ayrılma düşüncesinden kaygı duyduğunu gördük. O gün yaklaştıkça kızın kaygısı da katlanır. Bir sürü nevroz işte bu noktada patlak verir. Üstlendikleri yeni sorumluluklardan ürken genç erkeklerde de bu tür nevrozlara rastlanır, ama görmüş olduğumuz ve kriz ânında en ağır biçimine bürünen nedenlerden ötürü, nevroz genç kızlarda daha yaygındır. Stekel'den ödünç aldığım tek bir örneği aktarmakla yetineceğim. İyi bir ailenin, çeşitli nevroz belirtileri gösteren kızını tedavi etmektedir Stekel.

> Stekel onu tanıdığında, genç kız sık sık suskunlaşmakta, her akşam morfin almakta, öfke nöbetleri geçirmektedir; yıkanmayı reddetmekte, yemeğini yatakta yemekte, odasından dışarı çıkmamaktadır. Nişanlıdır ve nişanlısını yürekten sevdiğini iddia etmektedir. Stekel'e, kendisini ona verdiğini itiraf eder... Daha sonra, sevişmekten hiç zevk almadığını söyler. Hatta öpüşmelerin ondaki anısı, tiksinme duygusudur ve kusmalarının kaynağında bu yatmaktadır. Aslında nişanlısıyla, kendisini yeterince sevmediğini düşündüğü annesini cezalandırmak için yattığı ortaya çıkar. Çocukken kardeşi olmasından korktuğu için geceleri annesiyle babasını gözetlemiştir; annesine tapmaktadır. 'Ve şimdi de evlenip baba evinden ayrılmak, annesiyle babasının yatak odalarını terk etmek zorundadır, öyle mi? Mümkün değildir bu!' Şişmanlar, kaşımaktan ellerini yara eder, sersemleşir, hastalanır, nişanlısını çeşitli şekillerde küçük düşürmeye çalışır. Doktor onu iyileştirir ama o, bu

10 Bkz. Claire Leplae, *Les Fiançailles*.

> evlilik fikrinden vazgeçmesi için annesine yalvarmaktadır: 'Evde kalmak istemektedir, sonsuza dek, büyümek istememektedir.' Annesi evlenmesi için ısrar eder. Düğün gününden bir hafta önce onu yatağında ölü olarak bulurlar; tabancayla intihar etmiştir.

Başka örneklerde genç kız, uzun süren bir hastalıkta direnir. Durumu "taptığı" erkekle evlenmesine izin vermediği için çok üzgündür. Gerçekteyse, evlenmemek için kendi kendini hasta etmiştir ve ancak nişanı bozduğunda yeniden dengesine kavuşur. Bazen de evlilik korkusu, kızın önceden onu etkileyen kimi erotik deneyimler yaşamış olmasından kaynaklanır; özellikle de bakire olmadığının ortaya çıkmasından korkuyor olabilir. Ama çoğunlukla yabancı bir erkeğin varlığına razı olma fikrini dayanılmaz kılan neden, babasına, annesine ya da kız kardeşine karşı duyduğu güçlü bir duygu ya da genel olarak baba evine bağlılıktır. Eninde sonunda evlenmek gerektiği için, baskı yapıldığı için, tek mantıklı yolun bu olduğunu bildiği için ya da normal bir eş ve anne olarak yaşamak istediği için evlenmeye karar veren kızların birçoğu, yine de yüreklerinin derinlerinde evlilik hayatının başlangıcını zorlaştıran gizli ve inatçı dirençler beslerler, hatta bu dirençler hayatları boyunca mutlu bir dengeye kavuşmalarını engelleyebilir.

Dolayısıyla, evlilik kararını belirleyen genellikle aşk değildir. Freud, "Koca hiçbir zaman sevilen erkeğin kendisi değildir, adeta onun bir ikamesinden ibarettir" der. Bu ayrıştırma tesadüf değildir. Evlilik kurumunun kendisi bunu içermektedir. Evlilikte söz konusu olan bireysel mutluluğun sağlanması değil, erkekle kadının ekonomik ve cinsel birliğinin topluluğun çıkarı doğrultusunda aşılmasıdır. Patriyarkal düzenlerde, ebeveynlerin otoritesiyle seçilen nişanlıların evlilik gününden önce birbirlerinin yüzünü görmedikleri olurdu; günümüzde bazı Müslüman topluluklarda hâlâ da böyledir. Toplumsal yönü açısından bakıldığında tüm bir yaşam kurma işini, duygusal ya da erotik bir kaprise dayandırmak söz konusu olamaz.

> Bu akıllı uslu pazarlıkta", der Montaigne, "arzular pek o kadar çılgınca olmaz; daha donuk, daha küllenmiş olur. Aşk, kendinden başka bir şeye bağlanmaktan nefret eder ve evlilikteki gibi bir başka unvan altında öğretilmiş ve sürdürülmüş ilişkilere gönülsüzce bulaşır. Haklı olarak, kurulacak ortaklığın ve servetin zarafet ve güzellik kadar, hatta daha fazla önemi vardır. Ne denirse densin, insan kendi için evlenmez; daha ziyade torun torba sahibi olmak, bir aile kurmak için evlenir. (III. Kitap, V. bölüm)[11]

Bir zevce "alan" erkek olduğu için –hele de arz edilen kadın sayısı daha yüksek olduğu zaman– onun seçenekleri biraz daha fazladır. Ama cinsel edim kadına dayatılan ve ona tanınan avantajların temelini oluşturan bir *hizmet* olduğuna göre, kadının özel tercihlerinin ötesine geçmesi mantıklıdır. Evliliğin hedefi kadını erkeğin özgürlüğüne karşı korumaktır. Ama özgürlük olmadan ne aşk ne de bi-

11 Montaigne, *Denemeler*, Üçüncü Kitap, Çev. Temel Keşoğlu, Doruk yay., 2010, s. 81. Değiştirilmiş çeviri. –Çn.

reysellik olacağına göre kadının, yaşamı boyunca bir erkeğin himayesine kavuşabilmek için özel bir bireyin aşkından vazgeçmesi gerekir. Dindar bir annenin kızlarına, "aşkın erkeklere özgü olan ve edepli kadınların tanımadığı kaba bir duygu olduğunu" söylediğini kulaklarımla işittim. Bu tam da Hegel'in *Tinin Fenomenolojisi*'nde (BB TİN, VI Tin, A)[12] dile getirdiği öğretinin naif bir anlatımıydı:

> Ama *annenin* ve *kadının* ilişkilerinin sahip olduğu tekillik [*Einzelheit*] kısmen doğal bir şeydir ve hazzın alanına aittir, kısmen de olumsuz bir şeydir ve burada sadece kendi yitişini görür. Ayrıca bu tekillik tam da bu nedenle kısmen olumsal bir şeydir ve bir başka tekillik ile yer değiştirebilir. Etik hayat [*Sittlichkeit*] alanında evli kadının bu ilişkileri *bu* koca, *bu* çocuk üzerine değil, bir koca, genel olarak *çocuklar* üzerine temellenir; duygu üzerine değil, evrensel üzerine. Kadının törelliğinin erkeğinkinden ayrıldığı nokta tam olarak kadının hazzında ve tekillik yöneliminde ilgisinin dolaysızca evrensel üzerinde olması ve arzunun tekilliğine yabancı kalmasıdır. Buna karşılık erkekte bu iki yan birbirinden ayrılmıştır ve o, bir yurttaş olarak, *evrenselliğe dair kendi bilincine varmış* bir güce sahip olduğu için, bu yolla *arzu* haklarını satın alır ve aynı zamanda özgürlüğünü bu arzudan korur. Öyleyse kadının bu ilişkisine tekillik karıştığı için törelliği arı değildir, ama tekillik törel olduğu ölçüde *ilgisizdir* ve kadın kendini başkada bu 'kendi' olarak bilme uğrağından yoksundur.

Bu, şu anlama gelmektedir: Kadın için söz konusu olan, hiçbir şekilde seçtiği bir kocayla tekilliği içinde bir ilişki kurmak değil, kadınlık işlevlerinin genelliği içinde hayata geçirilmesini doğrulamaktır. Hazzı ancak bireyselleşmemiş, türe özgü bir biçimde tadabilir. Buradan kadının erotik yazgısına ilişkin çok önemli iki sonuç çıkmaktadır: Her şeyden önce, evlilik dışında hiçbir cinsel faaliyette bulunmaya hakkı yoktur; tensel alışveriş her iki eş için de bir kurum haline geldiğinden, arzu ve haz toplumsal çıkar doğrultusunda aşılmıştır; ama erkek, bir çalışan ve yurttaş olarak evrensel doğrultusunda kendini aştığından, evlenmeden önce ve evlilik yaşamının dışında kimi olumsal hazları tadabilir, zaten kendini başka yollarla kurtarmaktadır; oysa kadının esas olarak dişiliğiyle tanımlandığı bir dünyada, onun bütünüyle dişi olarak doğrulanması gerekir. Öte yandan, genel olanla tekil olan arasındaki bağın erkekte ve kadında biyolojik olarak farklı olduğunu gördük. Erkek, koca ve üretici olarak özgül görevini gerçekleştirirken aynı anda hazzı da yaşar;[13] oysa tersine kadında çoğu kez üreme işleviyle şehvet birbirinden ayrıdır. O kadar ki onun erotik yaşamına ahlakî bir saygınlık kazandırma iddiasında olan evlilik, aslında bu yaşamı tümüyle ortadan kaldırmak ister.

---

12 G.W.F. Hegel, *Tinin Görüngübilimi*, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yay., 2015, s. 184. (Değiştirilmiş çeviri. –Çn.)

13 Elbette, "delik deliktir" özlü sözü kaba bir espridir; erkek, ham zevkten başka şeyin peşindedir; ne var ki kimi "randevuevlerinin" varsıllığı, erkeğin karşısına çıkan ilk kadınla belli bir doyum duyabileceğini kanıtlamaya yeter.

Erkekler kadının bu cinsel yoksunluğunu bile isteye kabul etmişlerdir; kadının çektiği acılara kolayca razı olabilmek için iyimser bir doğalcılığa yaslandıklarını daha önce gördük. Bu onun yazgısıdır; kutsal kitabın kadını lanetlemesi onların bu rahatlatıcı görüşünü doğrulamaktadır. Hatta gebeliğin dertleri –kısacık süren ve belli belirsiz bir zevk karşılığında kadına yüklenen bu ağır bedel– birçok şakanın konusu haline gelmiştir. "Beş dakikalık zevk: Dokuz aylık acı... Çıktığından daha kolay girer." Bu karşıtlık erkekleri çoğu kez eğlendirir. Sadizmin şu felsefesinde de kendine yer bulur: Birçok erkek kadının çektiği sefillikten keyif alır ve bunun azaltılması fikrine karşı çıkar.[14] Dolayısıyla, erkeklerin eşlerinden cinsel mutluluğu esirgerken hiçbir çekince duymadıkları anlaşılmaktadır; hatta kadından, hazzın özerkliğinin yanı sıra arzunun kışkırtıcılığını da esirgemek onlara pek elverişli gelmiştir.[15]

Montaigne de hoş bir kinizmle aynı şeyi dile getirmektedir:

> Bu kutsal ve saygıdeğer hısımlıkta... aşk sefahatinin gayretlerini ve aşırılıklarını kullanmak bir tür ensest gibidir. Fazla kösnülce okşanırsa zevkten aklı başından gider korkusuyla insanın karısına ihtiyatla ve hoyratça dokunması gerekir, der Aristoteles... Gördüğüm kadarıyla en erken aksayan ve bozulan evlilikler, güzellik ve aşk arzularıyla yola çıkanlardır. Evliliğin daha sağlam ve daha sabit temelleri olmalı ve bu işe iyice düşünüp taşındıktan sonra kalkışılmalı. O taşkın neşenin burada hiçbir değeri yoktur... İyi bir evlilik, eğer

14 Örneğin, doğum sancısının analık güdüsünün doğması için gerekli olduğunu savunanlar vardır: Anestezi altında doğuran dişi geyiklerin yavrularına sırt çevirdiği ileri sürülmüştür. Dayanak olarak öne sürülen olgular son derece belirsizdir; ayrıca kadın da zaten dişi geyik değildir. Aslında kimi erkekler kadınlık yüklerinin azaltılmasını bir skandal olarak görmektedir...

15 Günümüzde bile, kadının haz duyma hakkını öne sürmesi erkeklerin kızgınlığına yol açmaktadır; bu konuda şaşırtıcı bir belge, Doktor Grémillon'un *La Vérité sur l'orgasme vénérien de la femme* [*Kadının Cinsel Orgazmına İlişkin Hakikat*] adlı kitapçığıdır. Giriş'ten, yazarın 1914-18 savaşında elli dört Alman tutsağını kurtarmış bir kahraman olan yüce ahlaklı bir insan olduğunu öğreniriz. Stekel'in *La Femme frigide* adlı yapıtına şiddetle karşı çıkarak, başka şeylerin yanı sıra şunu beyan etmektedir:

> *Normal kadın, gerçekten iyi yumurtlayan kadın cinsel orgazm yaşamaz.* Hayatında hiç o olağanüstü kasılmayı yaşamamış olan çok sayıda anne (hem de en iyilerinden) vardır... Kadın bedeninin, çoğunlukla gizli olan cinsel haz bölgeleri doğal değil yapaydır. Bunlara sahip olmakla gurur duyulur, ama bunlar alçalmışlığın izleridir... Bütün bunları zevk sahibi erkeğe anlattığınızda size kulak asmaz. O bütün rezillikleri paylaştığı kadın arkadaşının orgazma ulaşmasını ister, ulaşacaktır da. Orgazm olmuyorsa, yaratılacaktır. Modern kadın titretilmeyi istemektedir. Onu şöyle yanıtlıyoruz: Hanımefendi, buna vaktimiz yok ve zaten hijyen bunu yasaklıyor!... Kadın bedeninin cinsel haz bölgelerini yaratan erkek kendi ayağına kurşun sıkmış olur: Doyurulamaz varlıklar yaratmaktadır. Böyle bir gulyabani hiç yorulmadan sayısız kocayı tüketebilir... 'Cinsel haz bölgeleri uyandırılan kadın' yeni bir zihniyete sahip, yeni bir kadın olur, hatta suç işlemekten çekinmeyecek korkunç bir kadın haline gelebilir... Şayet 'düzüşmenin' yemek yemek, işemek, dışkılamak, uyumak... kadar az önemsenecek bir şey olduğuna ikna olsaydık, ne nevrozlar ne de psikozlar var olurdu.

böyle bir şey varsa, aşkın yoldaşlığını ve koşulunu reddeder."[16] (I. Kitap, V. bölüm).

Ayrıca şunları da söyler Montaigne (I. Kitap, XXX. Bölüm):

Karılarıyla seviştiklerinde aldıkları zevke bile, ölçülülük sınırları aşıldığında, kötü gözle bakılır ve sefahat ve taşkınlık, meşru olmayan bir ilişkide olduğu kadar kusur sayılır. İlk dönemin ateşinin aklımıza getirdiği bu edepsiz aşırılıkları karılarımıza yöneltmek uygunsuz olduğu gibi , aynı zamanda onlara zarar verir. Bırakalım utanmazlığı en azından başka yollarla öğrensinler. Nasılsa her zaman bizim ihtiyacımızı karşılayacak kadar uyarılırlar... Evlilik dinsel ve kutsal bir bağdır. Bu yüzden de ondan alınan zevk ölçülü, ciddi ve ağırbaşlılıkla yoğrulmuş bir zevk olmalıdır; bir anlamda sakınımlı ve bilinçli bir şehvet olmalıdır bu.

Gerçekten de erkek karısının duyumsallığını uyardığında, onu genelliği içinde uyarıyordur, çünkü kendisi de tekilliği içinde seçilmemişti. Böylelikle karısını hazzı başka kollarda aramaya hazır hale getirir. Yine Montaigne, bir kadını fazla güzel okşamak, "sepetin içine sıçıp kafanıza geçirmektir" der. Ayrıca tüm samimiyetiyle, erkeğin ihtiyatlılığının kadını tatsız bir duruma düşürdüğünü kabul eder:

Dünyaya koyulan hayat kurallarına, üstelik kendilerine sorulmadan erkekler tarafından koyulan kurallara itiraz etmekte kadınlar hiç de haksız değiller. Onlarla aramızda doğal olarak çekişme var. Onlara şu konuda düşüncesizce davranıyoruz: Aşk meselesinde, karşılaştırma kabul etmeyecek şekilde bizden daha yetenekli ve ateşli olduklarını kabul ettikten sonra... garip bir şekilde onların payına kendini tutmayı ayırdık, hem de aşırı yaptırımlar getirerek... aynı anda sağlıklı, sağlam, dinç, iyi beslenmiş ve iffetli olsunlar, yani hem soğuk hem sıcak olsunlar isteriz. Geleneklerimize göre, yanıp tutuşmalarını önlemekle görevli olduğunu söylediğimiz evlilik onları pek serinletmez.[17] (I. Kitap, V. bölüm).

Proudhon bu konuda o kadar kuruntulu değildir. Aşkı evliliğin uzağında tutmak, ona göre "adalete" uygundur:

Aşkın, adaletin içinde boğulması gerekir... nişanlılar ya da evliler arasında bile olsa aşk üzerine konuşmanın her türü uygunsuzdur; aşk, ailenin saygınlığı, çalışma sevgisi ve toplumsal görevlerin yerine getirilmesi açısından yıkıcı bir nitelik taşır... (Aşk görevi bir kez yerine getirildikten sonra)... tıpkı sütü koyulttuktan sonra sıkmaçı geri çeken çoban gibi, onu bir kenara koymak gerekir...

Bununla birlikte, 19. yüzyıl boyunca burjuvazinin anlayışı az da olsa değişikliğe uğramıştır. Burjuvazi hararetle evliliği savunmaya ve ayakta tutmaya çalışıyordu; öte yandan, bireycilikte kaydedilen gelişmeler kadınların taleplerinin

16 Aynı yerde, s. 81, 82, 83. (Değiştirilmiş çeviri. –Çn.)

17 Aynı yerde, s. 86-87, 88. (Değiştirilmiş çeviri. –Çn.)

kolayca bastırılmasını engelliyordu. Saint-Simon, Fourier, George Sand ve bütün romantikler aşk yaşama hakkını şiddetle savunmuşlardı. O güne kadar sessizce evlilik dışında tutulan bireysel duyguları evliliğe dahil etme sorunu gündeme gelmiştir. O noktada, geleneksel adaba uygun evliliğin mucizevi meyvesi olan "evlilik aşkı" gibi muğlak bir kavram icat edilir. Balzac, muhafazakâr burjuvazinin düşüncelerini tüm tutarsızlıklarıyla dile getirir. İlkesel olarak, evlilikle aşkın bağdaşmadığını kabul eder, ama saygın bir kurumun, kadının bir nesne olarak görüldüğü basit bir alışverişle bir tutulmasından da tiksinmektedir. Bunun sonucu, içinde şu sözlerin de yer aldığı *Physiologie du mariage*'daki şaşırtıcı tutarsızlıklardır:

> Evlilik politik, medenî ve ahlakî açıdan bir yasa, bir sözleşme, bir kurum olarak görülebilir... Dolayısıyla herkes tarafından saygı görmelidir. Toplum bugüne kadar sadece evlilik sorununu kendisi açısından tanımlayan bazı uç noktaları görmüştür.
>
> Erkeklerin çoğu evlenirken yalnızca üremeyi, çocuk sahibi olmayı amaçlar; oysa mutluluk ne üreme ne mülkiyet ne de çocuktan ibarettir. *Crescite et multiplicamini*[18] sözü aşkı içermez. Yasa, kral ve adalet adına on beş günde on dört kez gördüğünüz bir kızın aşkını talep etmek, tanrının iyi kullarının çoğuna yakışan bir saçmalıktır.

İşte size Hegel'in kuramı kadar açık seçik sözler. Ancak Balzac hiçbir geçiş yapmaksızın şöyle sürdürür sözlerini:

> Aşk, gereksinim ile duygu arasındaki uyumdur; evlilikte mutluluk, eşlerin ruhsal açıdan birbiriyle tam olarak uyuşmasından geçer. Demek ki bir erkek mutlu olabilmek için belirli onur ve incelik kurallarına uymak zorundadır. Gereksinimi kutsayan toplumsal yasadan yararlandıktan sonra, duyguların serpilmesini sağlayan gizli doğa yasalarına da uyması gerekir. Şayet mutluluğu sevilmekten geçiyorsa, içtenlikle sevmesi gerekir. Gerçek bir tutku karşısında hiçbir şey direnemez. Ancak tutkulu olmak her zaman arzu etmektir. İnsan karısını her zaman arzulayabilir mi?
>
> – Evet.

Balzac, ardından, evlilik bilimini sergilemeye girişir. Ne var ki koca açısından söz konusu olanın sevilmek değil aldatılmamak olduğu hemen anlaşılır. Karısına onu güçten düşüren bir beslenme düzeni dayatmaktan, onu her tür kültürel faaliyetten yoksun bırakmaktan, sırf kendi onurunu kurtarmak için onu aptallaştırmaktan çekinmez. Bunlar da mı aşktır? Bu bulanık ve bağlantısız düşüncelerden bir anlam çıkarmak gerekirse ancak şu söylenebilir: Erkeğin, genelliği içinde gereksinimlerini karşılayabilecek bir kadın seçmeye hakkı vardır; bu genellik kadının sadakatinin teminatıdır. Ondan sonra erkeğe düşense, kimi reçetelerden yararlanarak karısının sevgisini uyandırmaktır. Ama şayet mülkiyeti için, soyunu sürdürmek için evleniyorsa, gerçekten *âşık* olabilir mi?

18 Büyüyün ve çoğalın. –Ç*n*.

Ve şayet âşık değilse, tutkusu nasıl olup da karşılığında bir tutku uyandıracak kadar karşı koyulamaz olacaktır? Balzac paylaşılmayan bir aşkın, kaçınılmaz biçimde baştan çıkarıcı olmak bir yana, tam tersine rahatsız edici ve tiksinti verici olduğunu gerçekten bilmiyor olabilir mi? Onun tüm samimiyetsizliğini, mektuplar biçiminde yazılmış ve belli bir savı öne süren *Mémoires de deux jeunes mariées* [*İki Genç Evli Kadının Anıları*] adlı romanda açıkça görürüz. Louise de Chaulieu evliliği aşka dayandırma iddiasındadır. İlk kocasını aşırı tutkusu yüzünden öldürür, ikinci kocasına duyduğu kıskançça coşku yüzünden de kendisi ölür. Renée de L'Estorade ise aklı uğruna duygularını feda etmiştir. Ama anneliğin yaşattığı sevinçler bunu yeterince telafi eder ve o kendine istikrarlı bir mutluluk kurar. Akla ilkin şu soru gelmektedir: Louise'e arzu ettiği anneliği –yazarın kendi kararı değilse– nasıl bir lanet yasaklamıştır? Çünkü aşk kimsenin gebe kalmasını engellememiştir. Öte yandan da kocasının sarılmalarını sevinçle kabul etmesi için Renée'nin, Stendhal'in nefret ettiği o "namuslu kadınlardaki ikiyüzlülük"ten nasibini almış olması gerekir. Balzac düğün gecesini şu sözcüklerle betimler:

> Renée arkadaşına, 'Senin ifadenle koca adını verdiğimiz o hayvan ortadan kayboldu' diye yazar. 'Nasıl tatlı bir akşamdı, karşımda sözleri ruhuma işleyen ve anlatılmaz bir zevkle koluna yaslandığım bir âşık gördüm... yüreğimi merak kapladı... Bu arada şunu bilmeni isterim ki gerek aşkın nezaketi açısından gerekse o ânın bir anlamda şanından olan öngörülemezlik açısından hiçbir şey eksik değildi: Hayal gücümüzün aşktan beklediği o gizemli incelikler, her şeyi bağışlatan coşkunluk, koparılıp alınan rıza, uzun zamandır sezinlenen ve kendimizi gerçekliğe teslim etmeden önce ruhumuzu boyunduruğu altına alan şehvet, baştan çıkarmanın her çeşidi en büyüleyici biçimleriyle mevcuttu.'

Bu güzel mucize pek sık tekrarlanmamış olmalı ki birkaç mektup sonra Renée'yi gözyaşları içinde buluruz: "Eskiden bir varlıktım, şimdiyse bir nesneyim." "Evlilik aşkı" gecelerinden sonra teselliyi Bonald okumakta bulur. Ama kadınların cinselliğe girişlerinin o en güç ânında kocanın nasıl bir reçeteden yararlanarak o büyüleyici kişiliğe büründüğünü yine de öğrenmek isteriz. Balzac'ın *Physiologie du mariage*'da verdiği reçeteler çok kestirmedir: "Hiçbir zaman evliliğe tecavüzle başlamayın" ya da çok belirsizdirler: "Kocanın dehası, hazzın inceliklerini kavramak, onları geliştirmek ve onlara yeni bir tarz, özgün bir anlatım kazandırmaktan geçer." Nitekim derhal şunu da ekler: "Birbirini sevmeyen iki varlık arasında bu deha çapkınlık anlamına gelir." Renée de Louis'yi hiç sevmemektedir; peki, bize resmedildiği şekliyle Louis bu "deha"yı nasıl edinmiştir? Aslında Balzac kinizm içinde bu sorunu elçabukluğuyla ortadan kaldırır. Nötr duygu diye bir şeyin olmadığını ve aşk yokluğunun, zorlamanın, can sıkıntısının şefkatli bir dostluktan çok hınca, tahammülsüzlüğe, düşmanlığa yol açtığını bilmezlikten gelir. *Le Lys dans la vallée*'de [*Vadideki Zambak*] daha samimi davranır. Talihsiz Madam de Mortsauf'un yazgısı pek de örnek niteliği taşımaz.

Evlilikle aşkı bağdaştırmak öylesine güç bir iştir ki ancak Tanrı'nın müdahalesiyle başarıya ulaşabilir. Kierkegaard'ın karmaşık dolambaçlardan geçerek bulduğu çözüm de budur. Evliliğin barındırdığı paradoksu ifşa etmek hoşuna gider:

> Ne tuhaf bir icattır şu evlilik! Ve onu daha da tuhaf yapan, güya kendiliğinden bir adım olmasıdır. Ama bu kadar belirleyici başka bir adım daha yoktur... Ve işte bu kadar belirleyici olan bir şeyi kişi kendiliğinden yapmalıdır demek![19]
>
> Güçlük şuradadır: Aşk ve aşka eğilimli olmak tamamen kendiliğindendir, evlilik ise bir karardır; oysa aşk eğiliminin evlilikle ya da evlilik kararıyla, yani evlenmek istemekle uyandırılması gerekir. Bu, en kendiliğinden olan şeyin aynı zamanda en özgür karar olması gerektiği anlamına gelir ve kendiliğinden olması nedeniyle ancak bir tanrıya atfedilecek kadar açıklanamaz olan şeyin aynı zamanda bir düşünme sürecinin, sonunda bir karara varılacak kadar yıpratıcı bir düşünmenin gereği olması gerekir. Ayrıca, bu iki şeyden biri diğerini izlememelidir, karar sessizce arkadan gelmemelidir; her şey eşzamanlı olarak gerçekleşmeli, bu iki şey çözüm ânında birleşmelidir.[20]

Bunun anlamı şudur: Âşık olmak evlenmek demek değildir ve aşkın nasıl olup da bir görev haline geldiğini anlamak oldukça güçtür. Ama bu paradoks Kierkegaard'ın gözünü korkutmaz. Evlilik üzerine denemesinin tümü, bu gizemi aydınlatmaya yöneliktir. Şunun doğru olduğunu kabul eder:

> Düşünme, kendiliğindenliğin öldürücü meleğidir... Şayet düşünme sürecinin aşk eğilimine bağlanmak zorunda olduğu doğru olsaydı, evlilik hiçbir zaman söz konusu olmazdı." Ama "karar, düşünme aracılığıyla edinilen, salt ideal biçimde deneyimlenen yeni bir kendiliğindenliktir ve tam da aşk eğiliminin kendiliğindenliğine denk düşer. Karar, etik veriler üzerine inşa edilmiş, dinsel bir yaşam anlayışıdır ve âdeta aşk eğiliminin yolunu açmalı, onu dışsal ve içsel her tür tehlikeye karşı korumalıdır". Bu yüzdendir ki "kocanın, gerçek bir kocanın kendisi bir mucizedir!... Varoluş ciddiyetin tüm gücünü kocanın ve âşık olduğu kadının üzerinde yoğunlaştırırken aşkın zevkini sürdürebilme mucizesidir!

Kadına gelince, o akıldan nasibini almamıştır, "düşünme"si yoktur; bu yüzden, "aşkın dolaysızlığından dinin dolaysızlığına geçer". Daha açık bir dille söylemek gerekirse, bu öğretinin anlamı şudur: Seven bir erkek, Tanrı'ya duyduğu imana dayalı bir edimle evlenmeye karar verir, böylece duyguyla bağlanma arasındaki uyum güvence altında olacaktır. Kadınsa sevdiği andan itibaren evlenmek ister. Daha da büyük bir saflıkla "evlilik töreni sırasındaki yıldırım aşkı"na inanan yaşlı bir Katolik kadın tanımıştım. Mihrabın dibinde nihaî "evet"i dillendirdikleri an eşlerin yüreklerinin tutuştuğunu ileri sürüyordu. Kierkegaard

19 *In vino veritas* (Hakikat Şaraptadır, Çev. Zeynep Talay, Pinhan Yay., 2015, s. 77. (Değiştirilmiş çeviri. –Çn.)

20 *Propos sur le mariage* [*Evlilik Üzerine Sohbet*].

daha önceden "eğilim" olması gerektiğini elbette kabul eder, ama bunun tüm bir yaşam boyunca süreceğinin vaat edilmiş olması yine de bir mucizedir.

Bununla birlikte Fransa'da, evlilik töreninin kerametine daha az güvenen yüzyıl sonu romancıları ve oyun yazarları, evlilikte mutluluğu daha insanî yollarla güvence altına almaya çalışırlar; Balzac'tan daha gözüpek bir biçimde, erotizmi meşru aşkla bütünleştirmenin mümkün olduğunu düşünürler. Porto-Riche, *Amoureuse* [*Âşık Kadın*] adlı yapıtında, cinsel aşkla ev hayatının bağdaşmaz olduğunu ileri sürer: Karısının ateşli tutkularından bezmiş olan koca, daha ölçülü bir metreste huzur arar. Ama Paul Hervieu'nün teşvikiyle, yasaya eşler arasında "aşk"ın bir görev olduğu yazılır. Marcel Prévost genç kocaya, karısına metres muamelesi yapması gerektiğini vaaz eder ve üstü kapalı kösnül sözlerle evlilik içi şehvetten bahseder. Bernstein oyunlarında meşru aşkı ele alır: Ahlaksız, yalancı, duyumsal, hırsız, kötücül kadının yanında koca bilge, cömert bir varlık gibi görünür; ayrıca onun güçlü ve usta bir âşık olduğunu kestiririz. Zinayı konu edinen romanlara tepki olarak ortalıkta bir sürü evliliğe övgü romanı belirir. Colette bile kendini bu ahlakçı dalgaya kaptırır: *L'Ingénue libertine*'de [*Temiz Yürekli Çapkın Kız*], bekâreti beceriksizce bozulmuş genç bir evli kadının kinik deneyimlerini anlattıktan sonra, ona şehveti kocasının kolları arasında tattırmaya karar verir. Aynı şekilde, Mösyö Martin Maurice, az çok ses getirmiş olan bir kitapta, becerikli bir âşığın yatağına kısa bir çıkarma yapan genç kadını daha sonra, kendi deneyiminden yararlandıracağı kocasının yatağına geri getirir. Başka nedenlerle ve farklı bir biçimde, günümüzün hem evlilik kurumuna saygılı hem de bireyci olan Amerikalıları da cinselliği evlilik çerçevesi içine sokmaya çaba gösterirler. Her yıl eşlere birbirlerine uyum sağlamayı öğretmeye ve özellikle de erkeğe, karısıyla mutlu bir uyum kurmanın yollarını göstermeye yönelik bir sürü kitap çıkmaktadır. Psikanalistler ve hekimler "evlilik danışmanı" rolüne bürünmektedirler. Kadının da haz duymaya hakkı olduğu ve erkeğin ona bu hazzı sağlayacak teknikleri bilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Ama gördüğümüz gibi, cinsellikte başarı sadece bir teknik sorunu değildir. Genç erkeğin, *Ce que tout le mari doit savoir* [*Her Kocanın Bilmesi Gerekenler*], *Le Secret du bonheur conjugal* [*Evlilikte Mutluluğun Sırrı*] gibi yirmi el kitabını ezbere bilse bile kendini yeni karısına sevdirmeyi becerebileceği kesin değildir. Genç kadın, psikolojik durumunun bütününe tepki verecektir. Geleneksel evlilik ise kadın erotizminin uyanmasına ve serpilmesine elverişli koşulları yaratmaktan çok uzaktır.

Eskiden, ana hukukuna dayalı topluluklarda yeni evli kadının bakire olması beklenmiyordu; hatta mistik nedenlerle, genellikle evlenmeden önce bekâretinin bozulmuş olması gerekiyordu. Fransa'nın bazı kırsal bölgelerinde bu eski serbestliğin kalıntıları gözlemlenmektedir. Genç kızlardan evlilik öncesinde iffetli olmaları beklenmez, hatta "kusur işlemiş" genç kızlar veya genç bekâr anneler kimi zaman diğerlerine göre daha kolay koca bulurlar. Ayrıca kadının özgürleşmesini kabul eden çevrelerde, oğlanlara tanınan cinsel özgürlük genç kızlara da tanınmaktadır. Bununla birlikte paternalist etik buyurgan bir biçimde nişanlı

kızın kocasına bakire olarak teslim edilmesini gerekli kılar. Koca, kadının karnında yabancı bir tohum taşımadığından emin olmak ister; kendisinin kıldığı bu tenin mülkiyetini bütün olarak ve başkalarını dışlayacak biçimde ister.[21] Bekâret ahlakî, dinsel ve mistik bir değere bürünmüştür ve bu değer günümüzde de çok yaygın olarak benimsenmektedir. Fransa'da gerdek gecesi, koca muzaffer bir edayla kan lekeli çarşafı gözlerinin önüne serene kadar yeni evli erkeğin arkadaşlarının gülüşerek ve şarkı söyleyerek odanın kapısında beklediği bölgeler vardır; kimi zaman da ebeveynler kanlı çarşafı ertesi sabah komşularına gösterirler.[22] "Gerdek gecesi" âdeti, daha az hoyrat bir biçim altında da olsa hâlâ çok yaygındır. Bu âdetin bir yığın açık saçık fıkraya yol açmış olması bir rastlantı değildir. Toplumsal olanla hayvansal olanın birbirinden ayrılması, kaçınılmaz olarak müstehcenliği doğurur. Hümanist bir ahlak anlayışı, bütün canlı deneyimlerin insanî bir anlamı olmasını ve özgürlük içinde yaşanmasını gerektirir. Sahiden ahlakî bir erotik yaşamda, arzu ve hazzın özgürce üstlenilmesi söz konusudur ya da en azından cinselliğin bağrında özgürlüğü yeniden kazanmak için verilen dokunaklı bir mücadele vardır. Ne var ki bu ancak aşkta ya da arzuda başkanın *tekil biçimde* tanınmasıyla mümkün olur. Cinselliğin savunulması bireye düşmediğinde ve onu doğrulama iddiası Tanrı ya da toplum tarafından üstlenildiğinde, eşlerin ilişkisi artık yalnızca hayvansal bir ilişkiden ibarettir. Geleneklere bağlı hanımların tensel serüvenlerden tiksintiyle söz etmeleri anlaşılabilir, çünkü onları kaba işlevler düzeyine indirmişlerdir. Ayrıca düğün sırasında açık saçık gülüşmelere tanık olmamızın nedeni de budur. Görkemli bir törenle hoyrat bir gerçekliğe ait hayvansal bir işlevin üst üste bindirilmesinde edepsiz bir paradoks vardır. Evlilik evrensel ve soyut anlamını sergiler: Bir erkekle bir kadın, herkesin gözü önünde simgesel bir törenle birleşir, ama yatağın gizliliği içinde karşı karşıya gelen somut ve tekil bireylerdir ve bütün gözler onların kucaklaşmalarından kaçırılır. On üç yaşındayken bir köy düğününe katılan Colette, arkadaşı tarafından gerdek odasını görmeye götürüldüğünde korkunç bir huzursuzluğa kapılır:

> Genç evlilerin yatak odası... Kırmızı pamuklu perdelerinin altında dar ve yüksek yatak, kuş tüyüyle doldurulmuş, kaz tüyünden yastıklarla kabartılmış, buram buram ter, tütsü, hayvan nefesi, salça kokan bu günün sonunda gidilecek olan yatak... Birazdan genç evliler buraya gelecekler. Bunu hiç düşünmemiştim. Bu derin kuş tüyünün içine dalacaklar... Aralarında hem annemin gözüpek saflığının hem hayvanların hayatının, bana hakkında çok şey ama aynı zamanda da çok az şey öğrettiği o anlaşılmaz dövüş başlayacak. Ya sonra? Bu odadan ve üzerine daha önce düşünmemiş olduğum bu yataktan korkuyorum.[23]

---

21 Bkz. I cilt, "Efsaneler".

22 Kinsey Raporu, "Günümüzde Birleşik Devletler'in kimi bölgelerinde, birinci kuşak göçmenler hâlâ kanlı çarşafı evliliğin tamamlanmış olduğunun kanıtı olarak Avrupa'da kalmış olan aileye göndermektedirler" der.

23 *La Maison de Claudine* [*Claudine'in Evi*].

Küçük kız çocuksu sıkıntısı içinde, aile töreninin debdebesiyle büyük kapalı yatağın hayvansal gizemi arasındaki karşıtlığı hissetmiştir. Evliliğin gülünç ve müstehcen yanı Doğu, Eski Yunan ve Roma gibi kadının bireyselleşmesine izin verilmeyen uygarlıklarda kendini açık etmez, hayvansal işlev orada toplumsal törenler kadar genel gibi görünür; ancak günümüzde Batı'da, erkek ve kadın birer birey olarak kavranmaktadır. Düğün davetlileri bıyık altından gülerler çünkü törenlerin, söylevlerin ve çiçeklerin ardında gizlenen edimi tümüyle tekil bir deneyimle gerçekleştirecek olan bu kadınla bu erkektir. Kuşkusuz, cenaze törenlerinin debdebesiyle mezarda çürümek arasında da iç karartıcı bir karşıtlık vardır. Ne var ki ölüler toprağa gömüldüklerinde uyanmazlar; oysa yeni evli kadın, belediye başkanının mavi-beyaz-kırmızı eşarbının ve kilisenin orglarının ona vaat ettiği *gerçek* deneyimin tekilliğini ve olumsallığını fark ettiğinde korkunç bir şaşkınlık duyar. Düğün gecesi gözyaşları içinde annesinin evine dönen genç kadınlara yalnızca vodvillerde rastlanmaz. Psikiyatri kitapları bu türden anlatılarla doludur; bana ilk elden birçok örnek anlatılmıştır. Bu örnekler fazlaca iyi yetiştirilmiş, hiçbir cinsel eğitim almamış ve erotizmi ansızın keşfetmenin altüst ettiği genç kadınlardır. Geçen yüzyılda Madam Adam, kendisini dudaktan öpen bir erkekle evlenmesinin görevi olduğunu düşünür, çünkü öpüşmenin cinsel birleşmenin en ileri noktası olduğunu sanmaktadır. Daha yakınlarda ise Stekel, yeni evli bir kadınla ilgili olarak şöyle demektedir: "Balayı seyahatinde kocası bekâretini bozduğunda, onun deli olduğunu düşünür ve bir yaratıkla karşı karşıya olduğu korkusuyla tek kelime edemez."[24] Hatta genç kızın bir dönmeyle evlenecek ve karşısındakinin erkek olmadığından hiç kuşkulanmadan yalancı kocasıyla uzun bir süre yaşayacak kadar masum olduğu bile görülmüştür.

> Düğün günü eve geldiğinizde, karınızı bir kuyuya batırıp bütün gece sırılsıklam orada bırakırsanız şaşkına döner. İstediği kadar belli belirsiz bir kaygı duymuş olsun...
>
> 'Şuna bak,' der kendi kendine, 'demek evlilik buymuş. Demek bu yüzden ne olup bittiğini gizli tutuyorlarmış. Faka bastım.'
>
> Ama incinmesine rağmen hiçbir şey söylemez. Bu yüzden de komşular arasında hiçbir rezalete yol açmadan, onu birçok kez kuyuya batırıp, uzun uzun orada bırakabilirsiniz.

Michaux'nun[25] "Nuits de noces" [*Düğün Geceleri*] adlı şiirinden alınmış bu parça, durumu oldukça doğru yansıtmaktadır. Günümüzde birçok genç kız bu konuda çok daha bilgilidir, ama gösterdikleri rıza yine de soyuttur; ayrıca bekâretlerinin bozulması tecavüz niteliğini korumaktadır. Havelock Ellis, "Evlilik içi tecavüzler kesinlikle evlilik dışındakilerden daha fazladır" der. Neugabauer, *Monatsschrift für Geburtshilfe*'nin (1889) [*Aylık Ebelik Dergisi*] IX. cildinde, cinsel birleşme sırasında kadınların penisle yaralanmalarına ilişkin elliden fazla

24 *Les États nerveux d'angoisse* [Sinirsel Kaygı Halleri].

25 Bkz. *La nuit remue* [Hareketli Gece].

örneği bir araya getirmiştir. Bu yaralanmaların nedenleri hoyratlık, sarhoşluk, yanlış bir pozisyon ve organlar arasında oransızlıktır. Havelock Ellis'in aktardığına göre İngiltere'de bir hanım, hepsi de zeki olan orta sınıftan altı evli kadına, gerdek gecesi duydukları tepkiyi sorar. Birleşme hepsi için bir şok olmuştur; içlerinden ikisi hiçbir şey bilmiyormuş, diğerleriyse bildiklerini sanıyorlarmış ama yine de psikolojik olarak o iki kadın kadar örselenmişler. Adler de bekâret bozma ediminin psikolojik önemi üzerinde ısrarla durmuştur.

> Erkeğin tüm haklarını elde ettiği o ilk an, çoğu kez bütün bir yaşamı belirler. Deneyimsiz ve aşırı heyecanlı koca, kadında cinsel duyarsızlığın tohumlarını ekebilir ve devam eden beceriksizliği ve hoyratlığıyla bu duyarsızlığı sürekli bir uyuşma haline dönüştürebilir.

Bir önceki bölümde cinselliğe girişin böyle birçok talihsiz örneğini gördük. Aşağıda Stekel'in aktardığı bir vakayı daha bulabilirsiniz:

> Son derece utangaç yetiştirilen Madam H.N. gerdek gecesinin düşüncesiyle bile korkudan titremektedir. Kocası yatmasına izin vermeden kadını neredeyse şiddete başvurarak soyar. Karısına kendisini çıplak olarak seyretmesini ve penisine hayranlıkla bakmasını söyleyerek kendi giysilerini de fırlatıp atar. Kadın yüzünü elleriyle örter. Bunun üzerine şöyle bağırır adam: 'Neden evinde kalmadın ki budala kadın!' Ardından onu yatağa fırlatır ve hoyratça bekâretini bozar. Doğal olarak kadın tüm hayatı boyunca frijit olarak kalır.

Nitekim, bakire kızın cinsel yazgısını gerçekleştirmek için aşması gereken bir yığın direnci daha önce gördük. Cinselliğe girişi hem fizyolojik hem psikolojik uzun boylu bir "çalışma"yı gerektirir. Bunu bir gecede halletmeyi istemek aptallık ve barbarlıktır; gerçekleşmesi o kadar güç olan ilk birleşme işlemini bir görev haline getirmekse saçmadır. Maruz kaldığı garip işlem kutsal olduğundan, toplum, din, aile, arkadaşlar onu bir efendinin ellerine bırakırcasına törenlerle kocaya teslim ettiklerinden, kadın daha çok ürker. Ayrıca cinsel edim ona tüm geleceğini bağlıyor gibi gelir, çünkü evlilik hâlâ nihaî bir niteliktedir. İşte o zaman, kendisini gerçekten mutlak olanda açığa vurulmuş gibi hisseder. Kendini ömür boyu adamış olduğu bu erkek onun gözünde Erkeğin cisimleşmiş halidir; ayrıca erkek ona bilinmedik biri gibi görünür ve tüm yaşamı boyunca eşi olacağı için bu devasa bir önem taşır. Bununla birlikte erkek de kendisine yüklenen bu emanetin ağırlığından kaygıya kapılır; onun da kendine göre zorlukları, karmaşaları vardır ve bunlar onu ya çekingen ve beceriksiz hale getirir ya da tersine hoyratlaştırır. Evliliğin tam da törenselliği yüzünden düğün gecesi iktidarsızlaşan pek çok erkek vardır. Janet *Les Obsessions et la psychasthénie* [*Takıntılar ve Psikasteni*] adlı yapıtında şöyle yazar:

> Kendilerini bekleyen olaydan duydukları utançla cinsel edimi gerçekleştirmeyi başaramayan ve bu konudaki utanç ve umutsuzluğu sürekli bir takıntı haline getiren yeni evli erkekleri hangimiz duymamışızdır? Geçen yıl öfkeli bir kayınpeder, alçakgönüllü ve kaderine boyun eğmiş damadını Salpêtrière'e sürüklediğinde çok garip bir trajikomik sahneye tanık olduk: Kayınpeder kızı için boşanma talep etmesini sağlayacak tıbbî bir belge istiyordu. Zavallı

> çocuk eskiden yeterli olduğunu, ama evlendiğinden beri duyduğu sıkıntı ve utancın her şeyi imkânsız hale getirdiğini anlatıyordu.

Fazla atılganlık bakire kızı ürkütür, kadınlar kendilerinin acı çekmesi pahasına bencilce zevk alan erkeklerden sonsuza dek nefret ederler, ama kendilerini aşağılıyor gibi görünmüş ya da ilk gece bekâretlerini bozmaya girişmemiş veya bunu başaramamış erkeğe de genellikle sonsuz bir hınç beslerler.[26] Hélène Deutsch kimi utangaç ve beceriksiz kocaların, karılarının yapısal bir bozukluğu olduğunu öne sürerek doktordan cerrahi bir işlemle onun bekâretini bozmasını istediklerine dikkat çeker.[27] Gerekçe genellikle geçerli değildir. "Kadınlar," der Deutsch, "içlerine olağan biçimde girmeyi becerememiş olan kocalara karşı sonsuza dek küçümseme ve hınç duyarlar." Freud'un yaptığı bir gözlem, kocanın iktidarsızlığının karısında bir travmaya yol açabileceğini göstermektedir:[28]

> Bir kadın hasta, bir odadan ortasında masa bulunan bir başka odaya koşma alışkanlığını edinmiştir. Kadın her seferinde masa örtüsünü belli bir biçimde düzeltir, zile basarak hizmetçiyi çağırır, hizmetçi masaya yaklaşırken de gitmesini söyler... Bu takıntısını açıklamaya çalışırken o örtüde kötü bir leke olduğunu ve örtüyü her seferinde, lekeyi hizmetçinin gözüne sokacak biçimde düzelttiğini hatırlar... Bütün bu olay kocanın erkekliğini gösteremediği gerdek gecesinin yeniden üretilmesidir. Adam, yeniden denemek için kendi odasından karısının odasına bin defa koşarak gitmiştir. Yatakları yapacak olan hizmetçiden utandığından, onu çarşafta kan olduğuna inandırmak için de kırmızı mürekkep dökmüştür.

"Gerdek gecesi", erotik deneyimi bir sınava dönüştürür. Cömertçe karşısındakini düşünemeyecek kadar kendi sorunlarının içine dalmış olan eşlerin ikisi de bu sınavın üstesinden gelmeyi becerememekten kaygı duyar. düğün, cinsel deneyimi ürkütücü hale getiren bir törensellik yüklemektedir ona; dolayısıyla çoğu kez kadını sonsuza dek frijitliğe yargılı kılması şaşırtıcı değildir. Kocanın karşı karşıya kaldığı zorlu mesele şudur: "Karısını fazla şehvetli bir biçimde okşarsa" kadın utanır ve kendini hakarete uğramış sayar. Kinsey Raporu bu korkunun, başkalarının yanı sıra, özellikle üniversite eğitimi görmüş çiftlerde Amerikalı kocaları felce uğratıyor gibi göründüğünü aktarmaktadır; çünkü kendisinin daha çok bilincinde olan kadınlar daha fazla ketlenmektedir. Bununla birlikte erkek kadına "saygı" gösterecek olursa da onun duyumsallığını uyandırmayı başaramaz. Bu ikilemi doğuran, kadınların tutumunun çiftanlamlılığıdır: Genç kadın hazzı hem ister hem de reddeder; kendisinin acısını çektiği ölçülülüğü kocasından da bekler. Kadın istisnaî derecede talihli değilse, koca kaçınılmaz olarak ya edepsiz ya da beceriksiz gibi görünecektir. Dolayısıyla, "evlilik görevleri"nin çoğu kez kadın için itici bir angarya olması şaşırtıcı değildir.

---

26 Stekel'in bir önceki bölümde aktarılan gözlemlerine bakınız.

27 *Psychology of Women*.

28 Stekel, *La Femme frigide*'den hareketle özetliyoruz.

Diderot şöyle der:

> Hoşuna gitmeyen bir efendiye boyun eğmek kadın için bir işkencedir. Kocası kendisine yanaştığında tiksintiden titreyen namuslu bir kadın görmüştüm; küvetin içine daldığına ve o görevin kirinden hiç arınamayacakmışçasına uzun uzun yıkandığına tanık oldum. Biz böyle bir tiksintiyi neredeyse hiç tanımayız. Bizim cinsel organımız daha hoşgörülüdür. Birçok kadın, şehvetin doruklarını tatmadan ölüp gidecektir. Rahatlıkla geçici bir sara nöbeti olarak görebileceğim bu duygu kadınlar açısından çok nadirdir, oysa biz onu çağırdığımızda gelmezlik etmez. Kadınlar hayran oldukları erkeğin kollarında o yüce mutluluğu yaşayamazlar. Oysa biz, hoşumuza gitmiyor olsa bile gönlümüzü alan bir kadının yanında bu mutluluğu buluruz. Duyularına bizden daha az hâkim olduklarından, kadınların bu ödüle ulaşmaları daha uzun sürer ve ulaşacakları da kesin değildir. Bekleyişleri yüzlerce kez boşa çıkar.[29]

Gerçekten de birçok kadın hazzı, hatta heyecanı bile hiç tatmadan anne ve büyükanne olur; tıbbî belgeler alarak ya da başka gerekçelerle "görevin kirinden" kaçınmaya çalışır. Kinsey Raporu, Amerika'da evli kadınların büyük bir bölümünün "cinsel birleşme sıklığını yüksek bulduğunu ve kocalarının bu kadar sık ilişkide bulunmayı arzu etmemelerini tercih edeceklerini bildirdiklerini" belirtir. "Çok az sayıda kadın daha sık birleşmeyi dilemektedir." Oysa gördüğümüz gibi, kadının cinsel imkânları neredeyse sınırsızdır. Bu çelişki, kadın cinselliğini düzenlediğini iddia eden evliliğin onu katlettiğini açıkça göstermektedir.

Thérèse Desqueyroux adlı yapıtında Mauriac, "makul bir evlilik yapmış" bir genç kadının genel olarak evlilik, özellikle de evlilik görevleri karşısındaki tepkisini şöyle betimler:

> Belki de evlilikte bir egemenlikten, bir sahiplikten çok bir sığınak arıyordur. Onu aceleyle bu evliliğe iten, panik değil miydi? Pratik bir küçük kız, ev işlerine yatkın bir çocuk olarak dünyada yerini almak, nihaî yerini bulmak için acele ediyordu; bilmediği bir tehlikeye karşı güvende olmak istiyordu. Hiçbir zaman nişan döneminde olduğu kadar makul görünmemişti: Bir ailenin parçası haline geliyor, 'ev bark sahibi oluyor', bir düzenin içine dahil oluyordu. Kendini kurtarıyordu. O boğucu düğün günü, hanımların çançanlarının soluk soluğa çalan armonyumu boğduğu ve kokuların tütsülere baskın geldiği dar Saint-Clair Kilisesi'nde, işte o gün kendini mahvolmuş gibi hissetti. Uyur gezer bir halde kafese girmişti ve kapının büyük bir gürültüyle kapanmasıyla zavallı çocuk aniden uyandı. Değişen bir şey yoktu, ama bundan böyle kendi başına kayıplara karışamayacağı duygusuna kapıldı. Dala doğru tırmanan sinsi bir alev gibi, kalabalık bir aile içinde kuluçkaya yatacaktı.
>
> ... Bu yarı köylü yarı burjuva düğünün gecesi, içlerinde parlak elbiseli kızların olduğu gruplar yeni evlilerin arabasının yolunu kesti ve onları alkışladı... Geceyi düşünen Thérèse, 'Feciydi' diye mırıldandı, ama ardından 'Yok, o kadar

29 *Sur les femmes.*

> da feci değildi' diye devam etti. İtalya göllerine yapılan o gezi boyunca çok acı çekti mi? Yok, hayır, kendi kendini inkâr etmeme oyunu oynuyordu... Thérèse vücudunu bu aldatmacalara uydurmayı becerdi, hatta bundan buruk bir tat alıyordu. Bir erkeğin onu girmeye zorladığı bu yabancı duyumlar dünyasında hayal gücü, belki kendisi için de bir mutluluk olabileceğini düşünmesine yardım ediyordu, ama hangi mutluluk? Thérèse, tıpkı yağmurdan sellere gömülmüş bir kır manzarası karşısında, güneşli bir günde bu manzaranın nasıl olabileceğini hayal edişimiz gibi keşfediyordu şehveti. Bernard, o dalgın bakışlı çocuk... onu aldatmak ne kadar da kolaydı! Bir yem teknesinin önünde mutluluk içinde burun çekişlerini parmaklıkların arasından seyretmesi eğlenceli olan küçük sevimli domuzlar gibi kendi hazzına hapsolmuştu. 'Yem teknesi de bendim' diye düşündü Thérèse... Tene ilişkin her şeyi sınıflandırmayı, dürüst bir erkeğin okşayışlarını şehvet düşkünü birininkilerden ayırt etmeyi nereden öğrenmişti? Hiç tereddüt etmeden...
>
> ... Zavallı Bernard, başka herhangi birinden daha kötü değildi! Ama arzu, bize yaklaşan insanı kendisine hiç benzemeyen bir canavara dönüştürür. 'Sanki bu deli, bu saralı adam en ufak bir hareketimde beni boğazlayacakmış gibi, hiç kıpırdamadan yatıyordum.'

Aşağıdaki ise daha çiğ bir tanıklıktır. Stekel'in derlediği ve benim evlilik hayatına ilişkin bölümünü aktardığım bir itiraftır bu. Söz konusu olan yirmi sekiz yaşında, ince ve kültürlü bir çevrede yetişmiş bir kadındır.

> Mutlu bir nişanlılık yaşıyordum, en azından kendimi bir sığınakta gibi hissediyordum, aniden dikkatleri üzerinde toplayan biri olmuştum. Şımartılıyordum, nişanlım bana hayrandı, bütün bunlar benim için çok yeniydi... Öpüşmeler (nişanlım beni başka biçimlerde okşamaya hiç girişmemişti) beni o kadar tutuşturmuştu ki evleneceğimiz günün gelmesini iple çekiyordum... Düğün sabahı öylesine heyecanlıydım ki gömleğim giyer giymez terden sırılsıklam oldu. Tek sebebi öylesine arzuladığım o bilinmeyenle nihayet tanışacağım düşüncesiydi. Kafamda, erkeğin kadının vajinasına işemesi gerektiğine dair o çocuksu imge vardı... Odamızda, kocamın 'Uzaklaşmalı mıyım?' diye sormasıyla ilk küçük düşkırıklığımı yaşadım. Uzaklaşmasını istedim, çünkü gerçekten onun önünde soyunmaktan utanıyordum. Soyunmanın hayalimde önemli bir yeri vardı. Geri geldiğinde çok utanmıştı, bense yatağa girmiştim. Daha sonra, görünüşümün gözünü korkuttuğunu itiraf edecekti: Işık saçan ve bekleyiş içindeki gençliğin cisimleşmiş haliydim. Soyunur soyunmaz ışığı kapattı. Beni ancak öpmüştü ki ardından hemen bana sahip olmaya çalıştı. Çok korkmuştum, beni rahat bırakmasını söyledim. Ondan çok uzaklarda olmak istiyordum. Öncesinde okşayışların olmadığı bu girişimden çok ürkmüştüm. Onu hoyrat bulmuştum ve daha sonraları sık sık bu yüzden sitem ettim ona. Hoyratlık değildi de bu, büyük bir beceriksizlik ve duyarlılıktan yoksunluktu. Gece boyunca bütün çabaları boşunaydı. Çok mutsuz hissetmeye başlamıştım kendimi, aptallığımdan utanıyordum, kendimi ku-

surlu ve çarpık çurpuk hissediyordum... Sonunda, öpüşleriyle yetindim. On gün sonra nihayet bekâretimi bozmayı becerdi, birleşme ancak birkaç saniye sürdü; hafif bir ağrının dışında hiçbir şey hissetmemiştim. Büyük bir düşkırıklığıydı! Daha sonraları, birleşme sırasında biraz zevk alıyordum ama başarı çok acılı olmuştu, kocam hâlâ amacına ulaşmak için didiniyordu... Prag'da, kayınbiraderimin garsonyerindeyken onun yatağında yattığını öğrendiğimde, yaşadığı heyecanları hayal etmeye başladım. Orada, beni çok mutlu eden ilk orgazmımı yaşadım. İlk haftalar kocam benimle her gün sevişiyordu. Yine orgazm oluyordum ama tatmin olmamıştım, çünkü çok kısa sürüyordu ve ben ağlayacak kadar heyecanlanıyordum... İki doğumdan sonra... cinsel birleşme giderek daha az doyurucu olmaya başlamıştı. Kocam ender olarak orgazm olmamı sağlıyordu, kendisi hep benden önce orgazm oluyordu; her sevişmemizi kaygı içinde izliyordum (Bu sefer ne kadar sürecek?). Beni yarı yolda bırakıp kendisi doyuma ulaşırsa ondan nefret ediyordum. Kimi zaman, birleşme sırasında kuzenimi ya da doğumumu yaptıran doktoru hayal ediyordum. Kocam beni parmağıyla uyarmaya çalıştı... Çok heyecan duymuştum, ama aynı zamanda da bu yolu utanç verici ve anormal buluyordum ve bundan hiç zevk almıyordum... Bütün evliliğimiz boyunca, bedenimin tek bir köşesini bile okşamadı. Bir gün bana, benimle birlikteyken hiçbir şey yapmaya cesaret edemediğini söyledi... Beni hiç çıplak görmedi, çünkü geceleri geceliklerimizi çıkarmıyorduk, o da sadece geceleri sevişiyordu.

Aslında çok gelişkin bir duyumsallığı olan bu kadın, daha sonra bir âşığın kollarında tam anlamıyla mutlu oldu.

Nişanlılık tam da genç kızın cinselliğe girişinde belirli aşamalar olmasını sağlamaya yöneliktir, ama töreler çoğu kez nişanlılara aşırı bir iffetlilik dayatır. Bakirenin müstakbel kocasını bu dönemde "tanıdığı" örneklerde, onun durumu da yeni evli kadınınkinden çok farklı değildir. Onun bağı da evlilik kadar kesin olduğu için teslim olur ve ilk cinsel birleşme bir sınav olma niteliğini korur. Bir kez teslim olunca da –gebe değilse bile, ki bu onu iyice bağlayacaktır– çok ender olarak sözünden geri dönmeye cesaret eder.

Şayet aşk ya da arzu her iki eşin de tam onayını koparabilmişse, ilk deneyimlerin güçlüklerinin üstesinden kolayca gelinebilir. Fiziksel aşk gücünü ve saygınlığını, özgürlüklerinin karşılıklı olarak bilincinde olarak âşıkların birbirine verdiği zevkten alır. Oo zaman hiçbir edimleri onlara utanç verici gelmez, çünkü bunlar katlanılması gereken edimler değil cömertçe istenmiş şeylerdir. Ne var ki evliliğin ilkesi edepsizdir, çünkü içten gelen bir atılıma dayanması gereken alışverişi, haklara ve görevlere dönüştürür; bedenleri genellikleri içinde birbirini kavramaya yazgılı kıldığı için onlara araçsal, dolayısıyla da aşağılayıcı bir nitelik yükler. Koca, bir görevi yerine getirdiği fikriyle çoğu kez duygusuzlaşır, kadınsa, üzerinde hak sahibi olan birine kendini verdiği için utanç duyar. Elbette evlilik hayatının başında ilişkilerin bireyselleşmesi de mümkündür. Cinsel eğitim kimi zaman yavaş yavaş, aşamalardan geçerek gerçekleşir; eşler arasında, ilk geceden

başlayarak talihli bir fiziksel çekilim belirebilir. Evlilik, tene hâlâ sıklıkla bağlanan günah duygusunu ortadan kaldırarak, kadının kendisini teslim etmesini kolaylaştırır. Düzenli ve olağan bir birlikte yaşam, cinsel açıdan olgunlaşmaya elverişli bir tensel yakınlığa yol açar. Evliliklerinin ilk yıllarında doyuma ulaşmış evli kadınlar da vardır. Bu kadınların kocalarına bu yüzden duydukları şükranla, onun daha sonra işleyeceği kusurları bağışlamaları da dikkate değer. "Mutsuz bir evlilikten kendilerini kurtaramayan kadınlar mutlaka kocaları tarafından tatmin edilmişlerdir" der Stekel. Yine de, cinsel yazgısı esas olarak eşinin kişiliğine bağlı olduğu halde, bütün hayatı boyunca cinsel açıdan hiç tanımadığı bir erkekten başka kimseyle yatmamayı taahhüt etmekle genç kız çok büyük bir tehlikeye atılmaktadır. Léon Blum'ün *Evlilik* [*Mariage*] adlı yapıtında haklı olarak ifşa ettiği paradoks işte budur.

Teamüllere dayalı bir birliğin eşler arasında büyük olasılıkla aşk doğmasına yol açacağını ileri sürmek ikiyüzlülüktür. Birbirlerine pratik, toplumsal ve ahlakî çıkarlarla bağlanmış eşlerden bütün yaşamları boyunca şehvetten feragat etmelerini istemek tam bir saçmalıktır. Buna karşılık akıl evliliğinden yana olanlar, aşk evliliğinin eşlerin mutluluğunu sağlama olasılığının düşük olduğunu kolayca gösterebilirler. Her şeyden önce, genç kızların çoğunlukla bildikleri tek aşk olan platonik aşk, onları her zaman cinsel aşka hazırlamaz. Platonik hayranlıkları, düşleri, çocukluk ya da gençlik takıntılarını yansıttıkları tutkuları, ne gündelik yaşamın sınamalarına dayanabilir ne de uzun sürebilir. Genç kızla nişanlısı arasında içten ve tutkulu bir cinsel çekim olsa bile, bu tüm bir yaşam taahhütü için sağlam bir temel oluşturmaz. Colette şöyle yazar:

> Sınırsız aşk çölünde, şehvet kızgın ama çok küçük bir adacıktır; öylesine kızgındır ki başlangıçta gözlerimiz ondan başka bir şey görmez. Bu geçici yuva bilinmeyenle, tehlikeyle çevrelenmiştir. Kısa bir sarılmadan, hatta uzun bir geceden kendimizi sıyırdıktan sonra, birbirimizin yanında ve birbirimiz için yaşamaya başlamamız gerekir.[30]

Ayrıca tensel aşkın evlilikten önce yaşandığı ya da balayının başında doğduğu durumlarda bile, uzun yıllar boyunca sürdüğü çok enderdir. Birbirine vurgun iki âşık arasındaki arzu her birinin tekilliğini içerdiği için, hiç kuşkusuz cinsel aşkta sadakat gereklidir. Âşıklar bu tekilliğin yabancı deneyimlerle yadsınmasını istemez; birbirleri için eşi bulunmaz olmayı isterler, ama bu sadakat ancak kendiliğinden olduğunda anlamlıdır; oysa erotizmin büyüsü kendiliğinden bir biçimde oldukça çabuk dağılır. Mucizevi olan şudur: Erotizm o anda, tensel mevcudiyetiyle âşıkların her birine, varoluşu sonsuz bir aşkınlık olan bir varlık sunar. Elbette bu varlığa *sahip olmak* imkânsızdır, ama en azından ayrıcalıklı ve yüreğe işleyen bir biçimde erişilir ona. Ama aralarında düşmanlık, tiksinme, ilgisizlik olduğunda ve bireyler bu yüzden artık birbirlerine erişmeyi istemediklerinde, erotik çekim yok olur. Ayrıca, karşılıklı saygı ve dostluk durumunda da

30 *La Vagabonde.*

neredeyse aynı kesinlikle ölür; çünkü bizzat aşkınlıklarının deviniminde, dünya ve ortak girişimleri aracılığıyla birleşen iki insan varlığının artık tensel olarak birleşmeye ihtiyacı yoktur; hatta tam da tensel birleşme anlamını kaybettiği için bundan tiksinirler. Montaigne'in dillendirdiği *ensest* sözcüğünün anlamı derindir. Erotizm *Başka*'ya doğru bir harekettir, bu onun özsel niteliğidir. Oysa çift ilişkisinde eşler birbirleri için *Aynı* haline gelirler; artık aralarında hiçbir alışveriş, hiçbir armağan ya da hiçbir fetih mümkün değildir. Bu nedenle de birbirlerinin âşığı olarak kalırlarsa, çoğunlukla bundan utanç duyarlar. Cinsel edimin artık her biri kendi ötesine geçen özneler arası bir deneyim değil, daha çok birlikte yapılan bir tür mastürbasyon olduğunu hissederler. Birbirlerini kendi cinsel gereksinimlerini doyurmak için gerekli birer alet olarak görmeleri, evlilik içi nezaketin üstünü örttüğü ama bu nezakete uyulmadığında patlayarak ortaya çıkan bir olgudur. Bunun örneklerini doktor Lagache'ın *Nature et forme de la jalousie* [*Kıskançlığın Doğası ve Biçimi*] adlı yapıtında aktardığı gözlemlerde görürüz. Kadın, erkek cinsel organını kendisine ait olan ve dolaplarındaki konserveler gibi cimrice sahip çıktığı bir haz deposu olarak görür. Erkek ondan komşusuna da verirse kendisine bir şey kalmayacaktır; onun o çok değerli tohumlarını israf edip etmediğini anlamak için kuşkuyla külotlarını inceler. Jouhandeau *Chroniques maritales*'de [*Evlilik Günlükleri*], "Bir alçaklık işareti yakalamak için gömleğinizi ve uykunuzu gözetleyen nikâhlı karınızın uyguladığı o günlük sansür"e işaret eder. Öte yandan erkek de kadının fikrini almadan onun üzerinde kendi arzularını tatmin eder.

Ayrıca gereksinimin böyle hoyratça giderilmesi zaten insan cinselliğinin doyurulmasına yetmez. Bu yüzdendir ki en meşru sayılan o sarılışlarda çoğu kez bir kötülük tadı vardır. Kadın sıklıkla erotik fantezilerin yardımına başvurur. Stekel, "Güçlü ve kendinden yaşlı bir erkeğin, kendisini hiçbir savunmaya meydan vermeyecek şekilde sormadan ele geçirdiğini hayal ederek, kocasıyla hafif bir orgazm yaşayabilen" yirmi beş yaşında bir kadının örneğini verir. Tecavüz edildiğini, dövüldüğünü gözünün önüne getirir, kocasını kendisi olarak değil bir *başkası* olarak hayal eder. Koca da aynı hayali beslemektedir: Karısının vücudunun üstünde, bilmem hangi müzikholün dansözünün ya da fotoğrafını gördüğü bir başka kapak kızının kalçalarına, anılarındaki bir kadına, bir imgeye sahip olur ya da karısının arzulandığını, ona sahip olunduğunu, tecavüz edildiğini hayal eder; bu, karısına yitirmiş olduğu başkalığı geri vermenin bir yoludur. "Evlilik," der Stekel, "tuhaf yer değiştirmeler ve tersyüz etmeler, incelikli oyuncular, eşler arasında oynanan ve görünüşle gerçeklik arasındaki bütün sınırları ortadan kaldıran oyunlar yaratır." Bir ihtimal kimi gerçek günahlar ifşa olur. Koca dikizci rolünü benimser: Karısının büyüsünü az da olsa yeniden keşfetmek için onu âşığıyla yatarken görmeye ya da yattığını bilmeye gereksinim duyar ya da sadistçe, karısının reddedeceği şeyleri yapmaya uğraşır. Böylelikle nihayet kadının bilinci ve özgürlüğü ona görünür hale gelecek, o da bir insan varlığı olduğundan emin olduğu birisine sahip olacaktır. Tam tersinden kadında da kimi mazoşist davranışlar belirmeye başlar. Erkekte

olmayan bir efendi, bir zorba karakterin ortaya çıkmasını kışkırtmak ister. Manastırda yetişmiş ve çok dindar olan bir kadın tanımıştım; gündüzleri son derece otoriter ve buyurgan olan bu kadın, geceleyin büyük bir tutkuyla kocasına, kendisini kırbaçlaması için yalvarıyordu; kocaysa onun bu isteğini tiksinerek yerine getirirdi. Evlilikte kötülük bile örgütlü ve soğukkanlı, kısacası ciddi bir görünüme bürünür ki bu da onu acıklı bir son çare haline getirir.

Şu bir gerçektir ki fiziksel aşk ne mutlak bir erek ne de basit bir araç olarak ele alınabilir; bir varoluşu doğrulayamaz. Buna karşılık kendi dışında hiçbir şey de onu doğrulayamaz. Bu, onun her insanın yaşamında ikincil ve özerk bir rolü olması gerektiği anlamına gelir. Ve her şeyden önce de özgür olması gerektiği...

Zaten burjuva iyimserliğinin genç evli kadına vaat ettiği şey de aşk değildir. Onun önünde yansıtılan ideal, mutluluk idealidir, yani içkinlik ve yinelenme içinde varılacak dingin bir dengedir. Bolluk ve güvenliğin hâkim olduğu belli dönemlerde bu, tüm burjuvazinin, özellikle de toprak sahiplerinin idealiydi. Onlar geleceği ve dünyayı fethetmeyi değil, geçmişin, *statu quo*'nun[31] sessiz sakin korunmasını amaçlıyorlardı. Hırssız, tutkusuz, yaldızlı bir vasatlık, hiçbir yere varmayan ve sonsuza dek yeniden başlayan günler, nedenleri aramadan yavaş yavaş ölüme doğru yol alan bir yaşam... Örneğin *Sonnet du bonheur*'ün [*Mutluluk Sonesi*] yazarının övdüğü yaşam işte budur. Gevşek bir biçimde Epicuros ve Zenon'dan esinlenmiş bu sahte bilgelik günümüzde itibarını yitirmiştir. Dünyayı olduğu gibi korumak ve yinelemek ne arzu edilir bir şeydir ne de olanaklıdır. Erkeğin misyonu eylemdir; onun üretmesi, dövüşmesi, yaratması, ilerlemesi, evrenin bütününe ve geleceğin sonsuzluğuna doğru kendi ötesine geçmesi gerekir, ama geleneksel evlilik, kadını erkekle birlikte kendini aşmaya davet etmez, onu içkinliğe kapatır. Dolayısıyla kadın, geçmişin uzantısı olan şimdiki zamanın yarının tehlikelerinden kaçtığı dengeli bir yaşamı, yani tam da mutluluğu kurmaktan başka bir şey koyamaz önüne. Aşk söz konusu olmadığından, kocasına evlilik sevgisi denen sevecen ve saygılı bir duyguyla yaklaşacaktır. İdare etmekle yükümlü olduğu yuvasının duvarları arasına dünyayı sığdıracaktır, insan türünün gelecekte devam etmesini sağlayacaktır. Ne var ki istediği kadar yadsımakta direnşin, hiçbir varolan kendi aşkınlığından vazgeçmez. Geçmişin burjuvası kurulu düzeni koruyarak, onun erdemlerini kendi varsıllığıyla açığa vurarak, Tanrı'ya, ülkesine, bir düzene, bir uygarlığa hizmet ettiğini düşünüyordu. Mutlu olmak erkeklik işlevini yerine getirmekti. Kadın açısından da yuva içindeki uyumlu yaşamın belli erekler doğrultusunda ötesine geçilmesi gerekir. Kadının bireyselliğiyle evren arasında aracılık edecek, kadının olumsal olgusallığını insanî bir değere büründürecek olan erkektir. Karısının yanında girişimde bulunma, eyleme, mücadele etme gücünü bularak kadını doğrulayan erkektir. Kadının yapması gereken tek şey, varoluşunu erkeğin ellerine teslim etmektir; erkek ona anlamını kazandıracaktır. Bu ise kadın açısından alçakgönüllü bir vazgeçişi var-

31 Yerleşik düzen. –Çn.

sayar, ama o da bunun karşılığında ödüllendirilir, çünkü erkeğin gücü ona rehberlik ettiği ve onu koruduğu için, kökensel yüzüstü bırakılmışlığından kurtulacak, zorunluluk kazanacaktır. Kovanında kraliçe, kendi alanında kendi içinde huzurlu olan, ama erkek dolayımıyla sınırsız dünyaya ve zamana taşınan eş, anne, ev hanımı kadın, evlilikte hem yaşam gücünü hem de yaşamın anlamını bulur. Şimdi bu idealin gerçeklikte kendini nasıl gösterdiğine bakalım.

Mutluluk ideali öteden beri ister kulübe olsun ister şato, evde gerçekleşmiştir. Ev, sürekliliği ve ayrılmayı cisimleştirir. Aile, evin duvarları arasında yalıtılmış bir hücre olarak oluşur ve bu duvarlar arasında kuşaktan kuşağa devam eden kimliğini olumlar. Ataların mobilyaları ve fotoğrafları biçiminde korunmuş olan geçmiş, tehlikesiz bir geleceğin habercisidir. Bahçede, mevsimlerin güven verici çevrimi yenilebilir sebzelere kazınmıştır; her yıl aynı çiçeklerle bezenmiş aynı bahar, değişmez yazın ve hep aynı meyvelerle geri dönen güzün gelişini vaat eder. Zaman da mekân da sonsuzluğa doğru atılmaz, bir döngü halinde usluca dönüp dururlar. Toprak mülkiyetine dayalı bütün uygarlıklarda, evin şiirini ve erdemlerini dillendiren geniş bir yazın vardır. Henry Bordeaux'nun tam da *La Maison* [*Ev*] başlığını taşıyan romanında, ev bütün burjuva değerlerinin bir özetidir: geçmişe sadakat, sabır, tutumluluk, öngörü, aile sevgisi, vatan sevgisi, vb. Eve övgüler düzenler genellikle kadınlardır, çünkü aile topluluğunun mutluluğunu sağlamak onların görevidir. Kadının rolü, tıpkı "domina"nın[32] mekânının orta avlu olduğu zamanlardaki gibi, "evin hanımı" olmaktır. Günümüzde ev patriyarkal görkemini yitirmiştir; erkeklerin çoğu için geçmiş kuşakların anıları altında artık ezilmeyen, gelecek yüzyılları kendi içine hapsetmeyen basit bir konuttur ev. Ama kadın hâlâ "evine", gerçek evin eskiden taşıdığı anlam ve değeri atfetmeye çabalar. *Cannery Row*'da [*Sardalya Sokağı*] Steinbeck, kocasıyla birlikte oturduğu, terk edilmiş eski büyük bir su tankını inatla halılar ve perdelerle bezeyen evsiz bir kadını anlatır. Kocanın, pencere yokken perdelerin işe yaramayacağını söyleyerek itiraz etmesi boşunadır.

Bu, özellikle kadınsı bir kaygıdır. Ortalama bir erkek, çevresindeki nesneleri araç olarak görür; onları hangi amaçla kullanılacaklarsa ona göre düzenler. Onun "düzeni" –ki kadın bunu çoğu kez bir düzensizlik olarak görür– sigaralarının, kâğıtlarının, aletlerinin elinin altında olmasıdır. Başkalarının yanı sıra, özellikle bir madde aracılığıyla dünyayı yeniden yaratma yeteneğine sahip olan insanlar âheykeltıraşlar ve ressamlarâ içinde yaşadıkları ortama tamamen duyarsızdırlar. Rilke, Rodin hakkında şöyle yazar:

> Rodin'in evine ilk gittiğimde, onun için evinin sadece bir zorunluluk, soğuğa karşı bir barınak, altında uyunacak bir dam olduğunu anladım. Evine karşı tümüyle kayıtsızdı ve evi ne yalnızlığını etkiliyordu ne de işine yoğunlaşmasını. Onun yuvası, gölgesi, sığınağı ve dinginliği kendi içindeydi. O, kendi kendisinin gökyüzü, ormanı ve hiçbir şeyin durduramayacağı nehri olmuştu artık.

32 Evin hanımı. –*Çn.*

Ama kendi içinde bir yuva bulabilmek için insanın ilkin kendini belli yapıtlarda ya da edimlerde gerçekleştirmiş olması gerekir. Erkek kendi içiyle pek az ilgilidir, çünkü evrenin tümüne erişimi vardır ve kendini tasarılarında olumlayabilir. Oysa kadın, aile topluluğuna kapatılmıştır. Onun için söz konusu olan, bu hapisaneyi kendi krallığı haline getirmektir. Evine karşı tutumu, genel olarak durumunu belirleyen diyalektiğin buyruğu altındadır. Kendini av haline getirerek bir şeyler elde eder, her şeyden el çekerek özgürleşir; dünyadan vazgeçerek dünyayı fethetmek ister.

Evine girip kapıları kapatırken pişmanlık duymadan edemez. Genç kızken bütün yeryüzünü vatanı olarak görmüştür, ormanlar onundur. Oysa şimdi dar bir mekâna kapatılmıştır, Doğa bir sardunya saksısının boyutlarına indirgenmiştir, duvarlar ufkunu kapatmaktadır. V. Woolf'un bir kadın kahramanı şöyle mırıldanır:

> Artık çimenlerin ya da fundalıkların durumuna değil, camda buğu mu buz mu oluştuğuna bakarak kışı yazdan ayırt ediyorum. Eskiden alakarganın tüylerinin yere düşerken büründüğü mavi rengi hayranlık içinde seyrederek kayın ormanlarında yürüyen, yolumun üstünde aylaklara ve çobanlara rastlayan ben... şimdi elimde bir tüy süpürge, odadan odaya geçiyorum.[33]

Ama kadın özenle bu sınırlandırılmışlığı inkâr edecektir. Evin duvarlarının arasına, yeryüzünün tüm hayvan ve bitki örtüsünün ucuz ya da pahalı örneklerini, egzotik ülkeleri, geçmiş çağları kapatır; kendisi için insan topluluğunun bir özeti olan kocasını ve küçültülmüş bir halde kendisine geleceği sunan çocuğunu oraya hapseder. Yuva, dünyanın merkezi ve hatta biricik hakikati haline gelir. Bachelard'ın haklı olarak dikkat çektiği gibi ev, "bir çeşit karşı evrendir ya da karşı olanın evrenidir"; sığınak, barınak, in, rahimdir, dışarının tehditlerine karşı siper olur. Bu karışık dış dünya gerçekdışı hale gelir. Özellikle akşam olup panjurlar indirildiğinde, kadın kendini kraliçe gibi hisseder. Öğleyin evrensel güneşin yaydığı ışık onu rahatsız eder; gece olduğundaysa artık yoksun değildir, çünkü sahip olamadığı şeyleri ortadan kaldırmıştır. Abajurun altında kendisinin olan ve sadece kendi mekânını aydınlatan bir ışığın parıldadığını görür. Onun dışında hiçbir şey yoktur. V. Woolf'un bir metni, dışarıdaki mekân çökerken evin içinde yoğunlaşan gerçekliği göstermektedir:

> Şimdi camlar geceyi dışarıda tutuyor ve dış dünyanın tam bir görüntüsünü sunmak yerine onu garip bir biçimde kabarık gösteriyordu, o kadar ki düzen, durağanlık, sağlam toprak, evin içine yerleşmiş gibiydi; oysa dışarıda tersine, sıvılaşmış nesnelerin titreştiği ve ortadan kaybolduğu bir yansımadan başka bir şey yoktu.

Kadın kendisini çevreleyen kadifeler, ipekler, porselenler sayesinde, genellikle erotik yaşamının tatmin etmediği o dokunma duyumsallığını kısmen doyurabilir; ayrıca bu dekorda kendi kişiliğinin bir ifadesini bulacaktır. Mobilyaları

33 *Dalgalar.*

ve bibloları seçen, yapan, "bulup ortaya çıkaran" ve genellikle simetri kaygısının önemli bir yer tuttuğu bir estetik anlayışa göre düzenleyen odur. Bunlar bir yandan onun yaşam standardına toplumsal olarak tanıklık ederken, öte yandan da kendi tekil imgesini yansıtırlar. Dolayısıyla kadının evi, bu dünyadan ona düşen pay, onun toplumsal değerinin ve en mahrem hakikatinin ifadesidir. Hiçbir şey *yapmadığı* için, açgözlü bir biçimde, *sahip olduğu* şeylerde arar kendini.

Kadın "yuvasına" ev işlerini yaparak sahip çıkar; bu yüzdendir ki "yardım alsa" bile kendisi de iş görür. En azından gözleyerek, denetleyerek, eleştirerek hizmetkârların elde ettikleri sonuçları özenle kendine mal etmeye çalışır. Konutunu idare ederek kendisini toplumsal olarak doğrular; ayrıca onun bir görevi de aile topluluğunun beslenmesine, giyim kuşamına, genel olarak bakımına göz kulak olmaktır. Böylelikle o da kendini bir etkinlik olarak gerçekleştirmiş olur. Ne var ki bu, daha ileride göreceğimiz gibi, onu içkinliğinden çekip çıkarmayan ve kendisini tekil olarak olumlamasına izin vermeyen bir etkinliktir.

Ev işlerinin şiirselliği açık açık övülmüştür. Bu işlerin kadını maddeyle karşı karşıya getirdiği ve böylelikle onun nesnelerle, varlığın örtüsünü kaldıran, dolayısıyla da kendisini zenginleştiren bir yakınlık kurduğu doğrudur. *À la recherche de Marie*'de [*Marie'yi Ararken*] Madeleine Bourdouxhe, kadın kahramanın fırınına temizleyici sürerken duyduğu zevki anlatır. Parmaklarının ucunda, özgürlüğü ve gücü hisseder; tertemiz ovalanmış dökme demir bunların parlak imgesini yansıtmaktadır.

> Mahzenden yukarı çıkarken, ağzına kadar dolu kovaların her basamakta giderek artan ağırlığı hoşuna gider. Tümüyle kendine özgü bir kokuları, pürüzleri ya da kavisleri olan basit maddelerden öteden beri hoşlanmıştır. Ve o zamandan bu yana da onları nasıl kullanacağını çok iyi bilmektedir. Marie'nin elleri hiç tereddüt etmeden, hiç duraksamadan, sönmüş fırınların ya da sabunlu suların içine dalar, demirin pasını kazır; yağlar, cila yapar, masanın üstündeki meyve kabuklarını daire çizerek tek bir hareketle toplar. Avuç içleri ile dokunduğu nesneler arasında tam bir uyum, bir arkadaşlık vardır.

Pek çok kadın yazar yeni ütülenmiş çamaşırdan, sabunlu suyun maviye çalan parlaklığından, beyaz çarşaflardan, parıldayan bakırdan sevgiyle söz etmiştir. Ev kadını mobilyaları silip cilalarken, "ahşaba cilayla güzellik katan elin o tatlı sabrına, nüfuz etme düşleri destek olur" der Bachelard. Ev kadını işini bitirdiğinde, yaptığını hayranlıkla seyrederek sevinç duyar. Ama bir masanın parlaklığı, bir şamdanın saçtığı ışık, kolalı çamaşırın buz beyazlığı gibi değerli niteliklerin ortaya çıkması için, ilkin olumsuz bir eylemin gerçekleşmesi gerekir; bütün kötü ilkeler kovulmuş olmalıdır. Ev kadının kendini kaptırdığı esas düş budur, diye yazar Bachelard. Etkin temizlik düşüdür bu, yani kirlilik karşısında elde edilen temizlik düşü. Şöyle anlatır bunu:

> Dolayısıyla, temizlik mücadelesinin hayal edilmesi için bir kışkırtmaya ihtiyaç var gibi görünmektedir. Bu hayalin kötücül bir öfkeyle uyarılması gerekir. Musluğun bakırına cila sürülürken nasıl da kötücül bir gülümseme

takılır dudaklara. Musluk, pis ve yağlı bir eski beze sürülmüş silis taşı kalıntılarıyla sıvanır. Çalışanın yüreğinde acılık ve düşmanlık birikir. Bu kadar bayağı işler neden vardır ki? Ama kuru beze sıra geldiğinde, neşeli kötücüllük, dinç ve geveze kötülük ortaya çıkar: Musluk, ayna gibi olacaksın; kazan, güneş gibi parlayacaksın! Nihayet bakır parlayıp da mutlu bir oğlan çocuğu gibi kaba kaba sırıttığında, barış tesis edilmiştir. Ev kadını parlak bakır rengi zaferlerini hayranlıkla seyreder.[34]

Ponge, çamaşır kazanının içinde pislikle temizlik arasındaki mücadeleden söz eder:

En azından bir kış boyunca bir çamaşır kazanıyla içli dışlı olmamış birisi, son derece dokunaklı bir nitelik ve duygu çeşidinden bihaber demektir.

Kazanı kirli çamaşırla doluyken –sendeleyerek– tek bir hamleyle yerden kaldırıp ocağın üzerine koymuş, ardından onu belirli bir biçimde çekiştirerek ateşin tam üstüne yerleştirmiş olmak gerekir.

Kazanın altında yanan ateşi, giderek daha çok tutuşturmak için körüklemiş olmak gerekir. Sık sık ılık ya da kızgın kazanı ellemiş, ardından içerideki derinden gelen uğultuyu dinlemiş ve o andan itibaren, basıncı ve suyun düzeyini ölçmek için defalarca kapağı kaldırmış olmak gerekir.

Nihayet, su hâlâ kaynarken, kazanı yeniden kucaklamış ve yere koymuş olmak gerekir...

Çamaşır kazanı öyle tasarlanmıştır ki bir yığın kirli çamaşırla doluyken içindeki duygu, onlar karşısında duyduğu kaynayan öfke, kazanın üst taraflarına doğru yönelir, midesini kaldıran o kirli çamaşır yığınının üstüne yağmur olarak iner –ve bu neredeyse kesintisizce sürer– ve bir arınmayla sonlanır...

Elbette kazan çamaşırları içine aldığında, onlar kaba kirlerinden bir ölçüde arınmıştır...

Ama yine de içindeki eşyalardan yayılan bir kir fikrine ya da duygusuna kapılır kazan ve duyduğu telaş, fokurdamalar ve çabalar sayesinde kirin hakkından gelmeyi, lekeleri çıkarmayı başarır. O kadar ki başlarından bir de soğuk su faciası geçen çamaşırlar, durulandıklarında bembeyaz görünürler.

Ve işte mucize gerçekleşmiştir:

Birdenbire teslimiyeti değil bir zaferi anlatan bin bir beyaz bayrak açılır; bunlar belki de yalnızca oranın sakinlerinin bedensel temizliğinin işareti değildir...[35]

Bu diyalektik, ev işini bir oyun kadar çekici hale getirebilir. Küçük kız gümüşleri, kapı düğmelerini seve seve parlatarak kendini eğlendirir. Ama kadının bu işlerde pozitif bir tatmin bulması için, bu özeni gösterdiği eviyle gurur duyuyor olması gerekir; aksi takdirde, harcadığı çabanın biricik ödülü olabilecek seyre dalma zevkini hiçbir zaman tadamaz. ABD'nin güneyinde "yoksul

34 Bachelard, *La Terre et les rêveries du repos* [*Toprak ve Dinlenme Düşleri*].

35 Bkz. *Liasses, La lessiveuse* [*Yığınlar, Çamaşır Kazanı*].

Beyazlar" arasında aylarca yaşamış olan Amerikalı bir gazeteci, bir gecekonduyu yaşanabilir hale getirmek için boşuna uğraşan ve iş yükünden beli bükülmüş o kadınlardan birinin dokunaklı yazgısını betimlemiştir.[36] Kadın kocası ve yedi çocuğuyla birlikte duvarları kurumla kaplı, tahtakurusu kaynayan tahta bir barakada yaşamaktadır. "Evi güzelleştirmeye" çalışmıştır; büyük odadaki maviye çalan bir sıvayla sıvanmış şömine, masa ve duvara asılmış birkaç resim bir sunağı anımsatmaktadır. Ne var ki gecekondu yine de bir gecekondudur. Bayan G. yaşlı gözleriyle, "Ah! Bu evden nefret ediyorum! Onu güzelleştirmek için yapılabilecek hiçbir şey yok gibi geliyor bana!" der. Dolayısıyla alaylarca kadının payına düşen, hiçbir zaman zaferle sonuçlanmayan ve durmaksızın yeniden başlayan bir kavgada yaşanan yorgunluktur. Daha ayrıcalıklı olan örneklerde bile, bu zafer hiçbir zaman kesin değildir. Ev kadının görevleri kadar Sisyphos'un çektiği azaba benzeyen bir iş yoktur dünyada; her gün yeniden tabakları yıkamak, mobilyaların tozunu almak, ertesi gün yeniden kirlenecek, tozlanacak, yırtılacak çamaşırları onarmak... Ev kadını, olduğu yerde saymaktan yıpranır; hiçbir şey yapmaz, yalnızca şimdiyi sürdürür. hiçbir zaman olumlu anlamda bir İyi'yi ele geçirdiği duygusunu yaşamaz, sonu gelmeyen bir biçimde Kötü'ye karşı mücadele ediyordur sadece. Her gün yeniden başlayan bir mücadeledir bu. Kasvet içinde efendisinin çizmelerini cilalamayı reddeden o uşağın öyküsünü hepimiz biliriz. "Neye yarayacak ki? Yarın yeniden aynı şeyi yapmak gerekecek" der uşak. Henüz kaderine boyun eğmemiş olan birçok genç kız bu bezginliği paylaşmaktadır. On altı yaşında bir kız öğrencinin aşağı yukarı şu sözlerle başlayan kompozisyonunu hatırlarım: "Bugün evde büyük temizlik var. Annemin salonda gezdirdiği elektrik süpürgesinin gürültüsünü duyuyorum. Kaçıp gitmek istiyorum. Büyüdüğümde, benim evimde hiç büyük temizlik günü olmayacağına ant içiyorum." Çocuk, bilinmeyen bir doruğa doğru sonsuz bir yükseliş olarak geleceği tasarlar. Annesinin bulaşıkları yıkadığı mutfakta küçük kız ansızın, yıllardan beri her öğleden sonra, aynı saatte, o ellerin yağlı sulara girdiğini, pürtüklü bezle porselenleri kuruladığını fark eder. Ve bu eller ölene dek aynı törenlere katlanacaktır. Yemek yemek, uyumak, temizlemek... birbiriyle özdeş ve griye bürünmüş yıllar artık gökyüzüne doğru yükselmemekte, yatay bir yüzeyde art arda sıralanmaktadır. Her gün bir öncekinin taklididir; yararsız ve umut vaat etmeyen sonsuz bir şimdidir bu. Colette Audry *La Poussière* [*Toz*] adlı öyküsünde, zamana karşı didinen bir faaliyetin hüzün verici boşunalığını incelikli biçimde betimlemiştir:

> Ertesi gün kıl süpürgeyle divanın altını temizlerken, ilkin eski bir pamuk parçası ya da iri bir tüy sandığı bir şey çıkardı. Ne var ki elindeki, silmeyi unuttuğunuz yüksek dolapların üzerinde ya da mobilyaların arkasında, duvarla ahşap arasında oluşan türden bir toz yumağıydı. O tuhaf madde karşısında düşüncelere daldı. Bu odalarda ancak sekiz-on haftadır yaşıyorlardı ve Juliette'in tüm dikkatine rağmen, küçükken onu ürküten o gri yaratıklar

36 James Agee, *Let us Now Praise Famous Men* [*Haydi Şimdi Ünlü Erkekleri Övelim*].

gibi kendi gölgesine saklanmış bir toz yumağı, oluşmayı ve semirmeyi başarmıştı. İnce bir toz tabakası ihmali, ilgisizliğin başladığını açığa vurur. Soluduğunuz havanın elle tutulmayan kalıntısıdır bu, uçuşan giysilerdir, açık pencerelerden içeri dolan rüzgârdır; ama bu yumak, tozun ikinci evresini, zafere ulaşmış halini temsil ediyordu, biçim alan ve kalıntıdan atığa dönüşen bir yoğunlaşma. Neredeyse güzeldi bu yumak, böğürtlen püskülü gibi saydam ve hafifti, ama daha donuktu.

... Toz hızla dünyanın bütün çekim gücünü kazanmıştı. Dünyayı ele geçirmişti ve onu içine çeken elektrik süpürgesi artık, insan türünün karşı koyulmaz kirlenmeye karşı ne kadar çok emeği, maddeyi ve beceriyi boşa harcayabileceğini gösteren bir tanık nesneden ibaretti. Alet haline gelmiş atıktı o.

... Her şeyin nedeni, ortak yaşamlarıydı, ayaküstü yedikleri yemeklerden geriye kalan çer çöp, ikisinin her yerde birbirine karışan tozları... Her evde bu küçük çöpler salgılanır ve yenilerine yer açmak için onların ortadan kaldırılması gerekir... Ne biçim bir hayat geçiriyoruz, hem de gelip geçenin bakışlarını üzerinde toplayan temiz bir gömlekle sokağa çıkılsın, kocanız olacak o mühendis varoluşu içinde kendini iyi bir şekilde sunsun diye. Marguerite'in zihninden çeşitli ifadeler geçiyordu: Parkelerin bakımına göz kulak olmak... bakırların parlak kalması için ... kullanmak... gelişigüzel iki varlığın ömürlerinin sonuna dek bakımıyla yükümlüydü.

Yıkamak, ütülemek, süpürmek, dolapların karanlık köşelerine gizlenmiş toz yumaklarının izini sürmek, ölümü durdururken yaşamı da reddetmektir, çünkü zaman aynı hareketle hem yaratır hem de yok eder; ev kadını onun sadece olumsuzlayan yanını kavrar. Onun tutumu, manikeistin tutumu gibidir. Manikeizmin özelliği, biri iyi biri kötü olan iki ilkeyi tanımaktan ibaret değildir: İyiye olumlu bir hareketle değil, kötünün ortadan kaldırılmasıyla erişileceğini ileri sürmektir. Bu anlamda, şeytanın varlığına rağmen Hıristiyanlık hiçbir şekilde manikeist değildir, çünkü şeytanı alt etmenin en iyi yolu, onu yenmek üzere onunla uğraşmak değil, kendini Tanrı'ya adamaktır. Aşkınlık ve özgürlük üzerine her öğreti, kötünün yenilmesini iyiye doğru ilerlemeye bağlar. Oysa kadın, daha iyi bir dünya kurmaya çağrılmaz; ev, oda, kirli çamaşır, parke donmuş şeylerdir. Kadın ancak bunlara sızan kötü ilkeleri belirsiz bir süre için kovabilir; toza, lekelere, çamura, pisliğe saldırır; günahı alt eder, Şeytan'la mücadele eder. Ne var ki olumlu amaçlara yönelmek yerine durmaksızın bir düşmanı püskürtmek zorunda olmak hüzün verici bir yazgıdır; ev kadını bu yazgıya çoğu kez öfke içinde katlanır. Bachelard ona ilişkin olarak "kötücüllük" sözcüğünü kullanır. Bu sözcüğe psikanalistlerin yazdıklarında da rastlarız. Onların gözünde ev işleriyle ilgili saplantılar sado-mazoşizmin bir biçimidir; saplantıların ve kötülüklerin özelliği, özgürlüğü istemediği şeyleri istemeye yöneltmektir. Kendi payına düşenin olumsuzluk, kirlilik, kötülük olmasından nefret ettiği için saplantılı ev kadını, kendisini isyan ettiren bir yazgıyı üstlenerek, öfke içinde toza saldırır. Her canlı cismin arkasında bıraktığı atıklarda yaşamın kendisini suçlar. Kendi

alanına canlı bir varlık girer girmez, gözleri kötü bir ışıkla parıldar. "Ayaklarını sil, her tarafı darmadağın etme, ona dokunma." Elinden gelse çevresindekilerin nefes almasını engelleyecektir. En ufak soluk bile tehdittir. Her yeni olay, bir başka sevimsiz iş tehdidi dir. Bir çocuğun düşmesi, onarılacak bir söküktür. Yaşamda ancak bir çözülme vaadi, sonu gelmeyen bir çaba beklentisi gördüğü için ev kadını tüm yaşam sevincini yitirir; bakışları sertleşir, yüzünü kaygılı, ciddi, her an tetikteymiş gibi bir ifade kaplar, kendini temkinlilik ve cimrilikle savunur. Pencereleri kapatır, çünkü güneşle birlikte içeriye böcekler, mikroplar ve tozlar da girecektir; zaten güneş duvar kaplamasındaki ipeği aşındırmaktadır. Eski koltuklar kılıfların altına saklanır ve naftaline boğulur: Işık onları solduracaktır. Hatta, bu hazineleri misafirlere teşhir etmekten bile zevk almaz: Hayranlık leke bırakır. Bu kuşku acılığa dönüşür ve yaşayan her şeye karşı bir düşmanlığa yol açar. Mobilyaların üzerinde gözle görülmeyen bir toz taneciği kalmasın diye beyaz eldivenlerle dolaşan taşralı burjuva kadınlardan sık sık söz edilmiştir. Papin kız kardeşlerin bundan birkaç yıl önce öldürdükleri kadınlar işte bu türden kadınlardı; kirliliğe karşı duydukları nefret hizmetçilerine, dünyaya ve kendilerine karşı duydukları nefretten farklı değildi.

Gençliğinden başlayarak böylesine iç karartıcı bir kötülüğü seçen kadın azdır. Yaşamı cömertçe seven kadınlar kendilerini buna karşı korurlar. Colette, Sido hakkında bize şunları söyler:

> Çünkü atik ve içi içine sığmayan bir insandı, ama özenli bir ev kadını değildi; temizdi, saydamdı, ama havluları, kesmeşekerleri ve dolu şişeleri sayan saplantılı ve münzevi dehadan uzaktı. Elinde fanilası, komşuyla gülüşerek uzun uzun camları silen hizmetçiye göz kulak olurken, dudaklarından sinirli haykırışlar, özgürlüğe yöneltilen sabırsız çağrılar dökülürdü: 'Çin porseleni fincanlarımı uzun uzun ve özenle sildiğimde' diyordu, 'kendimi yaşlanmış hissediyorum.' Sözüne sadık bir şekilde işini tamamlardı. Ve bizim evin eşiğindeki iki basamağı çıkar, bahçeye girerdi. O *hırçın kızgınlığı* ve *hınzı* ânında yok olurdu.

Frijit ya da tatmin olmamış kadınlar, evde kalmış kızlar, düşkırıklığına uğramış evli kadınlar, buyurgan bir kocanın yalnız ve boş bir varoluşa mahkûm ettiği kadınlar bu sinirli halden, bu hınçtan tat alırlar. Böyle bir yaşlı kadın tanımıştım. Dolaplarını yoklamak ve yeniden düzenlemek için her sabah beşte kalkardı. Yirmi yaşındayken neşeli ve süsüne düşkün biriymiş; kendisini ihmal eden kocası ve tek çocuğuyla uzak bir arazideki evlerine kapanınca, başkalarının içki içtiği gibi o da kendini evi düzenlemeye vermişti. *Chroniques maritales*'deki[17] Élise'in durumunda, ev işinden tat almanın kaynağında şiddetli bir evrene hükmetme arzusu, kabına sığamama ve hiçbir nesnesi olmadığı için boşa dönen bir egemen olma istenci yatar. Bu aynı zamanda zamana, evrene, yaşama, erkeklere, var olan her şeye yönelik bir meydan okumadır.

37 Jouhandeau, *Chroniques maritales*.

Yemekten kalktığımızdan bu yana, yani saat dokuzdan beri çamaşır yıkıyor. Gece yarısı oldu. Uykuya dalmıştım, ama onun bu gayreti beni incitiyor, sanki benim dinlenmemi tembellik olarak görüp bana hakaret ediyormuş gibi geliyor.

Élise: Her şeyin tertemiz olması için ilkin ellerini kirletmekten çekinmemek gerekir.

Ve ev birazdan öyle temiz olacak ki kimse orada yaşamaya cesaret edemeyecek. Divanlar var, ama yanlarında, parkenin üzerinde yatmak için. Yastıklar henüz çok temiz. Başımızı veya ayaklarımızı yaslayıp onları lekelemekten ya da soldurmaktan korkuyoruz; ne zaman halının üzerinde yürüyecek olsam, bir makineyle ya da bezle silahlanmış bir el beni izliyor ve bıraktığım izi siliyor.

Geceleyin:

– Tamam, bitti.

Sabah kalktığından itibaren gece uyuyana kadar nedir onun meselesi? Her nesnenin, her mobilyanın yerini değiştirmek ve evinin parkelerinin, duvarlarının, tavanlarının her yanını yoklamak.

Şimdilik onda galebe çalan ev kadınlığı. Dolapların içini sildikten sonra, penceredeki sardunyaların tozunu alır.

Annesi: Élise'in hep o kadar çok işi var ki yaşadığının farkına varmıyor.

Gerçekten de ev işi, kadının kendinden sonsuza dek kaçmasına izin verir. Chardonne tam da bunu söylemektedir:

> Titizlik gerektiren ve belli bir düzeni olmayan, bitmek bilmeyen, sınırsız bir iştir bu. Kendisinden hoşlanıldığından emin olan bir kadın bile evin içinde, kısa bir süre sonra yıpranma noktasına varır, bu onu yok eden bir dalgınlık ve zihinsel boşluk halidir...

Bu kaçış, kadını hem nesnelere hem kendine saldırtan bu sado-mazoşizm, çoğu kez tam da cinsel bir nitelik taşır. Violette Leduc, "Bedeni çalıştırmayı gerektiren ev işi, kadınlar için genelevdir" der.[38] Kadınların genellikle soğuk olduğu Hollanda'da ve tenin zevklerinin karşısına düzen ve temizlik idealini çıkartan püriten uygarlıklarda bu temizlik düşkünlüğünün aşırı önem taşıması çarpıcıdır. Güney Akdeniz'de neşeli bir pislik içinde yaşanmasının tek nedeni orada suyun kıt olması değildir. Tene ve onun hayvansallığına duyulan sevgi, insanın kokusuna, dışkısına ve hatta haşarata hoşgörüyle yaklaşılmasına yol açar.

Yemek pişirmek, temizlik yapmaktan daha olumlu ve çoğu kez daha zevkli bir iştir. Her şeyden önce, birçok ev kadını için günün ayrıcalıklı uğrağı olan alışverişi içerir. Gündelik işler zihnini meşgul etmediği ölçüde evin yalnızlığı kadını bunaltır. Güney Fransa kentlerinde, kapının önüne oturmuş gevezelik ederken dikiş dikebilmek, çamaşır yıkayabilmek, sebze soyabilmek kadını mutlu eder. Yarı kapatılmış olarak yaşayan Müslüman kadınlar için dereden su almaya

38 *L'Affamée* [Aç Kadın].

gitmek büyük bir serüvendir. Kâbil'in küçük bir köyünde, yerel bir yöneticinin meydana yaptırdığı çeşmeyi kadınlar yıkmıştı; her sabah birlikte tepenin eteklerine akan dereye inmek onların tek eğlencesiydi. Kadınlar alışveriş yaparken, bir yandan da kuyruklarda, dükkânlarda, sokak köşelerinde, kendilerine önemli oldukları duygusunu veren, "ev kadınlığı değerleri"ni olumladıkları sohbetler yaparlar; kendilerini bir an için erkekler toplumunun karşısına çıkan bir topluluğun üyeleri olarak hissederler. Özsel olanın özsel olmayana karşı çıkışı gibidir bu. Özellikle de alışveriş büyük bir zevktir: Bir keşif, neredeyse bir icattır. Gide *Journal*'inde [*Günce*], oyun diye bir şey bilmeyen Müslümanların onu gizli hazinelerin keşfiyle ikame ettiklerine işaret eder; ticarete dayalı uygarlıkların şiiri ve serüvenidir bu. Ev kadını oyundaki nedensizliği bilmez. Oysa göbekli bir lahana, iyi yapılmış bir kamamber peyniri, dükkâncının alçakça sakladığı ve çaktırmadan aşırılması gereken hazinelerdir. satıcıyla müşteri arasında kavga ve kurnazlığa dayalı ilişkiler kurulur. Müşteri için mesele, en iyi malı en düşük fiyata almaktır; en ufacık bir tasarrufa bile atfedilen aşırı önem sadece dar bir bütçeyi dengelemekle açıklanamaz. Oyunu kazanmak gerekmektedir. Sergilenen malları kuşkuyla incelerken, ev kadını bir kraliçe gibidir; dünya, zenginlikleri ve tuzaklarıyla ayaklarının dibindedir ve oradan kendine bir ganimet ayıracaktır. Alışveriş filesini masanın üstüne boşalttığında geçici bir zaferin tadına varır. Dolaplara konserveleri, gelecek karşısındaki güvencesini oluşturan dayanıklı yiyecekleri yerleştirir ve doyum içinde, kendi iktidarına tabi kılacağı sebzelerin ve etlerin seyrine dalar.

Havagazı ve elektrik ateşin büyüsünü yok etmiştir, ama köylerde birçok kadın hâlâ atıl odundan canlı alevler çıkarmanın zevkini tatmaktadır. Ateş tutuştuğunda kadın da bir büyücü olup çıkmıştır. Elinin basit bir hareketiyle –yumurta çırparken, hamur yoğururken– ya da ateşin büyüsüyle, maddelerde dönüşüm yaratır; malzeme yiyecek haline gelir. Yine Colette, bu simyacılığın büyüsünü şöyle anlatır:

> Kulplu tencereyi, demliği ya da güveç kabını içindekilerle birlikte ateşe koyduğunuz an ile masada, üzerinden duman çıkan servis kabının kapağını açtığınız, tatlı bir kaygıyla, şehvetli bir umutla dolu o an arasında gerçekleşen her şey gizem, büyü ve sihirdir...

Başka yazar gibi Colette de sıcak küllerin arasında gizlice gerçekleşen başkalaşımları hoşnutluk duyarak betimler:

> Odun ateşi kendisine teslim ettiğiniz her şeyi ona lezzet katarak pişirir. Sıcak bir kül yuvasına yerleştirilen elma ya da armut, ateşten buruşmuş, kurumuş ama kabuğunun altı köstebek karnı kadar yumuşamış olarak çıkar; fırında pişen elma ne kadar 'kocakarı'ya benzese de kendi özgün elbisesini koruyan, lezzet dolu ve –şayet becerirseniz– balının bir damlasını bile sızdırmamış bu reçelin yanına bile varamaz... Üç ayaklı, yüksek bir kazanın içinde hiç ateş yüzü görmemiş elenmiş kül vardı. Ama birbirine değmeden

yan yana dizilmiş patateslerle dolu ve korlara batmış siyah ayakları üzerine oturtulmuş kazan, kar gibi beyaz, kızgın, pullu yumrucuklar doğuruyordu.

Kadın yazarlar özellikle reçellerin şiirselliğini övmüşlerdir. Bakır kaplarda katı şekeri meyvelerin yumuşak etiyle birleştirmek büyük iştir; oluşmakta olan köpüklü, yapışkan, ateş gibi sıcak madde tehlikelidir. Ev kadının evcilleştirdiği ve gururla kavanozlara döktüğü şey, kaynayan bir lavdır. Onları parşömen kâğıdına sarıp zaferinin tarihini yazdığında, ev kadını zamanın kendisini alt etmiştir. Zamanın akışını şekerden tuzağın içine hapsetmiş, yaşamı kavanozlara doldurmuştur. Yemek yapmak, malzemelerin iç dünyasına girmenin ve onu açık etmenin de ötesinde bir şeydir. Onları yeniden biçimlendirmek, yeniden yaratmaktır. Hamur yoğururken kadın kendi gücünü hisseder. Bachelard, "Bakış kadar elin de düşleri ve şiiri vardır" der.[39] Ve "doluluğun esnekliğinden, eli dolduran, durmaksızın maddeden ele, elden maddeye yansıyan o esneklikten" söz eder. Aşçının hamur yoğuran eli "mutlu bir el"dir, pişirmek ise hamuru yepyeni bir değere büründürür. "Böylece pişirme, geniş boyutlu bir maddesel oluş sürecidir, solukluktan yaldız rengine, hamurdan gevreğe ulaşan bir oluştur". Kadın pastasının, milföy hamurunun başarısından özel bir tatmin duyar, çünkü bu başarıyı herkes gösteremez; yetenek gerekir bunun için. Michelet, "Hamur sanatı kadar karmaşık bir şey yoktur", diye yazar; "Bunun kadar kurallara boyun eğmeyen, sonradan öğrenilemeyen bir şey olamaz. Doğuştan gelen bir yetenektir bu. Tümüyle anneden gelir."

Küçük kızın bu alanda da tutkuyla büyüklerine öykünerek eğlenmesini anlayabiliriz. Tebeşirle, otlarla oynarken yemek taklitleri üretir; şayet küçük bir oyuncak fırını varsa ya da annesi onu mutfağa alıp avuçlarıyla pasta hamuru yoğurmasına veya sıcak karamelayı kesmesine izin verirse, daha da mutlu olur. Ne var ki ev işleri için geçerli olan şey burada da söz konusudur: Tekrar, bu zevkleri kısa zamanda tüketir. Ağırlıklı olarak tortilla ile beslenen Kızılderili topluluklarında kadınlar, günlerinin yarısını her evde yüzyıllardır aynı şekilde hazırlanan galetaların hamurunu yoğurarak, pişirerek, ısıtarak ve yeniden yoğurarak geçirirler; fırının büyüsüne hiç de duyarlı değildirler. Her gün yeniden ne alışverişi bir hazine avına dönüştürebilirsiniz ne de musluğun pırıl pırıl olması karşısında esrikliğe kapılabilirsiniz. Bu zaferleri lirik bir biçimde yüceltenler, esas olarak hem erkek hem kadın yazarlardır, çünkü ya hiç ev işi yapmazlar ya da çok ender yaparlar... Her gün yapıldığında bu iş tekdüze ve mekanik hale gelir, bekleyişlerle kesintiye uğrar. Suyun kaynamasını, fırındaki etin pişmesini, çamaşırın kurumasını beklemek gerekir. Çeşitli işleri bir düzene soksanız bile, geriye uzun edilgenlik süreleri ve boşluklar kalır. Çoğunlukla bu işler can sıkıntısı içinde yapılır; şimdiki yaşamla yarının yaşamı arasında önemsiz bir aracı olmaktan ibarettirler. Şayet bu işleri gören bireyin kendisi bir üretici, bir yaratıcıysa, bunlar onun organik işlevleri kadar doğal bir biçimde varoluşuyla bütünleşir. Bu yüzdendir

39 Bachelard, *La Terre et les rêveries de la volonté* [*Toprak ve İstencin Düşleri*].

ki erkekler tarafından yapıldığında gündelik angaryalar çok daha az hüzün verici gibi görünür. Onlar için bu işler yalnızca bir an önce kaçmaya çalıştıkları olumsuz ve olumsal bir uğraktır. Ama hizmetkâr-kadının yazgısını bu kadar tatsız kılan, onu bütünüyle genel olana ve özsel olmayana yargılı kılan işbölümüdür; konut, yiyecek, yaşam için yararlı şeylerdir, ama ona anlam kazandırmazlar. Ev kadınının dolaysız amaçları, gerçek erekler değil yalnızca birer araçtır ve sadece öznesi bilinmeyen tasarımları yansıtırlar. Yapıtına kendini yürekten verebilmek için ev kadınının ona kendi özelliğinin damgasını vurmaya ve elde ettiği sonuçlara mutlak bir değer yüklemeye çalışması anlaşılabilir. Kendine özgü törenleri, batıl inançları vardır; sofrayı kurar, oturma odasını düzenler, yama yapar, herhangi bir yemeği pişirirken kendi usulünden şaşmaz. Başka kimsenin eti onun kadar iyi pişiremeyeceğine, onun gibi cila yapamayacağına inanır; kocası ya da kızı ona yardım etmek istediklerinde ya da bir işi onsuz yapmaya giriştiklerinde, ellerinden iğneyi ya da süpürgeyi çekip alır. "Bir düğme bile dikmekten acizsin." Dorothy Parker, evinin düzenlenmesine kişisel bir dokunuş katması gerektiğine ikna olmuş ama ne yapacağını bilemeyen genç bir kadının şaşkınlığını acımasız bir ironiyle anlatır.[40]

> Mrs. Ernest Weldon düzenli çalışma odasında oradan oraya dolanıyor, oraya buraya o küçük kadınca dokunuşlardan katıyordu. Bu işte özellikle usta sayılmazdı. Fikir çok hoş ve baştan çıkarıcıydı. Evlenmeden önce, yeni evinde sakin sakin dolaşarak şuradaki bir gülün yerini değiştirdiğini, oradaki bir çiçeği düzelttiğini ve evi bir 'yuva' haline getirdiğini hayal ederdi. Yedi yıllık evlilikten sonra şimdi bile kendini bu zarif uğraşa verirken hayal etmekten hoşlanıyordu. Ne var ki her akşam abajurun pembe ampulleri yanar yanmaz özenle çaba göstermesine rağmen, bir evin içini tümüyle değiştiren o küçük mucizeleri gerçekleştirmek için ne yapması gerektiğini biraz da içi daralarak soruyordu kendine... Eşin görevi, eve kadınca bir dokunuş katmaktı. Ve Mrs. Weldon sorumluluklarını başından atacak bir kadın değildi. Neredeyse acınası bir kararsızlıkla şöminenin üzerini yokladı, oradan küçük bir Japon vazosunu aldı ve elinde vazoyla, odayı umutsuz bir bakışla inceleyerek öylece kaldı... Sonra geri çekilip odadaki yenilikleri gözden geçirdi. Odada yaptığı değişikliklerin azlığı inanılır gibi değildi.

Bu özgünlük ya da benzersiz mükemmellik arayışı içinde kadın pek çok zaman ve çaba harcar; onun yaptığı işe Chardonne'un işaret ettiği "dur durak bilmeyen ve sınırsız, ayrıntılı ve düzensiz bir iş" niteliği veren ve evle ilgili kaygıların oluşturduğu yükün ağırlığını tahmin edilemez bir boyuta getiren işte budur. Son zamanlarda yapılan (ve 1947'de C. Herbert imzasıyla *Combat* [*Kavga*] dergisinde yayımlanan) bir araştırmaya göre, evli kadınlar ev işine (temizlik, alışveriş vb.) hafta içinde günde yaklaşık üç saat kırk beş dakika, tatil günlerindeyse sekiz saat, yani haftada otuz saat harcamaktadırlar; bu da bir işçinin ya

40 *Too Bad!* [*Ne Kötü!*].

da memurun haftalık çalışma süresinin dörtte üçüne denk düşmektedir. Bu iş bir mesleğin üzerine eklendiğinde devasa bir rakam çıkar ortaya. Kadının başka bir işi yoksa (işçi ya da memur kadının yolda geçirdiği sürenin bu durumda bir karşılığı olmadığı da düşünüldüğünde) bu süre az sayılır. Kadının çok sayıda çocuğu varsa, onların bakımı kadının yorgunluğunu önemli ölçüde artırır. Yoksul bir anne, hiçbir düzeni olmayan günler boyunca kendini tüketir. Ev işi için yardım alan burjuva kadınlarsa, tam tersine, neredeyse boş geçirirler günlerini; bu boş zamanın bedeli ise can sıkıntısıdır. Sıkıldıkları için birçoğu görevlerini sonsuza dek karmaşıklaştırır ve çoğaltır, öyle ki işleri nitelikli bir işten daha fazla zaman alır. Depresyon krizleri geçiren bir kadın arkadaşım bana, sağlığı iyiyken, eviyle neredeyse hiç kafa yormadan ilgilendiğini ve kendisine çok daha zorlayıcı uğraşlar için vakit kaldığını söylemişti; sinir krizi onu bu uğraşlara zaman ayırmaktan alıkoyduğunda, evle ilgili kaygılara gömülüyor ve bütün bir gününü ev işine veriyor, bir türlü sonlandırmayı beceremiyormuş.

En hüzün verici olanı da bu işin sonunda kalıcı bir şey yaratılmamasıdır. Kadın –gösterdiği özen ölçüsünde– yapıtını başlı başına bir erek olarak görme eğilimindedir. Fırından çıkardığı pastayı seyrederken içini çeker. Onun yenecek olması ne kadar yazıktır! Kocasının ve çocuklarının cilalanmış parkenin üzerinde çamurlu ayaklarıyla dolaşması ne kadar yazıktır! Nesneler kullanılır kullanılmaz kirlenir ya da eskir. Kadının içinden, gördüğümüz gibi, onların kullanılmasını engellemek gelir; kimi reçelleri küflenene kadar saklar, kimi salonun kapısını kilitler. Ne var ki zamanı durdurmak mümkün değildir; yiyecekler farelerin istilasına uğrar, kurtlanır. Örtüleri, perdeleri, giysileri güve yer. Dünya taştan yontulmuş bir düş dünyası değildir, bozulma tehdidi altında olan kuşkulu bir tözden oluşmuştur. Yenecek maddeler Dali'nin etten canavarları kadar çiftanlamlıdır. İlk bakışta durağan ve inorganik gibi görünmektedirler, ama gizli kurtçuklar onları cesete dönüştürmüştür. Kendini nesnelerde yabancılaştıran ev kadını, tıpkı o nesneler gibi dünyanın tümüne bağımlıdır. Çamaşırlar sararır, fırında pişen et yanar, porselenler kırılır. Bunlar mutlak felaketlerdir, çünkü nesneler kaybolduklarında geriye döndürülemez biçimde yok olurlar. Onlar aracılığıyla süreklilik ve güven sağlanamaz. Savaşlar, yağmaları ve bombalarıyla, dolapları ve evin kendisini tehdit eder.

Dolayısıyla ev emeğinin ürününün tüketilmesi gerekir; yaptığı işler ancak ürünlerinin yıkımıyla tamamlanan kadından sürekli bir vazgeçiş beklenmektedir. Buna yerinmeden rıza göstermesi için, bu küçük feda edişlerin en azından bir noktada bir sevince, bir zevk parıltısına yol açması gerekir. Ne var ki ev emeği kendini *yerleşik düzenin* korunması için tükettiğinden, akşam eve gelen koca düzensizliği ve ihmali fark eder ama düzen ve temizlik ona kendiliğinden oluşuyormuş gibi gelir. İyi pişirilmiş bir yemeğe daha olumlu bir ilgi gösterir. Aşçının zafer ânı, sofraya başarıya ulaşmış bir yemeği koyduğu andır. Kocası ve çocukları, sadece sözleriyle değil yemeği zevkle yiyerek de onu coşkuyla karşıladıklarını gösterirler. Mutfaktaki simyacılık sürüp gider, yiyecek kilüs ve kana dönüşür.

Bir bedenin bakımı bir parkenin bakımından daha somut bir yarara yöneliktir, aşçının çabası apaçık biçimde geleceğe doğru aşılır. Bununla birlikte yabancı bir özgürlüğe güvenmek, kendini nesnelerde yabancılaştırmak kadar boşuna olmasa da, daha tehlikesiz değildir. Aşçının emeği yalnızca davetlilerin sözlerinde bulur hakikatini. Onların onayına ihtiyacı vardır; yemeklerini takdir etmelerini, daha çok almalarını bekler. Aç değillerse sinirlenir: O kadar ki kızarmış patateslerin mi koca için yoksa kocanın mı kızarmış patatesler için var olduğunu anlamak güçtür. Bu belirsizlik ev kadınının tutumunun bütününde vardır. Eve kocası için bakmaktadır, ama aynı zamanda, kocasının kazandığı bütün parayı mobilyalar ya da yeni bir buzdolabı almaya harcamasını bekler. Onu mutlu etmek ister, ama onun faaliyetlerinden sadece kendi kurduğu mutluluğun çerçevesi içine girenleri onaylar.

Bu iddiaların genel olarak gerçekleştiği dönemler olmuştur. Mutluluğun erkeğin de biricik ideali olduğu, erkeğin her şeyden önce evine, ailesine bağlı olduğu ve bizzat çocukların da kendilerini ebeveynleriyle, onların gelenekleri ve geçmişiyle tanımladığı zamanlardır bunlar. O dönemde evde hükmeden, sofrayı yöneten kadın, asıl söz sahibi olarak kabul edilirdi. Kimi toprak mülkiyetine dayalı topluluklarda, yer yer patriyarkal uygarlığı sürdüren bazı zengin köylüler arasında, kadın hâlâ bu görkemli rolü oynamaktadır. Ama günümüzde evlilik genel olarak ölmüş törelerin bir kalıntısından ibarettir ve evli kadının konumu, geçmişte olduğundan daha nankördür, çünkü görevleri hâlâ aynıdır ama bu görevler ona geçmişteki haklarını sağlamamaktadır; yükümlülükleri aynıdır ama onları yerine getirdiğinde ne herhangi bir ödül elde eder ne de bunun için onurlandırılır. Günümüzde erkek, içkinlikte kök salmak ama oraya hapsolmamak üzere evlenmektedir. Bir yuva arzu eder ama ondan kaçma özgürlüğünün de olmasını ister. Bir yere yerleşir, ama çoğunlukla içinde bir serseriyi yaşatmaktadır. Mutluluğu hor görmez, ama onu kendi içinde bir erek haline getirmez. Tekrar onu sıkar; yenilik, risk, üstesinden gelinecek dirençler, iki kişilik yalnızlıktan onu çekip çıkaracak arkadaşlıklar, dostluklar peşindedir. Çocuklar, kocadan da daha çok evin sınırlarının ötesine geçmek isterler. Hayatları başka bir yerde, önlerindedir; çocuk her zaman başka olanı arzu eder. Kadın bir kesintisizlik ve süreklilik evreni kurmaya çalışır. Kocası ve çocukları ise kadının yarattığı ve onlar için sadece bir veri olan durumun ötesine geçmek isterler. Bu yüzdendir ki kadın, tüm yaşamını adadığı etkinliklerin eğretiliğini itiraf etmeyi hiç istemese de, hizmetlerini zorla dayatmak zorunda kalır. Anne ve ev kadını olmaktan çıkar, şirret bir cadı haline gelir.

Kısacası ev içinde yaptığı iş kadına bir özerklik kazandırmaz; topluluğa doğrudan bir yararı yoktur, geleceğe açılmaz, hiçbir şey üretmez. Ancak üretim ve eylemde topluma doğru kendi ötesine geçen varoluşlarla bütünleştiğinde bir anlam ve saygınlık kazanır. Bu, şu anlama gelmektedir. Ev kadınını özgürleştirmek şöyle dursun, ev işi onu koca ve çocuklara bağımlı kılar; kadın kendini ancak onlar aracılığıyla doğrular. Onların hayatında yalnızca önemsiz bir dolayımdır.

Yasanın "itaati" onun görevlerinin arasından çıkarmış olması, durumunda hiçbir değişikliğe yol açmaz. Onun durumu, eşlerin istençlerine değil, evlilikle oluşan müşterekliğin yapısına bağlıdır. Kadının olumlu bir şey *yapmasına* ve bunun sonucunda kendini tam bir kişi olarak kabul ettirmesine izin verilmez. Ne kadar saygı görürse görsün, o madundur, ikincildir, asalaktır. Onun üzerine çökmüş olan lanet, varoluşunun anlamının bile kendi elinde olmamasıdır. Evlilik yaşamının başarılarının ve başarısızlıklarının onun için kocası için olduğundan çok daha önemli olması bu yüzdendir. Erkek, koca olmadan önce bir yurttaş, bir üreticidir. Kadın ise her şeyden önce ve çoğunlukla yalnızca bir eştir; yaptığı iş onu içinde bulunduğu durumdan çekip çıkarmaz, tam tersine bu iş o duruma bağlı olarak değer kazanır ya da kazanmaz. Âşık ve cömertçe kendini adamış olan kadın görevlerini sevinçle yerine getirecektir. Şayet görevlerini hınçla yerine getiriyorsa, bunlar ona yavan birer angarya gibi gelecektir. Yazgısında ancak önemsiz bir rol oynayacaktır bu görevler, evlilik yaşamının geçirdiği büyük değişimlerde kendisine hiçbir yardımları olmayacaktır. Dolayısıyla şimdi, esas olarak yatak "hizmeti" ve ev işi "hizmeti" ile tanımlanan ve kadının ancak kulluğu kabul ederek saygınlığa kavuştuğu bu durumun somut olarak nasıl yaşandığına bakmamız gerekiyor.

Genç kızın çocukluktan ergenliğe geçmesi bir bunalımla olmuştur; onu yetişkin yaşamının içine atan bunalım ise daha da keskindir. Cinselliğe ani bir girişin kadında kolayca yol açtığı rahatsızlıkların üstüne bir de herhangi bir durumdan bir başkasına "geçiş" yapmaktan gelen kaygılar eklenir.

"Korkunç bir yıldırım çarpmışçasına gerçekliğin ve bilginin ortasına fırlatılmak, evlilik aracılığıyla aşkla utancı birbiriyle çelişirken yakalamak, Tanrı ile hayvanın beklenmedik yakınlığından ötürü tek bir nesnede hayranlığı, özveriyi, ödevi, acımayı ve korkuyu hissetmek zorunda olmak... boşuna eşitini arayan ruhta büyük bir karışıklık yaratılmıştır böylece" diye yazar Nietzsche.

Geleneksel "balayı seyahati" kışkırtması, kısmen bu karışıklığı gizlemeye yöneliktir. Toplumla bütün bağları geçici olarak koparılarak birkaç haftalığına günlük yaşamın dışına atılan genç kadın artık mekânda, zamanda, gerçeklikte konumlanmamıştır.[41] Ne var ki er geç yer değiştirmesi gerekecektir ve kendini yeni evinde bulması, beraberinde hep bir kaygıyı getirir. Onun baba eviyle bağları genç erkeğinkinden çok daha sıkıdır. Ailesinden kopmak, nihaî bir sütten kesilmedir. Yüz üstü bırakılmışlığın tüm sıkıntısını ve özgürlüğün başdöndürücülüğünü o zaman tanır. Kopuş, duruma göre az ya da çok acılı olacaktır. Onu babasına, erkek kardeşlerine, kız kardeşlerine ve özellikle de annesine bağlayan bağları daha önce koparmışsa, bu insanları hiçbir dram yaşamadan terk eder; şayet hâlâ onların egemenliği altındaysa, pratikte yine onların koruması altında kalabilir, koşullarındaki değişiklik daha az hissedilir olacaktır, ama baba evin-

41 Yüzyıl sonu yazını, bekâretin bozulmasını kolayca yataklı vagonda konumlandırır; bu da onu "hiçbir yerde" konumlandırmamanın bir biçimidir.

den kaçmayı istemiş olsa bile, parçası olduğu küçük toplumdan ayrıldığında, geçmişinden, kesin ilkeleri ve güvenli değerleri olan çocukluk dünyasından koptuğunda genellikle keyfi kaçar. Ancak ateşli ve dopdolu bir erotik yaşam, onun yeniden içkinliğin huzur dolu sularına dalmasını mümkün kılacaktır. Oysa genellikle başlangıçta doygunluk duymaktan çok allak bullak olur; az çok başarılı da olsa cinselliğe giriş, rahatsızlığını artırmaktan başka bir işe yaramaz. Düğün gününün ertesinde genç kadında, ilk âdet gördüğü zaman verdiği tepkilerin birçoğu görülür. Çoğu kez kadınlığının bu en önemli ifşası karşısında tiksinti duyar ve bu deneyimin yineleneceği düşüncesi onu korkutur. Ayrıca ertesi günlerin acı düşkırıklığını da tanır; ilk âdetini gördükten sonra küçük kız hüzünle erişkin olmadığının farkına varmıştır; şimdi, bekâretini kaybettikten sonra yetişkin bir genç kadındır artık, son eşik aşılmıştır. Peki ya şimdi onu ne beklemektedir? Bu kaygı dolu düşkırıklığı, bekâretinin bozulması kadar dar anlamda evlilikle de bağlantılıdır. Nişanlısını önceden "tanımış" ya da başka erkekler "tanımış" ama evliliği tam anlamıyla erişkinliğe geçiş olarak gören bir genç kadın da çoğu kez aynı tepkiyi verecektir. Bir girişimin başlangıcını deneyimlemek coşku vericidir, ama hiçbir şekilde etkileyemediğiniz bir yazgıyı keşfetmek kadar da düşkırıcı bir şey yoktur. İşte özgürlük, bu kesin, değişmez zemin üzerinde daha da katlanılmaz bir nedensizlikle belirir. Daha dün, ebeveynin otoritesinin koruduğu genç kız özgürlüğünden başkaldırı ve umut için yararlanmıştır; onu, kendini aynı zamanda güvende hissettiği bir koşulu reddetmek ve geride bırakmak için kullanmıştır. Evliliğe doğru kendini aşması aile yuvasının sıcaklığı içinde olmuştur, şimdiyse *evlidir*, artık önünde *başka* bir gelecek yoktur. Yuvanın kapıları üstüne kapatılmıştır. Bu dünyada onun payına düşen her şey burada olup bitecektir. Kendisini bekleyen görevlerin ne olduğunu tam anlamıyla bilmektedir: Annesinin yerine getirdiği görevlerdir bunlar. Aynı törenler her gün tekrarlanacaktır. Genç kızken elleri boştu, ama umut ederken, düş kurarken her şeye sahipti. Şimdi dünyanın bir parçasını elde etmiştir ve iç sıkıntısıyla, hepsi bu kadar, sonsuza dek, diye düşünür. Sonsuza dek bu koca, bu ev. Artık bekleyecek hiçbir şeyi, hiçbir önemli isteği yoktur. Buna karşılık yeni sorumluluklarından korkmaktadır. Kocasının yaşı da olsa otoritesi de, onunla cinsel ilişkide bulunması saygınlığını azaltmaktadır. Koca, bir babanın, hele hele bir annenin yerini tutamaz, genç kadını özgürlüğünden kurtaramaz. Yeni evin yalnızlığında, ona az çok yabancı olan bir erkeğe bağlanmış, artık çocuk değil bir eş ve kendisi de anne olmaya yazgılı bir kadın olarak içinin dondüğunu hisseder. Anne kucağından kesin olarak ayrılmış, önünde hiçbir ereğin olmadığı bir dünyada kaybolmuş, donuk bir şimdiki zamana terk edilmiş bir şekilde, katıksız bir olgusallığın sıkıntısını ve yavanlığını keşfeder. Genç kontes Tolstoy'un günlüğünde çarpıcı bir biçimde dile getirilen de işte bu iç sıkıntısıdır. Hayran olduğu büyük yazarla büyük bir hevesle evlenmiştir; Yasnaya Polyana'nın ahşap balkonunda maruz kaldığı ateşli sarılmalardan sonra, yakınlarından uzakta, sekiz gün önce nişanlandığı, kendisinden on yedi yaş büyük, tümüyle yabancı bir geçmişi ve ilgileri

olan bir adamın yanında, tensel aşktan tiksinmiş olarak bulur kendini. Her şey ona boş ve donuk gelmektedir, yaşamı artık bir uykudan ibarettir. Evliliğinin başlangıcını anlattığı bölümü ve günlüğünün, evliliğinin ilk yıllarına ayrılmış sayfalarını aktarmak anlamlı olacaktır.

Sofya, 23 Eylül 1862'de evlenir ve o akşam ailesinden ayrılır:

> Acılı, ağrılı bir duygu boğazımı sıkıyor, beni sıkıştırıyordu. O zaman sonsuza dek, ailemden, derinden sevdiğim ve öteden beri birlikte yaşadığım herkesten ayrılma ânının geldiğini hissettim. Vedalaşmalar başladı, korkunçtu... İşte son dakikalar da gelmişti. Annemle vedalaşmayı kasıtlı olarak sona bırakmıştım... Onun kollarından sıyrılıp, arkama bakmadan arabada yerimi almaya giderken, hayatım boyunca unutamadığım yürek parçalayıcı bir çığlık attı. Güz yağmuru aralıksız yağıyordu... Köşeme büzüşmüş, yorgunluktan ve acıdan tükenmiş bir halde, gözyaşlarımın şırıl şırıl akmasına izin verdim. Leo Nikolayeviç çok şaşırmış, hatta kırgın görünüyordu... Kentin dışına çıktığımızda, karanlıkta içimi bir korkunun sardığını hissettim... Karanlık üzerime çöküyor, beni sıkıştırıyordu. Yanılmıyorsam Birioulev olan ilk istasyona gelene kadar neredeyse hiç konuşmadık. Leo Nikolayeviç'in bana çok şefkatli davrandığını ve üstüme titrediğini hatırlıyorum. Birioulev'de bize, çarın odası dedikleri, kırmızı döşemeyle kaplanmış mobilyaları olan ve hiç de sevimli olmayan büyük odalar verdiler. Semaver getirdiler. Divanın bir köşesinde, ayaklarımı altıma alarak büzüşmüştüm, hüküm giymiş biri gibi sessizdim. 'Haydi bakalım!' dedi Leo Nikolayeviç, 'lütfen çay koyma şerefini bahşet'. Sözünü dinledim ve çayı koydum. Kafam karmakarışıktı ve içimi kaplayan o garip korkudan kurtaramıyordum kendimi. Leo Nikolayeviç'e 'sen' demeye cesaret edemiyor, adıyla hitap etmekten kaçınıyordum. Uzun süre de 'siz' demeye devam ettim.

Yirmi dört saat sonra Yasnaya Polyana'ya varırlar. 8 Ekim'de Sofya günlüğüne yeniden döner. Büyük bir iç sıkıntısı duymaktadır. Kocasının geçmişinde başkalarının olması ona acı vermektedir.

> Kendimi bildim bileli hep seveceğim, eksiksiz, temiz, *saf* bir varlığı düşlemiştim... Bu çocukluk düşlerimden vazgeçmek benim için güç. Beni öptüğünde, bu şekilde öptüğü ilk kadının ben olmadığımı düşünüyorum.

Ertesi gün şunları yazar:

> Kendimi daralmış hissediyorum. Dün gece kötü rüyalar gördüm, sürekli bunları düşünmediğim halde, yüreğimde yine de bir kasvet var. Rüyamda annemi gördüm ve bu bana çok acı verdi. Hiç uyanamayacakmışım gibi uyuyordum sanki... Üstümde bir ağırlık var. Hep ölecekmişim gibi geliyor. Artık bir kocam da olduğuna göre, garip böyle hissetmem. Onu uyurken dinliyorum ve yapayalnız korkuyorum. İç dünyasına girmeme izin vermiyor, bu da kalbimi kırıyor. Bu tensel ilişkiler iğrenç.
>
> 11 Ekim: Korkunç! Korkunç hüzün verici! Giderek daha çok kendi içime kapanıyorum. Kocam hasta, sinirli ve beni sevmiyor. Bunu bekliyordum ama bu

kadar korkunç olacağını düşünmemiştim. Benim mutluluğum kimin umurunda? Bu mutluluğu kocam için de kendim için de yaratamadığımdan kimsenin kuşkusu yok. Hüzünlendiğim zaman kendime şunu sorduğum oluyor: Hem kendi açımdan hem herkes açısından, her şey bu kadar kötü giderken yaşamamın ne anlamı var? Garip ama bu düşünce bir takıntı haline geldi. O her geçen gün daha da soğuklaşıyor, oysa ben onu gittikçe daha çok seviyorum... Yakınlarımın anılarını kafamda canlandırıyorum. Yaşam o zaman ne kadar hafifti. Oysa şimdi, aman Tanrım! Yüreğim paralanmış bir haldeyim! Kimse beni sevmiyor... Sevgili anneciğim, sevgili Tanya, ne kadar iyiydiler onlar.

Neden onları terk ettim? Çok hüzün verici bu, çok korkunç! Yine de Liovoçka mükemmel... Eskiden yaşama, çalışmaya, boş zamanlarımda ev işleriyle uğraşmaya şevkle sarılırdım. Şimdi bütün bunlar bitti. Kollarımı kavuşturup geçmiş yıllarımı yeniden ve yeniden düşünerek günler boyu sessiz kalabilirim. Çalışmak isterdim ama yapamam... Piyano çalmaktan çok zevk alabilirdim ama burası bunun için hiç elverişli değil... Liovoçka, kendisi bugün Nikolskoy'a gittiği sırada evde kalmamı teklif etti. Benden kurtulabilmesi için kabul etmem gerekirdi, ama o gücü bulamadım... Zavallıcık! Benden kaçmak için sürekli oyalanacak bir şeyler ve bahaneler arıyor. Bu dünyaya neden geldim ki?

13 Kasım 1863: Kendimi meşgul etmeyi bilmediğimi itiraf etmem gerekiyor. Liovoçka zeki ve yetenekli olduğu için mutlu, oysa bende ne zekâ var ne de yetenek. Yapacak bir şey bulmak güç değil, bir dolu iş var. Ama bu önemsiz işlerden tat almak gerekir, onları sevmeye kendini alıştırmalı insan: Kümeslere bakmak, piyanoyu tıngırdatmak, bir sürü aptalca şeyin arasında çok az da ilginç bir şeyler okumak, salatalık turşusu kurmak... O kadar derin bir uykuya daldım ki ne Moskova yolculuğumuz ne de çocuk bekliyor olmak bende en ufak bir duygu, en ufak bir sevinç, hiçbir şey uyandırmıyor. Uyanmanın, yeniden canlanmanın yolunu kim gösterecek bana? Bu yalnızlık beni bunaltıyor. Buna hiç alışık değilim. Ev ne kadar canlıydı, oysa burada, bu durağanlık içinde her şey donuk. O yalnızlığa alışık. Benim gibi arkadaşlarından değil, faaliyetlerinden zevk alıyor... Kimsesiz büyümüş.

23 Kasım: Faal olmayan bir insan olduğum açık, ama bu benim doğamdan gelmiyor. Çok basit, hangi işe girişeceğimi bilmiyorum. Kimi zaman onun etkisinden kurtulmak için çılgın bir arzu duyuyorum... Onun etkisi neden beni eziyor? Onun her şeyini benimsiyorum ama hiçbir zaman o olamayacağım. Olsa olsa kişiliğimi yitireceğim. Şimdiden değiştim bile, bu da benim için hayatı daha da güçleştiriyor.

1 Nisan: En büyük kusurum, yaşam kaynağını kendimde bulamamam... Liova kendini tümüyle işine ve malikânenin idaresine veriyor, oysa benim hiçbir tasam yok. Hiçbir şeye yeteneğim yok. Daha çok yapacak şeyim olmasını isterdim, ama bunun gerçek bir iş olması gerek. Eskiden, bu güzel bahar günle-

> rinde, bir şeylere gereksinim duyar, bir şeyleri arzu ederdim. Nelerin düşünü kurduğumu Tanrı bilir! Şimdiyse hiçbir şeye gereksinimim yok, o bilmediğim şeye duyduğum belirsiz ve aptalca özlemi hissetmiyorum, her şeyi bulduğum için artık peşinden koşacak hiçbir şeyim yok. Yine de sıkılıyorum.
> 20 Nisan: Liova benden gittikçe daha çok uzaklaşıyor. Onun için aşkın fiziksel yanı çok önemli, oysa benim için hiçbir önemi yok.

Gördüğümüz gibi genç kadın, bu ilk altı ay boyunca yakınlarından ayrıldığı, yalnız olduğu, yazgısı nihaî bir boyut kazandığı için acı çeker; kocasıyla kurduğu fiziksel ilişkiden nefret etmekte ve canı sıkılmaktadır. Colette'in annesinin, erkek kardeşlerinin kendisine dayattığı ilk evlilikten sonra gözyaşlarına boğulacak denli duyduğu can sıkıntısı da aynıdır:[42]

> Dolayısıyla o sımsıcak Belçika evini, mahzendeki gaz, sıcak ekmek ve kahve kokan mutfağı, piyano ve keman çalmayı, babasından kalan kocaman Salvator Rosa kemanı, tütün kavanozunu ve uzun saplı narin toprak pipoları ... açık bırakılmış kitapları ve buruşmuş dergileri arkasında bırakıp, yeni evli bir kadın olarak, ormanlarla kaplı ülkelerin sert kışının kuşattığı basamaklı eve girdi. Orada, zemin katta, beyaz ve yaldız renklerle döşenmiş hiç beklemediği bir salon buldu, buna karşılık adeta bir ambar gibi terk edilmiş olan birinci katın neredeyse sıvası çekilmemişti... Buz gibi yatak odaları ne aşk vaat ediyordu ne de tatlı bir uyku... Masum ve neşeli sosyal ilişkiler ve arkadaşlar peşinde olan Sido, kendi evinde sadece hizmetkârlar ve kurnaz çiftçiler buldu. ... Büyük evi çiçeklerle donattı, kasvetli mutfağı beyaza boyattı, kendi gözetimi altında Flaman yemekleri hazırlattı, üzümlü kek yapmak üzere hamur yoğurdu ve ilk çocuğunu beklemeye koyuldu. Le Sauvage iki av partisi arasında gelip kendisine şöyle bir gülümsüyor ve yeniden gidiyordu... İştah açıcı yemekler pişirmek, sabretmek, yerleri cilalamak derken Sido bıktı, yalnızlıktan zayıfladı ve ağladı...

Marcel Prévost, *Lettres à Françoise mariée*'de [*Yeni Evli Françoise'ya Mektuplar*] balayı gezisinden dönen genç kadının duyduğu şaşkınlığı anlatır.

> III. Napoléon ve Mac-Mahon tarzı mobilyaları, pencerelerdeki kadife perdeleriyle, kara erik ağacından yapılmış dolaplarıyla, o kadar eski ve gülünç bulduğu her şeyiyle annesinin evini düşünür... Bütün bunlar belleğinde bir an için hiçbir çıkar gözetmeyen bir şefkatle, her tür fırtına ve tehlikeden uzak el bebek gül bebek büyütüldüğü yuvayı gerçek bir sığınak, sahici bir *yuva* gibi canlandırır. Bu daireyse yeni halı kokusu, çırılçıplak pencereleri, çekilen sandalyelerin gürültü patırtısı, bütün o doğaçlama ve telaşa gelmiş havasıyla, kesinlikle bir yuva değildir. Bu, olsa olsa kurulacak olan yuva için ayrılmış bir yerdir... Aniden kendini bir çölde terk edilmiş gibi korkunç hüzünlü hisseder.

---

42 *La Maison de Claudine.*

Bu şaşkınlığın ardından genç kadında çoğu kez uzun melankoli nöbetleri ve çeşitli psikozlar belirir. Özellikle de farklı psikastenik takıntılar biçiminde, boş özgürlüğünün verdiği baş dönmesini deneyimler; örneğin, daha önce genç kızlarda gördüğümüz o fahişelik fantezilerini geliştirir. Pierre Janet, içinden pencereye çıkıp gelip geçene göz kırpmak geldiği için evinde yalnız kalmaya dayanamayan yeni evli bir kadından bahseder.[41] Diğerleriyse "tüm sahiciliğini yitirmiş", içinde sadece hayaletlerin yaşadığı, boyalı kartonlardan dekorlarla dolu bir dünya karşısında istençsiz bir halde kalırlar. Kimileri erişkinliği yadsımaya çalışır ve tüm yaşamları boyunca da bu durumu yadsımakta inat eder. Janet'nin Qi olarak adlandırdığı bir başka hasta bunun örneğidir.

> Otuz altı yaşında bir kadın olan Qi on-on iki yaşlarında küçük bir çocuk olduğu fikrine saplanmıştır; özellikle yalnızken atlayıp zıplamaya, gülmeye, dans etmeye kaptırır, saçlarını açar ve omuzlarının üzerinde dalgalandırır, en azından bir bölümünü keser. Kendini bu çocuk olma düşüne tümüyle bırakabilmek gelir içinden: 'Herkesin önünde saklambaç oynayamaması, muziplikler yapamaması ne kadar büyük bir talihsizliktir... Herkesin beni sevimli bulmasını, benimle konuşmasını, beni okşamasını, beni küçük bir çocuğu sever gibi sevdiklerini söylemesini isterdim... Küçük bir çocuk afacanlıkları, o küçük saf yüreği, sevimliliği sayesinde sevilir ve karşılığında ne istenir ondan? Sizi sevmesi, başka hiçbir şey istenmez. Güzel olan da budur, ama bunları kocama söyleyemiyorum, anlamaz. Bakın, küçük olmayı, beni dizlerinin üstüne oturtacak bir babam ya da annem olmasını, onun saçlarımı okşamasını o kadar isterdim ki... ama hayır, ben bir hanımım, anneyim; bir evin bakımını üstlenmek, ciddi olmak, tek başıma düşünmek zorundayım, ne biçim bir hayat bu!'

Evlilik, erkek için de çoğu kez bir bunalım demektir. Bunun kanıtı, erkeklerin psikozlarının birçoğunun nişanlılık sırasında ya da evlilik hayatlarının ilk dönemlerinde ortaya çıkmasıdır. Ailesine kız kardeşlerinden daha az bağlı olan genç erkek ister yüksek okul, üniversite olsun, ister bir çıraklık atölyesi, takım ya da müzik grubu, onu kimsesizlikten koruyacak bir erkek kardeşler topluluğunun parçası olmuştur. Gerçek erişkin yaşamına başlarken bu topluluktan ayrılır; onu bekleyen yalnızlıktan korkar ve çoğunlukla evlenme nedeni bu yalnızlığın önüne geçmektir. Ama topluluğun çifti, "evliliğe dayalı bir *toplum*" olarak görme yanılsamasından o da payını almıştır. Bir aşk tutkusunun kısa süren yangını dışında iki birey, dünyaya karşı her ikisini de ayrı ayrı koruyacak bir dünya oluşturamaz. Düğünün ertesinde iki eşin de hissettiği budur. Kısa süre içinde kocasıyla içli dışlı olan ve köleleşen kadın, kocanın özgürlüğünü maskelemez. Sığınılacak bir gerekçe değil, bir yüktür o; kocayı sorumluluklarının ağırlığından kurtarmaz, tersine bu sorumlulukları artırır. Cinsiyet farklılığı çoğu kez eşler arasında hiçbir gerçek anlaşmaya izin vermeyen yaş, eğitim ve durum farkını da

43 *Les Obsessions et la psychasthénie.*

getirir. İçli dışlı olmalarına rağmen eşler birbirine yabancıdır. Eskiden aralarında çoğunlukla gerçek bir uçurum vardı. Bilgisizlik ve masumiyet içinde yetiştirilen genç kızın hiçbir "geçmiş"i yoktu, oysa nişanlısı "yaşamış"tı, dolayısıyla kızı varoluşun gerçekliğiyle tanıştırmak ona düşüyordu. Bu nazik rol bazı erkeklerin gururunu okşuyordu; daha net görüşlü oldukları için onları gelecekteki eşlerinden ayıran mesafeyi kaygıyla izliyorlardı. Edith Warton *Au temps de l'innocence* [*Masumluk Çağında*] adlı romanında, 1870'lerde yaşayan genç bir Amerikalı erkeğin evleneceği kız karşısında duyduğu kaygıları anlatmıştır:

> Kendisine ruhunu teslim edecek olan genç yaratığın temiz alnını, ciddi gözlerini, masum ve neşeli ağzını bir çeşit saygılı korkuyla seyreder. Parçası olduğu ve inandığı toplumsal sistemin bu ürünü –hiçbir şey bilmediği için her şeyi uman genç kız–, ona şimdi bir yabancı gibi geliyordu... Kibar bir erkek olarak onun görevi geçmişini nişanlısından saklamak, kızın göreviyse hiçbir geçmişe sahip olmamak olduğundan, birbirleri hakkında gerçekten ne biliyorlardı?... Son derece titizlikle geliştirilmiş olan bu aldatmaca sisteminin merkezi olan genç kız, tam da içtenliği ve gözüpekliği nedeniyle daha da çözülemez bir bilmeceydi. Zavallı tatlı şey, içtendi çünkü saklayacak bir şeyi yoktu; karşısındakine güveniyordu çünkü kendini koruması gerektiğini aklına bile getirmiyordu ve başka hiçbir hazırlık yapmadan, bir gecede "hayatın gerçekleri" denen şeyin içine dalması gerekiyordu... Bu az ve öz ruhu yüzüncü kez baştan aşağı gözden geçirdikten sonra, ümitsizlik içinde bir kez daha düşündü ki annelerin, teyzelerin, büyükannelerin, hatta püriten uzak akrabaların suç ortaklığıyla öylesine ustaca imal edilmiş bu yapay saflık, sadece onun kişisel zevklerini tatmin edebilmesi, kızın üzerinde efendilik hakkını kullanabilmesi ve onu kardan yapılmış bir imge gibi bir vuruşta dağıtabilmesi için vardı.

Günümüzde, aradaki uçurum daha az derindir, çünkü genç kız daha az yapay bir varlıktır; yaşam konusunda daha iyi bilgilendirilmiş, yaşama karşı daha iyi silahlanmıştır. Ama hâlâ çoğunlukla kocasından çok daha gençtir. Bu, önemi yeterince vurgulanmamış bir noktadır. Eşit derecede olgun olmamanın sonuçları çoğu kez cinsiyet farklılığı olarak görülür. Birçok durumda kadın, kadın olduğu için değil, gerçekten de çok genç olduğu için bir çocuktur. Kocasının ve onun arkadaşlarının ciddiyeti onu bunaltır. Sofya Tolstoy, düğününden yaklaşık bir yıl sonra şunları yazıyordu:

> Leo yaşlı, işi bütün vaktini alıyor, oysa ben bugün kendimi çok genç hissediyorum ve içimde çılgınlar gibi dönmek için büyük bir istek var! Yatıp uyumak yerine fırıl fırıl dönerek dans etmek isterdim, ama kiminle?
>
> Bir yaşlılık havası sarıyor her yanımı, çevremdeki herkes yaşlı. İçimden gelen gençlik atılımları bu makul ortamda o kadar yersiz kaçıyor ki onları bastırmaya çalışıyorum.

Öte yandan koca da karısını bir "bebek" gibi görür. Onun gözünde karısı, beklediği eş değildir ve bunu ona hissettirir; kadın kendini aşağılanmış hisseder.

Kuşkusuz, baba evinden ayrıldığında yeni bir rehber bulmak hoşuna gider ama aynı zamanda "erişkin bir kişi" olarak görülmeyi de istemektedir. Çocuk kalmayı diler, ama bir yandan da kadın olmak ister. Kendisinden daha yaşlı olan koca, hiçbir zaman onu tümüyle tatmin edecek biçimde davranamaz.

Önemli bir yaş farkı olmasa bile genç kız ve genç erkek genellikle tümüyle farklı biçimlerde yetiştirilmişlerdir. Kadın, kendisine kadınca bir bilgeliğin, kadınca değerlere saygının belletildiği bir kadın dünyasından çıkıp gelmiştir, oysa kocasının içine erkek ahlakının ilkeleri işlemiştir. Birbirlerini anlamaları çoğunlukla çok güçtür ve çok gecikmeden çatışmalar başlar.

Evlilik normal olarak kadını kocasına tabi kıldığı için, evlilik ilişkileri sorununu bütün keskinliğiyle yaşayan kadındır. Evliliğin paradoksu hem cinsel hem toplumsal bir işlevinin olmasıdır. Bu çiftanlamlılık, kocanın genç kadının gözünde büründüğü imgede yansır. Erkeksi saygınlığa sahip ve babanın yerini alacak olan bir yarı-tanrıdır o:. Koruyucudur, evin ihtiyaçlarını temin eder, eğitmendir, rehberdir. Karısının yaşamı onun gölgesinde gelişmek zorundadır; değerlerin taşıyıcısı, hakikatin güvencesi odur, çiftin ahlakî olarak doğrulanması ona bağlıdır. Ama o aynı zamanda tuhaf, tiksindirici ya da sarsıcı, çoğu kez utanç verici ama her durumda olumsal olan bir deneyimi paylaşmak gereken erkektir. Kadını bir yandan sağlam adımlarla ideal olana doğru yöneltirken öte yandan da kendisiyle birlikte hayvanlığın içinde debelenmeye çağırmaktadır.

"Bir gece, dönüş yolu üzerinde durdukları Paris'te Bernard, gösterinin kendisini şoke etmesi üzerine bunu açıkça belli ederek müzikholü terk etti: 'Düşün ki bunu yabancılar da seyrediyor! Ne kadar utanç verici! Üstelik bizi buna bakarak değerlendiriyorlar...' Thérèse bu edepli adamın, bir saate varmadan, kendisini karanlıkta sabırla sürdürdüğü keşiflere maruz bırakacak insan olmasına hayranlık duyuyordu."[44]

Akıl hocasıyla kır tanrısı arasında bir dizi melez biçim olabilir. Kimi zaman erkek hem baba hem âşıktır, cinsel edim kutsal bir cinsellik âlemine dönüşür ve kadın kocasının kolları arasında, karşılığında kendinden tümüyle vazgeçtiği kesin bir kurtuluş bulur. Evlilik hayatı içinde bu tür bir tutkulu aşk çok enderdir. Kimi zaman da kadın kocasını platonik olarak sevecek, ama bu kadar saygı duyduğu bir erkeğin kollarında kendinden geçmeyi reddedecektir. Stekel'in örnek olarak verdiği kadının durumu budur. "Çok büyük bir sanatçıdan dul kalan Madam D.S. artık kırk yaşındadır. Kocasına taptığı halde, onunla yaşadığı cinsellikte tümüyle frijit olmuştur." Bunun tam tersine kadın kocasıyla birlikte, ortaklaşa bir düşkünlük olarak yaşadığı ve kendisindeki takdiri ve saygıyı öldüren bir hazzı tadabilir. Öte yandan erotik başarısızlık, kadının gözünde kocayı geri dönülmez bir biçimde hayvan düzeyine düşürür. Teninden nefret edilen kocanın ruhu da hor görülecektir; buna karşılık hor görme, soğukluk ve hın-

44 Bkz. Mauriac, *Thérèse Desqueyroux*.

cın da kadını nasıl frijitliğe yargılı kıldığını daha önce görmüştük. Çoğunlukla, cinsel deneyimden sonra koca hayvanca zayıflıkları bağışlanan ve saygı duyulan bir üst olma niteliğini korur. Başkalarının yanı sıra Adèle Hugo da bu durumu yaşamış gibi görünmektedir. Ya da erkek, hiçbir saygınlığı olmayan hoş bir eştir. K. Mansfield, *Prélude* [*Açılış*] adlı öyküsünde bu muğlaklığın bürünebileceği biçimlerden birini anlatır:

> Onu gerçekten seviyordu. Ona karşı sevecenlik, hayranlık ve çok büyük bir saygı duyuyordu. Ah! Hem de yeryüzündeki herkesten daha çok. Dibine kadar tanıyordu onu. İçtenliğin, saygınlığın ta kendisiydi o ve bütün pratik deneyimine karşın sade, tümüyle masum, azla yetinen, çok az şeyden incinen birisiydi. Ah bir de arkasından avaz avaz bağırarak, kendisine o kadar aç, o kadar âşık gözlerle bakarak böyle peşinden koşturmasaydı! Ona göre fazlaydı Stanley. Çocukluğundan beri, üstüne gelen şeylerden nefret ederdi. Yıldırıcı, gerçekten yıldırıcı olduğu anlar oluyordu; o anlarda bütün gücüyle 'Beni öldüreceksin!' diye bağırmamak için kendini zor tutuyordu. Ve öyle zamanlarda içinden kaba, berbat şeyler söylemek gelirdi... Evet, evet, doğruydu: Stanley'ye duyduğu bütün sevgi, saygı ve hayranlığa karşın, ondan nefret ediyordu. Bunu bu kadar açık seçik hissettiği hiç olmamıştı; ona ilişkin bütün bu duyguları açık seçik ve tanımlanmıştı, hepsi de aynı derecede sahiciydi. Ve bu diğer duygu, bu nefret de geri kalanlar kadar gerçekti. Bu duygularının her birini küçük bir pakete koyup Stanley'ye verebilirdi. En sonuncusunu sürpriz olarak vermek geliyordu içinden ve paketi açtığında Stanley'nin gözlerini kafasında canlandırıyordu.

Genç kadın her zaman duygularını bu kadar içtenlikle itiraf etmeye kesinlikle yanaşmaz. Kocasını sevmek, mutlu olmak kendine ve topluma karşı görevidir; ailesinin ondan beklediği de budur ya da annesi ve babası evliliğine karşı çıkmışsa, yanıldıklarını göstererek cezalandırmak ister onları. Genellikle evlilik durumunu yaşamaya başlarken samimiyetsizdir; kocasına karşı büyük bir aşk duyduğuna kolayca inandırır kendini ve cinsel olarak tatmin olmadığı ölçüde bu tutku hastalıklı, sahiplenici, kıskançça bir biçime bürünür. Başlangıçta itiraf etmeye yanaşmadığı düşkırıklığı karşısında kendini avutmak için, erkeğin yanında olmasına doyurulamaz bir gereksinim duyar. Stekel bu hastalıklı bağlılığın birçok örneğini aktarır.

> Bir kadın, çocukluk takıntılarının ardından evliliğinin ilk yıllarını frijit olarak geçirmiştir. Bunun üzerine kadında, kocalarının ilgisizliğini görmek istemeyen kadınlarda sıklıkla rastlanan aşırı bir aşk gelişir. Sadece kocası için yaşamakta ve ondan başka bir şey düşünmemektedir. İradesi kalmamıştır. Sabahları gününü programlaması, satın alacağı şeyleri vb. kocasına söylemesi gerekmektedir. Bütün bunları büyük bir özenle yerine getirmektedir. Kocası ona hiçbir fikir belirtmediğinde, onun arkasından hiçbir şey yapmadan, can sıkıntısı içinde odasında kalır. Kendisi ona eşlik etmeden hiçbir yere gitmesine dayanamaz. Evde yalnız kalamaz ve sürekli olarak kocasının elini tutmak

gelir içinden... Mutsuzdur ve saatlerce ağlar, kocası için kaygılanmaktadır ve kaygılanması için hiçbir neden yoksa da bir neden yaratır.

İkinci vaka, yalnız başına dışarı çıkmaktan korktuğu için kendisini hapsedercesine odasına kapatmış bir kadındı. Onu gördüğümde kocasının ellerini tutuyor, hep yanında kalması için ona yalvarıyordu... Yedi yıllık evliliklerinde adam karısıyla hiçbir zaman cinsel ilişki kuramamıştı.

Sofya Tolstoy'un durumu da benzerdir; evlenir evlenmez kocasını sevmediğini fark ettiği, aktardığım bölümlerden ve günlüğün geri kalanından açıkça ortaya çıkmaktadır. Kocasıyla tensel ilişkileri midesini bulandırmaktadır. Geçmişinden dolayı onu suçlar, onu yaşlı ve sıkıcı bulur, düşüncelerine karşı yalnızca düşmanlık beslemektedir. Öte yandan yatakta açgözlü ve hoyrat olan kocası da onu ihmal ediyor ve ona sert davranıyor gibi görünmektedir. Bununla birlikte Sofya'nın durumunda umutsuzluk krizleri, sıkıldığına ve hüzün duyduğuna ilişkin itiraflar, tutkulu bir aşkın yol açtığı isyanlarla karışmaktadır. Sevgili kocasının sürekli olarak yanında olmasını ister; uzakta olduğu an kıskançlık içini kemirir. Şunları yazar günlüğüne:

11.1.1863: Kıskançlığım doğuştan gelen bir hastalık. Belki de bunun nedeni, onu ve sadece onu sevmem, yalnızca onunla ve onun aracılığıyla mutlu olabilmemdir.

15.1.1863: Sadece beni düşlemesini ve düşünmesini, benden başka hiç kimseyi ve hiçbir şeyi sevmemesini isterdim... Kendi kendime, şunu ya da bunu sevdiğimi söyler söylemez, sözümü geri alıyor ve Liovoçka'nın dışında hiçbir şeyi sevmediğimi hissediyorum. Oysa onun çalışmayı sevdiği gibi ben de başka şeyleri mutlaka sevmeliydim... Yine de o olmadığında öyle bir kaygı hissediyorum ki. Ondan hiç ayrılmama ihtiyacımın günden güne arttığını hissediyorum...

17.10.1863: Onu iyi anlamayı beceremediğimi hissediyorum, onu böylesine kıskançça gözetlemem bu yüzden...

31.7.1868: İnsanın günlüğünü okuması çok acayip! Ne kadar çok çelişki var! Sanki mutsuz bir kadınım! Bizden daha çok birleşmiş ve mutlu bir çift var mı? Aşkım gittikçe büyüyor. Onu hâlâ aynı kaygılı, tutkulu, kıskanç, şiirsel aşkla seviyorum. Sakinliği ve kendine güveni bazen sinirime dokunuyor.

16.9.1876: Büyük bir açlıkla, onun günlüğünde aşktan söz edilen sayfaları arıyorum ve bulur bulmaz da kıskançlık içimi kemiriyor. Liovoçka'ya gittiği için çok kızıyorum. Neredeyse hiç uyumuyor, hiçbir şey yemiyorum, ya gözyaşlarımı tutuyor ya da gizli bir köşede ağlıyorum. Gündüzleri biraz ateşim oluyor, geceleriyse bir titreme geliyor... Onu bu kadar çok sevdiğim için cezalandırılıyor muyum?

Bütün bu sayfalarda gerçek bir aşkın yokluğunu ahlakî ya da "şiirsel" bir yüceltmeyle telafi etmek için boş bir çaba hissedilir. Gereksinimler, kaygı, kıskançlık, Sofya'nın yüreğindeki bu boşluğu ortaya koymaktadır. Hastalıklı kıskançlıkların birçoğu böyle koşullarda gelişir. Kıskançlık, kadının bir rakip icat

ederek nesneleştirdiği doyumsuzluğu dolaylı bir yoldan dile getirir. Kocasının yanında hiçbir zaman bir tamlık duygusu duymayan kadın, onun kendisini aldattığını hayal ederek düşkırıklığını bir şekilde akla uygun hale getirir.

Kadın pek çok kez ahlakçılık, ikiyüzlülük, gurur ya da çekingenlik nedeniyle yalan söylemekte ısrar eder. Chardonne şöyle der: "Çoğu kez, içtenlikle sevilen kocaya duyulan nefret bütün hayat boyunca fark edilmemiştir: Melankoli ya da başka bir ad koyulur buna."[45] Ne var ki adlandırılmasa bile düşmanlık yaşanmaktadır. Kadının az ya da çok şiddetle kocanın egemenliğini reddetme çabasında ifadesini bulur. Balayından ve onu çoğu kez izleyen şaşkınlık döneminden sonra, kadın özerkliğine yeniden kavuşmaya çalışır. Bu kolay bir iş değildir. Koca kadından daha yaşlı olduğu ve öyle ya da böyle erkek saygınlığından payını aldığı için, yasalara göre "aile reisi" olduğu için, ahlakî ve toplumsal bir üstünlüğe sahiptir; ayrıca çok sıklıkla –en azından görünüşte– entelektüel olarak da kadından üstündür. Kültürel olarak ya da en azından meslekî formasyon bakımından kadından daha avantajlıdır, ergenlikten itibaren dünya işleriyle ilgilenmiştir. Onun işidir bunlar; biraz hukuk bilir, politikadan haberdardır, bir partiye, bir sendikaya, çeşitli birliklere üyedir; bir emekçi ve yurttaş olarak düşünceleri eyleme yöneliktir; gerçekliğin sınavından geçmiştir ve bu sınavda hile yapılamaz. Başka türlü söyleyecek olursak, ortalama erkek akıl yürütme tekniğini bilir, olgulardan ve deneyimden kaçmaz, bir ölçüde eleştiri duygusuna sahiptir. Bir sürü genç kızda hâlâ olmayan şeylerdir bunlar; okumuş, konferanslara gitmiş, güzel sanatlara bulaşmış olsalar bile, az çok rastlantısal olarak biriktirilmiş olan bilgileri gerçek bir kültür oluşturmaz. İyi akıl yürütememeleri zihinsel bir kusurun sonucu değildir. Pratikte buna zorlanmamışlardır, onlar için düşünce bir araçtan çok bir oyundur; zeki, duyarlı, içtenlikli olanları bile, entelektüel teknik eksikliği yüzünden fikirlerini kanıtlamayı ve buradan sonuçlar çıkarmayı bilmez. Karısından daha vasat olsa da koca bu sayede onun karşısında üstünlük sağlar; haksız da olsa haklı olduğunu kanıtlayacaktır. Erkeklerin ellerinde mantık çoğu kez şiddete dönüşür. Chardonne, *L'Épithalame*'da [*Düğün Şarkısı*] baskının bu sinsi biçimini çok iyi anlatmıştır. Berthe'den daha yaşlı, daha kültürlü ve bilgili olan Albert bu üstünlükten, karısının paylaşmadığı fikirlerine hiçbir değer vermeme yetkisi alır, karısına hiç yorulmaksızın kendisinin haklı olduğunu *kanıtlar*. Öte yandan Berthe ayak diretir ve kocasının akıl yürütmelerinin herhangi bir içeriğe sahip olduğunu reddeder. Sadece düşüncelerinde ısrar ediyordur, hepsi bundan ibarettir. Böylece aralarındaki yanlış anlaşma gittikçe büyür. Adam kadının haklı çıkarma becerisini gösteremediği ama kökleri derinde yatan duygularını ve tepkilerini anlamaya yanaşmaz, kadınsa kocasının kendisini bunaltan bilgiç mantığının ötesinde canlı bir şeyler olabileceğini anlamaz. Albert karısının hiçbir zaman gizlemediği bilgisizliğine sinirlenmeye kadar vardırır işi ve ona meydan okuyarak astronomiyle ilgili sorular sorar. Yine de, onun okuma-

45 *Ève* [*Havva*].

larını yönlendirmek, karşısında kolayca hükmedebildiği bir dinleyici bulmak gururunu okşar. Entelektüel yetersizliğinin kendisini her seferinde yenilmeye mahkûm kıldığı bir mücadelede genç kadının sessizlik, gözyaşı ya da şiddetten başka çaresi yoktur:

> Beyni darbeler altında ezilmiş gibi donuklaşmış olan Berthe, o kesik kesik çıkan tiz sesi duyduğunda artık düşünemiyordu; Albert ise onu sersemletmek, aşağılanmış ruhunun şaşkınlığı içinde onu yaralamak için buyurgan bir uğultuya boğuyordu kadını... Berthe yenilmişti, anlaşılmaz bir akıl yürütme biçiminin girinti çıkıntıları karşısında şaşırıp kalmıştı ve bu haksız güçten kendini kurtarmak için, 'Beni rahat bırak!' diye haykırdı. Bu sözcükler ona fazla zayıf geldi; tuvalet masasının üzerindeki kristal bir şişeye doğru baktı ve birden kutuyu Albert'e fırlattı...

Kadın kimi zaman mücadele etmeye çalışır. Ama çoğunlukla *Maison de poupée*'deki[46] [*Bebek Evi*] Nora gibi, erkeğin kendi yerine düşünmesini ister istemez kabullenir; çiftin bilinci erkek olacaktır. Çekingenlikten, becerisizlikten ya da tembellikten, genel ve soyut tasarıların tümü hakkında ortak görüşlerini oluşturma işini erkeğe bırakır. Zeki, kültürlü, bağımsız bir kadın, kendisinden daha üstün gördüğü kocasına on beş yıl boyunca hayranlık duymuştu. Kocasının ölümünden sonra, kendi inançları ve davranışları hakkında karar vermek zorunda kaldığında, nasıl bir şaşkınlık içine düştüğünü söylemişti bana. Hâlâ her yeni durum karşısında, kocasının ne düşüneceğini ve hangi doğrultuda karar vereceğini kestirmeye çalışıyordu. Koca genellikle bu akıl hocalığı ve reislik rolünden hoşnuttur.[47] Kendi eşitleriyle ilişkilerinde zorluklar yaşadığı, üstlerine boyun eğdiği bir günün akşamında, mutlak bir üstünlüğü olduğunu hissetmekten ve etrafa tartışılmaz hakikatler dağıtmaktan hoşlanır.[48] Karısında onu kendi içinde doğrulayan bir suret bulmanın mutluluğu içinde günün olaylarını sayıp döker. Gazeteler ve politik haberler üzerine gözlemler yapar, karısının kültürle ilişkisi bile özerk olmasın diye seve seve ona yüksek sesle gazeteyi okur. Kendi otoritesi-

---

46 "Babamın evindeyken, o bana bütün görüşlerini söylerdi, ben de aynı görüşlere sahip olurdum; farklı bir görüşüm olduğunda saklardım; çünkü bu onun hiç hoşuna gitmezdi... Babamın ellerinden senin ellerine geçtim... her şeyi kendi zevkine göre düzenliyordun, ben de senin zevkini paylaştım ya da öyleymiş gibi yaptım; bilemiyorum, galiba her ikisi de; bazen öyle bazen böyle. Sen ve babam bana büyük bir haksızlık yaptınız. Hiçbir işe yaramayışım sizin yüzünüzden."

47 Helmer, Nora'ya şöyle der: "Kendi kafana göre davranamadığın için benim seni daha mı az seveceğimi sanıyorsun? Hayır, hayır, bütün yapacağın bana yaslanmak; ben sana öğüt verir, seni yönlendiririm. Bu kadınca yetersizlik seni benim gözümde tam da iki kat daha baştan çıkarıcı kılmasaydı, erkek sayılmazdım... Bir güzel dinlen ve rahat ol: Seni koruyacak büyük kanatlarım var benim... Karısını bağışlamış olmanın verdiği vicdanî doyum, erkeğe anlatılmaz bir dinginlik ve tatmin verir... O, erkeğin bir anlamda hem karısı hem çocuğu olmuştur. Bundan böyle sen de benim için öyle olacaksın, çılgın ve şaşkın küçük varlık. Hiç kaygılanma, Nora; sadece benimle konuşurken açık yürekli ol, ben de senin hem iraden hem bilincin olacağım."

48 Bkz. Lawrence, *Fantaisie de l'inconscient* [*Bilinçdışının Fantezisi*]: "Karınızın sizi gerçek bir erkek,

nin alanını genişletmek için kadınların yetersizliğini alabildiğine abartır, kadın da bu ikincil rolü neredeyse yumuşak başlılıkla kabul eder. Kocalarının yokluğuna içtenlikle üzülen kadınların, bu vesileyle kendilerinde beklemedikleri imkânlar keşfedip ne kadar şaşırdıklarını, memnun olduklarını hepimiz biliriz. Hiçbir yardım almadan kocalarının yerine işleri idare eder, çocukları yetiştirir, kararlar alır, yönetirler. Ve kocalarının dönüşü onları yeniden yetersizliğe yargılı kıldığında acı çekerler.

Evlilik, erkeği kaprisli bir emperyalizme teşvik eder. Hâkim olma eğilimi en evrensel, en karşı koyulmaz eğilimdir. Çocuğu anneye, kadını kocaya teslim etmek, yeryüzünde zorbalığı geliştirmek demektir. Onaylanmak, hayran olunmak, öğüt vermek, rehberlik etmek çoğunlukla kocaya yetmez; emir verir, egemen rolünü oynar. Çocukluğunda, varoluşlarıyla ona eziyet eden ve onu yaralayan başka erkekler arasında günden güne biriktirdiği bütün hınçlardan, evde otoritesini karısının yüzüne çarparak kurtulur. Şiddete, güce, uzlaşmazlığa öykünür, ciddi bir sesle buyruklar yağdırır ya da bağırır çağırır, masaya vurur. Bu güldürü kadın için gündelik bir gerçekliktir. Haklarından o kadar emindir ki karısının koruduğu en ufak özerklik kırıntısı ona başkaldırı gibi gelir; elinde olsa karısının onsuz nefes almasını engelleyecektir. Bu arada kadın isyan eder. Başlangıçta erkeklerin saygınlığını kabul etmiş olsa bile, gözünün kamaşması çabuk geçer. Çocuğu bir gün babasının yalnızca olumsal bir birey olduğunu fark eder; karısı kısa bir süre içinde karşısındakinin yüce bir Derebeyi, Reis, Efendi imgesi değil, bir insan olduğunu keşfeder, onun kölesi haline gelmek için hiçbir neden göremez; onun gözünde yalnızca tatsız ve haksız bir görevi temsil etmektedir erkek. Kimi zaman ona mazoşist bir hoşgörüyle boyun eğer. Kurban rolünü üstlenir, ama teslimiyeti aslında uzun ve sessiz bir sitemdir; ama çoğu kez efendisiyle açık bir mücadeleye girişir ve yaptıklarının karşılığında o da kocasına zulmetmeye çalışır.

Karısının kendi isteklerine kolayca boyun eğmesini sağlayacağını ve onu istediği gibi "şekillendireceğini" sanan erkek saftır. Balzac, "Kadın, kocası onu nasıl şekillendiriyorsa öyledir" der, ama birkaç sayfa sonra tam tersini söyler. Soyutlama ve mantık alanında kadın çoğu kez erkek otoritesini kabul etmeye razı olur, ama gerçekten çok önem verdiği düşünceler ve âdetler söz konusu olduğunda, sinsi bir inatla direnir. Kendi bireysel tarihine erkekten daha çok hapsolmuş olduğu için, çocukluğun ve gençliğin onun üzerindeki etkisi erkektekinden çok

---

gerçek bir öncü olarak görmesi için mücadele etmelisiniz. Karısı kendisini bir öncü olarak görmeyen erkek, erkek değildir... Ve karınızın kendi hedefini sizinkine tabi kılması için çetin bir çarpışmaya girişmelisiniz... O zaman hayat ne kadar harika olur! Akşam eve ona gelmek ve onu kaygıyla sizi beklerken görmek ne büyük mutluluktur! Eve dönüp onun yamacına oturmak ne büyük huzurdur!... Eve dönüş yolunda, bütün gün harcadığınız emeğin zenginliğinin ve ağırlığının kasıklarınızı doldurduğunu nasıl da hissedersiniz... Sizi seven, yaptığınız işe inanan kadına sonsuz bir şükran duyarsınız."

daha derindir. O dönemlerde edindiklerinden genelde hiçbir zaman kurtulamaz. Koca, karısına belli bir siyasal görüşü dayatabilir, ama dini inançlarını değiştiremeyecek, batıl inançlarını sarsamayacaktır. Hayatını birleştirdiği küçük ve saf dindar kadın üzerinde gerçek bir etkisi olacağını sanan Jean Barois'nın saptaması da budur. Bunalarak şöyle der: "Bir taşra kentinin gölgesinde şekillenmiş küçük bir kız beyni. Cahil akılsızlığın bütün o ifadeleri: Bunlar temizlenemez." Öğrendiği görüşlere, papağan gibi tekrarladığı ilkelere karşın kadın, kendi dünya görüşünü korur. Bu direnç, kendisinden daha zeki bir kocayı anlayamamasına yol açabilir ya da tersine, Stendhal ve Ibsen'in kadın kahramanlarında olduğu gibi, onu erkek ciddiyetinin üzerine çıkarabilir. Kimi zaman erkeğe –kendisini cinsel bakımdan aldattığı için ya da tersine kendi üzerinde egemenlik kurduğu için öç almak istediğinden– duyduğu düşmanlıkla, kendisinin olmayan değerlere kasıtlı olarak sarılır. Onu yenmek için annenin, babanın, erkek kardeşin, kendisinden "üstün" gördüğü herhangi bir erkeğin, günah çıkartan bir rahibin, bir kız kardeşin otoritesine sığınır. Ya da ona karşı hiçbir olumlu görüş ileri sürmeden, düzenli olarak onun söylediklerinin tersini söylemeye, ona saldırmaya, onu yaralamaya çalışır; onda bir aşağılık karmaşası yaratmaya çabalar. Gerekli yeteneklere sahipse, elbette kocasının gözlerini kamaştırmaktan, kendi fikirlerini ve görüşlerini ona dayatmaktan, talimatlar vermekten hoşlanacaktır; tüm ahlakî otoriteyi eline geçirecektir. Kocanın tinsel alandaki üstünlüğüne karşı çıkması olanaksız olduğunda ise öcünü cinsellik düzleminde alacaktır ya da, Halévy'nin bize şu sözlerle anlattığı Madam Michelet gibi, onunla sevişmeyi reddeder:

"Her yerde egemen olmak istiyordu; çalışma masasında da, sonunda her şey oraya vardığı için yatakta da. Asıl hedefi çalışma masasıydı, kendisi yatağı savunurken Michelet önceleri masayı savunmuştu. Aylar boyunca evde iffetli bir yaşam hüküm sürdü. Sonunda Michelet yatağı ele geçirdi, Athénais Mialaret de kısa bir süre sonra masayı. Yazar olarak doğmuştu ve asıl yeri orasıydı..."

Ya kollarının arasında kaskatı kesilir ve onu frijitliğiyle cezalandırır ya da kaprisli, kırıtkan davranır, onu yalvarmaya zorlar. Başkalarıyla flört eder, onu kıskandırır, aldatır. O ya da bu şekilde erkekliğini aşağılamaya çalışır. Şayet işi sonuna dek götürmeyecek kadar temkinliyse, en azından kibirli soğukluğunun sırrını gururla yüreğinde saklar. Bu sırrı bazen günlüğünde açık eder, daha kolayı ise kadın arkadaşlarına açmaktır. Bir sürü evli kadın, duymadıklarını iddia ettikleri zevki duyuyormuş gibi görünmek için başvurdukları "hile"leri birbirlerine açarak eğlenirler ve kandırdıkları erkeklerin kibirli saflığına acımasızca gülerler. Belki bu açılmaların kendisi de başka bir güldürüdür. Frijitlikle frijitlik istenci arasındaki sınır belirsizdir. Öyle ya da böyle, duyarsız olduklarını düşünmekte ve hınçlarını bu şekilde almaktadırlar. "Peygamberdevesi"ne benzetilen kadınlar ise gündüz olduğu gibi gece de zafer peşindedir: sarılmalarda soğuk, sohbetlerde aşağılayıcı, davranışlarında zorbadırlar. Mabel Dodge'un anlattığına bakılacak olursa Frieda, Lawrence'a böyle davranmıştır. Lawrence'ın entelektüel

üstünlüğünü inkâr edemediği için, ona yalnızca cinsel değerlerin önem taşıdığı kendi dünya görüşünü dayatmaya çalışmıştır.

> Lawrence'ın yaşamı onun gözünden görmesi gerekiyordu, kendisine düşen rol ise yaşamı cinselliğin bakış açısından görmekti. Yaşamı, bu açıdan bakarak kabul ya da mahkûm ediyordu.

Frieda bir gün Mabel Dodge'a şunu söyler:

> "Her şeyin benden gelmesini istiyor. Ben orada olmadığım sürece hiçbir şey hissetmiyor, hem de hiçbir şey;"

Ve büyük bir çalımla şöyle devam eder:

> "kitapları da benden geliyor. Kimsenin haberi yok. Kitaplarının birçok sayfasını onun için ben yazdım."

Buna karşılık, doymak bilmez bir biçimde, Lawrence'ın ona duyduğu gereksinimi durmaksızın kendine kanıtlamaya ihtiyacı vardır. Kendisiyle aralıksız bir şekilde ilgilenmesini bekler, Lawrence bu ilgiyi kendiliğinden göstermezse onu buna zorlar:

> Frieda özenle Lawrence'la ilişkilerinin, genellikle karı koca arasında kurulan o dinginlik içinde sürmesine hiçbir zaman izin vermemeye uğraşıyordu. Onun alışkanlığın rehavetine kapıldığını hissettiği an, bir bomba patlatıyordu. Kendisini unutturmamak için her şeyi yapıyordu. Onu gördüğümde, bu sürekli ilgi gereksinimi... düşman karşısında kullanılan bir silah haline gelmişti. Frieda bu silahı onun hassas noktalarına batırmayı beceriyordu... Gündüz kendisine ilgi göstermemişse, gece işi hakaret etmeye vardırıyordu.

Evlilik hayatları, ikisinin de boyun eğmek istemediği, en ufak bir çekişmenin Erkek'le Kadın arasındaki dev bir düello biçimine büründüğü, sonsuza dek tekrarlanan bir olaylar dizisi haline gelmişti.

Çok farklı bir biçimde de olsa, Jouhandeau'nun[49] bize betimlediği Élise'de de vahşi bir egemenlik kurma istenci görürüz. Bu istenç onu, kocasını mümkün olduğu kadar alçaltmaya götürür:

> Élise: Daha ilk anda, çevremdeki her şeyi küçültürüm. Ondan sonra sakinleşirim. Geriye yalnızca dişi maymunlar ve gülünç adamlar kalmıştır.
>
> Uyandığında, bana "Maymun suratlım" diye seslenir.
>
> Bu bir politikadır.
>
> Beni küçük düşürmek ister.
>
> Beni kendimle ilgili bütün yanılsamalarımdan birbiri ardına vazgeçirirken ne kadar da içten gelen bir keyif aldı. Hayretler içindeki arkadaşlarımın ya da şaşkına dönmüş hizmetçilerimizin önünde bana şöyle zavallı, böyle gariban olduğumu söylemek için hiçbir fırsatı kaçırmadı. Sonunda ben de ona inandım... Benim yapıtımın onu, kendisinin bize sağlayacağı rahatlıktan daha az ilgilendirdiğini bana hissettirerek beni aşağılamak için tek bir fırsatı kaçırmadı.

---

49 *Chroniques maritales* ve *Nouvelles Chroniques maritales* [*Yeni Evlilik Günlükleri*].

> Sabırla, ağır ağır, kendinden hiç kuşku duymadan cesaretimi kırarak, yöntemli bir biçimde beni aşağılayarak, kesin, sarsılmaz, kusursuz bir mantıkla azar azar kendime rağmen gururumdan vazgeçmemi sağlayarak, düşüncelerimin kaynağını kurutan odur.
>
> Bir gün, parke cilacısının önünde 'Sonuç olarak bir işçiden az para kazanıyorsun,' dedi aniden.
>
> ... Benden üstün ya da en azından benimle eşit görünmek için ve bu horgörü benim karşımda kendisini yükseltsin diye beni küçültmek istiyor... Bana ancak yaptıklarım bir sıçrama tahtası ya da meta olarak kendi işine yaradığı sürece saygı duyuyor.

Frieda ve Élise, erkeğin karşısına kendilerini de özsel özneler olarak koymak için, erkeklerin sıklıkla ifşa ettiği bir taktiğe başvururlar: Onların aşkınlığını reddetmeye çalışırlar. Erkekler kadının, kendileriyle ilgili olarak hadım etme düşleri gördüğünü varsaymaya hazırdırlar, oysa kadının tutumu muğlaktır. Erkek cinsel organını ortadan kaldırmaktan çok aşağılamayı arzu eder. Daha doğru biçimde ifade edecek olursak aslında kadın, erkeği tasarılarından, geleceğinden koparmak ister. Kocası ya da çocuğu hastalandığında, yorgun olduğunda, yani tensel varlığına indirgendiğinde kadın zafere ulaşır. O zaman hükümranlığını sürdürdüğü evdeki nesnelerden biri gibi görünürler yalnızca. Kadın bu nesneye bir ev kadını ustalığıyla yaklaşır; ona kırılmış bir tabağı yapıştırdığı gibi pansuman yapar, onu çanak çömlek ovar gibi siler. Sebze kabukları ve bulaşık suyuyla dost olan o melek gibi ellerini hiçbir şey yıldıramaz. Freida'dan söz ederken Lawrence, Mabel Dodge'a şöyle der: "Hastalandığınızda üzerinizde o kadının elini hissetmenin nasıl bir şey olduğunu bilemezsiniz. Ağır, etten bir Alman elidir bu." Kadın, erkeğe kendisinin de tensel bir varlık olduğunu hissettirmek için, bu eli bütün ağırlığıyla bilerek bırakır erkeğin üstüne.

Élise bu tutumu mümkün olan en uç noktaya vardırır. Johandeau şöyle anlatır onu:

> Örneğin evliliğimizin başındaki Tchang Tsen adlı biti hatırlıyorum... Onun sayesinde Élise'in beni dizlerinin üzerine yatırıp bir koyun gibi kırptığı gün, bir kadınla gerçekten yakın olmayı öğrendim. Bir yandan da vücudumu bütün kıvrımlarına kadar, üzerimde gezdirdiği bir mumla aydınlatıyordu. Aman Allahım, koltuk altlarımı, göğsümü, göbeğimi, yumurtalıklarımın parmaklarıyla davul gibi gerdiği derisini ağır ağır inceleyişi; boydan boya baldırlarımda, ayak parmaklarımın arasında uzun uzun duruşu ve en sonunda usturanın kıç deliğimin çevresinde dolaşması. Nihayet çöp sepetine, bitin içinde saklandığı bir tutam sarı kılın düşüşü ve o tutamın yakılışı. Böylelikle beni bitten ve onun yatağından kurtarırken, aynı zamanda yeni bir çıplaklığa ve yalnızlık çölüne terk ediyordu.

Erkeğin, bir öznelliğin dile geldiği bir beden değil, edilgen bir ten olması kadının hoşuna gider. Varoluşa karşı yaşamı, tinsel değerlere karşı tensel değerleri olumlar kadın. Erkeksi girişimlerle ilgili Pascal'in mizahî tavrını benimsemeye

hazırdır, ayrıca şöyle düşünür: "Erkeklerin bütün talihsizliğinin kaynağında bir tek şey yatar: Bir odaya girdiklerinde rahat durmayı bilmemek." Elinden gelse onları seve seve eve kapatacaktır. Aile yaşamına bir katkısı olmayan bütün faaliyetler onda düşmanlık uyandırır. Bernard Palissy'nin karısı, onun yeni bir mine bulmak için mobilyaları yakması karşısında öfkelenir. Dünya o güne kadar pekâlâ onsuz idare etmiştir. Madam Racine, kocasını bahçedeki frenk üzümleriyle ilgilenmeye zorlar ve onun yazdığı trajedileri okumayı reddeder. Élise onun edebî çalışmalarını yalnızca bir maddî gelir kaynağı olarak gördüğü için Johandeau, *Chroniques maritales*'de sık sık öfkesini belli eder.

> Ona, yeni romanımın bu sabah çıktığını söylüyorum. Niyeti hiç de kinizm yapmak değilken, tamamen onu ilgilendiren tek şey bu olduğu için, şöyle cevap verdi: Bu, önümüzdeki ay için en azından fazladan üç yüz frank demek.

Bu çatışmaların ayrılığı getirecek kadar şiddetlendiği de olur. Ancak genellikle kadın, kocasının egemenliği altına girmeyi reddetmekle birlikte onu "elinde tutmak" ister. Kocasıyla, özerkliğini korumak için mücadele eder; dünyanın geri kalanına karşı da kendisini bağımlılığa yargılı kılan "durumu" koruma kavgası verir. Bu ikili oyunu oynamak zordur; bir sürü kadının hayatını kaygı ve sinir krizi içinde geçirmesini açıklayan da kısmen budur. Stekel bu durumun çok anlamlı bir örneğini aktarır:

> Hiçbir zaman cinsel haz duymamış olan Madam Z.T., son derece kültürlü bir adamla evlidir. Ama kocasının üstünlüğüne katlanamaz ve onun uzmanlık alanında eğitim alıp onunla eşit hale gelmeyi istemeye başlar. Bu çok zor bir iş olduğundan, nişanlanır nişanlanmaz eğitimini bırakır. Adam çok tanınmış biridir ve peşinden koşan birçok öğrencisi vardır. Kadın bu gülünç tapınmaya kendisini kaptırmamaya karar verir. Evliliğinde, başlangıçta duyarsızdır ve öyle de kalır. Orgazma ancak kocası tatmin olup yanından ayrıldıktan sonra mastürbasyon yaparak ulaşabilmektedir ve bunu kocasına anlatır. Kocasının onu okşayarak uyarma çabalarını reddeder... Kısa bir süre sonra kocasının işiyle alay etmeye, onu değersiz görmeye başlar. 'Onun peşinden koşan o kazları anlayamamaktadır; oysa o, büyük adamın özel hayatının girdisini çıktısını bilmektedir.' Günlük kavgalarında şöyle cümleler dökülür ağzından: 'O karalamalarınla beni yıldıramazsın!' Ya da: 'Yazar olduğun için beni istediğin gibi şekillendirebileceğini mi sanıyorsun!' Kocası giderek öğrencileriyle daha çok ilgilenmeye başlar, kadınsa çevresine genç erkekleri toplamaktadır. Yıllarca böyle devam eder kadın, ta ki kocası başka bir kadına âşık olana dek. Kocasının küçük maceralarına hep tahammül etmiş, hatta terk edildiklerinde 'zavallı budalalarla' arkadaşlık bile etmiştir... Ama o noktada tutumu değişir ve gençler arasından önüne ilk çıkanla, orgazm olmadan birlikte olur. Kocasına kendisini aldattığını itiraf eder, o da bunu tamamen kabul eder. Sakin bir şekilde ayrılabilirler... Kadın boşanmayı kabul etmez. Uzun bir konuşmadan sonra barışırlar... Kadın ağlayarak kendini bırakır ve ilk yoğun orgazmını yaşar...

Görüldüğü gibi kadın, kocasına karşı verdiği mücadelede bir an bile onu terk etmeyi düşünmemiştir.

"Koca avlamak" başlı başına bir sanattır, onu "elde tutmak" ise bir zanaat. Bunun için çok becerikli olmak gerekir. Hırçın bir genç kadına temkinli kız kardeşi şöyle diyordu: "Dikkat et! Marcel'le bu kadar olay çıkarırsan, içinde bulunduğun *durumu* yitireceksin." Bu durumun getirisi çok fazladır: Maddî ve manevî güvence, kendine ait bir ev, evli kadın olmanın getirdiği saygınlık, aşkın yerini tutacak az çok başarılı bir ikame olan mutluluk. Kadın kısa süre içinde, erotik çekiciliğinin en güçsüz silahı olduğunu anlar; alışkanlıkla birlikte kaybolur bu çekicilik ve ne yazık ki dünyada arzulanacak başka kadınlar da vardır. Yine de kendini kışkırtıcı olmaya adar, hoşa gitmeye çalışır. Çoğu kez frijitliğe meyletmesine yol açan gururu ile duyumsal ateşi sayesinde kocasının gururunu okşayıp onu kendine bağlama fikri arasında bölünmüştür. Ayrıca alışkanlıkların gücüne, erkeğin hoş bir evi çekici bulmasına, iyi yemekten hoşlanmasına, çocuklarına duyduğu şefkate güvenmektedir. Konuk ağırlama biçimiyle, giyimiyle onu "onurlandırmaya" ve öğütleriyle, etkisiyle üstünlüğü ele geçirmeye girişir. Kocasının gerek sosyal başarısı gerek işi açısından kendini elinden geldiği kadar vazgeçilmez kılacaktır. Ama her şeyden önce, evli kadınlara "erkeği tavlamayı bilme" sanatını öğreten koskoca bir gelenek vardır. Onun zayıf yanlarını keşfedip pohpohlamak, övgüyle horgörünün, yumuşak başlılıkla direnmenin, uyanıklıkla hoşgörünün dozunu iyi ayarlamak gerekir. Hele bu sonuncu karışım iyice hassastır. Kocaya ne çok fazla özgürlük tanınmalıdır ne de çok az. Kadın fazla hoşgörülü olduğunda kocasını elinden kaçırır. Adam karısını, başka kadınlarla harcadığı paradan, aşk ateşinden yoksun bırakır; ayrıca karısı, sevgililerinden birinin adamın boşanmasını sağlayacak ya da en azından hayatındaki birinci kadın düzeyine çıkacak kadar iktidar sahibi olması riskiyle karşı karşıya kalır. Buna karşılık kocasına her tür serüveni yasaklarsa, onu gözetlemesinde, yarattığı olaylarda ve taleplerinde sınırı aşarsa, onda kendisine karşı ciddi bir hoşnutsuzluğa yol açabilir. Mesele, bilinçli bir biçimde "ödün vermeyi" bilmektir. Erkek birkaç "küçük çapkınlık" yaptığında gözlerini kapatmayı bilmek gerekir, ama başka durumlarda gözünü dört açmak gerekebilir. Evli kadın özellikle, kendi "konumunu" çalmaktan çok mutlu olacağını düşündüğü genç kızlara hiç güvenmez. Kocasını kaygı verici bir rakipten koparmak için seyahate götürecek, onun dikkatini başka yere çevirmeye çalışacaktır. Gerekirse –Madam de Pompadour'a öykünerek– daha az tehlikeli başka bir rakip çıkaracaktır ortaya; bu yollardan hiçbiri başarılı olmazsa ağlama nöbetlerine, sinir krizlerine, intihar girişimlerine başvuracaktır, vb., ama çok fazla olay çıkarmak ve yakınmak da kocayı evden uzaklaştıracaktır. Kadın, kocasını baştan çıkarmaya en çok ihtiyacı olduğu anda kendini katlanılmaz hale getirmiş olacaktır; oyunu kazanmak istiyorsa, dokunaklı gözyaşlarıyla muzaffer gülümsemelerin, şantajla kırıtkanlığın dozunu ustalıkla ayarlayacaktır. Kendini olduğundan farklı göstermek, kurnazlık yapmak, nefret etmek ve sessizce korkmak, bir erkeğin gururu ve zaaflarıyla oynamak,

hem onun oyununu bozmayı hem onunla oynamayı öğrenmek, onu oyuna getirmek, oldukça sıkıcı bir bilimdir. Kadının en büyük mazereti, her şeyini evliliğe bağlamanın ona dayatılmış olmasıdır. Mesleği, hiçbir yeteneği, kişisel ilişkileri yoktur, adı bile artık kendisine ait değildir; kocasının "yarısı"ndan başka bir şey değildir o. Kocası onu terk edecek olursa çoğunlukla ne kendinde ne kendi dışında yardım bulabilir. Sofya Tolstoy'u, A. de Monzier ve Montherlant'ın yaptığı gibi taşa tutmak kolaydır, ama şayet evlilik hayatının ikiyüzlülüğünü reddetmiş olsaydı nereye gidebilirdi Sofya? Onu nasıl bir yazgı bekliyordu? Evet, şirret bir kadın olduğu besbelli, ama ondan, başındaki zorbayı sevmesi ve köleliğini kutsaması beklenebilir mi? Evli eşler arasında sadakat ve dostluk kurulmasının *olmazsa olmaz* koşulu, birbirleri karşısında özgür ve somut olarak eşit olmalarıdır. Erkek, ekonomik özerkliğe tek başına sahip olduğu ve –yasa ve töreler sayesinde– erkekliğin sağladığı ayrıcalıkları elinde tuttuğu sürece, onun bu kadar sıklıkla bir zorba olarak ortaya çıkması doğaldır; bu da kadını isyana ve hileye sevk eder.

Evlilik içinde yaşanan trajedileri ve bayağılıkları inkâr etmek kimsenin aklından geçmez. Ama evlilik savunucuları, eşler arasındaki çatışmaların kurumun kendisinden değil, bireylerin kötü niyetli olmalarından kaynaklandığını iddia ederler. Başkaları gibi Tolstoy da *Savaş ve Barış*'ın sonuç bölümünde, Piyer ve Nataşa'nın oluşturduğu ideal çifti betimler. Nataşa bir zamanlar süsüne düşkün ve romantik bir genç kızdır. Evlendiğinde bütün çevresini şaşırtır, çünkü süslenmekten, sosyal yaşamdan, her türlü eğlenceden vazgeçip kendini yalnızca kocasına ve çocuklarına adar; örnek bir ev hanımı haline gelir.

> Yüzünde, eskiden o kendine özgü çekiciliği ona kazandıran ateşli, hareketli, meraklı ifadeden eser kalmamıştı. Ona bakanlar şimdi sadece bir yüz ve gövde görmekte, o eski cıvıl cıvıl ruhu boş yere aramaktaydılar. Nataşa'ya bakanların gördüğü tek şey güçlü kuvvetli, güzel ve anaç kadındı.

Nataşa, Piyer'den kendisininki kadar dışlayıcı bir aşk ister, onu kıskanır. Piyer de kendisini tüm varlığıyla ailesine adayabilmek için dışarıda eğlenmekten, tüm arkadaşlarından vazgeçer.

> Ne kulüplere yemeğe gitmeye cesaret edebiliyordu ne de uzun süren seyahatlere çıkmaya... İş konuları –ki, Nataşa kocasının entelektüel çalışmalarını hiç anlamamakla birlikte çok önemsediği için onları iş konuları içinde sayıyordu– dışında hiçbir konuya... gerektiğinden çok zaman ayırmayacaktı.[50]

Piyer "ipleri karısının eline vermiştir", ama bunun karşılığında:

> Mahrem yaşamlarında Nataşa kendisini kocasının kölesi haline getirmişti... Ev, Piyer'in verdiği sözüm ona emirlerle, yani Piyer'in Nataşa tarafından önceden ve doğru olarak tahmin edilen istekleriyle yönetilmektedir.[51]

---

50 *Savaş ve Barış*, Çev. Mete Ergin, Yordam Yay., 2016, IV. Cilt, s. 393, 397. (Değiştirilmiş çeviri. –*Çn.*)

51 Aynı yerde, s. 398. Çeviride ufak tefek değişiklikler yaptım. (Değiştirilmiş çeviri. –*Çn.*)

Piyer uzaklara gittiği zaman, dönüşünde Nataşa onu sabırsızlık içinde karşılar, çünkü yokluğunda acı çekmiştir; ama eşler arasında harika bir karşılıklı anlayış vardır, birbirlerini konuşmadan anlarlar. Çocukları, evi, sevdiği ve saydığı kocası Nataşa'ya neredeyse katıksız bir mutluluk tattırmıştır.

Bu cennet tablosu daha yakından incelenmeyi hak eder. Tolstoy, Nataşa ve Piyer'in ruhla beden gibi birleşmiş olduklarını söyler, ama ruh bedeni terk ettiğinde tek bir kişi ölür. Piyer artık Nataşa'yı sevmediğinde ne olacaktır? Erkeğin vefasızlığı varsayımını Lawrence da reddeder: Don Ramon, ruhunu ona bağışlayan küçük Hintli kız Teresa'yı sonsuza dek sevecektir. Oysa biricik, mutlak ve ebedî aşkın en ateşli taraftarlarından biri olan André Breton, en azından günümüz koşullarında böyle bir aşkın, nesnesi konusunda yanılgıya düşebileceğini kabul etmek zorunda kalır. İster yanılgı olsun ister vefasızlık, kadın açısından ikisi de terk edilmektir. Gürbüz ve duyumsal Piyer tensel olarak başka kadınlara çekim duyacaktır. Nataşa kıskanacak, kısa süre sonra ilişkiler acılaşacaktır ya da Piyer Nataşa'yı terk edecek, bu da kadının hayatını yıkacaktır veya Piyer yalan söyleyecek ve yalanını hınç içinde taşıyacak, kendi hayatını ziyan edecektir ya da uzlaşmalar ve yarı önlemlerle, her ikisi de mutsuz olarak yaşayacaktır. Buna Nataşa'nın yanında en azından çocukları olacağı ileri sürülerek karşı çıkılabilir. Ama çocuklar ancak taraflardan birinin koca olduğu dengeli bir birlik içinde sevinç kaynağı olabilirler, yüz üstü bırakılmış kıskanç bir kadın içinse tatsız bir yük haline gelirler. Tolstoy, Nataşa'nın Piyer'in düşüncelerine gösterdiği kör sadakate hayranlık duyar, ama kadından kör bir adanmışlık bekleyen bir başka erkek, yani Lawrence, Piyer ve Nataşa'yla alay eder; dolayısıyla bir erkek, başka erkeklerin gözünde gerçek bir tanrı değil sadece bir put da olabilir. Kadın ona taparak, hayatını kurtarmak bir yana boşa harcıyor olabilir, nereden bilebiliriz? Erkeklerin iddiaları birbirine uymuyor, otoritenin artık önemi kalmamış. Kadının yargılaması ve eleştirmesi gerekmekte; erkeğin yumuşakbaşlı bir yankısı olmakla yetinemez. Ayrıca ona birtakım ilkeleri, özgür bir hamleyle benimsemediği değerleri dayatmak, onu alçaltmaktır. Kocasının düşüncelerinin bazılarını paylaşabilir, bunu da ancak özerk bir değerlendirmeyle yapabilir. Kendisine yabancı gelenleri ne kabul etmek ne de reddetmek durumundadır; kendi varoluş nedenlerini bir başka kişiden ödünç alamaz.

Piyer-Nataşa efsanesinin iflasını bize en kökten biçimde gösteren örnek, Leo-Sofya çiftidir. Sofya kocasından tiksinmektedir, onu "bunaltıcı" bulur. Leo karısını çevredeki bütün köylü kadınlarla aldatmaktadır, Sofya ise onu kıskanmakta ve bunalmaktadır, birbiri ardına gelen gebeliklerini sinir buhranları içinde yaşar. Çocukları ne yüreğindeki ne de günlük yaşamındaki boşluğu doldurur. Ev onun için kurak bir çöldür, Leo içinse bir cehennem. Sonunda geriye kalan, ormanın ıslak karanlığında yarı çıplak yatan histerik bir yaşlı kadın ve köşeye sıkıştığı için kaçıp, sonunda tüm bir yaşam boyu sürmüş "birliği" inkâr eden yaşlı bir adamdır.

Tolstoy vakası elbette istisnadır. "İyi giden", yani eşlerin uzlaşmaya vardığı bir sürü evlilik vardır. Birbirlerini çok fazla horlamadan, birbirlerine çok fazla yalan söylemeden yan yana yaşayan birçok çift vardır. Ancak bir illet vardır ki çiftlerin ondan kurtulduğu çok enderdir: can sıkıntısı. İster koca karısını kendi yankısı haline getirmeyi başarmış, isterse her ikisi de kendi dünyasına çekilmiş olsun, birkaç ayın ya da yılın sonunda artık birbirlerine iletecek bir şeyleri kalmaz. Çift, üyelerinin yalnızlıklarından kurtulmaksızın özerkliklerini yitirdiği bir topluluktur. Eşler, birbirleriyle dinamik ve canlı bir ilişki sürdürmek yerine, durağanlık içinde birbirlerine benzemişlerdir. Bu yüzden, erotik düzlemde olduğu gibi tinsel alanda da birbirlerine hiçbir şey veremezler, hiçbir alışverişe girişemezler. Dorothy Parker, en iyi öykülerinden biri olan *Too Bad*!'de, birçok evliliğin hüzünlü romanını özetlemiştir. Akşam olmuştur, Mr. Welton eve döner:

> Mrs. Welton zil çalınca kapıyı açtı.
>
> – Ne var ne yok? dedi neşeyle.
>
> Canlı bir havayla birbirlerine gülümsediler.
>
> – Merhaba! dedi Mr. Welton. Bütün gün evde miydin?
>
> Hafifçe öpüştüler. Zarif bir ilgiyle erkeğin paltosunu, şapkasını asmasını, cebinden gazeteleri çıkarmasını ve bir tanesini kendisine uzatmasını izledi.
>
> – Gazeteleri getirmişsin! dedi, uzattığı gazeteyi alarak.
>
> – Eee? Bütün gün ne yaptın? diye sordu erkek.
>
> Kadın bu soruyu bekliyordu; kocası gelmeden önce, günün bütün küçük olaylarını ona nasıl anlatacağını kafasında canlandırmıştı. Ama şimdi hepsi yavan, uzun bir hikâye gibi geliyordu ona.
>
> – Hiçbir şey, dedi, neşeli bir şekilde kısacık gülerek. Senin öğleden sonran iyi geçti mi?
>
> – Şimdi, diye başladı Mr. Welton... Ama daha konuşmaya başlamadan ilgisi kayboldu... Zaten kadın da yastıklardan birinin üstündeki yün yumağından bir iplik çekmekle meşguldü.
>
> – Ha, iyi geçti, dedi.
>
> ... Başkalarıyla konuşmayı yeterince beceriyordu... Ernest de sosyal ortamlarda bayağı konuşkan sayılırdı... Evlenmeden önce, nişanlıyken neler konuştuklarını hatırlamaya çalıştı. Hiçbir zaman birbirlerine söyleyecek çok şeyleri olmamıştı. Ama bundan dolayı kaygı duymamıştı... O zaman öpüşmeler ve zihni meşgul eden başka şeyler vardı. Ama yedi yıldan sonra, akşamları geçirmek için öpüşmelere ve o gibi şeylere güvenilemez.
>
> Yedi yılda insanlar birbirine alışır, bu işlerin böyle olduğunu anlar ve buna razı olur, diye düşünülebilir. Ama hayır. Sonunda sinirinize dokunuyor. Bazen insanların birlikteyken içine gömüldükleri yumuşak, dostça sessizliklere benzemiyor bu. Yapılacak bir şey olduğu, görevinizi yerine getirmediğiniz duygusu veriyor insana. Tıpkı, düzenlediği davet başarılı geçmediğinde ev sahibesinin kapıldığı duygu gibi bir şey... Ernest önemli bir iş yapıyormuşçasına gazeteye gömülecek ve yarısına doğru esnemeye başlayacaktır. O böyle

> yaptığında, Mrs Welton'un içinde bir şeyler olur. Alçak sesle, Délia'yla konuşması gerektiğini söyleyecek ve hızla mutfağa doğru gidecektir. Boş boş kapların içine bakarak, yıkanacak çamaşırların listesinin üzerinden geçerek orada epeyce uzun bir zaman geçirecektir ve döndüğünde Ernest artık yatmak üzere hazırlanıyor olacaktır.
>
> Bir yılda geçirdikleri gecelerden üç yüzü böyle geçiyordu. Yedi kere üç yüz, iki binden fazla gece eder.

Kimi zaman bu sessizliğin kendisinin, söylenen bütün sözlerden daha derin bir yakınlığın göstergesi olduğu ileri sürülür. Evlilik hayatının eşler arasında içli dışlı bir yakınlık doğmasına yol açtığını inkâr etmek elbette kimsenin aklından geçmez. Aynı şey, yine de gizliden gizliye nefret, kıskançlık, hınç duygularını içeren bütün aile ilişkileri için geçerlidir. Jouhandeau şu satırlarda, bu yakınlık biçimiyle gerçek bir insanî kardeşlik arasındaki farkın altını kalın çizgilerle çizer:

> Élise benim karım ve kuşkusuz arkadaşlarımdan, ailemin üyelerinden, yakın akrabalarımdan hiçbiriyle onunla olduğum kadar yakın değilim, ama onun benim en mahrem dünyamda tuttuğu, benim orada ona ayırdığım yer bana ne kadar yakın olsa da, tenimin ve ruhumun karmaşık dokusunda ne kadar kök salmış olsa da (ki aramızdaki çözülemez bağın bütün gizi ve dramı da buradadır), şu anda caddeden geçen ve pencereden ancak algılayabildiğim yabancı, her kim olursa olsun, insanî olarak bana ondan daha az yabancıdır.

Başka yerde de şöyle der:

> Bir zehrin kurbanı olduğunuzu, ama ona alıştığınızı fark edersiniz. Artık kendinizden vazgeçmeden ondan nasıl vazgeçebilirsiniz?

Ayrıca şunu da söyler:

> Onu düşününce, evlilikte yaşanan sevginin duygudaşlıkla da duyumsallıkla da, tutku, dostluk ve aşkla da bir ilişkisi olmadığını hissediyorum. Kendi kendine yeterli olan bu sevgi, bu çeşitli duygulardan hiçbirine indirgenemez, birleştirdiği çifte göre değişen özel bir doğası, kendine özgü bir özü ve biricik bir tarzı vardır.

Evlilik aşkını savunanlar[52] bunun aşk olmadığını ve evliliğe olağanüstü niteliğini verenin tam da bu olduğunu savunmaya hazırdırlar, çünkü burjuvazi son yıllarda epik bir üslup icat etmiştir. Alışkanlık serüven biçimine bürünür, sadakat ise yüce bir çılgınlık; can sıkıntısı bilgelik olarak görülür, aile içi nefret ilişkileriyse en derin sevgi biçimi. Gerçekte ise iki bireyin nefret ettikleri halde birbirlerinden vazgeçememeleri, bütün insan ilişkilerinin en hakiki, en heyecan verici olanı değil, en acınası olandır. Tersine ideal ilişki, kendine tü-

52 Evlilik içinde aşk olabilir, ama o zaman da "evlilik aşkından" söz edilmez; böyle söylendiğinde aşk yok demektir. Nitekim birisinin "çok komünist" olduğu söylendiğinde, tam da onun komünist olmadığı belirtiliyordur; "çok dürüst bir adam", basitçe dürüst insanlar kategorisine girmez, vb.

müyle yeterli olan insanların birbirlerine sadece aşklarından gelen özgür rızayla bağlanmalarıdır. Tolstoy, Nataşa'yla Piyer'in arasındaki bağın "tanımlanamaz, ama kendi ruhunun bedeniyle birliği kadar sağlam, dayanıklı" bir şey olması karşısında hayranlık duyar. Şayet ikilikçi varsayımı kabul edecek olursak, ruh için beden salt olgusallıktan ibarettir. Aynı şekilde evlilik birliğinde de her birey diğeri için bir olumsal verinin kaçınılmaz ağırlığını taşır; onu saçma ve seçilmemiş varlık, varoluşun zorunlu koşulu ve bizzat malzemesi olarak üstlenmesi ve sevmesi gerekir. Bu iki sözcük bile bile birbiriyle karıştırılmaktadır ve aldatmaca de buradan doğar. Üstlenilen şey sevilmez. İnsan bedenini, geçmişini, şimdiki durumunu üstlenir. Oysa aşk başkaya, kendininkinden ayrı bir varoluşa, bir ereğe, bir geleceğe doğru harekettir; bir yükü, bir zorbalığı üstlenmek onu sevmek değil, isyan etmektir. Bir insan ilişkisi, ona dolaysızca katlanıldığı sürece değer taşımaz. Örneğin çocukların anne babalarıyla ilişkileri ancak bir bilinçte yansıdıklarında değer kazanır. Evlilik ilişkilerinin yeniden dolaysızlığa düşmesi ve eşlerin orada özgürlüklerini boğması, hayranlık duyulacak bir şey değildir. Evlilik aşkı olarak adlandırılan ve bağlılık, hınç, buyruk, boyun eğme, tembellik, ikiyüzlülükten oluşan bu karmaşık karışıma saygı duyulduğu iddia edilir; bunun tek nedeniyse bunun bir mazeret işlevi görmesidir. Ama bu, fiziksel aşk için olduğu gibi arkadaşlık için de geçerlidir. Sahici olması için her şeyden önce özgür olması gerekir. Özgürlük kapris demek değildir, herhangi bir duygu, ânın ötesine geçen bir bağlanmadır; ama kararını sürdürmek ya da tersine bozmak üzere genel istenciyle tekil davranışlarını yüzleştirmek bireye düşe. Duygu ancak hiçbir yabancı talimata bağımlı olmadığında, korkusuz bir içtenlikle yaşandığında özgürdür. Oysa "evlilik aşkı" gibi bir talimat, bütün bastırma ve yalanlara davetiye çıkarır ve her şeyden önce, eşlerin birbirini gerçekten tanımasına izin vermez. Gündelik yakınlık ne anlayış ne de duygudaşlık yaratır. Koca karısına, onun psikolojik yaşamdaki sıkıntılarıyla ilgilenmeyecek kadar saygı duymaktadır. Bu ilgi ona, tedirgin edici ve tehlikeli olabilecek bir gizli özerklik tanımak olacaktır. Yatakta gerçekten zevk duymakta mıdır? Kocasını gerçekten sevmekte midir? Ona itaat etmekten gerçekten memnun mudur? Erkek bu soruları kendine sormamayı tercih eder, hatta bu sorular ona utanç verici gelir. "Dürüst bir kadın" ile evlenmiştir o; karısı özü gereği erdemli, adanmış, sadık, saf, mutludur ve ne düşünmesi gerekiyorsa onu düşünür. Hastalık geçirmiş bir adam arkadaşlarına, yakınlarına, hemşirelere teşekkür ettikten sonra, altı ay boyunca yatağının başından ayrılmamış olan genç karısına, "Sana teşekkür etmiyorum, sen görevini yaptın" der. Karısının hiçbir niteliğini bir meziyet olarak görmez. Bu nitelikler toplum tarafından güvence altına alınmıştır, evlilik kurumunun kendisi onları içerir. Koca, karısının Bonald'ın bir kitabından fırlamadığını, etten kemikten yapılmış bir birey olduğunu aklına getirmez. Karısının kendi kendisine dayattığı talimatlara sadık kalmasını verili bir şey olarak alır. Yenmesi gereken dürtüleri olabileceğini, belki onlara yenilebileceğini, sabrın, iffetin, edebin ele geçirilmesi güç şeyler olduğunu hesaba katmaz. Onun düşleriyle, fan-

tezileriyle, özlemleriyle ve günlerini nasıl bir duygusal iklim içinde geçirdiğiyle ilgili olarak ise daha da kökten bir bilgisizlik içindedir. Nitekim Chardonne, *Ève* adlı romanında bize yıllar boyunca evlilik yaşamının günlüğünü tutan bir kocayı gösterir. Karısıyla ilgili olarak söyledikleri çok ince ayrıntılar içerir, ama ona hiçbir zaman özgür birey olma boyutunu tanımadan, yalnızca kendisinin gördüğü kadarıyla, kendi gözündeki karısını anlatır. Ansızın karısının kendisini sevmediğini ve terk ettiğini öğrendiğinde ise yıldırım çarpmışa döner. Saf ve sadık erkeğin kadının vefasızlığı karşısında duyduğu düş kırıklığından sıkça söz edilmiştir. Bernstein'ın yapıtlarındaki kocalar, hayat arkadaşlarının hırsız, kötücül, zina yapan kadınlar olduğunu utanç içinde keşfederler; yedikleri darbeye erkeksi bir cesaretle katlanırlar, ama yazar yine de onların yüce gönüllü ve güçlü olduğunu göstermeyi başaramaz. En çok da duyarlılıktan ve iyi niyetten yoksun dangalaklar gibi görünürler bize. Erkekler kadınlara gerçeği sakladıkları için sitem ederler, ama bu kadar sebatla aldanmak için kendini çok beğeniyor olmak gerekir. Kadın ahlaksızlığa yargılıdır, çünkü onun ahlaklı olması, insanî olmayan bir varlığı vücuda getirmesi anlamına gelir: güçlü kadın, hayranlık duyulacak anne, dürüst kadın, vb. Düşündüğü, düş kurduğu, uyuduğu, arzuladığı, talimat verilmeden soluk aldığı an, erkeklerin idealine ihanet eder. Bu kadar çok kadının, kendisine ancak kocasının yokluğunda "kendisi gibi olma" izni vermesi bu yüzdendir. Bunun karşılığında kadın da kocasını tanımaz, onu gündelik olumsallığı içinde kavradığı için gerçek yüzünü gördüğünü sanır. Oysa erkek her şeyden önce dünyada, başka erkekler arasında *yaptığı* şeylerdir. Onun aşkınlık hareketini anlamayı reddetmek, onu doğasından etmektir. "Bir şairle evlenirsiniz," der Élise "ve onun karısı olduğunuzda ilk fark ettiğiniz şey, tuvaletin sifonunu çekmeyi unuttuğudur."[53] Ama o yine de bir şair olmaya devam eder ve yapıtlarına ilgi duymayan kadın onu uzak bir okurundan daha az tanır. Bu ortaklığın kendisine yasaklanmış olması çoğu kez kadının suçu değildir. Kocasının işleri hakkında bilgi sahibi olamaz, onu "izleyebilmesi" için gerekli olan deneyime, kültüre sahip değildir. Kocası için günlerin tekdüze tekrarından çok daha önemli olan tasarılar aracılığıyla onunla birleşmeyi başaramaz. Bazı ayrıcalıklı örneklerde kadın kocası için gerçek bir arkadaş olmayı başarabilir. Onunla tasarılarını tartışır, ona tavsiyelerde bulunur, çalışmalarına katılır. Ama bu şekilde kişisel bir yapıt gerçekleştirdiği sanısına kapılırsa, kendini yanılsamalarla oyalıyordur. Kocası hâlâ eyleyen ve sorumluluk taşıyan biricik özgürlüktür. Ona hizmet etmekten sevinç duyması için onu sevmesi gerekir; aksi takdirde sadece küskünlük duyacak, çünkü çabalarının ürününden yoksun kalmış gibi hissedecektir. Erkekler –Balzac'ın, kadını bir yandan kraliçe olduğuna inandırırken ona köle muamelesi yapma yolundaki öğüdüne sadık kalarak– kadınların etkisinin önemini alabildiğine abartırlar; aslında yalan söylediklerini gayet iyi bilirler. Georgette Le Blanc, Maeterlinck'ten birlikte yazdıklarına inandığı kitaba her

53 Bkz. Jouhandeau, *Chroniques maritales*.

ikisinin de adını koymasını istediğinde, bu yutturmacaya kanmıştı. Şarkıcının *Souvenirs*'inin [*Anılar*] başına yazdığı önsözde Grasset, onu hiç kollamadan, her erkeğin hayatını paylaştığı kadının onun ortağı, esin kaynağı olmasını memnuniyetle karşılamaya hazır olduğunu, ama yine de çalışmasını sadece kendisine ait gibi göreceğini açıklar şarkıcıya, haklıdır da. Her eylemde, her yapıtta önemli olan, seçim ve karar ânıdır. Kadın genellikle falcıların danıştığı cam küre rolünü oynar. Bir başka kadın da aynı işi pekâla görebilir. Bunun kanıtı, erkeğin pek çok kez aynı güvenle yanına danışman ya da iş arkadaşı olarak bir başka kadını kabul etmesidir. Sofya Tolstoy kocasının elyazmalarının kopyasını çıkarır, onları temize çeker. Tolstoy daha sonraları bu işi kızlarından birine verir. Sofya o zaman bütün o hevesinin bile onu vazgeçilmez kılmadığını anlar. Kadına sahici bir özerklik sağlayabilecek tek şey, özerk bir çalışmadır.[54]

Evlilik yaşamı duruma göre değişik biçimler alabilir. Ne var ki çok sayıda kadın için günler aşağı yukarı aynı şekilde geçer. Sabah koca aceleyle evden çıkar. Kadın kocasının arkasından kapının kapanışını memnuniyetle izler; kendini özgür, talimatlardan uzak, evinde söz sahibi olarak bulmak hoşuna gider. Çocuklar da okula gider. Bütün gün tek başına kalacaktır; beşikte kıpırdaşan ya da çocuk parkında oynayan bebek arkadaş sayılmaz. Az çok uzunca bir zamanı kendi bakımıyla ve ev işleriyle geçirir. Bir hizmetçisi varsa, ona komutlarını verir, mutfakta gevezelik ederek bir süre oyalanır ya da çarşıda dolanmaya çıkar, komşularıyla veya esnafla hayat pahalılığı üzerine iki çift laf eder. Koca ve çocuklar öğlen yemeği için eve geliyorlarsa, onların evdeki varlığının tadını çıkarmaz. Yemeği hazırlamak, sofraya getirmek, servis yapmak, sonra da sofrayı ve bulaşıkları toparlamak bayağı bir iştir; zaten çoğunlukla öğleyin eve gelmezler. Öyle ya da böyle, önünde uzun ve boş bir öğleden sonra vardır. Küçük çocukları parka götürür ve bir yandan onları gözetlerken bir yandan da örgü örer ya da dikiş diker ya da pencerenin önüne oturup onarılacak giysileri onarır. Elleri çalışır, ama zihni meşgul değildir; kaygı duyduğu konular üzerine düşünüp taşınır, kafasında tasarılar oluşturur, düş kurar, sıkılır. Uğraşlarının hiçbiri kendi başına yeterli değildir. Düşünceleri, onardığı gömlekleri giyecek, hazırladığı yemeği yiyecek olan kocasına ve çocuklarına kayar. Yalnızca onlar için yaşamaktadır, peki hiç değilse bunun için ona minnet duyuyorlar mıdır? Can sıkıntısı yavaş yavaş sabırsızlığa dönüşür, kaygı içinde onların dönüşünü beklemeye başlar. Çocuklar okuldan döner, onları öper, sorular sorar, ama yapılacak ödevleri vardır, kendi aralarında eğlenmek isterler, kaçıp giderler, onu eğlemezler. Üstelik kırık not almışlardır, birisi atkısını kaybetmiştir, gürültü yaparlar, ortalığı dağıtırlar, kavga

54 Kimi zaman erkekle kadın arasında, her ikisinin de eşit derecede özerk olduğu gerçek bir işbirliği var olabilir: Örneğin Joliot-Curie çiftinde olduğu gibi. Kocası kadar yetkili olan kadın, ancak o zaman eş rolünün dışına çıkar; ilişkileri artık bir evlilik ilişkisi değildir. Bir de erkeği kişisel hedeflerine erişmek için kullanan kadınlar vardır; bunlar da evli kadının içinde bulunduğu koşullardan kurtulurlar.

ederler. Onları hep biraz azarlamak gerekir. Varlıkları, annelerini rahatlatmak bir yana onu yorar. Giderek artan bir aciliyet duygusuyla kocasını bekler. Ne yapıyordur şu an? Neden hâlâ dönmemiştir? Koca ise çalışmış, dünyayı görmüş, insanlarla sohbet etmiştir; karısını aklından bile geçirmemiştir. Sinir içinde kafasında evirip çevirmeye koyulur: Gençliğini ona feda etmekle ne kadar aptallık ediyordur, o ise bunun için minnet bile duymuyordur. Karısının kapatılmış olduğu eve doğru yürürken koca belli belirsiz bir suçluluk duyar. Evliliklerinin ilk döneminde, eve dönerken karısına armağan olarak bir buket çiçek, küçük bir hediye getirmiştir, ama bu tören kısa süre içinde bütün anlamını yitirir. Artık eve elleri boş dönmektedir ve günlük karşılama onu korkuttuğu için pek de acele etmemektedir. Gerçekten de kadın çoğu kez bir olay çıkararak günün sıkıntısının, bekleyişinin öcünü alır. Ayrıca bu şekilde, bekleyişe bağladığı umutları karşılamayacak bir varlığın yaratacağı düş kırıklığının önünü almaktadır. Kadın yakınmalarını kendine saklasa bile, koca da kendi açısından düş kırıklığı yaşamaktadır. Büroda bütün gün eğlenmemiştir, yorgundur, çelişik bir biçimde hem heyecan duymayı hem dinlenmeyi arzulamaktadır. Karısının fazla alışıldık yüzü onu kendi dışına çıkarmaya yetmez. Kaygılarını kendisiyle paylaşmak istediğini, onun da eğlendirilmeyi ve gevşetilmeyi beklediğini hisseder. Karısının varlığı kendisini tatmin etmek bir yana, bir ağırlık gibi çöker üzerine, onun yanında yorgunluğunu gerçek anlamda gideremez. Çocuklar da ne eğlence ne huzur sağlarlar. Akşam yemeği ve sonrası keyifsiz geçer; okuyan, radyo dinleyen, birbirleriyle uyuşuk uyuşuk konuşan karı koca, yakınlık kılıfı altında kendi yalnızlıklarına gömülecektir. Bu arada kadın, kaygılı bir umutla –ya da bir o kadar kaygılı bir korkuyla– kendi kendine sormaktadır: Acaba bu gece –nihayet! yine mi!– bir şeyler olacak mıdır? Düş kırıklığına uğramış, sinirlenmiş ya da rahatlamış olarak uykuya dalar, ertesi sabah yine memnuniyetle kapının kapandığını duyacaktır. Kadınların yazgıları, yoksullukları ve omuzlarındaki yük arttığı oranda daha zorlu bir hal alır. Hem boş zamanları hem kendilerini eğlendirecekleri şeyler olduğunda ise yaşamları aydınlanır. Ama can sıkıntısı, bekleyiş, düş kırıklığı birçok örnekte karşımıza çıkan bir örüntüdür.

Kadının önünde bazı kaçış yolları[55] vardır, ama pratikte bunlar bütün kadınlar için mümkün değildir. Özellikle taşrada, evlilik zincirleri ağırdır; kadının, içinden kaçamayacağı bir durumu üstlenmenin bir yolunu bulması gerekmektedir. Daha önce de gördüğümüz gibi, kendilerine verdikleri önemle şişinen zorba ev hanımları, şirret kadınlar haline gelen kadınlar da vardır. Kimi kadınlarsa kurban rolünü oynamaktan hoşlanır, kendilerini kocalarının ve çocuklarının acılı köleleri haline getirirler ve bundan mazoşist bir zevk duyarlar. Bazıları, genç kıza ilişkin olarak betimlediğimiz narsisist davranışları sürdürür. Kendilerini hiçbir işte gerçekleştirememenin ve kendilerini hiçbir şey haline getirmedikleri için hiçbir şey olmamanın acısını onlar da duyarlar. Tanımlanmamış

55 Bkz. 7. Bölüm.

oldukları için kendilerini sınırsız hissederler ve değerlerinin bilinmediğini düşünürler. Hüzünlü bir biçimde kendilerine taparlar. Düşlere, oyunlara, hastalıklara, saplantılara, yarattıkları olaylara sığınırlar; çevrelerinde dramlar yaratırlar ya da kendilerini hayal ürünü bir dünyaya kapatırlar. Amiel'in portresini çizdiği "gülümseyen madam Beudet" bu türden bir kadındır. Budala bir kocanın yanında taşra yaşamının tekdüzeliğine hapsolmuş, ne eyleme ne sevme fırsatı olan Beudet'yi, yaşamının boşluğu ve yararsızlığı duygusu kemirmektedir. Romantik düşlerde, çevresine doldurduğu çiçeklerde, giydiği tuvaletlerde, kendine yarattığı kişilikte bir telafi yolu arar. Kocası bu oyunları bile bozar. Kadın sonunda onu öldürme girişiminde bulunur. Kadının kaçıp sığındığı sembolik davranışlar sapkınlıklara yol açabilir, takıntıları cinayet işlemeye kadar varabilir. Eş cinayetlerinin bir bölümü çıkar kaygısından çok, saf bir nefretle işlenmektedir. Örneğin Mauriac bize Thérèse Desqueyroux'yu, tıpkı daha önce Madam Lafarge'ın yaptığı gibi kocasını zehirlemeye çalışırken gösterir. Son zamanlarda, yirmi yıl boyunca iğrenç bir kocaya katlanmış ve bir gün soğukkanlı bir biçimde, büyük oğlunun yardımıyla onu boğmuş olan kırk yaşındaki bir kadın beraat ettirildi. Bu kadın için, katlanılmaz bir durumdan kurtulmanın başka yolu yoktu.

Durumunu açık bir kavrayışla, sahicilik içinde yaşamaya niyet etmiş bir kadının önünde çoğu kez Stoacı bir gururdan başka bir yol yoktur. Her şeye ve herkese bağımlı olduğu için, ancak tümüyle içsel, dolayısıyla da soyut bir özgürlüğü tadabilir. Hazır ilkeleri ve değerleri reddeder, yargılar, sorgular ve bu şekilde evlilik köleliğinden kurtulur, ama tepeden bakan sakınımlılığı, "Katlan ve imtina et" formülüne bağlılığı, sadece olumsuz bir tavırdan ibarettir. Vazgeçiş ve kinizm içinde gerilmiş olan bu tür bir kadın, gücünü olumlu bir şekilde kullanamaz. Tutkulu, canlı olduğu sürece o gücü nasıl kullanabileceğine zihin yorar. Başkalarına yardım eder, onları avutur, korur, onlara bir şeyler verir ve uğraşlarını çoğaltır, ama karşısına gerçekten talepkâr bir iş çıkmadığı, etkinliğini hiçbir ereğe adayamadığı için acı çeker. Çoğu kez yalnızlığı ve kısırlığı içini kemirdiğinden, sonunda kendini inkâr eder, yok eder. Madam de Charrière bize, böyle bir yazgının çarpıcı bir örneğini sunmaktadır. Geoffrey Scott, ona adadığı ilgi çekici kitapta, "Ateşten hatlar, buzdan bir yüz" diye betimler onu.[56] Ne var ki, Hermenches'ın ifadesiyle ondaki "bir Laponun yüreğini ısıtacak" yaşam ateşini söndüren, aklı değildir; göz alıcı Zuylen Güzeli'ni yavaş yavaş öldüren, evliliktir. Boyun eğişini şöyle açıklamıştır: Başka bir çıkış yolu bulmak için ya kahramanlık gerekirdi ya da deha. Onun üstün ve nadir niteliklerinin kendisini kurtarmaya yetmemesi, evlilik kurumunun mahkûm edilişinin tarihte karşılaştığımız en çarpıcı örneklerinden biridir.

Matmazel de Zuylen parlaklığı, kültürü, zekâsı ve tutkusuyla bütün Avrupa'yı şaşkınlığa uğratmaktaydı. Damat adaylarını ürkütüyordu. Bu arada on ikiden fazla adayı reddetmişti, ama belki de daha kabul edilebilir olan başka adaylar da

56 *Le Portrait de Zélide* [*Zélide'in Portresi*].

geri çekilmişti. İlgi duyduğu tek erkek olan Hermenches'ı koca olarak kabul etmesi söz konusu değildi. Mektuplaşmaları on iki yıl sürdü, ama bu arkadaşlık da aldığı eğitim de sonunda ona yetmedi. "Bakire ve kurban" bir laf kalabalığından ibarettir, diyordu kendi kendine. Zuylen'deki yaşamın getirdiği baskılar onun için katlanılmazdı; kadın olmak, özgür yaşamak istiyordu. Otuz yaşında, Mösyö de Charrière ile evlendi. Onun "yüreğinin dürüstlüğünü", "adalet anlayışını" takdir ediyordu ve başlangıçta onu "dünyanın en çok şefkatle sevilen kocası" yapmaya karar verdi. Sonraları Benjamin Constant, "kocasında kendisininkine eşit bir hareket yaratmak için ona çok işkence etti" diye anlatacaktır. Kocasının sarsılmaz soğukkanlılığını alt etmeyi başaramaz. Bu dürüst ama donuk koca, bunamış bir kayınpeder ve sevimsiz iki görümceyle birlikte Colombier'ye hapsolan Madam de Charrière sıkılmaya başlar. Neufchâtel'deki taşra sosyetesinin darkafalılığından hiç hoşlanmamaktadır; günlerini evin bütün çamaşırını yıkayarak geçirir, akşamlarıysa kart oyunları oynar. Hayatından kısacık bir süreliğine genç bir adam geçer, onun ardından kendini eskisinden de yalnız hisseder: "Can sıkıntısını esin perisi yapar" ve Neufchâtel'in töreleriyle ilgili dört roman yazar. Bunun sonucunda arkadaş çevresi daha da daralır. Yapıtlarından birinde, canlı ve duyarlı bir kadınla iyi kalpli ama soğuk ve ağırkanlı bir adamın evliliğindeki bitmek bilmeyen mutsuzluğu betimler. Evlilik hayatı ona, birbirini izleyen yanlış anlaşmalar, düş kırıklıkları ve ufak hınçlar dizisi gibi gelmektedir. Kendisinin de mutsuz olduğu kolayca görülmektedir; hastalanır, sonra sağlığı düzelir ve kalabalık içinde uzun bir yalnızlıktan ibaret olan hayatına geri döner. Yaşam öyküsünün yazarı, "Colombier'deki yaşamın yeknesaklığının ve kocasının olumsuz ve boyun eğen yumuşaklığının, hiçbir faaliyetin dolduramayacağı, ömür boyu sürecek boşluklar yarattığı apaçıktır" diye yazar. Sekiz yıl boyunca onu tutkuyla meşgul edecek olan Benjamin Constant o dönemde ortaya çıkar. Constant için Madam de Staël'le çekişmeyecek kadar gururlu olduğundan onu terk eder ve gururu giderek katılaşır. Constant'a bir gün şöyle yazar: "Colombier'de yaşamak benim için iğrençti ve oraya her dönüşümde umutsuzluğa kapılıyordum. Ama artık orayı terk etmek istemiyordum ve onu kendim için katlanılır hale getirdim." Kendini oraya kapatır ve on beş yıl boyunca bahçesinin dışına çıkmaz; böylelikle Stoacı kuralı uygulamış olur: Talihini yenmeye çalışmak yerine yüreğinin sesini yenmeye çalışmak. Bir mahpus olarak, özgürlüğü ancak hapisanesini seçerek yaşayabilirdi. "Mösyö de Charrière'in yanındaki varlığına, Alp dağlarının varlığını kabul ettiği gibi razı oluyordu" der Scott. Ne var ki o, bu tevekkülün son tahlilde bir aldatmaca olduğunu kavrayacak kadar her şeyi açık gören bir insandır. Öylesine içine kapanır, o kadar katılaşır, çevresine o kadar umutsuz görünmeye başlar ki ürkütücü hale gelir. Evini Neufchâtel'e akın eden göçmenlere açar, onlara yardım eder, onları korur ve yönetir. Çok yoksul bir Alman felsefeci olan Hüber'in çevirdiği, düş kırıklığı dolu ama zarif eserler kaleme alır. Öğütlerini bir genç kadınlar çevresinde yaymakta ve gözdesi olan Henriette'e Locke'u öğretmektedir. Çevredeki köylülerin nezdinde

koruyucu rolünü oynamaktan hoşlanır. Giderek Neufchâtel sosyetesinden daha büyük bir özenle uzak durmakta ve hayatını büyük bir kibirle daraltmaktadır: "Artık sadece alışkanlıklara dayalı bir düzen kurmaya ve ona katlanmaya çalışıyordu. Öylesine dondurucu bir soğukluğu vardı ki sınırsız bir iyilikle yaptığı hareketlerde bile ürkütücü bir yan olurdu... Çevresindekilerde, boş bir odada dolaşan bir gölge etkisi bırakıyordu."[57] Çok ender durumlarda –örneğin bir ziyaret sırasında– yaşam sevinci yeniden alevleniyordu. Ne var ki "yıllar büyük bir kuraklık içinde geçiyordu. Koskoca bir dünyanın birbirinden ayırdığı Mösyö ve Madam Charrière yan yana yaşlanıyorlardı ve onları ziyaret etmeye gidenlerin çoğu, rahat bir nefes alarak evden çıktıklarında, kendilerini kapalı bir mezardan kurtulmuş gibi hissediyordu... Saatin sarkacı tik-taklarını sürdürüyor, Mösyö de Charrière aşağıda matematik çalışıyordu. Ambardan, harman dövenlerinin ritmik sesi yükseliyordu... Onların içindeki buğday tanecikleri boşalmış olsa da yaşam sürüp gidiyordu... Ufacık olaylardan oluşmuş, umutsuzca günün en küçük çatlaklarını bile kapatmaya indirgenmiş bir yaşam... Sıradanlıktan nefret eden o Zélide'in vardığı nokta buydu işte."

Mösyö de Charrière'in yaşamının da karısınınkinden daha neşeli olmadığı söylenecektir belki de, ama o en azından bunu seçmiştir ve bu yaşam onun vasatlığına uyuyor gibi görünmektedir. Oysa Zuylen Güzeli'nin istisnaî niteliklerine sahip bir erkek hayal edecek olursak, onun kendini Colombier'nin kurak yalnızlığında tüketmemiş olacağı kesindir. Böyle bir erkek, girişimlerde bulunduğu, mücadele ettiği, eyleme geçtiği, yaşadığı dünyadaki yeri kendine biçmiş olurdu. Evliliğin yuttuğu ne kadar da çok kadın, Stendhal'in sözcükleriyle, "insanlığın kaybıdır"! Evliliğin erkeği eksiltiği söylenmiştir, çoğunlukla doğrudur bu, ama kadını neredeyse her zaman yok eder. Evlilik savunucusu Marcel Prévost bile itiraf eder bunu:

> Genç kızken tanıdığım bir genç kadını birkaç ay ya da birkaç yıl sonra tekrar gördüğümde, kişiliğinin sıradanlığı, hayatının anlamsızlığı yüzlerce kez çarpmıştır beni.

Düğününden altı ay sonra hemen hemen aynı sözcüklerin Sofya Tolstoy'un kaleminden de çıktığını görürüz.

> Varoluşum öylesine sıradan ki bir ölüm bu. Oysa onun dopdolu bir hayatı, bir iç yaşamı, yeteneği var ve o ölümsüz. (23.12.1863)

Birkaç ay önce ise bir başka yakınma dökülür kaleminden:

> Bir kadın, kocasının kendisini sevmediğini ve bir köle konumuna indirgediğini düşünüyorsa, bütün gün elinde bir iğneyle oturmaktan, piyano çalmaktan, tek başına mutlak bir yalnızlık içinde olmaktan nasıl memnuniyet duyabilir? (9 Mayıs 1863)

On iki yıl sonra ise günümüzde de birçok kadının altına imza atacağı şu sözleri yazar (22.10.1875):

---

57 G. Scott.

> Bugün, yarın, aylar, yıllar boyu hep, ama hep aynı şey. Sabah uyanıyorum ve yataktan kalkma cesaretini bulamıyorum. Beni sarsıp kendime getirebilecek biri var mı? Beni ne bekliyor? Evet, biliyorum, şimdi aşçı gelecek, ardından da Niannia. Sonra büyük bir sessizlik içinde oturacağım ve elime İngiliz nakışımı alacağım, daha sonraysa çocuklara dilbilgisi ve gam temrinleri yaptıracağım. Akşam olduğunda, küçük teyzemle Piyer sonsuz fallarını açarken yine İngiliz nakışımın başına geçeceğim...

Madam Proudhon'un yakınmaları da tamamen aynı biçimde tınlamaktadır. Kocasına, "Sizin fikirleriniz var," diyordu. "Oysa siz çalışırken, çocuklar da okuldayken, benim hiçbir şeyim yok."

Çoğunlukla ilk yıllarda kadın kimi yanılsamalar besler, kocasına koşulsuz bir biçimde hayranlık duymaya, onu hiçbir çekincesi olmaksızın sevmeye, kendisinin kocası ve çocukları için vazgeçilmez olduğunu düşünmeye çaba gösterir. Ardından gerçek duyguları ortaya çıkar; kocasının kendisinden vazgeçebileceğini, çocuklarının kendisinden kopmak üzere dünyaya gelmiş olduklarını fark eder. Her zaman az çok nankördür onlar. Yuva artık kadını içi boş özgürlüğünden korumamaktadır. Kendini yeniden yalnız, yüz üstü bırakılmış, kısacası bir özne olarak bulur, ama kendi kendisiyle ne yapacağını bilemez. Duyguların, alışkanlıkların hâlâ büyük yardımı olabilir, ama bir kurtuluş olamaz bunlar. Bütün içtenlikli kadın yazarlar "otuz yaşındaki kadınların" yüreğine çöken bu melankoliden söz etmişlerdir. Bu, Katherine Mansfield, Dorothy Parker ve Virginia Woolf'un kadın kahramanlarının ortak noktasıdır. Hayatının başlarında evliliği ve anneliği o kadar neşeli bir şekilde öven Cécile Sauvage, daha sonraları ince bir üzüntüyü dile getirmiştir. İntihar eden bekâr kadınlarla evli kadınların sayısı karşılaştırıldığında, evli kadınların yirmiyle otuz yaşları arasında (özellikle yirmi beş ile otuz yaşları arasında) yaşamdan bıkkınlık duymaya karşı son derece iyi korunmuş olduklarını, ama daha sonraki yıllarda bunun böyle olmadığını görmek dikkate değerdir. Halbwachs[58] şunları yazar: "Evliliğe gelince, gerek Paris'te gerekse taşradaki kadınları, özellikle otuz yaşına kadar intihardan korur; daha ileri yaşlarda bu koruyucu etkisi giderek azalır."

Evliliğin dramı, kadına vaat ettiği mutluluğun güvencesini vermemesi değil –mutluluğun güvencesi olmaz–, onu sakatlaması, tekrara ve alışılmış bir düzene yargılı kılmasıdır. Kadınların yaşamının ilk yirmi yılı olağanüstü bir zenginliktedir. Kadın âdet görme, cinsellik, evlilik, annelik deneyimlerinden geçer, dünyayı ve kendi yazgısını keşfeder. Yirmi yaşına geldiğinde bir evin hanımıdır, sonsuza dek bir erkeğe bağlanmıştır ve kollarında bir çocuk vardır; işte ömrü sonsuza dek böyle geçecektir. Gerçek eylemler, gerçek bir iş erkeğe özgüdür. Onunsa yalnızca kimi zaman yorucu olan ama hiçbir zaman doyurucu olmayan uğraşları vardır. Vazgeçmek, adanmışlık ona bol bol övülmüştür, ama "ge-

58 *Les Causes de suicide* [*İntihar Nedenleri*], s. 195-239. Sözü edilen gözlem Fransa ve İsviçre için geçerlidir, Macaristan veya Oldenbourg için değil.

lişigüzel iki insanın bakımına yaşamlarının sonuna dek" kendini adamak çoğu kez çok saçma gelir. Kendini unutmak çok güzeldir de, bunun kimin için ve ne için olduğunu bilmek de fena olmaz. En kötüsü de adanmışlığının bile bezginlik vermesidir. Kocanın gözünde bu, kendisini kurtarmaya çalıştığı bir zorbalığa dönüşür. Oysa karısına bunu en yüce, biricik doğrulanma biçimi olarak dayatan kendisidir. Karısıyla evlenerek, kendisini tüm varlığıyla kocasına vermeye mecbur kılar onu; bunun karşılığı olan, verilen armağanı kabul etme yükümlülüğünü ise kabul etmez. Sofya Tolstoy'un şu sözleri elbette insanı çileden çıkarır: "Onun aracılığıyla, onun için yaşıyorum, aynı şeyi kendim için de bekliyorum"; ama Tolstoy gerçekten de karısının sadece kendisi için ve kendisi aracılığıyla yaşamasını beklemektedir. Ne var ki bu tavrı ancak karşılıklılık haklı çıkarabilir. Erkeğin ikiyüzlülüğü kadını mutsuzluğa yargılı kılar ve koca da sonradan bu mutsuzluğun kurbanı olmaktan yakınır. Tıpkı kadının yatakta hem sıcak hem soğuk olmasını istediği gibi, onun hem kendisini tümüyle kocasına vermesini hem de hiç ağırlık yapmamasını ister. Ondan kendisini hem yeryüzünde sabitlemesini hem özgür bırakmasını, hem günlerin tekdüze tekrarını sağlamasını hem kendisini sıkmamasını, hem hep orada olmasını hem kendisini hiç bezdirmemesini talep eder. Karısına hem tümüyle sahip olmayı hem ona ait olmamayı, hem çift olarak yaşamayı hem yalnız olmayı ister. Böylece evlendiği andan itibaren onu kandırır. Kadın tüm yaşamını bu ihanetin boyutlarını ölçmekle geçirir. D.H. Lawrence'ın cinsel aşka ilişkin söylediği şey, genel olarak geçerlidir: Şayet iki insan varlığının birleşmesi birbirini tamamlamak için bir çabaysa, ki bu kökensel bir sakatlamayı varsayar, bu birlik başarısız olmaya yargılıdır; evliliğin bir geri çekiliş, bir ilhak, bir kaçış, bir derman değil, özerk iki varoluşun müştereklesmesi olması gerekmektedir. Nora, bir eş ve anne olabilmek için her şeyden önce bir kişi olması gerektiğine karar verdiğinde tam da bu gerekliliği kavramıştır.[59] Çiftin kendini bir topluluk, dışa kapalı bir hücre olarak görmemesi, bireyin birey olarak kimseden yardım almaksızın içinde gelişebileceği bir toplumla bütünleşmesi gerekir. O zaman topluluğa kendini eşit biçimde uyarlamış başka bir bireyle alabildiğine cömertçe bağ kurabilecektir ve bu bağın temelini iki özgürlüğün birbirini karşılıklı olarak tanıması oluşturacaktır.

Bu dengeli çift bir ütopya değildir; kimi zaman bizzat evlilik çerçevesi içinde, daha sıklıkla da evlilik ilişkisi dışında böyle çiftler vardır. Bazılarını birleştiren, birbirlerinin arkadaşlarına ve uğraşlarına özgürlük tanıyan büyük bir cinsel aşktır. Başkalarıysa birbirlerine, cinsel özgürlüklerini engellemeyen bir arkadaşlıkla bağlanmıştır. Daha ender olarak da kimi çiftler, birbirlerini tek yaşama nedeni olarak görmeden hem sevgili hem arkadaş olurlar. Bir erkekle bir kadın arasında, ince ayrıntılarda farklılaşan çeşitli ilişkiler kurulabilir. Arkadaşlıkta, hazda, güvende, şefkatte, ortaklıkta, aşkta birbirleri için, bir insanın yaşayabileceği bütün sevinç, zenginlik ve gücün en verimli kaynağını oluşturabilirler. Evliliğin başa-

59 Ibsen, *Maison de poupée*.

rısızlığının sorumluları bireyler değildir. Bonald, Comte ve Tolstoy'un bütün iddialarına karşın sorumlu olan, kökensel olarak sapkın olan kurumun kendisidir. Birbirini seçmiş bile olmayan bir erkekle bir kadının, bütün yaşamları boyunca her anlamda birbirine yetmesi *gerektiğini* beyan etmek, kaçınılmaz olarak ikiyüzlülüğü, yalanı, düşmanlığı, mutsuzluğu doğuran bir canavarlıktır.

Evliliğin geleneksel biçimi değişim geçirmektedir, ama evlilik hâlâ her iki eşin de farklı biçimlerde yaşadığı bir baskı oluşturmaktadır. Sadece yararlandıkları soyut haklar göz önüne alındığında, eşler günümüzde neredeyse eşittir; eskiden olduğundan daha özgürce birbirlerini seçebilmekte, özellikle boşanmanın yaygın olduğu Amerika'da daha kolayca ayrılabilmektedirler. Eşler arasında eskiden olduğundan daha az yaş ve kültür farkı vardır. Koca, karısının talep ettiği özerkliği ona daha kolay tanımaktadır. Evin bakımını eşit paylaştıkları da görülmektedir; kamp yapmak, bisiklete binmek, yüzmek gibi eğlenceleri paylaşırlar. Kadın günlerini kocasının dönüşünü bekleyerek geçirmemektedir. Spor yapar, derneklere, kulüplere üye olur, ev dışında uğraşları vardır, hatta kimi zaman, ona biraz para kazandıran küçük bir mesleği bile vardır. Genç çiftlerin birçoğu tam bir eşitlik izlenimi vermektedir. Ne var ki erkek, çiftin ekonomik sorumluluğunu elinde tuttuğu sürece bu sadece bir yanılsamadır. Çiftin yaşayacağı konuta kendi işinin gereklerine göre karar veren odur. Kadın onun *peşinden* taşradan Paris'e, Paris'ten taşraya, sömürgelere, yabancı ülkelere gider; yaşam düzeyi onun kazancına göre belirlenir; günlerin, haftaların, yılın temposu onun uğraşlarına göre düzenlenir; ilişkiler ve arkadaşlıklar büyük çoğunlukla onun işiyle bağlantılıdır. Toplumla karısından daha olumlu bir biçimde bütünleşmiş olduğu için entelektüel, politik, ahlakî alanlarda çiftin yönetimini elinde tutar. Hayatını kazanma olanağı yoksa, boşanma kadın için ancak soyut bir olasılıktır. Amerika'da "nafaka" erkek için ağır bir yükken, Fransa'da kadının ve gülünç bir emeklilik maaşıyla terk edilmiş annenin akıbeti bir skandaldır. Ama derinde yatan eşitsizlik, erkeğin işte ya da eylemde kendini somut olarak gerçekleştirmesine karşılık, evli kadın olarak kadın için özgürlüğün ancak olumsuz bir biçim altında söz konusu olmasından ileri gelir. Özellikle Amerikalı genç kadınların durumu, çöküş dönemindeki özgürleşmiş Romalı kadınların durumunu hatırlatmaktadır. Gördüğümüz gibi Romalı kadınlar iki tür davranıştan birini seçmek durumundaydılar. Kimileri büyükannelerinin yaşam tarzını ve değerlerini sürdürüyordu, kimileri ise zamanlarını boş bir taşkınlık içinde geçiriyordu. Aynı biçimde, birçok Amerikalı kadın geleneksel modele uygun birer "ev hanımı" olmayı sürdürür, diğerlerinin büyük bir bölümüyse enerjilerini ve zamanlarını çarçur etmekten başka bir şey yapmamaktadır. Fransa'da, koca dünyanın en iyi niyetli insanı da olsa, kadın anne olduğu andan itibaren evin yükü onu eskiden olduğu gibi bunaltmaktadır.

Modern çiftlerde, özellikle de ABD'de, kadının erkeği köle haline getirdiğini söylemek beylik bir laf haline gelmiştir. Yeni bir olgu değildir bu. Yunanlardan bu yana erkekler Xanthippe'lerin zorbalığından şikâyet ederler. Kadının eski-

den kendisine yasaklanmış olan alanlara müdahale ettiği doğrudur. Erkeklerinin başarısına çılgınca düşkün olan öğrenci eşleri tanırım; kocalarının zamanını nasıl kullandığını, ne yiyip içtiğini düzenlerler, çalışmasına göz kulak olurlar; onu her tür eğlenceden uzak tutarlar, bir tek kapıyı üzerlerine kilitlemedikleri kalır. Erkeğin bu zorbalık karşısında geçmişe göre daha az korunaklı olduğu da doğrudur. Kadına bazı soyut haklar tanır ve kadının bu hakları ancak kocası aracılığıyla somutlaştırabileceğini anlar. Karısının mahkûm edildiği güçsüzlüğün, kısırlığın bedelini kendisi ödeyecektir. Birlikteliklerinde, görünürde bir eşitliğin gerçekleşmesi için en çok vermesi gereken kendisidir, çünkü o çok daha fazlasına sahiptir. Ne var ki kadının kabul etmesi, alması, talep etmesi, tam da daha yoksul olmasındandır. Efendi-köle diyalektiği bu bağlamda en somut biçimiyle gerçekleşir: Ezerek ezilen haline gelinir. Erkekleri zincire vuran tam da kurdukları egemenliktir. Parayı sadece onlar kazandığı içindir ki eşleri onlardan para ister, meslek sahibi olan kendileri olduğu içindir ki karıları onları mesleklerinde başarılı olmaya zorlar, aşkınlığı cisimleştiren onlar olduğu içindir ki karıları tasarılarını, başarılarını onlardan çalarak kendilerinin kılmak ister. Ve tersinden, kadının uyguladığı zorbalık kendi bağımlılığını açığa vurmaktan başka bir işe yaramaz. Kadın çiftin başarısının, geleceğinin, doğrulanmasının başkanın elinde olduğunu bilir; onu şiddetle kendi iradesine tabi kılmak istemesi, kendisinin erkekte yabancılaşmış olmasındandır. Kendi güçsüzlüğünü bir silah haline getirir, ama gerçek yine de onun güçsüz olduğudur. Evlilik içindeki kölelik koca için daha gündelik ve daha sinir bozucudur, ama kadının köleliği daha derinde yatar. Canı sıkıldığı için kocasını saatler boyu yanında tutan kadın ona eziyet eder ve üzerinde yük oluşturur, ama nihayetinde koca karısından, onun kendisinden vazgeçeceğinden çok daha kolay vazgeçer. Kocası terk ettiğinde yaşamı yıkılacak olan kadındır. Aralarındaki en büyük fark, kadının bağımlılığı içselleştirmiş olmasıdır. Görünürde özgür gibi davransa da *köledir* o; oysa erkek özünde özerktir, dışsal olarak zincire vurulmuştur. Kurbanın kendisi olduğu izlenimine sahip olması, taşıdığı yüklerin daha belirgin olmasındandır. Kadın bir asalak gibi ondan beslenir, ama bir asalak, zafer kazanmış bir efendi değildir. Nasıl ki aslında biyolojik olarak erkekler ve kadınlar birbirlerinin değil, beraberce türün kurbanıysalar, aynı biçimde eşler de beraberce, kendilerinin yaratmadığı bir kurumun baskısına maruz kalmışlardır. *Erkeklerin kadınları* ezdiği söylendiğinde koca öfkelenir, kendini ezilmiş hisseden asıl odur. Doğru, ezilir, ama şurası da bir gerçektir ki kadınlık durumunu mevcut koşullar altında her iki cinsiyet için de işkence kaynağı haline getiren, onu bu biçimde tanımlamış olan erkek yasalarıdır, erkekler tarafından ve onların çıkarları doğrultusunda düzenlenmiş olan toplumdur.

Bu durumu, evliliğin kadın için bir "meslek" olmasına izin vermeyerek, her iki tarafın da ortak çıkarına göre değiştirmek gerekir. Erkekler, oldukça mantıksız bir akıl yürütmeyle, "kadınların şimdiki halleriyle bile yeterince zehirleyici" olduğunu öne sürerek feminizme karşı olduklarını söylerler. Tam da evlilik

kadınları "peygamberdevesi", "sülük", "zehir" haline getirdiği içindir ki evliliği ve dolayısıyla genel olarak kadınlık durumunu dönüştürmek gerekmektedir. Kadın erkeğin üzerinde böylesine büyük bir ağırlık oluşturur, çünkü onun kendi ayakları üzerinde durmasına izin verilmez. Erkek, kadını kurtararak, yani ona yeryüzünde *yapacak* bir şey vererek, kendini de kurtaracaktır.

Bu olumlu anlamdaki özgürlüğü daha şimdiden ele geçirmeye çalışan genç kadınlar vardır, ama eğitiminde ya da mesleğinde uzun süre sebat eden kadın hâlâ pek enderdir. Çoğunlukla bililer ki kendi işleri, kocalarının meslek hayatı için feda edilecektir, eve ancak yardım niteliği taşıyan bir kazanç sağlayacaklardır; onları evliliğin köleliğinden çekip çıkarmayan bir işe ancak belli çekincelerle verirler kendilerini. Ciddi bir mesleği olanlar bile erkekler kadar toplumsal yarar sağlamazlar bundan. Örneğin avukatların karıları, kocaları öldüğünde emeklilik hakkına sahip olurlar; bununla simetrik olarak kadın avukatların da kocalarına ölüm durumunda emeklilik hakkı tanınması reddedilmiştir. Bu, çalışan kadının, çiftin bakımına kocasıyla eşit oranda katıldığının kabul edilmediği anlamına gelir. Meslekleri aracılığıyla gerçek bir bağımsızlığa kavuşan kadınlar vardır, ama pek çok sayıda kadın için "dışarıda" çalışmak, evlilik çerçevesi içinde sadece ek bir yorgunluk anlamına gelir. Ayrıca çoğunlukla bir çocuğun doğması bu kadınları ev hanımlığı rolüne çekilmeye mecbur eder; şimdiki halde iş yaşamıyla anneliği bağdaştırmak çok güçtür.

Geleneğe göre tam da çocuk yapmak kadına somut bir özerklik kazandıracaktır, çünkü çocuk onu, kendini başka bir amaca adama zorunluluğundan kurtarır. Eş olarak tam bir birey olmayan kadın, anne olarak bu niteliğe sahip olacaktır. Çocuk onun yaşama sevinci ve doğrulanmasıdır. Cinsel ve toplumsal olarak kendini gerçekleştirmesini onun aracılığıyla tamamlar, dolayısıyla evlilik kurumu onun aracılığıyla anlamına kavuşur ve amacına erişir. Öyleyse şimdi kadının gelişiminin bu üst aşamasını inceleyelim.

Altıncı bölüm

Anne

Kadın fizyolojik yazgısını bütünüyle annelikle tamamlar; tüm organizması türün sürdürülmesine yönelik olduğundan, annelik onun "doğal" misyonudur. Ama daha önce de söylediğimiz gibi, insan toplumu hiçbir zaman tümüyle doğaya teslim edilmemiştir. Özellikle aşağı yukarı son yüz yıldır, üreme işlevi artık yalnızca biyolojik rastlantılarla belirlenmemekte, kimi iradeler tarafından denetlenmektedir.[1] Bazı ülkeler belirli "doğum kontrolü" yöntemlerini resmen benimsemiştir, Katolikliğin etkisi altındaki ülkelerde ise bunlar gizli olarak yürütülmektedir: Ya erkek geri çekilme yöntemini uygular ya da kadın, cinsel birleşmeden sonra spermleri vücudunun dışına atar. Bu konu çoğu kez sevgililer ya da evli çiftler arasında çatışmalara ve hınçlara yol açar. Hazzına göz kulak olmak zorunda kalmak erkeği sinirlendirir, kadın ise birleşmeden sonra yıkanma angaryasından nefret eder. Erkek aşırı doğurgan rahmi yüzünden kadına kızar, kadın erkeğin her an bedenine bırakabileceği yaşam tohumlarından korkar. Alınan bütün önlemlere karşın kadın "yakalandığında" ise bu her ikisi için de bir çöküntü olur. Doğum kontrolü yöntemlerinin ilkel olduğu ülkelerde bu sık sık karşılaşılan bir durumdur. O zaman karşı-doğa özellikle ağır bir biçim alır: Kürtaj söz konusudur. Doğum kontrolünün yasal olduğu ülkelerde de yasak olan kürtajın bir seçenek olması pek enderdir. Ama Fransa'da kürtaj, birçok kadının

1 Bkz. I. cilt, "Tarih", 5. bölüm: Burada "doğum kontrolü" ve kürtaj sorununun tarihçesini bulabilirsiniz.

sonunda mecbur kaldığı ve kadınların çoğunun aşk hayatının kâbusu olan bir işlemdir.

Burjuva toplumunun bu kadar ikiyüzlüce yaklaştığı başka pek az konu vardır. Kürtaj, göndermede bulunulması bile uygunsuz olan iğrenç bir cinayettir. Bir yazarın, doğum yapmış bir kadının sevinçlerini ve acılarını anlatmasında hiçbir sorun yoktur, ama kürtaj olmuş bir kadından söz edecek olsa, pislik içinde yuvarlanmakla, insanlığı iğrenç bir biçimde betimlemekle suçlanır. Oysa Fransa'da her yıl doğum sayısına eşit sayıda kürtaj yapılmaktadır. Öylesine yaygın bir olaydır ki bu, kadınlık durumunun normal olarak içerdiği tehlikelerden biri olarak ele almak gerekir. Bununla birlikte, yasalar onu bir suç haline getirmekte ısrarlıdır. Bu çok nazik işlemin gizli yapılmasını gerekli kılarlar. Kürtajın yasayla düzenlenmesine karşı ileri sürülen argümanlardan daha saçma bir şey olamaz. Kürtajın tehlikeli bir müdahale olduğu iddia edilmektedir. Ama dürüst doktorlar, Doktor Magnus Hirschfeld'le birlikte şunu kabul etmektedirler: "Gerçekten uzman bir hekim eliyle, bir klinikte ve gerekli koruyucu önlemler alınarak yapılan kürtaj, ceza yasasının öne sürdüğü ciddi tehlikeleri barındırmaz." Tam tersine, kürtaj mevcut haliyle kadını büyük tehlikelere atmaktadır. "*Faiseuses d'anges*" adı verilen kadınların[2] yetkin olmayışı, işlemin yapıldığı koşullar, kimileri ölümcül olmak üzere çok sayıda kazaya yol açmaktadır. Zorunlu annelik dünyaya, anne babanın beslemekten aciz olduğu, Sosyal Hizmetler'in kurbanları olacak birtakım cılız çocukların ya da "kurban bebekler"in gelmesine yol açar. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki cenin haklarını korumaya bu kadar hevesli olan toplum, doğdukları andan itibaren çocuklarla ilgilenmez. Sosyal Hizmetler adlı o rezil kurumu düzeltecek önlemler almak yerine kürtaj yapan kadınların peşine düşülür. Devlet koruması altındaki çocukları birtakım işkencecilerin eline teslim eden sorumlular serbest kalırlar. Çocuk cellatlarının "ıslah evlerinde" ya da özel konutlarda çocuklara yaptığı zorbalığa göz yumulur. Ceninin onu taşıyan kadına ait olduğu reddedilir, buna karşılık çocuğun anneyle babanın malı sayılmasına rıza gösterilir. Aynı hafta içinde, kürtaj yapmakla suçlanan bir cerrahın intihar ettiğine, ama çocuğunu neredeyse öldüresiye dövmüş bir babanın üç aya mahkûm edilip cezasının *ertelendiğine* şahit olduk. Geçenlerde bir baba, tedavi ettiremediği için çocuğunun kuşpalazından ölmesine yol açtı; bir anne, kutsal iradeye koşulsuz teslim olmak adına kızına doktor çağırmayı reddetti. Mezarlıkta çocuklar kadını taşa tuttular. Neyse ki birkaç gazeteci buna öfkelenince bir grup dürüst insan, çocukların ebeveynlere ait sayılmasını, dışarıdan gelecek hiçbir denetimin kabul edilmemesini protesto etti. *Ce soir* gazetesi günümüzde "bir milyon çocuğun tehlike altında" olduğunu söylüyor, *France-Soir* gazetesiyse "beş bin çocuğun fiziksel ya da psikolojik tehlike altında olduğuna *işaret edildiğini*" yazıyor. Kuzey Afrika'da Arap kadınların kürtaj olma imkânı yoktur. Bir kadının doğurduğu on çocuktan yedi ya da sekizi ölür ve buna kimse aldır-

2 Fr. "Melek yapanlar". Merdiven altı koşullarda düşük yaptıran kadın. –Ç.n.

maz, çünkü acılı ve son derece saçma doğumlar annelik duygusunu öldürmüştür. Böyle bir şeyden kazanç sağlayan bir ahlaka ne denebilir? Şunu da eklemek gerekir ki cenin yaşamına en çok saygı duyan erkekler, aynı zamanda yetişkinleri *asker olarak ölüme* mahkûm etmeye en hevesli olanlardır.

Yasal kürtaja karşı ileri sürülen pratik nedenlerin hiçbir ağırlığı yoktur. Ahlakî nedenlere gelince, bunların tümü Katoliklerin eski argümanına dayanır: Ceninin de bir ruhu vardır ve vaftiz edilmeden ortadan kaldırıldığında cennetin kapıları ona kapanmış olur. Kilise'nin, yeri geldiğinde, yani savaşlarda ve ölüm cezası söz konusu olduğunda, yetişkin insanların katledilmesine izin vermesi dikkate değerdir, oysa cenine uzlaşmaz bir insanîlikle yaklaşır. Vaftiz edilip günahlarından arındırılmamıştır cenin. Ama dinsizlere karşı verilen kutsal savaşlarda da insanlar vaftiz edilmemiş oluyorlardı ve onların kırımı açıkça teşvik ediliyordu. Kuşkusuz ne Engizisyon kurbanı olan tüm kadınlar, ne de günümüzde giyotinle öldürülen suçlular veya savaş alanında ölen askerler Tanrı tarafından bağışlanmışlardır. Bütün bu örneklerde Kilise, Tanrı'nın bağışlayıcılığına sığınmaktadır; insanın Tanrı'nın elinde bir araç olduğunu ve bir ruhun kurtuluşunun Tanrı'yla kendisi arasındaki mesele olduğunu kabul eder. O halde ceninin ruhunu cennetine kabul etmek Tanrı'ya neden yasaklanmaktadır? Bir din adamları topluluğu Tanrı'ya bu yetkiyi verecek olsa, tıpkı *belle epoque*'da[3] Kızılderililerin din adına kırılmasına karşı çıkmadığı gibi buna da karşı çıkmazdı. Aslında burada ahlakla ilgisi olmayan inatçı bir eski geleneğe çarpmaktayız. Ayrıca, daha önce sözünü etme fırsatını bulduğum o erkek sadizmini de hesaba katmak gerekir. 1943'te doktor Roy'nın Pétain'e ithaf ettiği kitap bunun çarpıcı bir örneğidir, bir samimiyetsizlik abidesidir bu kitap. Roy, babaca bir tavırla kürtajın tehlikeleri üzerinde bir ısrarla durmaktadır, ama ona en hijyenik gelen şey de sezaryendir. Kürtajın sıradan bir suç değil cinayet olarak ele alınmasını ister, hatta tedavi amacıyla yapıldığında, yani gebelik annenin hayatını ya da sağlığını tehlikeye soktuğunda dahi yasak olmasını savunur. İki yaşam arasında seçim yapmanın ahlaka aykırı olduğunu beyan edip, tam da bu argümana dayanarak annenin hayatını feda etmeyi salık verir. Yazara göre cenin anneye ait değildir, özerk bir varlıktır. Oysa aynı "aklıselim sahibi" doktorlar, anneliği yüceltirken ceninin anne bedeninin bir parçası olduğunu, ondan beslenen bir asalak olmadığını ileri sürerler. Bazı erkeklerin kadını özgürleştirecek her şeyi hararetle reddetmesi, feminizm karşıtlığının hâlâ ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

Ayrıca birçok genç kadını ölüme, kısırlığa, hastalığa yargılı kılan yasa, doğum oranını artırmakta tümüyle işlevsizdir. Kürtaj yandaşlarının da düşmanlarının da üzerinde anlaştığı tek nokta, bu konuda yapılan baskının tümüyle başarısız kaldığıdır. Profesör Doléris, Profesör Balthazard ve Profesör Lacassange'a bakılacak olursa, 1933 dolaylarında yılda beş yüz bin kürtaj yapılmaktaydı. (Doktor

3 1871-1914 yılları arasında Avrupa'da savaşların olmadığı, sanatın geliştiği dönem.

Roy'nın aktardığı) 1938'de yapılmış bir istatistikte, bu rakamın bir milyon olduğunu tahmin edilmektedir. 1941'de, Bordeaux'lu doktor Aubertin sekiz yüz binle bir milyon arasında tereddüt eder. Hakikate en yakın rakam bu sonuncusu gibi görünmektedir. *Combat*'da yayımlanmış Mart 1948 tarihli bir makalede Doktor Desplas şöyle yazar:

> Kürtaj artık törelerin bir parçası haline gelmiştir... Baskı fiilen başarısız olmuştur... 1943'te Seine bölgesinde yapılan 1300 soruşturmada 750 kadına suç isnat edilmiş, bunlardan 360'ı tutuklanmış, 513'ü en çok bir yıl ile en az beş yıl arası hapis cezalarına çarptırılmıştır ki bu rakam bölgedeki tahminî 15.000 kürtaja oranla çok düşük bir sayıdır. Bilinen dava sayısı 10.000'dir.

Ve şunu ekler:

> Cinayet olduğu söylenen kürtaj bütün toplumsal sınıflarda, ikiyüzlü toplumumuz tarafından kabul edilen doğum kontrolü politikaları kadar yaygındır. Kürtaj olan kadınların üçte ikisi evlidir... Fransa'da kürtaj sayısının aşağı yukarı doğum sayısına eşit olduğu sanılmaktadır.

Çocuk düşürme işlemi çoğunlukla feci koşullarda gerçekleştirildiğinden, birçok kürtaj kadının ölümüyle sonuçlanmaktadır.

> Paris'teki Adli Tıp Kurumu'na her hafta kürtaj olmuş iki kadın cesedi getirilmektedir, kürtajların birçoğu ise hiç düzelmeyecek hasarlara yol açmaktadır.

Kimi zaman kürtajın "sınıfsal bir suç" olduğu söylenmiştir, büyük ölçüde de doğrudur bu. Doğum kontrolü yöntemleri burjuvazi içinde daha yaygındır. Evin içinde tuvalet olması, bu yöntemlerin kullanılmasını şebeke suyunun olmadığı işçi ya da köylü evlerinde olduğundan daha kolay hale getirir. Burjuva genç kızlar diğerlerinden daha sakınımlıdır; bu çevrelerde çocuk, çift için daha az yük oluşturur. Yoksulluk, konut sorunu, kadının dışarıda çalışma zorunluluğu kürtajın başlıca nedenlerindendir. Öyle görünüyor ki çiftler çoğunlukla iki çocuktan sonra doğumları sınırlandırmaya karar verirler; yani o korkunç kürtaj olmuş kadın, aynı zamanda kollarında iki sarışın meleği pışpışlayan o muhteşem annedir. Aynı kadındır ikisi de. *Les Temps modernes*'de 1945'te "Ortak Koğuş" başlığıyla yayımlanan bir belgede, Madam Geneviève Sarreau kalma fırsatı bulduğu bir hastane koğuşunu anlatır. Birçok hasta kısa süre önce kürtaj olmuştur, on sekiz kadından on beşi düşük yapmıştır, bunların yarısından çoğu bilerek düşürülmüş bebeklerdir. 9 numaralı yatakta yatan kadın, halde hamallık yapan birinin karısıdır; iki evliliğinden on çocuğu olmuştur ve bunlardan sadece üçü hayattadır, ayrıca beşi bilerek olmak üzere yedi düşük yapmıştır. Son derece memnuniyetle "çubuk" tekniğini kullanmaktadır, nasıl yapılacağını da oradakilere seve seve gösterir, ayrıca aldığı hapların adlarını da arkadaşlarına bildirir. 16 numaralı yatakta yatan on altı yaşındaki evli kadın, çeşitli maceralar yaşamış ve kürtaj olduktan sonra yumurta kanalı iltihabı olmuştur. 7 numarada yatan otuz beş yaşındaki kadın şunları anlatır: "Evleneli yirmi yıl oluyor, kocamı hiç sevmedim. Yirmi yıl boyunca düzgün davrandım. Üç aydır bir sevgilim var. Bir tek kez, bir otel odasında birlikte olduk. Gebe kaldım... E ne yapacaktım yani, değil mi ya?

Aldırdım. Kimse bilmiyor, ne kocam ne de... o. Ama artık bitti, bir daha onunla birlikte olmayacağım. Çok acı çekiliyor... Kürtajdan söz etmiyorum... yok hayır, daha başka bir şey. Kendine saygısı kalmıyor insanın, anlıyorsunuz değil mi?" 14 numaradakinin ise beş yılda beş çocuğu olmuştur, 40 yaşındadır ama yaşlı bir kadın gibidir. Hepsinde de umutsuzluğun getirdiği bir teslimiyet vardır. Hüzünle "Kadınlar acı çekmek için yaratılmış" demektedirler birbirlerine.

Bu deneyimin ağırlığı koşullara göre değişiklik gösterir. Bir burjuvayla evlenmiş ya da rahat geçinen, kocasının desteğine sahip, parası ve tanıdıkları olan bir kadın çok avantajlıdır. Her şeyden önce, "tedavi amaçlı" kürtaj iznini başkalarından daha kolay sağlar. Gerektiğinde kürtajın liberal bir hoşgörüyle karşılandığı İsviçre'ye gitme olanağına sahiptir. Jinekolojinin bugünkü koşullarında, tüm hijyen kurallarına uyularak, uzman bir hekim tarafından ve gerekirse anesteziyle yapılan kürtaj zararsız bir işlemdir. Resmî makamlar işbirliğine yanaşmadığında, yine güvenli olan gayrı resmî destekler bulabilir böyle bir kadın. Doğru adresleri bilir, gebeliğinin ilerlemesini beklemeden özenli bir bakımın karşılığını ödeyecek parası vardır, saygı görecektir. Bu ayrıcalıklı kadınların bazıları da bu küçük kazanın sağlığa yararlı olduğunu, cilde parlaklık verdiğini ileri sürmektedirler. Buna karşılık, çevresinin affetmeyeceği bir "hata"yı temizlemek için kendini "suç" işlemek zorunda kalmış gibi gören, parasız, yalnız bir kızın çektiği sıkıntı kadar acınılası bir dert olamaz. Bu, Fransa'da her yıl üç yüz bin memur, sekreter, öğrenci, işçi, köylü kadının çektiği bir sıkıntıdır. Meşru olmayan annelik hâlâ öyle korkunç bir kusurdur ki birçok kadın intiharı ya da çocuğunu katletmeyi bekâr anneliğe tercih eder. Bu, hiçbir cezanın onları "çocuğu aldırmaktan" vazgeçiremeyeceği anlamına gelmektedir. Doktor Liepmann'ın[4] derlediği bir itirafta anlatılanlar, binlerce örneği olan son derece sıradan bir durumdur. Söz konusu kişi, bir ayakkabı tamircisiyle bir hizmetçinin evlilik dışı kızı olan Berlinli bir kadındır:

> Komşularımızdan birinin benden on yaş büyük oğluyla ilişkiye girdim... Okşayışları benim için o kadar yeniydi ki, tanrım, her şeyi yapmasına izin verdim. Yine de hiçbir şekilde aşk değildi bu. Bu arada, okumam için kadınlarla ilgili kitaplar vererek, beni her yoldan cinsellikle tanıştırıyordu; sonunda bekâretimi armağan ettim ona. İki ay bekledikten sonra Speuze anaokulunda öğretmenlik işini kabul ettiğimde gebeydim. İki ay daha hiç âdet görmedim. Beni baştan çıkaran adam, benzin içip arapsabunu yiyerek kesinlikle bu işi halletmem gerektiğini yazıyordu. Çektiğim işkenceleri şimdi size tarif edemem... Bu sefaleti sonuna kadar tek başıma yaşamak zorunda kaldım. Çocuk sahibi olma korkusu bu korkunç şeyi yaptırdı bana. Erkeklerden nefret etmeyi işte o zaman öğrendim.

Yanlışlıkla gelen bir mektupla olayı öğrenen okulun papazı ona uzun bir vaaz verir ve kadın genç adamdan ayrılır; kendisine kötü örnek muamelesi yapılmaktadır.

---

4 *Jeunesse et sexualité.*

> On sekiz ay bir ıslahevinde yaşamış gibiydim.

Sonra hocalardan birinin evinde çocuk bakıcılığı yapar ve dört yıl orada kalır.

> O dönemde bir yargıçla ilişkiye başladım. Sevebileceğim gerçek bir erkek bulduğum için mutluydum. Aşkımla birlikte ona her şeyimi de verdim. İlişkimizin sonucu olarak, yirmi dört yaşında dünyaya sağlıklı bir oğlan çocuğu getirdim. Çocuk şimdi on yaşında. Babasını dokuz buçuk yıldır görmüyorum... Ben iki bin beş yüz markı yeterli bulmadığımdan, o da çocuğa adını vermek istemeyip çocuğu reddettiğinden, aramızda her şey bitmişti. Artık hiçbir erkek bende arzu uyandırmıyor.

Çoğunlukla kadını çocuktan kurtulmaya ikna eden, onu baştan çıkarmış olan erkektir. Ya kadın gebe olduğunu anladığında onu zaten terk etmiştir bile, ya kadın yüce gönüllük gösterip talihsizliğini erkekten saklamak ister ya da erkekten hiçbir yardım görmez. Kimi zaman gebeliğini istemeye istemeye sürdürür, çünkü ya onu yok etmeye hemen karar veremez, ya elinde gidilecek hiçbir adres yoktur ya da o kadar parası yoktur ve etkisiz haplar deneyerek zaman kaybetmiştir. Ondan kurtulmaya giriştiğinde gebeliğinin üçüncü, dördüncü, beşinci ayına gelmiştir; o zaman çocuk düşürmek ilk haftalara göre daha tehlikeli, daha acılı olacak, başına daha çok iş açacaktır. Kadın bunu bilir, ama kaygı ve umutsuzluk içinde yine de ondan kurtulmaya çalışır. Kırsal bölgelerde sonda yöntemi pek bilinmez. "Hata" yapan köylü kadın, kendini ya ambar merdiveninden ya da evdeki bir merdivenin tepesinden aşağı atar ve çoğu kez amacına ulaşamadan yaralanır; kimi zaman çalıların arasında, fundalıkta, lağım çukurlarında, boğulmuş küçük bir cesede rastlandığı da olur. Kentte kadınlar birbirine yardım eder. Ancak her zaman "melek yapan bir kadın" bulmak kolay değildir, hele gerekli parayı bulup buluşturmak hiç kolay değildir. Gebe kadın ya bir arkadaşından yardım ister ya da işlemi kendisi yapar. Bu ucuz cerrahlar çoğunlukla hiç yetkin değildir, acele içinde bir demir çubuk ya da örgü şişiyle kendilerini delerler. Bir doktor, cahil bir aşçının, sirkeyi rahmine enjekte etmek isterken yanlışlıkla idrar torbasına doldurduğunu, bunun da korkunç ağrılara neden olduğunu anlatmıştı. Hoyratça girişilen ve sonradan bakımı özenle yapılmayan, çoğu kez de normal bir doğumdan daha acılı olan düşük yapma girişimlerini, neredeyse sara krizine varan sinirsel rahatsızlıklar izler. Bu çabalar kimi zaman da ciddi iç hastalıklara yol açıp ölümcül kanamaları tetikleyebilir. Colette *Gribiche*'de, annesinin bilgisiz ellerine teslim edilmiş genç bir müzikhol dansçısının acı içinde can çekişmesini anlatır; alışılagelmiş bir tedavi yöntemi, der yazar, yoğun kıvamlı eritilmiş sabun içip ardından on beş dakika koşmaktı. Bu yollarla bebek, ancak anne öldürülerek ortadan kaldırılabilir. Kimseye haber vermeye cesaret edemediği için, dört gün boyunca hiçbir şey yiyip içmeden, kanlar içinde odasında kalmış bir sekreterden söz etmişlerdi. Ölüm tehdidinin suç işleme korkusu ve utançla karıştığı bu yüz üstü bırakılmışlıktan daha korkuncunu hayal etmek güçtür. Bu deneyim, kocalarının onayıyla davranan ve gereksiz

endişelerle kendine işkence etmeyen yoksul ama evli kadınlar açısından daha az zorludur. Bir sosyal hizmet görevlisi bana, "yoksul mahallelerde" kadınların birbirlerine tavsiyelerde bulunduklarını, araç gereç ödünç verdiklerini ve işlem sırasında basit bir nasır çıkarıyormuşçasına yardım ettiklerini anlatmıştı bana. Ne var ki bu kadınlar ağır fiziksel ıstıraplar çekerler. Hastaneler düşük yapmaya başlayan kadınları kabul etmek zorundadır, ama ağrı çekerken ve gerçekleştirilen kürtaj sırasında sakinleştirici verilmeyerek sadistçe *cezalandırılır* bu kadınlar. Başkalarının yanı sıra G. Sarreau'nun derlediği tanıklıkta da görüldüğü gibi, acı çekmeye gereğinden fazla alışmış bu kadınlar bu zulüm karşısında öfke bile duymazlar, ama kendilerine yöneltilen aşağılamalara karşı duyarlıdırlar. İşlemin gizli yapılması ve suç olması tehlikelerini artırır ve ona tiksindirici ve kaygı verici bir nitelik kazandırır. Ağrı, hastalık, ölüm bir ceza biçimine bürünür. Acıyla işkence, kazayla ceza arasındaki mesafenin ne kadar kısa olduğunu hepimiz biliriz. Göze aldığı riskler yüzünden kadın kendini suçlu hisseder ve özellikle acı verici olan, ağrının ve hatanın böyle yorumlanıyor olmasıdır.

Dramın bu ahlakî yanı, koşullara göre değişen bir yoğunlukta hissedilir. Servetleri, toplumsal konumları, serbest bir çevreden gelmeleri sayesinde çok "özgürleşmiş" olan kadınlar ile yoksulluk ve sefaletin burjuva ahlakını küçümsemeyi öğrettiği kadınlar için hiç sorun yoktur. Yaşanması gereken az çok nahoş bir an vardır ve bu ânın geçmesi beklenir, hepsi budur. Ama çok sayıda kadın, davranışlarını ona uyduramasalar da gözlerinde saygınlığını koruyan bir ahlak anlayışından çekinir, çiğnedikleri yasaya içten içe saygı duymakta ve suç işledikleri için acı çekmektedirler, kendilerine suç ortakları aradıkları için daha da çok acı çekerler. İlkin yardım için yalvarmanın küçük düşürücülüğüne katlanmak zorunda kalırlar. Bir adres bulabilmek için yalvarırlar, doktorun ya da ebenin bakım vermesi için yalvarırlar. Tepeden bir biçimde terslenme riskleri vardır ya da kendilerini onur kırıcı bir suç ortaklığının içine atarlar. Bilerek başkalarını suç işlemeye çağırmak, erkeklerin çoğunun bilmediği, kadınlarınsa korkuyla utanç karışımı bir duyguyla deneyimlediği bir durumdur. Talep ettiği o müdahaleyi çoğu kez içten istemiyordur kadın. Kendi içinde bölünmüştür. İçinden yükselen arzu, doğmasına engel olduğu o çocuğu hayatta tutmak olabilir. Anneliği olumlu anlamda istemese bile girişteği edimin çiftanlamlılığını tedirginlik içinde hissetmektedir. Çünkü kürtaj bir cinayet olmasa bile, basit bir doğum kontrolü yöntemiyle de bir tutulamaz; mutlak bir başlangıç olan ve gelişimi engellenmiş bir olay gerçekleşmiştir. Doğmamış olan o çocuğun anısı bazı kadınların yakasını bırakmaz. Hélène Deutsch, psikolojik açıdan normal, evli bir kadının örneğini aktarır; fiziksel yapısından dolayı iki kez üç aylık bebeğini kaybetmiş olan kadın, kaybettiği bebekler için küçük iki mezar yaptırmıştır ve birçok çocuğu olduktan sonra hâlâ onları büyük bir sadakatle ziyaret etmektedir. Hele düşük bir müdahaleyle gerçekleştirilmişse, kadın çoğu kez kendini günah işlemiş gibi hissedecektir. Çocukken kıskançlıkla yeni doğmuş kardeşin ölmesini arzuladıktan sonra gelen o pişmanlık duygusu yeniden canlanır ve ka-

dın gerçekten bir çocuğu öldürmüş olmanın suçluluğunu yaşar. Kimi patolojik melankoliler bu suçluluk duygusunu dile getiriyor olabilir. Kendi dışında birinin canını almış olduğunu düşünen kadınların yanı sıra, kendilerinden bir parça kopmuş gibi hisseden kadınlar da vardır. Bu durumda, bu sakatlamayı kabul ya da teşvik eden erkeğe karşı içlerinde bir hınç doğar. Yine H. Deutsch, sevgilisine tutkun genç bir kızın örneğini verir. Kız, sevgililerin mutluluğuna engel oluşturan bebeği ortadan kaldırmayı kendisi istemiştir, hastaneden çıktığında ise sevdiği adamı bir daha görmeyi reddeder. Böylesine kesin bir kopuş ender de olsa, kadının ya bütün erkeklere ya da kendisini gebe bırakmış olana karşı frijitleşmesi sık gözlenen bir durumdur.

Erkekler kürtajı hafife alma eğilimindedirler; doğanın kötücüllüğünün kadınları yargılı kıldığı çok sayıdaki kazadan biri olarak görürler onu, kürtaja bağlanan değerlerin boyutunu anlamazlar. Erkek ahlakının kendini en kökten biçimde yadsıdığı anda kadın kadınlık değerlerini, yani kendi değerlerini inkâr etmektedir. Bu onun bütün ahlakî geleceğini sarsar. Gerçekten de kadına çocukluğundan itibaren dünyaya doğurmak için geldiği tekrarlanmış, anneliğin görkemi yüceltilmiştir. Kadınlık durumunun sakıncaları –âdet görme, hastalıklar, vb. –, ev işlerinin sıkıcılığı, her şey dünyaya çocuk getirmenin harika ayrıcalığıyla haklı çıkarılır. Ve şimdi erkek özgürlüğünü korumak, geleceğini engellememek ya da mesleğinin çıkarlarını gözetmek adına, ondan kadınlık zaferinden vazgeçmesini istemektedir. Çocuk artık paha biçilmez bir hazine olmaktan çok uzaktır. Doğurmak artık kutsal bir görev değildir; çoğalma olumsal, can sıkıcı hale gelir, kadınlığın kusurlarından biridir yalnızca. Bununla karşılaştırıldığında âdet görmenin aylık angaryası tanrının bir lütfu gibi görünmektedir. Şimdi kaygı içinde, küçük kızı dehşete düşüren o kırmızı akıntının geri dönmesi beklenmektedir, oysa kız ilk âdet gördüğünde çocuk doğurmanın sevinci vaat edilerek avutulmuştur. Kürtaja rıza gösterirken, hatta kürtaj olmayı arzu ederken bile onu kadınlığının feda edilmesi olarak yaşar kadın. Cinsiyetini kesin olarak bir lanet, bir tür sakatlık, bir tehlike olarak görmesi gerekmektedir. Kimi kadınlar bu inkârı sonuna dek götürerek, kürtaj travmasının ardından eşcinsel olurlar. Bu arada erkek, erkeklik yazgısında daha başarılı olmak için kadından kendi tensel imkânlarını feda etmesini isterken aslında erkeklerin ahlak yasasındaki ikiyüzlülüğü açık etmektedir. Erkekler kürtajı evrensel olarak yasaklarlar, ama tekil olarak kabul ederler çünkü kullanışlı bir çözümdür. Onlar için şapşal bir kinizm içinde kendi kendileriyle çelişmek mümkündür, ama kadın bu çelişkileri yaralanmış teninde hisseder; genellikle erkekteki samimiyetsizliğe başkaldırma iradesi gösteremeyecek kadar çekingendir. Kendini kendine rağmen suçlu olarak mahkûm eden bir adaletsizliğin kurbanı olarak görmekle birlikte, yine de kirlenmiş, aşağılanmış hisseder. Erkeğin hatasını, somut ve dolaysız bir biçime bürünmüş olarak kendinde cisimleştiren odur. Hatayı işleyen erkektir, ama onu kadının üzerine atar; yalvarıp yakaran, tehdit eden, makul ya da kızgın bir havayla, içi boş sözler söyler. Sonra onları hemen unutur; bu cümleleri acı ve kan

içinde tercüme etmek kadına düşer. Kimi zaman da hiçbir şey söylemez, çekip gider, ama onun sessizliği ve kaçışı, erkeklerin kurmuş olduğu tüm ahlakın daha da açık biçimde yalanlanmasıdır. Kadın düşmanlarının gözde konularından olan kadınların "ahlaksızlığı" denen şey bizi şaşırtmamalıdı. Erkeklerin herkesin içinde ilan ettikleri ama gizli gizli karşı çıktıkları kibirli ilkelere karşı nasıl içten içe kuşku beslemesin kadınlar? Erkekler kadını da yüceltseler erkeği de, kadınlar onların söylediklerine artık inanmamayı öğrenir. Kesin olan bir tek şey vardır, o da içi dışına çıkmış o kanayan rahim, lime lime edilmiş o kan kırmızısı can ve bebeğin yokluğudur. Kadın ancak ilk kürtajla birlikte "anlamaya" başlar. Kadınların birçoğu için dünya artık aynı dünya olmayacaktır. Doğum kontrolü yöntemleri yeterince yaygın olmadığından, dünyaya sefaletten ölmeye mahkûm çocuklar getirmek istemeyen kadın için Fransa'da bugün kürtaj yine de tek yoldur. Stekel[5] çok haklı olarak şöyle der: "Kürtajı yasaklayan yasa ahlaka aykırıdır, çünkü kaçınılmaz olarak her gün, her saat çiğnenecektir."

* * *

Doğum kontrolü yöntemleri ve yasal kürtaj, kadının anneliği özgürce üstlenmesini sağlayacaktır. Aslında kadının doğurganlığını belirleyen, kısmen kendi iradesiyle verdiği karar kısmen de rastlantıdır. Yapay döllenme yaygın olarak uygulanmadığı sürece, kadın anne olmak istediği halde olamayabilir; ya erkeklerle ilişki kurmadığı ya kocası kısır olduğu ya da yapısal bir sorunu olduğu için bu mümkün olmayabilir. Buna karşılık çoğu kez de istemiyor olmasına rağmen doğurmak zorunda kalır. Gebelik ve annelik, isyan veya tevekkül içinde mi, yoksa tatmin ve şevkle mi karşılandığına bağlı olarak çok farklı biçimlerde yaşanacaktır. Genç annenin kararlarının ve dile getirdiği duyguların her zaman onun derinde yatan arzularıyla örtüşmediğini gözönünde bulundurmak gerekir. Genç bir bekâr anne, kendisine aniden dayatılmış olan bu yükün altında maddî olarak ezilebilir, görünüşte perişan olabilir, ama yine de bebeği gizlice kurduğu düşlerin gerçekleşmesi olarak yaşayabilir. Tam tersine, gebeliğini sevinç ve gururla karşılayan genç bir evli kadın da ondan aslında korkabilir, kendisinin de kabul etmeye yanaşmadığı takıntılar, fanteziler, çocukluk anıları dolayısıyla ondan nefret edebilir. Kadınların bu konuda o kadar ketum olmasının nedenlerinden biri budur. Sessizlikleri kısmen, sadece kendilerine ait olan bir deneyimi gizemle sarmalamaktan hoşlanmalarından kaynaklanır, ama ayrıca, o sırada yaşadıkları çelişkiler ve çatışmalar karşısında şaşkındırlar. "Gebeliğe ilişkin kaygılar, tıpkı doğum ağrıları gibi tümüyle unutulan bir düştür,"[6] demiştir bir kadın. Kadınlar o sırada keşfettikleri bu karmaşık gerçekleri özenle unutulmaya terk ederler.

---

5 *La Femme frigide.*

6 N. Hale.

Kadının çocukluk ve ergenlikte, anneliğe ilişkin olarak birçok evreden geçtiğini görmüştük. Küçüklükte annelik bir mucize, bir oyundur. Oyuncak bebeği küçük kız için sahip olunacak ve egemen olunacak bir nesnedir, doğacak kardeşinin de böyle bir nesne olacağını sezinler. Ergenliğinde ise tersine küçük kardeş, o kıymetli kişiliğinin bütünlüğüne yönelik bir tehdittir. Ya da onu, tıpkı Colette Audry'nin bize şu itiraflarda bulunan kadın kahramanı gibi[7], şiddetle reddeder:

> Kumda oynayan bütün küçük çocuklardan, bir kadının karnından çıktıkları için tiksiniyordum... Büyüklerden de çocukları buyruk altında tuttukları, onları temizledikleri, popolarına vurdukları, giydirdikleri, çeşitli yollarla aşağıladıkları için tiksiniyordum; yeni tomurcuklar vermeye her zaman hazır yumuşak bedenleriyle kadınlardan ve kadınlarla çocuklardan oluşan kendilerine ait o et yığınına mutlu ve başına buyruk bir havayla bakan erkeklerden. Benim bedenim yalnızca kendime aitti, onun sadece esmerleşmiş, denizin tuzuna bulanmış, katırtırnağıyla çizilmiş halini seviyordum. Hep böyle sıkı ve el değmemiş kalmalıydı.

Ya da kadın, anneliği bir yandan isterken bir yandan da ondan korkar, bu da gebelikle ilgili fantazmalara ve her çeşit kaygıya yol açar. Anneliğin verdiği otoriteyi kullanmaktan hoşlanan, ama onun getirdiği sorumlulukları tümüyle üstlenmeye hazır olmayan genç kızlar da vardır. H. Deutsch'un aktardığı Lydia'nın durumu bunun bir örneğidir. On altı yaşında yabancılara hizmetçi olarak verilmiştir Lydia, kendisine emanet edilmiş olan çocuklara olağanüstü bir adanmışlıkla bakmaktadır. Annesiyle bir çift oluşturup birlikte bir çocuk yetiştirdikleri çocukluk düşlerinin bir uzantısıdır bu adanmışlık. Derken aniden işini ihmal etmeye, çocuklara ilgisiz davranmaya, dışarı çıkıp flört etmeye başlar. Oyun zamanı bitmiştir ve gerçek yaşamıyla ilgili kaygılar duymaya başlamıştır; o yaşamdaysa anne olma arzusuna pek yer yoktur. Bazı kadınlar bütün yaşamları boyunca çocuklar üzerinde egemenlik kurma arzusu beslerler, ama doğum yapmanın biyolojik boyutundan tiksinti duyarlar. Bunlar ebe, hemşire ya da öğretmen olurlar; kendilerini adayan teyzeler olurlar, ama çocuk yapmayı reddederler. Kimileri de annelikten tiksinmemekle birlikte, ona yaşamlarında yer açamayacak kadar aşk hayatlarına ya da mesleklerine gömülmüşlerdir ya da çocuğun kendilerine veya kocalarına çok fazla yük olmasından korkmaktadırlar.

Kadın çoğu kez, ya her tür cinsel ilişkiden kaçınarak ya da doğum kontrolü yöntemleri uygulayarak kısırlığı bile isteye üstlenir, ama çocuk korkusunu itiraf etmediği ve psikolojik bir savunma mekanizmasının gebe kalmasını engellediği durumlar da vardır. Böyle kadınlarda, tıbbî bir incelemeyle ortaya çıkarılabilecek sinirsel kökenli işlev bozuklukları oluşur. Doktor Arthus'un[8] bu bağlamda verdiği örneklerden biri çarpıcıdır:

---

7 *On joue perdant*, "L'Enfant". [*Baştan Kaybettik*, "Çocuk"].

8 *Le Mariage* [*Evlilik*].

> Annesi Mme H'yi ... kadınlık yaşamına çok kötü hazırlamıştır, gebe olduğunda karşı karşıya kalabileceği en kötü felaketleri önceden haber vermiştir hep... Mme H. evlenince, bir ay sonra gebe kaldığını sanır, sonra yanıldığını fark eder, üç ay sonra bir kez daha aynı yanılgıya düşer. Bir yılın sonunda, danışmak üzere bir jinekoloğa gider; jinekolog kocasında da kendisinde de kısırlığa neden olabilecek bir sorun olmadığını söyler. Üç yıl sonra bir başka jinekologa görünür. Doktor ona 'Bu konuda daha az konuşmaya başladığınızda gebe kalabilirsiniz ancak...' der. Evlendikten beş yıl sonra, Mme H. ve kocası çocukları olmayacağını kabul etmişlerdir. Bebek altı yılın sonunda doğar.

Gebe kalmanın kabulü ya da reddi genel olarak gebeliği etkileyen etkenlere bağlıdır. Gebelik sırasında kişinin çocukluk düşleri ve ergenlik kaygıları yeniden canlanır; gebelik, kadının annesi, kocası ve kendisiyle kurduğu ilişkilere bağlı olarak çok farklı biçimlerde yaşanır.

Kendisi de anne olduğunda kadın, bir anlamda onu doğuran kadının yerini alır. Bu onun için tam bir özgürleşmedir. Gebe kalmayı içtenlikle istiyorsa, bunu sevinçle karşılayacak ve gebeliğini kimseden yardım almadan sürdürmeye özen gösterecektir, ama hâlâ annesinin egemenliği altındaysa ve buna rıza gösteriyorsa, tam tersine kendini annesine teslim edecektir. Yeni doğmuş bebek ona, kendi meyvesi olmaktan çok, küçük bir oğlan ya da kız kardeş gibi gelecektir; hem annesinin egemenliğinden kurtulmak istiyor hem de buna cesaret edemiyorsa, çocuğun kendisini kurtarmak bir yana yeniden boyunduruk altına girmesine neden olmaktan korkar. Bu kaygı düşük yapmasına yol açabilir. H. Deutsch, bir seyahatte kocasına eşlik etmek ve çocuğunu annesine bırakmak zorunda kalacak genç bir kadının, bebeğini ölü doğurduğunu anlatır. Bebeğin arkasından beklediği kadar ağlamadığı için şaşırır kadın, çünkü derinden arzu etmiştir o bebeği. Ama bebeği annesine teslim etmek ve annenin bebek aracılığıyla kendisine egemen olması onu dehşete düşürecektir. Anneye karşı suçluluk duygusunun ergen kızlarda sık karşılaşılan bir durum olduğunu görmüştük. Bu duygu hâlâ canlıysa kadın, çocuğunun ya da kendisinin lanetlenmiş olduğunu hayal eder. Çocuğunun doğarken ya kendisini öldüreceğine ya da ölü doğacağına inanır. Genç kadınlarda çok sık rastlanan bu kaygıya yol açan şey çoğu kez gebeliği sonuna vardıramama korkusudur. H. Deutsch'un aktardığı şu örnekte, anneyle ilişkinin ne kadar zararlı sonuçlara yol açabileceğini görmek mümkündür:

> Çok çocuklu bir ailenin en küçük kızı olan Mrs. Smith'in doğumu, oğlan çocuk isteyen annesinde küskünlüğe yol açmıştır. Babasının ve ablasının şefkati sayesinde çok fazla acı çekmemiştir ama evlenip gebe kaldığında, bebeği şiddetle arzuladığı halde, eskiden annesine duyduğu nefret, kendisinin anne olması düşüncesinden de nefret etmesine yol açmıştır; gebeliğinin bitiminden bir ay önce bebek ölü doğar. İkinci kez gebe kaldığında, yeni bir kaza olmasından korkar. Neyse ki aynı sırada yakın arkadaşlarından biri de gebedir; kadının çok şefkatli bir annesi vardır ve iki genç kadını gebelikleri sırasında koruması altına alır, ama arkadaşı kendisinden bir ay önce gebe kalmıştır ve

gebeliğini tek başına sona erdirme düşüncesi Mrs. Smith'e korku vermektedir. Herkesi şaşkınlığa uğratan bir biçimde arkadaşı doğumu için öngörülen[9] tarihten sonra bir ay daha gebe kalır ve iki kadın aynı gün doğum yaparlar. İki arkadaş bir sonraki çocuklarına aynı gün gebe kalmaya karar verirler ve Mrs. Smith yeni gebeliğine kaygılardan arınmış olarak başlar. Ancak üçüncü ayları sırasında arkadaşı kentten ayrılmak zorunda kalır. Mrs. Smith bunu öğrendiği gün düşük yapar. Bir daha da çocuk sahibi olamaz; annesinin anısının ağırlığını taşıyamamaktadır.

Bunun kadar önemli bir başka ilişki de kadının çocuğunun babasıyla ilişkisidir. Olgunlaşmış, bağımsız bir kadın, sadece kendine ait olacak bir çocuk sahibi olmak isteyebilir. Yakışıklı bir erkek gördüğünde, duyumsal arzuyla değil, adamın damızlık yetilerini değerlendirdiği için gözleri parlayan bir kadın tanımıştım; yapay döllenme mucizesini şevkle karşılayanlar işte bu anaç amazonlardır. Şayet çocuğun babası hayatlarını paylaşıyorsa, çocukları üzerinde her tür haktan yoksun bırakırlar adamı. Tıpkı *Oğullar ve Sevgililer*'deki Paul'ün annesi gibi, çocuklarıyla dışa kapalı bir çift oluşturmaya çalışırlar. Ama çoğu durumda kadının, yeni sorumluluklarını üstlenebilmek için bir erkeğin desteğine gereksinimi vardır; bir erkek kendini ona adamadıkça, o da yeni doğan bebeğine kendini sevinçle adamayacaktır.

Kadın çocuksu ve çekingen olduğu ölçüde bu gereksinim artar. Nitekim H. Deutsch, on beş yaşındayken kendisini gebe bırakmış olan on altı yaşındaki bir oğlanla evlenen genç bir kadının öyküsünü anlatır. Genç kız küçüklüğünde bebekleri hep sevmiştir ve kardeşlerinin bakımında annesine yardım etmiştir. Ancak kendisi iki çocuk annesi olduğunda paniğe kapılır. Kocasının sürekli yanında kalmasını ister. Koca, uzun süre evde kalmasına izin veren bir iş bulmak zorunda kalmıştır. Kadın, çocuklarının kendi aralarındaki tartışmaları abartmakta, gün içinde gerçekleşen en ufak bir olaya bile aşırı önem vermekte, sürekli kaygı içinde yaşamaktadır. Birçok genç anne, kimi zaman kaygılarıyla bunalttığı ve evden kaçmasına yol açtığı kocasından bu şekilde yardım bekler. H. Deutsch başka garip vakalar da anlatır; aşağıdaki de bunlardan biridir:

> Genç bir evli kadın gebe olduğunu sanır ve buna son derece sevinir. Bir seyahat sırasında kocasından ayrı kalır ve çok kısa bir macera yaşar. Bu maceraya girmeyi kabul etmiştir çünkü, annelikle tatmin olduğundan başka hiçbir şey ona önemli gelmemektedir. Kocasının yanına döndükten kısa bir süre sonra, gebe kaldığı günün tarihinde yanılmış olduğunu öğrenir. Seyahatte olduğu sırada gebe kalmıştır. Çocuk doğduğunda, birdenbire çocuğun kocasından mı yoksa kısa süreli sevgilisinden mi olduğu sorusu gelir aklına. O kadar arzu ettiği çocuğa karşı hiçbir duygu besleyememektedir; kaygı ve mutsuzluk

9 H. Deutsch, bebeğin gerçekten ana rahmine düştükten on ay sonra doğup doğmadığını kontrol ettiğini söyler

içinde bir psikiyatra başvurur, ancak yeni doğmuş bebeğin babasının kocası olduğuna kendini ikna ettikten sonra onunla ilgilenecektir.

Kocasını seven kadın çoğunlukla duygularını kocasının duygularına uyarlayacaktır. Kocasının babalıktan gurur veya tedirginlik duymasına bağlı olarak o da gebeliği ve anneliği sevinçle ya da can sıkıntısıyla karşılayacaktır. Bazen de çocuk bir ilişkiyi, bir evliliği sağlamlaştırmak amacıyla istenir ve annenin ona bağlılığı, planlarının başarıya ulaşıp ulaşmamasına göre değişir. Kadın şayet kocasına düşmanlık duyuyorsa durum daha da farklıdır. Kocasının sahip olmasına izin vermediği çocuğa kendini bütün gücüyle adayabilir ya da tersine garez içinde, çocuğu nefret ettiği erkeğin dölü olarak görebilir. Stekel'e dayanarak düğün gecesini anlattığımız Mme H.N. kısa süre içinde gebe kalır ve cinsellikle o hoyrat tanıştırılma sırasında ana rahmine düşmüş olan küçük kızdan hayatı boyunca nefret eder. Sofya Tolstoy'un *Günce*'sinde de, kocasına karşı duyduğu duyguların çiftanlamlılığının ilk gebeliğine yansıdığını görürüz. Şöyle yazmaktadır:

> Bu, benim için gerek fiziksel gerekse ruhsal olarak katlanılmaz bir durum. Fiziksel olarak sürekli hastayım, ruhsal açıdansa korkunç bir can sıkıntısı, boşluk ve kaygı duyuyorum. Ve Liova için yokum artık... Gebe olduğum için ona hiç zevk veremiyorum.

Bu durumundan duyduğu tek haz mazoşist bir hazdır. Herhalde aşk ilişkilerinde yaşadığı başarısızlık onda çocuksu bir kendini cezalandırma gereksinimi uyandırmıştır.

> Dünden beri basbayağı hastayım, düşük yapmaktan korkuyorum. Karnımdaki bu ağrı bana bir tür zevk bile veriyor. Küçüklüğümde, bir budalalık ettiğimde ve annem beni bağışladığında ben kendimi nasıl affetmiyor idiysem, tıpkı öyle. O zaman da bir yerlerimi çimdikler ya da acısı dayanılmaz hale gelene kadar elime iğne batırırdım. Ama yine de dayanır ve müthiş bir haz duyardım... Çocuk geldiğinde... işte *bu* yine başlayacak, iğrenç bir şey bu! Her şey bezdirici geliyor bana. Saatler ne kadar da hüzünlü çalıyor. Her şey kasvet veriyor bana. Ah! Keşke Liova!...

Ama gebelik her şeyden çok, kadının kendisi ile kendisi arasında geçen bir dramdır. Kadın gebeliği hem bir zenginleşme hem de bir sakatlanma olarak yaşar, cenin hem onun bedeninin bir parçasıdır hem de onu sömüren bir asalak, hem ona sahiptir hem de onun tarafından sahip olunmuştur. Bütün geleceğin bir özetidir o ve onu taşırken kadın kendini yeryüzü kadar engin hisseder, ama tam da bu zenginlik onu yok eder, artık hiçbir şey olmadığı izlenimine kapılır. Ortaya yeni bir varoluş çıkacak ve kadının kendi varoluşunu doğrulayacaktır. Bundan gurur duyar, ama aynı zamanda kendini karanlık güçlerin elinde bir oyuncak gibi hisseder, sarsılmış, zora maruz kalmıştır. Gebe kadının özelliği, bedeninin tam da kendini aştığı anda içkinlik olarak kavranmasıdır. Bulantılar ve rahatsızlıklarla beden kendi içine kapanır; tam da yalnızca kendisi için var olmaktan çıktığı anda hiçbir zaman olmadığı kadar hacimlidir bedeni. Zanaatkârın veya eylem adamının aşkınlığında bir öznellik yatar, oysa geleceğin annesi

için özne-nesne karşıtlığı ortadan kalkmıştır. Kendisini şişiren o çocukla birlikte, yaşama boğulmuş çiftanlamlı bir çift oluştururlar. Doğanın tuzağına düşmüş olan kadın bitkidir, hayvandır, bir koloit deposu, bir kuluçka makinesi, bir yumurtadır. Bencil bedenli çocukları ürkütür, gençleri güldürür, çünkü o, yaşamın edilgen aracı haline gelmiş bir insan varlığı, bir bilinç ve özgürlüktür. Alışıldık biçimiyle yaşam varoluşun bir koşuludur yalnızca, oysa gebelikte yaşam yaratıcı gibi görünmektedir, ama bu, olumsallık ve olgusallık içinde gerçekleşen garip bir yaratmadır. Kimi kadınlar gebeliği ve emzirmeyi öyle büyük bir zevk olarak yaşarlar ki bu deneyimleri sonsuza dek tekrarlamak isterler, bebek sütten kesildiği an kendilerini yoksun kalmış hissederler. Anne olmaktan çok birer "kuluçka makinesi" olan bu kadınlar büyük bir açgözlülükle, tenleri uğruna özgürlüklerini yabancılaştırma imkânının peşinden giderler. Bedenlerinin edilgen doğurganlığı, kendi varoluşlarını sessizce doğruluyor gibi gelir onlara. Beden salt durağanlık olduğunda aşkınlığı, alçalmış bir biçim altında bile olsa cisimleştiremez. Böyle bir beden tembellik ve can sıkıntısıdır, ama tomurcuklandığı anda kök, kaynak, çiçek olur, kendi ötesine geçer, yoğun bir mevcudiyet olmanın yanı sıra geleceğe doğru harekettir artık. Kadının sütten kesilme sırasında yaşadığı ayrılma acısı telafi edilmiştir; yeniden hayatın akışı içine dalar, her şeyle yeniden bütünleşir, sonu gelmeyen kuşaklar zincirinin bir halkası, başka bir ten için ve onun aracılığıyla var olan ten olur. Anne çocuğun ağırlığını karnında hissettiğinde ya da onu şişmiş göğüslerine bastırdığında, erkeğin kollarında aradığı ve sunulur sunulmaz reddedilen o kaynaşmayı gerçekleştirir. Artık o ne bir özneye tabi olan nesnedir ne de özgürlüğünden kaygı duyan özne; yaşam denen o çiftanlamlı gerçekliktir. Bedeni nihayet kendisinindir, çünkü ona ait olan çocuğundur. Toplum ona çocuğun sahipliği hakkını tanır ve bunun da ötesinde çocuğu kutsal bir niteliğe büründürür. Daha dün erotik bir nesne olan meme artık bir yaşam kaynağıdır, kadın onu sergileyebilir. O kadar ki dinsel tablolar Bakire Meryem'i, insanlığı kurtarması için oğluna yakardığı esnada memesini açarken gösterir bize. Bedeninde ve toplumsal saygınlığında yabancılaşmış olan anne, yatıştırıcı bir yanılsamayla kendini bir *kendinde* varlık, hazır bir *değer* olarak hisseder.

Ama bu yalnızca bir yanılsamadır, çünkü gerçekte çocuğu o yapmaz. Onun içinde çocuk kendi kendini yapar; annenin teninin doğurduğu, yalnızca tendir. Kendi kendini kurması gerekecek olan bir varoluşu kurma yetisine sahip değildir o; özgürlükten türeyen yaratımlar nesneyi bir değer olarak koyar ve onu bir zorunlulukla donatır. Oysa anne kucağındaki çocuk doğrulanmamıştır, henüz yalnızca nedensiz bir çoğalmadan ibarettir, olumsallığı ölümün olumsallığıyla simetrik olan ham bir olgudur. Kadının *bir* çocuk istemek için *kendi* nedenleri olabilir, ama yarın var olacak olan *bu* başkaya onun var olma nedenlerini sunamaz; onu varoluşunun tekilliği içinde değil, bedeninin genelliği içinde doğurur. Colette Audry'nin kadın kahramanı şu sözleri söylerken işte bunu kavramıştır:

> Hiçbir zaman onun hayatıma bir anlam katabileceğini düşünmemiştim... Varlığı bende tomurcuklanmıştı ve ne olursa olsun onu tamamlamam, sonuna kadar götürmem gerekiyordu, sonunda ölüm bile olsa bu akışı hızlandıramazdım. Ve sonra, benden doğmuş bir varlık olarak, işte oradaydı; böylece hayatımda ortaya koymuş olabileceğim bir yapıta benziyordu... ama nihayetinde değildi.[10]

Bir anlamda, cisimleşme gizemi her kadında yinelenir. Doğan her çocuk, insan biçimine bürünmüş bir tanrıdır. Dünyaya gelmeseydi kendini bilinç ve özgürlük olarak gerçekleştiremezdi. Anne kendini bu gizeme kaptırır ama ona hükmedemez, karnında şekillenen o varlığın yüce hakikatini kavrayamaz. Birbiriyle çelişen iki fantazma olarak açığa vurduğu şey bu çiftanlamlılıktır: Her anne çocuğunun bir kahraman olacağını düşünür; bu şekilde bir bilinç ve özgürlük doğurma fikrinin yol açtığı büyülenmeyi dile getirmektedir, ama aynı zamanda sakat bir varlık, bir canavar doğurmaktan da korkar, çünkü tenin o korkunç olumsallığını bilir ve karnına yerleşmiş olan o cenin de tenden ibarettir. Bu efsanelerden birinin baskın çıktığı durumlar vardır, ama kadın çoğu kez bunların birinden diğerine savrulur. Ayrıca başka bir çiftanlamlılığa karşı da duyarlıdır. Türün büyük döngüsüne kendini kaptırmış olan kadın, zaman ve ölüm karşısında yaşamı olumlar. Böylece ölümsüzlüğe adanmıştır, ama bir yandan da teninde Hegel'in şu sözünün gerçekliğini hisseder: "Çocukların doğumu ebeveynlerin ölümüdür." Yine Hegel şöyle der: Çocuk ebeveynler için "onların dışına düşen sevgilerinin kendi için varlığıdır" ve tersinden çocuk, kendisi için varlığına "kaynaktan ayrılarak" kavuşacaktır, "bu ayrılmayla birlikte de o kaynak kurur". Bu şekilde kendi ötesine geçme, kadın için ayrıca ölümünün ön belirtisidir. Kadın bu hakikati, doğum yapmayı hayal ettiğinde duyduğu korkuyla açığa vurur. O sırada kendi hayatını yitirmekten korkmaktadır.

Gebeliğin anlamı böyle belirsiz olduğundan, kadının tutumunun da muğlak olması doğaldır. Ayrıca ceninin farklı gelişim evrelerinde bu tutum da değişikliğe uğrar. İlkin şunun altını çizmek gerekir: Sürecin başlangıcında çocuk yoktur ortada. Sadece hayalî bir varoluşu vardır onun; anne birkaç ay sonra doğacak olan bu küçük bireyi düşleyebilir, ona beşik ve bebek giysileri hazırlamakla uğraşabilir: Somut olarak kavradığı sadece kendisinde ortaya çıkan bulanık ve organik görüngülerdir. Kimi Yaşam ve Doğurganlık vaizleri mistik bir biçimde, duyduğu hazzın niteliğine bakarak kadının, erkeğin kendisini anne yaptığını anladığını ileri sürerler. Bu da iskartaya çıkarılması gereken o efsanelerden biridir. Kadının hiçbir zaman olaya ilişkin kesin bir sezgisi yoktur, kesin olmayan işaretlerden sonuçlar çıkarır o. Âdetten kesilir, kalınlaşır, göğüsleri ağırlaşır ve ağrır, başı döner, midesi bulanır; kimi zaman düpedüz hastalandığını sanır ve durumu doktordan öğrenir. O zaman bedeninin, kendisini aşan bir yönelişe girdiğini anlar. Kendi teninden doğmuş olan ve ona yabancı bir polip, her geçen

10 *On joue perdant*, "L'Enfant".

gün içinde biraz daha semirecektir. Kendisini korkutan gizemli yasalarını dayatan türün kurbanıdır ve bu yabancılaşma genel olarak onu korkutur. Korkusu kendini kusma biçiminde açığa vurur. Kusma kısmen, o sırada salgılanan mide salgılarının uğradığı değişimlerin sonucudur, ama başka memeli dişilerde görülmeyen bu tepkinin önem kazanması psişik nedenlere bağlıdır. Tür ile birey arasındaki çatışmanın[11] o sırada insan dişisinde büründüğü keskin niteliği açığa vurur bu tepki. Kadın çocuğu yüreğinden arzuluyor olsa bile, çocuk doğurması gerektiğinde beden ilkin isyan eder. *Les États nerveux d'angoisse* [*Kaygının Sinirsel Halleri*] adlı yapıtında Stekel, gebe kadının kusmasının her zaman çocuğa yönelik belli bir inkârı dile getirdiğini ileri sürer. Şayet çocuk –çoğu kez itiraf edilmeyen nedenlerle– düşmanlıkla karşılanmışsa mide rahatsızlıkları aşırılaşır.

"Psikanaliz bize kusma belirtilerindeki psişik abartıyla yalnızca ağız yoluyla dışarı çıkarmanın gebeliğe ve cenine karşı düşmanca duyguları dile getirdiği durumlarda karşılaşıldığını öğretmiştir" der H. Deutsch. Ayrıca şunu ekler: "Gebelik kusmasının psişik içeriği, genç kızlarda gebelik düşünden kaynaklanan histerik kusmaların içeriğiyle tamamen aynıdır."[12] Her iki durumda da çocuklarda görülen o eski, ağız yoluyla döllenme düşüncesinin yeniden canlanması söz konusudur. Özellikle çocuksu kadınlar gebeliği, eskiden olduğu gibi, bir tür sindirim sistemi hastalığı gibi görürler. H. Deutsch, kusmuğunu kaygıyla inceleyen ve orada ceninden parçalar bulunup bulunmadığını araştıran bir hastasını aktarır; bununla birlikte, bu takıntının saçma olduğunu *bildiğini* söylemektedir hasta. Bulimi, iştahsızlık ve tiksinmeler de aynı biçimde, cenini korumakla yok etmek arasında duyulan tereddütün işaretleridir. Aynı zamanda hem şiddetli bir biçimde kusan hem de şiddetli kabızlık çeken bir genç kadın tanımıştım. Bir gün bana kendiliğinden demişti ki cenini hem dışarı atmaya hem de korumaya çalışıyormuş gibi hissediyormuş, ki bu da itiraf ettiği arzularıyla tümüyle örtüşüyordu. Doktor Arthus aşağıda özetlediğim örneği aktarır:

> Mme T. önü alınamayan kusmalar da dahil olmak üzere ciddi gebelik rahatsızlıkları çekmektedir... Durum o kadar kaygı vericidir ki gebeliğin sonlandırılması bile düşünülür... Genç kadın çok üzgündür... Uygulanan kısa bir analiz şunu ortaya çıkarır: Mme T. bilinçdışında, duygusal yaşamında çok önemli bir yeri olmuş ve ilk gebeliğinin ardından ölmüş olan eski bir yatılı okul arkadaşıyla kendini özdeşleştirmektedir. Bu neden ortaya çıkarıldığı andan itibaren belirtiler azalır; on beş gün kadar sonra kusmalar yeniden başlar, ama artık hiçbir tehlikeleri yoktur.

---

11 Bkz. I. cilt, 1 bölüm.

12 Pek sevmediği karısının gebeliğinin ilk aylarında, gebe kadınlarda görülen mide bulantısı, baş dönmesi ve kusma belirtilerini tam olarak gösteren bir adamın örneğini çok kesin olarak aktarmışlardı bana. Bunlar belli ki bilinçdışı çatışmaların histerik bir biçimde açığa vurulmasıydı.

Kabızlık, ishal, kusma, her zaman o aynı arzu ve kaygı karışımını açığa vurur. Bunların sonucu bazen düşük yapmaktır. Kendiliğinden olan bütün düşüklerin kökeni hemen her zaman psikolojiktir. Kadın bunlara daha çok önem atfettiği ve "kendini daha çok dinlediği" oranda bu rahatsızlıklar artar. Özellikle gebe kadınların o ünlü "aşermeleri", kökeni çocuklukta yatan takıntıların büyük bir hoşnutlukla beslenmesidir. O eski yiyecek yoluyla döllenme fikrini takiben bunlar her zaman yiyeceklerle ilgilidir. Vücudunda bir kargaşa hisseden kadın, psikastenilerde çoğunlukla olduğu gibi, bu yabancılık duygusunu kimi zaman onu büyüleyen bir arzuyla açığa vurur. Ayrıca nasıl ki eskiden bir histeri kültürü varsa, bu aşermelerin de gelenek yoluyla aktarılan bir "kültürü" vardır. Kadın aşermeleri bekler, onların yolunu gözler, onları icat eder. Bana genç bir bekâr anne örneğini aktardılar. Kadın ıspanak yemek için öylesine delice bir arzu duymaktadır ki pazara koşup ıspanak alır ve pişerken sabırsızlıktan tepinecek hale gelir. Bu şekilde yalnızlık kaygısını dile getirmektedir; kendisinden başka güveneceği kimsenin olmadığını bildiğinden, arzularını yerine getirmek için yakıcı bir telaşa kapılmaktadır. Abrantès düşesi *Anılar*'ında, gebe kadının çevresinin aşermeyi zorla özendirdiği bir vakayı çok eğlenceli bir şekilde betimlemiştir. Yazar gebeliği sırasında çevresindekilerin kendisine çok fazla ihtimam göstermesinden şikâyet eder.

> Bütün bu özen, bu uyarılar, ilk gebeliklere hemen her zaman eşlik eden tedirginliği, mide bulantısını, sinirsel rahatsızlıkları ve bin bir çeşit çileyi artırır. Ben bunu yaşadım... Bütün bunları, bir gün annemde akşam yemeği yerken o başlattı... 'Ah Tanrım' dedi, aniden çatalını bırakıp bana üzgün üzgün bakarak, 'Ah Tanrım, neye *aşerdiğini* sormayı unuttum'.
>
> 'Hiçbir şeye aşermiyorum,' diye yanıtladım.
>
> 'Hiçbir şeye aşermiyor musun?' dedi annem. 'Hiçbir şeye aşermiyorsun ha! Ama görülmemiş bir şey bu! Yanılıyor olmalısın. Dikkat etmediğin içindir. Kayınvalidenle konuşacağım bu meseleyi.'
>
> Ve her iki annem istişareye girişti. Ayrıca bir de Junot vardı, ona domuz kafalı bir çocuk yaparım korkusuyla her sabah bana 'Laure, neye aşeriyorsun bakalım?' diye soruyordu. Versailles'dan gelen görümcem de sorular korosuna katıldı... Yerine getirilmemiş arzuların yarattığı o kadar çok şekilsiz insan görmüştü ki saymakla bitmezdi... Sonunda ben de korkutmaya başladım kendimi... Kafamda sürekli en çok neyin hoşuma gideceğini sorguluyordum, aklıma hiçbir şey gelmiyordu. Nihayet bir gün, bir ananas pastili emerken, ananas harika bir şey olmalı diye düşündüm... Bir kez kendimi ananas için *aşerdiğime* inandırdıktan sonra, ilkin çok canlı bir arzu duydum, daha sonra Corcelet ananasın mevsimi olmadığını söyleyince giderek arttı bu arzu. İşte o zaman insanı kudurtan ve doyurulmadığında sizi ölme noktasına götüren o acılı arzuyu deneyimledim.
>
> (Junot, birçok girişimden sonra nihayet Mme Bonaparte'tan bir ananas bulur. Abrantès düşesi ananası sevinçle karşılar ve doktor sabah yemesini söy-

lediği için, bütün geceyi onu koklayıp ona dokunarak geçirir. Sonunda Junot ananası hazırlayıp getirince):

Tabağı kendimden uzaklaştırdım. 'Hay Allah... Neyim var bilmiyorum, ananas yiyemeyeceğim.' Junot burnumu o lanet tabağın içine soktu, bunun üzerine ananas yiyemeyeceğimi kesin bir biçimde ifade ettim. Onu alıp götürmesi yetmedi, pencereleri açmam, saniyesinde tiksindiğim o korkunç kokuyu yok etmek için odama kokular sıkmam gerekti. En tuhafı da o günden beri kendimi zorlamadan hiç ananas yiyememiş olmam...

En marazî davranışları sergileyen kadınlar, çok fazla ilgilenilen ya da kendileriyle çok fazla meşgul olanlardır. Gebelik sınavını en kolay geçenler ise bir yandan kendilerini tümüyle yumurtlama işlevine adayan ev hanımları, öte yandan da bedenlerindeki maceralardan çok fazla büyülenmeyen ve onları kolayca atlatma cesaretini gösteren erkeksi kadınlardır. Madam de Staël gebeliğini bir sohbeti sürdürdüğü kadar kolay geçirir.

Gebelik ilerledikçe anneyle cenin arasındaki ilişki değişir. Cenin anne karnına sağlam bir şekilde yerleşmiş, iki organizma birbirine uyum sağlamıştır ve ikisi arasında, kadının yeniden dengeye kavuşmasına izin verecek biyolojik alışverişler başlamıştır. Kadın artık tür kendisine sahipmiş gibi hissetmez. Tersine, karnındaki meyvenin sahibi olan kendisidir. İlk aylarda, içinde gizlice sürmekte olan çalışmanın yıprattığı herhangi bir kadındır o, daha sonraysa açıkça bir annedir ve bitkinliği şanının öbür yüzünü oluşturur. Çektiği güçsüzlük belirginleştikçe bir mazeret haline gelir. İşte o zaman, birçok kadın gebelikte büyük huzur bulur. Kendisini doğrulanmış hisseder; öteden beri kendini gözlemlemekten, bedenini izlemekten tat almıştır, ama toplumsal görevleri gereği, çok da fazla hoşnutluk duyarak onunla ilgilenmeye cesaret edememiştir. Şimdiyse buna hakkı vardır, kendi rahatı için yaptığı her şeyi aynı zamanda da çocuğu için yapmaktadır. Ondan artık ne çalışması istenmektedir ne de çaba harcaması, dünyanın geri kalanı için tasalanması gerekmemektedir, beslediği gelecek düşleri şimdiki âna anlam kazandırmaktadır, kendini yaşamaya bırakmaktan başka bir şey yapmak zorunda değildir: Tatildedir. Varoluşunun nedeni orada, karnının içindedir ve ona mükemmel bir doluluk duygusu verir. Hélène Deutsch'un aktardığı örneklerden birinde bir kadın şöyle der: "Kışın sürekli yanan, sadece size özel, tümüyle sizin istencinize tabi olan küçük bir soba gibi. Yazın da durmaksızın akan serin bir duş sanki. Orada, içinizde." Doygunluk içindeki kadın ayrıca "ilginç" olduğunu hissetmenin tatminini de yaşamaktadır. Bu, ergenliğinden beri onun en büyük arzusu olmuştur. Eş olarak, erkeğe bağımlı olmanın acısını yaşamıştır, oysa şimdi cinsel nesne ve hizmetkâr değil, türün cisimleşmiş hali, yaşam ve sonsuzluk vaadidir. Çevresi ona saygı duyar, kaprisleri bile kutsal bir niteliğe bürünür. Gördüğümüz gibi, onu kimi "aşermeler" icat etmeye yüreklendiren de budur. "Gebelik kadına, başka koşullarda saçma gelecek edimleri makul görme imkânı sunar," der Hélène Deutsch. Karnında başka bir başkasının bulunmasıyla doğrulanmış olan kadın, nihayet kendisi olmanın

tam zevkine varmaktadır. Colette, *L'Étoile Vesper*'de [*Çoban Yıldızı*] gebeliğinin bu evresini betimlemiştir.

> Yüklü dişilerin cennet mutluluğu sinsice, aheste aheste her yanımı kaplıyordu. Artık hiçbir hastalığın, hiçbir mutsuzluğun bağımlısı değildim. Bu korunmayı hangi bilimsel veya gündelik deyimle adlandırmalı; büyük bir esenlik duygusu mu, mırıl mırıl olmak mı? Tüm benliğimi kaplamış olmalı ki onu hiç unutmuyorum... Hiçbir zaman dile getirmediği şeyin suskunluğu insanı yoruyor, benim durumumda meyvemi hazırlarken tadına vardığım gurur ve bayağı görkem halinin suskunluğu... Her akşam, yaşamımın güzel dönemlerinden biriyle biraz vedalaşıyordum. Onu özleyeceğimi çok iyi biliyordum. Ancak, neşe, mırıl mırıllık, esenlik duygusu her şeyi bastırıyordu; üzerimde yalnızca o tatlı hayvansallık, artan ağırlığımın verdiği rehavet ve şekillendirmekte olduğum yaratığın sessiz çağrıları hüküm sürüyordu.
>
> Altıncı, yedinci ay... İlk çilekler, ilk güller. Gebeliğimi uzun süren bir şenlikten başka türlü adlandırabilir miyim? Sonun boğucu sıkıntıları unutulur, ama uzun süren o biricik şenlik unutulmaz. Ben onunla ilgili hiçbir şeyi unutmadım. Özellikle beklenmedik zamanlarda uykunun beni ele geçirdiğini ve tıpkı çocukluğumda olduğu gibi yerde, çimenlerin ya da ısınmış toprağın üstünde uyuma gereksiniminin her yanımı yeniden sardığını hatırlıyorum. Biricik 'aşerişim', sağlıklı aşerişim.
>
> Sonlara doğru, çalıntı bir yumurtayı sürükleyen bir sıçana benziyordum. Kendime bile bunaltıcı geliyordum ve kimi zaman yatacak mecalim olmuyordu... O kadar yük, o kadar yorgunluk, uzun süren şenliğimi henüz kesintiye uğratmıyordu. Büyük bir ayrıcalıklar ve özen kalkanı üzerinde taşıyorlardı beni...

Colette bir erkek arkadaşının bu mutlu gebeliği "erkek gebeliği" olarak adlandırdığını söyler bize. Gerçekten de o, gebeliğinin içinde boğulmadığından onu yiğitçe taşıyan kadın tipinin bir örneği gibidir. Gebeliği sırasında yazarlık çalışmalarını da sürdürmektedir. "Önce bebek geldiğini belli etti, sonra ben dolmakalemimin kapağını tepesine geçirdim."

Başka kadınlar daha çok ağırlaşır, yeni kazandıkları önemin tadını sonsuza dek çıkarırlar. Biraz yüreklendirildiklerinde erkek efsanelerini benimserler. Zihnin açık görürlüğünün karşısına Yaşam'ın doğurgan gecesini, açık bilincin karşısına iç dünyanın gizemlerini, kısır özgürlüğün karşısına tüm olgusallığı içinde karşımızda duran o karnın ağırlığını çıkarırlar. Geleceğin annesi kendini humus ve toprak, kaynak, kök gibi hisseder; uykuya daldığında uykusu, içinde dünyaların mayalandığı kaosun uykusu gibidir. Kendisini daha da çok unutup, özellikle de içinde büyüyen yaşam hazinesinin büyüsüne kapılan kadınlar da vardır. Cécile Sauvage, *L'Âme en bourgeon* [*Tomurcuklanan Ruh*] adlı kitabındaki şiirlerde bunu dile getirir:

> Gündoğumu nasıl ovanınsa, sen de öyle benimsin
> Dört bir yanını saran sıcacık yün örtü yaşamım,

Üşüyen kollarının ve bacaklarının gizlice büyüdüğü içinde.

Daha ilerideyse şöyle der:

Ey korku içinde pamuklara sardığım
Çiçeğime ilişmiş tomurcuklanan küçük ruh
Yüreğimin bir parçasından yüreğini biçimlendiriyorum
Ey benim pamuktan meyvem, minicik nemli dudaklar.

Kocasına yazdığı bir mektupta da şunları söyler:

Çok komik, sanki minicik bir gezegenin oluşumuna tanıklık ediyormuşum ve onun kırılgan küresini yoğuruyormuşum gibi geliyor. Yaşamın hiç bu kadar yakınında olmamıştım. Bitkileri ve özsularıyla birlikte toprağın kız kardeşi olduğumu hiç bu kadar açık hissetmemiştim. Ayaklarım toprağa, canlı bir hayvana basar gibi basıyor. Flüt sesleriyle, uykusundan uyanmış arılarla, çiyle dolu günü düşlüyorum, çünkü o içimde tepişiyor ve kıpraşıyor. Bu tomurcuklanan ruhun, yüreğimde nasıl bir bahar serinliği ve gençlik uyandırdığını bir bilsen. Düşün ki o ruh Pierrot'nun çocukluk ruhu ve varlığımın karanlıklarında onunkilere benzeyen iki kocaman sonsuz bakışlı göz yaratmakta.

Buna karşılık, süsüne aşırı düşkün olan ve kendilerini esasen erotik nesne olarak kavrayan, kendilerini bedenlerinin güzelliğinde seven kadınlar şekilsizleştiklerini, çirkinleştiklerini, arzu uyandırmaya muktedir olmadıklarını gördüklerinde acı çekerler. Gebelik onlara kesinlikle bir şenlik ya da zenginleşme gibi değil, kendi benliklerinin eksilmesi gibi görünür.

Başka örneklerin yanı sıra, Isadora Duncan'ın *Ma vie* [*Hayatım*] adlı kitabında şunları okuruz:

Bebek artık varlığını hissettiriyordu... Güzelim mermer vücudum gevşiyor, paramparça oluyor, şekilsizleşiyordu... Deniz kıyısında yürürken, kimi zaman fazladan bir güç ve dinçlik duyuyordum ve bazen kendi kendime bu küçücük yaratık benim, sadece benim olacak diyordum, ama başka günler... tuzağa düşürülmüş zavallı bir hayvan olduğum izlenimine kapılıyordum... Umut ve umutsuzluk arasında gidip gelerek sık sık gençliğimdeki uzun seyahatleri, avare gezintileri, sanatsal keşifleri düşünüyordum. Bunların tümü eski bir önsözden ibaretti, sonu bebek beklemeye varan bir sis perdesi içinde yitip gitmişlerdi, bu ise alelade köylü kadınların bile erişebileceği bir başyapıttı... Bin bir çeşit korkunun esiri olmaya başlamıştım. Kendi kendime boş yere, bütün kadınların çocuğu var diyordum. Doğal bir şeydi bu ama yine de korkuyordum. Neden korkuyordum peki? Elbette ölümden değil, hatta acıdan bile değil, tanımadığım bir şeye karşı duyduğum tanımadığım bir korkuydu bu. Şaşkın gözlerimin bakışları altında vücudum giderek daha da şekilsizleşiyordu. Gençliğimin zarif superisi hatları neredeydi? İhtiraslarıma, şöhretime ne olmuştu? Çoğu kez kendime rağmen, sefil ve yenilmiş hissediyordum kendimi. Yaşamla, o devle sürdürülen mücadele eşitsizdi, ama ardından, doğacak olan çocuğu düşünüyordum ve bütün hüznüm yok oluyordu.

Geceleri o zalim bekleyiş saatleri. Anne olmanın görkeminin bedeli ne kadar ağır!...

Gebeliğin son evresinde, anneyle bebek birbirinden ayrılmaya başlar. Bebeğin ilk hareketini, dünyanın kapısına, onu dünyadan ayırarak çevreleyen karnın duvarına atılan o tekmeyi kadınlar farklı biçimlerde hissederler. Bazıları özerk bir yaşamın varlığını ilan eden bu işareti hayranlıkla karşılar, kimileri ise o anda tiksinti içinde, kendisinin yabancı bir bireyi taşıyan kese olduğunu düşünür. Cenin ile anne bedeni arasındaki birlik yeniden bozulur. Rahim aşağı düşer, kadın bir basınç ve gerilme duygusu duyar, solunum güçlükleri çeker. Bu kez ona sahip olan, belirsiz bir tür değil, doğacak olan o bebektir. O âna dek sadece bir imge, bir umuttur çocuk, şimdi ise bütün ağırlığıyla vardır. Onun gerçekliği yeni sorunlar yaratır. Her geçiş kaygı vericidir, ama doğum özellikle ürkütücü görünmektedir. Kadın gebeliğinin sonuna yaklaştıkça, bütün çocukluk korkuları yeniden canlanır. Şayet bir suçluluk duygusunun sonucu olarak annesi tarafından lanetlendiğine inanıyorsa, kendini öleceğine ya da bebeğinin öleceğine inandırır. Tolstoy *Savaş ve Barış*'taki Lisa'nın kişiliğinde, doğumu ölüme mahkûm olmak olarak gören o çocuksu kadınların bir örneğini canlandırmıştır ve Lisa gerçekten de ölür.

Doğum yapmak, duruma göre çok farklı niteliklere bürünür. Anne, hem kendi benliğinin çok değerli bir parçası olan tenden hazineyi karnında tutmak ister hem de tedirgin edici bir varlıktan kurtulmak. Düşünü nihayet elleriyle tutmak istemektedir, ama bu maddeselleşmenin yaratacağı yeni sorumluluklardan korkar. Bu arzulardan biri üstün gelebilir, ama çoğu kez kadın bölünür. Ayrıca çoğu kez de kadın bu kaygı verici sınava kararlılıkla yaklaşmaz. Kendine ve çevresine –annesine, kocasına– bu sınavdan yardım almadan geçeceğini kanıtlamak ister, ama aynı zamanda da maruz bırakıldığı acılar için dünyaya, yaşama, yakınlarına kin duymaktadır ve bunu göstermek için edilgen bir davranış içine girer. Bağımsız kadınlar –yaşlıca ve erkeksi kadınlar– doğumun hemen öncesinde, hatta doğum sırasında etkin bir rol oynamaya kararlıdır, çok fazla çocuksu olanlar ise kendilerini edilgen bir biçimde ebeye ya da annelerine teslim ederler. Kimisi bağırmamayı gurur meselesi yapar, başkaları her tür tavsiyeyi reddeder. Genel olarak şu söylenebilir: Bu krizde kadınlar genel olarak dünya, özel olarak da annelikleriyle ilgili gizli duygularını dile getirirler. Sabırlı, mütevekkil de olabilirler, buyurgan, isyankâr, durgun, gergin de... Bu psikolojik yatkınlıkların doğumun süresi ve güçlüğü üzerinde muazzam bir etkisi vardır (Kuşkusuz bunlar ayrıca salt organik etkenlere de bağlıdır). Asıl dikkat çekici olan ise kadının –kimi evcil dişi hayvanlar gibi–, doğanın onu yargılı kıldığı işlevi yerine getirirken normal olarak yardıma gereksinim duymasıdır. Katı töreli köylü kadınlar ve durumlarından utanan bekâr anneler kendi başlarına doğum yaparlar, ama yalnız olmaları çoğu kez çocuğun ölümüne ya da annenin tedavi edilemeyecek bir hastalığa yakalanmasına yol açar. Kadınlık yazgısını gerçekleştirmeyi tam da sonuna erdirdiği anda, kadın yine bağımlıdır. Bu ayrıca insan türünde, doğayla yapay

olanın hiçbir zaman ayrıştırılamayacağını kanıtlar. Doğal olarak, kadın bireyin çıkarıyla türün çıkarı arasındaki çatışma öylesine keskindir ki çoğunlukla ya annenin ya bebeğin ölümüyle sonuçlanır. Geçmişte o kadar sık görülen bu kazaları önemli ölçüde azaltan –ve hatta neredeyse ortadan kaldıran–, insanın tıbbî ve cerrahî müdahaleleridir. Anestezi yöntemleri Kutsal Kitabın "Acılar içinde doğuracaksın" sözünü yalanlama yolundadır. Amerika'da yaygın olarak kullanılan bu yöntemler Fransa'da da yayılmaya başlamıştır ve Mart 1949'da çıkartılan bir kararname, İngiltere'de bunların kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir.[13]

Bu yöntemlerin kadını tam olarak hangi acılardan koruduğunu kestirmek kolay değildir. Doğumun kimi zaman yirmi dört saatten uzun sürmesi, kimi zamansa iki-üç saatte tamamlanması herhangi bir genellemede bulunmayı olanaksız kılmaktadır. Kimi kadınlar için doğum yapmak büyük bir ıstıraptır. Isadora Duncan da bunlardan biridir: Gebeliğini kaygı içinde yaşamıştır ve kuşkusuz psikolojik dirençler doğum sancılarını ağırlaştırmıştır. Şöyle yazar Duncan:

> İspanyol Engizisyonu hakkında kim ne isterse söylesin, doğum yapmış hiçbir kadın ondan korkamaz. Doğum yapmakla karşılaştırıldığında çocuk oyuncağıydı Engizisyon. Aralıksız, dur durak bilmeyen, acımasız bir görünmez ve zalim cin pençelerini geçirmişti bana, kemiklerimi ve sinirlerimi paralıyordu. Bu tür acıların çabuk unutulacağı söylenir. Buna karşı söyleyebileceğim tek şey, çığlıklarımı ve inlemelerimi yeniden duymak için gözlerimi kapatmamın yettiği.

Tam tersine bazı kadınlar doğumun, dayanılması görece kolay bir sınav olduğunu düşünür. Az sayıda kadın ise doğumdan duyumsal bir haz duyar.

> Öylesine cinsel bir varlığımdır ki doğum yapmak bile benim için cinsel bir edimdir," diye yazar bir kadın.[14] "Çok güzel bir 'Hanım' bakıyordu bana. Beni yıkar, iğnelerimi yapardı. Bu bile beni tümüyle uyarmaya ve sinirlerimin ürpermesine yetiyordu.

Doğum yaparken yaratıcı bir güç hissettiğini söyleyen kadınlar da vardır. Gerçekten de gönüllü ve üretici bir iş gerçekleştirmişlerdir, ama tam tersine birçok kadın da kendisini edilgen, işkence altında, acı çeken bir araç gibi hissetmiştir.

---

13 Bazı feminizm karşıtlarının, doğum yaparken çekilen acıların ortadan kaldırılması karşısında, doğa ve İncil adına infial içinde olduklarını daha önce söylemiştim. İddiaya göre bu acılar, annelik "içgüdüsü"nün kaynaklarından birini oluştururmuş. Bu düşünce H. Deutsch'u da ayartmış gibi görünüyor; şöyle demektedir yazar: Anne doğumun bütün yükünü çekmediği zaman, çocuk kendisine verildiğinde onu derinden sahiplenmez; bununla birlikte, aynı boşluk ve yabancılık duygusunun acılı doğum yapmış olan kadınlarda da görüldüğünü kabul etmektedir ve bütün kitabı boyunca anne sevgisinin bir içgüdü değil, bilinçli bir duygu ve tutum olduğunu savunur. Bu duygu ille de gebeliğe bağlı değildir; ona göre bir kadın, evlat edindiği bir çocuğu, kocasının ilk karısından olan çocuğunu vb. anaç bir biçimde sevebilir. Bu çelişki besbelli ki yazarın kadını mazoşizme yargılı görmesinden ileri gelmektedir ve bu savı onu, kadınların acılarına büyük değer atfetmek zorunda bırakmaktadır.

14 Stekel'in itiraflarını derlediği ve bizim de kısmen özetlediğimiz örnek.

Annenin yeni doğmuş bebekle ilk ilişkileri de aynı biçimde değişkendir. Bazı kadınlar doğumdan sonra bedenlerinde hissettikleri o boşluktan acı çekerler. Hazineleri çalınmış gibi gelir onlara.

Cécile Sauvage şunları yazar:

Sözsüz kalmış arı kovanıyım
Arılarının uçup gittiği,
Artık getiremiyorum gagama doldurup
Kırılgan bedenini besleyecek kanımı.
Varlığım, kapatılmış bir ev sanki
İçinden ölü çıkarılmış.

Başka bir yerde şöyle der:

Artık değilsin sadece benim. Kafan
Şimdiden kurguluyor başka gökleri.

Ve ayrıca:

Doğdu, yitirdim genç sevgilimi
Artık o doğdu yalnızım. Duyuyorum
İçimde kanımın korkunç boşluğunu.

Bununla birlikte, her genç anne aynı zamanda şaşkın bir merak içindedir. Kendi içinde oluşmuş, kendinden çıkmış bir varlığı görmek, tutmak garip bir mucizedir. Ama yeryüzüne yeni bir varoluş fırlatan bu olağanüstü olayda annenin payı tam olarak nedir? Kendisi bunu bilmez. O olmasa bu yeni varlık da olmazdı, ama yine de onu tam kavrayamaz. Onu dışarıda, kendisinden koparılmış olarak görmek şaşkınlık dolu bir hüzün verir. Ve hemen her zaman da bir düşkırıklığı... Kadın onun, kendi elinin olduğu kadar kesin bir biçimde *kendisinin* olduğunu hissetmek ister. Ne var ki bebeğin hissettiği her şey onun kendi içinde kapalıdır; saydam değildir, nüfuz edilemez, ayrı bir varlıktır. Kabul bile edemez onu, çünkü tanımıyordur, gebeliğini o olmadan yaşamıştır. Bu küçük yabancıyla hiçbir ortak geçmişleri yoktur, kendisinin hemen ona aşina olacağını ummuştur ama hayır, yeni gelmiş biridir o ve onu karşılayışındaki kayıtsızlık anneyi hayrete düşürür. Gebelik düşleri boyunca bir imgedir o, sonsuzdur ve anne zihninde gelecekteki anneliğini yaşamıştır. Şimdiyse küçücük bir sonlu bireydir ve gerçekten buradadır, olumsal, kırılgan, talepkâr bir biçimde vardır. Nihayet gerçekten orada olmasının verdiği sevinç, sadece bundan ibaret olmasının getirdiği üzüntüyle karışır.

Birçok genç anne, bebeğiyle ayrılığın ötesindeki mahrem bir hayvansal ilişkiyi süt verirken yaşar. Emzirmek, gebeliğinkinden daha da tüketici bir yorgunluktur ama emziren kadına, gebeyken tadına vardığı "tatil", huzur, tamlık halini sürdürme imkânı verir.

Colette Audry, kadın kahramanlarından birisiyle ilgili olarak şöyle der:[15] "Bebek süt emerken başka yapacak hiçbir şey yoktu ve bu saatlerce sürebiliyordu,

15 *On joue perdant*.

daha sonra ne olacağını bile düşünmüyordu. Kocaman bir arı gibi yapıştığı memeden ayrılmasını beklemekten başka yapacak bir şey yoktu."

Ama süt veremeyen kadınlar da vardır ve ilk saatlerin şaşkın ilgisizliği, bebekle somut bağlar kuramadığı sürece bu kadınlarda devam eder. Örneğin kızını emzirmesi mümkün olmayan Colette için de bu geçerlidir. İlk annelik duygularını her zamanki içtenliğiyle şöyle betimler yazar:[16]

> Sonrası, dışarıdan gelmediği halde eve giren yeni bir kişiyi seyre dalmadır... Bu seyre yeterince sevgi katıyor muydum? Buna olumlu yanıt vermeye cüret edemem. Elbette şaşkınlık duymaya devam ediyordum, hâlâ da ediyorum. Bu şaşkınlığım, yeni doğmuş bir bebeğin barındırdığı mucizelerin hepsine birden yönelmişti: saydamlığı pembe karidesin bombeli kabuğunu andıran tırnakları, toprağa değmeden bize gelmiş olan ayaklarının tabanları... Yanaklarına doğru inmiş, yeryüzü manzaralarıyla gözün mavimsi düşü arasındaki tüy gibi hafif kirpikleri... Henüz yarılmış, tam anlamıyla dudak dudağa bitişmiş, iki çenetli bademi andıran küçücük cinsel organı... Ama kızıma gösterdiğim bu titizce hayranlığı sevgi olarak adlandırmıyor, öyle olduğunu hissetmiyordum. Gözetliyordum onu... Yaşamımın o kadar uzun süredir beklediği gösteriler karşısında, gözü kamaşmış annelerin duyduğu titiz özeni ve hevesi duymuyordum. Peki, ikinci ve daha güç olan ihlalin işareti ne zaman bahşedilecekti bana? Kabul etmek zorunda kaldım ki kimi uyarıların, kaçamak kıskançlık patlamalarının, sahte hatta gerçek önsezilerin, alçakgönüllü alacaklısı olduğum bir yaşamı düzenlemenin gururunun, başkasına alçakgönüllülük dersi vermenin biraz kalleşçe farkındalığının toplamı, beni sonunda olağan bir anne haline getirmişti. Yine de ancak o büyüleyici dudaklarda anlaşılır bir dil çiçeklendiğinde; bilgi, muziplik ve hatta şefkat, sıradan bir bebeği bir kız, bir kızı da benim kızım haline getirdiğinde yatıştım.

Ayrıca yeni sorumluluklarından ürken pek çok anne de vardır. Gebelikleri boyunca yalnızca tenlerine teslim olmaları gerekmiştir, onlardan hiçbir inisiyatif almaları beklenmemiştir. Oysa şimdi karşılarında, kendi üzerlerinde hak sahibi olan bir kişi vardır. Kimi kadınlar hastanede, henüz neşeli ve tasasızken, bebeklerini neşe içinde okşar ama evlerine döndükleri andan itibaren onu bir yük olarak görmeye başlarlar. Emzirmek bile hiçbir sevinç vermez, tersine göğüslerinin bozulmasından korkarlar; göğüslerinin çatladığını, memelerinin ağrıdığını hissettikçe hınç duyarlar; bebeğin ağzı onları yaralar. Bebek tüm güçlerini, yaşamlarını, mutluluklarını soğuruyormuş gibi gelir. Onlara ağır bir kölelik yaşatmaktadır, üstelik artık bir parçaları da değildir. Bir zorba gibi görünür onlara; tenlerini, özgürlüklerini, tüm benliklerini tehdit eden bu küçük yabancı bireyi düşmanlıkla izlerler.

İşin içine başka birçok etken de girer. Kadının annesiyle ilişkileri hâlâ tüm önemini korumaktadır. H. Deutsch, annesi kendisini görmeye her geldiğinde

16 Colette, *L'Étoile Vesper*.

sütü kesilen genç bir annenin örneğini verir. Genç kadın çoğu kez başkalarından yardım istemektedir, ama bebeğe başkasının bakmasını da kıskanır ve çocuğuna karşı hırçınlaşır. Bebeğin babasıyla ilişkilerinin, babanın çocuğa karşı beslediği duyguların da çok büyük etkisi vardır. Bir dizi ekonomik, duygusal neden çocuğu ya bir yük, bir ayak bağı ya da bir kurtuluş, bir mücevher, bir güvence haline getirir. Düşmanlığın, kendini aşırı ihmal ya da kötü davranış olarak gösteren açık bir nefret haline geldiği durumlar da vardır. Görevlerinin bilincinde olan anne, bu düşmanlık duygusuna çoğunlukla karşı koyar. Bu duygusundan, çeşitli kaygıların doğmasına yol açan bir pişmanlık duyar; bu kaygılarsa beraberinde gebelik vesveselerinin sürmesini getirir. Çocuklarına kötülük edecekleri takıntısı içinde yaşayan ya da başlarına çok kötü kazalar geleceğini hayal eden annelerin, onlara karşı bastırmaya çalıştıkları bir düşmanlık duyduklarını bütün psikanalistler kabul eder. Öyle ya da böyle, asıl dikkat çekici olan ve bu ilişkiyi başka bütün insan ilişkilerinden ayıran şey, başlarda çocuğun kendisinin hiçbir müdahalesinin olmamasıdır. Gülümsemelerinin, geveledigi sözcüklerin, annesinin onlara yüklediğinden başka bir anlamı yoktur. Annesine sevimli, biricik ya da sıkıcı, sıradan, tiksinç gelmesi, kendisine değil annesine bağlıdır. Çocuktan, onları kendilerinden çekip çıkaracak bir arkadaşlık, bir sıcaklık, bir heyecan beklemiş olan soğuk, doyumsuz, melankolik kadınların her zaman derin bir düşkırıklığı yaşaması bu yüzdendir. Ergenlik, cinselliğe giriş, evlilik gibi bir "geçiş" olan annelik de dışsal bir olayın yaşamlarını yenilemesini ya da doğrulamasını uman kişilerde hırçın bir düşkırıklığı yaratabilir. Sofya Tolstoy'da karşılaştığımız duygu budur. Anılarında şöyle yazar:

> Bu dokuz ay yaşamının en korkunç aylarıydı. Onuncu aya gelince, ondan hiç söz etmeyelim daha iyi.

Güncesine sıradan bir sevinci not düşmek için boşuna uğraşır. Okuru çarpan, hüznü ve sorumlulukları karşısında duyduğu korkudur.

> Her şey tamamlandı. Doğum yaptım, payıma düşen acıları çektim, yeniden ayağa kalktım, şimdi yavaş yavaş yaşama geri dönüyorum, çocuğa ve özellikle de kocama ilişkin olarak duyduğum sürekli bir korku ve kaygıyla birlikte. İçimde bir şey kırıldı. Bir şey bana sürekli acı çekeceğimi söylüyor, bunun *aileme* karşı görevlerimi yerine getirememe korkusu olduğunu sanıyorum. Doğallığımı yitirdim, çünkü bir dişinin evlatlarına duyduğu o bayağı sevgiden ve kocamı abartılı bir biçimde sevmekten korkuyorum. İnsanın kocasını ve çocuklarını sevmesinin bir erdem olduğu söylenir. Bu düşünce bazen beni avutuyor... Analık duygusu ne kadar güçlü ve anne olmak bana ne kadar doğal geliyor. O Liova'nın çocuğu ve onu işte bu yüzden seviyorum.

Oysa kocasına, tam da onu sevmediği için o kadar sevgi gösterisinde bulunduğunu biliyoruz. Bu soğukluk, onun midesini bulandıran sarılmalar sonucunda doğan çocuğa da yansır.

K. Mansfield, kocasını içten seven ama onun okşayışlarına tiksinerek katlanan genç bir annenin duyduğu tereddütü anlatır. Çocuklarına hem şefkat duy-

maktadır hem de üzülerek tam bir kayıtsızlık olarak yorumladığı bir boşluk duygusu. Linda bahçede, yeni doğmuş bebeğinin yanına uzanmış, kocası Stanley'yi düşünmektedir.[17]

> Artık onunla evlenmişti, hatta onu seviyordu. Herkesin tanıdığı, her zamanki Stanley'yi değil, her akşam dua etmek için diz çöken çekingen, duyarlı, masum Stanley'yi. Ama talihsizlik şuradaydı ki... kendi Stanley'sini çok az görüyordu. Ortalığın pırıl pırıl olduğu, sakinliğin hüküm sürdüğü anlar da vardı, ama bunun dışında, her zaman alev almaya hazır bir evde, her gün batan bir gemide yaşadığı izlenimini taşıyordu. Ve tehlikenin göbeğinde hep Stanley vardı. Bütün zamanını onu kurtarmakla, ona bakmakla, onu yatıştırmakla ve başına gelenleri dinlemekle geçiriyordu. Kendisine kalan zamanı ise çocuk sahibi olma korkusuyla geçiriyordu... Çocuk sahibi olmanın kadınların ortak yazgısı olduğunu söylemek çok güzeldi. Ama doğru değildi bu. Örneğin kendisi bunun yanlış olduğunun kanıtıydı. Gebelikler onu paramparça etmiş, güçsüzleştirmiş, bezdirmişti. Ve dayanılması en güç olanı, çocuklarını sevmemesiydi. Öyleymiş gibi davranmaya değmezdi... Hayır, sanki o korkunç yolculukların her birinde soğuk bir rüzgâr içine işlemiş ve sonunda onu dondurmuştu, onlara verecek sıcaklığı kalmamıştı. Küçük oğlana gelince, işte o, allahtan annesine, Béryl'e aitti ya da kim isterse ona. Onu neredeyse hiç kollarında tutmamıştı. Ayaklarının dibinde yatıyor ve Linda için hiçbir şey fark etmiyordu. Gözlerini ona doğru indirdi... Gülümseyişinde öyle garip, o kadar beklenmedik bir şey vardı ki Linda da gülümsedi. Ama kendini toparladı ve çocuğa soğuk soğuk, 'Bebekleri sevmiyorum,' dedi. 'Bebekleri sevmiyor musun?' Ona inanamıyordu. 'Beni sevmiyor musun?' Kollarını aptalca annesine doğru uzatıyordu. Linda kendini çimenlere bıraktı. Büyük bir ciddiyetle, 'Neden hâlâ gülüyorsun?' dedi. 'Ne düşündüğümü bilseydin gülmezdin...' Linda o küçük yaratığın özgüvenine ne kadar da şaşırmıştı. Hadi ama, samimi ol. Duyduğu şey bu değildi; tümüyle farklı bir şeydi, öyle yeni, öylesine... Gözlerine yaşlar üşüşmüştü, çocuğa yumuşak bir sesle mırıldandı: 'Merhaba, benim tuhaf yavrum'...

Bütün bu örnekler annelik "içgüdüsü" diye bir şey olmadığını göstermeye yeter. En azından bu sözcük insan türü için geçerli değildir. Annenin tutumunu belirleyen, içinde bulunduğu durumun bütünü ve onu nasıl üstlendiğidir. Gördüğümüz gibi bu da son derece değişkendir.

Bununla birlikte, şu da bir gerçektir ki koşullar özellikle elverişsiz değilse, anne çocukla zenginleşecektir.

C. Audry genç bir anneyle ilgili olarak şöyle yazar:

> Kendi varoluşunun gerçekliğinin bir yanıtı gibiydi... Onun sayesinde her şeye ve en başta da kendisine tutunuyordu.

Bir diğerine de şu sözleri söyletir:

17 *Sur la baie* [*Koyda*].

> Kollarıma, göğsüme, dünyanın en ağır şeyiymiş gibi, gücümün sınırlarını zorlayarak çöküyordu. Gecenin sessizliğinde beni toprağa gömüyordu. Aniden dünyanın bütün yükünü omuzlarıma bindirmişti. Onu tam da bunun için istemiştim. Ne var ki ben fazla hafiftim.

Anne olmaktan çok "kuluçka makinesi" olan kimi kadınlar çocuk sütten kesilir kesilmez, hatta doğar doğmaz ona olan ilgisini yitirir ve yeni bir gebelikten başka bir şey istemez. Buna karşılık birçok kadın tersine, çocuğa ancak bedeninden ayrıldığında sahip olduğunu hisseder. O artık kendi benlerinin belirsiz bir parçacığı değil dünyanın bir parçasıdır, bedenlerine gizlice dadanmış bir varlık olmaktan çıkmıştır; görülebilir, dokunulabilirdir artık. Doğum melankolisinden sonra Cécile Sauvage, sahiplenici anneliğin sevincini dile getirir:

> Küçük sevgilim, işte buradasın
> Anneciğinin kocaman yatağındasın.
> Seni kucaklayabilir, öpebilirim,
> O güzelim geleceğini tartabilirim;
> Merhaba, benim minicik,
> Kandan, sevinçten ve çıplak tenden heykelim,
> Küçük *suretim*, coşkum benim...

Kadının çocuğu mutlulukla penisin eşdeğeri olarak gördüğü defalarca söylenmiştir. Tümüyle yanlıştır bu. Gerçekte yetişkin erkek, penisini olağanüstü bir oyuncak olarak görmekten vazgeçmiştir. Cinsel organı onun gözünde, sahip olmasını sağladığı arzu nesnelerinin değerini korur. Aynı biçimde yetişkin kadın da erkeğin ele geçirdiği avı kıskanır, onu ele geçirmesini sağlayan aleti değil. Çocuk, erkeğin sarılmalarının doyurmadığı bu saldırgan cinselliği tatmin eder. Kadının erkeğe sunduğu, ama erkeğin kendisi için olamadığı o sevgilinin türdeşidir o. Elbette tam bir eşdeğerlilik söz konusu değildir: Her ilişki özgündür, ama anne çocukta –erkek âşığın sevgilisinde bulduğu türden– bir tensel bütünlük duygusu bulur ve bu, teslim olunarak değil egemen olunarak yaşanan bir duygudur. Kadın çocukta, erkeğin kadında aradığı şeyi ele geçirir: Onun avı, kendi *sureti* ve hem doğa hem bilinç olan bir başka. Tüm doğayı kendinde cisimleştirir bu başka. C. Audry'nin kadın kahramanı çocuğunda ne bulduğunu şöyle dile getirir:

> Benim parmaklarım için (yaratılmış –*Ç.n.*) olan, bütün küçük kedilerin, bütün çiçeklerin vaadini yerine getiren ten...

Bebeğin teninde kadının küçük bir kızken anne teninde, daha sonra ise bütün dünyada aradığı o yumuşaklık, o gevşek esneklik vardır. Bitkidir o, hayvandır, gözlerinde yağmurlar ve ırmaklar, göğün ve denizin mavisi vardır. Tırnakları mercan, saçları ipeksi bir bitkidir; canlı bir taşbebektir, bir kuş, bir kedi yavrusudur. "Çiçeğim, incim, civcivim, kuzum..." diye mırıldanır anne; bunlar âdeta bir erkek âşığın kullandığı sözcüklerdir ve tıpkı bir erkek âşık gibi anne de iyelik sıfatını açgözlü bir biçimde kullanır. Aynı mülk edinme biçimlerinden yararlanır: okşayışlar, öpücükler. Çocuğu bedenine yapıştırır, kollarının, yatağı-

nın sıcaklığıyla sarmalar. Kimi zaman bu ilişkiler bariz bir cinsel nitelik taşır. Örneğin Stekel'in derlediği ve benim daha önce aktarmış olduğum itirafta şunları okuruz:

> Oğlumu emziriyordum, ama zevk almadan, çünkü bebek büyümüyordu ve ikimiz de zayıflıyorduk. Bunun benim için cinsel bir yanı vardı ve ona mememi verdiğimde bir utanç duygusu yaşıyordum. O küçük sıcak bedeni kendi bedenime sıkı sıkı yapıştırdığımda duyduğum, tapınılası bir histi; minik elleri bana değdiğinde ürperiyordum... İçimdeki bütün sevgi kendi benimden kopuyor, ona doğru akıyordu... Bebek çok sık benimle oluyordu. İki yaşındayken, beni yatakta gördüğünde yatağa doğru emekliyor ve üstüme çıkmaya çalışıyordu. Memelerimi küçük elleriyle okşuyor, parmağını daha da aşağılara kaydırmak istiyordu; bundan o kadar haz alıyordum ki onu göndermek bana çok zor geliyordu. Pek çok kez, penisiyle oynama isteğiyle mücadele etmek zorunda kaldım...

Çocuk büyüyünce annelik yeni bir biçime bürünür. Başlangıçta yalnızca "herhangi bir bebek"tir, sadece genelliği içinde vardır. Yavaş yavaş bireyselleşir. Çok fazla buyurgan ya da tensel olan kadınlar o zaman bebeğe karşı soğuklaşırlar, Colette gibi başka kimi kadınlarsa tersine, ona o noktada ilgi duymaya başlarlar. Annenin çocukla ilişkisi giderek karmaşıklaşır. Çocuk bir surettir ve anne kendini tümüyle onda yabancılaştırmaya yeltenir, ama o özerk bir öznedir, dolayısıyla başkaldırır. O gün için yakıcı bir gerçekliği vardır, ama geleceğin hayali bir ergeni, yetişkinidir; bir servet, bir hazinedir. Ama aynı zamanda bir yük, bir zorbadır. Annenin onda bulabileceği sevinç cömertlikten duyulan bir sevinçtir; hizmet etmekten, vermekten, C. Audry'nin betimlediği anne gibi mutluluk yaratmaktan hoşlanması gerekmektedir:

> Dolayısıyla kitaplardaki gibi mutlu bir çocukluk geçiriyordu, ama bu çocuklukla kitaplardaki çocukluğun ilişkisi, gerçek güllerle kartpostallardaki güllerin ilişkisine benziyordu. Ve onun bu mutluluğu tıpkı onu beslediğim süt gibi benden geliyordu.

Âşık kadın gibi anne de gerekli olduğunu hissetmekten büyülenir, karşıladığı taleplerle doğrulanır, ama anne sevgisinin zorluğu da büyüklüğü de karşılıklılık içermemesinden gelir. Kadının karşısında bir erkek, bir kahraman, bir yarı tanrı değil, kırılgan ve olumsal bir bedene gömülü, oluşmaya çabalayan küçük bir bilinç vardır. Çocuğun elinde hiçbir değer bulunmaz, dolayısıyla verebileceği bir değer de yoktur. Onun karşısında kadın yapayalnızdır, verdiği armağanlara hiçbir karşılık beklemez, onları gerekçelendirmek kendi özgürlüğüne kalmıştır. Bu cömertlik, erkekler tarafından usanmaksızın övgülerle ödüllendirilmeye layıktır elbette, ama Annelik dininin, her annenin örnek anne olduğunu ilan ettiği noktada aldatmaca başlar. Çünkü anne adanmışlığının tam bir sahicilik içinde yaşanması mümkündür, ama gerçekte böyle olduğu çok enderdir. Genellikle annelik narsisizm, özgecilik, düş, içtenlik, samimiyetsizlik, adanmışlık ve kinizm arasındaki garip bir uzlaşmadır.

Törelerimizin çocuğu içine attığı en büyük tehlike, onu eli kolu bağlanmış olarak teslim ettiğimiz annenin hemen her zaman doyumsuz bir kadın olmasıdır. Cinsel olarak ya frijittir ya da tatminsiz, toplumsal olarak kendini erkekten daha aşağı konumda hisseder, ne dünyaya ne de geleceğe tutunmuştur. Bütün bu yoksunlukları çocukla telafi etmeye çalışacaktır. Şimdiki durumunun kadının tam olarak gelişmesini ne kadar güç kıldığını, içinde ne kadar çok gizli arzuyu, isyanı, iddiayı, talebi barındırdığını anladığımızda, savunmasız çocukların ona teslim edilmesinin ne kadar ürkütücü olduğunu da anlarız. Davranışları, tıpkı oyuncak bebeklerini önce pışpışlayıp ardından onlara işkence ettiği günlerdeki gibi semboliktir, ama bu semboller çocuk için acı birer gerçek haline gelir. Çocuğuna dayak atan bir kadın sadece çocuğunu dövmüyordur, bir anlamda onu hiç dövmüyordur. Bir erkekten, dünyadan ya da kendisinden öç alıyordur, ama darbeleri yiyen çocuktur. Mouloudji, *Enrico*'da bu acı dolu yanlış anlaşılmayı hissettirmiştir. Enrico annesinin o kadar çılgınca vurduğu kişinin kendisi olmadığını çok iyi anlar; zaten hezeyanı geçtiğinde kadın da pişmanlık ve şefkatten hıçkırıklara boğulur. Enrico annesine hınç duymaz, ama bu darbeler yine de onu değişime uğratır. Aynı şekilde Violette Leduc'un *L'Asphyxie*'sinde [*Boğulma*] betimlenen anne, kızının karşısında zincirlerinden boşanırken kendisini baştan çıkarıp terk etmiş olan kişiden, aşağılamış ve yenilgiye uğratmış olan hayattan öç almaktadır. Anneliğin bu zalim yanı öteden beri bilinmektedir, ama ikiyüzlü bir edep anlayışıyla, üvey anne tipi yaratılarak "kötü anne" fikri zayıflatılmıştır; ölmüş bir "iyi anne"nin çocuğuna işkence eden kadın, babanın ikinci karısıdır. Madam de Ségur'un Madam Fichini suretinde bize betimlediği kadın, gerçekte örnek Madam de Fleurville'in tıpatıp eşi bir annedir. Jules Renard'ın *Poil de carotte*'undan [*Havuç Kafa*] bu yana, bu suçlama edebiyatı çoğalmıştır: *Enrico*, *L'Asphyxie*, S. De Tervagnes'nın *La Haine maternelle*'i [*Anne Nefreti*], Hervé Bazin'in *Vipère au poing*'i [*Elimde Engerek*]. Bu romanlarda çizilen tiplerin biraz abartılı olması, kadınların çoğunun kendiliğinden gelen dürtülerini ahlak ve edep etkisiyle bastırmasındandır, ama bu dürtüler patlayan olaylar, tokatlar, öfke nöbetleri, hakaretler, cezalar, vb. biçiminde kendilerini birdenbire açığa vururlar. Açıktan açığa sadist olan annelerin yanı sıra, özellikle keyfî davranan birçok anne de vardır. Onları büyüleyen şey egemen olmaktır. Bebekleri küçükken onlar için bir oyuncaktır: Şayet oğlansa hiç çekinmeden onun cinsel organıyla dalga geçerler; kızsa ona taş bebek muamelesi yaparlar. Daha sonraları, küçük bir kölenin kendilerine körce itaat etmesini isterler. Hava atarak, çocuğu hünerli bir hayvan gibi teşhir ederler, kıskançlıkla ve sahiplenici bir biçimde onu dünyanın geri kalanından yalıtırlar. Ayrıca çoğu kez kadın, çocuğa gösterdiği özen için ödüllendirilme isteğinden vazgeçmez. Çocuğu kullanarak hayalî bir varlık yaratır, bu varlık kendisini şükran ve hayranlık duyulacak bir anne olarak kabul edecektir, böylece kendisi de kendini böyle kabul edecektir. Cornélie oğullarını çevreye gösterirken "İşte benim mücevherlerim" dediğinde, çocukları için olabilecek en zararlı örneği oluşturuyordu. Çok fazla sayıda anne, bir gün kendisi de bu gurur

dolu hareketi yapmanın umudu içinde yaşar ve bu kadınlar, olumsal ve kararsız varoluşu kendilerini doyurmayan bu etten kemikten küçük bireyi, bu hedef uğruna feda etmekten kaçınmazlar. Çocuklarını kendi kocalarına benzemeye veya tersine benzememeye zorlarlar ya da onlara kendi babalarının, annelerinin veya saygın bir atanın yeniden vücut bulmuş hali olmayı dayatırlar. Saygın bir örneğe öykünürler. H. Deutsch, Alman bir sosyalist kadının Lily Braun'a derin bir hayranlık duyduğunu anlatır. Ünlü eylemcinin genç yaşta ölmüş dâhi bir oğlu vardır; Lily Braun'a öykünen kadın, inatla kendi oğluna da geleceğin dâhisi olarak davranır ve sonuçta oğlan bir soyguncu olur. Bu alakasız zorbalık, çocuk için zararlı olduğu gibi anne için de her zaman bir düşkırıklığı kaynağıdır. H. Deutsch bunun bir başka çarpıcı örneğini verir; öyküsünü yıllarca izlediği bir İtalyan kadındır bu.

> Madam Mazetti'nin birçok çocuğu vardı ve sürekli olarak çocuklarından herhangi biriyle yaşadığı güçlüklerden şikâyet ediyordu. Yardım almak istiyordu ama ona yardım etmek zordu çünkü kendini herkesten, özellikle de kocasından ve çocuklarından üstün görüyordu. Ailesinin dışındayken son derece dengeli ve soylu davranıyordu, ama evde tam tersine çok sinirliydi ve sürekli olay çıkarıyordu. Yoksul ve kültürsüz bir çevreden gelmişti ve hep 'yükselmek' istemişti. Akşam kurslarına gidiyordu; on altı yaşındayken kendisini cinsel olarak çeken ve anne yapan bir adamla evlenmemiş olsa belki de hırslarını tatmin edebilecekti. Kurslara giderek vb., kendi çevresinden kurtulma çabalarını sürdürmüştü. Koca, iyi bir nitelikli işçiydi ve karısının saldırgan ve tepeden bakan tavrına tepki olarak alkolik olmuştu, karısını belki de öç almak için bu kadar çok kez gebe bırakmıştı. Kocasının durumuna bir süre razı olduktan sonra ondan ayrılan kadın, çocuklara babalarına davrandığı gibi davranmaya başlamıştı. Çocuklar küçükken kadını tatmin etmişlerdi: İyi çalışmışlar, okulda iyi notlar almışlardı, vb. Ama en büyük kız olan Louise on altı yaşına geldiğinde, annesi kızın kendi yaşadıklarını yaşamasından korkmuş ve ona o kadar sert ve katı davranmaya başlamıştı ki Louise gerçekten de annesinden öç almak için evlilik dışı bir çocuk doğurmuştu. Çocuklar genellikle o yüce ahlaki gerekliliklerle kendilerini bunaltan annelerine karşı babalarının tarafını tutuyorlardı. Kadın aynı anda ancak tek bir çocuğa şefkatle bağlanabiliyor ve bütün umutlarını ona bağlıyordu. Ardından, hiçbir neden olmaksızın gözdesini değiştiriyordu, bu da çocukların öfke ve kıskançlık duymasına neden oluyordu. Kızlar birbiri ardına erkeklerle birlikte olmaya, frengiye yakalanmaya ve eve evlilik dışı çocuklar getirmeye başlamışlardı; oğlanlar hırsız olmuştu. Ve anne, çocukları bu yola düşürenin kendi öne sürdüğü ideal gereklilikler olduğunu anlamamakta ısrar ediyordu.

Bu eğitme ısrarı ve sözünü etmiş olduğum keyfî sadizm, çoğu kez birbirine karışır. Anne, kızgınlıklarının gerekçesi olarak çocuğu "şekillendirmek" isteme-

sini öne sürer ve tersinden, girişiminin başarısızlığa uğraması onun düşmanlığını artırır.

Oldukça sık rastlanan ve çocuğa aynı derecede zararı dokunan bir başka tutum da mazoşist bir adanmışlıktır. Kimi anneler, yüreklerindeki boşluğu telafi etmek ve kendilerine itiraf etmek istemedikleri bir düşmanlıktan dolayı kendilerini cezalandırmak için, kendilerini çocukların kölesi haline getirir. Bir marazî kaygıyı hiç bitmemecesine taşırlar, çocuğun kendilerinden uzakta olmasına dayanamazlar. Her tür zevkten, kişisel yaşamlarından vazgeçerler, bu da onların kurban kimliğine bürünmelerine izin verir ve bu özverilerinden, çocuğa hiçbir bağımsızlık tanımama hakkını alırlar. Bu vazgeçiş, zorbaca bir egemenlik istenciyle kolayca bağdaşır. *Mater dolorosa*[18] acılarını, sadistçe kullandığı bir silah haline getirir; yarattığı feragat sahneleri çocukta, çoğu kez tüm yaşamı boyunca altında ezileceği suçluluk duyguları doğurur. Bu tür sahneler saldırganlık gösterilerinden daha da zararlıdır. Sarsılan, şaşkınlığa uğrayan çocuk hiçbir savunma mekanizması geliştiremez. Kimi zaman darbelerle kimi zamansa gözyaşlarıyla çocuğun suçlu olduğu ilan edilir. Annenin en büyük bahanesi, çocukluğundan beri kendisine vaat edilmiş olan o mutlu tamamlanma halini çocuğun sağlayamamış olmasıdır. Kurbanı olduğu ve çocuğun masumca ele verdiği aldatmaca için çocuğu suçlar. Oyuncak bebeklerine her istediğini yapmıştır; kız kardeşlerinden birinin ya da arkadaşının bebeğinin bakımına yardım ettiğinde, hiçbir sorumluluk taşımamıştır. Oysa şimdi toplum, kocası, annesi ve kendi gururu, bu küçük yabancı yaşamın hesabını, sanki kendi yapıtıymış gibi ondan sormaktadır. Özellikle kocası çocuğun kusurlarına, kaçırılmış bir yemek davetine ya da karısının uygunsuz bir davranışına sinirlendiği gibi sinirlenmektedir. Onun soyut talepleri çoğu kez annenin çocuğuyla ilişkisini derinden etkiler. Bağımsız bir kadın –yalnızlığı, tasasızlığı ya da evdeki otoritesi sayesinde– çocuğu itaat etmek zorunda bırakırken kendisi de ister istemez itaat ettiği buyurgan istençlerin altında ezilen kadınlardan çok daha dingin olacaktır. Çünkü en güç olanı, hayvanlarınki gibi gizemli, doğal güçlerinki gibi çalkantılı ve düzensiz, ama yine de insanca olan bir varoluşu öngörülmüş çerçeveler içine hapsetmektir. Çocuk ne köpeğin eğitildiği gibi sessizce eğitilebilir ne de erişkin insanların kullandığı sözcüklerle ikna edilebilir. Sözcüklerin karşısına hıçkırıkların, çırpınmaların hayvansallığını, baskıların karşısına ise dilin küstahlığını çıkararak bu ikilikle oynar. Elbette sorun böyle ortaya koyulduğunda heyecan vericidir ve bunun için yeterince boş vakti olduğunda eğitimci olmak annenin hoşuna gider. Huzur içinde arabasıyla parka yerleştirdiği bebek, tıpkı karnında yuvalandığı zamanlardaki gibi bir mazerettir. Kendisi de az çok çocuksu kaldığı için, çoğu kez bebekle bebek gibi konuşmak, yitip gitmiş bir geçmişten gelen oyunları, sözcükleri, tasaları, sevinçleri yeniden canlandırmak onu büyüler. Ama çamaşır yıkadığı, yemek yaptığı, başka bir çocuğu emzirdiği, alışveriş yaptığı, misafir

18 Acılı ana. –Çn.

ağırladığı ve özellikle de kocasıyla ilgilendiği zaman çocuk rahatsız edici, taciz edici bir varlık haline gelir. Onu "şekillendirecek" vakti yoktur, her şeyden önce onun zarar vermesini engellemek gerekmektedir, çünkü her şeyi kırar, yırtar, kirletir, hem nesneler için hem kendisi için sürekli bir tehlikedir; hareket eder, ağlar, konuşur, gürültü yapar. Kendisi için yaşar ve bu yaşam annesiyle babasınınkini rahatsız eder. Onların çıkarıyla onunki birbirini tutmaz. Bütün dram da buradan çıkar. Çocuk tarafından sürekli olarak engellenen anne-baba, ondan sürekli olarak nedenini anlamadığı fedakârlıklar ister. Anne-baba çocuğu kendi huzurları ve onun kendi geleceği uğruna feda ederler. İsyan etmesi doğaldır. Annesinin yapmaya çalıştığı açıklamaları anlamaz. Anne çocuğun bilincine nüfuz edemez; onun düşleri, korkuları, takıntıları, arzuları, saydam olmayan bir dünya oluşturur. Anne, o soyut yasaları saçma bir şiddet olarak deneyimleyen bir varlığı ancak dışarıdan, el yordamıyla düzen altına alabilir. Çocuk büyüdüğünde annenin bu anlayışsızlığı devam eder. Onun dışlandığı bir çıkarlar ve değerler dünyasına girer çocuk, çoğu kez bu yüzden annesini küçük görür. Özellikle erkek ayrıcalıklarıyla gururlanan oğlan çocuk, bir kadının kendisine emir vermesini gülerek karşılar. Annesi ev ödevlerini yapmasını talep eder ama çocuğun uğraştığı problemleri çözemeyecek, o Latince metni çeviremeyecektir; kadın onu "izleyemez". Kimi zaman anne, kocasının güçlüğünü çok ender olarak kestirebildiği bu tatsız görev karşısında gözyaşlarına boğulacak kadar sinirlenir. İletişim kurulamayan ama yine de insan olan bir varlığı yönetmektir bu görev, yalnızca size isyan ederek kendini tanımlayan ve olumlayan yabancı bir özgürlüğe müdahale etmektir.

Durum, çocuğun oğlan mı kız mı olduğuna göre değişiklik gösterir. İlki daha "zor" olmasına karşın anne genellikle ona daha iyi uyum sağlar. Hem kadınların erkeklere atfettiği saygınlık hem de oğlanların somut olarak ellerinde bulundurdukları ayrıcalıklar nedeniyle, birçok kadın oğlu olmasını ister. "Dünyaya bir erkek getirmek harika!" derler kendi kendilerine. Gördüğümüz gibi, bir "kahraman" doğurmayı düşlemişlerdir ve kahraman elbette erkek cinsiyetinden olacaktır. Oğlu bir şef olacak, erkekleri yönetecek, bir asker, bir yaratıcı olacaktır; yeryüzüne kendi istencinin damgasını vuracak, annesi de onun ölümsüzlüğünden pay alacaktır; inşa etmediği evleri, keşfetmediği ülkeleri, okumadığı kitapları oğlu sunacaktır ona. Onun aracılığıyla dünyaya sahip olacaktır, ama bunun koşulu, oğluna sahip olmasıdır. Tutumundaki paradoks buradan doğar. Freud, anne-oğul ilişkisinin çiftanlamlılığın en az görüldüğü ilişki olduğunu düşünür, oysa aslında, evlilikte ve aşkta olduğu gibi annelikte de kadının erkek aşkınlığı karşısındaki tutumu çiftanlamlıdır. Şayet evlilik ya da aşk hayatı erkeklere düşmanlık duymasına yol açmışsa, çocuk biçimine indirgenmiş erkek üzerinde egemenlik kurmak ona tatmin verecektir. Kibirli iddiaları olan cinsel organa alaycı bir teklifsizlikle davranacaktır. Kimi zaman çocuğu, uslu durmazsa pipisini keseceklerini söyleyerek korkutacaktır. Oğlan daha alçakgönüllü ve barışçı da olsa o, oğlunda gördüğü geleceğin kahramanına saygı duyar, onu

gerçekten kendinin kılmak amacıyla içkin gerçekliğine indirgemeye çalışır. Kocasına çocuk muamelesi yaptığı gibi oğluna da bebek muamelesi yapar. Oğlunu hadım etmek istediğini düşünmek fazla akılcı, fazla basittir; düşlediği şey daha çelişiktir. Onun hem sonsuz hem de avuçlarının içinde olmasını, tüm dünyaya egemen ama kendi önünde diz çökmüş olmasını ister. Onu narin, obur, bencil, utangaç, yerleşik olmaya teşvik eder, spor yapmasını, arkadaşlık etmesini yasaklar, kendine güvensiz hale getirir, çünkü ona kendisi *sahip olmak* ister, ama oğlu gurur duyabileceği bir maceracı, bir şampiyon, bir deha olmazsa da düşkırıklığına uğrar. Oğlu üzerindeki etkisinin –Montherlant'ın söylediği, Mauriac'ın da *Génitrix*'te gösterdiği gibi– zararlı olduğu kuşku götürmez. Neyse ki oğlan bu etkiden oldukça kolay kurtulur. Töreler, toplum onu buna teşvik eder. Anne de bunu tevekkülle karşılar. Erkeklerle mücadelenin eşitsiz bir mücadele olduğunu iyi bilmektedir. *Mater dolorosa* rolünü oynayarak ya da onu yenenlerden birini kendisinin doğurmuş olduğunu kendine sürekli anımsatarak avunur.

Küçük kız ise büsbütün annesine teslim edilmiştir; bu, annenin kız üzerinde daha çok hak sahibi olmasına yol açar. Aralarındaki ilişkiler çok daha dramatik bir nitelik taşır. Anne kızını seçkin kastın bir üyesini karşılar gibi karşılamaz, onda kendi suretini arar. Kendisiyle ilişkisindeki tüm muğlaklığı kıza yansıtır ve bu *öteki benin* başkalığı olumlandığında, kendini ihanete uğramış hisseder. Sözünü ettiğimiz çatışmalar anneyle kız arasındaki ilişkide şiddetli bir biçime bürünür.

Kızlarında yeniden vücut bulmayı dileyecek ya da en azından onu düşkırıklığına uğramadan kabul edecek kadar yaşamlarından doyum duyan kadınlar da vardır; çocuklarına, kendilerine geçmişte sunulmuş olan ve olmayan fırsatları sunmak isterler. Kızlarına mutlu bir gençlik yaşatırlar. Colette bize, bu dengeli ve cömert annelerden birinin portresini çizmiştir. Sido kızını özgürlüğü içinde sevmektedir; karşılığında hiçbir şey talep etmeden onun doyum duymasını sağlar, çünkü yaşam sevincini kendi içinden almaktadır. Annenin, kendini bulduğu ve kendi ötesine geçtiği bu surete kendini adayarak, sonunda kendini tümüyle kızında yabancılaştırdığı da olur. Kendi beninden vazgeçer, tek kaygısı kızının mutluluğudur, hatta dünyanın geri kalanına karşı bencil ve katı olacaktır. Böyle bir kadını tehdit eden tehlike, taptığı kişiyi bezdirme tehlikesidir, tıpkı Madam Sévigné'nin Madam de Grignan'ı bezdirdiği gibi. Böyle olduğunda, kız öfke içinde bu zorbaca adanmışlıktan kurtulmaya çalışacaktır; çoğu kez bunu başaramaz, bütün hayatı boyunca çocuksu kalır ve sorumluluklarından çekinir, çünkü "kuluçka" süresi fazla uzun sürmüştür. Ama genç kız üzerinde büyük bir yük oluşturma tehlikesini esas taşıyan, belli bir mazoşist annelik biçimidir. Bazı kadınlar kadınlıklarını mutlak bir lanet olarak görürler. Bir kızları olmasını, kendilerini başka bir kurbanda yeniden bulmanın acı sevinciyle diler ya da karşılarlar, ama aynı zamanda onu dünyaya getirdikleri için kendilerini suçlu görürler. Pişmanlıkları, kızları üzerinden kendilerine duydukları acıma, sonsuz kaygılar biçiminde açığa çıkar. Kızlarının peşinden bir an bile ayrılmazlar; on

beş, yirmi yıl kızlarıyla aynı yatakta yatarlar. Bu kaygılı tutkunun ateşi küçük kızı yok edecektir.

Kadınların çoğu hem kadınlık durumuna sahip çıkar hem de ondan nefret eder, onu hınç içinde yaşar. Kendi cinsiyetlerinden duydukları tiksinti onları kızlarına erkeksi bir eğitim vermeye teşvik edebilir. Yeterince cömert oldukları pek enderdir. Bir kadın doğurmuş olduğuna sinirlenen anne, onu iki anlama gelebilecek şu lanetlemeyle karşılar: "Kadın olacaksın." Sureti olarak gördüğü kızı üstün bir yaratık haline getirerek kendi aşağı konumunu telafi etmeyi ummaktadır, ama ayrıca, acısını çektiği kusuru ona da geçirme eğilimindedir. Kimi zaman, kendi yazgısını olduğu gibi çocuğa dayatmak ister: "Bana yeten sana da yeter; beni böyle büyüttüler, sen de benim yazgımı paylaşacaksın." Kimi zamansa tersine, onun kendisine benzemesini şiddetle yasaklar. Kendi deneyiminin bir işe yaramasını istemektedir; bu, öcünü almanın bir yoludur. Hafifmeşrep kadın kızını manastıra verir, eğitimsiz kadın okutur. *L'Asphyxie*'de, kızını bir gençlik hatasının nefret edilesi sonucu olarak gören anne, ona öfke içinde şöyle der:

> Anlamaya çalış. Senin de başına böyle bir şey gelecek olsa, seni reddederim. Ben hiçbir şey bilmiyordum. Günah! Günahın ne olduğu belli değil! Bir erkek seni çağırdığında sakın gitme. Yoluna devam et. Başını çevirme. Duyuyor musun beni? Sen uyarıldın, senin başına böyle bir şey gelmemeli; şayet gelecek olursa, hiç acımam sana, seni ırmağa bırakırım.

Madam Mazetti'nin, tam da kızını kendi işlediği hatadan korumaya çalışırken oraya doğru ittiğini görmüştük. Stekel, kıza karşı duyulan "anne nefreti"nin karmaşık bir örneğini anlatır:

> Sevimli ve uslu bir küçük yaratık olan dördüncü kızına, doğduğundan beri tahammül edemeyen bir anne tanırdım... Onu kocasının bütün kusurlarını almış olmakla suçlardı... Çocuk, tutkuyla âşık olduğu şair bir adamın kendisine kur yaptığı bir dönemde doğmuştu; onun –Goethe'nin *Les Affinités électives*'inde [*Seçilmiş Yakınlıklar*] olduğu gibi– sevdiği adama benzemesini umuyordu. Ne var ki çocuk, doğduğundan beri babasına benziyordu. Ayrıca anne bu çocukta kendi yansımasını görüyordu: coşku, yumuşaklık, adanmışlık, duyumsallık. Oysa kendisi güçlü, katı, sert, iffetli, enerjik olmak istiyordu. Çocukta asıl nefret ettiği şey, kocasından çok kendisiydi.

Asıl çatışmalar kız büyüdüğünde çıkar. Kızın, annesi karşısında kendi özerkliğini olumlamak istediğini gördük. Annenin gözünde bu iğrenç bir nankörlük işaretidir; kendisinden kaçan bu istenci "yola getirmek"te inat eder, suretinin *bir başka* haline gelmesini kabul edemez. Erkeklerin kadınların yanında tattığı, mutlak olarak üstün olduğunu hissetme zevkini kadın yalnızca çocuklarının, özellikle de kızlarının yanında deneyimler; ayrıcalıklarından, otoritesinden vazgeçmesi gerektiğinde kendini yoksun bırakılmış hisseder. Çocuğunu tutkuyla sevse de ona düşmanlık duysa da, onun bağımsızlığı bütün umutlarını yıkar. İkili bir kıskançlık duyar: Hem kızını kendisinden alan dünyayı kıskanır hem de dünyanın bir bölümünü ele geçirerek onu kendisinden çalan kızını. Bu kıskanç-

lık ilkin küçük kızın babasıyla ilişkisine yöneliktir; kimi zaman anne, kocasını eve bağlamak için kızını kullanır. Başarısızlığa uğradığında alınır, manevrası başarılı olduğundaysa çocukluğunda yaşadığı karmaşayı tersine dönmüş biçimde yeniden canlandırmakta gecikmez. Eskiden annesine sinirlendiği gibi kızına sinirlenir; somurtur, terk edilmiş ve anlaşılmamış olduğunu düşünür. Kızlarını çok seven bir yabancı erkekle evli bir Fransız kadın, bir gün öfke içinde şöyle diyordu: "Bu pis yabancılarla yaşamaktan bıktım artık!" Çoğu kez annenin zulmünün hedefinde, özellikle babanın gözdesi olan en büyük kız vardır. Onu en tatsız işlerle bunaltır, ondan yaşının üstünde bir ciddiyet bekler. Bir rakip olduğuna göre ona yetişkin muamelesi yapılacaktır, o da "hayatın bir roman olmadığını, her şeyin toz pembe olmadığını, insanın her istediğini yapamadığını, dünyaya eğlenmek için gelinmediğini..." öğrenecektir. Anne pek çok kez sırf "ders vermek" için çocuğu gelişigüzel tokatlar. Evin hanımının hâlâ kendisi olduğunu ona kanıtlamak her şeyden önemlidir, çünkü canını en çok sıkan şey, on bir-on iki yaşlarında bir çocuğun karşısına çıkaracak hiçbir gerçek üstünlüğünün olmamasıdır. Kızı daha şimdiden ev işlerini pekâlâ becermektedir, "küçük bir kadın"dır o, hatta onu birçok açıdan yetişkin kadınlardan daha üstün kılan bir canlılığı, merakı, kavrayıcılığı vardır. Anne kendi kadın evreninde hiç karşı çıkılmadan hükmetmekten hoşlanır; biricik, eşi bulunmaz olmak ister ve şimdi genç yardımcısı onu, işlevinin katıksız genelliğine indirgemektedir. İki gün evden uzak kaldıktan sonra geri geldiğinde evi dağınık bulursa kızını sert bir biçimde azarlar, ama onun yokluğunda aile hayatının mükemmel biçimde sürdüğünü fark ederse de öfkeden kendinden geçer. Kızının gerçek bir suret, kendisinin yerine geçecek birisi haline gelmesini kabul edemez. Bu arada kızının kendini açıkça bir başka olarak olumlaması, onun için daha da dayanılmazdır. Kızının aile baskılarına karşı yardım istediği ve "onu dolduran" arkadaşlarından sistematik olarak nefret eder; onları eleştirir, kızının onlarla çok fazla görüşmesine izin vermez ve hatta kızı üzerindeki "kötü etkileri"ni bahane ederek onlarla birlikte olmasını tümden yasaklar. Kendi etkisi dışındaki her tür etki kötüdür; küçük kızın sevgisini yönelttiği yaşıtı kadınlara –öğretmenlere, arkadaşlarının annelerine– karşı özel bir düşmanlık besler. Bu duyguların saçma ve sağlıksız olduğunu ilan eder. Kimi zaman çocuğun neşesi, bilinçsizliği, oyunları ve gülmeleri onu çileden çıkarmaya yeter. Bu davranışları oğlan çocuklarında daha kolay bağışlar, onlar erkek ayrıcalıklarını kullanmaktadırlar, bu doğaldır, kendisi çok önceleri bu imkânsız rekabetten vazgeçmiştir. Ama bu başka kadın neden kendisinden esirgenmiş olan avantajlardan yararlanacaktır ki? Düştüğü ciddiyet tuzağından kurtulamayan bu kadın, küçük kızı evin sıkıcı havasından çekip çıkaran tüm uğraşları ve eğlenceleri kıskanır; kızın bu kaçışı, onun kendini adamış olduğu tüm değerlerin yalanlanmasıdır. Çocuk büyüdükçe, duyduğu hınç annenin yüreğini daha da çok kemirir. Her geçen yıl, onu kendi sonuna daha da çok yaklaştırmaktadır; çocuğun bedeni yıldan yıla kendini daha çok göstermekte, serpilip gelişmektedir. Kızının önünde uzanan gelecek kendisin-

den çalınıyormuş gibi gelir anneye; bazı kadınların, kızları ilk âdet gördüğünde sinirlenmeleri bu yüzdendir. Bundan böyle saygı duyulacak kadınlar olacakları için onları suçlarlar. Yeni gelen bu kadının önünde, eskisinin yazgısı olan tekrarların ve alışkanlıkların tersine, sonsuz imkânlar vardır. Annenin kıskandığı ve nefret ettiği şey de bu fırsatlardır; onlara kendisi sahip olamadığı için çoğu kez onları küçültmeye, bastırmaya çalışır. Kızını eve kapatır, gözetim altında tutar, zorbalık eder, onu kasten gülünç kılıklara sokar, ondan her tür boş zamanı esirger, ergen kız makyaj yapacak, "dışarı çıkacak" olursa vahşi öfke nöbetlerine kapılır. Yaşam karşısında duyduğu bütün hıncı, yeni bir geleceğe doğru atılan o genç yaşamdan alır; genç kızı küçük düşürmeye çalışır, onun her tür girişimiyle alay eder, ona eziyet eder. Anneyle kız arasında çoğu kez açıkça ilan edilmiş bir savaş başlar. Kazanan genellikle genç olandır, çünkü zaman ona çalışır; ne var ki zaferi günah tadındadır. Annesinin tutumu kızda hem isyan hem pişmanlık doğurur; annenin varlığı bile onun suçluluk duymasına yeter. Bu duygunun onun tüm geleceğini derinden etkileyebileceğini gördük. Anne, ister istemez sonunda yenilgiyi kabul eder; kızı erişkin olduğunda, ikisi arasında az çok sıkıntılı bir arkadaşlık kurulur. Ama anne sonsuza dek düşkırıklığına uğramış, yoksun bırakılmış hisseder kendini, kız ise üzerinde bir lanet dolaştığına inanır.

Yaşı ilerlemiş bir kadının büyümüş çocuklarıyla kurduğu ilişkilere ileride döneceğiz. Ama açıktır ki çocuklar annelerinin yaşamında en büyük yeri yirmi yaşına gelene kadar tutarlar. Bu döneme ilişkin açıklamalarımızdan, yaygın olarak kabul edilen iki önyargının yanlışlığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, öyle ya da böyle anneliğin bir kadını tatmin etmeye yettiğidir. Oysa böyle bir şey söz konusu değildir. Mutsuz, buruk, doyumsuz olan bir sürü anne vardır. On ikiden fazla doğum yapan Sofya Tolstoy örneği anlamlıdır; güncesinde, dünyadaki ve kendindeki her şeyin kendisine yararsız ve boş geldiğini durmaksızın yineler. Çocuklar ona bir tür mazoşist huzur sağlarlar. "Çocuklarla birlikte, daha şimdiden, kendimi genç gibi hissetmiyorum. Dingin ve mutluyum sadece." Gençliğinden, güzelliğinden, kişisel yaşamından vazgeçmek ona bir ölçüde dinginlik getirir; kendini yaşlanmış, doğrulanmış hisseder. "Onların varlığının vazgeçilmez olduğu duygusu benim için büyük bir mutluluk." Çocukları, kocasının üstünlüğünü yadsımasına imkân veren birer silahtır. "Aramızdaki eşitliği yeniden kurmak için kullanabileceğim biricik kaynak, tek silah, çocuklar, enerji, sevinç, sağlık..." Ne var ki bunlar, sıkıntının kemirdiği bir varoluşa bir anlam katmaya kesinlikle yetmez. 25 Ocak 1875'te, bir anlık coşkunluğun ardından şöyle yazar:

> *Ben de her şeyi istiyorum ve her şeyi yapabilirim.*[19] Ancak bu duygu geçtiği an, bebeklere bakmanın, yemenin, içmenin, uyumanın, kocamı ve çocuklarımı sevmenin, kısacası mutluluk olması gereken ama beni hüzünlendiren ve, dün olduğu gibi, bende ağlama isteği uyandıran şeylerin dışında hiçbir şey istemediğimi ve hiçbir şey yapamayacağımı fark ediyorum.

19 Altını çizen S. Tolstoy.

On bir yıl sonra ise şunları yazar:

> Kendimi büyük bir enerjiyle ve yakıcı bir arzuyla çocuklarımın eğitiminde yararlı olmaya adıyorum. Fakat Tanrım! Ne kadar sabırsızım, ne kadar çabuk öfkeleniyorum, nasıl bağırıyorum! Çocuklarla bu sonsuza dek süren mücadele ne kadar hüzün verici!

Annenin çocuklarıyla ilişkisi, yaşamının bütünü bağlamında tanımlanır. Kocasıyla, geçmişiyle, uğraşlarıyla, kendisiyle ilişkilerine bağlıdır; çocuğu her derde deva gibi görmek, saçma olduğu kadar zararlı da bir yanlıştır. H. Deutsch'un psikiyatri deneyimlerine dayanarak annelik görüngülerini incelediği, benim de sık sık alıntı yaptığım yapıtında vardığı sonuç budur. Yazar annelik işlevine çok büyük bir değer atfeder; ona göre kadın kendisini tümüyle ancak annelikte gerçekleştirir, ama bu işlevin *özgürce* üstlenilmiş ve *içtenlikle* istenmiş olması koşuluyla. Genç kadının bu yükü kaldırabilecek bir psikolojik, tinsel ve maddî durumda olması gerekir, aksi takdirde bunun çok zararlı sonuçları olacaktır. Özellikle de nörotik ve melankolik kadınlara bir derman olarak çocuk yapmasını salık vermek cinayettir; bu, hem kadının hem çocuğun mutsuzluğuna yol açmak demektir. Yalnızca dengeli, sağlıklı, sorumluluklarının bilincinde olan bir kadın "iyi bir anne" olabilir.

Daha önce de söylediğim gibi evliliğin üzerindeki lanet, bireylerin pek çok kez evliliğe kuvvetli biçimde değil zayıflıklarıyla girmeleri ve eşlerin her birinin diğerine bir şeyler vermekten zevk almak yerine bunu ondan beklemesidir. İnsanın kendisinin yaratmayı beceremediği bir tamlığa, bir sıcaklığa, bir değere çocuk aracılığıyla erişmeyi düşlemesi daha da aldatıcı bir tuzaktır. Çocuk ancak kendi çıkarını düşünmeden başkasının mutlu olmasını dileyebilen, kendi üzerine geri dönmeden kendi varoluşunun ötesine geçmeyi isteyen kadına sevinç getirebilir. Elbette çocuk, insanın haklı olarak kendini tümüyle adayabileceği bir girişimdir, ama başka bütün girişimler gibi o da sorgusuz sualsiz bir doğrulama biçimi değildir; ayrıca çocuk, birtakım varsayımsal çıkarlar için değil kendisi için istenmelidir. Stekel çok haklı olarak şöyle der:

> Çocuklar aşkın yerini tutmaz, yıkılmış bir hayatın hedefinin yerine geçemezler; yaşamımızın boşluğunu dolduracak malzeme değildirler. Bir sorumluluk ve ağır bir görevdir çocuklar, özgür aşkın en cömert çiçekleridir. Ebeveynlerin ne oyuncakları ne yaşama gereksinimlerinin karşılanması ne de tatmin olmamış hırslarının ikameleridirler.

Böyle bir yükümlülüğün hiçbir *doğal* yanı yoktur. Doğa hiçbir zaman ahlakî bir seçimi dayatamaz, bu tür bir seçim bağlanmayı içerir. Çocuk yapmak, bağlanmaktır. Anne sonradan bağlanmaktan kaçınırsa, bir insanın varoluşuna, bir özgürlüğe karşı hata işlemiş olur, ama kimse de ona bunu dayatamaz. Ebeveynin çocukla ilişkisi, eşlerin birbiriyle ilişkisi gibi özgürce istenmiş bir ilişki olmalıdır. Hatta çocuğun anne için ayrıcalıklı bir kendini gerçekleştirme biçimi olduğu da doğru değildir. Bir kadının "çocuğu olmadığı için" kırıtkan, âşık, lezbiyen ya da hırslı olduğu kolayca söylenir; cinsel yaşamının, hedeflerinin, benimsediği

değerlerin çocuğu ikame eden şeyler olduğu düşünülür. Oysa ilk başta bir belirlenmemişlik söz konusudur. Aynı biçimde kadının bir aşkı, işi olmadığı, eşcinsel eğilimlerini tatmin edemediği için çocuk istediği de söylenebilir. Bu sahte doğalcılığın ardında toplumsal ve yapay bir ahlak gizlidir. Çocuğun kadının en yüce ereği olduğu ifadesi, sadece bir reklam sloganı kadar değer taşır.

İlkinin dolaysız olarak ima ettiği ikinci önyargı ise çocuğun anne kucağında kesin bir mutluluğa kavuştuğudur. "Doğallıktan çıkmış" bir anne yoktur, çünkü anne sevgisinin doğal hiçbir yanı yoktur, ama tam da bu yüzden, kötü anneler vardır. Ve psikanalizin açığa çıkardığı en önemli hakikatlerden birisi, bizzat "normal" ebeveynlerin çocuk için oluşturduğu tehlikedir. Yetişkinlerin karmaşalarının, takıntılarının, nevrozlarının kökleri aile geçmişlerinde yatar; kendi aralarında çatışmalar, kavgalar, dramlar yaşayan ebeveynler, çocuk için en az arzu edilir arkadaşlardır. Baba evindeki yaşamın derin izlerini üstlerinde taşıyan böyle ebeveynler, çocuklarına kendi karmaşaları ve yoksunluklarıyla yaklaşırlar ve bu mutsuzluklar zinciri sonsuza kadar sürüp gidecektir. Annenin sado-mazoşizmi özellikle kızında, kendi çocuklarına karşı sonu gelmeyen sado-mazoşist davranışlarla kendini açığa vuran bir suçluluk duygusu yaratacaktır. Kadınların küçük görülmesiyle annelerin kuşatıldığı saygının uzlaştırılması, fazlasıyla samimiyetsizlik barındırmaktadır. Kadından her tür kamusal etkinliği esirgeyip, erkek mesleklerinin kapılarını ona kapatıp, onun her alanda yetersiz olduğunu söyleyip, sonra da ona en nazik, ayrıca en ağır iş olan bir insan varlığını oluşturup biçimlendirme işini teslim etmek, kıyıcı bir paradokstur. Töreler ve gelenek yüzünden hâlâ erkeklerin ayrıcalıkları olan eğitimden, kültürden, sorumluluklardan, etkinliklerden yoksun bırakılan, buna karşılık küçükken oğlanlar karşısındaki aşağı konumlarının bebeklerle avutulduğu gibi, hiç endişe edilmeden ellerine çocuk teslim edilen birçok kadın vardır; bu kadınlar yaşamaktan alıkoyulmaktadır, bunu telafi etmek için de etten kemikten oyuncaklarla oynamalarına izin verilir. Bir kadının haklarını kötüye kullanma tahrikine kapılmaması için ya son derece mutlu ya da bir azize olması gerekir. Montesquieu, kadınlara bir ailenin yönetimini teslim etmektense Devlet yönetimini teslim etmek gerektiğini söylerken belki de haklıydı, çünkü kendisine fırsat tanındığında, kadın da bir erkek kadar makul ve etkindir. Kendi cinsiyetinin üstesinden gelmesinin en kolay yolu, soyut düşünce ve ortak eylemdir; kadın geçmişinden kurtulması, durumunun hiçbir şekilde elvermediği bir duygusal dengeye kavuşması, *şimdiki halde* çok daha zordur. Erkek de işinde, evde olduğundan çok daha dengeli ve akılcıdır; hesaplarını matematiksel bir kesinlikle yürütür. Kadının yanında "kendini bıraktığında" mantıksız, yalancı ve kaprisli olur; aynı biçimde, kadın da çocukla birlikteyken "kendini bırakır". Ve bu rahatlık daha da tehlikelidir, çünkü kadın kendini kocasına karşı, çocuğun kendini annesine karşı savunduğundan daha iyi savunabilir. Çocuğun iyiliği için, annesinin bütünlüklü ve sakatlanmamış bir kişi, işinde ve toplulukla olan ilişkisinde kendini gerçekleştiren, bunu çocuğu aracılığıyla zorbaca sağlamaya çalışmayan bir kadın

olması elbette arzulanır bir şeydir, ama ayrıca çocuğun da ebeveynlerine bugün olduğundan çok daha az bırakılması, başka çocuklar arasında, onunla yalnızca kişisel olmayan ve saf bağlar kurmuş yetişkinlerin denetimi altında eğitilmesi ve eğlenmesi de arzulanır bir şeydir.

Mutlu ya da en azından dengeli bir yaşam içinde çocuğun bir zenginlik gibi göründüğü durumda bile, annenin ufkunun sınırlarını çocuk belirleyemez. Annesini içkinliğinden çekip çıkaramaz, anne onun tenini şekillendirir, onun gereksinimlerini karşılar, ona bakar. Olgusal bir durum yaratmaktan ötesini yapamaz; onun ötesine geçmek yalnızca çocuğun özgürlüğüne kalmıştır. Umutlarını çocuğun geleceğine bağladığında, evrende ve zamanda kendini yine başkası adına aşıyordur, yani bir kez daha kendini bağımlılığa yargılı kılıyordur. Oğlunun yalnızca nankörlüğü değil, başarısızlığı da tüm umutlarının yalanlanması olacaktır. Tıpkı evlilikte ve aşkta olduğu gibi, yaşamını doğrulama işini başkasının ellerine teslim etmektedir; oysa tek sahici davranış, onu özgürce üstlenmektir. Kadının aşağı konumunun kökensel nedeninin, kendini öncelikle yaşamı yinelemekle sınırlandırması olduğunu gördük. Oysa erkek yaşama sebepleri icat ediyordu ve bunlar onun gözünde varoluşun katıksız olgusallığından çok daha özseldi. Kadını anneliğe hapsetmek, bu durumun sürüp gitmesini sağlamak anlamına gelecektir. Bugün kadın, insanlığın durmaksızın kendi ötesine geçerek kendini doğrulamaya çalıştığı harekete katılmayı talep etmektedir. Bir yaşam vermeye, ancak yaşam bir anlam taşıyorsa razı olabilir; ekonomik, politik, toplumsal yaşamda rol oynamaya çaba göstermediği sürece anne olamaz. Topun ağzında olan askerler, köleler ya da kurbanlar doğurmakla özgür insanlar doğurmak aynı şey değildir. Çocuğun bakımının büyük ölçüde topluluğun yükümlülüğü olduğu, anneye bakılıp yardım edilen, uygun bir şekilde örgütlenmiş bir toplumda annelik kesinlikle kadının çalışmasıyla uzlaşmaz olmayacaktır. Tam tersine: Çalışan kadın –bu ister köylü kadın olsun ister kimyager ya da yazar– kendi kendisiyle büyülenmiş bir halde olmadığı için, gebeliğini daha kolay geçirir. Çocuğuna en çok şeyi verecek ve ondan en az şeyi talep edecek olan kadın, kişisel yaşamı en zengin olandır. Çabalarında, mücadelesinde, gerçek insanî değerleri öğrenen kadın, en iyi eğitimci olacaktır. Günümüzde kadınların çok büyük çoğunlukla kendisini saatlerce evinden uzak tutan ve tüm enerjisini alan mesleğiyle çocuklarının çıkarını bağdaştırmakta zorlanmasının nedeni, bir yandan kadın işlerinin hâlâ çoğu kez kölece işler olması, öte yandan da çocukların ev dışında gözetimi, bakımı ve eğitimi için hiçbir çaba harcanmamasıdır. Bu toplumsal bir yetersizliktir, ama bunu, anneyle çocuğun sadece birbirine ait olmasını zorunlu tutan, gökyüzüne ya da yeryüzünün derinliklerine yazılmış bir yasa olduğunu iddia ederek gerekçelendirmek safsatadır. Aslında bu karşılıklı aidiyet, ikili ve zarar verici bir baskı oluşturmaktan başka bir şeye yaramaz.

Kadının annelik sayesinde erkekle somut olarak eşitlendiğini ileri sürmek bir aldatmacadır. Çocuğun anne açısından penise eşdeğer olduğunu göstermek için psikanalistler pek çok zahmete girmişlerdir, ama bu özellik istediği kadar kıs-

kanılır olsun, kimse ona sahip olmanın tek başına bir varoluşu doğrulayacağını ya da onun en üstün erek olduğunu iddia etmemektedir. Ayrıca kadının kutsal haklarından da bol bol söz edilmiştir, ama kadın oy hakkını anne olarak kazanmamıştır. Bekâr anne hâlâ aşağılanmaktadır, anne yalnızca evlilik kurumunun sınırları içinde, yani kocaya bağımlı olduğu ölçüde kutsanmaktadır. Anne çocuklarla çok daha fazla uğraştığı halde, ailenin ekonomik reisi koca olmaya devam ettiği sürece onlar da anneden çok babaya bağımlıdırlar. Gördüğümüz gibi annenin çocuklarla ilişkisinin kocasıyla olan ilişkisine sıkı sıkıya bağlı olmasının nedeni budur.

Demek ki evlilik ilişkileri, ev hayatı ve annelik, tüm uğrakların karşılıklı birbirini gerektirdiği bir bütün oluşturur. Kocasına şefkatle bağlı olan kadın evin yüklerini mutlulukla taşır; çocuklarıyla mutluysa, kocasına karşı hoşgörülü olacaktır. Ne var ki bu uyumu sağlamak kolay değildir, çünkü kadına yüklenen farklı işlevler birbiriyle uyuşmaz. Kadın dergileri ev kadınına, bulaşık yıkarken cinsel cazibesini koruma, gebeliği sırasında zarif olma, süsüne düşkünlükle anneliği ve tutumluluğu bağdaştırma sanatını bol bol öğretmektedir, ama onların öğütlerine titizlikle uymaya çalışan kadın kısa süre içinde kaygıdan delirecek ve kendini kaybedecektir. Elleri çatlamış ve gebeliklerle vücudunun şekli bozulmuş bir kadının çekici kalabilmesi çok güçtür. Âşık bir kadının, çekiciliğini mahveden ve onu kocasının okşayışlarından yoksun kılan çocuklara çoğu kez hınç duyması bu yüzdendir; tam tersine kadın çok fazla anaçsa bu kez, çocuklara kendisi kadar sahip çıkan kocayı kıskanır. Öte yandan, ideal ev bakımı, gördüğümüz gibi, hayatın devinimiyle çelişir; çocuk cilalı parkelerin düşmanıdır. Anne sevgisi çoğu kez evine iyi bakma kaygısının beraberinde getirdiği azarlar ve kızgınlıklar arasında yitip gider. Bu çelişkiler içinde çırpınan kadının günlerini büyük çoğunlukla sinir ve acılık içinde geçirmesine şaşırmamak gerekir; her zaman kaybettiği bir alan vardır, kazanımlarıysa eğretidir, hiçbir kesin başarıya dayanmaz. Kadın asla kendini sadece işiyle kurtaramaz; işi onu meşgul eder ama hayatının doğrulanması değildir. Bu doğrulama yabancı özgürlüklere kalmıştır. Eve kapatılmış olan kadın, varoluşunu kendisi temellendiremez, kendini tekilliği içinde olumlayacak araçlara sahip değildir ve dolayısıyla bu tekillik ona tanınmaz. Araplarda, Hintlilerde ve birçok köylü halklarda kadın, harcadığı emeğe göre değerlendirilen ve ortadan yok olduğunda hiç esef duyulmadan ikame edilen evcil bir dişiden ibarettir. Çağdaş uygarlıkta, kocasının gözünde bir ölçüde bireyselleşmiştir, ama şayet Nataşa gibi tutkulu ve zorbaca bir adanmışlık içinde kendini yok etmemiş, kendi benliğinden tümüyle vazgeçmemişse, katıksız genelliğine indirgenmiş olmanın acısını yaşar. Evin *hanımı*dır, *eş*tir, biricik ve fark edilmeyen *anne*dir; Nataşa bu mutlak yok oluştan hoşnuttur ve her tür yüzleşmeyi geri çevirerek *başkalarını* inkâr eder. Ama modern batılı kadın tam tersine, başkaları tarafından *bu* ev hanımı, *bu* eş, *bu* anne, *bu* kadın olarak fark edilmek ister. Toplumsal yaşamında arayacağı tatmin de bu olacaktır.

Yedinci bölüm

Toplum yaşamı

Aile kendi içine kapanmış bir topluluk değildir. Başka toplumsal hücrelerden ayrılığının ötesinde, onlarla iletişim içindedir. Hane yalnızca çiftin kapandığı bir "iç" değildir, ayrıca onun yaşam standardının, zenginliğinin, zevkinin dışavurumudur. Başkalarının bakışlarına teşhir edilmesi gerekir. Bu sosyal yaşamı düzenleyecek olan da esas olarak kadındır. Erkek, üretici ve yurttaş olarak, işbölümüne dayalı organik dayanışma bağlarıyla topluluğa bağlıdır; çift ise ait olduğu aile, sınıf, çevre, ırk tarafından belirlenen, toplumsal olarak benzer biçimde konumlanmış gruplara mekanik bir dayanışmayla bağlı olan toplumsal bir kişidir. Onu en katıksız biçimde kendinde cisimleştirmeye elverişli olan kişi kadındır. Kocanın meslekî ilişkileri çoğu kez kendi toplumsal değerinin olumlanmasıyla örtüşmez, oysa kendisinden fazla şey talep eden bir işi olmayan kadın, benzerleriyle birlikte olmakla yetinebilir. Ayrıca bu ilişkileri "ziyaretlerinde" ve "ağırlamalarında" sürdürecek boş vakti vardır; bunlar pratikte hiçbir yararı olmayan ve elbette sadece toplumsal hiyerarşide kendi yerlerini korumaya yönelmiş olan, yani kendilerini başkalarından üstün gören toplumsal kategoriler için önem taşıyan ilişkilerdir. Kocanın ve çocukların kendilerini kuşatmış olduğu için görmedikleri evini, hatta kendi endamını teşhir etmek onu büyüler. "Temsil etmek" olan sosyal görevi, kendini göstermekten duyduğu zevkle iç içe girer.

Her şeyden önce de kendi kendini temsil etmesi gerekir. Evdeyken, kendi uğraşlarıyla ilgilenirken yalnızca giyiniktir, dışarı çıkarken, konuk ağırlarken ise "giyinip kuşanır". Süslenmenin ikili bir niteliği vardır: Kadının toplumsal saygınlığını (hayat standardını, zenginliğini, ait olduğu çevreyi) açığa vurmaya

yönelik olduğu gibi, aynı zamanda kadın narsisizmini somutlaştırır. Süslenme hem bir toplumsal belirtidir hem de bir süs; hiçbir şey *yapamamaktan* acı duyan kadın, süs aracılığıyla kendi *varlığını* dile getirdiğine inanır. Güzelliğine özen göstermek, giyinip kuşanmak, tıpkı ev işi yaparak hanesini sahiplendiği gibi kişiliğini sahiplenmesini mümkün kılan bir tür iştir; o zaman kendi beni ona, kendisinin seçtiği ve yeniden yarattığı bir şey gibi gelir. Töreler onu bu şekilde kendi imgesinde yabancılaşmaya itmektedir. Erkeğin bedeni gibi giysileri de bakışları çekmek yerine onun aşkınlığının belirtisi olmalıdır.[1] Onun için ne zarafet ne de güzellik kendini nesne olarak kurmaktan ibarettir, bu nedenle normalde erkek, görünüşünü varlığının bir yansıması olarak görmez. Oysa tam tersine bizzat toplum, kadından kendini cinsel nesne haline getirmesini ister. Kölesi olduğu modaların hedefi, onu özerk bir birey olarak yüceltmek değil, tersine bir av olarak erkeklerin arzularına sunmak üzere aşkınlığından koparmaktır. İstenen şey onun tasarılarına hizmet etmek değil, onları engellemektir. Etek pantolondan daha rahatsızdır, yüksek ökçeli ayakkabılar yürümeye engel olur; en zarif elbiseler ve ayakkabılar en kullanışsız, en şık şapka ve çoraplar en dayanıksız olanlarıdır. Bir giysi bedeni gizlese de şekilsizleştirse de onun hatlarını belli etse de sonuçta onu bakışlara sunar. Bu yüzdendir ki kendini seyre dalmak isteyen küçük kız için süslenmek büyüleyici bir oyundur. Daha sonraları çocuklara özgü özerkliği, açık renk muslinlerin ve cilalanmış ayakkabıların zorunlu tutulmasına isyan eder, tatsız ergenlik çağında ise kendini teşhir etmeyi arzulamakla reddetmek arasında bölünür, cinsel nesne olma misyonunu kabul ettiğinde artık süslenmekten hoşnutluk duyar.

Daha önce[2] de söylediğimiz gibi, kadın süslendiğinde bir yandan doğaya benzerken öte yandan da ona yapaylığın zorunluluğunu yükler, erkeğin gözünde hem çiçek hem değerli taş olur: Kendi gözünde de öyle. Suyun dalgalanmalarını, kürklerin yumuşak sıcaklığını erkeğe sunmadan önce onları kendine mal eder. Tenine kattığı tüylere, incilere, brokarlara, biblolarından, halılarından, yastıklarından, çiçek demetlerinden daha içten tutunur. Bunların parıldaması, tenine yumuşakça dokunması, erotik yaşamdan payına düşen burukluğu telafi eder. Duyumsallığı ne kadar az tatmin olmuşsa onlara o kadar çok değer verir. Birçok lezbiyenin erkeksi giyinmesi, yalnızca erkeklere öykünmek ve topluma meydan okumak için değildir; kadifelerin ve satenin okşayışına ihtiyaçları yoktur, çünkü bunların edilgen niteliklerini kadın bedeninde bulurlar.[3] Erkeğin kaba sarılışına yargılı olan kadının –bundan zevk alsa bile, hele zevk almıyorsa daha da

---

1 Bkz. I cilt. Kendilerini tam da cinsel nesne olarak kavrayan oğlancılar ve ayrıca ele alınması gereken *dandy*'ler bunun istisnalarıdır. Günümüzde özellikle parlak renkli, kesimi gösterişli takım elbiseler giyen Amerikalı siyahların "*zuitsuitizm*"inin çok karmaşık nedenleri vardır.

2 I. cilt, "Efsaneler", 1. bölüm.

3 Krafft-Ebing'in anlattığı vakada Sandor, iyi giyinen kadınlara hayranlık duymakta ama kendisi "giyinip kuşanmamaktadır".

büyük bir olasılıkla– kendi bedeninden başka sarılabileceği tensel bir avı yoktur. Onu çiçeğe dönüştürmek için kokular sürer; boynuna taktığı pırlantaların ışıltısıysa teninin ışıltısından ayırt edilemez. Dünyanın bütün zenginliklerine sahip olabilmek için kendini onlarla özdeşleştirir. Dünyanın yalnızca duyumsal hazinelerine değil, kimi zaman da duygusal, düşünsel değerlerine göz diker. Kimi mücevher bir anıdır onun için, kimiyse bir simge. Kendilerini çiçek demetine, kuş yuvasına döndüren bazı kadınlar vardır; bazıları müze, bazılarıysa çiviyazısı gibidir. Georgette Leblanc, *Anılar*'ında gençlik yıllarını anımsayarak şunları söyler:

> Hep tablolardan fırlamış gibi giyinirdim. Van Eyck'in tablolarından çıkmış biri, Rubens'in bir alegorisi ya da Memling'in Kutsal Bakire'si gibi dolaşırdım. Kendimi hâlâ bir kış günü, bir ayin kaftanından çıkarılmış gümüş rengi kurdelelerle süslü mor kadifeden bir elbiseyle, Brüksel'in sokaklarından geçerken gözümün önüne getirebiliyorum. Peşimden sürüklediğim uzun bir kuyrukla –bundan kaygılanmayı küçümsüyordum–, bilinçli olarak kaldırımları süpürüyordum. Sarı kürkten başlığım sarı saçlarımı sarmalıyordu, ama en tuhafı, alnımı saran zincirin ortasındaki pırlantaydı. Ne içindi bütün bunlar? Çünkü basitçe hoşuma gidiyordu ve böylelikle tüm uzlaşıların dışında yaşadığıma inanıyordum. Ben geçerken insanlar ne kadar gülerlerse, gülünç icatlarımı o kadar çoğaltıyordum. Alay edildiği için görünüşümde bir değişiklik yapmaktan utanırdım. Aşağılayıcı bir teslimiyet gibi gelirdi bu bana... Evde ise ölçüyü iyice kaçırıyordum. Kendime model olarak Gozzoli ve Fra Angelico'nun meleklerini, Burne Jones'un ve Watts'ın kadınlarını alıyordum. Hep gök mavisi ya da şafak kızılı şeyler giyerdim; bol etekli elbiselerim sayısız kuyruklar şeklinde etrafıma yayılırdı.

Evreni böyle büyülü bir şekilde kendine mal etmenin en güzel örneklerine akıl hastanelerinde rastlanır. Değerli nesnelere ve simgelere düşkünlüğünü denetlemeyen kadın kendi görünüşünü unutur ve aşırılığa kaçarak giyinme riski taşır. Aynı biçimde kız çocuk da çok küçükken süslenmeyi, her şeyden önce kendisini peri kızı, kraliçe ya da çiçek haline getirecek bir kılık değiştirme olarak görür. Çiçekten taçlar ya da kurdeleler taktığında güzel olduğuna inanır, çünkü kendini bu olağanüstü bezeklerle özdeşleştirir. Giysisinin kumaşının renginden büyülenen saf genç kız, yüzünün solukluğunun farkına varmaz. Bu cüretkâr zevksizliğe ayrıca görünüşlerinin bilincinde olmayacak kadar kendi dışlarındaki dünyayla büyülenmiş, yetişkin kadın oyuncu ya da entelektüellerde de rastlanır. O eski kumaşlara, mücevherlere tutkun bu kadınlar Çin'i ya da Ortaçağı anımsatmaktan hoşlanır ve aynaya ancak kısaca ya da önyargılı bir şekilde şöyle bir göz atarlar. İnsan bazen yaşlı kadınların giymekten hoşlandığı garip giysiler karşısında şaşkınlığa uğrar. Taçlar, danteller, parlak elbiseler, barok kolyeler insanların dikkatini fena halde onların çökmüş yüz hatlarına çeker. Bu çoğu kez, baştan çıkarıcı olma umudunu yitirdikleri için, süslenmenin çocukluklarında olduğu gibi yeniden bir oyun haline gelmesinden ötürüdür. Tersine zarif bir

kadın, süslenirken gerektiğinde duyumsal ya da estetik hazların peşinde olabilir, yeter ki süsünü kendi imgesinin uyumuyla bağdaştırsın. Elbisesinin rengi tenine yakışmalı, kesimi ya hatlarını ortaya çıkarmalı ya da düzeltmelidir. Böyle davranan bir kadının hoşnutluk içinde sevdiği şey, onu süsleyen nesneler değil, kendi süslenmiş halidir.

Kendine özen göstermenin anlamı sadece süslenmek değildir. Daha önce dediğimiz gibi, bu özen kadının toplumsal durumunun da dışavurumudur. Ancak tek işlevi erotik nesne olmak olan fahişe kendini bu biricik veçhe altında göstermelidir. Bir zamanların safran rengi saçları ve elbiseye serpiştirilmiş çiçekleri gibi, bugün de yüksek ökçeler, saten çoraplar, abartılı makyaj ve ağır kokular fahişenin mesleğini ilan eder. Diğer bütün kadınlar "sokak kadını gibi" giyinmekle suçlanırlar. Onların erotik nitelikleri toplumsal yaşamın bir parçasıdır ve ancak bu uysallaşmış biçim altında ortaya çıkmalıdır. Ancak şunun da altını çizmek gerekir: Nezih olmak, giyiminde katı biçimde edepli olmak değildir. Erkeğin arzusunu fazlaca açık biçimde kışkırtmaya çalışan kadın, nasıl davranılacağını bilmeyen kadındır, ama onu reddediyor gibi görünmek de pek tavsiye edilecek bir şey değildir. Böyle bir kadının kendini erkekleştirmek istediği, lezbiyen olduğu ya da göze batmak istediği, eksantrik olduğu veya nesne rolünü reddederek topluma meydan okuduğu, anarşist olduğu düşünülür. Kadın sadece fark edilmemek istiyorsa, kadınlığını koruması gerekmektedir. Teşhircilikle edeplilik arasındaki uzlaşmayı âdetler sağlar; "namuslu kadın"dan kimi zaman göğsünü, kimi zaman da ayak bileğini gizlemesi beklenir. Genç kızın kimi zaman koca adaylarını çekmek için sunduğu yemleri belirginleştirmeye hakkı varken, evli kadın her tür süsten vazgeçmelidir. Birçok köylü toplumunda âdet budur; bazen genç kızlara şeker rengi, hatlarını belirginleştirmeyen, uçucu tuvaletler dayatılırken, daha büyük yaşta olanların, bedenlerini saran, koyu renkli ağır kumaşlardan yapılmış, tahrik edici kesimleri olan elbiseler giymeye hakları vardır. On altı yaşında bir kızın vücudunda siyah göze çarpan bir renk gibi görünür, çünkü kural, o yaşta siyah giymemektir.[4] Elbette bu kurallara boyun eğilmesi gerekmektedir, ama öyle ya da böyle, hatta en katı çevrelerde bile kadının cinselliği vurgulanacaktır. Bir rahip karısı da saçlarını kıvırtır, hafifçe boyanır, ölçülü bir şekilde modaya uyar ve böylelikle fiziksel çekiciliğine önem vererek dişilik rolünü kabul ettiğini belli eder. Erotizmin toplumsal yaşama bu şekilde dahil edilmesi, özellikle "gece elbisesi"nde aşikârdır. Şenlik, yani lüks ve savurganlık olduğunu anlatmak için bu elbiselerin pahalı ve narin olması gerekir; ayrıca mümkün olduğu kadar rahatsız olmaları da istenir. Etekler uzun ve o kadar bol ya da dardır ki yürümeyi imkansızlaştırır. Mücevherler, farbalalar, pullu işlemeler, tüyler, peruklar altında kadın etten bir taşbebeğe döner. Bu etin

4 Başka açılardan da aptalca olan ve hikâyesi geçtiğimiz yüzyılda geçen bir filmde Bette Davis, baloya giderken kırmızı bir elbise giydiği için skandal yaratıyordu, çünkü evlenene kadar giyilmesi gereken renk beyazdı. Onun bu davranışı yerleşik düzene isyan olarak görülüyordu.

kendisi kendini teşhir emektedir; çiçeklerin nedensizce açması gibi kadın da omuzlarını, sırtını, göğsünü sergiler. Cinsel âlemler dışında erkeğin kadına göz koyduğunu belli etmemesi gerekir: Yalnızca uzaktan bakışmaya ve dans ederken sarılmaya hakkı vardır, ama böylesine körpe hazinelerle dolu bir dünyanın kralı olduğu için mest olabilir. Şenlik, erkekler arasında bir potlaç haline gelir; erkeklerin her biri, geri kalanların tümüne kendi malı olan o bedenin görüntüsünü sunar. Gece elbisesi içinde kadın, tüm erkeklerin zevk alması, kendi sahibininse gurur duyması için kadın kılığına girmiştir.

Tuvaletin bu toplumsal anlamı, kadına giyim tarzıyla toplum karşısındaki tavrını ifade etme imkânı verir. Yerleşik düzene boyun eğmiş bir kadınsa, kendine ölçülü ve kibar bir kişilik verecektir. Burada birçok ince ayrım mümkündür. Tercihine göre kadın kendini kırılgan, çocuksu, gizemli, saf, ağırbaşlı, neşeli, gösterişli, biraz cüretkâr ya da silik gibi gösterir ya da tam tersine, özgünlüğüyle toplumsal uzlaşıları yadsıdığını ortaya koyar. Birçok romanda "özgürleşmiş" kadının, cinsel nesne olma niteliğini, yani bağımlılığını vurgulayan cüretkâr bir biçimde giyinip kuşanarak kendini başkalarından ayırması çarpıcıdır. Edith Wharton'un *This Age of Innocence* [*Bu Masumiyet Çağı*] adlı romanında, geçmişi maceralı olan boşanmış genç kadın, her şeyden önce aşırı dekolte giyimli olarak sunulur. Kadının yol açtığı skandal dalgası, konformizmi hor görmesinin elle tutulur yansıması olarak kendine geri döner. Böylece genç kız kadın gibi, yaşlı kadın küçük kız gibi, kibar fahişe sosyete kadını gibi, sosyete kadınıysa vamp kadın gibi giyinerek oynayacaktır. Hepsi kendi koşullarına göre giyinse de hâlâ bir oyun söz konusudur. Sanat gibi yapaylık da hayal dünyasına aittir. Korse, sütyen, boyalar, makyaj, bedeni ve yüzü değiştirmekle kalmaz; hiç sofistike olmayan kadın bile, "giyinip kuşandığı" andan itibaren kendini algıya sunmaz. Tablo gibi, heykel gibi, sahnedeki oyuncu gibi bir analogondur o. Onun benimsediği kişilik olan, ama kendisi olmayan ve orada bulunmayan bir özneyi çağrıştırır. Onun hoşuna giden şey bir roman kahramanı, bir portre ya da heykel gibi zorunlu, kusursuz ve gerçekdışı bir nesneyle karıştırılmaktır; kendisini bu nesnede yabancılaştırmaya ve böylece kendisine taşlaşmış ve doğrulanmış gibi görünmeye çabalar.

Bunun bir örneğini *Écrits intimes*'de [*Mahrem Yazılar*] Marie Bashkirtseff sunar. Kitap boyunca, bir sayfadan diğerine onun bıkmadan görünümünü değiştirdiğini görürüz. Tek bir giysisini bile bize anlatmadan geçmez. Her yeni tuvaletiyle birlikte yeni bir kadın olduğuna inanır ve kendisine yeniden tapar.

> Annemden büyük bir şal aldım, başımın geçeceği yeri kestim ve iki yanını diktim. Klasik kıvrımlarla dökülen bu şal bana doğulu, kutsal, garip bir hava veriyor.
>
> Laferrière'e gidiyorum ve Caroline bana üç saatte, içindeyken bir buluta sarmalanmışım duygusunu veren bir elbise dikiyor. Elbise tümüyle Caroline'in etrafıma doladığı ve beni ince, zarif, uzun boylu gösteren bir İngiliz krepinden ibaret.

> Uyumlu kıvrımları olan sıcacık bir yün elbisenin içinde, edepli kumaşlara bürünmüş o esnek ve genç bedenleri çizmeyi öylesine iyi bilen Lefebvre'in bir figürüyüm.

Şu nakarat günden güne yinelenir: "Siyahlar içinde cezbediciydim... Griler içinde cezbediciydim... Beyazlar giymiştim, cezbediciydim."

Süsüne çok önem veren Madam de Noailles da *Anılar*'ında, istediği gibi dikilmemiş bir elbisenin ardından yaşadığı dramı hüzünle hatırlar.

> Renklerinin canlılığı ve aralarındaki cüretli kontrastla, başka hiçbir elbise bana bir peyzaj gibi, yazgıma doğru atılmış bir adım, bir serüven vaadi gibi gelmemişti. Karasız ellerin diktiği elbiseyi giydiğim an gözüme çarpan bütün o kusurlar bana acı vermeye başladı.

Süslenmenin birçok kadın için bu kadar büyük önem taşımasının nedeni, onlara hem dünyayı hem kendi benlerini bir yanılsama olarak sunmasıdır. *La Jeune Fille en soie artificielle* [*Yapay İpekler İçindeki Genç Kız*][5] adlı bir Alman romanında, yoksul bir genç kızın sincap kürkü bir paltoya duyduğu tutku anlatılır. Genç kız paltonun kendisini okşayan sıcaklığını, yumuşak tüylerini, duyumsal bir haz duyarak sevmektedir; değerli derilere büründüğünde asıl sevdiği, şekil değiştirmiş olan kendisidir. Nihayet, daha önce hiç sarılmamış olduğu o dünyanın en güzel şeyine ve daha önce hiç sahip olmamış olduğu o parlak yazgıya sahip olur.

> Ve işte karşımda, askıya asılmış bir palto gördüm: Yumuşacık, tatlı, sevecen, çekingen, gri bir kürkü vardı. Onu o kadar seviyordum ki gidip sarılmak istiyordum. Tıpkı gökyüzü gibi bir avuntu, eksiksiz bir güvenlik duygusu ve bir Toussaint havası vardı. Gerçek sincap kürküydü. Sessizce yağmurluğumu çıkardım, kürkü giydim. O kürk, onu öylesine seven tenim için bir pırlantaydı ve sevdiğiniz bir şeye bir kez sahip olunca onu geri vermezsiniz. İçinde krep maroken, saf ipekten, el işlemeli bir astar vardı. Palto beni sarmalıyor ve Hubert'in yüreğine benden çok hitap ediyordu... Bu kürkle o kadar zarifim ki. Bana duyduğu aşkla beni değerli kılan nadir bir erkek gibi. Bu palto beni istiyor, ben de onu: Ben ona sahibim, o da bana.

Kadın bir nesne olduğuna göre, süslenme ve giyinme tarzının onun esas değerini değiştirmesi anlaşılabilir. İpek çoraplara, eldivenlere, belli bir şapkaya öylesine önem vermesi salt yüzeysellikten değildir. Mevkiini korumak zorunlu bir görevdir. Amerika'da, çalışan kadının gelirinin devasa bir bölümü kişisel bakıma ve giysilere ayrılır, Fransa'da bu yük daha hafiftir. Yine de kadın, "iyi temsil ettiği" oranda saygı görür; iş bulma gereksinimi ne kadar büyükse, varlıklı bir havaya bürünmesi o kadar daha yararlı olacaktır. Zarafet bir silah, bir işaret, saygınlık getiren bir araç, bir tavsiye mektubudur.

Bir köleliktir zarafet, kazandırdığı değerin bir bedeli vardır. Bu bedel o kadar yüksektir ki bazen güvenlik görevlileri büyük mağazalarda sosyetik bir kadını

---

5 I. Keun.

ya da bir oyuncuyu parfüm, ipek çorap ya da çamaşır aşırırken yakalarlar. Birçok kadın giyinip kuşanabilmek için fahişelik yapar ya da "yardım alır"; paraya olan gereksinimlerini belirleyen süslenmektir. İyi giyinmek ayrıca zaman ve özen gerektirir, kimi zaman olumlu sevinçlerin de kaynağı olabilir. Bu alanda da "gizli hazinelerin keşfedilmesi", pazarlıklar, cinlikler, birbirine uydurma becerisi, keşif söz konusudur; becerikli bir kadın yaratıcı bile olabilir. Malların sergilendiği günler –özellikle indirimler– çılgın serüvenlerdir. Tek başına yeni bir elbise bile bir şölendir. Makyaj, saç biçimi, bir sanat yapıtının ikamesidir. Günümüzde kadınlar bedenlerini spor yaparak geliştirmenin, jimnastik yapmanın, kaplıcaların, masajların, rejim yapmanın sevincini geçmişte olduğundan daha çok[6] tatmaktadırlar. Kilolarını, vücut hatlarını, ten renklerini kendileri belirlemektedirler. Çağdaş estetik ölçüleri kadının güzelliğiyle etkin olma niteliğini bütünleştirmesine izin vermektedir. Kaslarını çalıştırmaya hakkı vardır, her tarafını yağ bürümesini kabul etmez, jimnastik yaparken kendini özne olarak olumlar. Olumsal tenden bir tür özgürleşmedir bu onun için, ama bu özgürleşme kolayca bağımlılığa geri dönebilir. Hollywood yıldızı doğaya karşı zafer kazanı, ama prodüktörün ellerinde yeniden edilgen bir nesne haline gelir.

Kadının haklı olarak hoşnutluk duyabileceği bu zaferlerin yanı sıra, kendi bedenine aşırı düşkünlük –evin bakımı gibi– zamana karşı bir yarış demektir; çünkü kadının bedeni de zamanın kemirdiği bir nesnedir. Colette Audry, ev kadınının evinde toza karşı verdiği mücadeleyle simetrik olan bu mücadeleyi şöyle betimler:[7]

> Gençlik yıllarının sıkı teni ortadan kaybolmuştu şimdiden; kaslarının biçimi, kolları ve kalçaları boyunca bir yağ tabakasının ve biraz gevşemiş olan cildin altında kendini ele veriyordu. Kaygı içinde günlük programını yeniden alt üst etti. Güne yarım saat jimnastikle başlayacaktı, akşamsa yatmadan önce on beş dakika masaj yapacaktı. Tıp el kitaplarına, moda dergilerine bakmaya, belinin kalınlığına dikkat etmeye başladı. Kendine meyve suları hazırlıyor, zaman zaman barsak temizliği yapıyor ve lastik eldivenlerle bulaşık yıkıyordu. Sonunda, duyduğu iki farklı kaygı tek bir kaygı halini aldı: Bedenini o kadar gençleştirecek ve evini o kadar pırıl pırıl yapacaktı ki günün birinde bir tür durağanlık dönemine, bir tür ölüm noktasına ulaşacaktı... Dünya neredeyse duracak, yaşlanmanın ve her tür atığın dışında asılı kalacaktı... Havuzda, yüzme stilini düzeltmek için gerçek yüzme dersleri alıyordu, güzellik dergileri durmaksızın yenilenen reçeteleriyle onu formda tutuyordu. Ginger Rogers bize şu itirafta bulunur: 'Her sabah saçımı yüz kere

6 Bununla birlikte yakın zamanda yapılan araştırmalara göre, Fransa'da kadın jimnastik salonları hemen hemen terk edilmiş durumdadır; Fransız kadınlar en çok 1920-40 yılları arasında kendilerini jimnastiğe vermişlerdir. Günümüzde ise omuzlarındaki ev işi yükü bunu yapamayacakları kadar ağırdır.

7 *On joue perdant.*

> fırçalıyorum, bu işlem tam olarak iki buçuk dakika sürüyor ve saçlarım ipek gibi...' Ayak bileklerinizi nasıl inceltecseksiniz? Her gün otuz kere, topuklarınıza hiç basmadan parmak ucuna kalkın; bu egzersiz sadece bir dakikanızı alır, koca bir gün içinde bir dakika nedir ki? Bir başka gün, sırada tırnakları zeytinyağına batırmak vardır, ertesi gün ellere limonlu merhem sürülecektir, daha sonra da yanaklara ezilmiş çilek.

Burada da kişisel bakımın ve giysi dolabının düzenlenmesinin her gün aynı biçimde tekrarlanması, bunları angarya haline getirir. Her canlının oluş sürecinin beraberinde getirdiği bozulmadan duyulan tiksinti, bazı soğuk ya da yoksunluk çeken kadınlarda yaşamın kendisine karşı bir tiksinti uyandırır. Bu kadınlar kendilerini, tıpkı başkalarının mobilyaları ve reçelleri koruduğu gibi korumaya çalışırlar. Bu olumsuz inat onları kendi varoluşlarının düşmanı haline getirir ve başkalarına da düşmanlık duymalarına yol açar. Güzel yemekler vücut hatlarını, şarap cildi bozar, çok fazla gülümsemek yüzü buruşturur, güneş cilde zararlıdır, dinlenmek kilo aldırır, çalışmak insanı yıpratır, aşk göz çevresini kırıştırır, öpücükler yanakları kızartır, okşamak memeleri sarkıtır, sarılmalar teni soldurur, annelik vücudu da yüzü de çirkinleştirir. Üstündeki tuvaletten büyülenen çocuğu öfkeyle iten ne kadar çok genç annenin var olduğunu hep biliriz: "Dokunma bana, ellerin nemli, elbisemi kirleteceksin!" Görünüşüne aşırı düşkün kadın, kocasının ya da sevgilisinin isteklerine de aynı biçimde onu tersleyerek karşılık verir. Tıpkı üzerine kılıf geçirilen mobilyalar gibi kendisini erkeklerin, dünyanın, zamanın dışında tutmak ister. Ama bütün bu önlemler saçlarında beyazların belirmesini, göz kenarlarının kırışmasını engellemez. Kadın, gençliğinden itibaren, bu yazgının kaçınılmaz olduğunu bilir. Ve gösterdiği bütün sakınıma karşın, başına birçok kaza gelir: Elbisesine şarap damlar ya da sigara yanığı olur. İşte o zaman, salonda gülümseyerek ve çalım satarak dolanan şatafatlı lüks ve şölen yaratığı ortadan kaybolur. Kadın ciddi ve sert ev kadını çehresini takınır; ansızın tuvaletinin bir çiçek demeti, bir havai fişek, bir an için cömertçe ışıldayacak nedensiz ve geçici bir görkem olmadığı ortaya çıkar. Bir servet, bir sermaye, bir yatırımdır o, bir sürü fedakârlığa mal olmuştur; kaybı, onarılamaz bir yıkımdır. Lekeler, yırtıklar, iyi dikilmemiş elbiseler, başarısız permalar, yanmış yemekten ya da kırılmış bir vazodan çok daha ciddi felaketlerdir. Çünkü süsüne düşkün kadın, kendini sadece nesnelerde yabancılaştırmakla kalmamış, bizzat kendisi nesne olmak istemiştir ve dünyada doğrudan doğruya kendini tehlikede hisseder. Terziyle ve modacıyla kurduğu ilişkiler, sabırsızlıkları, talepkârlığı, hem onun bu işi ne kadar ciddiye aldığını hem de güvensizliğini açığa vurur. İyi dikilmiş elbise onun düşlerindeki kişilik olmasını sağlar, ama solmuş ya da iyi dikilmemiş bir tuvalet içinde kendini değersizleşmiş hisseder. Marie Bashkirtseff şöyle yazar:

> Ruh durumum, davranışlarım ve yüzümün ifadesi, her şey... giydiğim elbiseye bağlıydı. Ya çırılçıplak dolaşmalı insan ya da vücuduna, zevkine, kişiliğine uygun giyinmeli. Bu koşullar yerine gelmediğinde kendimi sakar, sıradan,

> dolayısıyla da küçük düşmüş hissederim. O sırada ruh durumuma ve aklıma ne olur peki? Onlar da kumaşlara takılır; işte o zaman sersemleşir insan, canı sıkılır ve nereye saklanacağını bilemez.

Kimse onları fark etmeyecek olsa bile birçok kadın bir partiye güzel giyinmeden gideceğine hiç gitmemeyi tercih eder.

Bu arada bazı kadınların "Ben sadece kendim için giyinirim," demesine rağmen, bizzat narsisizmin başkalarının bakışını içerdiğini görmüştük. Süsüne düşkün kadınların yalnızca akıl hastanesinde olanları, soyut bakışlara tam bir inanç duymakta direnirler; normal olarak, bu kadınların tanıklara gereksinimi vardır.

Sofya Tolstoy evlendikten on yıl sonra şöyle yazar:

> Hoşa gitmek, güzel olduğumun söylendiğini işitmek ve Liova'nın da bunu görmesini ve duymasını istiyordum... Yoksa neye yarayacak güzel olmak? Benim sevimli küçük Petia'm yaşlı ninesini bir güzeli seveceği gibi sever, Liova'cığım ise yüzümün en iğrenç haline alışık... Saçlarımı kıvırtmak istiyorum. Kimse fark etmeyecek ama yine de hoş olacak. Görülmeye ne kadar da ihtiyacım var. Kurdeleler, fiyonklar hoşuma gidiyor, yeni bir deri kemerim olmasını ne kadar isterdim... ve işte tam da bunları yazdığım için ağlamak geliyor içimden...

Kocası bu gereksinimi hiçbir şekilde karşılayamaz. Onun talepleri bu bakımdan da iki yanlıdır. Karısı fazlaca çekici olduğunda kıskançlık duyar, bununla birlikte her koca az çok kral Kandol'dur. Karısının kendisini onurlandırmasını ister; zarif, güzel ya da en azından "iyi" olmasını bekler. Aksi takdirde sinirlenerek, Kral Übü gibi şöyle diyecektir: "Bugün çok çirkinsiniz! Yoksa herkes burada diye mi?" Gördüğümüz gibi, evlilikte erotik değerlerle toplumsal değerlerin bağdaşması çok güçtür, burada açığa çıkan da bu karşıtlıktır. Cinsel çekiciliğini vurgulayan kadın kocasının gözünde, nasıl davranılacağını bilmemektedir. Yabancı bir kadında baştan çıkarıcı bulacağı cüretkârlıkları karısında kınar ve bu kınama bütün arzusunu öldürür, karısı edepli giyindiğindeyse onu onaylar ama soğuk bir biçimde. Onu çekici bulmaz ve bu yüzden belli belirsiz sitem eder. Bu nedenle, karısına çok ender olarak salt kendi gözüyle bakar. Onu başkalarının gözünden inceler. "Karısı hakkında ne diyecekler?" Bunu kestiremez, çünkü bir koca olarak kendi bakış açısını başkalarına atfeder. Bir kadın için kocasının, kendinde eleştirdiği elbiseleri ya da tavırları başka bir kadında beğendiğini görmek kadar sinir bozucu bir şey olamaz. Koca kendiliğinden yapar bunu, çünkü karısını göremeyecek kadar yakındır ona. Yüzü onun gözünde değişmezdir, ne giydiği tuvaletleri ne de saç şeklini değiştirdiğini fark eder. Âşık bir koca ya da tutkun bir sevgili bile çoğu kez kadının süsüne karşı kayıtsızdır. Şayet kadını çıplakken ateşli bir biçimde seviyorsa, zaten en yakışan süsler bile onu örtmekten başka bir işe yaramayacaktır ve onu pırıl pırılken olduğu kadar, kötü bir kılıklayken de, yorgunken de sevecektir. Şayet artık sevmiyorsa, ona en yakışan giysiler bile hiçbir işe yaramayacaktır. Süslenme bir fetih aracı olabilir ama bir

savunma silahı olamaz, bir seraplar yaratma sanatıdır, bakışlara hayali bir nesne sunar. Tensel kucaklaşmada, günlük birliktelikte her tür serap dağılır; tıpkı fiziksel aşk gibi karı-koca arasındaki duygular da gerçeklik alanına aittir. Dorothy Parker bir öyküsünde, izne çıkan kocasını sabırsızlıkla bekleyen genç bir kadının onu karşılarken güzel olmaya karar verişini anlatır:[8]

> Yeni bir siyah elbise satın aldı, kocası siyah elbiseleri severdi. Sadeydi elbise, kocası sade elbiseleri severdi ve o kadar pahalıydı ki fiyatını düşünmek bile istemiyordu...
>
> – ... Elbisemi beğendin mi?
>
> – A evet! dedi kocası. Bu elbiseyi sana öteden beri yakıştırırım.
>
> Kadın kaskatı kesildi.
>
> – Bu elbise, dedi sözcükleri hakaret edercesine tek tek söyleyerek, yepyeni. Daha önce hiç giymedim. Şayet ilgileniyorsan, onu özel olarak bugün için aldım.
>
> – Özür dilerim canım, dedi kocası. Ah tabii, öteki elbisene hiç benzemediğini şimdi fark ediyorum. Muhteşem bir elbise, sana siyahı oldum olası yakıştırırım.
>
> – Böyle anlarda, dedi kadın, neredeyse başka bir nedenle siyah giymiş olmayı istiyorum.

Kadının başka kadınları kıskandırmak için giyinip kuşandığı pek çok kez söylenmiştir. Gerçekten de kıskanılmak, başarının göz kamaştırıcı bir işaretidir, ama sadece bu amaçlanmaz. Kadın, kıskançlık ya da hayranlık ifade eden bakışlarda güzelliğinin, zarafetinin, zevkinin, kısacası kendisinin mutlak biçimde olumlanmasını arar. Kendini göstermek için giyinip kuşanır, kendini var etmek için kendini gösterir. Böylelikle, acı veren bir bağımlılığa boyun eğmiş olur. Ev kadınının adanmışlığı, değeri bilinmese bile bir yarar sağlar. Süslenme düşkünü kadının çabasıysa, hiçbir bilince kazınmadığında boşunadır. Kendisinin kesin bir biçimde değerli görülmesini ister, arayışını yorucu kılan bu mutlaklık iddiasıdır. Tek bir kişi eleştirse bile şapkası artık güzel *değildir*, tek bir iltifat gururunu okşamaya, tek bir yergiyse onu mahvetmeye yeter ve mutlak olan kendini ancak sonsuz bir görüntüler dizisi olarak açığa çıkardığından, hiçbir zaman tam anlamıyla kazanmış olmayacaktır. Süsüne aşırı düşkün kadın bu yüzden o kadar alıngandır; ayrıca bazı beğenilen hoş kadınların, güzel ve zarif olmadıklarına üzüntüyle ikna olmuş olmaları, tam da tanımadıkları bir yargıcın üstün onayının özlemini duymaları da bu yüzdendir. Gerçekleştirilmesi olanaksız bir kendinde varlığı hedeflemektedir bu kadınlar. Zarafet kurallarını kendinde cisimleştiren, başarıyı ve başarısızlığı kendisi tanımladığı için kimsenin kusur bulamayacağı görkemli süs düşkünü kadın pek enderdir. Böyle kadınlar, hükümranlıkları devam ettiği sürece kendilerini birer başarı örneği olarak görebilirler. Talihsizlik şuradadır ki, bu başarı hiçbir şeye, hiç kimseye yaramamaktadır.

---

8 *The Lovely Eva* [*Sevimli Eva*].

Süslenmek doğrudan gezmeyi ve davetleri ima eder, zaten esasen bu amaca yöneliktir. Kadın yeni tayyörünü salondan salona gezdirir ve "evinin içindeki" hükümranlığını görmeleri için başka kadınları evine davet eder. Bazı özellikle ciddi durumlarda, kocası ona "ziyaretler"inde eşlik eder, ama çoğunlukla kadın "sosyete görevleri"ni kocası işiyle uğraşırken yerine getirir. Bu toplantılara damgasını vuran amansız can sıkıntısı binlerce kez anlatılmıştır. Bunun nedeni, "sosyete yükümlülükleri" dolayısıyla bir araya gelen kadınların birbirlerine anlatacak hiçbir şeylerinin olmamasıdır. Bir avukat karısıyla bir hekim karısını –ne de Doktor Dupont'un karısıyla Doktor Durand'ın karısını– birbirine bağlayan hiçbir ortak ilgi alanı yoktur. Genel bir sohbette, çocukların münasebetsizliklerinden ya da evde yaşanan kaygılardan söz etmek uygunsuzdur. Dolayısıyla geriye sadece havayla, moda olan en son romanla ilgili düşünceler ve kocalardan ödünç alınan kimi genel fikirler kalır. Fransa'da "kabul günleri" giderek ortadan kalkmaktadır, ama "ziyaret" angaryası farklı biçimler altında varlığını sürdürmektedir. Amerikalılar sohbetin yerine briç oynamayı seve seve geçirmektedirler, bu da bu oyunu seven kadınların işine gelmektedir.

Bununla birlikte sosyete yaşamı, bu boş nezaket görevinin yerine getirilmesinden daha çekici biçimlere de bürünebilir. Konuk ağırlamak, yalnızca başkalarını özel konutuna toplamak değil, evi büyülü bir alan haline getirmektir. Bunun sosyetede dışavurum biçimi hem şenlik hem potlaçtır. Evin hanımı hazinelerini, gümüşlerini, örtülerini, kristallerini sergiler; evi çiçeklerle bezer. Geçici ve yararsız olduğu için çiçek, lüks ve israf anlamına gelen şölenlerin nedensizliğinin cisimleşmiş biçimidir; vazolarda açan ve kısa ömürlü olan çiçekler şenlik ateşidir, tütsü ve mürdür[9], tanrılar için dökülen şaraptır, adaktır. Masa rafine yemeklerle, değerli şaraplarla donatılır. Davetlilerin gereksinimleri karşılanırken, arzularını önden kestirerek zarif armağanlar icat etmek gerekir; yemek gizemli bir törene dönüşür. V. Woolf *Mrs. Dalloway*'deki şu bölümde bu özelliğin altını çizer:

> Böylece açılıp kapanan kapılar arasında, önlüklü ve beyaz başlıklı hizmetçilerin sessiz ve zarif geçit töreni başladı. Bunlar gereksinimleri karşılayan hizmetçiler değil, adeta büyük bir gizemi koruyan rahibelerdi, Mayfairli ev hanımlarının saat bir-buçukla iki arası yarattıkları o büyük gizemin bekçileri. Bu saatlerde geliş gidiş bir el işaretiyle durur ve bir düş havası sarar ortalığı, yemek bedavadır. Sonra sofra kristallerle, gümüşlerle, küçük tablalarla, kırmızı yeşil tabaklarıyla açılır, cömertçe, yanık bir krema tabakası kalkan balığını örter. Kâselerde parçalanmış piliçler yüzer, şömineden renkli ve törensel bir ateş yükselir, şarapla kahveden sonra (ikisi de bedavadır) dalgın gözlerde iç açıcı görüntüler büyür; usulca düşlere dalan gözler, hayatta müzik ve gizem bulan gözler...[10]

9 İlaç ve parfüm olarak kullanılan değerli ve hoş kokulu yağ. –*Çn.*

10 Virginia Woolf, *Mrs Dalloway*, Çev. Tomris Uyar, 1996, İletişim Yay., s. 105-106. –*Çn.* (değiştirilmiş çeviri)

Bu gizemleri yöneten kadın, kendini kusursuz bir âni yaratan, mutluluk ve neşe saçan biri olarak hissetmekten gurur duyar. Davet edilenler onun sayesinde bir araya gelmişlerdir, onun sayesinde önemli bir olay gerçekleşmiştir, hiçbir bedeli olmayan bir sevinç ve uyum kaynağıdır o.

Dalloway tam da böyle hisseder.

> Ama ya Peter, 'Peki, peki,' deseydi 'yalnız bu partilerinin anlamı ne?' karşılığı şöyle olurdu (Kimsenin anlayış göstermesini ummuyordu): Bu partiler bir sunudur; tabii tepeden tırnağa belirsiz bir tanımlamaydı bu... Falanca South Kensington'da, filanca Bayswater'daymış, bir başkası da Mayfair'de sözgelimi. Onların varlığını bir an unutamazdı Clarissa; 'Ne yazık,' derdi, 'ne kötü'; bir toplanabilseydiler, hemen üstlenirdi bu görevi. Bir sunuydu bu, birleştirmekti, yaratmaktı, ama amacı neydi!
>
> Sunmak adına sunmaktı belki de. Neyse, tek yeteneğiydi bu. Başka en ufak bir yeteneği bile yoktu...
>
> Kendisinin yerinde herhangi biri olabilirdi, ne önemi vardı ki? Ama o herhangi biri hoşuna gitmiyor sayılmazdı, bütün bunları kendisinin hazırladığını... aklından çıkaramıyordu.[11]

Şayet bu sunuda katıksız bir cömertlik varsa, şenlik gerçekten de bir şenlik olur. Ne var ki toplumsal alışkanlıklar potlaçı bir kurum, vermeyi bir zorunluluk, gösterişli şenlikleri ise birer ayin haline getirmekte gecikmemiştir. Davetli, "şehirde yemeğe gitmenin" tadını çıkarırken bir yandan da buna aynı şekilde karşılık vermesi gerektiğini düşünür, hatta bazen, fazla iyi ağırlanmış olmaktan yakınır. Kocasına buruk bir biçimde "X'ler ... bizi ezmek istediler" der. Bana, pek çok örneğin yanı sıra, son savaş sırasında Portekiz'in küçük bir köyünde çay davetlerinin en masraflı potlaçlar haline geldiği anlatılmıştı. Her davette, evin hanımı bir önceki davette olduğundan daha çok çeşitte ve daha fazla miktarda pasta sunmak zorundadır. Bu yük giderek o kadar ağır hale gelir ki bir gün bütün kadınlar ortak bir anlaşmaya vararak çayın yanında hiçbir şey ikram etmemeye karar verirler. Bu koşullar altında şenlik cömert ve görkemli olma niteliğini kaybeder, başka birçok angaryadan biri haline gelir; şenlik yapıldığını anlatan birtakım ayrıntılar birer kaygı nedeni olur. Kristallere, örtüye dikkat etmek, yeterince şampanya ve küçük pasta olduğunu denetlemek gerekir. Bir fincanın kırılması, koltuğun ipek döşemesinin yanması bir felakettir. Ertesi gün temizlik yapmak, ortalığı toplamak, düzenlemek gerekecektir. Kadın bu fazladan iş yükünden korkar. Ev kadınının yazgısını tanımlayan o çoklu bağımlılığı deneyimler. Sufleye, fırındaki ete, kasaba, aşçıya, servis için tutulan kadına bağımlıdır; herhangi bir şey aksadığında kaşlarını çatan kocasına, mobilyaları ve şarapları değerlendiren, gecenin başarılı olup olmadığına karar veren davetlilere bağımlıdır. Böyle bir sınavı yalnızca cömert ve kendine güven duyan kadınlar iç huzuruyla atlatacaktır. Zafer onlara büyük bir tatmin verebilir. Ancak birçoğu

11 Aynı yerde, s. 122-123, s. 169. –*Çn.*

bu açıdan, V. Woolf'un bize şu sözlerle anlattığı Mrs. Dalloway'e benzer: "Bu zaferleri, onların göz kamaştırıcılığını ve verdikleri heyecanı sevmekle birlikte, boşluklarını ve aldatıcı görünüşlerini de hissediyordu." Kadın bu tür davetlerden ancak böyle şeylere çok fazla önem vermiyorsa gerçekten zevk alabilir; aksi takdirde, hiçbir zaman doyurulamayan kibrin yol açtığı eziyetleri yaşayacaktır. Ayrıca, "sosyetik olma"yı yaşamının işi olarak görebilecek kadar varlıklı olan az sayıda kadın vardır. Kendilerini tümüyle buna adayan kadınlar, genellikle, bu şekilde kendilerini tapınılası kılmaya çalışmakla kalmaz, ayrıca bu sosyetik yaşamı başka hedefler doğrultusunda aşmaya da çabalarlar. Gerçek "salonlar" ya edebî ya da siyasî bir nitelik taşır. Bu salonlardaki kadınlar, bu yoldan erkeklerden üstün olmaya ve kişisel bir rol oynamaya çalışırlar. Evli kadın olma durumundan kaçarlar. Evli kadın pek nadiren bahşedilen geçici zevklerden ve zaferlerden genellikle doyum duymaz; bunlar kadın için çoğu kez eğlence olduğu kadar yorgunluk anlamına da gelir. Sosyete yaşamı, kadının "temsil etmesini", kendini teşhir etmesini gerektirir ve onunla diğerleri arasında gerçek bir iletişim yaratmaz. Kadını yalnızlığından çekip almaz.

Michelet şöyle der: "Çok acıdır ki kadın, yalnızca ikili halinde yaşayabilen o göreli varlık, erkekten çok daha sıklıkla yalnızdır. Erkek her yerde bir toplumsal çevre bulur, kendine yeni ilişkiler yaratır. Oysa kadın, aile olmadan bir hiçtir. Aile ise onu bunaltır, bütün yükü kadının omuzlarındadır." Gerçekten de kapatılmış, dünyadan ayırılmış olan kadın, birlikte belirli hedeflerin peşinden gitmek anlamına gelen arkadaşlığın yaşattığı sevinçleri bilmez, işi zihnini meşgul etmez, eğitimi ne ona bağımsızlıktan tat almayı öğretmiştir ne de onu bağımsızlığa alıştırmıştır, ama yine de günlerini yalnızlık içinde geçirir. Bunun Sofya Tolstoy'un yakındığı mutsuzluklardan biri olduğunu gördük. Evlilik çoğu kez kadını baba evinden, gençliğindeki arkadaşlıklardan uzaklaştırmıştır. Colette *Mes apprentissages*'da [*Çıraklık Deneyimlerim*], doğduğu taşra kentinden Paris'e götürülen genç bir evli kadının köklerinden kopuşunu anlatmıştır. Tek çareyi annesine yazdığı ve ondan aldığı uzun mektuplarda bulur, ama mektuplar bir insanın varlığının yerini tutamaz. Sido'ya ise düşkırıklıklarını itiraf edemez. Çoğu kez genç kadınla ailesi arasında gerçek bir yakınlık kalmaz. Annesi de kız kardeşleri de dost değildir artık. Günümüzde, konut sorunu yüzünden birçok genç çift kendi aileleri ya da eşlerinin aileleriyle birlikte yaşamaktadır, ama bu zorunlu birliktelikler genç kadın için gerçek bir arkadaşlık oluşturmaktan uzaktır.

Koruyabildiği ya da kurabildiği kadınlar arası dostluklar kadın için büyük değer taşıyacaktır. Bu arkadaşlıklar erkeklerin kendi aralarındaki dostluklardan çok farklı bir nitelik taşır. Erkekler, birey olarak kendi aralarında kendi kişisel düşünceleri ve tasarıları dolayımıyla iletişim kurarlar, kadınlık yazgısının genelliğine hapsolmuş kadınları birleştirense bir tür içkin suç ortaklığıdır. Ve birbirlerinde aradıkları şey her şeyden önce paylaştıkları evrenin olumlanmasıdır. Fikirler üzerinde tartışmazlar: Birbirleriyle sırlarını ve yemek tariflerini paylaşırlar, değerleri erkek değerlerine üstün gelen bir karşı evren yaratmak

üzere birlik oluştururlar; birlik olduklarında, zincirlerini kıracak gücü bulurlar. Birbirlerine frijit olduklarını itiraf ederek, kendi erkeklerinin hevesleriyle ya da beceriksizlikleriyle kinizm içinde dalga geçerek, erkeklerin cinsel egemenliğini inkâr ederler. Ayrıca yine alay ederek, kocalarının ya da genel olarak erkeklerin ahlakî ve entelektüel üstünlüğünü yadsırlar. Deneyimlerini karşılaştırırlar. Gebelikler, çocuklarının hastalıkları, kendi hastalıkları, ev işleri, insanlık tarihinin önemli olayları haline gelir. İşleri teknik bir beceriye dayanmaz. Birbirlerine yemek tariflerini ve ev işinin püf noktalarını aktarır ve ev kadınlığına, sözlü geleneğe dayalı gizli bir bilim saygınlığı kazandırırlar. Kimi zaman hep birlikte ahlakî sorunları incelerler. Kadın dergilerinin "mektuplar" köşeleri bu alışverişlerin birçok örneğini sunar; erkeklere ayrılmış bir "gönül postası" köşesi hayal bile edilmez. Erkekler *onların* dünyası olan *bu dünyada* görüşürler, oysa kadınların kendi alanlarını tanımlamaları, hesaplamaları, keşfetmeleri gerekir. Birbirlerine özellikle güzellikle ilgili tavsiyeler verir, yemek ve örgü tariflerini değiş tokuş eder ve birbirlerinden fikir alırlar. Gevezeliğe ve teşhire düşkünlüklerinin ardında kimi zaman gerçek kaygılar kendilerini hissettirir. Kadın, erkek yasasının kendi yasası olmadığını, ona uymasını erkeğin bile beklemediğini bilir, çünkü kadını kürtaja, zinaya, hatalara, aldatmalara, yalanlara iten, bunları resmiyette kınayan erkektir; dolayısıyla kadın başka kadınlardan bir tür "ortam yasası", tam anlamıyla kadınca olan bir ahlak kuralları bütünü tanımlamakta kendisine yardımcı olmalarını ister. Kadınların, kadın arkadaşlarının davranışlarını uzun uzadıya yorumlamaları ve eleştirmeleri yalnızca kötü niyetten kaynaklanmaz. Hem onları değerlendirebilmeleri hem de kendi davranışlarını belirleyebilmeleri için, ahlak konusunda erkeklerden çok daha fazla yaratıcı olmaları gerekmektedir.

Kadınlar arası ilişkileri değerli kılan, onların içerdiği hakikattir. Kadın, erkeğin karşısında her zaman oynar. Kendini özsel olmayan başka olarak kabul ederken yalan söylemektedir; onun karşısına mimikler, süsler, düzmece sözlerle hayalî bir kişilik olarak çıkarken yine yalan söylemektedir. Bu oyun sürekli bir gerilim gerektirir; hemen her kadın kocasının ya da sevgilisinin yanında "Kendim gibi değilim" diye düşünür. Erkek dünyası serttir, keskin hatlıdır; orada sesler fazla yüksek, ışıklar fazla parlak, dokunuşlar kabadır. Başka kadınların yanında kadın perde arkasındadır, orada kavgaya girişmez, yalnızca silahlarını parlatır. Süsünü düzenler, makyajını yapar, hilelerini hazırlar: Sahneye çıkmadan önce, kuliste terlikleri ve sabahlığıyla dolaşır; bu ılık, tatlı, sakin havayı sever. Colette kadın arkadaşı Marco'yla geçirdiği anları şöyle anlatır:

> Kısa kısa sır paylaşmalar, münzevilere özgü eğlenceler, kimi zaman dikiş odasında geçirilen saatler, kimi zaman da nekahat döneminin boş zamanını andıran saatler...[12]

12 *Le Képi* [*Kasket*].

Kendisinden daha yaşlı olan bu kadının yanında danışman rolü oynamaktan hoşlanmaktadır:

> Sıcak öğleden sonraları, balkonun tentesinin altında Marco çamaşırlarını onarırdı. İyi bir terzi değildi ama dikişine özen gösterirdi, ben de ona tavsiyelerde bulunmaktan gurur duyardım... 'Gömleklere gök mavisi şerit yakışmaz; pembe çamaşırda, tenin üstünde, daha güzel durur.' Pudrasıyla, rujunun rengiyle, biçimli gözkapağına çektiği sert kalem çizgisiyle ilgili başka öğütler vermekte de gecikmezdim. 'Öyle mi düşünüyorsunuz? Sahi mi?' derdi. Genç otoritem hiç ödün vermiyordu. Tarağı alır, perçemini zarif bir biçimde azıcık ayırırdım; gözlerinin parlaklığını ortaya çıkarmakta, elmacık kemiklerinin üstünü, şakaklarına doğru kızıl bir kırmızıyla alev alev yapmakta ustaydım.

Biraz ileride Marco'yu, elde etmek istediği genç adamla buluşmak üzere kaygı içinde hazırlanırken gösterir:

> ... Nemlenmiş gözlerini silmek istiyordu, onu engelledim.
>
> – Bırakın ben yapayım.
>
> Akmaya hazır olan gözyaşları emilip gitsin ve rimeli akmasın diye gözkapaklarını başparmaklarımla alnına doğru kaldırdım.
>
> – İşte! Bekleyin, daha bitmedi.
>
> Elimi tek tek bütün yüz hatlarının üzerinde gezdirdim. Dudakları biraz titriyordu. Karşı koymadan sabırla bekledi, pansuman yapıyormuşum gibi iç çekiyordu. Son olarak, çantasındaki pudra pamuğunu daha pembe bir pudraya buladım. İkimiz de konuşmuyorduk.
>
> –... Ne olursa olsun, dedim, ağlamayın. Hiçbir koşulda gözyaşlarına boyun eğmeyin.
>
> ... Elini perçemiyle alnının arasından geçirdi.
>
> – Geçen cumartesi ikinci el dükkânında gördüğüm o siyah elbiseyi alsaydım keşke... Bana ince çorap ödünç verebilir misiniz? Bu saatte artık alacak vaktim yok.
>
> – Tabii, tabii.
>
> – Teşekkür ederim. Elbisemi açacak bir çiçeğe ne dersiniz? Yok yok, bluzda çiçek olmaz. İris kokusunun modasının geçtiği doğru mu? Daha size soracak bir sürü şeyim var gibi geliyor, bir sürü şey...

Colette, *Le Toutounier* adlı bir başka kitabında da kadınların yaşamının bu diğer yüzünü anımsatmıştır. Aşk yaşamlarında mutsuz ya da kaygılı olan üç kız kardeş, her gece çocukluklarının eski kanapesinin etrafında toplaşır. Orada gün içinde yaşadıkları kaygıları kafalarında evirip çevirerek, ertesi günün muharebelerine hazırlanarak, iyi bir dinlenmenin, güzel bir uykunun, sıcak bir banyonun, gözyaşlarına boğulmanın kaçamak zevklerinin tadına vararak gevşerler. Hiç konuşmazlar, ama her biri diğerleri için bir tür yuva yaratır ve aralarında geçen her şey hakikidir.

Kimi kadınlar için bu uçarı ve sıcak yakınlık, erkeklerle ilişkinin ciddi tantanasından daha değerlidir. Bunların narsisizmi, tıpkı ergenlik dönemlerinde olduğu gibi, ayrıcalıklı suretini başka bir kadında bulur. Kendi iyi kesimli elbisesine, incelikle döşenmiş evine onun dikkatli ve mahir gözlerinde hayran olacaktır; can dostu, evlendikten sonra da en gözde tanığı olacaktır. Ayrıca bu kadın arzulanabilir, arzulanan bir nesne olarak görünmeye de devam edebilir. Hemen her genç kızda, daha önce de dediğimiz gibi, eşcinsel eğilimler vardır. Kocanın çoğu kez beceriksizce olan sarılmaları bu eğilimleri silmez; kadının hemcinsleriyle birlikteyken yaşadığı ve normal erkeklerde dengi olmayan o duyumsal yumuşaklık buradan kaynaklanır. İki kadın arkadaş arasındaki duyumsal bağ, coşkulu bir duygusallık biçiminde yüceltilebilir ya da kimi zaman belirsiz kimi zaman kesin okşamalar olarak açığa çıkabilir. Aralarındaki sarılmalar ayrıca boş zamanlarını dolduran bir oyundan ibaret de olabilir. Başlıca kaygıları vakit geçirmek olan harem kadınları için geçerlidir bu ya da çok büyük bir önem kazanabilir.

Bununla birlikte, kadınlar arası suç ortaklığının gerçek bir dostluğa dönüştüğü pek enderdir. Kadınlar, erkekler arasında olduğundan çok daha kendiliğinden bir biçimde dayanışma içine girerler, ama bu dayanışmada her biri diğerine doğru kendi ötesine geçmez. Hep birlikte yüzlerini erkek dünyasına çevirmişlerdir ve hepsi de onun değerlerini kendisi için elde etmek ister. Aralarındaki ilişkiler kendi tekillikleri temelinde kurulmaz, dolaysız olarak genellikleri içinde yaşanır ve bu yüzden işin içine derhal düşmanlık girer. Nataşa, emzirdiği bebeklerin bezlerini ailesindeki kadınların gözleri önünde sergileyebildiği için onları çok sever, ama yine de onları kıskanmaktadır. Bu kadınların her biri, Piyer'in gözünde, *kadın*ın cisimleşmiş hali olabilir.[13] Kadınlar arasındaki anlaşma birbirleriyle özdeşleşmelerinden kaynaklanır, ama tam da bu nedenle hepsi de kadın arkadaşından şüphe eder. Bir ev hanımının hizmetçisiyle ilişkisi, –şayet oğlancı değilse– bir erkeğin uşağı ya da şoförüyle ilişkisinden daha mahremdir. Bu kadınlar sırlarını paylaşırlar, kimi zaman suç ortaklığı yaparlar, ama aynı zamanda aralarında düşmanca bir rekabet vardır, çünkü patron kadın, ev işlerini görme yükümlülüğünü üzerinden atmakla birlikte onların sorumluluğunu ve onurunu kendine saklamak ister; ikame edilemez, vazgeçilmez olduğuna inanmak ister. "Evde olmadığım an her şey aksıyor." Doymak bilmeksizin, hizmetkârının kusurunu yakalamak ister. Eğer hizmetçi çok iyi iş görüyorsa, kendini biricik hissetmenin gururunu yaşayamayacaktır. Aynı biçimde, çocuklarıyla ilgilenen öğretmenlere, dadılara, sütannelere, çocuk bakıcılarına, kendisine yardımcı olan akrabalarına ve kadın arkadaşlarına sistematik olarak sinirlenir; bahane olarak da onun "iradesi"ne saygı göstermemelerini, "onun kendi fikirlerine" uygun davranmamalarını ileri sürer. Aslında ne iradesi vardır ne de özel fikirleri, onu sinirlendiren tersine, kendi işlevini başkalarının da tıpkı onun gibi yerine getirebilmesidir. Bu, ev hayatını zehirleyen aile ve ev içi tartışmaların

13 Tolstoy, *Savaş ve Barış*.

başlıca kaynaklarından biridir. Her kadın, özel yeteneklerini kabul ettirmenin araçlarından tümüyle yoksun olduğu ölçüde artan bir açgözlülükle hükümranlık kurmaya çalışır. Ama kadınlar birbirlerini en çok süslenme ve aşk söz konusu olduğunda düşman olarak görürler. Genç kızlar arasındaki bu rekabete işaret etmiştim; çoğu kez bu bütün yaşam boyunca sürüp gider. Gördüğümüz gibi zarif, sosyetik kadın idealine mutlak bir değer biçilmiştir. Kadın hiçbir zaman başının üstünde bir görkem halesinin varlığını hissetmediği için acı duyar, başka bir kadının alnında en ufak bir hale kırıntısı görmek ona dayanılmaz gelir. Bir başkasının topladığı bütün oylar kendisinden çalınmıştır, zaten biricik olmayan bir mutlak mümkün müdür? İçtenlikle âşık olan bir kadın tek bir yürek tarafından yüceltilmekle yetinecek, kadın arkadaşlarının yüzeysel başarılarını kıskanmayacaktır, ama bizzat kendi aşkında kendisini tehlike altında hisseder. İşin gerçeği şudur ki en iyi kadın arkadaşı tarafından ihanete uğratılan kadın, edebiyata özgü basmakalıp bir temadan ibaret değildir; iki kadın yakın olduğu ölçüde onların bu ikiliği tehlikeli bir hal alır. Âşık kadın sırdaşını kendi gözleriyle bakmaya, kendi yüreğiyle, teniyle hissetmeye çağırır. Dolayısıyla sırdaş, arkadaşını baştan çıkaran erkeğe çekilir, onun büyüsüne kapılır, arkadaşına duyduğu sadakatin kendisini duygularına teslim olmayacak kadar koruduğuna inanır, ayrıca yalnızca önemsiz bir rolü olduğu için sinirlenir. Kısa süre içinde boyun eğmeye, kendini sunmaya hazırdır. Sakınımlı kadınların birçoğu, âşık olduklarında "yakın kadın arkadaşlarından" uzak durmaya başlarlar. Bu muğlaklık, kadınların birbirlerinin duygularına güvenmelerine hiçbir zaman izin vermez. Üzerlerinde hep erkeğin gölgesi vardır. Erkekten söz etmediklerinde bile, Saint-John Perse'in dizesini ona uygulamak mümkündür:

"Ve güneşin adı anılmaz, ama varlığı hep aramızdadır."

Birlikte ondan öç alır, ona tuzaklar kurar, beddua ve hakaret ederler: Yine de hep onu beklerler. Kadınlar dünyasında bekleyip durdukça olumsallığın, yavanlığın ve can sıkıntısının içine batarlar. Bu bekleyişlerde anne kucağının sıcaklığından hâlâ bir şeyler vardır, yine de iki arada bir derede bekleyişlerdir bunlar. Kadın ancak kısa süre içinde bu dünyadan çıkma hesapları yapıyorsa, orada oyalanmaktan zevk alır. Kısacası, banyonun nemli havasının tadına varması için, az sonra gireceği ışıklı salonun hayalini kurması gerekir. Kadınlar birbirlerinin tutsaklık yoldaşlarıdır, zindanlarına katlanmakta, hatta oradan kaçma hazırlıklarında birbirlerine yardım ederler, ama kurtarıcı, erkek dünyasından gelecektir.

Kadınların büyük çoğunluğunun gözünde o dünya evlendikten sonra da parıltısını korur. Saygınlığını yitiren yalnızca kocadır, kadın ondaki katıksız erkeklik özünün bozulmuş olduğunu keşfeder. Ama erkek yine de evrenin hakikati, en üstün otorite, olağanüstü varlık, serüven, efendi, bakış, av, haz, kurtuluş olmaya devam eder; hâlâ aşkınlığın cisimleşmiş hali, bütün soruların yanıtıdır. Ve en sadık eş bile kendini olumsal bir bireyle baş başa, iç karartıcı bir dünyaya kapatmak üzere ondan tümüyle vazgeçmeye razı olmaz. Çocukluğundan gelen rehber gereksinimi büyüktür; koca bu rolü yerine getirmekte başarısız-

lığa uğradığında, başka bir erkeğe yönelir. Kimi zaman baba, bir erkek kardeş, bir amca, bir akraba, eski bir arkadaş eski saygınlığını korumuştur. Kadın ona yaslanacaktır. Meslekleri dolayısıyla sırdaşlığa ve akıl hocalığına yargılı olan iki erkek kategorisi vardır: rahipler ve doktorlar. Rahiplerin büyük avantajı, danışmanlıklarının bedelini ödetmemeleridir; günah çıkarma görevleri onları dindar kadınların gevezeliklerine savunmasızca teslim eder. "Yobaz kadınlar"dan, "softalar"dan mümkün olduğu kadar kaçınırlar, ama topluluklarına ahlak yolunu göstermek görevleridir. Kadınlar giderek toplumsal ve siyasal bakımdan önem kazandığı ve Kilise de onları bir araç olarak kullanmaya çalıştığı ölçüde, aciliyeti artan bir görevdir bu. "Vicdan idarecileri" tövbekâr kadına siyasal görüşlerini dayatır, onun oyunu yönlendirirler ve çok sayıda koca, bu kişinin evlilik hayatlarına bulaşmasına sinirlenir. Yatak odasının mahremiyetinde neyin meşru neyin gayrı meşru sayılacağını belirlemek onun işidir; çocukların eğitimiyle ilgilenir, kadına kocasıyla arasında geçen her şeyle ilgili öğütler verir. Kocasını hep bir tanrı olarak görmüş olan kadın, Tanrı'nın yeryüzündeki ikamesi olan bu erkeğin önünde büyük bir zevkle diz çökmektedir. Doktor bir bedel beklediği için daha korunmalıdır; patavatsız müşterilerine kapısını kapatabilir, ama o da daha kesin, daha inatçı amaçlarla karşı karşıyadır. Cinsel saplantıları olan kadınlar tarafından rahatsız edilen erkeklerin dörtte üçü doktorlardır; çok sayıda kadın bir erkeğin önünde soyunmaktan büyük bir teşhir zevki alır.

"Yalnızca hoşlandıkları bir doktor tarafından muayene edilmekten doyum duyan bazı kadınlar tanırım," demektedir Stekel. "Özellikle evde kalmış kızlar arasında, önemsiz sorunlar ya da sıradan bir rahatsızlık için kendini 'çok dikkatli bir biçimde' muayene ettirmek üzere doktora gelen çok sayıda hasta vardır. Kimilerinin ise kanser ya da (tuvaletten) enfeksiyon kapma korkusu vardır ve bu korkular muayene olmaları için bir bahanedir."

Diğer birçok örnek arasından şu iki vakayı aktarır:

> Kırk dört yaşında ve zengin bir evde kalmış kız olan B.V. ayda bir, âdet gördükten sonra doktora gider; çok dikkatli bir muayene istemektedir çünkü aksayan bir şeyler vardır. Her ay başka bir doktora gider ve her seferinde aynı oyunu oynar. Doktor ona soyunmasını ve muayene masasının ya da divanın üzerine uzanmasını söyler. Kadın çok çekingen olduğunu, böyle bir şey yapamayacağını, bunun doğaya aykırı olduğunu söyleyerek soyunmayı reddeder. Doktor ya onu soyunmaya zorlar ya da yumuşak bir biçimde ikna eder; kadın, doktora bâkire olduğunu ve kendisine bir zarar vermemesi gerektiğini söyleyerek sonunda soyunur. Doktor onu anüsünden muayene edeceğini söyler. Çoğunlukla doktor muayene etmeye başlar başlamaz orgazm olur; orgazm rektal muayene sırasında yoğunlaşarak yinelenir. Kadın hep sahte bir isim kullanır ve ücreti baştan öder... Bu oyunu, bir doktorun kendisine tecavüz etmesi ümidiyle oynadığını itiraf eder...
>
> Otuz üç yaşında evli bir kadın olan Madam L.M., kocasıyla birlikte olduğunda tümüyle duyarsız olduğunu söyler. Analizden geçmek üzere gelir. Sadece

iki seans sonra, bana bir sevgilisi olduğunu itiraf eder. Ama onunla orgazma ulaşamamaktadır. Ancak bir jinekolog onu muayene ettiğinde orgazm olabilmektedir. (Kadının babası jinekologdur!) Yaklaşık iki ya da üç seansta bir, muayene olmak üzere bir doktora gitme gereksinimi duyar. Zaman zaman tedavi görmek ister ve bunlar en mutlu olduğu dönemlere denk düşer. Son seferinde, sözde rahmi düştüğü için gittiği jinekolog ona uzun uzun masaj yapmıştır. Her masajda kadın birçok kez orgazm olmuştur. Bu muayene tutkusunu, ilk jinekolojik muayenesinde hayatının ilk orgazmını yaşamış olmasıyla açıklamaktadır...

Kadın, kendisini teşhir ettiği erkeğin onun fiziksel cazibesinden ya da ruhunun güzelliğinden etkilenmiş olduğunu kolayca hayal eder ve böylelikle, kimi patolojik örneklerde, rahibin ya da doktorun kendisini sevdiğine ikna olur. Normal bir kadın olsa bile, aralarında gizli bir bağ olduğu izlenimine kapılır, saygıya dayalı bir itaat göstermekten hoşlanır. Kimi zaman bu ilişkide ayrıca yaşamını kabul etmesine yardımcı olacak bir güvenlik duygusu bulmaktadır.

Ama kendi varoluşlarını ahlakî bir otoriteye dayandırmakla yetinmeyen kadınlar da vardır; bu varoluşun içinde ayrıca romantik bir yüceltmeye de gereksinim duyarlar. Kocalarını ne aldatmak ne de terk etmek istiyorlarsa, etten kemikten erkeklerden ürken genç kızın kullandığı yola başvururlar: Kendilerini hayalî tutkulara kaptırırlar. Stekel[14] bu kadınların çok sayıda örneğini verir:

Evli, son derece dürüst, iyi bir çevreden gelen bir kadın, sinir bozukluğu ve depresyondan şikâyet etmektedir. Bir gece Opera'da, tenora delice âşık olduğunu fark eder. Onu dinlerken büyük bir heyecana kapılmaktadır. Şarkıcının ateşli bir hayranı haline gelir. Hiçbir temsilini kaçırmaz, fotoğrafını satın alır, onu düşler, hatta ona, "Size minnettar olan bir yabancıdan" yazılı bir kartla bir demet gül gönderir. Ona bir mektup bile yazmaya karar verir (imza aynı şekilde "bir yabancı"dır.) Yine de tenordan uzak durur. Onunla tanışması için bir fırsat doğar. Kadın gidemeyeceğini derhal anlar. Tenoru yakından tanımak istememektedir. Onun varlığına ihtiyacı yoktur. Coşku içinde severken, bir yandan da kocasına sadık bir eş olmaya devam etmekten mutludur.

Bir hanım, Viyana'nın çok ünlü bir oyuncusu olan Kainz'a tapmaktadır. Yaşadığı dairede Kainz'a, onun sayısız resminin asılı olduğu bir oda ayırmıştır. Odanın bir köşesinde bir Kainz kitaplığı vardır. Bulabildiği her şeyi, tiyatro programlarının, Kainz'ın oyunlarının açılış ve kapanış gösterilerinin davetiyelerinin yanı sıra, oyuncu hakkındaki kitapları, broşürleri, ondan söz edilen yazıların yer aldığı gazeteleri toplamıştır. Kutsal olan parçaysa, büyük oyuncunun imzalı bir fotoğrafıdır. Taptığı oyuncu öldüğünde, kadın bir yıl boyunca onun yasını tutar ve Kainz hakkındaki konferansları dinlemek üze-

14 Stekel, *La Femme frigide*.

re uzun yolculuklara çıkar. Kainz tapınması onda cinselliğe ve duyumsallığa karşı bağışıklık oluşturmuştur.

Rudolph Valentino'nun ölümünün ne kadar çok gözyaşıyla karşılandığını hepimiz hatırlarız. Genç kızlar kadar evli kadınlar da tapınırlar film yıldızlarına. Yalnızken kendilerini teslim ettikleri hazlarda ya da kocalarının kollarında fantezilere başvurduklarında, kimi zaman onların imgelerini kafalarında canlandırırlar. Ayrıca zaman zaman da bu fantezilerde bir büyükbaba, bir ağabey, bir öğretmen vb. imgesi biçiminde yeniden canlandırılan bir çocukluk anısı vardır.

Bununla birlikte, kadının çevresinde etten kemikten erkekler de vardır. Cinsel bakımdan doyumlu da olsa, frijit ya da doyumsuz da olsa –tam, mutlak ve başkalarını tümüyle dışlayan bir aşk bir yana– kadın için en önemlisi onların onaylarıdır. Kocasının fazlaca gündelik hale gelmiş olan bakışı, kadının kendi gözündeki imgesini canlandırmaya artık yetmemektedir, hâlâ gizem dolu kimi gözlerin bizzat kendisini bir gizem olarak keşfetmesine gereksinim duyar. Karşısında sırlarını dinleyecek, anılarındaki solmuş fotoğrafları canlandıracak, ağzının kenarındaki bir gamzeyi, sadece ona özgü o göz kırpışını var edecek mutlak bir bilince ihtiyacı vardır; yalnızca arzulandığı ve sevildiği ölçüde arzulanası ve sevilesi hisseder kendini. Evliliğiyle az çok yetinse de, başka erkeklerde özellikle aradığı şey gururunun okşanmasıdır. Kendine tapmaya davet eder onları; baştan çıkarır, hoşa gider, yasak aşkların düşünü kurmaktan, "Şayet isteseydim..." diye düşünmekten memnun olur. Tek bir hayrana bağlanmaktansa çok sayıda hayranı büyülemek hoşuna gider. Genç kızınkinden daha ateşli ve daha az ürkek olan kırıtkanlığıyla erkeklerden, değerinin ve gücünün bilinciyle kendisini doğrulamalarını ister. Yuvasında ne kadar sağlam demir atmışsa o kadar daha gözüpektir; bir erkeği ele geçirmeyi başarmış bir kadın olarak, oyununu büyük umutlara kapılmadan ve büyük tehlikelere atılmadan oynar.

Az çok uzun bir sadakat döneminden sonra kadının bu flörtlerle ve kırıtkanlıklarla yetinmediği de olur. Çoğunlukla kocasını aldatma nedeni, ona duyduğu hınçtır. Adler kadının aldatmasının her zaman bir öç alma olduğunu iddia eder. Bu biraz fazla abartılı bir iddiadır. ama şu da gerçektir ki kadın, sevgilinin baştan çıkarmalarından çok, kocasına meydan okuma arzusuna teslim olur: "Yeryüzündeki tek erkek o değil, benden hoşlanacak başka erkekler de var, kölesi değilim onun, kendini kurnaz sanıyor ama yanılıyor." Hiçe sayılan koca, karısının gözünde hâlâ en önemli yeri tutuyor olabilir. Genç kızın bazen annesine isyan ederek ebeveyninden şikâyet etmek, onlara itaat etmemek, kendini doğrulamak için bir sevgili bulması gibi, kocasına tam da ona duyduğu hınçtan dolayı bağlanan kadın da sevgilide bir sırdaş, kendi kurban kişiliğini seyredecek bir tanık, kocasını küçük düşürmesine yardımcı olacak bir suç ortağı arar; kocasını onun horgörüsüne yem olarak sunmak için durmaksızın kocasını anlatır. Şayet sevgilisi rolünü iyi oynamazsa, kızgınlık içinde ona sırt çevirir veya kocasına geri döner ya da başka bir avutucu aramaya koyulur. Ama büyük çoğunlukla onu bir sevgilinin kollarına atan, hınçtan çok düşkırıklığıdır. Evlilikte aşkı bulamaz,

beklentisi gençliğini büyülemiş olan şehveti ve zevkleri hiçbir zaman yaşayamama fikrine kolay kolay razı olamaz. Evlilik, kadınları her tür erotik doyumdan yoksun bırakarak, duygularının özgürlüğünü ve özelliğini inkâr ederek, onları zorunlu ve ironik bir diyalektikle zinaya yöneltir.

Montaigne şöyle der:

> Onları çocukluktan başlayarak aşkın yollarına hazırlarız; zarafetleri, süsleri, bilgileri, sözleri, tüm eğitimleri yalnızca bu hedefe yöneliktir. Dadıları, sürekli aşkı göstererek ondan tiksinmelerini sağlamak için bile olsa, zihinlerine aşkın yüzünden başka bir şey kazımaz...

Ve biraz ileride şunu ekler:

> Dolayısıyla, kadınlar için bu kadar yakıcı ve doğal olan bir arzuya gem vurmak deliliktir.

Engels ise şunları söyler:

> Tek eşlilikle birlikte, süreklilik taşıyan çok tipik iki toplumsal kişilik ortaya çıkar: kadının sevgilisi ve boynuzlu koca... Tekeşliliğin ve kibar fahişeliğin yanı sıra zina kaçınılmaz, yasak, sert bir şekilde cezalandırılan, ama ortadan kaldırılması olanaksız bir toplumsal kurum haline gelir.

Karı-kocanın kucaklaşmaları, Colette'in *L'Ingénue libertine*'inde olduğu gibi merakını uyandırmış ama duyumsallığını doyurmamışsa, kadın eğitimini yabancı yataklarda tamamlamaya çalışır. Şayet kocası cinselliğini uyandırmayı başarmışsa kona özel bir bağlılık duymadığı için, onunla keşfettiği hazları başkalarıyla yaşamak isteyecektir.

Ahlakçılar sevgilinin tercih edilmesi karşısında öfke duymuşlardır; nitekim burjuva edebiyatının koca imgesine saygınlığını yeniden kazandırmak için gösterdiği çabaya işaret ettim, ama onu toplumun –yani başka erkeklerin– gözünde çoğunlukla rakibinden daha değerli olduğunu söyleyerek savunmak saçmadır. Burada önemli olan, kadının gözünde neyi temsil ettiğidir. Nitekim onu tiksindirici hale getiren iki önemli özellik vardır. İlkin, kadını cinsellikle tanıştırmak gibi tatsız bir rolü üstlenen odur; aynı anda hem tecavüze uğradığını hem de saygı gördüğünü düşleyen bakire kızın çelişik talepleri kocayı neredeyse kaçınılmaz olarak başarısızlığa yargılı kılar. Genç kadın bu yüzden onun kollarında hep frijit olarak kalır; sevgilisiyle birlikte ise ne bekâret bozmanın işkencesini ne de edep duygusunun alt edilmesinin verdiği ilk küçük düşme duygusunu yaşar. Şaşkınlığın travmasından kurtulmuştur. Kendisini neyin beklediğini az çok bilir; düğün gecesi olduğundan daha içtenliklidir, daha az alıngan ve saftır, artık ideal aşkla fiziksel isteği, duyguyla heyecanı birbirine karıştırmamaktadır. Bir sevgilisi olduğunda, istediği tam da bir sevgilidir. Bu zihin açıklığı onun seçimindeki özgürlüğün bir veçhesidir, çünkü kocanın üstündeki öteki leke de budur. Genellikle seçilmiş değil, katlanılmış kişidir koca. Kadın ya razı gelerek onu kabul etmiştir ya da ailesi tarafından ona verilmiştir. Öyle ya da böyle, âşık olup evlenmiş olsa bile, evlenerek onu efendisi haline getirmiştir; ilişkileri bir göreve dönüşmüş ve çoğu kez koca, kadının gözünde bir zorba haline gelmiştir.

Kuşkusuz koşullar sevgili seçimini sınırlandırır, ama bu ilişkide bir özgürlük boyutu vardır. Evlenmek bir zorunluluktur, sevgili bulmaksa bir lükstür. Kadın, sevgilisi kendisini istediği için ona boyun eğmiştir. Onun aşkından değilse bile arzusundan emindir, yasalara boyun eğmek üzere bir görevi yerine getirmiyordur o. Ayrıca çekiciliğini ve saygınlığını günlük yaşamın sürtüşmeleri içinde tüketmemek gibi bir ayrıcalığı da vardır sevgilinin. Uzakta, başka biri olarak kalır. Bu yüzden buluşmalarında kadın kendi dışına çıktığı, yeni zenginliklere eriştiği duygusu yaşar, kendini başka hisseder. Bazı kadınların bir ilişkide aradıkları her şeyden önce budur: Başka tarafından işgal edilmek, şaşırtılmak, kendi dışına çekip çıkarılmak. Ayrılık, kadınlarda umarsız bir boşluk duygusu bırakır. Janet[15] bize, kadının sevgilide ne aradığını ve ne bulduğunu tüm çıplaklığıyla gösteren bu melankoli vakalarının çok sayıda örneğini aktarır:

> Beş yıl boyunca çalışmalarına kendisini ortak etmiş olan bir edebiyatçı tarafından terk edildiği için üzüntü içinde olan otuz beş yaşındaki bir kadın, Janet'ye şöyle yazar: 'Öyle zengin bir yaşamı vardı ve o kadar zorbaydı ki ondan başka hiçbir şeyle ilgilenemiyor, hiçbir şey düşünemiyordum.'
>
> Otuz bir yaşındaki başka bir kadın, taptığı sevgilisinden ayrıldıktan sonra hastalanır. 'Onu görmek, sesini duyabilmek için çalışma masasının üzerindeki bir mürekkep hokkası olmak geliyordu içimden,' diye yazmaktadır. Ve bunu şöyle açıklar: 'Yalnızken sıkılıyorum, kocam kafamı yeterince çalıştırmıyor, hiçbir şey bilmiyor, bana hiçbir şey öğretmiyor, beni *şaşırtmıyor*..., yalnızca sıradan bir sağduyusu var, bu da beni bunaltıyor.' Oysa sevgilisi hakkında tam tersine şunları yazmaktadır: '*Şaşırtıcı* bir adam, onu bir an bile heyecanlı, duygulu, neşeli, kendini bırakmış olarak görmedim; her zaman kendine hâkim, alaycı, hep sizi kahırdan öldürecek kadar soğuktu. Bunun yanında, aklımı başımdan alan bir tepedenliği, soğukkanlılığı, keskin zekâsı, akıl kıvraklığı vardı...'

Bazı kadınlar bu doluluk duygusunu ve sevinçli coşkuyu yalnızca ilişkinin ilk anlarında yaşar. Sevgilileri onlara daha ilk baştan haz yaşatmazsa –ki eşlerin ikisi de çekindiği ve birbirine alışık olmadığı için bu ilk seferde sıklıkla olan bir şeydir– ona hınç besler ve ondan tiksinirler. Bu "Messalinalar"[16] deneyimlerini sürekli çoğaltır, sevgililerini birbiri ardına terk ederler. Ama kimi zaman da evliliğin başarısızlığa uğramasıyla aydınlanan kadın, bu kez tam kendisine uyan bir erkeğe çekim duyabilir ve aralarında kalıcı bir bağ doğabilir. Çoğu kez kadın ondan kocasının tam tersi bir kişiliği olduğu için hoşlanır. Adèle'i baştan çıkaran hiç kuşkusuz Saint-Beuve'ün Victor Hugo'nun tam karşıtı olmasıydı. Stekel şu örneği aktarır:

---

15 Bkz. *Les Obsessions et la psychasthénie*.

16 Valeria Messalina, I. Claudius'un ilk karısıdır ve yattığı adamları ertesi gün öldürtmekle ünlüdür. –*Çn*.

> Madam P.H. sekiz yıldır bir atletizm kulübü üyesiyle evlidir. Hafif bir kanal iltihabı nedeniyle bir jinekoloji kliniğine başvurur; kocasının kendisini hiç rahat bırakmadığından... sadece acı duyduğundan şikâyet etmektedir. Adam kaba ve hoyrattır. Sonunda bir metresi olmuştur ve P.H. bundan son derece memnundur. Boşanmak istemektedir ve avukatın bürosunda kocasının tam karşıtı olan bir sekreterle tanışır. Sekreter ince, kırılgan, dayanıksız biridir, ama çok sevimli ve yumuşaktır. Yakınlaşırlar, adam kadına kendini sevdirmeye çalışır, ona şefkat ve saygı dolu mektuplar yazar. Bazı ortak manevi ilgi alanları olduğunu keşfederler... İlk öpücük kadını uyuşmuş halinden çıkarır... Adamın cinsel olarak görece güçsüz olması, kadına son derece yoğun orgazmlar yaşatmaktadır... Kadının boşanmasından sonra evlenirler ve çok mutlu bir yaşamları olur... Adam öperek ve okşayarak kadını orgazma ulaştırmaktadır. Son derece güçlü kocasının frijit olmakla suçladığı kadındır bu!

Bütün ilişkiler böyle peri masalı gibi sonlanmaz. Tıpkı genç kızın kendisini baba evinden çekip çıkaracak bir kurtarıcıyı düşlediği gibi, evli kadın da sevgilisinin kendisini evlilik boyunduruğundan kurtarmasını bekleyebilir. Sevgilisi evlilikten söz ettiğinde ilişkiden soğuyup kaçan tutkulu âşık teması pek sık işlenmiştir. Çoğunlukla sevgilisinin tereddütleri kadını yaralar ve duyduğu hınç ve düşmanlık aralarındaki ilişkiyi bozar. Bir ilişki istikrarlı hale geldiğinde çoğunlukla sonunda teklifsizleşir ve evliliğe benzer; can sıkıntısı, kıskançlık, sakınım, hile, kısacası evliliğin bütün kötülükleri orada da boy gösterir. Ve kadın, kendisini bu alışkanlıktan çekip çıkaracak bir başka adamı düşlemeye başlar.

Zina törelere ve koşullara göre çok farklı biçimlere bürünür. Evlilikte eşi aldatma, patriyarkal geleneklerin sürdüğü uygarlığımızda hâlâ kadın için, erkek için olduğundan daha ciddi bir kusur gibi görünmektedir:

"Kötülüklerin adaletsizce değerlendirilmesi!" der Montaigne. "Kötülükleri, doğaya göre değil kendi çıkarımıza göre yaratıyor ve ölçüyoruz ve bu yüzden böylesine eşitsiz biçimlere bürünüyorlar. Kurallarımızın sertliği, kadının kendini bu kötülüğe kaptırmasını gerçekte olduğundan daha abartılı ve büyük bir kötülük haline getiriyor ve onu, ardında yatan nedenlerden daha kötü sonuçlara götürüyor."

Bu sertliğin kökeninde yatan nedenleri gördük. Kadının zinası, aileye bir yabancının oğlunu sokarak meşru vârisleri mirastan yoksun bırakma tehlikesi barındırır; koca efendidir, karısı onun malıdır. Toplumsal değişimler ve doğum kontrolü uygulamaları bu nedenlerin gücünü büyük ölçüde azaltmıştır. Ne var ki kadını bağımlı tutma isteği, onun çevresini kuşatan yasakların sürdürülmesine yol açar. Kadın çoğunlukla bu yasakları içselleştirir; dini, ahlakı, "erdemliliği" herhangi bir karşılıklılık beklentisine izin vermediği için, kocasının evlilik maceralarını görmezden gelir. Çevresinin onun üzerindeki denetimi –Yeni Dünya'da olduğu gibi Eski Dünya'da da özellikle "küçük kentler"de– kocasının üzerinde olduğundan çok daha ağırdır. Koca daha çok dışarı çıkar, seyahat eder ve onun sapmaları daha fazla hoşgörüyle karşılanır; kadınsa evli kadın namını ve

konumunu yitirme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Kadının bu gözetimin etrafından dolaşmayı başarmak için başvurduğu hileler pek çok anlatılmıştır. Eskiden kalma katı kuralları sürdüren küçük bir Portekiz kenti vardır; burada genç kadınlar dışarıya ancak kayınvalideleri ya da görümceleri eşliğinde çıkabilmektedirler, ama bir berber, dükkânının üzerindeki odaları kiralar; "saç sarma" ile saç tarama arasında sevgililer çabucak sevişirler. Büyük kentlerde ise kadının çok daha az sayıda gardiyanı vardır. Ama eskiden yaygın bir uygulama olan "beş yedi arası" buluşmalar da gayrı meşru duyguların mutlu bir biçimde serpilip gelişmesine izin vermezdi. Acele içinde, gizlice yaşanan zina, insanca ve özgür ilişkiler yaratmaz; beraberinde getirdiği yalanlar, evlilik ilişkilerinin tüm saygınlığını inkâr etmektedir.

Günümüzde birçok çevrede kadınlar cinsel özgürlüklerini kısmen elde etmiştir. Ne var ki evlilik yaşamıyla cinsel doyumu bağdaştırmak onlar için hâlâ güç bir meseledir. Evlilik genellikle fiziksel aşkı içermediği için, dürüstçe bu ikisini birbirinden ayırmak akla uygun gibi görünmektedir. Erkeğin bir yandan kusursuz bir koca diğer yandan da maymun iştahlı olabileceği kabul edilir. Nitekim onun değişken cinsel istekleri, karısıyla ortak yaşamını dostluk içinde götürmesini engellemez; hatta bir pranga oluşturmadığı ölçüde o dostluk daha katıksız, muğlaklıktan daha uzak olacaktır. Kadın eş için de ayın şeyin geçerli olduğu kabul edilebilir; o da çoğu kez kocasının varoluşunu paylaşmak, çocuklar için bir yuva yaratmak, ama bu arada başka erkeklerle sevişmek ister. Zinayı küçük düşürücü kılan, sakınımlı ve ikiyüzlü uzlaşımlardır; özgürlük ve içtenliğe dayalı bir anlaşma, evliliğin kusurlarından birini ortadan kaldıracaktır. Bununla birlikte şunu da kabul etmek gerekir ki oğul Dumas'nın *Francillon*'una esin veren o sinir bozucu "Kadın için aynı şey değil" kalıp tümcesi, *bugün* bir ölçüde geçerliliğini korumaktadır. Bu farklılığın hiçbir *doğal* yanı yoktur. Kadının erkekten daha az cinsel etkinliğe gereksinimi olduğu ileri sürülür. Bu hiç de kesin değildir. Bastırılmış kadınlardan, hırçın eşler, sadist anneler, takıntılı ev kadınları, mutsuz ve tehlikeli yaratıklar çıkar. Öyle ya da böyle, erkekten daha nadir olarak arzu duysa bile bu, onları doyurmasını gereksiz bulmak için bir neden değildir. Farklılık, geleneğin ve günümüz toplumunun tanımladığı biçimiyle, erkeğin ve kadının erotik durumunun bütününden kaynaklanmaktadır. Hâlâ kadın için cinsel edimin erkeğe sunulan bir *hizmet* olduğu düşünülmekte, bu da erkeğin efendi gibi görünmesine yol açmaktadır. Gördüğümüz gibi, erkek her zaman kendinden aşağı konumda olan bir kadını *alabilir*, oysa kadın kendini dengi olmayan bir erkeğe *teslim ederse* kendini küçük düşürmüş olur. Kadının rızası her durumda bir boyun eğme, bir düşüş niteliği taşır. Bir kadın çoğu kez kocasının başka kadınlara sahip olmasını hoş karşılar, hatta bu onun gururunu okşar. Adèle Hugo ateşli kocasının ateşini başka yataklara taşımasından yerinmemiş gibi görünmektedir, hatta Madam Pompadour'un izinde kimi kadınlar buna aracılık

etmeyi bile kabul ederler.[17] Oysa tam tersine kadın sevişme sırasında nesne, av haline gelir; dolayısıyla kocaya, karısını yabancı bir güç ele geçirmiş, artık kendisinin değilmiş, kendisinden çalınmış gibi gelir. Şu da bir gerçektir ki çoğu kez kadın yatakta kendini egemenlik altında hisseder, bunu ister ve dolayısıyla da erkeğin egemenliği altına girer. Ayrıca erkeğin taşıdığı saygınlık nedeniyle kadın onu onaylama, ona öykünme eğilimindedir ve kendisine sahip olan erkek onun gözünde bütün olarak erkeği vücuda getirir. Koca, o kadar yakından tanıdığı bir ağızda yabancı bir düşüncenin yankılandığını duyunca, haklı nedenlerle sinirlenir. Ona biraz da kendisine sahip olunmuş, tecavüz edilmiş gibi gelir. Madam de Charrière'in genç Benjamin Constant'dan ayrılmasının nedeni –iki erkeksi kadın arasında kadın rolünü o oynuyordu–, Madam de Staël'in o nefret ettiği etkilerini onun üzerinde hissetmeye dayanamamasıdır. Kadın, kendini "verdiği" erkeğin kölesi ve yansıması olmayı kabul ettiği sürece şunu da kabul etmek zorundadır: Kendi aldatmaları onu kocasından, karşılıklı aldatmalardan daha köklü bir biçimde koparacaktır.

Şayet kadın dürüstlüğünü koruyorsa, sevgilisinin bilincinde kocasının saygınlığını yitirmesinden korkabilir. Bir kadın bir erkekle –tek bir kez, kanepenin üzerinde alelacele bile olsa– yatmakla, kocası üzerinde bir üstünlük sağladığına inanmaya hazırdır. Sevgilisine sahip olduğuna inanan erkekse haydi haydi kocaya kötü bir oyun oynadığını düşünür. Bataille'ın *Tendresse*'inde [*Şefkat*], Kessel'in *Belle de nuit*'sinde [*Gece Güzeli*], kadının sevgililerini alt tabakadan seçmeye özen göstermesi bu yüzdendir. Onlarda duyumsal doyumu aramaktadır, ama onların, saygı duyduğu kocası karşısında üstünlük sağlamalarını istemez. *La Condition humaine*'de [*İnsanlık Durumu*] Malraux, karşılıklı özgürlük anlaşması yapan bir çifti gösterir bize. Yine de May Kyo'ya bir yoldaşla yattığını anlattığında Kyo, adamın kendi karısına "sahip olduğunu" hayal ettiğini düşünerek acı çeker. Kimseye *sahip olunamayacağını* bildiği için May'in bağımsızlığına saygı göstermeyi seçmiştir, ama başka bir erkeğin geniş mezhepli olması May'in kişiliğinde onu yaralar ve küçük düşürür. Toplum özgür kadınla kolay kadını birbirine karıştırmaktadır. Bir sevgili bile, kendisinin yararlandığı özgürlüğü kadına kolay kolay tanımaz; sevgilisinin ona boyun eğdiğine, kendisini ona bıraktığına, kendisininse onu ele geçirdiğine, baştan çıkardığına inanmayı tercih eder. Kibirli bir kadın, partnerinin kibrinden kendine yarar sağlayabilir, ama saygı duyduğu kocasının onun kibrine tahammül etmesinden tiksinecektir. Eşitlik evrensel olarak kabul edilmediği ve somut olarak gerçekleşmediği sürece, bir kadının erkeğin eşiti gibi davranması çok güçtür.

Öyle ya da böyle zina, arkadaşlıklar ve sosyetik yaşam, evlilik hayatı çerçevesinde ancak birer eğlencedir; evliliğin baskılarına katlanmaya yardımcı olabilir-

17 Burada evlilikten söz ediyorum. Göreceğimiz gibi, birbirine âşık olan çiftin tutumu bunun tam tersidir.

ler ama onları ortadan kaldıramazlar. Bunlar ancak sahte kaçışlardır ve kadının yazgısına sahiden sahip çıkmasını hiçbir şekilde sağlayamazlar.

Sekizinci bölüm

Fahişeler ve kibar fahişeler

Görmüş olduğumuz gibi,[1] evlilikle fuhuş arasında dolaysız bir bağ vardır. Morgan der ki "Fuhuş, ailenin üstüne düşen karanlık bir gölge gibi, insanlığı uygarlıkta bile izler". Erkek sakınımlı davranarak karısını iffetliliğe yargılı kılar, ama kendisi ona dayattığı düzenle yetinmez.

Montaigne, bilgeliklerini takdir ettiği Pers krallarıyla ilgili şöyle anlatır: "Pers kralları kadınlarını şölenlere çağırırlardı, ama şarap içip ateşlendiklerinde ve şehvetin dizginleri gevşemeye başladığında, ölçüsüz iştahlarına tanık olmamaları için onları kendi odalarına gönderirler ve onların yerine hiçbir şekilde saygı duymak zorunda olmadıkları kadınları getirtirlerdi."

Kilise Babaları, sarayların sağlığa uygun olmalarını sağlamak için lağım çukurlarının gerektiğini söylemişlerdir. Mandeville ise gürültü koparan bir yapıtında şöyle der: "Kadınların bir bölümünü korumak ve daha iğrenç bir pisliği önlemek için, diğer kadınları feda etme zorunluluğu olduğu aşikârdır." Amerikalı kölelik yandaşlarının kölelik lehine ileri sürdüğü argümanlardan birisi, böylelikle kölece işlerden kurtulan Güneyli Beyazların kendi aralarında alabildiğine demokratik ve nezih ilişkiler kurabilecekleridir. Aynı biçimde, bir "kayıp kızlar" kastının varlığı, "namuslu kadın"a şövalyece bir saygıyla davranılmasına izin verir. Fahişe bir günah keçisidir; erkek kendi alçaklığını onun üzerine boca ederek kendini arıtır, ardından onun varlığını inkâr eder. Yasal bir düzenlemey-

1 I. cilt, II. kesim.

le polisin gözetimi altına sokulsa da, yeraltında çalışsa da, fahişeye her durumda bir parya muamelesi yapılır.

Ekonomik açıdan fahişenin durumu evli kadınınkiyle simetriktir. "Kendilerini fuhuş yoluyla satan kadınlarla evlilik yoluyla satanlar arasındaki tek fark, sözleşmenin süresi ve saptanan bedeldir," der Marro.[2] Her ikisi için de cinsel edim bir hizmettir. İkinciler ömür boyu tek bir erkeğe bağlanmışlardır, ilkininse parça başı ücret ödeyen birçok müşterisi vardır. Evli kadın tek bir erkek tarafından başka bütün erkeklerden korunur, fahişe kadınsa bütün erkekler tarafından, her birinin diğerlerini dışlayan zorbalığından korunur. Öyle ya da böyle, bedenlerini sunarak sağladıkları kazançların sınırlarını rekabet belirler. Koca şunu bilmektedir: Başka bir kadını eş olarak alabilirdi. "Evlilik görevlerinin" yerine getirilmesi bir lütuf değil, bir sözleşmenin yürürlüğe geçmesidir. Fuhuşta, tekil değil türe ait olan erkek arzusu, herhangi bir bedende kendini doyurabilir. Eşler veya kibar fahişeler erkeği ancak, onun üzerinde özel bir etkileri olduğunda sömürebilirler. Aralarındaki en büyük fark, yasal eşin evli bir kadın olarak baskı görürken kişi olarak saygı görmesidir. Bu saygı günümüzde baskıyı ciddi olarak zayıflatmaya başlamıştır. Fahişe ise kişilik haklarından yoksundur, kadın köleliğinin bütün biçimleri onda özetlenmiştir.

Kadını hangi nedenlerin fuhşa ittiğini sormak safdilliktir. Bugün artık Lombroso'nun, fahişelerle suçluları bir tutan ve her iki kategoriyi de yozlaşmış insanlar olarak gören kuramına kimse inanmamaktadır. İstatistiklerin ileri sürdüğü gibi, genel olarak fahişelerin zekâ düzeyinin ortalamanın biraz altında, bazılarınınsa düpedüz geri zekâlı olması mümkündür. Zihinsel yetenekleri gelişkin olmayan kadınlar hiçbir ihtisaslaşma gerektirmeyen meslekleri kolayca seçerler, ama fahişelerin çoğu normaldir, bazıları da çok zekidir. Üstlerine çökmüş olan hiçbir kalıtsal yazgı, hiçbir fizyolojik kusur söz konusu değildir. Aslında, yoksulluk ve işsizliğin hüküm sürdüğü bir dünyada yeni bir iş açılır açılmaz ona sarılacak insanlar bulunur; polislik ve fuhuş varlığını sürdürdükçe, polisler ve fahişeler olacaktır. Üstelik bu meslekler, ortalama olarak başka birçok meslekten daha fazla kazanç sağlamaktadır. Erkek talebinin doğurduğu arzın yüksek olmasına şaşırmak son derece ikiyüzlü bir tavırdır; bu, temel ve evrensel bir ekonomik süreçtir. Parent-Duchâtelet, 1857'de yaptığı araştırmada şunu yazar: "Fuhşun nedenleri arasında en etkili olanı, işsizlik ve yetersiz ücretlerin kaçınılmaz sonucu olan yoksulluktur." İyi niyetli ahlakçılar bıyık altından gülerek, fahişelerin acıklı hikâyeleri safdil müşteriler için yazılmış romanlardır, diye karşılık verirler. Gerçekten de birçok durumda fahişe, hayatını başka yollardan da kazanabilir. Ama seçtiği bu yolun ona en kötüsü gibi gelmemesi, kanında kötülük olduğu anlamına gelmez; bu olsa olsa, söz konusu mesleğin birçok kadına en az yıldırıcı mesleklerden biri gibi gelmesine yol açan toplumun suçudur. "Neden bu mesleği seçti?" diye sorulmaktadır. Oysa, "Neden bu mesleği seçmesin? diye

2 *La Puberté* [Ergenlik].

sormak gerekir. "Kızlar"ın büyük bir bölümünün hizmetçiler arasından çıktığına işaret edilmiştir. Parent-Duchâtelet bunun bütün ülkeler için, Lily Braun Almanya için, Ryckère ise Belçika için geçerli olduğunu göstermiştir. Fahişelerin %50'si ilkin hizmetçilik yapmıştır. "Hizmetçi odaları"na bir göz atmak bile bu olguyu açıklamaya yetecektir. Sömürülen, köleleştirilen, kendisine bir kişi gibi değil bir nesne gibi davranılan, her işi gören hizmetçinin ya da oda hizmetkârının, gelecekte durumunun düzelmesine dair hiçbir beklentisi yoktur. Kimi zaman da evin efendisinin kaprislerine katlanmak zorunda kalır. Ev içi köleliğinden, besleme aşklarından, onlardan daha aşağılayıcı olamayacak ve daha mutlu olacağını düşlediği bir köleliğe doğru kayar. Ayrıca bu işi yapanlar çoğunlukla köklerinden kopmuş kadınlardır. Parisli fahişelerin %80'inin taşra kentlerinden ya da köylerden geldiği düşünülmektedir. Ailesinin yakında yaşaması, adını kötüye çıkarmama kaygısı, kadının genellikle kötü görülen bir mesleği benimsemesini engelleyecektir, ama büyük bir kentin kalabalığına karışmış, toplumla bütünleşmekten uzak olan bir kadın için, soyut "ahlak" fikri hiçbir engel oluşturmayacaktır. Burjuvazi cinsel edimi –özellikle de bekâreti– ne kadar ürkütücü tabularla şarmalarsa sarmalasın, bu edim birçok köylü ve işçi ortamında kayıtsız kalınacak bir şey olarak görülmektedir. Yapılan birçok araştırmanın sonuçları şu noktada birbiriyle uyuşmaktadır: Çok sayıda genç kız bekâretini ilk önüne gelene bozdurmaktadır ve dolayısıyla ilk önüne gelene teslim olmayı da doğal bulacaktır. Yüz fahişeyle yapılmış bir araştırmada, Doktor Bizard şu olguları ortaya çıkarmıştır: Kadınlardan birinin bekâreti on bir yaşında, ikisinin on iki, ikisinin on üç, altısının on dört, yedisinin on beş, yirmi birinin on altı, on dokuzunun on yedi, on yedisinin on sekiz, altısının ise on dokuz yaşında bozulmuştur; diğerlerinin bekâreti ise yirmi bir yaşından sonra bozulmuştur. Dolayısıyla, %5'i, oluşumları tamamlanmadan tecavüze uğramıştır. Yarısından çoğu, kendilerini âşık oldukları için verdiklerini söylemektedir; diğerleri cahillikten rıza göstermişlerdir. Onları ilk baştan çıkaran erkek genellikle gençtir. Pek çok kez bu, atölyeden bir arkadaş, bürodan bir meslektaş, bir çocukluk arkadaşıdır ve bunları askerler, ustabaşılar, uşaklar, öğrenciler izlemektedir. Doktor Bizard'ın listesinde ayrıca iki avukat, bir mimar, bir doktor, bir eczacı da bulunmaktadır. Yaygın efsanenin aksine, genç kızı cinsellikle tanıştıranın patronun kendisi olması enderdir; çoğu kez patronun oğlu, yeğeni ya da arkadaşlarından biridir. Commenge, yaptığı incelemede ayrıca on iki ile on yedi yaş arasındaki kırk beş genç kızın bekâretlerinin, bir daha hiç görmedikleri yabancılar tarafından bozulmuş olduğuna işaret eder. Kızlar kayıtsızlık içinde rıza göstermişler ve hiç zevk almamışlardır. Doktor Bizard diğerlerinin arasından özellikle şu örnekleri öne çıkartır:

> Bordeauxlu Matmazel G., on sekiz yaşında manastırdan geri geldikten sonra, hiçbir kötülük düşünmeden, yalnızca merakından bir Çingene arabasına girer ve orada yabancı bir gezgin tarafından bekâreti bozulur.

On üç yaşındaki bir çocuk, ne yaptığını düşünmeden, sokakta rastladığı ve bir daha hiç görmeyeceği bir beye kendini teslim eder.

M. bekâretinin on yedi yaşındayken tanımadığı bir genç erkek tarafından bozulduğunu kelimesi kelimesine anlatır bize... kendini tümüyle bilgisizliği yüzünden teslim etmiştir.

R.'nin bekâreti on yedi buçuk yaşındayken, daha önce hiç tanımadığı ve tesadüfen mahalledeki bir doktorun muayenehanesinde karşılaştığı adam tarafından bozulur. R. doktora hasta kız kardeşini almak için gitmiştir; adam evine daha çabuk dönebilmesi için arabasına alır onu, ama istediğini elde edince kızı sokağın ortasında bırakır.

B.'nin bekâreti on beş buçuk yaşındayken, kendi sözcükleriyle 'ne yaptığını düşünmeden', bir daha hiç görmediği bir genç adam tarafından bozulur. Dokuz ay sonra B. sağlıklı bir çocuk doğurur.

S.'nin bekâreti on dört yaşındayken, kız kardeşiyle tanıştırma bahanesiyle kendisiyle yakınlık kuran genç bir adam tarafından bozulur. Gerçekte genç adamın kız kardeşi yoktur ama frengisi vardır ve hastalığını küçük kıza da bulaştırır.

R.'nin bekâreti on sekiz yaşındayken, birlikte savaş meydanını gezmeye gittiği evli bir kuzeni tarafından, eski bir siper hendeğinde bozulur; adam kızı gebe bırakır ve bu yüzden kız ailesini terk etmek zorunda kalır.

C.'nin bekâreti bir yaz akşamı plajda, otelde yeni tanıştığı bir genç adam tarafından, havadan sudan konuşan annelerinin yüz metre ötesinde bozulur. Kıza belsoğukluğu bulaşır.

L.'nin bekâreti on üç yaşındayken, radyo dinlediği sırada, erken yatmayı seven yengesi yan odada sakin sakin yatarken, amcası tarafından bozulur.

Edilgen bir biçimde boyun eğen bu genç kızların yine de bekâret bozulması travmasını yaşamış oldukları kuşku götürmez. Bu hoyratlığı deneyimlemenin onların gelecekleri üzerinde nasıl psikolojik etkilerinin olduğunu bilmek ilginç olurdu, ama "kızlar" analizden geçirilmez, kendilerini anlatmayı beceremezler ve klişelerin arkasına saklanırlar. Bazı örneklerde kızın karşısına ilk çıkana kendini kolayca teslim etmesi, sözünü ettiğimiz fahişelik fantezileriyle açıklanabilir. Aileye duyduğu hınçla olsun, yeni uyanan cinselliği karşısında duyduğu korkuyla ya da büyümüş gibi davranma hevesiyle olsun, kimi çok genç kızlar fahişelere öykünür; abartılı bir makyaj yaparlar, oğlanlarla birlikte olurlar, kırıtkan ve baştan çıkarıcı bir biçimde davranırlar. Henüz çocuksu, cinsellikten uzak ve soğuk olanlar ise ateşle hiçbir zarar görmeden oynayabileceklerini sanır; bir gün gelir, bir erkek onların bu oyununu ciddiye alır ve bu kızlar hayalden gerçeğe geçerler.

On dört yaşındaki genç bir fahişe, "Kapı bir kez zorlandı mı artık onu kapalı tutmak zordur," diyordu.[3] Bununla birlikte genç kızın, bekâretinin bozulmasının hemen ardından fuhuş yapmak üzere sokağa düşmesine pek rastlanmaz. Kimi

3 Aktaran Marro, *La Puberté*.

durumda ilk sevgilisine bağlı kalır ve onunla yaşamaya devam eder, "dürüst" bir işe girer, sevgili kendisini terk ettiğinde bir başkası onu avutur. Artık tek bir erkeğe ait olmadığı için, kendini hepsine verebileceğini düşünür; bazen de para kazanması için ona bu yolu öneren –belki birinci, belki ikinci– sevgilisidir. Ebeveyni tarafından satılan çok sayıda genç kız da vardır. Kimi ailelerde –Amerikalı ünlü Juke ailesinde olduğu gibi– bütün kadınlar bu mesleğe yargılıdır. Sokaklardaki genç kadınlar arasında, yakınları tarafından sokağa bırakılmış çok sayıda küçük kız vardır; dilencilikle başlarlar, oradan kaldırımları arşınlamaya geçerler. Parent-Duchâtelet 1857 yılında, 5000 fahişeden 1441'inin yoksulluktan, 1425'inin baştan çıkarılıp ardından terk edilerek, 1255'ininse ebeveyni tarafından beş parasız terk edilerek sokağa düştüğünü saptamıştır. Modern araştırmalar da hemen hemen aynı sonuçlara varmaktadır. Hastalık, gerçek bir iş yapamayacak duruma düşen ya da işini kaybeden kadını fahişeliğe iter; kadının zaten kırılgan olan bütçesinin dengesini bozar ve onu hemen yeni bir kaynak yaratmaya iter. Aynı şekilde, bir çocuğun doğumu da. Saint-Lazare'daki kadınların yarıdan fazlasının en az bir çocuğu vardır, birçoğu üç ila altı çocuk büyütmüştür. Doktor Bizard, içlerinden birinin on dört kez doğum yapmış olduğuna işaret eder; doktor onu tanıdığında çocuklardan sekiz tanesi hayattadır. Pek azının çocuğunu terk ettiğini söyler. Çocuğuna bakmak için fahişe olan bekâr anneler de vardır. Bizard aralarından bir örneği aktarır:

> Taşrada, on dokuz yaşındayken, henüz ailesiyle yaşadığı sırada patronu tarafından bekâreti bozulan bir genç kadın, gebe kalınca ailesinden ayrılmak zorunda kalır ve sonradan son derece iyi yetiştirdiği sağlıklı bir kız çocuk doğurur. Doğumdan sonra Paris'e gelir, sütannelik yapar ve fahişelik yapmaya yirmi dokuz yaşında başlar. Dolayısıyla otuz üç yıldır fahişelik yapmaktadır. Gücü ve cesareti tükendiği için şimdi Saint-Lazare hastanesine yatmak istemektedir.

Savaşlar sırasında ve onları izleyen bunalım dönemlerinde fuhuşun arttığı bilinmektedir.

Bir bölümü *Les Temps modernes*'de yayımlanan "La Vie d'une prostituée"nin ["Bir Fahişenin Yaşamı"] yazarı[4] fahişeliğe nasıl başladığını şöyle anlatır:

> On altı yaşındayken, benden on üç yaş büyük bir adamla evlendim. Evlenmemin sebebi ebeveynimin evinden ayrılmaktı. Kocam çocuk yapmaktan başka bir şey düşünmüyordu. 'Böylece evde oturacak, evden çıkmayacaksın' diyordu bana. Makyaj yapmamı istemiyor, beni sinemaya götürmüyordu. Bir de katlanmam gereken kayınvalidem vardı. Her gün bize geliyor ve hep o pislik oğluna hak veriyordu. İlk çocuğum oğlandı: Jacques. On dört ay sonra bir tane daha doğurdum: Pierre... Canım çok sıkıldığı için hemşirelik kursuna gitmeye başladım, çok hoşuma gidiyordu... Paris'in bir banliyösünde, hasta-

4 Yazar bu yazıyı Marie-Thérèse takma adıyla, gizli olarak yayımlatmıştır; ben de onu bu adla anacağım.

neye girdim, kadın koğuşunda çalışmaya başladım. Çocuk yaştaki bir hemşire bana daha önce hiç bilmediğim şeyler öğretti. Kocamla yatmak bir angaryaydı. Erkek koğuşunda, altı ay kimseyle aşna fişnem olmadan kaldım. Ta ki bir gün kaba saba gerçek bir köylü odama girene kadar... Ama güzel oğlandı... Hayatımı değiştirebileceğime, onunla Paris'e gidersem hiç çalışmama gerek kalmayacağına ikna etti beni... Beni uyutmayı çok iyi beceriyordu... Onunla birlikte gitmeye karar verdim... İlk bir ay gerçekten mutluydum... Bir gün iyi giyimli, şık bir kadın getirdi ve şöyle dedi: 'İşte bu kadın kendini korumayı iyi bilir.' Başlangıçta sokaklarda değildim. Hatta fahişelik yapmak istemediğimi ona göstermek için, mahalledeki kliniklerden birinde hemşirelik yapmaya başladım, ama uzun süre direnemedim. Bana, 'Beni sevmiyorsun. Erkeğini gerçekten seven kadın onun için çalışır,' diyordu. Ağlıyordum. Klinikte hep hüzünlüydüm. Sonunda beni berbere götürmesine izin verdim... Ona buna pas vermeye başladım! Julot kendimi koruyup koruyamadığımı görmek ve sivil polisler yaklaştığında haber vermek için beni takip ediyordu...

Bu öykü kimi yanlarıyla, bir pezevenk tarafından sokakta çalışmak zorunda bırakılan kızların tipik öyküsüne uymaktadır. Bu rolü kimi zaman koca oynar, kimi zaman da bir kadın. L. Faivre 1931'de 510 genç fahişeyle bir araştırma yapmıştır.[5] İçlerinden 284'ünün yalnız, 132'sinin bir erkek arkadaşıyla yaşadığını, 94'ünün ise genellikle eşcinsel ilişki içinde olduğu bir kadın arkadaşıyla birlikte oturduğunu görmüştür. Mektuplardan (kadınların kendi el yazılarıyla) kimi parçalar aktarır:

Suzanne, on yedi yaşında. Öncelikle fahişeler aracılığıyla başladım fahişeliğe. Bunlardan, beni uzun süre yanında tutan bir tanesi çok kıskançtı, bu nedenle ... sokağından ayrıldım.

Andrée, on beş buçuk yaşında. Annemle babamın evinden, bir baloda tanıştığım bir kadın arkadaşımla birlikte yaşamak üzere ayrıldım. Kısa süre içinde beni bir erkek gibi sevmek istediğini anladım, onunla birlikte dört ay kaldım, sonra...

Jeanne, on dört yaşında. Zavallı babacığımın adı X.'ti; savaştan sonra 1922 yılında hastanede ölmüştü. Annem yeniden evlendi. O dönemde diploma almak için okula gidiyordum, diplomamı aldıktan sonraysa dikiş dikmeyi öğrenmek zorunda kaldım... Ardından, çok az para kazandığım için üvey babamla aramda tartışmalar başladı... Madam X.'in ... sokağındaki evine hizmetçi olarak girmek zorunda kaldım... On gün boyunca aşağı yukarı yirmi beş yaşlarında olan evin genç kızıyla yalnız kaldım; onda büyük bir değişiklik olduğunu hissettim. Derken bir gün, tıpkı genç bir erkek gibi, bana duyduğu büyük aşkı itiraf etti. İlkin tereddüt ettim, sonunda evden gönderilmekten korktuğum için boyun eğdim; o zaman bazı şeyleri anladım...

5 *Les Jeunes Prostituées vagabondes en prison* [*Hapisteki Yersiz Yurtsuz Genç Fahişeler*].

Çalıştım, sonra işsiz kalınca Orman'da kadınlara fahişelik etmek zorunda kaldım. Son derece cömert bir kadınla tanıştım, vb.

Oldukça sıklıkla kadın fahişeliği, kaynaklarını artırmak için sadece geçici bir yol olarak görür. Ama sonradan nasıl içine battığı defalarca anlatılmıştır. Kadının şiddet, yalan vaatler, aldatılmayla dişlinin içine çekildiği "beyaz kadın ticareti" örnekleri görece ender olmakla birlikte, bu mesleğin içinde kendine rağmen tutulduğuna sık sık rastlanır. Mesleğe başlarken ihtiyaç duyduğu sermaye, onun üzerinde kimi hakları olan ve kazancının büyük bölümüne el koyan, kendisini bir türlü kurtaramadığı bir pezevenk ya da mama tarafından sağlanmıştır. "Marie-Thérèse", sonunda kurtulana kadar, yıllar boyunca gerçek bir mücadele vermiştir.

> Sonunda Julot'nun sadece paramın peşinde olduğunu anladım ve ondan uzaklaşırsam biraz para biriktirebileceğimi düşündüm... Başlangıçta evde çekiniyor, müşterilerin yanına gidip 'Yukarı gelmek ister misin?' diye sormaya cesaret edemiyordum. Julot'nun arkadaşlarından birinin karısı beni yakından izliyordu ve yanaştığım müşterileri sayıyordu... Bir gün Julot bana bir mektup yazarak, her akşam kazandığım parayı patron kadına teslim etmemi, 'böylece paramın çalınmayacağını' söyledi. Kendime yeni bir elbise almak istediğimde, evi işleten kadın Julot'nun paramın bana verilmesini yasakladığını söyledi... O hapishaneden hemen ayrılmaya karar verdim. Patron gitmek istediğimi öğrenince, doktor muayenesinden önce her zamanki gibi tamponumu[6] takmadı, gözaltına alındım ve hastaneye yatırıldım... Yolculuğumun parasını çıkarabilmek için geneleve dönmek zorundaydım... ama orada sadece dört hafta kaldım... Birkaç gün, daha önce olduğu gibi Barbès'te çalıştım, ama Julot'ya Paris'te kalamayacak kadar kızgındım. Kavga ediyorduk, bana vuruyordu, bir keresinde beni neredeyse pencereden aşağı atacaktı... İş bulmak için aracılık eden birisiyle taşraya gitmek üzere anlaştım. Aracının Julot'yu tanıdığını öğrenince, belirlediğimiz randevuya gitmedim. Adamın iki manitası beni sonradan Belhomme sokağında görüp evire çevire dövdü... Ertesi gün, bavulumu yaptım ve tek başıma T... adasına gittim. Üç haftanın sonunda bu genelevden de usanmıştım, doktor geldiğinde ona bir not yazdım ve bana çıkış kâğıdı vermesini istedim... Julot, Magenta bulvarında gördü beni ve bana vurdu... Magenta'daki dayaktan sonra yüzüm gözüm morarmıştı. Julot'dan usanmıştım. Dolayısıyla Almanya'ya gitmek üzere bir sözleşme yaptım...

"Julot" tipi edebiyatta çok yaygın olarak işlenir. Bu tip, kızın hayatında koruyucu rolü oynar. Süsü için gerekli şeyleri alabilmesi için ona önden para verir, ayrıca onu başka kadınların rekabetinden, polisten –ki kimi zaman kendisi de

6 "Doktor muayenesinden önce, belsoğukluğu bakterilerini uyutmak için kadına takılan tampon; böylece doktor, kadının hastalığını ancak patron o kadından kurtulmak istediğinde saptayabiliyordu."

polistir– ve müşterilerden korur. Müşteriler işlerini para vermeden görmekten memnun olacaklardır; içlerinde sadizmini fahişe kadın üzerinde doyurmak isteyenler de vardır. Bundan birkaç yıl önce Madrid'de zengin faşist gençler soğuk gecelerde fahişeleri nehre atarak eğlenmekteydi. Fransa'da bazen çakırkeyif öğrenciler kadınları kentin dışına götürüp gece orada çırıl çıplak bırakırlardı. Parasını alabilmek, kötü muameleden korunmak için fahişenin bir erkeğe ihtiyacı vardır. Ayrıca erkek ona moral destek de verir. Kimi fahişeler "Tek başına iyi çalışmak, kendini işine vermek zordur, insan işine karşı kayıtsızlaşır" demektedir. Çoğu kez kadın koruyucusuna âşıktır; mesleği aşkı yüzünden kabul etmiştir ya da yaptığı işi böyle gerekçelendirir. Çevresinde erkeğin kadın karşısında büyük üstünlüğü vardır. Aralarındaki bu mesafe, kadının aşkını din gibi görmesine elverişli bir ortam oluşturur, bu da bazı fahişelerin tutkulu özverilerini açıklar. Erkeklerinin uyguladığı şiddeti onun erkekliğinin bir işareti olarak görür ve ona daha da itaatkârca boyun eğerler. Onunla birlikteyken kıskançlık ve işkence çekerler, ama âşık bir kadının sevinçlerini de yaşarlar. Bununla birlikte kimi zaman da pezevenklerine yalnızca düşmanlık ve hınç duyarlar. Marie-Thérèse örneğinde gördüğümüz gibi korkudan, adam bırakmadığı için onun boyunduruğu altında kalırlar. O zaman da çoğu kez müşterilerin arasından seçtikleri bir dostla avuturlar kendilerini. Marie-Thérèse şöyle yazar:

> Bütün kadınların Julot'larının yanı sıra bir de dostları vardı, benim de vardı. Benimki, çok yakışıklı bir denizciydi. İyi sevişmesine karşın onunla orgazm olamıyordum, ama çok iyi dosttuk. Çoğu kez benimle yukarı çıkıyordu ama sevişmiyorduk, yalnızca konuşuyorduk; bana oradan kurtulmam gerektiğini, yerimin orası olmadığını söylüyordu."

Ayrıca kendilerini kadınlarla da avuturlar. Fahişelerin büyük bir bölümü eşcinseldir. Mesleklerinin kökeninde çoğu kez eşcinsel bir maceranın yattığını ve birçoğunun bir kadın arkadaşla birlikte yaşamaya devam ettiğini daha önce gördük. Anna Rueling'e göre, Almanya'da fahişelerin yaklaşık %20'si eşicinseldir. Faivre, cezaevlerinde genç kadın mahpusların birbirlerine tutkulu bir dille yazılmış ve "ömür boyu beraber" şeklinde imzalanmış pornografik mektuplar iletiklerine işaret eder. Bu mektuplar, yürekleri "alevler içindeki" öğrencilerin yazdığı mektuplara benzer. Öğrenciler daha az bilgili, daha çekingendir. diğerleri ise gerek kullandıkları sözcüklerle gerekse hareketleriyle duygularını sonuna dek ifade ederler. Şehveti bir kadından öğrenen Marie-Thérèse'in yaşamında, hor görülen müşteri ve otoriter pezevenk karşısında "kız arkadaş"ın ne kadar ayrıcalıklı bir yeri olduğunu görmek mümkündür:

> Julot bir kız getirdi, ayağına giyecek ayakkabısı bile olmayan yoksul bir kızcağızdı. Bitpazarından her şeyi alındıktan sonra benimle birlikte işe çıktı. Çok tatlı bir kızdı ve üstelik kadınlardan hoşlandığından iyi anlaşıyorduk. Bana hemşireyle birlikteyken öğrendiğim şeyleri hatırlatıyordu. Çoğu kez beraber eğleniyorduk ve çalışmak yerine sinemaya gidiyorduk. Bizimle birlikte olduğu için memnundum.

Gördüğümüz gibi burada "kız arkadaş", kadınlar dünyasına kapatılmış namuslu kadın için yakın kadın arkadaşın oynadığı rolü oynamaktadır. Birlikte çeşitli zevklerin yaşandığı, ilişkilerin özgür, karşılıksız, dolayısıyla da isteğe bağlı olduğu bir arkadaşlıktır bu. Erkeklerden yorulan, onlardan tiksinen ya da eğlenmek isteyen fahişe, dinginliği ve zevki çoğu kez başka bir kadının kollarında arayacaktır. Öyle ya da böyle, sözünü etmiş olduğum ve kadınları dolaysız olarak birbirine bağlayan suç ortaklığı, bu durumda başka herhangi bir durumda olduğundan daha güçlüdür. İnsanlığın yarısıyla kurdukları ilişkilerin ticari bir nitelik taşıması ve toplumun bütününün onlara parya muamelesi yapması nedeniyle, fahişelerin kendi aralarında sıkı bir dayanışma vardır. Kimi zaman birbirlerine rakip olurlar, kıskançlık duyarlar, hakaret ederler, dövüşürler, ama yeniden insan saygınlığına kavuşabilecekleri bir "karşı evren" oluşturabilmek için birbirlerine büyük bir gereksinim duyarlar. Kadın yoldaş, hem sırdaştır hem de ayrıcalıklı tanık; elbiseyi ve saç modelini takdir eden odur, bunlar erkeği baştan çıkarmaya yönelik araçlardır ama başka kadınların kıskanç ya da hayranlık dolu bakışlarında kendileri birer erek gibi görünürler.

Fahişenin müşterileriyle ilişkilerine gelince: Bu konuda birbirinden farklı görüşler vardır ve hiç kuşkusuz her vaka farklıdır. Fahişelerin, özgürce gösterilen şefkatin işareti olarak gördükleri dudaktan öpüşmeyi yüreklerindeki aşklarına sakladıklarının ve birisine aşkla sarılmakla profesyonelce sarılmayı hiçbir şekilde birbirine karıştırmadıklarının pek çok kez altı çizilmiştir. Erkeklerin tanıklıkları kuşkuludur, çünkü kibirleri yüzünden fahişenin zevk almış gibi yaparak kendilerini kandırmasına izin verirler. Belirtmek gerekir ki çoğu kez tüketici bir yorgunluğun eşlik ettiği "adam düşürme", üstünkörü yanaşma, "yatma" ve tanıdık bir müşteriyle ilişki sürdürme, birbirinden çok farklı koşullarda gerçekleşir. Marie-Thérèse genellikle mesleğini kayıtsızlık içinde sürdürmektedir, ama bazı geceleri büyük bir hazla hatırlar. Onun da arkadaşlarının da tutulduğu kişiler olmuştur. Hoşlandığı bir müşteriden para almayı reddeden kadınlar da vardır ve kimi zaman, müşterisinin bir sıkıntısı varsa ona yardım etmek isteyenler de çıkar. Bununla birlikte genel olarak fahişe işini "büyük bir soğuklukla" yapar. Bazıları müşterilerinin tümüne biraz da horgörü içeren bir kayıtsızlıkla yaklaşırlar. "Ah, ne kadar hıyardır şu erkekler! Kadınlar onlara her istediklerini yaptırabilirler!" diye yazar Marie-Thérèse. Ancak birçoğu erkeklere tiksinti ve hınç duyar, birçok başka kusurlarının yanı sıra onların kötülüklerinden mideleri bulanır. İster geneleve karılarına ya da sevgililerine itiraf etmeye cesaret edemedikleri kimi sapıklıklarını doyurmak için gitsinler, isterse genelevde olmanın kendisi onları sapıklıklar icat etmeye itsin, bir sürü erkek, fahişeyle "fantezilerini" gerçekleştirmek ister. Marie-Thérèse özellikle Fransız erkeklerinin doymak bilmez bir hayal gücü olduğundan şikâyet eder. Doktor Bizard'ın tedavi ettiği hastalar ona "bütün erkeklerin az çok sapık olduğunu" söylemişlerdir. Kadın arkadaşlarımdan birisi Beaujon hastanesinde genç ve çok zeki bir fahişeyle uzun uzun sohbet etmişti. Kadın hayatına hizmetçi olarak başlamıştı

ve artık taparcasına sevdiği bir pezevenkle yaşıyordu. "Benimki dışında bütün erkeklerin sapıklıkları var," dermiş kadın. "Onu bu yüzden seviyorum. Şayet bir gün herhangi bir sapıklığını yakalarsam onu terk ederim. İlk seferinde müşteri her zaman cesaret edemez, normal gibi görünür. Ama bir daha geldiğinde bir sürü şey istemeye başlar... Kocanızın hiçbir sapıklığı olmadığını söylüyorsunuz, ama göreceksiniz. Hepsinin vardır." Bu sapıklıkları yüzünden erkeklerden nefret etmektedir. Bir başka kadın arkadaşım, 1943 yılında Fresnes'de bir fahişeyle yakınlaşmıştı. O fahişe de müşterilerinin %90'ının sapıklıkları olduğunu, yaklaşık %50'sinin açılmamış oğlancılar olduğunu ileri sürüyordu. Hayal gücü fazla gelişmiş olanlar onu ürkütüyordu. Bir Alman subayı ondan, odanın içinde elinde çiçeklerle çırılçıplak gezinmesini ister, o sırada kendisi de kuş gibi uçmaya öykünmektedir. Subayın nezaketine ve cömertliğine rağmen kadın onu her fark ettiğinde kaçar. Basit bir birleşmeden çok daha yüksek tarifeli olduğu ve çoğu kez kadının daha az enerji harcamasını gerektirdiği halde, Marie-Thérèse "fantezi"den iğrenmektedir. Bu kadınların üçü de özellikle zeki ve duyarlıdır. Hiç kuşku yok ki mesleğin olağan akışı içinde korunmadıkları anda, erkek genel bir müşteri olmaktan çıkıp bireyselleştiğinde, bir bilincin, kaprisli bir özgürlüğün kurbanı haline geleceklerinin farkındadırlar. Burada söz konusu olan artık basit bir alışveriş değildir. Bununla birlikte, daha çok kazanç sağladığı için bazı fahişeler "fantezi" konusunda uzmanlaşırlar. Müşteriye duydukları düşmanlıkta çoğu kez sınıf nefreti de vardır. Hélène Deutsch sarışın, güzel, çocuksu, genel olarak çok yumuşak bir fahişe olan, ama bazı erkekler karşısında öfke nöbetlerine kapılan Anna'nın öyküsünü uzun uzun anlatır. Anna bir işçi ailesinden gelmektedir; babası içer, annesi hastadır. Bu mutsuz ev hayatı onu aile hayatından o kadar ürkütmüştür ki mesleği boyunca pek çok kez teklif aldığı halde evlenmeye hiçbir zaman razı olmaz. Mahallenin genç erkekleri onu baştan çıkarmaya çalışır, oysa o mesleğini çok sevmektedir, ama verem olup hastaneye yatırıldığında içinde doktorlara karşı şiddetli bir nefret gelişir. "Saygın" insanlar ona iğrenç gelmektedir; doktorunun kibarlığına, gösterdiği özene tahammül edemez. "Bu erkeklerin sevimlilik, ağırbaşlılık, itidal maskelerinin ne kadar kolay düşeceğini ve hayvan gibi davranabileceklerini bilmiyor muyuz?" der. Bunun dışında, zihinsel olarak tamamen dengeli bir kişidir. Sütanneye verdiği bir bebeği olduğu yalanını sürdürmektedir, bunun dışında yalan söylemez. Sonunda veremden ölür. On beş yaşından beri karşılaştığı bütün oğlanlarla yatan başka bir genç fahişe, Julia, yalnızca yoksul ve güçsüz erkeklerden hoşlanmaktadır. Onlara tatlı ve yumuşak davranır, diğer erkekleri "en kötü muameleleri hak eden hayvanlar" olarak görür. (Doyurulmamış bir annelik eğilimini açığa vuran çok belirgin bir karmaşası vardır: Yanında anne, çocuk sözcükleri ya da bunlara yakın sözcükler dillendirildiği an öfke nöbetlerine kapılmaktadır.)

Fahişelerin çoğu ahlakî açıdan kendilerini durumlarına uyarlamıştır. Bu, kalıtsal olarak ya da doğuştan ahlaksız oldukları anlamına gelmez, ama haklı olarak, hizmetlerini talep eden toplumla bütünleşmişlerdir. Onları vesikaya

bağlayan polisin fazilet söylevlerinin boş laftan ibaret olduğunu bilirler ve müşterilerinin genelevin dışında sergilediği soylu duygular onları pek de sindirmez. Marie-Thérèse, Berlin'de evinde kaldığı fırıncı kadına şu açıklamayı yapar:

> Ben herkesi severim. Para söz konusu olduğunda, Madam... Evet, çünkü bir erkekle kara kaşı kara gözü için, kısacası bedavaya yatınca da parayla yatınca da sizin hakkınızda aynı şeyi düşünür. 'O kadın orospunun teki,' der kendi kendine, sizi bir orospu olarak görür, evet, ama hiç olmazsa uyanık bir orospu, çünkü bir erkekten para istediğiniz zaman, ardından hemen 'Aa, bu işte çalıştığını bilmiyordum,' ya da 'Bir erkeğin var mı?' diyeceğinden emin olabilirsiniz. İşte bu kadar. Para almakla almamak benim için aynı şeydir. 'Evet, doğru, haklısınız,' diye yanıtladı fırıncı. Çünkü, dedim ona, bir ayakkabı karnesi almak için yarım saat kuyrukta beklersiniz. Ben yarım saatte bir adamla işimi bitiririm. Ben ayakkabılarımı para vermeden alırım, tersine, yeterince laf kalabalığına getirirsem üstüne para da alırım. Yani gördüğünüz gibi, ben haklıyım.

Fahişelerin hayatını çekilmez kılan ahlakî ve psikolojik durumları değildir. Çoğunlukla asıl üzüntü verici olan, maddî durumlarıdır. Pezevenk ya da mama tarafından sömürülen fahişeler her tür güvenceden yoksundurlar ve dörtte üçü parasızdır. Binlercesine bakmış olan Doktor Bizard, beş yıllık meslek yaşamının sonunda fahişelerin yaklaşık %75'inde frengi olduğunu söyler. Diğerlerinin yanı sıra deneyimsiz genç fahişeler ürkütücü derecede kolay kaparlar hastalığı. %25'ine yakını belsoğukluğu komplikasyonları sonucunda ameliyat olmak zorunda kalır. Her yirmi kadından biri veremdir, %60'ı alkolik ya da uyuşturucu bağımlısı olur, %40'ı kırk yaşına gelmeden ölür. Ayrıca şunu da eklemek gerekir ki alınan tüm önlemlere karşın, zaman zaman gebe kalırlar ve kötü koşullarda kürtaj olurlar. Sokak fahişeliği çok zahmetli bir meslektir. Cinsel ve ekonomik olarak ezilen, polisin keyfî baskısına, küçük düşürücü bir tıbbî gözetime, müşterilerin kaprislerine maruz kalan, mikroplara, hastalığa, yoksulluğa yargılı olan kadın, bu meslekte gerçekten de bir nesne konumuna indirgenmiştir.[7]

Sokak fahişeleri ile soylu kibar fahişeler arasında pek çok ara kademe vardır. Aralarındaki en temel fark, sokak fahişesinin katıksız genelliğinin ticaretini yapmasıdır, öyle ki rekabet onu sefil bir yaşam düzeyinde tutar; oysa kibar fahişe kendisini tekilliği içinde kabul ettirmeye çalışır. Bunda başarılı olursa, çok yükseklere tırmanmayı umabilir. Bunun için güzellik, cazibe ya da cinsel çekicilik gereklidir ama yeterli değildir. Kadının toplum tarafından *fark edilmesi* gerekir. Değeri çoğu kez bir erkeğin arzusu dolayımıyla meydana çıkacaktır. Ne var ki "tanıtımı" ancak erkeğin onun bedelini dünyaya bildirmesiyle sağlanacaktır. Geçen yüzyılda, bir "yosma"nın koruyucusu üzerindeki etkisini gösteren ve

7 Bu durum elbette olumsuz ve ikiyüzlü önlemlerle değişitirilemez. Fuhuşun ortadan kalkmasının iki koşulu vardır: bütün kadınlara saygın bir iş sunulması; törelerin özgür aşkın önüne hiçbir engel çıkarmaması. Fuhuş ancak karşıladığı gereksinimler yok olduğunda ortadan kalkabilir.

onu yarı sosyetik kadın mertebesine ulaştıran şeyler kaldığı otel, giydiği giysiler ve taktığı incilerdi; erkekler onun için kendilerini harap etmeye devam ettiği sürece değeri olumlanırdı. Ancak toplumsal ve ekonomik değişimler Blanche d'Antigny[8] tiplemesini ortadan kaldırmıştır. Artık bu ünü olumlayacak bir "saraylı fahişeler dünyası" yoktur. Hırslı bir kadın artık başka yollardan üne kavuşmaya çalışacaktır. Kibar fahişenin vücut bulduğu son biçim, film yıldızıdır. Yanı başında Hollywood'un kesinlikle gerekli kıldığı kocası ya da ciddi bir erkek arkadaşıyla film yıldızı yine de Phryne'yi, Imperia'yı ya da Casque d'Or'u[9] andırmaktadır. Kadın'ı erkeklerin düşlerine sunar, erkekler de karşılığında ona servet ve şan şöhret sağlarlar.

Güzellikle şehvet birbiriyle ikircikli bir biçimde bağdaştırıldığı için, fuhuşla sanat arasında öteden beri belli belirsiz bir geçişlilik vardır. Gerçekte arzuyu doğuran şey Güzellik değildir, ama Platoncu aşk kuramı şehvet düşkünlüğüne ikiyüzlü gerekçeler sunar. Göğsünü açan Phryne, *Areopagos*'a[10] saf bir ideayı seyretme imkânını sunar. Örtünmemiş bir bedenin sergilenmesi bir sanat gösterisi haline gelir; Amerikalıların "burlesk" gösterileri soyunmayı dramlaştırmıştır. "Sanatsal çıplak" adı altında açık saçık fotoğraflar biriktiren yaşlı beyler "Çıplak iffetlidir" demektedirler. Genelevde "seçim" ânı zaten bir geçit törenidir; bu sunum karmaşıklaştıkça, müşterilere "canlı tablolar", "artistik pozlar" sunulur. Özel bir değer kazanmak isteyen fahişe, tenini edilgen bir biçimde sergilemekle yetinmez, özel yetenekler geliştirmeye çalışır. Eski Yunan'da "flüt çalan kadınlar" erkekleri hem müzikleriyle hem danslarıyla cezbediyorlardı. Göbek dansı yapan Willed Naheel[11] kadınları, Barrio Chino'da dans edip şarkı söyleyen İspanyol kadınlar, kendilerini incelikli biçimde meraklıların seçimine sunmaktan başka bir şey yapmamaktadırlar. Nana kendine "koruyucular" bulmak için sahneye çıkar. Eskiden bazı müzikli kafelerin olduğu gibi, bugün de kimi müzikholler düpedüz genelevdir. Kadının kendini sergilediği bütün meslekler çapkınlık amacıyla kullanılabilir. Elbette erotik yaşamlarının meslekleriyle karışmasına izin vermeyen kızlar, taksi eskortları, striptizci kadınlar, konsomatrisler, kapak kızları, mankenler, şarkıcılar, oyuncular da vardır. Bu meslek teknik ve yaratıcılık içerdiği ölçüde kendi içinde bir amaç olarak görülebilir, ama hayatını kazanmak için kamu önünde "kendini gösteren" kadın, çoğu kez cazibesini daha mahrem bir alışveriş için de kullanmaya yeltenir. Tersinden, kibar fahişe kendisine mazeret

8 1840-74 yılları arasında yaşamış oyuncu ve saray fahişesi: Edouard Manet "Nana" portresini ondan esinlenerek yapmış, Emile Zola da *Nana* adlı eserini bu portreden esinlenerek yazmıştır. –*Çn.*

9 Phryne: Eski Yunan'da ün salmış Atinalı hetaira; Imperia: İtalyan hetaira. Casque d'Or: Işık saçan sarı saçlarıyla bütün erkekleri cezbeden ve Altın Miğfer diye bilinen Marie adlı film karakteri. –*Çn.*

10 Eski Atina'da soylular meclisi.

11 Cezayir'de yaşayan, dansçılık ve fahişelik yapan genç kadınlarıyla ünlü bir Berberi kabilesi. –*Çn.*

oluşturacak bir mesleğinin olmasını arzu eder. Colette'in *Léa*'sı gibi, kendisine "Sevgili sanatçı" diye hitap eden bir erkek arkadaşına "Sanatçı mı? Sevgililerim gerçekten çok ketummuş" diye karşılık verecek kadın pek nadirdir. Dediğimiz gibi, ona bir meta değeri kazandıran ünüdür. Sonradan bir ticarî sermayeye dönüşecek olan "isim", ancak sahnede ya da beyaz perdede yapılabilir.

Kül Kedisi her zaman Beyaz Atlı Prensi düşlemez. Kocası ya da sevgilisi olduğunda, onun bir zorbaya dönüşmesinden korkar, büyük sinemaların kapılarındaki kendi gülümseyen imgesini düşlemeyi yeğler. Ancak çoğunlukla ereğine ancak erkek "koruyucular" sayesinde erişebilir ve onu servetlerine ya da ünlerine ortak ederek zaferini doğrulayanlar da –ister koca olsun, ister sevgili ya da talip– yine erkeklerdir. İşte bu insanların kalabalığın *hoşuna gitme* zorunluluğu, "yıldız" ile kibar fahişe arasındaki benzerliği oluşturur. Toplumda ikisi de benzer bir rol oynar. Kibar fahişe tanımını, sadece bedenlerine değil, tüm kişiliklerine işletilecek bir sermaye muamelesi yapan bütün kadınları adlandırmak için kullanacağım. Onların tutumu, ürettikleri yapıtta kendilerini aşarak verili olanın ötesine geçen ve başkasında, önünde geleceği açtığı bir özgürlüğe çağrı yapan yaratıcınınkinden çok farklıdır. Kibar fahişe, dünyanın üzerindeki örtüyü kaldırmaz, insanlığın aşkınlığının önünde yeni bir yol açmaz.[12] Tam tersine, bu aşkınlığı kendi çıkarı için ele geçirmek ister. Kendini hayranlarının beğenisine sunduğundan, onu erkeğe yargılı kılan o edilgen kadınlığı inkâr etmemiş olur. Kadınlığına, mevcudiyetiyle erkekleri tuzağa düşürüp onlardan beslenmesini mümkün kılan büyülü bir güç katar ve onları da kendisiyle birlikte içkinliğin derinlerine çeker.

Kadın bu yolla belli bir bağımsızlık kazanmayı başarır. Kendini çok sayıda erkeğe ödünç verdiğinden, hiçbirine nihaî olarak ait değildir. Biriktirdiği para, bir ürünü tanıtır gibi "tanıttığı" ismi, ona belirli bir ekonomik özerklik sağlar. Eski Yunan'daki en özgür kadınlar, ev hanımları ve genelev kadınları değil, hetairalardı. Rönesans'ın saraylı fahişeleri ve Japon geyşalar, kendi çağdaşları olan başka kadınlardan çok daha büyük bir özgürlükten yararlanırlardı. Fransa'da en erkeksi bağımsızlığa sahip gibi görebileceğimiz kadın belki de Ninon de Lenclos'dur.[13] Paradoksal biçimde bu kadınlar, kadınlıklarını sonuna kadar sömürürken kendilerini neredeyse erkeğine eşdeğer bir duruma getirirler, onları erkeklere nesne olarak sunan bu cinsiyete dayanarak yeniden özne haline gelirler. Erkekler gibi hayatlarını kazanmakla kalmaz, aynı zamanda neredeyse yalnızca erkeklerden oluşan bir çevrede yaşarlar. Törelerden ve dedikodudan özgürleşmiş olarak, Ninon de Lenclos gibi, az rastlanan bir zihinsel özgürlük düzeyine ulaşa-

12 Kimi zaman kibar fahişe *aynı zamanda* bir sanatçı da olabilir ve hoşa gitmek isterken yeni şeyler keşfedip yaratabilir. O zaman ya bu iki işlevi birden yerine getirir ya da çapkınlık evresinin ötesine geçerek, ileride sözünü edeceğimiz sanatçı, şarkıcı, dansçı kadınlar kategorisinde yer alabilir.

13 1620-1705 yılları arasında yaşamış seçkin ve kültürlü bir saraylı fahişe.

bilirler. İçlerinden en sivrilmiş olanlarının çevreleri, çoğu kez "namuslu kadınlar"ı sıkıcı bulan sanatçılar ve yazarlarla doludur. Erkek efsanelerinin en baştan çıkarıcı cisimleşmiş hali kibar fahişelerdir. Başka hiçbir tenin ve bilincin olmadığı kadar herkesin gözbebeği, esin kaynağı, esin perisidir onlar; ressamlar ve heykeltıraşlar onların kendilerine modellik etmesini isteyecektir, şairlerin düşlerini besleyeceklerdir, aydınlar onlarda kadın "sezgisi"nin hazinelerini keşfedecektir. Onların zeki olması ev hanımının zeki olmasından daha kolaydır, çünkü ikiyüzlü yapmacıklıktan daha uzaktırlar. Üstün yetenekli olanları, bu Egeria[14] rolüyle yetinmeyecektir; başkalarının onlara atfettiği değeri özerk bir biçimde açığa vurma gereksinimi duyacaklar, edilgen meziyetlerini birtakım etkinliklere aktarmak isteyeceklerdir. Dünyada egemen birer özne olarak belirir, şiir ve düzyazı yazar, resim yapar, müzik bestelerler. Imperia, İtalyan saraylı fahişeler içinde böylelikle ün sahibi olur. Ayrıca erkeği araç olarak kullanıp bu dolayımla erkeksi işlevler gördükleri de olur. "Büyük gözdeler", güçlü sevgilileri aracılığıyla dünyanın yönetimine katılmışlardır.[15]

Bu özgürleşme, başka düzlemlerin yanı sıra erotik düzlemde de kendini açığa vurabilir. Kadın kimi zaman erkekten elde ettiği parayı ya da sağladığı hizmetleri, kadınca aşağılık karmaşası için bir telafi olarak görebilir. Para arındırıcı bir rol oynar, cinsiyetler arası mücadeleyi ortadan kaldırır. Mesleği fahişelik olmayan birçok kadının, sevgililerinden ustalıkla para ve armağan sızdırmak istemelerinin nedeni yalnızca açgözlülük değildir. Erkeğe para ödetmek –ayrıca aşağıda göreceğimiz gibi ona para ödemek– onu bir araç haline getirmektir. Böylelikle kadın kendini bir araç haline gelmekten korur. Belki erkek ona "sahip olduğuna" inanıyordur, ama bu cinsel sahiplik bir yanılsamadır; çok daha sağlam temeli olan ekonomi alanında *erkeğe sahip olan* kadındır. Özsaygısı böylece tatmin olur. Artık kendini sevgilinin kollarına teslim edebilir, yabancı bir iradeye boyun eğmemektedir, haz ona "dayatılamayacak", daha ziyade ek bir kazanç olarak ortaya çıkacaktır, kendisine bir bedel ödendiği için "el koyulmuş" olmayacaktır.

Bununla birlikte, saraylı fahişe frijit olarak bilinir. Kalbini ve rahmini yönetmeyi bilmesi kendisi için yararlıdır. Duygusal ya da duyumsal olduğunda, kendisini sömürecek, elde edecek ya da ona acı çektirecek bir erkeğin etkisinde kalma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Kabul ettiği erkekler arasında –özellikle mesleğinin başlarında– onu küçük düşürenler çoktur; erkek kibrine başkaldırısı ifadesini frijitlikte bulur. Ev hanımları gibi kibar fahişeler de "şike" yapmalarına izin veren birtakım "numaralara" kolayca bel bağlarlar. Erkeğe duyulan bu horgörü, bu

14 Roma mitolojisinde Numa Pompillius'un tanrıça karısı; bir liderin ilahi danışmanı olarak tanımlanır. –*Çn.*

15 Bazı kadınların evliliği kendi amaçlarına hizmet etmek üzere kullandığı gibi, kimileri de belirli bir politik, ekonomik, vb. hedefe ulaşmak için sevgililerini araç olarak kullanır. Böylece nasıl ki evli kadınlar ev hanımı durumunun ötesine geçiyorsa onlar da hetairalık durumunun ötesine geçerler.

tiksinme, sömüren-sömürülen oyununda kazançlı çıktıklarından hiç de emin olmadıklarını çok iyi göstermektedir. Nitekim örneklerin ezici çoğunluğunda, yazgıları bir kez daha bağımlılıktır.

Hiçbir erkek nihaî olarak onların efendisi değildir. Ama erkeğe çok yakıcı bir gereksinim duyarlar. Erkek kendisini arzulamaktan vazgeçerse, kibar fahişe bütün araçlarını yitirir. Mesleğe yeni başlayan kadın bütün geleceğinin erkeğin ellerinde olduğunu bilir; film yıldızı bile, erkeğin desteğinden yoksun kaldığında ününün söndüğünü görür. Orson Welles tarafından terk edildiğinde Rita Hayworth, Ali Han'la karşılaşana kadar bütün Avrupa'yı öksüz kalmış bir kızın acılı havasıyla dolaşmıştır. En güzel olanları bile yarınından hiçbir zaman emin olamaz, çünkü onun silahları büyülüdür, büyüyse kaprislidir; –ister sevgilisi olsun ister kocası– koruyucusuna, neredeyse "namuslu" bir kadının kocasına olduğu kadar sıkı sıkıya bağlıdır. Yatak servisinin yanı sıra onun varlığına, sohbetine, arkadaşlarına ve hepsinden önemlisi kibrinin gereklerine katlanmak zorundadır. Pezevenk, düzenli çalışanına yüksek ökçeli ayakkabılar ya da saten bir etek alarak rant getirecek bir yatırım yapmaktadır. Sanayici, film yapımcısı, kadın arkadaşına inciler ve kürkler vererek, onun aracılığıyla servetini ve gücünü olumlamış olur. Kadın, ister para kazanmak için bir araç, isterse para harcamak için bir gerekçe olsun, her iki durumda da köledir. Üzerine boca edilen armağanlar birer zincirdir. Ayrıca giydiği o tuvaletler, taktığı o mücevherler gerçekten onun mudur? Tıpkı bir zamanlar Sacha Guitry'nin yaptığı gibi, erkek bazen ayrıldıktan sonra bunları geri ister. Kendi zevklerinden vazgeçmeden koruyucusunu "elinde tutmak" için kadın, evlilik yaşamını lekeleyen kurnazlıklara, manevralara, yalanlara, ikiyüzlülüğe başvuracaktır; köleliği sadece oynuyor bile olsa, bu oyunun kendisi kölecedir. Güzel ve ünlüyse, o sıradaki efendisi ona tiksindirici geldiğinde kendisine yeni bir efendi seçebilir. Ne var ki güzellik sürekli bir kaygı kaynağı, kırılgan bir hazinedir, kibar fahişe zamanın acımasızca yıprattığı bedenine sıkı sıkıya bağımlıdır, yaşlanmaya karşı mücadele onun durumunda en dramatik biçimine bürünür. Çok büyük bir ünü varsa, yüzü ve vücudu harap olduktan sonra da ayakta kalabilir. Ne var ki en güven duyduğu malı olan bu ünü yaşatma kaygısı, onu zorbalıkların en katısına, toplumun bakışının zorbalığına maruz bırakır. Hollywood yıldızlarının nasıl bir kölelik yaşadığı iyi bilinir. Bedenleri artık kendilerinin değildir; saçlarının rengini, kaç kilo olacaklarını, hatlarını, tiplerini yapımcı belirler; yanaklarının kavisini değiştirmek için dişleri bile çekilir. Diyetler, jimnastik yapmak, giysi provaları, makyaj yapmak günlük birer angaryadır. "Personal appearance"[16] hanesinde nerelere gideceği, kimlerle flört edeceği bile yazılıdır; özel yaşam, kamusal yaşamın bir uğrağından ibarettir. Fransa'da bunun yazılı bir kuralı yoktur, ama sakınımlı ve becerikli bir kadın, "kamuya mal olmanın" kendisinden neler beklediğini bilir. Bu gereklere boyun eğmeyi reddeden bir yıldız, ani ya da ağır, ama kaçınılmaz

16 Hem kişisel görünüm hem kişisel olarak görünme, boy gösterme anlamını taşır. –*Çn.*

bir düşüş yaşayacaktır. Elinde gerçek bir mesleği olan, –oyuncu, şarkıcı, dansçı olarak– yeteneği kabul edilmiş "başarılı" bir kadın, kibar fahişe olmaktan kurtulur; gerçekten bağımsız olabilir, ama çoğu, tüm yaşamı boyunca tehlike altındadır, toplumu ve erkekleri durmaksızın yeniden baştan çıkarmaları gerekir.

Başkası tarafından bakılan kadın çoğu kez bağımlılığını içselleştirir, toplumun görüşüne tabi olduğu için onun değerlerini benimser, "yüksek sosyete"ye hayranlık duyar ve onun törelerini kendine mal eder, burjuvazinin ölçülerine göre değerlendirilmek ister. Zengin burjuvaların bir asalağı olarak, onların fikirlerine sadık kalır, "doğru düşünür"; önceleri kızlarını seve seve manastıra yollar, yaşlandığında ise şaşaalı bir biçimde dine dönerek kendisi de ayinlere katılırdı. Muhafazakârlardan yanadır. Bu dünyada kendine bir yer edinmeyi başarmış olmaktan o kadar gurur duyar ki dünyanın değişmesini istemez. "Başarılı" olmak için sürdürdüğü kavga onu kardeşlik ve dayanışma duygularına yatkın hale getirmez, başarılarının bedelini kölece yaltaklanmalarla fazlasıyla ödemiş olduğu için evrensel özgürlüğü içtenlikle isteyemez. Zola, Nana'nın bu özelliğinin altını çizmiştir:

> Nana'nın kitaplar ve oyunlar hakkında çok kesin fikirleri vardı. Yumuşak ve soylu yapıtlar, düş kurmasını ve ruhunu büyütmesini sağlayacak şeyler isterdi... Cumhuriyetçilere hiddetlenirdi. Ne istiyorlardı ki, bu hiç yıkanmayan pis insanlar? İnsanlar mutlu değiller miydi, imparator halk için her şeyi yapmamış mıydı? Doğrusu tam bir pislikti halk! Tanırdı o halkı, hakkında konuşabilecek kadar iyi bilirdi. Yok hayır, onların o cumhuriyeti herkes için büyük bir felaket olacaktı. Ah! Tanrı imparatoru mümkün olduğu kadar uzun bir süre başımızdan eksik etmesindi.

Savaşlar sırasında kimse kibar orospular kadar saldırgan bir vatanperverlik sergilemez. Onlar kendilerini soylu duygulara sahipmiş gibi göstererek düşeslerin düzeyine yükselmeyi umarlar. Toplum içindeki sohbetlerinin temelini beylik sözler, klişeler, önyargılar, alışılmış duygular oluşturur ve çoğu kez, yüreklerinin en gizli köşelerinde bile içtenliğe yer kalmamıştır. Yalanla abartı arasında dil yıkıma uğrar. Kibar fahişenin tüm yaşamı gösterişten ibarettir. Sözleri, mimikleri, düşüncelerini ifade etmeye değil bir etki yaratmaya yöneliktir. Koruyucusunun karşısında aşk oyununu oynar. Zaman zaman kendine de oynar bu oyunu. Topluma edeplilik ve saygınlık oyununu oynar. Sonunda kendisi de bir erdemlilik örneği ve kutsal bir ilahe olduğuna inanır. İnatçı bir samimiyetsizlik onun iç dünyasını yönetir ve tasarlanmış yalanlarının hakikatin doğallığına bürünmesini mümkün kılar. Hayatında bazen kendiliğinden davrandığı da olur. Aşk konusunda tümüyle cahil değildir; "vurgunlukları", "kaçıkça tutkuları" vardır, hatta kimi zaman "müptelası" olduğu biri çıkar. Ne var ki kaprise, duyguya, zevke çok fazla yer veren kibar fahişe hızla "durumunu" yitirecektir. Genellikle fantezilerine, zina yapan evli kadının sakınımlılığıyla yaklaşır. Kendini yapımcısından ve toplumun bakışından gizler, dolayısıyla "yürekten sevdiği" sevgililerine kendisinden çok şey veremez; bir eğlenceden, bir soluklanmadan

ibarettir onlar. Ayrıca genellikle, gerçek bir aşkta kendini unutamayacak kadar başarı kaygısına takılmıştır. Başka kadınlara gelince: Kibar fahişe pek çok kez onları duyumsal bir biçimde sever. Kendisine egemenliklerini dayatan erkeklere düşman olduğundan, kadın arkadaşının kollarında hem şehvetli bir dinginliğe kavuşacak hem de erkeklerden öç alacaktır, tıpkı Nana'nın, sevgili Satin'inin kollarında olduğu gibi. Özgürlüğünü olumlu bir yönde kullanmak üzere dünyada etkin bir rol oynamak istediği gibi, başka varlıklara sahip olmaktan da hoşlanır. Bunlar, "yardım" ederek kendini eğlediği çok genç erkekler de olabilir, seve seve bakımını üstlendiği ve yanlarında öyle ya da böyle erkeksi bir kişiliğe bürüneceği genç kadınlar da. Eşcinsel olsun olmasın, kadınların tümüyle, sözünü ettiğim karmaşık ilişkiler içinde olacaktır. Erkekler tarafından ezilen her kadının talebi olan o "karşı evren"i yaratmak için onlara yargıç ve tanık, sırdaş ve suç ortağı olarak gereksinim duyar. Ne var ki kadınlar arası rekabet burada doruk noktasına ulaşır. Genelliği içinde bedenini satan fahişenin rakipleri vardır, ama hepsine yetecek kadar iş varsa, tartışsalar bile birbirleriyle dayanışma içinde hissederler kendilerini. "Sivrilmek" isteyen kibar fahişe, kendi ayrıcalıklı yerine göz dikenlere önsel olarak düşmanlık duyar. İşte o zaman, "kadınlar arası kavgalar" üzerine o bilindik sözler tüm gerçekliğine kavuşur.

Kibar fahişenin en büyük talihsizliği şudur: Bağımsızlığı yalnızca bin bir çeşit bağımlılığın yalancı yüzü olmakla kalmaz, ayrıca bu özgürlüğün kendisi olumsuzdur. Erkekler Rachel gibi bir oyuncuya ya da Isadora Duncan gibi bir dansçıya yardım etseler bile, bu kadınların kendilerinden bir şeyler bekleyen ve onları doğrulayan bir meslekleri vardır; isteyerek, severek yaptıkları işlerinde somut bir özgürlüğe erişirler. Ama kadınların ezici çoğunluğu için sanat ve meslek yalnızca birer araçtır, bu kadınlar gerçek tasarılara girişmezler. Özellikle film yıldızını rejisörün boyunduruğu altına sokan sinema, yaratıcı bir faaliyetin mümkün kılacağı buluşlara ve ilerlemeye izin vermez. Yıldızın bizzat *varlığı birileri* tarafından sömürülür, o yeni bir nesne yaratmaz. Ayrıca bir yıldız olmak oldukça enderdir. Gerçek anlamıyla "çapkınlık"ta, aşkınlığa açılan hiçbir yol yoktur. Burada da kadının içkinliğe kapatılmasına can sıkıntısı eşlik eder. Zola, Nana'nın bu özelliğine işaret etmiştir:

> Bununla birlikte bütün bu lüksün arasında, o avlunun ortasında, Nana sıkıntıdan patlıyordu. İstese gecenin her dakikasını farklı bir erkekle geçirebilirdi ve tuvalet masasının çekmecelerine varana kadar her yeri parayla doluydu, ama artık bunlarla yetinemiyordu, bir yerlerinde onu esneten bir boşluk, bir delik vardı. Yaşamı tekdüze saatler halinde, bomboş geçip gidiyordu... Birilerinin onu nasıl olsa besleyeceğinden emin olduğu için, fahişelik mesleğine hapsolmuş gibi, hiçbir şey için çaba harcamadan, manastırdakine benzer bir korku ve itaatin derinliklerinde uyuyakalıp uzanıyordu bütün gün. Erkek bekleyişi içinde, aptalca zevklerle vakit öldürüyordu.

Amerikan edebiyatı, bütün ağırlığıyla Hollywood'un üstüne çökmüş olan ve oraya seyahate gelmiş olanları da ilk andan itibaren ele geçiren o donuk can

sıkıntısını yüzlerce kez anlatmıştır. Hollywood'da oyuncular ve figüranlar da kadınlarla aynı durumu paylaşır ve can sıkıntısı çekerler. Fransa'da da resmî davetler çoğu kez birer angarya niteliği taşır. Film yıldızının yaşamına hükmeden koruyucu yaşlı bir erkektir ve arkadaşları da yaşını başını almıştır. Onların kaygıları genç kadına yabancıdır, sohbetleri uykusunu getirir. Yirmi yaşındaki acemi genç kadınla kırk beş yaşındaki bir bankacının gecelerini ve gündüzlerini yan yana geçirdikleri burjuva evliliğindekinden bile daha derin bir uçurum vardır aralarında.

Kibar fahişenin uğruna hazzını, aşkını, özgürlüğünü feda ettiği *Moloch*[17] onun mesleğidir. Ev hanımının ülküsü, kocası ve çocuklarıyla olan ilişkilerini sarmalayan durağan bir mutluluktur. "Meslek" ise zamana yayılmıştır, ama yine de bir isimde özetlenebilen içkin bir nesnedir. Toplumun üst basamaklarına doğru çıkıldıkça bu isim afişlerde ve ağızlarda şişirilir. Kadın, mizacına göre, işini sakınımlı veya cüretli bir biçimde idare eder. Kimi kadın işinden, güzel çamaşırlarını katlayıp dolabına yerleştiren ev kadınının duyduğu doyumu duyar, kimisiyse serüvenin verdiği sarhoşluğun tadına varır. Kadın kimi zaman sürekli tehdit altında olan ve bazen çöken bir durumu sürekli dengede tutmakla yetinir, kimi zaman da boşuna gökyüzünü hedefleyen bir Babil kulesi gibi, durmaksızın ününü inşa eder. Kimi kadınlarsa başka etkinliklerine çapkınlığı da bulaştırır ve karşımıza gerçek serüvenciler olarak çıkarlar, Mata Hari gibi casus ya da gizli ajan olurlar. Genellikle tasarılarının inisiyatifi kendilerinde değildir, erkeklerin ellerinde birer alettirler. Ama genel olarak kibar fahişenin tutumu, serüvenci erkeğin tutumuyla benzerlikler gösterir. Onun gibi kibar fahişe de çoğu kez *ciddiyetle* tam anlamıyla *serüven* arasında yarı yoldadır, para ve şan şöhret gibi hazır değerleri hedefler, ama onlara sahip olmak kadar onları ele geçirmenin kendisini de önemser ve nihayet, onun gözünde en üstün değer kendi öznel başarısıdır. Bu bireyciliği o da az çok sistematik bir nihilizmle gerekçelendirir, ama o, erkeklere karşı düşmanlık duyduğu ve başka kadınları düşman olarak gördüğü ölçüde daha da büyük bir inançla yaşar bu nihilizmi. Ahlakî bir gerekçeye ihtiyaç duyacak kadar zekiyse, az çok özümsenmiş bir Nietzscheciliğe başvuracaktır, bayağı olanın karşısında seçkinlerden biri olma hakkını öne sürecektir. Kişiliği, basitçe var olması bile bir armağan olan bir hazine gibi gelir ona. O kadar ki kendini kendine adarken topluluğa hizmet ettiğini iddia edecektir. Kendini erkeğe adamış kadının yazgısını aşk ele geçirmiştir. Erkeği sömüren kadınsa, dinginlik içinde kendine tapınır. Şöhretine bu kadar değer vermesi yalnızca ekonomik çıkar için değildir, böylelikle narsisizmini kutsamaya çalışmaktadır.

17 Fenikelilerin çocuk kurban ettiği tanrı. –*Çn.*

Dokuzuncu bölüm

Olgunluktan yaşlılığa

Kadının tarihi –hâlâ dişilik işlevlerine hapsolmuş olduğu için– erkeğinkinden çok daha fazla fizyolojik yazgısına bağlıdır ve bu yazgının eğrisi, erkeğinkinden çok daha kopuk kopuk ve kesintilidir. Kadının yaşamının bütün dönemleri durgun ve tekdüzedir, ama bir evreden diğerine geçişler tehlikeli şekilde hoyrattır. Bu geçişler erkekte olduğundan çok daha belirleyici bunalımlarla kendini belli eder: ergenlik, cinselliğe giriş, menopoz. Erkek sürekli bir biçimde giderek yaşlanırken kadın ansızın kadınlığından yoksun kalır, hem toplumun hem kendisinin gözünde varoluşunun gerekçesini oluşturan ve ona mutlu olma olasılığı sunan doğurganlığını ve erotik çekiciliğini, hâlâ gençken yitirir. Erişkin hayatının hemen hemen yarısını, her tür gelecekten yoksun olarak yaşamaktan başka çaresi yoktur.

"Tehlikeli yaş"ın ayırıcı özelliği kimi organik rahatsızlıklardır,[1] ama onların asıl önemi büründükleri sembolik değerden kaynaklanır. Esas olarak güzelliklerine bel bağlamamış olan kadınlar bu bunalımı daha az akut bir biçimde yaşarlar, evlerinde ya da ev dışında ağır çalışan kadınlar aylık kölelik ortadan kalktığı için rahatlarlar, yeni gebeliklerin durmaksızın tehdit ettiği köylü kadın ya da işçi kadın, sonunda bu tehlike bertaraf olduğunda mutlu olur. Başka bir sürü durumda olduğu gibi bu durumda da kadının rahatsızlıkları, bedeninin kendisinden çok bilincindeki ona ilişkin kaygılardan kaynaklanır. Ruhsal dram, ge-

1 Bkz. I. Cilt, 1. bölüm.

nellikle fizyolojik görüngüler kendilerini belli etmeden başlar ve ancak ortadan kalkmalarından uzun bir süre sonra sona erer.

Yaşlanma korkusu kadını nihaî sakatlanmadan epeyce önce ele geçirir. Olgun erkek aşktan daha önemli işlerle meşguldür, erotik ateşi gençliğinde olduğundan daha sönüktür; ondan bir nesnenin edilgen niteliklerine sahip olması beklenmediği için yüzünün ve bedeninin geçirdiği değişim kadınları baştan çıkarma imkânını ortadan kaldırmaz. Kadın ise tam tersine, genellikle ketlenmelerini nihayet aşabildiği otuz beş yaşına doğru erotik olarak tam anlamıyla serpilip gelişir. Arzuları ve onları doyurma gereksinimi o zaman en şiddetli halini alır; sahip olduğu cinsel değerlere erkekten çok daha fazla bel bağlamıştır. Kocasını elinde tutması, korunmasını güvence altına alması için ve çalıştığı işlerin çoğunda, kendisinden hoşlanılması gerekir. Dünyaya yalnızca erkek dolayımıyla tutunmasına izin verilmiştir. Erkeğin üzerinde bir etkisi kalmadığında ne olacaktır hali? Kendisiyle karıştırdığı o tensel nesnenin bozulmasına hiçbir şey yapamadan tanıklık ederken, kendisine kaygı içinde bu soruyu sorar, mücadele eder, ama saç boyası, *peeling*, estetik ameliyatlar onun kaygı dolu gençliğini uzatmaktan başka bir işe yaramayacaktır. En azından aynaya hile yapabilir. Ama ergenlik dönemi boyunca inşa ettiği bütün o yapıyı çökertecek olan kaçınılmaz, geri döndürülemez süreç başladığında, bizzat ölümün kaçınılmazlığının kendisine değdiğini hisseder.

Güzelliğiyle, gençliğiyle en çok sarhoş olan kadınların onları yitirince en çok sarsılacak olan kadınlar olduğu sanılabilir, ama öyle değildir; narsisist kadın, kişiliği konusunda öylesine kaygılıdır ki kaçınılmaz sonu öngörür ve geri çekilme pozisyonunu önceden ayarlar. Elbette sakatlanmış olmaktan acı duyacaktır, ama en azından hazırlıksız yakalanmayacak ve kısa bir süre içinde kendini uyarlayacaktır. Kendini unutmuş, adamış, feda etmiş olan kadın ise bu ani keşif karşısında çok daha fazla alt üst olacaktır. "Bir tek ömrüm vardı; kısmetim buymuş, halime bakın!" İşte o zaman, çevresini şaşırtarak köklü bir değişim içine girer. Bunun nedeni, ansızın çekildiği yerlerden edilmiş, tasarılarından koparılmış olarak ve hiçbir yardım almaksızın kendi kendisiyle karşı karşıya kalmasıdır. Hazırlıksız olarak çarptığı o sınırı bir kez geçince, ayakta kalmaktan başka yapılacak bir şey yok gibi gelir ona. Bedeni hiçbir şey vaat etmeyecektir; gerçekleştirmediği düşler, arzular sonsuza dek tamamlanmamış olarak kalacaktır. İşte bu yeni bakış açısıyla yüzünü geçmişe çevirir; bir çizgi çekmenin, hesap çıkarmanın zamanı gelmiştir; bilançosunu hazırlar. Ve yaşamın ona dayatmış olduğu sınırların darlığı karşısında dehşete düşer. Bu kısa ve düş kırıcı tarihi karşısında, hâlâ erişilemez olan bir geleceğin eşiğinde ergenken gösterdiği davranış biçimlerini yeniden benimser: Sonlu olduğunu reddeder, varoluşunun yoksulluğunun karşısına kişiliğinin belirsiz zenginliğini çıkarır. Bir kadın olarak yazgısına az çok edilgen bir biçimde katlanmış olduğu için, elindeki olanaklar kendisinden çalınmış, aldatılmış, bilincine varmadan gençlikten olgunluğa doğru kaymış gibi hisseder kendini. Kocasının, onun çevresinin, uğraşlarının kendisine layık

olmadığını keşfeder; anlaşılmamış olduğunu düşünür. Daha üstün olduğunu düşündüğü çevreden kendini yalıtır, yüreğinde taşıdığı ve talihsizliğinin gizemli anahtarı olan sırla birlikte kendini kapatır, tüketmemiş olduğu olanakların üzerinden geçmeye çalışır. Kişisel bir günlük tutmaya başlar; şayet anlayışlı sırdaşlar bulursa, sonu gelmeyen sohbetlerde içini döker ve günler geceler boyu pişmanlıklarını, sitemlerini kafasında evirip çevirir. Tıpkı genç kızın geleceğinin nasıl *olacağını* düşlediği gibi, o da kafasında geçmişinin nasıl farklı *olmuş olabileceğini* canlandırır. Elinden kaçmasına izin verdiği fırsatları gözünün önüne getirir ve geçmişe yönelik güzel romanlar yazar. H. Deutsch, mutsuz bir evliliğe genç yaşında son veren ve ardından ikinci kocasıyla uzun yıllar huzur içinde yaşamış olan bir kadının örneğini aktarır. Kadın kırk beş yaşına geldiğinde, acı içinde ilk kocasını özlemeye ve melankoliye kapılmaya başlar. Çocukluk ve ergenlik döneminin kaygıları yeniden canlanır, durmaksızın gençlik yıllarının öyküsünü anlatır ve annesine-babasına, kardeşlerine, çocukluk arkadaşlarına eskiden beslemiş olduğu duygular yeniden coşar. Kimi zaman düşlerle dolu ve edilgen bir hastalık haline kaptırır kendini. Ama pek çok kez de bir sıçrayışla, elinden kaçırmış olduğu varoluşu kurtarmaya çalışır. Yazgısının bayağılığıyla karşıtlık oluşturan ve yeni keşfetmiş olduğu bu kişiliği sergiler, teşhir eder, onun meziyetleriyle övünür, buyurgan bir biçimde hakkının teslim edilmesini talep eder. Deneyimlerinin verdiği olgunlukla, nihayet değerinin takdir edilmesini sağlayabileceğini düşünür; yeniden denemek istemektedir. Ve ilkin, acınası bir çabayla zamanı durdurmaya çalışır. Anaç kadın hâlâ çocuk doğurabileceğini ileri sürer. Tutkulu bir biçimde bir kez daha bir can yaratmak ister. Duyumsal kadın yeni bir âşık bulmaya çalışır. Kırıtkan kadınlarsa her zamankinden daha doymak bilmez bir biçimde beğenilmek isterler. Hepsi de kendini hiç bu kadar genç hissetmediğini söyler. Geçen zamanın aslında kendilerini etkilemediğine başkalarını ikna etmek isterler, "genç gibi" giyinmeye başlar, çocuksu mimikler edinirler. Yaşlanmakta olan kadın artık erotik bir nesne olmamasının tek nedeninin teninin erkeğe taze zenginlikler sunmaması olmadığını bilir. Ayrıca geçmişi, deneyimleri onu ister istemez bir kişi haline getirmiştir; kendince mücadele etmiş, sevmiş, istemiş, acı çekmiş, zevk almıştır. Bu özerklik ürkütücüdür, kadın onu inkâr etmeye çalışır; kadınlığını abartır, süslenir, kokular sürer, baştan aşağı çekicilik, zarafet, katıksız içkinlik haline getirir kendini. Erkek muhatabına saf gözler ve çocuksu bir ses tonuyla hayranlığını ifade eder, büyük bir gevezelikle küçük kızlık anılarını anlatır, konuşmak yerine şakır, ellerini çırpar, kahkahalar atar. Bu oyunu da bir tür içtenlikle oynar. Çünkü kendisine karşı duyduğu bu yeni ilgi, eski alışkanlıklardan kendini koparıp yeniden başlama arzusu, onda yeni bir başlangıcın geldiği duygusu uyandırır.

Aslında söz konusu olan, gerçek bir başlangıç değildir; dünyada, özgür ve etkin bir hareketle kendini yansıtacağı yeni erekler keşfetmez. Bu kıpır kıpır hali ayrıksı, tutarsız ve beyhude bir biçime bürünür, çünkü geçmişteki hataları ve başarısızlıkları yalnızca simgesel olarak telafi etmeye yöneliktir. Yaşlanmakta

olan kadın, çok geç olmadan, başka şeylerin yanı sıra çocukluğunun ve ergenliğinin bütün arzularını gerçekleştirmeye çalışacaktır. Kimisi yeniden piyano çalmaya başlar, kimisi heykel yapmaya, seyahat etmeye, yazmaya, kayak yapmaya başlar, yabancı diller öğrenir. O güne kadar kendisinin reddetmiş olduğu her şeyi –yine çok geç olmadan– kabul etmeye karar verir. Eskiden hoşgörü gösterdiği kocasından tiksindiğini itiraf eder ve onun kollarının arasında frijitleşir ya da tersine, eskiden gem vurduğu kimi tutkulara kendini teslim eder, kocasını talepleriyle bunaltır, çocukluğundan bu yana bıraktığı mastürbasyona yeniden başlar. Hemen hemen bütün kadınlarda gizli bir biçimde var olan eşcinsellik eğilimleri kendini belli eder. Kadın çoğu kez bu eğilimlerini kızına yöneltir, ama kimi zaman da alışılmışın dışındaki bu duygular bir kadın arkadaşına yönelik olarak doğar. Rom Landau, *Sex, Life and Faith* [*Cinsellik, Aşk ve İnanç*] adlı eserinde, kendisine olayın kadın kahramanı tarafından iletilen şu öyküyü anlatır:

> Madam X... ellilerine yaklaşmaktadır, yirmi beş yıllık evli ve üç çocuk annesidir, yaşadığı kentin toplumsal örgütlerinde ve hayır derneklerinde önemli bir konumu vardır. Londra'da ondan on yaş genç ve tıpkı onun gibi kendini hayır işlerine adamış olan bir kadınla tanışır. Arkadaş olurlar ve Matmazel Y. arkadaşına bir dahaki seyahatinde güneydeki evine gelmesini teklif eder. Madam X. kabul eder ve oradaki ikinci akşamında, kendini ansızın ev sahibesini tutkuyla öperken bulur. Birkaç kez, aklından hiç böyle bir şey geçirmemiş olduğuna ikna etmeye çalışır Matmazel Y.'yi; geceyi arkadaşıyla birlikte geçirir ve korku içinde evine döner. O güne kadar eşcinsellik hakkında hiçbir şey duymamıştır, 'böyle bir şey'in olabileceğini bile bilmemektedir. Tutkuyla Matmazel Y.'yi düşünmektedir ve hayatında ilk kez, kocasının günlük öpücükleri ve okşayışları ona hiç de hoş gelmez. 'Her şeyi açıklığa kavuşturmak' için kadın arkadaşını tekrar görmeye karar verir, ama tutkusu giderek büyümektedir; bu ilişki onu o güne dek hiç tatmadığı kadar derin zevklere boğmaktadır. Ama bir günah işlemiş olma düşüncesi ona acı vermektedir; durumunun bilimsel bir açıklaması ve onu doğrulayacak ahlaki bir sav olup olmadığını öğrenmek için bir doktora başvurur.

Bu örnekte kadın kendiliğinden gelen bir atılıma boyun eğmiştir ve bu durum kendisini de şaşkınlığa uğratmıştır. Ama çoğu kez, daha önce tanımadığı ve kısa bir süre sonra bir daha da tanıma fırsatını bulamayacağı romanları yaşamanın peşinden bilerek gider. Hem yuvasını kendine layık görmediği hem yalnız kalmak istediği hem de serüven arayışında olduğu için ailesinden uzaklaşır. Önüne böyle bir serüven çıkarsa, tutkuyla kendini onun içine atar. Stekel'in aktardığı şu öykü bunun bir örneğini oluşturmaktadır:

> Madam B.Z. kırk yaşında, üç çocuk annesi ve yirmi yıllık evliyken, anlaşılmadığını, hayatı ıskalamış olduğunu düşünmeye başlar. Çeşitli yeni etkinliklere yönelir, bunların arasında kayak yapmak için dağa gitmek de vardır. Orada otuz yaşında bir adamla tanışır ve onun sevgilisi olur, ama kısa bir süre sonra adam Madam B.Z.'nin kızına âşık olur ve kadın, sevgilisini yanında tutmak

için evlenmelerine razı olur. Anneyle kız arasında itiraf edilmemiş, ama çok canlı bir eşcinsel aşk ilişkisi vardır, kadının kararını açıklayan kısmen de budur. Yine de kadının sevgilisi kimi zaman kızının yanına gitmek için onun yatağını terk ettiğinden, durum kısa süre içinde dayanılmaz bir hal alır. Madam B.Z. intihar girişiminde bulunur. Stekel kadını tedavi etmeye o noktada –kadın kırk altı yaşındayken– başlar. Kadın ayrılmaya karar verir, kızı da evlilik projesinden vazgeçer. Bunun üzerine Madam B.Z. yeniden örnek eş bir haline gelir ve kendini dine verir.

Edeplilik ve namusluluk geleneğinin bütün yükü omuzlarına binmiş olan kadın, işi her zaman eyleme dökmez. Ama düşleri, uyanık olduğunda da kurduğu erotik fantezilerle doludur. Çocuklarına coşkulu ve duyumsal bir şefkat gösterir, oğluyla ilgili ensest takıntıları vardır. Gizlice bir biri ardına genç adamlara âşık olur; tıpkı ergen kız gibi, tecavüz düşüncesini aklından çıkaramaz. Ayrıca fahişelik onun da başını döndürmektedir, arzularıyla korkularının çiftanlamlılığı onda da kimi zaman nevrozlara yol açan bir kaygı haline neden olur. Böyle olduğunda, aslında hayallerinde yaşadıklarını açığa vuran garip davranışlarla yakınlarını utandırır.

Hayal dünyasıyla gerçeklik arasındaki sınır, bu huzursuz dönemde ergenlikte olduğundan daha da belirsizdir. Yaşlanmakta olan kadının en belirgin özelliklerinden biri, onun her türden nesnellik kerterizini kaybetmesine yol açan bir kişilik yitimi duygusudur. Sağlığı tümüyle yerindeyken ölüme yakından tanık olmuş insanlar da garip bir ikileşme duygusu duyduklarını belirtirler. İnsan kendini bilinç, etkinlik ve özgürlük olarak hissettiğinde, yazgının etkisi altındaki edilgen nesne, zorunlu olarak bir başkası gibi görünür. Otomobilin çarpıp yere düşürdüğü kişi *ben* değilim, aynanın yansıttığı o yaşlı kadın *ben* değilim. "Kendini hiç bu kadar genç hissetmemiş", ama aynı zamanda da kendini hiç bu kadar yaşlı görmemiş olan kadın, kendi benliğinin bu iki yanını bağdaştırmayı başaramaz; zamanın akışı, geçen sürenin bu kadar uzun olması onu yalnızca düşlerinde kemirir. Böylece gerçeklik uzaklaşır ve küçülür. Artık yanılsamadan ayırt edilemez. Yaşlanmakta olan kadın, zamanın geriye gidişler şeklinde ilerlediği, suretinin artık kendine benzemediği, olayların kendisine ihanet ettiği o garip dünyadansa kendi içsel kanıtlarına güvenir. Bu yüzden de esrimelere, ani aydınlanmalara, hezeyanlara yatkındır. Aşk bu dönemde kadın için her zamankinden daha da önemli olduğu için, kendisini sevildiği yanılsamasına kaptırması normaldir. Erotik saplantıları olan insanların onda dokuzu kadındır ve hepsi de yaklaşık olarak kırk-elli yaşlarındadır.

Bununla birlikte, gerçeklik duvarını bu kadar cüretkârca aşmak herkesin harcı değildir. Düşlerinde bile her tür insan sevgisinden yoksun kalan kadınların birçoğu Tanrı'dan yardım ister. Kırıtkan kadın, âşık kadın, harcanmış kadın, menopoz döneminde dindar olur; sonbaharının eşiğindeki kadının yazgıya, gize, anlaşılmamış kişiliğine dair belirsiz düşünceleri, dinde akılcı bir birliğe kavuşur. Dindar kadın, boşa geçmiş yaşamının Tanrı tarafından gönderilmiş bir

sınav olduğunu düşünür. Ruhu, yaşadığı bedbahtlıktan, kendisini Tanrı'nın lütfuna layık kılacak istisnaî meziyetler türetmiştir; tanrının kendisine bir takım esinler gönderdiğine, hatta –Madam Krüdener örneğinde olduğu gibi– ona özel bir görev buyurduğuna kolayca inanacaktır. Gerçeklik duygusunu hemen hemen yitirmiş olduğu için kadın bu bunalım sırasında bütün önerilere açıktır. Onu yönetmeyi başaracak biri, ruhunda güçlü etkiler bırakabilir. Ayrıca, en kabul görmeyen otoriteleri bile şevkle benimseyecektir kadın; dini tarikatler, ruhlar, peygamberler, sağaltıcılar, kısacası her tür şarlatan için son derece uygun bir avdır. Çünkü verili dünyayla her tür teması yitirince bütün eleştirelliğini kaybetmekle kalmamış, ayrıca kesin bir hakikate susamıştır. Dünyayı kurtarırken ansızın kendisini de kurtaracak bir dermana, formüle, anahtara ihtiyaç duymaktadır. Kendi özel durumuna elbette uygulanamayacak olan bir mantığı her zamankinden çok küçümsemektedir; ona yalnızca, özel olarak kendisine yöneltilmiş olan kanıtlar ikna edici gelecektir. Dolayısıyla çevresinde vahiyler, esinler, haberler, işaretler, hatta mucizeler baş gösterir. Keşifleri bazen onu eylem yollarına sürükler. Tavsiyelerde bulunan herhangi birinin ya da iç sesinin kulağına fısıldadığı fikirlerle iş hayatına atılır, girişimlerde bulunur, serüvenlere girişir. Kimi zaman da kendini hakikati ya da mutlak bilgeliği elinde bulunduran kişi olarak kutsamakla yetinir. İster eylemci olsun ister iç dünyasına dalsın, her durumda ateşli coşkunluklar yaşar. Menopoz bunalımı kadının hayatını hoyratça ikiye böler. Kadında "yeni bir yaşam" yanılsamasının doğmasına yol açan işte bu kopukluktur, önünde *başka* bir zaman açılmaktadır. Ona dine dönmüş birinin şevkiyle yaklaşır; o aşka, yaşama, Tanrı'ya, sanata, insanlığa dönmüştür. Bu varlıklarda kendini yitirir ve yüceltir. Ölmüş ve yeniden diriltilmiştir; yeryüzüne, öbür dünyanın gizlerine nüfuz etmiş birisinin gözüyle bakar ve insan eli değmemiş doruklara doğru yükseldiğine inanır.

Oysa yeryüzü değişmemiştir, doruklar erişilmez olmaya devam etmektedir, gelen haberlerin –göz kamaştırıcı bir apaçıklıkta olsalar da– anlamını çözmek kolay değildir. İç ışıklar söner, aynanın karşısında, bir önceki günden bu yana bir gün daha yaşlanmış bir kadın kalır. Şevk anlarını, depresyon içinde geçen donuk saatler izler. Kadının organizması da bu ritme işaret eder, çünkü hormon salgılanmasındaki düşüş, hipofiz bezinin aşırı etkinliğiyle telafi edilmektedir, ama bu ikili ritmi belirleyen, her şeyden önce kadının psikolojik durumudur. Çünkü bu huzursuzluk, yanılsamalar ve ateşlilik yalnızca, olmuş olanın kaçınılmazlığına karşı birer savunmadır. Ölüm henüz kendisini almadığı halde yaşamı artık tükenmiş olan kadın bir kez daha gırtlağına kadar kaygıya batar. Umutsuzlukla mücadele etmek yerine çoğu kez kendini onunla zehirlemeyi seçer. Sitemlerini, pişmanlıklarını, yakınmalarını tekrar tekrar anlatır. Komşularının, yakınlarının kendisine kara büyü yaptığını hayal eder. Hayatına ortak ettiği bir kız kardeşi ya da kadın arkadaşı varsa, birlikte zulme uğradıklarına dair hezeyanlar yaratırlar. Ama her şeyden önce de kocasına karşı marazî bir kıskançlık geliştirmeye başlar. Onu arkadaşlarından, kız kardeşlerinden, mesleğinden kıs-

kanır ve haklı ya da haksız, başına gelen kötülüklerden kendisine rakip olarak gördüğü bir kadını sorumlu tutar. Hastalıklı derecede kıskançlık vakası sayısı, elli-elli beş yaşlarındaki kadınlar arasında en yüksektir.

Yaşlanmamaya karar veren kadının menopoza bağlı yaşadığı zorluklar uzun –kimi zaman ölene kadar– sürer. Cazibesini kullanmaktan başka çaresi yoksa, onu korumak için sert bir mücadele verir; ayrıca cinsel arzuları hâlâ canlıysa yine öfkeyle mücadele edecektir. Ender bir durum değildir bu. Prenses Metternich'e bir kadının tenin huzursuzluklarından kaç yaşında kurtulduğu sorulduğunda, "Bilmiyorum, ben daha altmış yaşındayım," yanıtını vermiştir. Montaigne'e göre, kadına zaten "pek tazelenme sağlamayan" evlilik, kadının yaşı ilerledikçe giderek yetersiz kalan bir deva haline gelir. Kadın çoğu kez gençliğinin dirençlerinin, soğukluğunun bedelini olgunluk çağında öder. Arzunun ateşini nihayet tanımaya başladığında erkek çoktan onun kayıtsızlığını tevekkülle karşılamaya başlamıştır bile. Kendi yaşamını yoluna koymuştur o. Alışkanlığın ve zamanın cazibesinden yoksun bıraktığı evli kadının, evlilik ateşini yeniden alevlendirme olasılığı yoktur. Küsmüş ve "hayatını yaşamaya" karar vermiş kadının sevgili bulma konusunda –şayet var idiyse– eskiye göre daha az çekincesi olacaktır, ama erkeklerin yine de elde edilebilmesi gerekir. Böylece bir erkek avı başlar. Kadın binlerce hileye başvurur. Kendini sunuyormuş gibi yaparken zorla dayatır; nezaketi, arkadaşlığı, şükran duygusunu birer tuzak haline getirir. Genç erkeklere saldırması sadece taze ten düşkünlüğünden değildir. Ergen bir erkeğin kimi zaman anaç öğretmenine duyduğu o çıkar gözetmeyen sevecenliği bulmayı ancak onlardan umabilir. Kendisi saldırgan ve buyurgan olmuştur. Léa'ya doyum veren, Chéri'nin güzelliği kadar yumuşaklığıdır. Kırklarını geçmiş olan Madam de Staël kendine, saygınlığı ve ünüyle ezeceği soylu genç erkekleri seçerdi. Ayrıca çekingen, acemi bir erkeği fethetmek daha kolaydır. Baştan çıkarma ve dolap çevirme yetersiz kaldığında, inatçı kadının önünde bir tek yol vardır: para vermek. Ortaçağın ünlü "küçük bıçaklar" hikâyesi bu doymak bilmez dev analarının yazgısını çok iyi anlatmaktadır. Genç bir kadın, yaptığı iyiliğe karşılık sevgililerinden teşekkür olarak "küçük bir bıçak" ister ve bıçakları bir dolabın içine yerleştirir. Gün gelir, dolap bıçaklarla dolar. O günden sonra, bu kez sevgilileri ondan her aşk gecesinin ardından bir bıçak istemeye başlarlar. Kısa süre içinde dolap boşalır, bütün bıçaklar geri verilmiştir. Yenilerini almak gerekir. Kimi kadınlar bu durumu kinizmle karşılar. Zamanlarını doldurmuşlardır, "bıçakları verme" sırası onlardadır artık. Para onların gözünde, saraylı fahişe için taşıdığı anlamın tam tersi bir anlam taşır, ama aynı derecede arındırıcı bir rol oynar. Erkeği bir araç haline getirir ve kadının, gençlik gururuyla reddettiği erotik özgürlüğü yaşamasına imkân verir. Ne var ki açık görüşlü olmaktan çok romantik bir kişilik olan iyiliksever-sevgili, çoğu kez bir sevecenlik, hayranlık ve saygı serabı satın almaya yeltenir, hatta kendisinden hiçbir şey istenmediği halde, sadece verme zevki için verdiğine kendini ikna eder. Bu durumda da genç erkek seçilmiş bir sevgilidir, çünkü kadın ona gösterdiği anaç cömertlikle övü-

nebilir. Ayrıca onda, erkeğin de "yardım ettiği" kadından beklediği o "gizem"-den bir parça vardır; böylece yapılan alışverişin çiğliği gizemle örtülmüş olur. Ancak samimiyetsizliğin yumuşaklığı uzun sürmez; cinsiyetler arası mücadele, sömürenle sömürülen arasında bir düelloya dönüşür. Düşkırıklığına uğramış, gülünç düşürülmüş kadın, bu düelloda acımasız yenilgiler yaşama tehlikesiyle karşı karşıyadır. Sakınımlı kadın ise ateşi henüz dinmemişse bile çok beklemeden "silahlarını bırakmaya" razı olacaktır.

Kadın yaşlanmaya razı olduğu gün durumu değişir. O güne kadar, kendisini gizemli bir biçimde çirkinleştiren ve şekilsizleştiren bir illete karşı kararlı bir biçimde mücadele yürüten, hâlâ genç bir kadındır; şimdi ise başka bir varlıktır, cinsellikten uzak ama tamamlanmış, yaşlı bir kadındır. Yaş dönümü bunalımının artık bittiği düşünülebilir. Ama buradan, bundan böyle kolay yaşayacağı sonucuna varmamak gerekir. Zamanın kaçınılmazlığına karşı mücadele etmekten vazgeçtiğinde, bir başka kavga başlamıştır: Yeryüzünde bir yer tutması gerekmektedir.

Kadın zincirlerinden ancak hayatının sonbaharında, kışında kurtulur. Üzerindeki angaryalardan sıyrılmak için yaşını gerekçe olarak kullanır. Kocasını, artık gözünü korkutmasına meydan vermeyecek kadar iyi tanımaktadır, onun sarılmalarından kendini sıyırır, onun yanı başında –ya dostluk ya kayıtsızlık ya da düşmanlık içinde– kendisine ait bir yaşam kurar, adam daha çabuk çökerse çiftin yönetimini eline geçirir. Ayrıca modaya, toplumun fikrine meydan okumaya da cüret edebilir; sosyete yükümlülüklerinden, diyetlerden ve güzelliğine özen göstermekten kendini çeker. Chéri'nin döndüğünde bulduğu Léa da aynı biçimde terzilerden, korsecilerden, berberlerden kurtulmuş, büyük bir mutlulukla kendini oburluğa vermiştir. Çocuklarına gelince, Léa'ya ihtiyaç duymayacak kadar büyüktürler, evlenirler ve evden ayrılırlar. Görevlerini üzerinden atan Léa sonunda özgürlüğünü keşfeder. Kadının tarihini anlatırken saptadığımız olgu ne yazık ki her kadının öyküsünde kendini tekrar eder. Kadın özgürlüğünü tam da onu kullanacağı bir fırsat kalmadığı zaman keşfeder. Bu tekrar bir rastlantı değildir. Patriyarkal toplum kadınların her tür işlevini bir kölelik biçimine büründürmüştür, kadın kölelikten ancak bütün etkililiğini yitirdiği uğraklarda kurtulur. Elli yaşına doğru tüm gücünü elinde tutmakta, kendini zengin deneyimlere sahip bir kişi gibi hissetmektedir. Erkek de bu yaşlara doğru yaşamındaki en yüksek konumlara erişir, işlerde en önemli yerlere gelir. Oysa kadın emekliye ayrılmıştır, ona yalnızca kendini adaması öğretilmiştir ve artık kimse ondan bunu talep etmemektedir. Yararsız ve sebepsiz bir halde, daha yaşanacak olan ama hiçbir şey vaat etmeyen önündeki uzun yılları düşünür ve kendi kendine, "Kimsenin bana ihtiyacı yok!" diye mırıldanır.

Hemen boyun eğmez kadere. Bazen sıkıntı içinde kocasına tebelleş olur, onu her zamankinden daha buyurganca gösterdiği özeniyle bunaltır, ama evliliğin rutini artık çoktan oturmuştur; ya uzun bir süredir kocası için gerekli olmadığını bilir ya da artık kocası kendisini doğrulayacak kadar değerli gelmez ona. Ortak yaşamlarının idamesini sağlamak, yalnız başınayken kendine bakmak ka-

dar olumsal bir görevdir. Kadın umutla çocuklarına yönelir. Onlar için henüz iş işten geçmemiştir; dünya, gelecek onların önündedir; aceleyle onların peşinden o da oraya katılmak ister. İleri bir yaşta doğurma talihine sahip olmuş kadın ayrıcalıklıdır. Başka kadınların büyükanne olduğu bir dönemde kendisi henüz genç bir annedir. Ama genellikle kırk ile elli yaş arasında anne, çocuklarının artık birer yetişkin olduğunu görür. Tam da onları elinden kaçırdığı anda, onlar aracılığıyla tutkuyla hayatta kalmaya çalışmaktadır.

Kurtuluşunu oğlundan mı kızından mı beklediğine bağlı olarak kadının tutumu değişiklik gösterir; genellikle en büyük umudunu oğluna bağlar. Oğlu, bir zamanlar olağanüstü bir varlık olarak ufukta belirmesini beklediği erkek, işte geçmişin derinliklerinden kendisine doğru gelmektedir. Yeni doğmuş bebeğin ilk vıyaklamalarından beri oğlunun, babasının sunmayı beceremediği bütün hazinelerle kendisini doyuracağı o günü beklemiştir. Arada tokat attığı ve ceza verdiği olmuştur, ama her şeyi unutmuştur artık. Karnında taşıdığı o varlık, daha şimdiden dünyayı ve kadınların yazgısını yöneten o yarı tanrılardan birisidir. Şimdi annesini, anneliğinin tüm görkemi içinde tanıyacaktır. Onu kocasının üstünlüğü karşısında koruyacak, geçmişteki ya da hiçbir zaman olmamış olan âşıklarından öcünü alacak, onun özgürleştiricisi, kurtarıcısı olacaktır. Oğlunun karşısında kadın, Beyaz Atlı Prens'i bekleyen genç kızın baştan çıkarıcı ve gösterişçi davranışlarını benimser. Oğlunun yanında yürürken henüz zarif ve çekici olduğunu, onun "ablası" gibi göründüğünü düşünür. Şayet oğlu –Amerikan filmlerindeki erkek kahramanı örnek alıp– gülümseyerek ve saygılı bir tavırla ona muziplikler edecek ve el şakası yapacak olursa mest olur. Karnında taşımış olduğu varlığın erkeksi üstünlüğünü gururlu bir alçakgönüllülükle kabul eder. Bu duyguları ne ölçüde ensest olarak nitelendirebiliriz? Kendisini hoşnutluk içinde oğlunun kolunda gözünün önüne getirdiğinde, "abla" sözcüğünün, sakınımlı bir biçimde de olsa, çiftanlamlı fantezileri açığa çıkardığı kesindir. Uyuduğunda, kendi kendini gözetlemediğinde, kimi zaman düşleri onu çok uzaklara götürür, ama daha önce de söylediğim gibi, düşler ve fanteziler her zaman gerçek bir edim için duyulan gizli arzuyu dile getirmezler. Çoğu kez kendi kendilerine yeterler, yalnızca hayalî olarak doyurulmayı bekleyen bir arzunun gerçekleşmiş halidirler. Kadın az ya da çok örtük bir biçimde oğlunu âşığı gibi görme oyununu oynadığında bu yalnızca bir oyundan ibarettir. Bu çiftin yaşamında kelimenin gerçek anlamıyla erotizme genellikle pek az yer vardır, ama yine de bir çifttir bu. Anne, oğlundaki egemen erkeği kadınlığının derinliklerinden selamlar; kendisini onun ellerine, âşık bir kadının coşkusuyla teslim eder ve bu armağan karşılığında, seçkinler konumuna yükseltilmeyi bekler. Âşık kadın bu yükselişi sağlamak için sevgilisinin özgürlüğüne çağrıda bulunur. Cömertlik göstererek bir risk alır; bunun bedeli kaygı dolu talepleridir. Anne ise sadece doğurmakla kutsal birtakım haklar kazandığını düşünür; oğlunu kendi yaratısı, kendi malı olarak görmesi için, onun kendini annesinde tanımasını beklemez. Âşık kadından daha az talepkârdır, çünkü beslediği samimiyetsizlik onunkinden daha dingindir. Bir tene biçim vermiştir, bir varoluşa sahip çıkmaktadır.

Onun edimlerini, eserlerini, meziyetlerini kendine mal eder. Meyvesini yücelterek, aslında kendi kişiliğini göklere çıkarmaktadır.

Vekâleten yaşamak her zaman eğreti bir çaredir. İşler umulduğu gibi gitmeyebilir. Pek çok kez oğul hiçbir işe yaramaz, serseri, harcanmış, nankör birisi çıkar, kuru bir meyvedir kısacası. Oğlunun kendinde cisimleştirmesi gereken kahraman hakkında annenin kendi fikirleri vardır. Oğlundaki insan kişiliğine sahici bir saygı duyan, başarısızlıklarla sonuçlansa da onun özgürlüğünü sonuna dek tanıyan, her bağlılığın ima ettiği riskleri onunla birlikte üstlenen anne son derece enderdir. Çok daha sık rastlanan anne tipiyse, evladını neşe içinde ya şan şöhrete ya da ölüme mahkûm eden, o aşırı gururlu Ispartalı anne özentisidir. Oğulun bu dünyada yapması gereken, annesinin saygı duyduğu değerlere her ikisi adına el koyarak annesinin varoluşunu doğrulamaktır. Anne, oğul-tanrının tasarılarının kendi ideallerine uymasını ve başarıya ulaşmasını bekler. Her kadın bir kahraman, bir dâhi doğurmak ister, ama bütün kahramanların, dâhilerin anneleri, oğullarının kalplerini kırdıklarını en baştan haykırmışlardır. Erkek, annesinin süs olarak kendi üzerine takmayı düşlediği ve oğlu ayağına serdiğinde ne olduğunu bile anlamadığı madalyaları çoğunlukla annesine karşı kazanmıştır. Anne, oğlunun girişimlerini ilkesel olarak onaylasa bile, âşık kadına işkence eden çelişkiye benzer bir çelişkiyle ikiye parçalanır. Oğulun, kendi yaşamını –ve de annesininkini– doğrulamak için kimi erekler doğrultusunda o yaşamın ötesine geçmesi gerekir. Bu hedeflere ulaşmak için sağlığını tehlikeye atmak, birtakım tehlikeli yollardan geçmek zorunda kalır. Ne var ki belirli hedefleri salt yaşama olgusundan daha üstün tuttuğunda, annesinin kendisine verdiği armağanın değerini inkâr etmiş olur. Kadın bunun karşısında dehşete kapılır; erkeğe bir egemen olarak hükmedebilmesi için, doğurduğu o tenin erkek tarafından en üstün cevher sayılması gerekir. Acı içinde gerçekleştirdiği bu yapıtı yok etmeye hakkı yoktur. Kulağının dibinde "Yorulacaksın, hastalanacaksın, başına bir şey gelecek" diye söylenir. Bununla birlikte yalnızca yaşamanın yetmeyeceğini, aksi takdirde doğurmanın bile gereksiz olacağını çok iyi bilir; evladı tembel, korkak biri olursa ilk sinirlenecek olan odur. Bir türlü huzura kavuşamaz. Oğlu savaşa gittiğinde canlı, ama madalya takılmış olarak dönmesini ister. Mesleğinde "yükselmesini" ister, ama aşırı yorulmasından çok korkar. Oğlu ne yaparsa yapsın, kendisinin olan ama denetleyemediği bir tarihin akışına elinden hiçir şey gelmeden ve her zaman kaygı içinde tanık olacaktır. Yolunu şaşırmasından, başarılı olmamasından, başarıya ulaşırken hasta olmasından korkar. Ona güvense bile yaş ve cinsiyet farkı, anneyle oğul arasında gerçek bir suç ortaklığı kurulmasına izin vermez. Anne oğlunun çalışmalarından haberdar değildir, kendisinden hiçbir işbirliği beklenmemektedir.

Bu yüzden, oğluna ölçüsüz bir gururla hayran olsa bile, anne hep doyumsuz kalır. Yalnızca bir ten doğurmakla kalmayıp mutlak olarak zorunlu bir varoluşun temelini attığına inandığı için, geriye baktığında kendini doğrulanmış hisseder, ama haklar bir uğraş oluşturmaz. Günlerini doldurmak için bu yararlı eylemini

sürdürmesi gerekir, tanrısı için vazgeçilmez olduğunu hissetmek ister. Adanmışlık aldatmacası bu durumda en hoyrat biçimde yalanlanır. Oğlunun karısı, anneyi işlevlerinden yoksun bırakacaktır. Çocuğunu kendinden "alan" o yabancı kadına karşı annenin duyduğu düşmanlık pek çok kez anlatılmıştır. Anne, doğurmanın olumsal olgusallığını tanrısal bir gizem mertebesine yükseltmiştir. İnsanın verebileceği herhangi bir kararın daha büyük ağırlık taşıyabileceğini kabule yanaşmaz. Onun gözünde değerler hazırdır, doğadan ve geçmişten gelirler. Özgür bir bağlanmanın değerini kabul etmez. Oğlu yaşamını kendisine borçludur, daha düne kadar tanımadığı bu kadına ne borçlu olabilir? O büyü yaparak oğlunu, bugüne dek *var olmayan* bir bağın varlığına inandırmıştır; entrikacı, çıkarcı ve tehlikelidir. Anne sabırla bu sahtekârlığın ortaya çıkmasını bekler, kötü kadının açtığı yaraları avutucu elleriyle sağaltan iyi anne efsanesinden cesaret alarak, oğlunun yüzünde mutsuzluk işaretleri arar. Oğlu inkâr etse de bulur bu işaretleri, hiçbir şeyden şikâyet etmese de ona acır; gelinini gözetler, eleştirir, yaptığı yeniliklerin karşısına, bu davetsiz misafirin orada olmasını bile kınayan geçmişi, alışkanlıkları çıkarır. Kadınların her ikisi de sevdikleri erkeğin mutluluğunu kendilerince anlamlandırırlar. Karısı onu, dünyaya hâkim olması için kendisine aracılık edecek erkek olarak görmek ister; annesiyse onu elinde tutabilmek için çocukluğuna döndürmeye çalışır. Kocasının zengin ya da önemli *olmasını* bekleyen genç kadının tasarılarının karşısına oğlunun değişmez özünün yasalarını çıkarır. Kırılgan*dır* o, aşırı yorulmaması gerekir. Geçmişle gelecek arasındaki çatışma, gebe kalma sırası yeni gelen kadına gelince şiddetlenir. "Çocukların doğumu, ebeveynlerin ölümüdür"; işte o zaman, bu hakikat tüm acımasızlığıyla kendini gösterir. Oğlunun kişiliğinde varlığını sürdürmeyi uman anne, onun kendisini ölüme mahkûm ettiğini anlar. O bir yaşam vermiştir, oysa yaşam onsuz devam edecektir. Artık Anne değildir, zincirin yalnızca bir halkasıdır, gökyüzünün zaman dışı ilahları arasından yeryüzüne düşer; sonlu, zaman aşımına uğramış bir bireydir yalnızca. Hastalıklı durumlarda, annenin nefreti bu noktada bir nevroza yol açacak ya da onu bir cinayete sürükleyecek kadar şiddetlenir. Madam Lefebvre, gelininden uzun süre nefret ettikten sonra, gebe olduğu açıklandığında onu öldürmeye karar verir.[2]

Normal olarak büyükanne, düşmanlığının üstesinden gelir; kimi zaman yeni doğan bebeği biricik oğlunun çocuğu olarak görmekte inat eder ve onu zorbaca

---

2 1925 yılının Ağustos ayında, Kuzeyli bir burjuva kadın olan ve kocası ve çocuklarıyla yaşayan altmış yaşındaki Madam Lefebvre, oğlunun kullandığı arabada seyahat ederlerken altı aylık gebe olan gelinini öldürür. Ölüme mahkûm edilir, ardından bağışlanarak cezası hapse çevrilir; hayatının geri kalanını, en ufak bir pişmanlık göstermeden, ıslahevinde geçirir. Gelinini tıpkı "kötü bir bitkiyi, kötü bir tohumu söküp atar gibi, yabani bir hayvanı öldürür gibi" öldürmüştür ve Tanrı'nın kendisini onayladığını düşünür. Gelinin yabani oluşunun tek kanıtı olarak, kendisine söylediği şu sözleri gösterir: "Şimdi artık ben de varım, beni de hesaba katmak zorundasınız." Gelininin gebe olduğundan kuşkulanınca, sözde hırsızlara karşı kendini savunmak için bir tabanca satın alır. Menopozundan sonra, umutsuzluk içinde anneliğine sarılmıştır:

> On iki yıl boyunca, hayali bir gebeliğin simgeleri olan rahatsızlıklar yaşamıştır.

sever, ama genellikle genç anne ve onun annesi bebeğe sahip çıkarlar. Kıskançlık duyan büyükanne bebeğe, düşmanlığın kaygı kılıfı altında gizlendiği karışık bir sevgiyle yaklaşır.

Annenin, kızının çocuğuna tavrı da son derece çiftanlamlıdır. Oğlunda bir tanrı aramaktadır anne, kızındaysa kendi suretini bulur. Ama "suret" muğlak bir kişiliktir. Poe'nun hikâyelerinde, *Dorian Gray'in Portresi*'nde ya da Marcel Schwob'un anlattığı öyküde görüldüğü gibi, içinden çıktığı kişiyi öldürür. Aynı biçimde kız da kadın olunca annesini ölüme mahkûm eder, bununla birlikte yaşamını sürdürmesine de izin verir. Annenin davranışları, çocuğunun serpilip gelişmesini bir yıkımın mı yoksa bir yeniden dirilişin mi vaadi olarak gördüğüne göre çok farklı olacaktır.

Birçok anne düşmanlık içinde katılaşır, hayatını kendisine borçlu olan o nankör kızının yerini almasını kabul edemez. Kırıtkan kadının, kendi yapaylığını ifşa eden taze ergen kızına duyduğu kıskançlık çok sık vurgulanmıştır. Bütün kadınları kendine rakip olarak görüp onlardan nefret etmiş olan kadın, rakip olarak gördüğü çocuğundan da nefret edecektir. Onu kendinden uzaklaştırır, tecrit eder ya da zihnini bütün damat adaylarını reddetmeye yöneltir. Örnek ve biricik Eş ve Anne olmakla övünen kadın da tahtından indirilmeyi kırıtkan kadın kadar şiddetle reddeder. Kızının sadece bir çocuk olduğunu ileri sürmeye devam eder, onun yaptığı işleri çocuk oyunu olarak görür; evlenmek için çok gençtir, çocuk doğuramayacak kadar kırılgandır. Şayet kocası, evi, çocukları olması konusunda inat ederse bunlar ancak birer aldatıcı görünüşten ibaret olacaktır. Anne yorulmak bilmeden eleştirir, alay eder ya da gelecek olan talihsizlikleri önceden kestirir. İzin verilecek olursa kızını sonsuz bir çocukluğa mahkûm eder, verilmediğinde ise kızının hakkı olarak sahip çıktığı yetişkin yaşamını yıkmaya çalışır. Gördüğümüz gibi çoğu kez de bunu başarır. Birçok genç kadın, annenin bu zararlı etkisi yüzünden kısırlaşır, düşük yapar, çocuğunu emzirmekten ve büyütmekten, evini yönetmekten aciz kalır. Evlilik hayatı imkânsız hale gelir. Kendini her şeyden yalıtılmış olarak mutsuzluk içinde bulan bu kadınlar, annelerinin egemen kollarına sığınacaklardır. Anneye direnecek olurlarsa sürekli bir çatışma içinde yaşayacaklardır. Kendini yoksun bırakılmış hisseden anne, kızının küstah bağımsızlığının yol açtığı öfkeyi büyük ölçüde damadına yöneltir.

Büyük bir tutkuyla kızıyla özdeşleşen anne de daha az zorbalık etmez; onun asıl istediği, olgunluğunun getirdiği deneyimle gençliğini yeni baştan yaşamaktır. Böylelikle kendini geçmişinden kurtarırken aynı zamanda geçmişini de kurtaracaktır. Kendine, düşlerindeki o sahip olamadığı kocaya uyan bir damat seçecektir. Kırıtkan ve sevecense, yüreğinin derinlerinde bir yerde damadının kendisiyle evlendiğini kolaylıkla hayal edecektir; kızı aracılığıyla o eski zenginlik, başarı, şan şöhret arzularını doyuracaktır. Çocuklarını büyük bir şevkle çapkınlığa, sinemaya ya da tiyatroya "iten" anneler çok anlatılmıştır, bu kadınlar gözetleme bahanesiyle çocuklarının hayatına el koyarlar. Genç kızın taliplerini yatağına alacak kadar ileri giden anneler de anlatılmıştı bana. Ama kızın bu

koruyuculuğa sonsuza dek katlandığı enderdir; ciddi bir koca ya da koruyucu bulduğu gün başkaldıracaktır. Başlangıçta damadını içtenlikle seven kayınvalide o zaman düşmanca bir tutum içine girer, insanların nankörlüğüne sızlanır, mağdur rolü oynar ve o da düşman bir anne haline gelir. Bu düşkırıklıklarını önceden sezen birçok kadın, çocukları büyürken kayıtsız bir tavır takınır, ama o zaman da anneliğin zevklerini pek yaşayamazlar. Kendisi zorbalaşmadan, çocuklarını da birer cellat haline getirmeden onların hayatıyla zenginleşebilmek için, bir annenin benimsemesi gereken tutum cömertlikle mesafeliliğin nadir bir karışımıdır.

Büyükannenin torunlarına yönelik duyguları, kızına duyduklarının bir uzantısıdır. Çoğu kez düşmanlığını onlara yansıtır. Bu kadar çok kadının baştan çıkarılmış kızlarını kürtaj olmaya, çocuğu terk etmeye, onu ortadan kaldırmaya zorlaması yalnızca çevre baskısından değildir. Kızlarının anneliğini engellemekten fazlasıyla memnun olurlar, annelik ayrıcalığını kendi tekellerinde tutmakta inat ederler. Evli anneye bile çocuğunu aldırmasını, onu emzirmemesini, kendinden uzak tutmasını kolayca tavsiye edeceklerdir. Kendileri de kayıtsız kalarak bu küçük küstah varlığı inkâr edeceklerdir ya da çocuğu durmadan azarlayacak, cezalandıracak, hatta ona kötü davranacaklardır. Oysa kızıyla özdeşleşen anne tam tersine çocuklara genç kadından daha büyük bir şevkle sahip çıkar, çünkü genç anne bu küçük yabancının gelişinden şaşkınlığa uğramıştır, büyükanneyse onu tanımaktadır. Zaman içinde yirmi yıl geriye gider, yeni doğum yapmış bir genç kadın olur. Çocuklarının yirmi yıldır ona yaşatmadığı sahip ve egemen olma sevinci kendisine iade edilmiş, menopoz sırasında vazgeçtiği bütün annelik arzuları mucizevî bir şekilde doyurulmuştur. Gerçek anne odur, büyük bir otoriteyle çocuğun sorumluluğunu üstlenir ve şayet bebek kendisine teslim edilirse kendini tutkuyla ona adayacaktır. Ama ne yazık ki genç anne haklarına sahip çıkmakta ısrar eder. Büyükanne sadece bir zamanlar kendinden büyük kadınların onun yanında oynadıkları yardımcı rolünü oynamaya yetkilidir. Kendini tahtından indirilmiş gibi hisseder, ayrıca damadının pek doğal olarak kıskandığı annesiyle de hesaplaşmak zorundadır. Kırgınlığı, çocuğa başlangıçta kendiliğinden bir biçimde duyduğu sevgiyi saptırır. Büyükannelerde çoğu kez görülen kaygı hali, onların duygularının çiftanlamlılığının bir ifadesidir. Bebek kendilerine ait olduğu ölçüde onu içtenlikle severler, öte yandan kendilerinin de tanımadığı bu küçük yabancıya düşmanlık duyar, bu yakınlıktan utanırlar. Bununla birlikte, şayet büyükanne torunlarına tümüyle sahip olmaktan vazgeçip onlara karşı sıcak bir sevecenlik duymaya devam ederse, onların yaşamında koruyucu ilahe olma ayrıcalığına sahip olabilir. Ne herhangi bir hak talep ettiği ne de sorumluluk üstlendiği için, onları katıksız bir cömertlikle sever, onlar aracılığıyla bir takım narsisist düşler beslemez, onlardan hiçbir şey beklemez, kendisinin var olmayacağı bir gelecek için onları feda etmez. Bugün olumsallıkları ve nedensizlikleriyle var olan o küçük etten kemikten varlıkları sevmektedir o, bir eğitimci değildir; soyut adaletin, yasanın cisimleşmiş hali de değildir. Onu

zaman zaman çocuğun anne ve babasıyla karşı karşıya getiren çatışmalar da işte buradan kaynaklanacaktır.

Kadın çocuk sahibi olmayabilir ya da soyunu sürdürmekle ilgilenmiyor olabilir. Doğal bağlarla bağlı olduğu çocuklarının ve torunlarının olmayışı, onu kimi kez bu bağların benzerlerini yapay olarak kurmaya yöneltebilir. Gençlere anaç bir sevecenlik sunar; sevgisi platonik olsa da olmasa da koruması altındaki genci "oğlu gibi" sevdiğini söylerken yalnızca ikiyüzlülük yapmıyordur. Tersinden bakıldığında, bir annenin duyguları aşkı içerir. Madam de Warrens'a özenen kadınların, bir erkeğe cömertlikle doyum vermekten, yardım etmekten, onu yetiştirmekten hoşlandıkları doğrudur. Kendilerinin ötesine geçen bir varoluşun kaynağı, gerekli koşulu, temeli olmayı arzu ederler; kendilerini anne yerine koyarlar ve âşıklarının da onları sevgili gibi değil anne gibi görmesini isterler. Ayrıca çoğu kez anaç kadın kız çocuk evlat edinir. Bu durumda da aralarındaki ilişki az çok cinsel biçimlere bürünür, ama tensel de olsa platonik de, kadının himaye ettiği gençlerde aradığı şey, mucizevî bir şekilde gençleşmiş olan suretidir. Oyuncu, dansçı, şarkıcı kadınlar pedagog olur öğrenci yetiştirirler, entelektüel kadınlar –tıpkı Colombier'nin yalnızlığı içindeki Madam de Charrière gibi– müritlerine öğretilerini belletirler, dindar kadın çevresinde manevi kızlarını toplar, çapkın kadın mama haline gelir. Kendi inançlarını bu kadar ateşli bir şevkle yaymak istemelerinin altında hiçbir zaman salt çıkar yatmaz. Tutkulu bir biçimde, bir başka bedende yeniden yaşamak istemektedirler. Zorbaca cömertlikleri, kan bağıyla bağlı annelerle kızların yaşadıkları çatışmaların hemen hemen aynılarını doğurur. Ayrıca torun evlat edinmek de mümkündür. Büyük teyzeler/halalar ya da vaftiz anneleri kolayca büyükannelerinkine benzer bir rol üstlenirler. Ama öyle ya da böyle, kadının –doğal ya da seçilmiş– soyunda, sonuna yaklaşan yaşamının doğrulanmasını bulması çok enderdir: O genç varoluşlardan herhangi birinin girişimini kendisinin kılmayı başaramaz. Ya o genci ilhak etme çabasında inat eder ve kendisini düşkırıklığına uğratan, yaralayan kavgalar ve dramlar içinde tükenir ya da alçakgönüllü bir paya razı olur. En alışılmış durum budur. Yaşlanan anne ve büyükanne egemen olma arzularını bastırır, hınçlarını gizler, çocuklarının kendilerine vermek istediği kadarıyla yetinirler. Ama o zaman da onlardan pek bir yardım alamazlar. Çöle dönmüş bir geleceğin önünde, kendilerinden yararlanılmasına hazır olarak, yalnızlığın, pişmanlığın, can sıkıntısının pençesine düşerler.

Burada yaşlı kadın olmanın acıklı trajedisine değinmiş oluyoruz, hiçbir işe yaramadığını bilir yaşlı kadın. Burjuva kadını bütün yaşamı boyunca şu gülünç soruna çözüm bulmaya çalışır: Zamanımı nasıl öldürebilirim? Ne var ki bir kez çocuklar büyüyüp, koca işinde yükseldikten ya da en azından yerleşik hale geldikten sonra, günler geçmek bilmez. "Hanımlara yönelik eserler" bu korkunç aylaklığı gizlemek için icat edilmiştir; eller iş işler, yün örer, hareket eder, ama gerçek bir iş değildir burada söz konusu olan, çünkü üretilen nesne amaçlanmış olan hedef değildir, hiçbir önem taşımaz ve çoğu kez ne amaçla kullanılabileceği

bir sorundur. Bir arkadaşa ya da hayır kurumuna vererek veya şöminelerin ve sehpaların üzerine yığarak kurtulunur onlardan. Nedensizliğiyle var olmanın katıksız sevincini ortaya çıkaran bir oyun da değildir bunlar, zihni meşgul etmedikleri için bir mazeret de sayılmazlar. Pascal'in betimlemesiyle, saçma bir oyalanmadır bu; kadın hüzün içinde, iğneyle ya da tığla, günlerinin bizzat hiçliğini dokur. Suluboya yapmanın, müzik çalmanın, okumanın rolü de apaynıdır. İşsiz güçsüz kadın, kendini bu uğraşlara verirken dünya üzerindeki etkisini genişletmeye değil, yalnızca can sıkıntısından kurtulmaya uğraşmaktadır. Geleceğin kapısını açmayan bir etkinlik, içkinliğin boşunalığına geri düşer. Aylak kadın bir kitaba başlar ama onu bir kenara atar; piyanonun kapağını açar, sonra yine kapatır; nakışına geri döner, esnemeye başlar ve sonunda telefona sarılır. Aslında, en kolayca yardım aradığı yer sosyal hayattır. Dışarı çıkar, ziyaretlere gider, vereceği davetlere –tıpkı Mrs. Dalloway gibi– çok büyük bir önem atfeder; bütün düğünlerde ve cenazelerde hazır bulunur. Artık kendine ait bir varoluşu olmadığından, başkalarının varlığından beslenir; kırıtkan kadından geveze kadına dönüşür: Gözlem yapar, yorumda bulunur; eylemsizliğini, etrafına saçtığı eleştiriler ve öğütlerle telafi eder. Deneyimini, ondan hiç de böyle bir şey beklemeyen herkesin hizmetine sunar. Şayet maddî gücü yetiyorsa sanatçıların, edebiyatçıların bir araya gelebileceği bir salona ev sahipliği yapmaya girişir; böylelikle yabancıların girişimlerini ve başarılarını kendine mal etmeyi umar. Madam du Deffand'ın ve Madam Verdurin'in uyruklarını nasıl zorbaca yönettiklerini hepimiz biliriz. Dikkatleri üzerinde toplamak, bir kavşak, bir esin kaynağı olmak, bir "ortam" yaratmak bile başlı başına bir eylem ikamesidir. Ama dünyanın gidişine müdahale etmenin daha dolaysız yolları da vardır. Fransa'da da bazı "hayır kurumları" ve birkaç "dernek" vardır, ama kadınlar özellikle Amerika'da briç oynadıkları, edebiyat ödülleri dağıttıkları ve toplumsal reformlar için kafa yordukları kulüplerde bir araya gelirler. Her iki kıtada da bu kurumların çoğunun ayırıcı özelliği, kendi varlık sebeplerini kendilerinde bulmalarıdır. Peşinden gittiklerini iddia ettikleri hedefler onlar için sadece birer bahanedir. Her şey Kafka'nın öyküsündeki gibi olup biter:[3] Kimse bir Babil kulesi inşa etme kaygısı taşımaz; kulenin ideal konumunun çevresinde, bütün gücünü kendini yönetmeye, büyümeye, iç anlaşmazlıkları düzenlemeye harcayan dev bir insan kalabalığı oluşur. Nitekim hayır kurumlarında çalışan hanımlar da vakitlerinin çoğunu örgütlerini örgütlemekle geçirirler; yönetim kurulunu seçerler, onun tüzüğünü tartışırlar, kendi aralarında çekişirler ve rakip dernekle saygınlık mücadelesine girişirler. *Onların* yoksulları, *onların* hastaları, *onların* yaralıları, *onların* yetimleri onlardan çalınmamalıdır, onları komşu derneklere teslim etmektense ölmelerini tercih ederler. Ayrıca, haksızlıkları ve istismarları ortadan kaldırarak kendi adanmışlıklarını gereksiz kılacak bir düzeni de hiçbir şekilde istemezler. Kendilerini insanlığın velinimetlerine dönüştüren savaşları, açlıkları kutsarlar. Apaçıktır ki onların

3 *Les Armes de la ville* [Kentin Silahları].

gözünde kar maskeleri ve yardım paketleri askerler ve açlar için var değildir, askerler ve açlar yün giysilerle yardım paketlerini kabul etmek için yaratılmıştır.

Her şeye karşın bu grupların bazıları olumlu sonuçlar elde eder. ABD'de saygınlığı olan "Anneler" [*Moms*] güçlü bir etkiye sahiptir. Bunu, söz konusu kadınların asalak varoluş biçimlerinin onlara sağladığı boş zamanla açıklamak mümkündür. Nitekim bu etkinin zararlı olması da bu yüzdendir. Amerikalı Anne'den söz ederken Philipp Wyllie[4] şöyle der: "Tıptan, sanattan, bilimden, dinden, hukuktan, sağlıktan, hijyenden hiçbir şey anlamayan bu kadın, bu sayısız örgütlerden birinin üyesi olarak ne yaptığıyla pek ender olarak ilgilenir. Yapacak *herhangi bir şey* olması ona yeter." Çabaları, tutarlı ve yapıcı bir planın parçası değildir ve nesnel hedefleri yoktur. Bu kadınların kendi tercihlerini ve önyargılarını buyurganca açığa çıkarmaktan ya da onların çıkarlarına hizmet etmekten başka bir işe yaramazlar. Örneğin kültür alanında önemli bir rol oynarlar. En çok kitap tüketenler bu kadınlardır, ama iskambille fal açar gibi okurlar bu kitapları. Edebiyat belli tasarıları olan bireylere hitap ettiği, onların daha geniş ufuklara doğru kendi ötelerine geçmesine yardım ettiği ölçüde anlamını ve saygınlığını kazanır; edebiyatın, insanlığın aşkınlık hareketiyle bütünleşmesi gerekir. Oysa bu kadınlar kitapları ve sanat yapıtlarını kendi içkinliklerine çekerek değersizleştirirler; tablo bibloya dönüşür, müzik nakarata, roman tığla örülmüş bir yastık kadar boş bir düş haline gelir. Çoksatar kitapların değerinin bu kadar düşmüş olmasının sorumlusu Amerikalı kadınlardır. Bu kitapların hoşa gitmekten başka bir iddiası olmadığı gibi, hedef kitleleri can sıkıntısından kaçacak delik arayan aylaklardır. Philipp Wyllie kadın derneklerinin etkinliklerinin bütününü şöyle tanımlar:

> Politikacıları ağlak bir bayağılığa itecek kadar sindirir, dinadamlarını korkuturlar; banka müdürlerini usandırır, okul yöneticilerini un ufak ederler. Amerikan Annesi, gerçek amacı yakınlarını kendi bencil arzularının iğrenç birer yaltakçısı haline düşürmek olan bu örgütlerin sayısını durmadan artırmaktadır... Genç fahişeleri kentten ve mümkün olsa Devlet'ten kovar... Otobüslerin, çalışanların değil, kendisinin işine gelecek yerden geçmesini sağlar... İnanılmaz hayır fuarları ve şenlikleri düzenler ve gelirini, ertesi sabah, akşamdan kalmış yönetim kurulu üyeleri iyileşsin diye bira alan bina görevlisine teslim eder.

Bu saldırgan yergide hakikat payı büyüktür. Ne politikada ne ekonomide ne de herhangi bir teknik dalda uzmanlaşmış oldukları için, bu yaşlı kadınların toplum üzerinde hiçbir somut etkileri yoktur. Eylemin ortaya koyduğu sorunlardan habersizdirler, yapıcı herhangi bir program geliştirmekten acizdirler. Ahlak anlayışları Kant'ın buyrukları gibi soyut ve biçimseldir, ilerlemenin yollarını keşfetmeye çalışmak yerine yasaklar koyarlar, olumlu anlamda yeni durumlar yaratmak için uğraşmazlar. Onun kötü yanlarını ortadan kaldırmak için şimdi-

4 *Génération de vipères.*

ki halde var olana saldırırlar; her zaman bir şeye karşı, örneğin alkole, fuhuşa, pornografiye karşı birleşmelerinin nedeni budur. Amerika'da alkol yasağının, Fransa'da Marthe Richard'ın oylamaya sunduğu yasa teklifinin başarısızlığa uğramasının da kanıtladığı gibi, salt olumsuz bir çabanın başarısızlığa mahkûm olduğunu anlamazlar. Kadın bir asalak olmayı sürdürdükçe, daha iyi bir dünyanın kurulmasına etkin biçimde katılamaz.

Kendilerini tümüyle bir işe veren kadınların her şeye karşın gerçek anlamda eyledikleri de olur. Bu durumda, artık yalnızca kendilerini meşgul edecek bir şeylerin değil belli ereklerin peşindedirler. Özerk birer üretici haline gelen bu kadınlar, burada ele aldığımız asalak kategorisinin dışında kalırlar, ama bu yön değiştirme çok nadirdir. Kadınların çoğunluğu, özel ya da kamusal etkinliklerinde bir sonuca ulaşmayı değil, kendilerini meşgul edecek bir yol bulmayı amaçlar. Yalnızca vakit geçirmeye yönelik bütün uğraşlar boşunadır. Bu kadınların birçoğu acı çekmektedir; arkalarında tamamına ermiş bir yaşam olduğundan, yaşamının kapıları henüz açılmamış ergen oğlanlarla aynı şaşkınlığı yaşarlar. Onları hiçbir şey çekmez, her ikisinin çevresi de bir çölle kaplıdır. Her eylemden önce, "Neye yarayacak ki?" diye mırıldanırlar. Ancak ergen oğlan ister istemez, gözlerinin önüne çeşitli sorumluluklar, hedefler, değerler serecek bir erkek varoluşuna sürüklenir; dünyaya atılır, taraf olur, bir şeylere bağlanır. Oysa yaşlı kadın, geleceğe doğru yeni baştan yelken açması önerildiğinde hüzünlü bir biçimde, "Çok geç!" diye yanıtlar. Mesele bundan böyle zamanının sınırlı olması değildir. Kadınlar çok erken emekliye ayrılırlar, ama onda eksik olan, çevresinde yeni erekler bulmasını mümkün kılacak olan atılım, kendine güven, umut, öfkedir. Her zaman yazgısı olmuş olan rutine sığınır, tekrarı bir sistem haline getirir, ev işleriyle ilgili saplantılara teslim olur, giderek daha çok sofuluk batağına düşer, Madam de Charrière gibi Stoacılık oyunu oynar. Kurur, kayıtsızlaşır, bencilleşir.

Yaşlı kadın genellikle hayatının tam sonuna doğru, mücadeleden vazgeçtiğinde ve yaklaşan ölüm onu gelecek kaygısından kurtardığında, dinginliğe kavuşur. Kocası çoğu kez kendisinden yaşlı olduğundan, sessiz bir hoşnutluk içinde kocasının güçten düşmesine tanıklık eder. Bu onun intikamıdır, şayet koca daha önce ölürse bu yasa neşe içinde katlanır. İleri yaşlarda dul kalmanın erkeklerin belini çok daha fazla büktüğüne çok kez işaret edilmiştir. Evlilikten, kadından daha fazla yarar sağlarlar, özellikle de yaşlandıklarında; çünkü artık evren evin sınırları içinde yoğunlaşmıştır, şimdiki zaman geleceğe doğru taşmamaktadır. Yaşanan günlerin tekdüze temposunu sağlayan ve onlara hükmeden kadındır. Erkek kamusal işlevlerini yitirdiğinde tümüyle yararsız hale gelir. Kadın en azından evin yönetimini elinde tutmaya devam eder; erkek kadına sadece yük olduğu halde kadın kocası için gereklidir. Bağımsızlıklarından gurur duyar yaşlı kadınlar, nihayet dünyaya kendi gözleriyle bakmaktadırlar. Bütün yaşamları boyunca kandırılıp aldatıldıklarını fark ederler, uyanık ve kuşkucu olduklarından çoğu kez hoş bir kinizmleri vardır. Özellikle "görmüş geçirmiş" kadın, erkekler

hakkında hiçbir erkeğin sahip olmadığı bilgiye sahiptir, çünkü onların kamusal imgelerini değil, benzerlerinin yokluğunda her birinin kendini bırakıp dönüştüğü o olumsal bireyi görmüştür. Ayrıca kadınları da tanır, onlar da ancak başka kadınlara kendiliğinden nasıllarsa o şekilde kendilerini gösterirler. Görmüş geçirmiş kadın sahne arkasını bilir. Ne var ki deneyimi, aldatmacaları ve yalanları açık etmesine izin verse de hakikati bulmasına yetmez. Yaşlı kadının bilgeliği ister eğlenceli ister acı olsun, yine de tümüyle olumsuz bir nitelik taşır. Baştan aşağı itiraz, suçlama ve reddetmedir bu bilgelik, kısırdır. Asalak kadının, eylemlerinde olduğu gibi düşüncesinde de ulaşabileceği en fazla özgürlük, Stoacı bir meydan okuma ya da kuşkucu bir ironidir. Yaşamının hiçbir döneminde hem etkili hem bağımsız olmayı başaramaz.

Onuncu bölüm

Kadının durumu ve kişiliği

Eski Yunan'dan bugüne kadının karşısına çıkarılan çeşitli suçlamaların neden bu kadar çok ortak özelliği olduğunu şimdi anlayabiliriz. Yüzeysel değişimler olurken kadının durumu aynı kalmıştır ve kadının "kişiliği" denen şeyi belirleyen budur: "İçkinlik içinde yan gelip yatar", zıtlaşmaya eğilimlidir, sakınımlıdır ve küçük hesaplar peşindedir, ne hakikat ne doğruluk duygusu vardır, ahlak yoksunudur, bayağı bir düzeyde yararcıdır, yalancıdır, oyuncudur, çıkarcıdır... Bütün bu iddialarda bir doğruluk payı vardır. Ne var ki ifşa edilen bu davranışlar kadınlara ne hormonları tarafından dayatılmış ne de beyin kıvrımlarında önceden tasarlanmıştır. Kadının durumu tarafından içten içe belirlenmişlerdir. Bu bakış açısıyla şimdi kadının durumunu sentetik bir biçimde görmeye çalışacağız. Bu bizi bazı tekrarlar yapmak zorunda bırakacak, ama bu sayede "öncesiz sonrasız kadın"ı ekonomik, toplumsal ve tarihsel belirleniminin bütünü içinde kavramamız mümkün olacak.

Zaman zaman "kadın dünyası" ile erkek evreni birbirine karşıt olarak koyulur, ama bir kez daha şunun altını çizmek gerekir ki kadınlar hiçbir zaman özerk ve kapalı bir toplum oluşturmamışlardır, erkeklerin yönettiği ve tabi konumda oldukları topluluğun bir parçası olmuşlardır; yalnızca mekanik bir dayanışma içinde, birbirlerinin benzeri oldukları ölçüde birlik oluştururlar. Aralarında, bütün birlik oluşturan toplulukların temelinde yatan o organik dayanışma yoktur. Öteden beri –bugün kulüplerde, salonlarda, dikiş odalarında olduğu gibi,

Eleusis gizemleri[1] döneminde de– bir "karşı evren"i olumlamak için birlik olmaya çaba göstermişlerdir, ama bu birliği yine de erkek evreninin bağrında konumlandırmışlardır. Kadınların durumunun paradoksu da buradan kaynaklanır: Hem erkek dünyasının hem de bu dünyanın yadsındığı bir alanın parçasıdırlar. Bu alana kapatılmış, ama diğer dünya tarafından kuşatılmış oldukları için, hiçbir yere huzurla yerleşemezler. Uysallıklarına hep bir reddetme eşlik eder, kabullenmenin reddidir bu, bu açıdan tutumları genç kızınkine benzer, ama bu tutumu sürdürmek onlar için daha zordur çünkü yetişkin kadın için söz konusu olan, yaşamı yalnızca simgeler aracılığıyla düşlemek değil onu yaşamaktır.

Kadın, evrenin bir bütün olarak eril olduğunu kendisi de kabul eder; onu şekillendirmiş, düzenlemiş olan ve bugün de ona egemen olan erkeklerdir. Kadına gelince, o kendisini sorumlu olarak görmez, erkekten daha aşağı konumda ve bağımlı olduğu üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Şiddet deneyimi olmamış, topluluğun diğer üyelerinin karşısına hiçbir zaman bir özne olarak çıkmamıştır. Tenine ve konutuna kapatılmış bir durumda, erekleri ve değerleri tanımlayan o insan suratlı tanrılar karşısında kendini edilgen olarak görür. Bu anlamda, onu "sonsuza dek çocuk" olarak kalmaya mahkûm eden sözde bir doğruluk vardır; işçilerden, Siyah kölelerden, sömürgeleştirilmiş yerli halklardan korkulana kadar onların da "büyük çocuklar" olduğu söylenmiştir. Bu, başka insanların önlerine sürdüğü hakikatleri ve yasaları tartışmadan kabul etmek zorunda oldukları anlamına gelmekteydi. Kadının yazgısı, itaat etmek ve saygı göstermektir. Kendisini kuşatan bu gerçeklik üzerinde, düşünsel olarak da olsa, hiçbir etkisi yoktur. Onun gözünde bu gerçekliğin saydam olmayan bir mevcudiyeti vardır. Gerçekten de madde üzerinde hâkimiyet kurmasını mümkün kılacak teknikleri öğrenmemiştir, zaten onun kavgası maddeyle değil hayatladır ve hayata da aletlerle hâkim olunamaz, ancak onun gizli yasalarına maruz kalınabilir. Kadının gözünde dünya, Heidegger'in tanımladığı gibi istenciyle erekleri arasında aracılık yapacak bir "aletler bütünü" değildir. Tam tersine başa çıkılmaz, inatçı bir dirençtir, yazgının egemenliği altındadır ve gizemli heveslerle doludur. Anne karnında bir insan varlığına dönüşen bir kan pıhtısının gizemini hiçbir matematik denklem haline getiremez, hiçbir makine durduramaz ya da yavaşlatamaz. Kadın, en dâhice aygıtların bile bölmeyi ya da çoğaltmayı başaramadığı sürenin direncini deneyimler; onu, ayın döngüsüne tabi olan ve yılların önce olgunlaştırıp sonra aşındırdığı teninde deneyimler. Ayrıca yemek pişirmek ona günden güne sabretmeyi ve edilgen olmayı öğretir. Mutfak işi bir simyadır; ateşe ve suya itaat etmek, "şekerin erimesini", hamurun kabarmasını, ayrıca bezin kurumasını, yemişlerin olgunlaşmasını beklemek gerekir. Ev işleri teknik bir faaliyete benzer, ama kadını mekanik nedensellik yasalarına ikna edemeyecek kadar ilkel ve tekdüzedirler. Ayrıca bu alanda bile nesneler kaprislidir; yıkanmaya "gelen"

1 Atina yakınlarındaki Eleusis kentinde Demeter kültü çerçevesinde beş yılda bir yapılan tören. –Çn.

ve "gelmeyen" kumaşlar, kolayca çıkan ve çıkmamakta inat eden lekeler, kendi kendilerine kırılan nesneler, oldukları yerde bitki gibi bitiveren tozlar vardır. Kadının zihniyeti, toprağın büyülü güçlerine tapan tarım uygarlıklarının zihniyetini sürdürmektedir. Büyüye inanır o. Edilgen erotizmi, onun arzuyu bir istenç ve saldırganlık olarak değil, su kaynağı arayan sarkacın salınımını sağlayan çekime benzer bir çekim olarak keşfetmesini sağlar. Teninin yalnızca orada olması bile erkek cinsel organının kabarmasına ve dikilmesine yol açmaktadır; gizli bir su, su arayıcısının değneğini neden titretmesin ki? Dalgalarla, ışımalarla, sıvılarla çevrelenmiş gibi hisseder kendini; telepatiye, astrolojiye, radyesteziye, Mesmer'in kovasına,[2] teosofiye, ruh çağırmaya, falcılara, sağaltıcılara inanır. Dine, büyülü mumlar, adaklar gibi ilkel batıl inançları sokar, eski doğa cinlerini azizlerde cisimleştirir: Şu aziz gezginleri korur, öbürü loğusaları, bir başkası kaybolan nesneleri bulur ve elbette hiçbir mucize onu şaşırtmaz. Hayata karşı tutumu büyü ve duayla belirlenir, belli bir sonucu elde etmek için sınanmış ritüellere uyacaktır. Neden rutinlere bağlı olduğunu anlamak kolaydır; zamanın onun için hiçbir yenilik boyutu yoktur, yaratıcı bir kaynak değildir zaman. Kadın tekrara yargılı olduğu için, geleceği yalnızca geçmişin bir kopyası olarak görür; kelamı ve reçetesi bilindiğinde, süre verimlilik güçleriyle birleşir, ama verimliliğin kendisi, ayların, mevsimlerin döngüsüne uyar. Her gebeliğin, her çiçeklenmenin döngüsü bir öncekiyle özdeştir; bu döngüsel devinimde zaman içindeki biricik oluş, ağır bir çürümedir. Zaman, yüzün bozulmasına yol açtığı gibi mobilyaları ve giysileri de kemirir, doğurgan güçler yılların geçip gitmesiyle yavaş yavaş yok olur. Bu yüzden kadın her şeyi bozmaya kararlı olan bu güce güvenmez.

Dünyanın yüzünü değiştirecek türden gerçek bir eylemin ne olduğunu bilmediği gibi, bu dünyanın orta yerinde, devasa ve karışık bir bulutsunun ortasında kalmış gibi kaybolur. Erkek mantığından yararlanmayı bilmez. Stendhal, gerçekten ihtiyacı olduğunda kadının da mantığı erkek kadar becerikli bir biçimde kullanabildiğine işaret etmiştir. Ama mantık, kadının kullanma fırsatını bulamadığı bir araçtır. Tasım ne iyi mayonez yapmaya yarar ne de ağlayan çocuğu yatıştırmaya, erkeklerin akıl yürütmeleri kadının deneyimlediği gerçeklik için uygun değildir. Ayrıca kadın, erkekler krallığında hiçbir şey *yapmadığından*, hiçbir tasarıya yönelmemiş olan düşüncesi düşten ayırt edilemez. Etkililikten yoksun olduğu için kadında hakikat duygusu yoktur, sadece imgeler ve sözcüklerle dalaşır o. Bu yüzden, en çelişik savları bile hiç sıkıntı duymadan kabul eder. Zaten erişimi dışında kalan bir alanın gizemlerini açıklama kaygısı taşımaz, bu alana dair son derece bulanık bilgilerle yetinir. Siyasal partileri, fikirleri, yerleri, insanları, olayları birbirine karıştırır; bunlar kafasında garip bir karmaşa oluşturur. Ama nihayetinde, bu konuda kafa açıklığı onun işi değildir. Ona erkek otoritesini kabul etmek öğretilmiştir, dolayısıyla kendi adına eleştirmekten, in-

2 Paris'te 1780'lere doğru, hipnotizmacı Mesmer'in hastaları büyük bir kovanın etrafında transa geçerlermiş. –*Çn.*

celemekten ve yargılamaktan vazgeçer. Bunları üstün kasta bırakır. Erkek dünyasının ona aşkın bir gerçeklik, bir mutlak gibi gelmesi bu yüzdendir. Frazer, "Erkekler tanrıları yaratır, kadınlar onlara tapar," der. Erkekler, kendi elleriyle şekillendirdikleri ilahların önünde tam bir inançla diz çökemezler, ama o yüce heykeller kadınların yoluna çıktığında, onların bir insan elinden çıkmış olabileceğini hayal edemezler ve önlerinde uysalca secde ederler.[3] Özellikle de Düzen'in ve Hukuk'un bir şefte vücut bulması hoşlarına gider. Her Olimpos'ta egemen olan bir tanrı vardır; saygın erkek özü, babanın, kocanın, sevgililerin belli belirsiz yansımaları olduğu bir ana örnekte yoğunlaşmalıdır. Bu yüce toteme tapınmalarının cinsellik boyutu taşıdığını söylemek biraz mizah olacaktır; gerçek olan bir şey varsa o da onun karşısında, çocukluktan gelen geri çekilme ve diz çökme düşlerini tam anlamıyla gerçekleştirdikleridir. Fransa'da kadınlar her zaman General Boulanger, General Pétain ve General de Gaulle'ü[4] desteklemiştir, ayrıca bir zamanlar, *L'Humanité*'de çalışan kadın gazetecilerin Tito'dan ve onun üniformasının güzelliğinden demvururken kalemlerinin heyecandan nasıl titrediği hatırlardadır. General, diktatör, –kartal bakışlarıyla, güçlü çenesiyle– ciddiyet evreninin gerektirdiği göksel babadır, bütün değerlerin mutlak güvencesidir. Kadınların, erkek dünyasının kahramanlarına ve yasalarına gösterdikleri saygı, etkisizliklerinden ve cahilliklerinden kaynaklanır; bunları bir yargıyla değil, bir inanç edimiyle tanırlar. İnancın bağnaz gücü, bilgi olmayışından gelir. Kördür, tutkuludur, inatçıdır, aptalcadır; ortaya koyduğu şeyi koşulsuz bir biçimde, akla karşın, tarihe karşın, bütün yalanlamalara karşın ortaya koyar. Bu inatçı saygı, koşullara göre iki biçime bürünebilir. Kadın, kimi zaman yasanın içeriğine kimi zaman da salt içi boş biçimine tutkuyla bağlanır. Şayet verili toplumsal düzenden çıkar sağlayan ayrıcalıklı seçkinlerdense, bu düzenin sarsılmaz olmasını ister ve bu konudaki uzlaşmazlığıyla dikkat çeker. Erkek, başka kurumlar kurabileceğini, başka bir ahlak, başka bir yasa yaratabileceğini bilir; kendini aşkınlık olarak kavradığından, tarihi de bir oluş olarak görür. En muhafazakâr erkek bile belli bir evrimin kaçınılmaz olduğunu, dolayısıyla eylemini ve düşüncesini ona uyarlaması gerektiğini bilir. Oysa kadın, tarihte yer almadığı için onun zorunluluklarını anlamaz, geleceğe güvenmez ve zamanı durdurmak ister. Babasının, erkek kardeşlerinin, kocasının ona sunduğu ilahlar devrilecek olursa, gökyüzünü yeniden iskân etmenin yoluna ilişkin hiçbir sezgisi yoktur, dolayısıyla onları

---

3 Bkz., J.-P. Sartre, *Les Mains sales* [*Kirli Eller*]. "HŒDERER: Anlıyor musun, kadınlar inatçı, hazır fikirler sunuluyor onlara, onlar da Tanrı'ya inanır gibi inanıyorlar. Fikirleri oluşturan biziz ve işin mutfağını biliyoruz; hiçbir zaman haklı olduğumuzdan tümüyle emin olamıyoruz."

4 "General geçerken, etrafta toplanan kalabalık özellikle kadınlardan ve çocuklardan oluşuyordu." (1948'de Savoie bölgesine yaptığı ziyaretle ilgili olarak, *Les Journaux*.)
"Erkekler generalin söylevine tezahürat yapıyorlardı, ama şevkleriyle fark edilenler kadınlardı. İçlerinden bazıları, sözcüğün tam anlamıyla esrime halinde olmalarıyla dikkat çekiyordu; General'in neredeyse her sözüne öyle ateşli bağırarak tezahürat yapıyorlardı ki yüzleri gelincik kırmızısı oluyordu." (*Aux écoutes*, 11 Nisan 1947.)

inatla savunur. Amerikan İç Savaşı sırasında Güneyliler arasında köleciliği en tutkulu biçimde savunanlar kadınlardı, İngiltere'de Boer Savaşı'nda ve Fransa'da Paris Komünü'ne karşı en büyük öfkeyi gösterenler kadınlardı. Sergiledikleri yoğun duygularla eylemsizliklerini telafi etmek ister kadınlar. Zafer kazanılacak olursa, yenilgiye uğratılmış düşman karşısında birer sırtlan kesilir, zincirlerinden boşanırlar; yenilgi söz konusuysa, her tür uzlaşmayı sert bir biçimde reddederler. Düşünceleri sadece tutumlardan ibaret olduğu için, en zaman aşımına uğramış davaları bile savunabilirler, onlar için fark etmez, 1914'te meşrutiyetçi, 1949'da çar yanlısı olabilirler. Bazen erkekler bıyık altından gülerek kadınları bu doğrultuda cesaretlendirirler. Kendilerinin daha ölçülü biçimde dile getirdiği fikirlerin bağnazlıkla yansıtılması hoşlarına gider, ama kimi zaman da kendi düşüncelerinin bu kadar aptalca ve inatla ifade edilmesinden bunalırlar.

Kadının bu kadar katı görünmesi ancak iyice bütünleşmiş uygarlıklarda ve sınıflarda mümkündür. Genellikle kör inanç sahibi olduğundan kadın yasaya sadece yasa olduğu için saygı gösterir. Yasa değişecek olsa bile saygınlığını korur, kadınların gözünde hukuku yaratan güçtür, çünkü kendilerinin erkeklere tanıdığı haklar güçten kaynaklanmaktadır. Bu yüzden bir topluluk dağıldığında, kazananların ayaklarına kapanacak olanlar onlardır. Genel olarak, var olanı kabul ederler. Ayırıcı özelliklerinden birisi de tevekküldür. Pompei'de toprak altından küllerden oluşmuş heykeller çıkarıldığında erkeklerin, göğe meydan okurken ya da kaçarken, yani bir isyanı ifade eden bir hareket halindeyken katılaştıkları görülmüştür; oysa kadınlar çömelmiş, kendilerine dönmüş bir şekilde, yüzlerini toprağa doğru çevirmişlerdir. Volkanlar, polisler, patronlar, erkekler; her şey karşısında güçsüz olduklarını bilirler. "Kadınlar acı çekmek için yaratılmış," derler, "Hayat böyle... yapılabilecek bir şey yok." Bu tevekkül, onlarda çoğu kez hayranlık duyulan bir sabra yol açar. Fiziksel acıya erkekten çok daha fazla dayanırlar, koşullar gerektirdiğinde Stoacı bir cesaret gösterebilirler. Erkeğin saldırgan cesaretinden yoksun olan kadınların birçoğu, edilgen direnişlerinin sakin dayanıklılığıyla sivrilir. Bunalımlara, sefalete, mutsuzluğa kocalarından daha canla başla karşı koyarlar. Hiçbir telaşın alt edemeyeceği süreye saygılıdırlar, zamanlarını ölçmezler, o sakin inatlarını herhangi bir işe koştuklarında bazen göz kamaştırıcı başarılar kazanırlar. Ünlü atasözü, "Kadın istemeyegörsün..." der. Yüce gönüllü bir kadında tevekkül, bağışlayıcılık biçimine bürünür. Her şeyi kabul eder, kimseyi kınamaz, çünkü insanların da nesnelerin de olduklarından farklı olamayacağını varsayar. Kibirli bir kadın bu özelliğini mağrurlukla bir erdem haline getirebilir, Stoacılığıyla katılaşmış Madam de Charrière bunun bir örneğidir. Tevekkül aynı zamanda kısır bir sakınımlılığa da yol açabilir; kadınlar yıkmak ve yeniden inşa etmek yerine hep korumaya, onarmaya, düzeltmeye çalışırlar, uzlaşıları ve anlaşmaları devrimlere tercih ederler. 19. yüzyılda, işçilerin kurtuluş çabaları karşısındaki en büyük engellerden biri kadınlar olmuştur. Bir Flora Tristan ya da Louise Michel'e karşılık, korkudan yolunu şaşırmış kim bilir kaç ev kadını kocasına kendini tehlikeye atmaması için yalvarmıştır! Yalnızca

grevlerden, işsizlikten, yoksulluktan korkmuyordu bu kadınlar, isyan etmenin kusur işlemek olmasından korkuyorlardı. Katlanmak için katlanan kadınların rutini maceraya tercih etmesi anlaşılabilir. Evde kendilerine küçük mutluluklar yaratmaları, yollarda mutlu olmalarından daha kolaydır. Yazgıları geçici şeylerin yazgısıyla iç içe geçmiştir, onları kaybettiklerinde her şeyi kaybederler. Ancak sürenin ötesine geçerek kendini olumlayan özgür bir özne her tür yıkımın üstesinden gelebilir, bu üstün yol kadınlara yasaklanmıştır. Kadın, esas olarak özgürlüğün getirdiği gücü hiçbir zaman deneyimlememiş olduğu için, özgürleşmeye inanmaz. Dünya, karanlık bir yazgı tarafından düzenlenmiş gibi gelir ona, bu yazgının karşısına dikilmek ise kendini beğenmişliktir. İzlemeye itildiği bu tehlikeli yolları kendisi açmamıştır, onlara şevkle girmemesi anlaşılabilir.[5] Ona bir kez geleceğin kapısı açılacak olsa, artık geçmişe takılmaz. Kadınlar somut olarak eyleme çağırıldıklarında, onlara gösterilen hedeflerde kendilerini bulduklarında, erkekler kadar gözüpek ve cesur olurlar.[6]

Kadınların başına kakılan kusurların çoğu, yani vasatlık, bayağılık, çekingenlik, küçük hesaplar peşinde olmak, tembellik, havaîlik, köle ruhluluk yalnızca onların ufuklarının kapatılmış olduğu gerçeğini dile getirir. Kadın duyumsaldır, denir, içkinlikte yan gelip yatar, ama ilkin oraya kapatılmıştır. Hareme hapsedilmiş köle, gül reçeli ya da güzel kokulu banyolar için marazî bir tutku duymaz. Düpedüz vakit öldürmesi gerekmektedir; kadın da kasvetli bir kadın dünyası içinde –bu ister genelev olsun ister burjuva yuvası– boğulduğu ölçüde konfora ve rahata sığınacaktır. Ayrıca, doymak bilmez biçimde şehvet peşinde koşuyorsa bu çoğu kez ondan yoksun kılınmış olduğu içindir; cinsel olarak doyuma ulaşmamış, erkeğin sertliğine yargılı olan, "erkek çirkinliklerine mahkûm edilmiş" kadın kremalı soslarla, iyi şaraplarla, kadifelerle, suyun, güneşin, bir kadın arkadaşın ya da genç bir sevgilinin tenini okşamasıyla avunur. Erkeğe tamamen "fiziksel" bir varlık gibi görünmesinin nedeni, koşullarının onu hayvansal yanına aşırı bir önem atfetmeye kışkırtmasıdır. Onun teninin çığlığı erkeğinkinden daha güçlü değildir, ama o, teninin en küçük mırıltısını dinler ve onun sesini yükseltir. Acının getirdiği parçalanma gibi şehvet de dolaysız olanın sarsıcı zaferidir, ânın şiddetiyle, gelecek ve evren inkâr edilir. Tenin ateşi dışındaki her şey bir hiçtir, bu kısa kutsama esnasında kadın artık parçalanmış da değildir yoksun bırakılmış da. Ancak bir kez daha, içkinliğin bu zaferlerine

---

5 Bkz. Gide, *Journal* [*Günce*]. "Kreousa veya Lut'un karısı: Biri gecikir, ötekiyse geriye bakar, ki bu da gecikmenin bir biçimidir. Şundan daha büyük bir tutku haykırışı olamaz:

Ve Phaedrus, inmiş bir kez Labirente seninle
Bulunacaktı ya da kaybolacaktı seninle.

Ama tutku onu körleştirir; hakikate atılmış birkaç adımdan sonra ya orada oturacaktı ya geriye dönmek isteyecekti ya da hatta kendini taşıtacaktı.

6 İşçi kadınların tutumu son bir yüzyılda bu şekilde değişmiştir; özellikle Kuzey madenlerindeki son grevler sırasında, erkeklerle birlikte gösterilere katılarak ve mücadele ederek, erkekler kadar tutku ve gayret göstermişlerdir.

bu kadar çok değer atfetmesinin nedeni, bunun kendisine biçilmiş biricik yazgı olmasıdır. Havaîliğiyle "iğrenç maddeciliği"nin nedeni aynıdır; küçük şeylere önem verir çünkü büyüklere erişimi yoktur. Ayrıca, günlerini dolduran yüzeysel şeyler çoğu kez son derece ciddidir; cazibesini ve talihini süsüne ve güzelliğine borçludur. Çoğunlukla tembel ve miskindir, ama ona sunulan uğraşlar zamanın salt akışı kadar boşunadır. Geveze olması, yazarlık taslaması, aylaklığını bastırmak içindir. Olanaksız edimleri sözcüklerle ikame eder. Şu bir gerçektir ki herhangi bir kadın insan varlığına yaraşır bir işe girişti̇ğinde, bir erkek kadar etkin, etkili, sessiz, onun kadar çileci olmayı bilir. Kadın köle ruhlu olmakla suçlanır, efendisinin ayaklarının dibinde yatmaya ve ona vuran eli öpmeye her zaman hazır olduğu söylenir. Genellikle gerçek bir gururu olmadığı doğrudur; "gönül postası" köşelerinde aldatılan eşlere, terk edilen âşıklara dağıtılan öğütler, aşağılık bir boyun eğme zihniyetinden esinlenir. Kadın gurur gösterilerinden tükenir ve sonunda, erkeğin önüne atmayı lütfettiği kırıntıları toplar. Ama hem yaşamak için biricik çaresi hem de biricik yaşama nedeni erkek olan kadın, erkeğin desteği olmadan ne yapabilir ki? Elbette tüm aşağılanmalara katlanmak zorundadır, kölenin "insanlık onuru" duygusu olamaz, dertlerin içinden ustalıkla sıyrılmak onun için yeterlidir. Nihayet "basit", "evcimen", bayağı düzeyde yararcı olmasının nedeni, varoluşunu yiyecek hazırlamaya ve kir temizlemeye adamak zorunda bırakılmasıdır. Büyüklük duygusunu bunlardan alamaz. Yaşamın olumsallığı ve olgusallığı içinde tekdüze tekrarını sağlamak zorundadır. Kendisinin de hiçbir zaman yeni bir şey keşfetmeden aynı şeyi tekrarlaması, yeniden başlaması, zamanın ona hiçbir yere varmadan dönüp duruyor gibi gelmesi doğaldır; *hiçbir* şey yapmadığı halde hep meşguldür, dolayısıyla kendini *sahip olduğu* şeyde yabancılaştırır. Erkeğin kadını içinde tuttuğu bağımlılığın sonucu olan şeylere bu bağımlılık, onun sakınımlı tutumluluğunu, cimriliğini açıklamaktadır. Yaşamı ereklere yönelik değildir. Yalnızca birer araçtan ibaret olan şeylerin, yiyeceklerin, giysilerin, konutun yeniden üretilmesi veya korunmasıyla soğurulur. Bunlar hayvansal yaşamla özgür varoluş arasındaki özsel olmayan aracılardır, özsel olmayan araçlara ilişkin biricik değerse yararlılıktır; ev kadını yararlılık düzleminde yaşar ve övündüğü tek şey de yakınlarına yararlı olmaktır. Ancak hiçbir var olan önemsiz bir rolle tatmin olamaz. Derhal –başkalarının yanı sıra politikacılarda da gözlenebileceği gibi– araçları erek haline getirir ve aracın değeri onun gözünde mutlak değere dönüşür. Böylece ev kadınının cennetinde yararlılık, hakikat, güzellik ve özgürlükten daha yüksekte yer alır ve tüm evreni kendisine özgü bu bakış açısından tasarlar. Aristotelesçi doğru orta, vasatlık ahlakını benimsemesi bundan ötürüdür. Onda gözüpeklik, ateşlilik, uzaklık, büyüklük nasıl olabilir ki? Bu nitelikler ancak bir özgürlüğün kendini ucu açık bir geleceğin içine attığı ve verili olanın ötesinde belirdiği bir durumda ortaya çıkar. Kadın bir mutfağa ya da tuvalet odasına kapatılır, ondan sonra da ufkunun sınırlı olduğuna şaşırılır; kanatları kesilir, ondan sonra da uçmayı

bilmediği için esef duyulur. Geleceğin kapısı ona bir kez açılacak olursa, artık şimdiki zamana yerleşmek zorunda kalmayacaktır.

Onu kendi beninin ya da evinin sınırları içine hapsedip sonra da narsisizm, bencillik ve onların peşinden gelen kibir, alınganlık, kötücüllük, vb.'den dolayı kınarken de aynı tutarsızlık gösterilmektedir. Başkalarıyla iletişim kurma imkânları tümüyle elinden alınır. Deneyiminde onu dayanışmaya çeken ya da dayanışmanın yararlarını hissettirecek hiçbir şey yoktur, çünkü her şeyden ayrıdır, kendisini bütünüyle ailesine adamıştır; dolayısıyla ondan, genel çıkar doğrultusunda kendi ötesine geçmesi beklenemez. Alıştığı, nesneler üzerinde bir etkisinin olduğu ve eğreti bir egemenliğe kavuşabildiği biricik alana inatla kenetlenir.

Bununla birlikte, istediği kadar kapıları kapatsın, pencerelere koyu renk perdeler assın, kadın evinde mutlak bir güvenliğe kavuşmaz; içine girmeye cesaret edemeden uzaktan saygı duyduğu o erkek evreni onu kuşatır, tam da bu evreni çeşitli tekniklerle, kesin bir mantıkla ve açık seçik bilgilerle kavramaktan aciz olduğu için, kendini tehlikeli gizemlerle çevrelenmiş bir çocuk ya da ilkel gibi hisseder. Gerçekliğe ilişkin büyüye dayalı anlayışını bu evrene yansıtır. Olayların seyri ona kaçınılmaz gibi gelir, ama yine de her şey olabilir. Olanaklı olanı olanaksız olandan ayırt edemez, her önüne gelene inanmaya hazırdır. Kulakları bütün dedikodulara açıktır ve onları yayar, paniğe yol açar. Sakin dönemlerde bile kaygı içinde yaşar; geceleyin, yarı uykuda hareketsiz yatarken, gerçekliğin büründüğü karabasan yüzlerinden korkar. Böylece, edilgenliğe mahkûm edilmiş kadının gözünde savaş, devrim, açlık, yoksulluk hayaletleri opak geleceği ele geçirmiştir, eyleyemediği için kaygı duyar. Kocası ya da oğlu bir işe atıldıklarında, bir olaya kapılıp gittiklerinde kendi adlarına risk alırlar. Tasarıları, uydukları talimatlar, karanlığın içinde onlara emin bir yol çizer; oysa kadın kargaşa dolu bir gecenin içinde çırpınır. "Tedirgin olur", çünkü hiçbir şey yapmamaktadır,[7] hayalgücü için tüm olasılıklar aynı gerçekliğe sahiptir: Tren raydan çıkabilir, ameliyat başarısız olabilir, iş batabilir. Kadının ağlamaklı, sonu gelmeyen evirip çevirmelerinde boşuna engellemeye çalıştığı, kendi güçsüzlüğünün hayaletidir.

Kaygı, kadının verili dünyaya duyduğu güvensizliğin açığa vurulmasıdır. Dünyanın ona tehditlerle dolu, karanlık felaketler içinde yok olmaya hazır gibi gelmesinin nedeni, orada kendini mutlu hissetmemesidir. Çoğunlukla kaderine razı olmaz, katlandığı şeylere kendine rağmen katlandığını çok iyi bilir. Kendisine danışılmadan kadın olmuştur, başkaldırmaya cesaret edemez, istemeye istemeye boyun eğer, tavrı sürekli bir yakınmadır. Kadınların sırlarına ortak olan herkes, doktorlar, rahipler, sosyal hizmet uzmanları, onlarda en alışılmış tarzın şikâyet etme olduğunu bilir. Kadın arkadaşlar arasında her biri tek tek kendi talihsizliklerinden, hep birlikteyse kaderin adaletsizliğinden, dünyadan

---

7 Fr. *elle "s'en fait", parce qu'elle ne fait rien*: S. de Beauvoir burada "tedirgin olmak" anlamındaki *s'en faire* deyimi ile "hiçbir şey yapmamak" anlamındaki *ne faire rien* ifadesini aynı cümlede kullanarak kelime oyunu yapıyor. –*Çn.*

ve genel olarak erkeklerden yakınır. Özgür bir birey, başarısızlıkları için yalnızca kendini suçlar, onları üstlenir, ama kadının başına gelen her şey başkaları yüzündendir, onun talihsizliklerinin sorumlusu başkalarıdır. Öfke dolu umutsuzluğu içinde bütün çareleri reddeder. Şikâyet etmekte direnen bir kadına çözüm önerilerinde bulunmak hiçbir işe yaramaz. Çözümlerin hiçbiri, ona kabul edilebilir gibi gelmez. Durumunu, tam da yaşadığı gibi, etkisiz bir öfke içinde yaşamak istemektedir. Bir değişiklik önerilecek olursa, ellerini havaya kaldırır ve "Bir bu eksikti!" der. Tasasının, ileri sürdüğü bahanelerden daha derinlerde yattığını ve hiçbir çarenin kendisini ondan kurtarmaya yetmeyeceğini bilir. Bütün dünyayla kavgalıdır, çünkü bu dünya onun yokluğunda ve ona karşı kurulmuştur. Ergenlikten, hatta çocukluktan itibaren durumuna isyan etmektedir. Kendisine birtakım telafi edici önlemler vaat edilmiş, erkeğin ellerinde önündeki fırsatlardan feragat ederse bunların misliyle kendisine geri döneceği konusunda güvence verilmiştir, dolayısıyla aldatılmış olduğunu düşünür, tüm erkek evrenini suçlar. Hınç, bağımlılığın öbür yüzüdür: Her şeyi birden verdiğinizde, karşılığında aldığınız hiçbir şey yeterli olmaz. Bununla birlikte, erkek evrenine saygı duymaya da ihtiyacı vardır; ona bütünüyle itiraz edecek olsa, başını sokacak bir yeri olmadan kendini tehlikede hissedecektir. Ev kadınlığı deneyiminin de kendisine telkin ettiği manikeist tavrı benimser. Eyleyen birey, kötülükten ve iyilikten başkaları kadar kendini de sorumlu tutar, hedeflerini tanımlamanın ve onları gerçekleştirmenin kendisine bağlı olduğunu bilir, eylem içinde, bütün çözümlerin belirsizlik taşıdığını hisseder; adalet ve adaletsizlik, kazançlar ve kayıplar, içinden çıkılmaz bir biçimde iç içe geçmiştir. Oysa edilgen olan kişi, kendini oyunun dışında tutar ve ahlakî sorunları düşüncede bile ortaya koymayı reddeder. İyiliğin gerçekleşmesi *gerekmektedir* ve şayet gerçekleşmiyorsa suçlular cezalandırılmalıdır. Tıpkı çocuk gibi kadın da iyiliği ve kötülüğü masal kitaplarındaki basit imgelerle tasarlar. Manikeizm, seçme kaygısını ortadan kaldırarak zihni yatıştırır. Büyük bir musibetle daha küçük bir musibet, mevcut bir yararla gelecekteki daha büyük bir yarar arasında seçim yapmak, neyin yenilgi neyin zafer olduğunu tanımlamak için kendinden başka kimseye yaslanmamak, korkunç riskler altına girmektir. Manikeist için ise iyi kötüden açıkça ayırt edilebilir, yapılması gereken şey kötüyü söküp atmaktır. Toz kendi kendini mahkûm eder, temizlik de kirin tamamen yokluğudur; temizlemek, atıkları ve çamuru kovmaktır. Böylece kadın, "bütün kabahatin" Yahudilerde, masonlarda, Bolşeviklerde ya da hükümette olduğunu düşünür; her zaman birine ya da bir şeye *karşıdır*. Dreyfus karşıtları içinde kadınlar erkeklerden daha da kızgındılar. Kötücül ilkenin kökünün nerede yattığını her zaman bilmez kadınlar, ama "iyi bir hükümetten" bekledikleri, tıpkı tozları evin dışına atar gibi, kötücül olanı kovmasıdır. Ateşli de Gaulle yandaşlarının gözünde o, çöpçülerin kralı gibiydi; elinde süpürgeleri ve toz bezleriyle onu "temiz" bir Fransa yaratmak için ortalığı ovup parlatırken hayal ediyorlardı.

Ama bu umutlar her zaman belirsiz bir geleceğe aittir. O arada, kötü iyiyi kemirmeye devam eder ve elinin altında Yahudiler, Bolşevikler, masonlar olmadığı için kadın, karşısında somut olarak öfkelenebileceği bir sorumlu arar. Koca mükemmel bir kurbandır. Erkek evreninin cisimleşmiş biçimidir o, erkek toplumu kadını onun aracılığıyla sorumluluğu altına almış ve aldatmıştır, bütün dünyanın yükü omuzlarındadır ve işlerin kötü gitmesi onun suçudur. Akşam eve döndüğünde, kadın ona çocuklardan, bakkaldan-kasaptan, ev işlerinden, hayat pahalılığından, romatizma ağrılarından, havadan şikâyet eder. Onun kendisini suçlu hissetmesini ister. Çoğu kez ona ilişkin özel yakınmaları vardır, ama her şeyden önce erkek olduğu için suçludur o. Onun da kendi hastalıkları, kendi kaygıları olabilir, ama "Aynı şey değil"dir; kadının sürekli bir haksızlık olarak hissettiği bir ayrıcalığa sahiptir o. Kocasına ya da sevgilisine duyduğu düşmanlığın, kadını ondan uzaklaştırmak yerine ona bağlaması dikkate değerdir. Karısından ya da sevgilisinden nefret etmeye başlayan bir erkek ondan kaçmaya çalışır. Oysa kadın, yaptıklarının bedelini ödemesi için nefret ettiği erkeğin elinin altında olmasını ister. Yakınmayı seçmek, talihsizliklerinden kurtulmayı değil, onların üstüne yan gelip yatmayı seçmektir. Kadını en çok avutan şey, kendini kurban rolüne sokmaktır. Yaşam, erkekler onu yenmiştir; bu yenilginin kendisini bir zafere dönüştürecektir. Kendini, tıpkı çocukluğundaki gibi neşeyle gözyaşlarına kaptırması ve olay çıkarması bundan ötürüdür.

Kadının bu kadar kolay ağlaması, kuşkusuz yaşamının etkisiz bir başkaldırı zemini üzerinde yükselmesindendir. Fizyolojik olarak sinirsel ve sempatik sistemi üzerinde erkekten daha az denetimi olduğu kuşku götürmez. Kendini koyuvermeye eğitilmiştir. Talimatların burada çok önemli bir rolü vardır, zira gelenek görenekler erkeklerin ağlamasını yasakladığından beri onlar ağlamayı bıraktığı halde, Diderot ve Benjamin Constant sular seller gibi gözyaşı dökerlerdi. Ama her şeyden önemlisi kadın, dünya karşısında bir yenilgi tavrını benimsemeye her zaman hazırdır, çünkü yenilginin kendisini hiçbir zaman açık yüreklilikle üstlenmemiştir. Erkek dünyaya rıza gösterir, talihsizlik bile onun tutumunu değiştirmeyecektir, onunla yüzleşecek, onun kendisini "devirmesine izin vermeyecektir"; oysa dünyanın düşmanlığını ve yazgısının haksızlığını kadına göstermek için tek bir terslik bile yeter. İşte o zaman en emin sığınağına, kendi içine kaçar; yanaklarındaki o nemli iz, gözlerindeki o yanma, acılı ruhunun elle tutulur işaretidir. Tenine kadife gibi değen, dilinde belli belirsiz bir tuz tadı bırakan gözyaşları ayrıca hem yumuşak hem acı bir okşayıştır. Yüzü ılık bir dere gibi akan gözyaşlarının altında yanar; gözyaşları hem şikâyettir hem de avunma, hem ateştir hem rahatlatıcı bir serinlik. Ayrıca çok büyük bir bahanedirler. Fırtına kadar apansız, sarsıntılarla akan, siklon, sağanak, tufan gibi gözyaşlarıyla kadın dertli bir çeşmeye, fırtınalı bir göğe dönüşür; gözleri artık görmez, üzerlerini bir sis perdesi örter. Artık gözlerinde bir bakış bile yoktur, yağmurda erir bakışları. Körleşen kadın, doğal nesnelerin edilgenliğine geri döner. Yenilmesi istenmektedir. Yenilgisinin içine batar, dibe doğru çekilir, boğulur, büyük bir

çağlayanın karşısındaymışçasına acz içinde onu seyreden erkekten kaçar. Erkek bu davranışı hile olarak değerlendirir. Oysa o, mücadelenin baştan beri hileli olduğunu düşünmektedir, çünkü eline hiçbir etkili silah verilmemiştir. Bir kez daha büyülü bir komploya başvurur ve hıçkırıklarının erkeği çileden çıkarması ona, bu yollara başvurması için bir neden daha sunar.

Şayet gözyaşları isyanını dile getirmekte yetersiz kalırsa, kadın olay çıkaracak ve buradaki şiddetin saçmalığı erkeği daha da şaşkına çevirecektir. Bazı çevrelerde erkek karısına gerçekten vurur; kimi başka çevrelerdeyse, tam da kadından daha güçlü olduğundan ve yumruğu etkili bir araç olduğundan, kendine her tür şiddeti yasaklar. Ama çocuk gibi kadın da kendini simgesel öfke patlamalarına kaptırır. Erkeğin üstüne atlayabilir, ona tokat atabilir, ama bunlar yalnızca bedensel birer harekettir. Ama en çok da sinir buhranlarına kapılarak, somut olarak gerçekleştiremediği itirazını bedeniyle taklit etmeye girişir. Kasılmalar biçimindeki dışavurumlar yalnızca fizyolojik nedenlere bağlı değildir. Kasılma, dünyaya doğru atılmış, ama oradaki hiçbir nesneyi kavrayamayan enerjinin içselleştirilmesidir; durumun meydana getirdiği bütün yadsıma gücünün boşa harcanmasıdır. Anne küçük çocukları karşısında ender olarak sinir krizleri geçirir, çünkü onları dövüp cezalandırabilir. Kadın, öfke dolu büyük umutsuzluklara, üzerinde hiçbir etkide bulunamadığı büyük oğlu, kocası ya da sevgilisi karşısında teslim olur. Sofya Tolstoy'un histeri krizleri çok anlamlıdır. Elbette, kocasını hiçbir zaman anlamaya çalışmaması büyük bir hatadır ve günlüklerinde ne cömert, ne duyarlı ne de içtenlikli görünmektedir; bizim için çekici bir kişilik olmaktan uzaktır, ama haklı da olmuş olsa haksız da, bu onun durumunun korkunçluğunu hiçbir şekilde değiştirmez. Tüm yaşamını, sürekli yakınmalar arasında, kocasının sarılmalarına, doğumlara, yalnızlığa, kocasının kendisine dayattığı yaşam tarzına katlanarak geçirmiştir. Tolstoy'un aldığı yeni kararlar çatışmayı şiddetlendirdiğinde, iktidarsız istencinin tüm gücüyle reddettiği düşman istenç karşısında silahsız kalır. Kendini, çevresine tiksinç gelen, kendisi için de tüketici olan gülünç reddetme oyunlarının içine atar: sahte intihar girişimleri, sahte kaçma girişimleri, sahte hastalıklar, vb. Önünde başka nasıl bir yol olabileceğini kestiremeyiz, çünkü isyan duygularını yatıştırması için hiçbir olumlu nedeni ve bu duyguları dile getirmek için elinde hiçbir aracı yoktur.

Reddetmenin son noktasına gelmiş bir kadının önünde tek bir çare vardır, o da intihardır. Ne var ki kadın bu çareye erkekten daha az başvurur gibi görünmektedir. İstatistikler bu konuda çok belirsizdir.[8] Amacına ulaşmış intiharları göz önüne aldığımızda, hayatına son vermiş erkek sayısı kadın sayısından çok daha fazladır; oysa intihar girişimi kadınlarda, erkeklerde olduğundan çok daha sıktır. Bunun nedeni, kadınların oyunlardan daha çok tatmin olması olabilir. Onlar intihar oyununu erkeklerden daha çok *oynarlar*, ama intihar etmeyi erkeklerden daha az sıklıkla *isterler*. Ayrıca bu kısmen de haşin çarelerin onlara itici

8 Bkz. Halbwachs, *Les Causes du suicide*.

gelmesindendir. Hemen hemen hiçbir zaman bıçak ya da ateşli silah kullanmazlar. Ophelia gibi kendilerini boğmaya çok daha yatkındırlar, böylelikle edilgen ve karanlık sularla kadınlar arasındaki yakınlığı da açığa vurmuş olurlar. Bu sularda yaşam edilgen bir biçimde çözülüverecek gibi görünür. Genel olarak burada daha önce işaret ettiğim belirsizliği gözlemlemekteyiz. Kadın, nefret ettiği şeyden kopmaya içtenlikle çaba göstermez. Ayrılmayı oynar, ama sonunda ona acı vermiş olan erkeğin yanında kalır; kendisine eziyet etmiş olan yaşamdan vazgeçiyor gibi yapar ama görece ender olarak kendini öldürür. Kesin çözümlerden hoşlanmaz. Erkeğe, yaşama, durumuna isyan eder, ama ondan kaçmaz.

İtiraz olarak yorumlanması gereken bir sürü kadın davranışı vardır. Kadının kocasını çoğu kez zevk için değil, meydan okumak için aldattığını gördük. Kocası düzenli ve tutumlu olduğu için bilhassa düşüncesizce davranacak ve savurganlık edecektir. Kadını "hep geç kalmak"la suçlayan kadın düşmanları onun "dakiklik duygusundan" yoksun olduğunu düşünürler. Oysa, aslında onun zamanın gereklerine ne kadar uysalca boyun eğdiğini gördük. Gecikmeleri bilhassa tasarlanmıştır. Kimi kırıtkan kadınlar bu şekilde erkeğin arzusunu azdırdıklarına ve kendi varlıklarının değerini artırdıklarına inanırlar, ama hepsinden önemlisi, erkeği birkaç dakika beklemek zorunda bırakarak kadın kendi hayatının uzun bir bekleyiş olmasına isyan etmektedir. Tüm varoluşu bir anlamda bir bekleyiştir, çünkü içkinliğin, olumsallığın belirsizliğine hapsolmuştur ve doğrulanması her zaman bir başkasının elindedir. Erkeklerden saygı ve onay bekler, aşkı bekler. Kocasının, sevgilisinin kendisine şükran duymasını ve kendisini övmesini bekler. Onlardan kendi varoluş nedenlerini, değerini, hatta bizzat varlığını bekler. Geçimini sağlamalarını bekler; ister çek defteri onda olsun, isterse her hafta ya da her ay kocasının ona ayırdığı miktar eline geçsin, kocanın kendi maaşını bankadan çekmiş olması, bakkalın hesabının kapatılmış olması ya da kadının kendine yeni bir elbise alması için kocanın maaşına zam gelmiş olması gerekir. Kadın erkeklerin fiili varlığını bekler. Ekonomik bağımlılığı onlara bağlı olmasına yol açar. Kendisi erkek yaşamının yalnızca bir öğesiyken, erkek onun yaşamının tümüdür. Kocanın ev dışında çeşitli uğraşları vardır, kadın gün boyu onun yokluğuna katlanır; –tutkulu da olsa– ayrılma ve buluşma saatlerine kendi yükümlülüklerine göre karar veren, erkek sevgilidir. Yatakta, kadın erkeğin arzusunu bekler, –kimi zaman kaygı içinde– kendi hazzını bekler. Yapabileceği tek şey, sevgilisinin belirlediği buluşmaya geç gelmek, kocasının tasarladığı saatte hazır olmamaktır. Bu şekilde kendi uğraşlarının önemini olumlar, bağımsızlığını talep eder. Bir an için yeniden özsel özne haline gelir, başkası onun istencine edilgence katlanmaktadır. Ne var ki bunlar mahçup intikamlardır. Erkekleri "ağaç etmekte" ne kadar kararlı olursa olsun, onların yollarını beklemekle, umut etmekle, erkeğin keyfine boyun eğmekle geçirdiği o sonsuz saatleri hiçbir zaman telafi edemeyecektir.

Kadın, erkeklerin üstünlüğünü kabaca tanıdığı, onların otoritesini kabul ettiği, ilahlarına taptığı halde, genel bir anlamda onların hükümranlığına adım

adım itiraz eder. Çoğu kez kafasına kakılan o ünlü "zıtlaşma eğilimi" de buradan kaynaklanır; özerk bir alana sahip olmadığı için, erkeklerin olumladığı değerlerin karşısına hakikatler, olumlu değerler çıkaramaz, yalnızca onları inkâr edebilir. Ondaki saygı ve hınç oranına bağlı olarak, olumsuzlaması az ya da çok sistematiktir. Ama şurası gerçektir ki erkek sistemin tüm gediklerini bilir ve onları ifşa etmeye gayret eder.

Kadınların erkeklerin dünyası üzerinde etkileri yoktur, çünkü deneyimleri onlara mantığı ve teknolojiyi kullanmayı öğretmez. Tam tersinden, kadın alanının sınırlarında erkek araçlarının gücünün geçerliliği kalmaz. Erkek, insan deneyiminin tüm bir bölgesini bile isteye görmezden gelmeyi seçer, çünkü onu *düşünmeyi* başaramaz. Kadın bu deneyimi *yaşar*. Proje yaparken o kadar dakik olan mühendis, evinde bir ilah kesilir. Yemeğin hazırlanması, gömleklerinin kolalanması, çocuklarının seslerini kesmesi için tek bir söz söylemesi yeter. Dünyaya çocuk getirmek, Musa'nın değneğinin darbesi kadar hızlı bir edimdir; erkek bu mucizelere şaşırmaz. Mucize kavramı büyü fikrinden farklıdır. Akla uygun olarak belirlenmiş dünyaya nedensiz bir olayın radikal süreksizliğini getirip koyar. Bu olay karşısında bütün düşünceler paramparça olur, oysa büyülü görüngüler gizli güçler tarafından birleştirilir ve uysal bir bilinç bu güçlerin sürekli oluşumunu –anlamadan– benimseyebilir. Yeni doğmuş bebek, ilah baba için mucizedir, onun kendi karnında olgunlaşmasına maruz kalan anne içinse büyüdür. Erkeğin deneyimi kavranabilirdir, ama içinde boşluklar vardır; kadının deneyimiyse, kendi sınırları içinde, karanlık ama tamdır. Karanlık oluşu bu deneyimi ağırlaştırır. Kadınla ilişkilerinde erkek kadına hafif gelir. Diktatörlerin, generallerin, yargıçların, bürokratların, yasaların ve soyut ilkelerin hafifliği vardır onda. Kuşkusuz, o ev kadının bir gün omuzlarını silkip "Erkekler düşünmez!" diye mırıldanırken kastettiği de buydu. Kadınlar ayrıca şunu da söyler: "Erkekler hayatı bilmez, tanımazlar." Peygamberdevesi efsanesinin karşısına onlar, uçarı ve yılışık yabanarısı simgesini çıkarırlar.

Bu bakış açısından, kadının erkek mantığını reddetmesi anlaşılabilir. Bu mantığın onun deneyimini kavramaması bir yana kadın, erkeklerin elinde aklın, şiddetin sinsi bir biçimi haline geldiğini de bilmektedir. Onların mutlak olumlamaları kendisini aldatmaya yöneliktir. Bir ikileme hapsedilmek istenmektedir o: Ya erkekle aynı fikirdesin ya değilsin. Kabul edilen ilkeler sisteminin bütünü adına aynı fikirde olması gerekmektedir, çünkü katılmayı reddederek tüm bir sistemi birden reddetmektedir. Böyle bir skandal çıkarmaya cüret edemez, başka bir toplum kuracak araçlara sahip değildir, ama bu topluma da katılmamaktadır. İsyanla kölelik arasında yarı yolda kalır ve istemediği halde erkek otoritesine boyun eğer. Bu şüpheli boyun eğişi her fırsatta şiddet yoluyla erkeğe ödetmek gerekir. Erkek, kadın arkadaşının özgürce köleleşmiş olduğu yanılsamasının peşinden gider. Kendisine boyun eğerek, bir savın apaçıklığına boyun eğmesini istemektedir ondan; ama kadın bilir ki erkek, sağlam çıkarsamalarının bağlı olduğu varsayımları kendi kendine seçmiştir. Kadın onları sorgulamaktan kaçındığı

sürece erkek kolayca onun ağzını kapatacaktır, yine de onu ikna edemeyecektir, çünkü kadın bu varsayımların keyfîliğini kestirebilmektedir. Bu yüzden erkek sinir içinde kadını inatçılıkla, mantıksızlıkla suçlar. Oysa o, bu oyunu oynamayı reddetmektedir, çünkü zarların hileli olduğunu bilir.

Kadın, hakikatin erkeklerin öne sürdüğünden *başka* olduğunu olumlu bir biçimde düşünmez. Daha çok, hakikatin *olmadığını* kabul eder. Onu özdeşlik ilkesine meydan okumaya iten yalnızca yaşamın dönüşümü olmadığı gibi, nedensellik mefhumunu yıkan da yalnızca büyülü görüngülerle çevrili olması değildir. Her ilkenin, her değerin, var olan her şeyin belirsizliğini kavramasının kaynağı, bizzat erkek dünyasının bağrında, bu dünyaya ait olduğu ölçüde kendisinde yatar. Kendisiyle ilgili olduğu kadarıyla erkek ahlakının kocaman bir aldatmaca olduğunu bilir. Erkek, kendi erdem ve onur yasasını büyük bir gösterişle onun suratına çarpar, ama bir yandan da sessizce onu bu yasaya itaat etmemeye çağırır, hatta kadından bu itaatsizliği bekler. Kadın olmasa, arkasına sığındığı o güzelim dış görünüş çökecektir.

Erkek, yurttaşın kendini evrensel olan doğrultusunda aşarak etik saygınlık kazandığını öne süren Hegelci düşünceyi kolayca bahane eder. Tekil birey olarak arzuya, hazza hakkı vardır onun. Dolayısıyla kadınla kurduğu ilişkiler, ahlakın artık geçerli olmadığı, davranışların fark etmediği olumsal bir bölgeye aittir. Oysa başka erkeklerle, işin içinde değerlerin olduğu ilişkileri vardır. Başka özgürlüklerle, herkesin evrensel olarak tanıdığı yasalar uyarınca yüz yüze gelen bir özgürlüktür o, ama kadının yanında varoluşunu üstlenmeye son verir –ki zaten bunun için tasarlanmıştır kadın–, kendinde-olanın serabına teslim olur, kendini sahici olmayan bir düzleme yerleştirir; ya zorba, sadist olur ve şiddete başvurur ya da çocuksu, mazoşist olur ve yakınır. Takıntılarını, saplantılarını tatmin etmeye çalışır; kamusal yaşamında elde ettiği haklar adına "gevşer", "yumuşar". Karısı onun sözlerinin, toplumdaki davranışlarının soyluluğu ile "karanlıktaki sabırlı icatları" arasındaki karşıtlık karşısında –aynen Thérèse Desqueyroux gibi– şaşkınlığa uğrar. Nüfus artışını vaaz eder, ama yalnızca işine geldiği kadar çocuk yapmakta ustadır. İffetli ve sadık eşleri yüceltir, ama komşusunun karısını zinaya davet eder. Fransa'da her yıl bir milyon kadın erkekler tarafından kürtaj olmak zorunda bırakıldığı halde, erkeklerin nasıl ikiyüzlüce kürtajın cinayet olduğunu buyurduklarını gördük. Çoğunlukla kadınlara bu çözümü dayatan kocaları ya da sevgilileridir, ayrıca çoğu kez, gerek olduğunda bu çözüme başvurulacağını sessizce varsayarlar. Kadının belli bir suçu üstlenmeye rıza göstermesini açık bir biçimde beklerler. Onun "ahlaksızlığı", erkeklerin saygı duyduğu ahlaklı toplumdaki uyum için gereklidir. Bu ikiyüzlülüğün en çarpıcı örneği, erkeğin fuhuş karşısındaki tutumudur. Arzı yaratan onun talebidir. Fahişelerin, genel olarak ahlaksızlığı yerip kendi saplantılarına büyük bir hoşgörü gösteren saygın beylere nasıl tiksinti dolu bir kuşkuyla yaklaştıklarını söylemiştim. Bununla birlikte sapık ve sefih olarak görülen, bedenlerini satarak yaşayan kızlardır, onları kullanan erkekler değil. Şu anekdot bu düşünce biçimini çok iyi göstermektedir:

Geçen yüzyılın sonunda, polis bir genelevde on iki-on üç yaşlarında iki kız bulur. Kızların tanık olarak dinlendiği bir dava açılır. Kızlar, önemli beyler olan müşterilerinden söz ederler. Birisi bir isim vermek üzere ağzını açacak olur. Savcı derhal kızın sözünü keser: *Namuslu bir erkeğin adını kirletmeyin!* Şeref madalyası almış bir bey, küçük bir kızın bekâretini bozduğunda da namuslu bir beydir; zaafları vardır kuşkusuz, ama kimin yoktur ki? Oysa evrensel olanın etik bölgesine erişimi olmayan küçük kız –ne bir yargıçtır o, ne de önemli bir Fransız, sadece küçük bir kızdır– kendi ahlakî değerini cinselliğin olumsal bölgesinde tehlikeye atmaktadır. Bir sapıktır o, yoldan çıkmış, ıslahevine gitmesi gereken, kötü yola düşmüş biridir. Erkek bir sürü durumda, kadınla suç ortaklığı içinde, kendi soylu imgesini lekelemeden onu lekeleyecek şeyler yapabilir. Kadın bu incelikleri anlamaz; onun anladığı, erkeğin ilan ettiği ilkelere uygun davranmadığı ve kendisinden onlara itaatsizlik etmesini istediğidir. İstediğini söylediği şeyi istememektedir erkek. Bu nedenle de kadın ona veriyormuş gibi göründüğü şeyleri vermez. İffetli ve sadık bir eş olacaktır ve gizlice erkeğin arzularına boyun eğecektir, hayran olunacak bir anne olacaktır: Ama özenle doğum kontrolü uygulayacak ve gerektiğinde kürtaj olacaktır. Erkek onu resmî olarak kınayacaktır, oyunun kuralıdır bu, ama perde arkasında ona "hafifmeşrep" olduğu veya kısır olduğu için minnettardır. Kadının rolü, yakalandıklarında öldürülmelerine izin verilen, başarıya ulaştıklarındaysa ödüllere boğulan gizli ajanlarınkine benzer. Erkeklerin bütün ahlaksızlığını üstlenmek kadına düşer. Yalnızca fahişeler değil bütün kadınlar, namuslu insanların yaşadığı ışıltılı ve sağlıklı sarayların lağımlığını yapar. Ondan sonra da onlara saygınlıktan, onurdan, sadakatten ve tüm soylu erkek değerlerinden söz edildiğinde, "kanmayı" reddetmelerine şaşırmamak gerekir. Özellikle de iffetli erkekler onlara çıkarcı, oyuncu, yalancı[9] oldukları için sitem ettiğinde, bıyık altından gülerler. Kendilerine başka çare bırakılmadığını çok iyi bilirler. Erkek de parayla, başarıyla "ilgilidir", ama onun bunları çalışarak elde etme imkânı vardır. Kadına asalak olma rolü verilmiştir. Her asalak kaçınılmaz olarak bir sömürücüdür; kadının, insanlık onuruna erişmek, yemek yemek, zevk almak, çocuk doğurmak için erkeğe gereksinimi vardır. Rahatını cinsel hizmet vererek sağlar ve bu işleve hapsedildiği için de bütünüyle bir sömürü aracıdır. Yalanlara gelince, fuhuş dışındaki hiçbir durumda, kadınla koruyucusu arasında açık sözlü bir alışveriş söz konusu değildir. Kadının kendisine oyun oynamasını bizzat erkek ister. Onun *Başka* olmasını ister, ama kendini ne kadar çılgınca inkâr ederse etsin, her varolan yine de bir öznedir. Erkek onun nesne olmasını ister, kadın kendini nesne *haline getirir*. Kendini varlık haline getirdiği an özgür bir etkinlikte bulunuyordur. Bu onun kökensel ihanetidir; kadınların en yumuşak başlısı, en edilgen olanı bile bilinçtir ve bazen, erkeğin al-

9 "Tüm bir kölelik geçmişinin biriktirdiği o nazik ve bana dokunma havası içindeki, zamanını bekleyen o kastedilmemiş baştan çıkarıcılıktan başka kurtuluş çaresi ve ekmek parası kazanma yolu olmayan bütün kadınlar..." (Jules Laforgue)

datılmış hissetmesi için kadının kendini verirken ona baktığını ve onu yargıladığını fark etmesi yeter. Kadının erkeğe sunulmuş bir şey, bir av olması gerekir. Bununla birlikte erkek, kadının bu şeyi özgürce vermesini talep eder. Yatakta zevk almasını bekler, evde kendisinin üstünlüğünü ve meziyetlerini içtenlikle kabul etmesi gerekir; dolayısıyla kadın başka zaman etkin olarak edilgenlik oyununu oynadığı halde, itaat ettiği sırada bağımsızmış gibi davranmak zorundadır. Gündelik geçimini sağlayan erkeği elinde tutmak için kadın yalan söyler. Olay çıkarmalar ve gözyaşları, aşk taşkınlıkları, sinir krizleri; ayrıca, çıkarı gereği kabul ettiği zorbalıktan kurtulmak için de yalan söyler. Erkek kadını, kendi emperyalizmine ve kibrine yarar sağlayan oyunlara teşvik eder. Kadın da gerçeği gizleme gücünü ona karşı kullanır, böylelikle ondan tadına doyulmaz intikamlar alır, çünkü onu aldatırken hem özel arzularını doyurmakta hem de onu gülünç düşürmenin zevkine varmaktadır. Eş ve kibar fahişe, aslında hissetmedikleri taşkınlıkları oynayarak yalan söylerler; ardından sevgilileriyle, kadın arkadaşlarıyla birlikte, aldattıkları erkeğin saf kibriyle dalga geçerler: "Bizi 'düzemedikleri' yetmiyormuş gibi, bir de zevkten haykırarak kendimizi yormamızı istiyorlar" derler hınçla. Bu sohbetler, mutfakta "patron"larını çekiştiren hizmetçilerin konuşmalarını andırır. Kadında da aynı kusurlar vardır, çünkü o da aynı paternalist baskının kurbanıdır. Aynı kinizm onda da vardır, çünkü tıpkı uşağın efendisini gördüğü gibi o da erkeği tepeden tırnağa görür. Ama bu özelliklerin hiçbirinin, sapkın bir kökensel öz ya da istenci açığa vurmadığı açıktır. Bir durumu yansıtır bunlar. Fourier "Baskıcı bir düzenin olduğu her yerde sahtelik vardır" der. "Ticarî mallarda olduğu gibi aşkta da yasak ve kaçakçılık birbirinden ayrılamaz." Ve erkekler kadının kusurlarının onun durumunu açığa vurduğunu o kadar iyi bilirler ki cinsiyetler arası hiyerarşiyi koruma kaygısıyla, tam da eşlerini küçük görmelerine bahane olan özellikleri onlarda teşvik ederler. Muhtemelen koca ya da sevgili birlikte yaşadığı tekil kadının kusurlarına sinirlenir, ama genel olarak kadınlığın cazibelerini överken kusurlarının onun ayrılmaz parçası olduğunu düşünür. Kadın vefasız, önemsiz, korkak, tasasız olmadığında baştan çıkarıcılığını yitirir. *Bebek Evi*'nde Helmer, güçsüz kadının çocuksu hatalarını bağışlayan erkeğin kendini ne kadar adil, güçlü, anlayışlı, hoşgörülü hissettiğini açıklar. Bernstein'ın eserlerindeki kocalar –yazarın da suç ortaklığıyla– hırsız, kötücül, kocasını aldatan kadına acırlar, ona hoşgörüyle yaklaşarak kendi erkeksi bilgeliklerini ölçerler. Irkçı Amerikalılar ve Fransız sömürgeciler de Siyahların hırsız, tembel, yalancı olmasını isterler. Böylelikle onların daha fazlasını hak etmediğini kanıtlamış olurlar, ezenleri haklı çıkarırlar. Dürüst ve sadık olmakta inat edenlere dik kafalı gözüyle bakılır. Dolayısıyla kadın kusurlarını yenmeye çalışmayıp, tersine onları bir süs haline getirdiği ölçüde, bu kusurlar daha da abartılı hale gelir.

Mantık ilkelerini, ahlak buyruklarını reddeden, doğa yasalarına kuşkuyla yaklaşan kadında evrensellik duygusu yoktur. Dünya ona tekil durumlardan oluşmuş karışık bir bütün gibi gelir; bu nedenle, komşusunun dedikodularına

bilimsel bir sunuma inandığından daha kolay inanır. Kuşkusuz basılı kitaplara saygı duyar, ama bu saygı, sayfaların içeriğini kavramadan onların yüzeyinden akıp gider. Tam tersine, herhangi bir kuyrukta ya da bir salonda rastlanan bir yabancının anlattığı öykü derhal ezici bir otorite kazanır. Onun alanında her şey büyüdür, dışarıdaysa her şey gizemdir. Olabilirliğin ölçütünü bilmez kadın, onu yalnızca dolaysız deneyim ikna eder. Bu kendi deneyimi de olabilir, yeterince güçlü bir biçimde ileri sürüldüğünde başkasının deneyimi de. Kendisine gelince, evinde yalıtılmış olduğundan başka kadınlarla etkin biçimde yüzleşmediği için, kendini kolayca tekil bir vaka olarak değerlendirir. Yazgının ve erkeklerin kendisine bir istisna olarak davranmasını bekler hep, herkes için geçerli olan akıl yürütmelerden çok daha fazla kendi içinden gelen esinlere inanır. Onların kendisine Tanrı ya da karanlık bir dünyevî tin tarafından gönderildiğine kolayca inanır. Bazı talihsizlikler ve kazalar için, sakin bir biçimde, "Benim başıma böyle bir şey gelmez" diye düşünür, bilakis "Ben bir istisna olacağım" diye hayal eder. Kayırılmaktan hoşlanır; esnaf ona indirim yapacaktır, polis, onun geçiş belgesi olmadan geçmesine izin verecektir. Gülümsemesine aşırı değer biçmeyi ona öğretmişler ama bütün kadınların gülümsediğinin söylemeyi unutmuşlardır. Mesele, kendini komşusundan daha olağanüstü görmesi değildir, kendini kimseyle karşılaştırmaz. Aynı nedenle de deneyimin onun kafasında herhangi bir yalanlamaya yol açtığı pek enderdir. Bir başarısızlığa, ardından bir başkasına daha uğrar, ama onların toplamını çıkarmaz.

Kadınların, erkeklere meydan okuyabilecekleri bir "karşı evreni" sağlam biçimde kurmayı başaramamaları bundan ötürüdür. Yer yer genel olarak erkekleri çekiştirirler, birbirlerine yatak ve doğum hikayeleri anlatırlar, yıldız falı ve güzellik reçeteleri alışverişinde bulunurlar. Ne var ki hınçlarının dilediği o "kin dünyasını" gerçekten inşa etmek için gereken inanç onlarda yoktur. Erkek karşısındaki tutumları fazlaca çiftanlamlıdır. Gerçekte o bir çocuktur, olumsal ve kırılgan bir bedendir, safdildir, bezdiren bir yabanarısıdır, çapsız bir zorbadır, bencildir, kibirlidir, ama aynı zamanda kurtarıcı kahramandır, değerlerimizi bize sunan ilahtır. Arzusu bayağı bir iştah, sarılmaları onur kırıcı bir angaryadır. Bununla birlikte erkeğin ateşliliği ve iktidarı, ilahî bir enerji gibi de görünür. Bir kadın esrime halinde "O tam bir erkek!" dediğinde, hayran olduğu erkeğin hem cinsel gücünü hem de toplumsal etkililiğini kafasında canlandırıyordur; her ikisi de aynı yaratıcı üstünlüğün ifadesidir. Erkeğin güçlü bir âşık olmadan büyük bir sanatçı, önemli bir işadamı, bir general, bir şef olabileceğini hayal edemez kadın. Onun toplumsal başarılarının her zaman cinsel bir çekiciliği vardır; tersinden de kadın kendisini tatmin eden erkeğin bir dâhi olduğunu kabul etmeye hazırdır. Ayrıca burada bir erkek efsanesini devralmaktadır. Gerek Lawrence gerekse başka birçok erkek için, fallus hem canlı bir enerji hem de insan aşkınlığıdır. Böylece kadın yatakta yaşadığı hazları dünyanın tiniyle inanç birliği içinde olmak gibi görebilir. Erkeğe mistik bir biçimde tapınarak, onun görkeminde kendini yitirir ve yeniden bulur. Erkeklikten pay alan bireylerin çoğul olması

sayesinde, buradaki çelişki kolayca ortadan kalkmaktadır. Kimi erkek –kadının gündelik yaşamda olumsallığını deneyimlediği erkekler– insanlık sefaletinin cisimleşmiş halidir, kimiyse erkeğin büyüklüğünün yücelmesidir. Hatta kadın, bu iki imgenin tek bir imge halinde kaynaşmasını bile kabul eder. Kendisinden üstün gördüğü bir erkeğe âşık olan bir genç kız şöyle yazmaktadır: "Ünlü olursam, R. kesinlikle benimle evlenir, çünkü gururu okşanacak; benim kolumda yürürken göğsü kabaracak." Bu arada ona delicesine hayrandır. Kadının gözünde aynı birey pekâlâ hem pinti, bayağı, kibirli, gülünç hem de bir tanrı olabilir. Ne de olsa tanrıların da zaafları vardır. Özgürlüğü ve insanlığıyla sevdiğimiz bir bireye talepkâr bir sertlikle davranırız, sahici bir takdirin öbür yüzüdür bu; oysa erkeğinin önünde diz çöken kadın pekâlâ onu "elde etmeyi bilmek"le, "dilediği gibi yönetmek"le övünebilir, saygınlığını kaybetmesine meydan vermeyecek şekilde onun "küçük zaaflarını" pohpohlar. Bu, gerçek edimlerde somutlaştığı haliyle erkeğin özel kişiliğine dostluk duymadığının kanıtıdır; ilahının paylaştığı genel öz karşısında körce secde eder. Erkeklik, onu taşıyan bireyin bütün küçüklüklerine rağmen kendini olumlayan kutsal bir aura, verili bir değerdir. Birey önemli değildir, tersine, onun ayrıcalığını kıskanan kadın ona karşı habis üstünlükler sağlamaktan hoşlanır.

Kadının erkeğe duyduğu duyguların çiftanlamlılığı, kendine ve dünyaya karşı genel tutumunda da ortaya çıkar. İçine kapatılmış olduğu alan, erkek evreni tarafından kuşatılmıştır, ama bu alan karanlık güçlerle doludur ve erkeklerin kendileri de bu güçlerin elinde birer oyuncaktır. Kadın bu büyülü güçlerle birleşecek olsa, kendisi de güç kazanacaktır. Toplum Doğa'ya boyun eğdirir, ama Doğa ona egemendir; Tin Yaşamın ötesinde kendini olumlar, ama yaşam artık ona dayanak oluşturmadığında sönüp gider. Kadın bir bahçeyi bir kentten, bir hastalığı bir düşünceden, bir doğumu bir devrimden daha hakiki saymak için bu ikircikliliği bir bahane olarak kullanır. Özsel olmayan karşısında özsel olabilmek için, Baschoffen'in düşlediği gibi toprağın, Anne'nin hükümranlığını yeniden kurmaya çalışır. Ama kendisi de aşkınlığın yakasını bırakmadığı bir varolan olduğu için, kapatıldığı o bölgeye ancak onun şeklini dönüştürerek değer kazandırabilir. Ona bir aşkınlık boyutu yükler. Erkek, düşünülmüş bir gerçeklik olan tutarlı bir evrende yaşar. Oysa kadın, düşünülmeye gelmeyen büyülü bir gerçeklikle kavga halindedir. Ondan, gerçek içerikten yoksun düşünceler aracılığıyla kaçar. Varoluşunu üstlenmek yerine, yazgısının gökyüzündeki katıksız İde'sini seyre dalar, eylemek yerine hayal dünyasına kendi heykelini diker; akıl yürütmek yerine düş kurar. Öylesine "fiziksel" olduğu halde o kadar yapay olması, öylesine toprağa bağlı olduğu halde o kadar uçucu olması bundan kaynaklanır. Hayatı tencere ovmakla geçer ama olağanüstü bir romandır, erkeğin kuludur ama onun ilahesi olduğuna inanır, teninde aşağılanır ama Aşkı yüceltir. Yaşamın olumsal olgusallığından başka bir şey bilmemeye mahkûm edildiği halde, kendini İdeal olanın rahibesi haline getirir.

Bu çiftanlamlılık kadının bedenini kavrayış biçiminde de kendini gösterir. Bir yüktür bedeni. Türün kemirdiği, her ay kanayan, edilgen bir biçimde çoğalan bu beden, kadının dünyaya tutunmasının katıksız aracı değil, opak bir mevcudiyettir. Kendine haz alma güvencesi veremediği gibi, çok acı veren ağrılar yaratır, çeşitli tehditler barındırır. Kadın "kendi içinde" tehlikede olduğunu hisseder. Endokrin salgılarıyla kaslara ve iç organlara kumanda eden sinirsel ve sempatik sistemlerin sıkı bağlantısı nedeniyle, "histerik" bir bedendir. Bu beden, kadının üstlenmeyi reddettiği tepkileri dile getirir. Hıçkırıklarında, kasılmalarında, kusmalarında bedeni hâkimiyetinden kaçar, ona ihanet eder. Kadının en mahrem hakikati bedenidir, ama utanç verici ve saklı tuttuğu bir hakikattir bu. Bununla birlikte beden aynı zamanda olağanüstü suretidir, aynada gözleri kamaşarak seyreder kendi suretini. Mutluluk vaadidir o, sanat yapıtıdır, canlı heykeldir; kadın ona biçim verir, onu süsler ve teşhir eder. Aynada kendine gülümsediğinde, tensel olumsallığını unutur, ama sevgilisi kendisine sarıldığında ya da annelikte imgesi silinir. Yine de çoğu kez, kendisi hakkında düş kurarken aynı anda hem bu kahraman hem de bu ten olduğuna şaşırır.

Doğa bu çiftanlamlılıkla simetrik olarak, ona ikili bir yüz sunar. Hem evcilliği destekler hem de gizemli etkileri kışkırtır. Kadın, ev kadını ve anne olduğunda ovalardaki ve ormanlardaki özgür kaçamaklarından vazgeçmiş, dinginlik içinde sebze bahçesinin toprağını işlemeyi bu kaçamaklara tercih etmiştir, çiçekleri ehlileştirmiş ve vazolara yerleştirmiştir. Yine de ay ışığı ve günbatımı karşısında coşkuya kapılır. Yeryüzünün hayvanlarını ve bitki örtüsünü her şeyden önce besin ve süs olarak görür, yine de yeryüzünde cömertlik ve büyü olan bir besisuyu akmaktadır. Yaşam yalnızca içkinlik ve tekrar değildir, ayrıca göz kamaştırıcı, ışıktan bir yüzü de vardır; çiçekli çayırlarda Güzellik olarak ortaya çıkar. Rahminin doğurganlığı sayesinde doğayla uyum içinde olan kadın, tin olan ve ona can veren soluğun kendisini de alıp götürdüğünü hisseder. Ama doyumsuzluğu devam ettiği, kendini tamamlanmamış, sınırlanmamış genç kız gibi hissettiği sürece ruhu da önünde sonsuza dek uzanan yollara dalacak, sınırsız ufuklara doğru atılacaktır. Evde kocasının ve çocuklarının kölesiyken, kendini yeniden tepelerin yamaçlarında tek başına, bağımsız bulunca sarhoş olur. Artık eş, anne, ev kadını değil, bir insan varlığıdır; edilgen dünyayı seyre dalar ve tam bir bilinç, indirgenemez bir özgürlük olduğunu hatırlar. Suyun gizemi ve dorukların atılımı karşısında erkeğin üstünlüğü ortadan kalkar; sislerin arasında yürürken, elini ırmağa daldırırken, başkaları için değil, kendisi için yaşamaktadır. Bütün kölelikleri boyunca bağımsızlığını korumuş olan kadın, Doğa'dayken kendi özgürlüğünü yürekten sevecektir. Başka kadınlarsa orada yalnızca seçkin esrimeler için bir bahane bulacaktır ve alacakaranlıkta, soğuk algınlığına kapılma korkusuyla ruhun kendinden geçmesi arasında tereddüt edeceklerdir.

Bir yandan tensel diğer yandan "şiirsel" bir dünyaya bu ikili aidiyet, kadının az çok açıkça benimsediği metafiziği, bilgeliği tanımlar. Kadın yaşamla aşkınlığı karıştırmaya çalışır, başka bir deyişle kartezyen düşünceyi ve onun akrabası

olan bütün öğretileri reddeder. Stoacıların ya da 16. yüzyıl yeni-Platoncularının doğalcılığına benzeyen bir doğacılıkta kendini rahat hisseder. Marguerite de Navarre başta olmak üzere kadınların hem o kadar maddî hem de o kadar tinsel bir felsefeye bağlanması şaşırtıcı değildir. Toplumsal olarak manikeist olan kadın, ontolojik açıdan iyimser olmaya derinden gereksinim duyar. Eylemesi yasak olduğundan eylem ahlakları onu uygun değildir, verili olana katlanır. Dolayısıyla verili olanın İyi olması gerekir, ama Spinoza'da olduğu gibi akılla ya da Leibniz'de olduğu gibi hesap yaparak kabul edilen bir İyi onu ilgilendirmeyecektir. Canlı bir Uyum olan ve yalnızca yaşayarak ait olacağı bir iyiyi ister o. Uyum kavramı, kadın evreninin anahtarlarından biridir. Bu kavram, hareketsizlik içinde kusursuzluğu, her bir öğenin bütünden hareketle dolaysız olarak doğrulanmasını ve bütüne edilgen olarak katılmasını ima eder. Uyumlu bir dünyada kadın böylece erkeğin eylemde arayacağı şeye ulaşır. Dünyaya çengel atar, dünya için gereklidir, İyi'nin zaferi için işbirliği yapar. Kadınların vahiy olarak gördükleri anlar, huzur içinde kendi üzerine yaslanan bir gerçeklikle uyum içinde olduklarını keşfettikleri anlardır: Bunlar, V. Woolf'un –*Mrs. Dalloway* ve *Promenade au Phare*'da (*Devil's Promenade* -Şeytanın Yürüyüşü. –*Çn.*)– ve K. Mansfield'in tüm yapıtında, kadın kahramanlarına büyük bir ödül olarak sundukları ışıltılı mutluluk anlarıdır. Özgürlük sıçrayışının verdiği sevinç erkeğe özgüdür, kadının yaşadığı ise gülümseyen bir bütünlük duygusudur.[10] Yalnızca sarsılmazlığın bile onun gözünde büyük bir değer kazanması anlaşılabilir, çünkü genellikle reddetmenin, yakınmanın, talep etmenin gerilimi içinde yaşar ve güzel bir öğleden sonranın ya da akşamın yumuşaklığının tadına vardığı için kınanamaz. Ancak bunda dünyanın gizli ruhunun gerçek tanımını aramak bir tuzaktır. İyi *yoktur*, dünya uyum değildir ve hiçbir bireyin orada zorunlu bir yeri yoktur.

Toplumun öteden beri kadınlara sunmaya özen gösterdiği bir doğrulama, bir üstün telafi mekanizması vardır: Din. Halk için olduğu gibi kadınlar için de tamamen aynı nedenle bir dine gerek vardır. Bir cinsiyet, bir sınıf içkinliğe mahkûm edildiğinde, ona bir aşkınlık serabı sunmak gerekir. Erkeğin kendi uydurduğu yasaları bir Tanrı'nın sırtına yüklemek her bakımdan onun çıkarınadır. Özellikle de kadının üzerinde büyük bir otoriteye sahip olduğu için, bu otoritenin kendisine en yüce varlık tarafından verilmiş olması elverişlidir. Başkalarının yanı sıra Yahudilerde, Müslümanlarda ve Hıristiyanlarda erkek kutsal

10 Bir yığın metin arasından, Mabel Dodge'un şu satırlarını aktaracağım; burada dünyaya ilişkin bütüncül bir görüş açıkça ortaya koyulmuş olmasa da ima edilmiştir: "Altın sarısı ve kızıla bulanmış sakin bir güz günüydü. Frieda'yla birlikte, yerde oturmuş meyveleri ayıklıyorduk; kırmızı elmalar çevremizde üst üste yığılmıştı. Geçici olarak ateşkes yapmıştık. Güneş ve verimli toprak bizi ısıtıyor ve mis gibi kokulara büründürüyordu; elmalar bütünlüğün, huzurun ve bolluğun canlı işaretleriydi. Topraktan, bizim damarlarımızda da akan bir besisuyu fışkırıyordu; kendimizi neşeli, zapt edilemez ve yemiş bahçeleri gibi zenginliklerle dolu hissediyorduk. Bir an için, bazen kadınların duyduğu o kusursuz olma, kendi kendine tümüyle yetme duygusu bizi birleştirmişti; bu duygu güçlü ve talihli sağlığımızdan kaynaklanıyordu."

hukuk gereği efendidir. Tanrı korkusu, ezilenin tüm isyan isteğini boğacaktır. Onun saflığına güvenilebilir. Kadın, erkek evreni karşısında saygılı ve inançlı bir tutum benimser. Gökyüzündeki Tanrı ona bir bakandan ancak bir nebze daha uzak gibi gelir ve Yaratılış gizemi, elektrik santrallerinin gizemiyle birleşir. Ama hepsinden önemlisi, kadının kendini seve seve dine vermesinin nedeni dinin derinde yatan bir gereksinimi karşılamasıdır. Özgürlüğün –kadının özgürlüğünün bile– habercisi olan modern uygarlıkta, din bir baskı aracı olmaktan çok bir aldatma aracıdır. Kadından beklenen, aşağı konumunu Tanrı adına kabul etmesinden çok, hükümran erkekle Tanrı sayesinde eşit olduğuna inanmasıdır; adaletsizliğin üstesinden gelme iddiasıyla en ufak başkaldırma eğilimi bile bastırılır. Kadın, içkinliğini Tanrı'ya yönelteceği için artık aşkınlığından yoksun değildir. Ruhların fazileti, yeryüzündeki başarılarına göre değil, yalnızca cennette ölçülür. Yeryüzünde, Dostoyevski'nin deyimiyle, yalnızca uğraşlar vardır. Ayakkabı cilalamakla bir köprü inşa etmek aynı geçiciliktedir; cinsiyetler arası eşitlik, toplumsal ayrımların ötesinde yeniden kurulur. Küçük kızın da ergen kızın da erkek kardeşleriyle karşılaştırılamayacak kadar büyük bir şevkle dine atılması bundan ötürüdür, kendi aşkınlığını aşan Tanrı'nın bakışı oğlanı küçük düşürür. O güçlü koruma altında sonsuza dek bir çocuk olarak kalacaktır; babasının varlığı yüzünden hissettiği hadım edilme tehdidinden çok daha köklü bir hadım edilmedir bu. Oysa "sonsuza dek çocuk" olan kız çocuk, onu meleklerin kız kardeşi haline getiren bu bakışta kendi kurtuluşunu bulur; penisin ayrıcalığını ortadan kaldırır bakış. İçtenlikli bir inancın, küçük kızın her tür aşağılık karmaşasından kurtulmasına çok yardımı olur. Ne erkektir ne kadındır o, Tanrı'nın yarattığı bir canlıdır. Büyük azizelerin birçoğunda tümüyle erkeksi bir sertlik olması bundan ötürüdür. Azize Brigitte ve Sienalı Azize Katerina, dünyayı keyiflerince yönettiklerini gururla iddia ederlerdi, hiçbir erkek otoritesini tanımazlardı. Hatta Katerina kendi rahiplerini aşırı bir sertlikle yönetirdi. Jeanne d'Arc ve Azize Teresa kendi yollarında hiçbir erkeğin ötesine geçemediği bir gözüpeklikle ilerlemişlerdir. Kilise, Tanrı'nın kadınlara hiçbir zaman erkeklerin vesayetinden çıkma izni vermemesini gözetir. Günahların bağışlanmasının reddi, aforoz gibi korkunç silahları yalnızca erkeklerin eline vermiştir. Melek Mikail'in kendisine göründüğünü söylemekte direnen Jeanne d'Arc yakılmıştır. Bununla birlikte, erkeklerin yasalarına bizzat Tanrı'nın iradesiyle tabi kılınmış olan kadın için O, erkekler karşısında başvurulacak sağlam bir mercidir. Gizemler erkek mantığını tanımaz, erkeklerin kibri bir günah haline gelir, taşkınlıkları yalnızca saçma değil, aynı zamanda bir suçtur. Tanrı'nın kendisinin yarattığı bu dünyaya yeni bir biçim vermenin ne gereği vardır? Kadının yargılı kılındığı edilgenlik kutsanır. Ateşin kenarında tesbih çekerken kadın Tanrı'ya, politik toplantıların birinden diğerine koşan kocasından daha yakın olduğunu bilir. İnsanın ruhunu kurtarmak için bir şey *yapmasına* gerek yoktur, itaatsizlik etmeden *yaşamak* yeterlidir. Yaşamla tinin sentezi tamamlanmıştır. Anne yalnızca bir ten doğurmakla kalmaz, ayrıca Tanrı'ya bir ruh sunar. Bu, atomun önemsiz gizle-

rini meydana çıkarmaktan daha yüce bir iştir. Gökteki babanın suç ortaklığı sayesinde kadın, erkek karşısında kadınlığının görkemini açık açık üstlenebilir.

Böylelikle Tanrı yalnızca genel olarak kadın cinsiyetinin saygınlığını yeniden kurmakla kalmaz, ayrıca her kadın orada olmayan Tanrı'da özel bir destek bulacaktır. Bir insan kişisi olarak fazla bir ağırlığı yoktur, ama ilahî bir esin adına eylediği an istekleri kutsal hale gelir. Madam Guyon, bir rahibenin hastalığıyla ilgili olarak, "Kelamla buyurmanın ve aynı Kelamla itaat etmenin ne demek olduğunu" öğrendiğini söyler, böylece dindar kadın otoritesini alçakgönüllü itaatle kamufle eder. Çocuklarını yetiştirirken, bir manastırı yönetirken, bir işi örgütlerken, doğaüstü güçlerin elindeki yumuşak başlı bir aletten ibarettir. Tanrı'ya itaat etmemek ona karşı günah işlemektir. Kuşkusuz bu desteği erkekler de hor görmez, ama onun üzerinde eşit biçimde hak talep edebilecek benzerleriyle yüz yüze geldiklerinde, bu destek hiç de sağlam değildir. Çatışma sonunda insanî düzlemde hallolur. Kadın otoritesini doğal olarak astları olanların gözünde veya bizzat kendi gözünde mutlak biçimde doğrulamak için kutsal iradeye başvurur. Bu işbirliğinin onun için yararlı olmasının nedeni, her şeyden önce kendi kendisiyle olan ilişkileri konusunda –bu ilişkiler başkalarıyla ilgili olsa bile– kaygı duymasıdır. Bu yüce sessizlik ancak o tümüyle içsel tartışmalarda yasa gücüne kavuşabilir. Aslında kadın kendi arzularını tatmin etmek için dini bahane etmektedir. Frijit, mazoşist, sadist kadın teninden vazgeçerek, kurban rolünü oynayarak, çevresindeki bütün yaşam atılımını boğarak kendini kutsallaştırır; kendini sakatlayarak ve yok ederek, seçkinler hiyerarşisinde yükselir. Kocasına ve çocuklarına ıstırap çektirdiğinde, onları her tür dünyevî mutluluktan yoksul kılarak cennette onlar için seçkin bir yer hazırlamaktadır. Marguerite de Cortone'un yaşam öyküsünün dindar yazarları bize onun, "günah işlediği için kendini cezalandırmak üzere", kendi hatasının ürünü olan çocuğa kötü davrandığını söylerler; çocuğuna ancak gelip geçen bütün dilencileri doyurduktan sonra yemek verir. Gördüğümüz gibi, istenmeyen çocuğa nefret duymak sık rastlanan bir şeydir. Bu nefrete erdemli bir öfkeyle teslim olabilmek büyük bir şanstır. Öte yandan, ahlakî olarak pek de katı olmayan bir kadın da Tanrı'yla kolaylıkla anlaşır. Yarın bağışlanarak günahlarından arınacağından emin olmak, çoğu kez dindar kadının kuruntularını yenmesine yardım eder. İster çileciliği seçmiş olsun ister duyumsallığı, ister kibirli olsun ister alçakgönüllü, selamet kaygısı onu, her şeye tercih ettiği kendisiyle ilgilenme zevkine teslim olmaya teşvik eder. Tıpkı gebe kadının meyvesinin onu olumladığı gibi, kendisini içindeki şükranla olumlayarak yüreğinin hareketlerine kulak verir, tenindeki ürpermeleri gözler. Kendini sevecen bir özenle incelemekle kalmaz, rahibine de anlatır; hatta eski zamanlarda kamuya açık günah çıkarmaların sarhoşluğunun da tadını çıkarırdı. Marguerite de Cortone'un, kibirli bir davranışından dolayı kendini cezalandırmak için evinin terasına çıkıp doğuran bir kadın gibi bağırdığı anlatılır: "Ayağa kalkın Cortone'un sakinleri, mumlarla ve fenerlerle kalkın ve günahkâr kadını işitmek için dışarı çıkın!" Sefilliğini yıldızlara haykırarak bütün günahlarını

bir bir sıralar. Bu gürültülü alçakgönüllülükle, narsisist kadınlarda nice örneğine rastladığımız o teşhircilik gereksinimini tatmin etmektedir. Din, kadının kendinden hoşnut olması için bir bahanedir; ona özlemle gereksinim duyduğu rehberi, babayı, sevgiliyi, koruyucu ilahı sunar; düşlerini besler, boş saatlerini doldurur. Ama hepsinden önemlisi din, dünyanın düzenini doğrular, cinsiyetsiz bir gökteki daha iyi bir geleceğe dair umut vererek tevekkülü olumlar. Bugün bile kadınların Kilise'nin elinde böylesine güçlü bir koz olmasının nedeni budur ve Kilise'nin kadınların özgürleşmesini kolaylaştırabilecek bütün önlemlere bu kadar düşmanca yaklaşması da bu yüzdendir. Kadınlar için bir din gereklidir. Dinin sürdürülmesi için de kadınlar, "gerçek kadınlar" gereklidir.

Kadının "kişiliğinin" bütününü, inançlarını, değerlerini, bilgeliğini, ahlakını, isteklerini, davranışlarını açıklayanın onun durumu olduğunu görüyoruz. Aşkınlığın ondan esirgenmesi genellikle kahramanlık, isyan, kayıtsızlık, buluş, yaratma gibi en yüce insan davranışlarını ona yasaklar, ama bunlar erkeklerde bile o kadar yaygın değildir. Tıpkı kadın gibi ara alana, özsel olmayan araç alanına hapsolmuş birçok erkek vardır. İşçi erkek, devrimci bir istenci dile getiren politik eylemle buradan kaçar, tam da "orta" denen sınıfların erkekleri bilhassa bu alana yerleşirler. Kadın gibi günlük görevlerin tekrarına yargılı olan, hazır değerlerde yabancılaşmış, toplumun görüşüne saygılı ve bu dünyada belirsiz bir rahattan başka bir şey aramayan memur, esnaf ve bürokrat, eşinden hiçbir şekilde üstün değildir. Yemek yapan, çamaşır yıkayan, evi idare eden, çocukları yetiştiren kadın, talimatların kölesi olan erkekten daha inisiyatifli ve bağımsızdır. Bu tür erkekler bütün gün üstlerine itaat etmek, yakalık takmak ve toplumsal konumlarını olumlamak zorundadır; oysa kadın evinde sabahlığıyla dolaşabilir, şarkı söyleyebilir, komşularıyla birlikte gülebilir. İstediğini yapar, küçük riskler alır, etkili bir biçimde belli sonuçlar elde etmeye çalışır. Kocasından çok daha az uzlaşımlar ve görünüşler dünyasında yaşar. Kafka'nın –başka şeyler arasında– anlattığı bürokratik dünya, o törenler, saçma hareketler, amaçsız davranışlar evreni, esas olarak bir erkek evrenidir. Kadın gerçekliğe çok daha güçlü kanca atar; erkek hesap yaptığında ya da sardalya kutularını paraya çevirdiğinde, yalnızca soyut olanı kavramıştır. Karnı doymuş beşiğinde yatan bebek, bembeyaz çamaşırlar, fırında pişmiş et çok daha elle tutulur şeylerdir. Bununla birlikte kadın, tam da bu hedefleri somut bir biçimde gerçekleştirmeye çalışırken, onların –ve buna bağlı olarak kendisinin– olumsallığını deneyimlediği için, çoğu kez kendini bunlarda yabancılaştırmaz. El altında olmaya devam eder. Erkeklerin girişimleri ise hem birer tasarıdır hem de birer kaçış. Mesleğinin, toplumsal kimliğinin kendini tüketmesine izin verir; erkek kolayca önemli, ciddi olur; erkek mantığına ve ahlakına itiraz ederek kadın bu tuzaklara düşmekten kurtulur. Stendhal'in kadınlarda o kadar hoşlandığı yan budur; kibir içinde durumunun çiftanlamlılığından sıyırmaz kendini, insan saygınlığı maskesinin arkasına saklanmaz. Düzensiz düşüncelerini, duygularını, kendiliğinden tepkilerini daha büyük bir içtenlikle ortaya koyar. Efendisinin sadık yarısı olarak değil de kendi adına ko-

nuştuğu zaman, sohbetinin kocasınınkinden daha az sıkıcı olması bu yüzdendir. Erkek genel denen, yani okuduğu dergide ya da uzmanlaşmış kitaplarda bulunabilecek düşünceleri dile getirir, kadınsa sınırlı ama somut bir deneyim sunar. Ünlü "kadın duyarlılığı" biraz efsane, biraz oyundur, ama şurası da bir gerçektir ki kadın, kendine ve dünyaya karşı kocasından daha duyarlıdır. Cinsel olarak, sert bir erkek ikliminde yaşar. Bunu telafi etmek için "güzel şeyler"den hoşlanır. Bu ise yapaylığa yol açabileceği gibi, beraberinde inceliği de getirebilir. Alanı sınırlı olduğu için, elde ettiği nesneler ona çok değerli gelir. Onları kavramlara ya da tasarılara hapsetmediği için, barındırdıkları zenginlikleri meydana çıkarır. Kaçma arzusu kendini şenlik sevgisinde açığa vurur. Bir demet çiçeğin, bir pastanın, güzel kurulmuş bir sofranın nedensizliğinden büyülenir, boş zamanının boşluğunu cömert bir armağana dönüştürmekten hoşlanır. Kahkahaları, şarkıları, süsleri, bibloları sevdiği için çevresinde kıpraşan her şeyi benimsemeye hazırdır; sokak gösterilerini de gökyüzündekileri de. Bir davete, bir gezmeye gitmek onun önünde yeni ufuklar açar; erkek çoğu kez bu zevklere katılmayı reddeder. O eve girdiğinde neşe dolu sesler susar, ailenin kadınları erkeğin onlardan beklediği sıkkın ve edepli havaya bürünürler. Kadın yalnızlığın, ayrılığın bağrından, kendi yaşamının özel olduğu duygusunu türetir. Geçmişi, ölümü, zamanın akışını erkekten daha yakından deneyimler; yüreğinin, teninin, zihninin serüvenleri onu daha çok ilgilendirir, çünkü yeryüzünde ona düşen payın bunlardan ibaret olduğunu bilir. Ayrıca, edilgen olduğu için, onu istila eden gerçekliği, bir ihtirasa ya da mesleğine dalmış olan bireyden daha tutkulu, daha dokunaklı biçimde yaşar. Kendini duygularına bırakacak, duygularını inceleyecek ve onlardan anlam çıkaracak kadar boş zamanı vardır ve bundan hoşlanır. Boş düşlerde kendini yitirmediğinde, hayal gücü duygudaşlığa dönüşür. Başkalarını tekillikleri içinde anlamaya ve kendi iç dünyasında onları yeniden yaratmaya çalışır; kocasıyla, sevgilisiyle gerçek bir özdeşlik kurar. Onların tasarılarını, kaygılarını, erkeğin öykünemeyeceği biçimde kendinin kılar. Kaygılı dikkatini tüm dünyaya birden yöneltir. Dünya ona bir bilmece gibi gelmektedir. Her bir varlık, her bir nesne bir yanıt olabilir; doymak bilmez bir biçimde sorgular. Yaşlandığında, boşa çıkmış beklentileri çoğu kez hoş bir ironi ve kinizme dönüşür. Erkeklerin aldatmacalarını reddeder, onların kurduğu gösterişli yapının olumsal, saçma, nedensiz olan öbür yüzünü görür. Bağımlılığı her şeyden kopmasına izin vermez, ama kimi zaman, kendisine dayatılan adanmışlıktan gerçek bir cömertlik çıkarır. Kocası, sevgilisi, çocuğu uğruna kendini unutur, kendini düşünmeyi bir yana bırakır; baştan aşağı bir adak, bir armağandır. Erkekler toplumuna uyum sağlayamadığı için, çoğu kez davranışlarını kendisi türetmek zorunda kalır. Hazır reçetelerle, klişelerle daha az yetinir. Şayet iyi niyetliyse, sahiciliğe kocasının o büyük güveninden daha yakın olan bir kaygı vardır onun içinde.

Ne var ki kadın, erkek karşısında bu ayrıcalıklara ancak onun kendisine sunduğu aldatmacaları geri çevirmek koşuluyla sahip olabilir. Üst sınıflarda kadınlar efendilerinin ateşli işbirlikçileri haline gelirler, çünkü erkeklerin güvencesi-

ni verdiği kazançlardan yararlanmaya çok isteklidirler. Büyük burjuva ve soylu kadınların, sınıf çıkarlarını her zaman kocalarından daha da büyük bir inatla savunduklarını gördük. Bu çıkarlar uğruna, insan varlığı olmaktan gelen özerkliklerini feda etmekte tereddüt etmezler; kafalarındaki her tür düşünceyi, kritik yargıyı, içlerindeki kendiliğinden atılımı boğarlar. Kabul edilen fikirleri papağan gibi tekrar eder, erkek yasasının kendilerine dayattığı idealden ayırt edilemezler. Yüreklerindeki, hatta yüzlerindeki bütün içtenlik ölmüştür. Ev kadını iş yaparken, çocuklarına bakarken belli bir bağımsızlığa sahiptir. Bunlardan sınırlı ama somut bir deneyim çıkarır. "Hizmet gören" kadınsa artık dünyaya tutunmaz; düş ve soyutlama içinde, boşlukta yaşar. Açığa vurduğu düşüncelerin gerçek anlamını bilmez, söylediği sözler onun ağzında bütün anlamlarını yitirmiştir. Maliyeci, sanayici, hatta bazen general bile yorgunluğu, kaygıyı üstlenir, risk alır. Onlar ayrıcalıklarını adaletsiz bir piyasada satın alırlar, ama en azından bunun karşılığını kişilikleriyle öderler. Karılarıysa, bütün aldıklarına karşılık hiçbir şey vermez, hiçbir şey yapmazlar ve bu ölçüde de daha kör bir inançla, her zaman geçerli olan hakları olduğuna inanırlar. Boş kibirleri, köklü acizlikleri, inatçı bilgisizlikleri onları son derece yararsız, insan türünün üretmiş olduğu en değersiz varlıklar haline getirir.

Dolayısıyla, genel olarak "kadın"dan söz etmek, öncesiz sonrasız "erkek"-ten söz etmek kadar saçmadır. Kadının erkekten üstün mü, ondan daha aşağı konumda mı, yoksa onunla eşit mi olduğuna karar vermek için yapılan bütün karşılaştırmaların neden boş olduğu böylece anlaşılır. Durumları birbirinden son derece farklıdır. Bu durumların kendilerini karşı karşıya getirecek olursak, erkeğinkinin karşılaştırılamayacak kadar tercih edilir olduğu, yani dünyaya özgürlüğünü yansıtmak için çok daha fazla somut olanağa sahip olduğu apaçıktır. Bunun kaçınılmaz sonucu, erkeklerin yapıp ettiklerinin kadınlarınkinden fersah fersah üstün olmasıdır. Neredeyse kadınların hiçbir şey *yapmasına* izin verilmez. Bu arada, erkeklerin ve kadınların kendi sınırları içinde özgürlüklerini nasıl kullandıklarını karşılaştırmak, tam da bu özgürlüğü özgürce kullandıkları için, önsel olarak anlamsız bir çabadır. Farklı biçimler altında da olsa samimiyetsizliğin tuzakları, ciddiyetin aldatmacaları, kadınları olduğu kadar erkekleri de pusuda beklemektedir; her birinin özgürlüğü tamdır. Ne var ki kadınınki soyut ve boş kaldığından, kendini sahici bir biçimde ancak isyan içinde ortaya koyabilir. Hiçbir şey kurma olanağı olmayanların önündeki biricik yol budur. Durumlarının sınırlarını reddederek kendilerine geleceğin yollarını açmaya çalışmaları gerekir. Tevekkül, geri çekilme ve kaçıştan başka bir şey değildir. Kadının önünde, özgürleşmek için çalışmaktan başka bir yol yoktur.

Bu özgürleşme ancak kolektif olabilir ve her şeyden önce kadının durumunun ekonomik evriminin tamamlanmasını gerektirir. Bununla birlikte, bireysel kurtuluşlarını tek başlarına gerçekleştirmeye çalışan bir sürü kadın olmuştur, hâlâ da vardır. Bu kadınlar varoluşlarını içkinliklerinin bağrında doğrulamaya, başka bir deyişle içkinlik içinde aşkınlığı gerçekleştirmeye çalışırlar. Narsisist

kadında, âşık kadında ve mistik kadında gördüğümüz şey, hapsedilmiş kadının hapisanesini görkemli bir göğe, köleliğini sınırsız bir özgürlüğe dönüştürmek için gösterdiği bu nihaî –bazen gülünç, çoğu kez acıklı– çabadır.

Üçüncü kesim

DOĞRULAMA BİÇİMLERİ

On birinci bölüm

Narsisist kadın

Zaman zaman narsisizmin bütün kadınların temel tutumu olduğu ileri sürülmüştür,[1] ancak bu kavram yanlış bir şekilde genişletildiğinde, tıpkı La Rochefoucauld'nun bencillik kavramını yıktığı gibi yıkıma uğratılmış olur. Aslında narsisizm gayet belirli bir yabancılaşma sürecidir. Ben, mutlak bir erek olarak koyulur ve özne onun içine kaçar. Kadında başka birçok –sahici ya da sahici olmayan– tutuma rastlanır. Bunların birkaçını inceledik. Gerçek olan bir şey varsa o da koşulların kadını erkekten daha çok kendine dönmeye ve sevgisini kendine adamaya davet ettiğidir.

Her sevgi bir özne-nesne ikiliği gerektirir. Kadını narsisizme götüren iki yol, aynı yönde ilerleyen ve birleşen iki yoldur. Özne olarak kadın kendini engellenmiş hissetmektedir. Küçük kızken, oğlan çocuk için penisin oluşturduğu *alter ego*dan yoksun bırakılmıştır, daha sonraları, saldırgan cinselliği tatmin olmamıştır. Ve çok daha önemlisi, erkeksi etkinlikler ona yasaklanmıştır. Bir uğraşı vardır, ama hiçbir şey *yapmaz*; eş, anne, ev kadını işlevlerini yerine getirirken tekilliği içinde tanınıp kabul edilmez. Erkeğin hakikati, inşa ettiği evler, ekime hazırladığı ormanlar, sağalttığı hastalardır. Kadın ise kendini tasarılarla ve hedeflerle gerçekleştiremediğinden, kişiliğinin içkinliğinde kavramaya çalışacaktır. Marie Bashkirtseff, Sieyès'in sözünü alaya alarak şöyle yazar: "Ben neyim? Bir hiç. Ne olmak isterdim? Her şey." Bir sürü kadın, hiçbir şey olmadığı için ilgisini ateşli biçimde yalnızca kendi beniyle sınırlar, benini Bütün'le karıştıracak kadar

1 Bkz. Helen Deutsch, *Psychology of Women*.

azmanlaştırır. Yine Marie Bashkirtseff, "Ben kendi kendimin kahramanıyım" demiştir. Eyleyen bir erkek zorunlu olarak kendisiyle yüzleşir. Oysa etkisiz, her şeyden ayrı olan kadın kendini ne bir duruma yerleştirebilir ne de ölçebilir; kendine mutlak bir önem atfeder çünkü hiçbir önemli nesneye erişimi yoktur.

Bu şekilde *kendisini* kendi arzularına sunabilmesi, çocukluğundan itibaren kendine bir nesne olarak görünmüş olmasındandır. Eğitimi onu, kendini bedeninin tümünde yabancılaştırmaya özendirmiştir. Ergenlik, bu bedeni ona edilgen ve arzu edilir bir beden olarak göstermiştir. Satenin, kadifenin heyecanlandırdığı ellerini uzatabileceği ve bir sevgilinin bakışıyla seyredebileceği bir nesnedir o. Kadın kendi kendini tatmin ederken, zaman zaman erkek bir özne ve kadın bir nesne olarak ikiye bölünür. Örneğin, Dalbiez'nin[2] incelediği bir vaka olan Irène kendi kendine şunları söyler: "Kendimi seveceğim" ya da daha tutkulu bir biçimde "Kendime sahip olacağım" ya da iyice galeyana gelip, "Kendimi dölleyeceğim". Marie Bashkirtseff de şunları yazarken hem özne hem nesnedir: "Oysa kollarımı ve gövdemi, bütün o taptazeliği ve gencecikliği kimsenin görmemesi çok yazık."

Aslında insanın *kendisi için* pozitif olarak *başka* olması ve bilincin ışığında kendini nesne olarak kavraması olanaksızdır. İkiye bölünme yalnızca düşlenir. Çocuğun bu düşünü maddeleştiren bebektir; kız çocuk kendini bebekte, kendi bedeninde olduğundan daha somut olarak tanır, çünkü o ikisi arasında bir ayrılık söz konusudur. Madam de Noailles, kendi ile kendi arasında böyle sevecen bir diyalog kurma gereksinimini, başka kitaplarının yanı sıra *Le Livre de ma Vie*'de [*Hayatımın Kitabı*] dile getirmiştir.

> Bebekleri severdim, onların hareketsizliğine kendi varoluşumun canlılığını ödünç verirdim: Onlar da yün ve kuştüyüne sarmalanmadıkça bir örtünün sıcaklığında uyuyamazdım... İkiye bölünmüş katıksız yalnızlığın gerçekten tadına varmanın düşünü kurardım... Küçük bir çocukken büyük bir açgözlülükle, bu el değmemiş olarak kalma ve kendimden iki tane olma gereksinimini hissederdim... Ah! Küçük düşürücü gözyaşlarının elinde hayalperest yumuşaklığımın oyuncak olduğu o trajik anlarda, kollarını boynuma dolayacak, beni avutacak, anlayacak bir başka küçük Anna'nın olmasını ne kadar istedim... Hayatımın akışı içinde, onunla yüreğimde karşılaştım ve onu içimde sıkı sıkı tuttum. Yalnızca beni umduğum gibi avutarak bana yardım etmekle kalmadı, ayrıca cesaret de verdi.

Ergen kız, bebeklerini uyumaya bırakır. Ama aynanın büyüsü, kendinden ayrılma ve kendine yeniden kavuşma çabasında, kadına bütün hayatı boyunca çok büyük ölçüde yardımcı olacaktır. Rank, efsanelerde ve düşlerde aynayla suret arasındaki ilişkiye ışık tutmuştur. Özellikle kadın örneğinde yansıma ben ile özümsenir. Erkeğin güzelliği aşkınlık belirtisidir, kadının güzelliğindeyse içkin-

---

2 *La Psychanalyse*. Irène çocukluğunda oğlanlar gibi işemekten hoşlanmaktadır; rüyasında kendini sık sık superisi olarak görür, bu da Havelock Ellis'in narsisizm ile "superisicilik" adını verdiği şey, yani işemeye dair belli bir erotizm arasındaki ilişkiyle ilgili fikirlerini doğrulamaktadır.

liğin edilgenliği vardır. Bunlardan sadece ikincisi bakışı üzerinde tutmaya yöneliktir, dolayısıyla da aynanın sırrının hareketsiz tuzağına yakalanabilir. Kendini etkinlik, öznellik olarak hisseden ve böyle olmak isteyen erkek, donuk imgesinde kendini tanımaz. Erkeğe bedeni arzu nesnesi olarak görünmediğinden, bu imgenin onun için hiçbir çekiciliği yoktur; oysa kadın, nesne olduğunu bildiği, kendini nesne haline getirdiği için aynada *kendini* gördüğüne gerçekten inanır. Edilgen ve verili olan yansıması, tıpkı kendisi gibi bir nesnedir. Kadın tenine, kendi tenine göz dikmiş olduğu için, algıladığı durgun nitelikleri hayranlığıyla ve arzusuyla canlandırır. Bunda ustalaşmış olan Madam de Noailles bizimle şu sırrını paylaşır:

> Çok güçlü oldukları için hiç kuşku duymadığım zihinsel yeteneklerimle, sık sık danıştığım aynanın yansıttığı imgeyle duyduğumdan daha az gurur duyuyordum. Yalnızca fiziksel haz ruhu tam anlamıyla doyurur.

"Fiziksel haz" sözcükleri burada belirsiz ve uygunsuzdur. Ruhu doyuran, seyredilen yüzün burada, bugün, verili ve kuşku götürmez olmasıdır, oysa zihnin kendini kanıtlaması gerekecektir. Tüm gelecek, çerçevenin bir evrene dönüştürdüğü o ışık tabakasında toplanmıştır. O dar sınırların dışında, şeyler düzensiz bir kaostan ibarettir; dünya bir imgenin, Biricik olanın ışıldadığı o cam parçasına indirgenmiştir. Kendi yansımasına dalmış her kadın, zamana ve mekâna tek başına, bir egemen olarak hükmeder. Erkekler servet, görkem, şehvet üzerinde bütün haklara sahiptir. Marie Bashkirtseff güzelliğiyle o kadar sarhoş olmuştur ki onu ölümsüz bir mermerde sabitlemek ister. Böylece kendini ölümsüz kılacaktır:

> Eve döndüğümde giysilerimi çıkarıyorum, çırılçıplak soyunuyorum ve vücudumun güzelliğinden, onu daha önce hiç görmemişim gibi çarpılıyorum. Heykelim yapılmalı, ama nasıl? Evlenmeden bu neredeyse olanaksız. Kesinlikle gerekli bu, yoksa çirkinleşecek ve bozulacağım... Yalnızca heykelimi yaptırmak için bile olsa, bir koca bulmam gerekiyor.

Âşığıyla buluşmaya hazırlanan Cécile Sorel kendini şöyle betimler:

> Aynamın karşısındayım. Daha güzel olmak isterdim. Başımdaki aslan yelesiyle boğuşuyorum. Tarağımın altından kıvılcımlar fışkırıyor. Altın huzmeleri gibi dikilen saçlarımın ortasında, başım bir güneş gibi.

Ayrıca bir sabah, bir kahvenin tuvaletinde gördüğüm bir kadını hatırlıyorum. Elinde bir gül vardı ve biraz sarhoş gibiydi, dudaklarını kendi imgesini içer gibi aynaya yaklaştırıyor ve gülümseyerek şöyle mırıldanıyordu: "Tapılası, kendimi tapılası buluyorum." Hem rahibe hem ilahe olan narsisist kadın, çevresi görkemle sarılmış olarak sonsuzluğun ortasında süzülür. Bulutların ötesinde, diz çökmüş yaratıklar ona tapmaktadır. Kendini seyre dalmış Tanrı'dır o. Madam Mejerowski "Kendimi seviyorum, kendi kendimin Tanrı'sıyım!" der. Tanrılaşmak, kendinde ile kendisi-için'in olanaksız sentezidir. Bunu başardığını hayal ettiği anlar bir birey için çok özel sevinç, coşku, bütünlük anlarıdır. Roussel on dokuz yaşındayken, bir gün bir tavan arasında başının etrafında görkemin

halesini hisseder ve bundan hiçbir zaman kurtulamaz. Aynanın derinliklerinde, kendi özelliklerine bürünmüş –kendi bilinciyle canlandığına inandığı– güzelliği, arzuyu, aşkı, mutluluğu gören genç kız, bütün yaşamı boyunca bu göz kamaştırıcı vahyin vaatlerini tüketmeye çalışacaktır. Bir gün Marie Bashkirtseff kendi yansımasına, "Sevdiğim sensin" diye sırrını açar. Bir başka gün şunları yazar: "Kendimi o kadar çok seviyorum, o kadar mutlu ediyorum ki yemekte çılgın gibiydim." Kadın, kusursuz bir güzelliğe sahip olmasa bile, ruhunun özel zenginliklerinin yüzüne yansıdığını görecek ve bu onu sarhoş etmeye yetecektir. Madam Krüdener, kendini Valérie'nin özellikleriyle betimlediği romanında şöyle anlatır kendini:

> Bugüne kadar hiçbir kadında görmediğim özel bir şey var onda. Onun kadar zarif, ondan çok daha güzel olmak ama yine de onun yanına yaklaşamamak çok mümkün. Ona belki hayranlık duyulmayabilir, ama insanı onunla meşgul olmaya zorlayan ideal ve çekici bir yanı var. İnsan, karşısında onu bu kadar nazik ve narin görünce, onun bir düşünce olduğunu düşünüyor...

Güzellikten nasibini alamamış kadınların bile zaman zaman aynanın coşkusuna kapılabilmesine şaşırmamak gerekir. Orada olan, tensel bir şey olmanın kendisi bile onları heyecanlandırır. Genç bir kadın teninin katıksız cömertliği, tıpkı erkek gibi, kadınları da şaşırtmaya yetmektedir. Ayrıca, kendilerini tekil özne olarak kavradıklarından, biraz samimiyetsizlikle onlar da türe ait niteliklerine tekil bir çekicilik atfedeceklerdir. Yüzlerinde ya da vücutlarında zarif, nadir, can alıcı bir özellik bulacaklardır; sadece kendilerini kadın hissettikleri için güzel olduklarına inanacaklardır.

Ayrıca ayna, tüm ayrıcalığına karşın ikiye bölünmenin biricik aracı değildir. Herkes, iç diyaloğunda kendine bir ikiz kardeş yaratmaya çalışabilir. Günün büyük bölümünü evde yalnız geçiren, ev işlerinden sıkılan kadının, düşlerinde kendi imgesine biçim verecek kadar boş vakti vardır. Genç kızken geleceği düşlemiştir, sınırsız bir şimdiye hapsolduğunda ise kendine kendi hikayesini anlatır. Onu, estetik bir düzen katacak şekilde elden geçirir ve daha ölmeden önce olumsal yaşamını bir yazgıya dönüştürür.

Bu arada kadınların çocukluk anılarına ne kadar bağlı olduğunu biliyoruz. Kadın yazını bunun ne kadar geçerli olduğunu göstermektedir. Erkek özyaşam öykülerinde çocukluk genellikle ancak ikincil bir yer tutar, kadınlarsa tersine kendilerini çoğu kez ilk yıllarını anlatmakla sınırlarlar; romanlarının, öykülerinin ayrıcalıklı malzemesini bu yılları oluşturur. Kendini bir kadın arkadaşına veya sevgilisine anlatan bir kadın, neredeyse tüm hikâyelerine şu sözcüklerle başlar: "Ben küçük bir kızken..." Bu döneme özlem duyarlar. Bir yandan bağımsızlık zevkinin tadını çıkarırken bir yandan da üzerlerinde babalarının iyicil ve güçlü elini hissettikleri dönemdir bu. Yetişkinler tarafından korundukları ve doğrulandıkları bu dönemde, önlerinde özgür bir gelecek uzanan özerk bireylerdir. Oysa şimdi, evlilik ve aşk onları ancak yarım yamalak korumaktadır; ya hizmetkâr ya da nesne haline gelmiş, şimdiye hapsolmuşlardır. O zamanlar

dünyaya hükmetmekte, her geçen gün onu daha çok fethetmektedirler. Şimdiyse dünyadan ayrıdırlar, içkinliğe ve tekrara yargılıdırlar. Kendilerini düşmüş gibi hissederler. Ama onlara en çok acı veren, genelliğin içine gömülmüş olmaktır. Milyonlarca başka kadın içinden herhangi bir eş, bir anne, bir ev kadını, bir kadındır her biri; oysa çocukken, her biri durumunu özel bir biçimde yaşamıştır, kendisinin dünyayı öğrenme biçimiyle kız arkadaşlarınınki arasındaki benzerliklerden habersizdir. Ebeveyni, öğretmenleri, kız arkadaşları tarafından bireyselliği içinde kabul edilir; başka kimseyle karşılaştırılamaz ve biricik olduğuna, kendisine de biricik bir talihin vaat edilmiş olduğuna inanır. Telaşla özgürlüğünü, taleplerini, egemenliğini elinden aldığı ve az çok ihanet ettiği o küçük kız kardeşe çevirir yüzünü. Şimdinin kadını o zamanki insan varlığına özlem duymaktadır, kendi derinliklerinde o ölmüş çocuğu bulmaya çalışır. "Küçük kız" sözcükleri onu duygulandırır, ama onu asıl duygulandıran, yitirilmiş olan özgünlüğü yeniden canlandıran "garip küçük kız" sözcükleridir.

Bu öylesine nadir çocukluk karşısında uzaktan hayranlık duymakla yetinmez. Onu kendinde yeniden canlandırmaya çalışır. Beğenilerinin, düşüncelerinin, duygularının alışılmışın dışında bir tazeliği koruduğuna kendisini ikna etmek ister. Şaşkınlık içinde, boşluğu sorgulayarak, bir yandan da kolyesiyle oynayarak ya da yüzüğünü hırpalayarak mırıldanır kendi kendine: "Çok garip... ben böyleyim işte... düşünebiliyor musunuz: Su büyüler beni... Ahh! Kır hayatına bayılırım ben." Bütün tercihleri birer ayrıksılık, bütün fikirleri dünyaya bir meydan okuma gibidir. Dorothy Parker bu çok yaygın olan özelliğe canlı bir örnekle dikkat çekmiştir. Mrs. Welton'ı şöyle anlatır:

> Çevresi açmış çiçeklerle dolu olmaksızın mutlu olamayan bir kadın olduğunu düşünmekten hoşlanırdı... Bir anda küçük bir sır verir gibi, insanlara çiçekleri sevdiğini itiraf ederdi. Bu küçük itirafta neredeyse bir özür tınısı vardı, sanki kendini dinleyenlerden, bu çok alışılmışın dışındaki beğenisini yargılamamalarını istiyordu. Karşısındakinin alt üst olmasını, şaşkınlığa uğramış bir biçimde 'Olamaz! Daha neler!' diye haykırmasını bekler gibiydi. Zaman zaman başka ufak tefek tercihlerini de itiraf ederdi. Hep biraz şaşkın, inceliğinden dolayı doğal olarak yüreğini açmayı reddetmiş bir havayla renklerden, kırdan, eğlenceden, gerçekten ilginç bir oyundan, güzel kumaşlardan, iyi kesimli elbiselerden, güneşten ne kadar hoşlandığını söylerdi. Ama en sık itiraf ettiği şey, çiçek sevgisiydi. Öteki beğenilerinden daha çok asıl bu beğenisinin kendisini fani insanlardan ayırdığını düşünüyordu.

Kadın, davranışlarıyla bu tahlilleri memnuniyetle doğrulamaya çalışır, bir renk seçer: "Yeşil benim rengim." Tercih ettiği bir çiçek, en çok sevdiği bir koku, bir müzisyen, batıl inançları, saygıyla yaklaştığı saplantıları vardır; ayrıca kişiliğini giydiği tuvaletlerle ve eviyle ifade etmesi için güzel olması gerekmez. Büründüğü kimliğe, zekâsına, inadına ve yabancılaşmasının derinliğine bağlı olarak az ya da çok tutarlı ve özgündür. Kimi kadın yalnızca birbirinden kopuk ve karmakarışık birkaç özelliği bir araya getirir, kimileriyse rolünü sebatla oynadıkları

bir imgeyi sistematik biçimde yaratırlar. Daha önce, kadının bu oyunla hakikat arasında bir ayrım yapmadığını söylemiştik. Bu kahramanın çevresinde yaşam hüzünlü ya da olağandışı, ama hep biraz garip bir roman halinde örgütlenir. Kimi zaman, daha önce yazılmış bir romandır bu. Bana Poussière'deki Judy'de kendini bulduğunu söyleyen genç kızların sayısını hatırlamıyorum. "*Vadideki Zambak*'ı okuyun. O benim hikâyem" deme alışkanlığında olan çok çirkin bir yaşlı hanımı anımsıyorum; çocukken, o solmuş zambağa saygılı bir şaşkınlıkla bakardım. Başkalarıysa, daha belirsiz bir biçimde, "Benim hayatım tam bir roman" diye mırıldanırlar. Başlarının üstünde bir uğur getiren bir de uğursuz yıldız vardır. "Böyle şeyler bir tek benim başıma geliyor" derler. Ya attıkları her adımda bir talihsizlik vardır ya da talih onlara güler, ama her durumda bir yazgıları vardır. Cécile Sorel bütün *Anılar*'ı boyunca bir kenara bırakmadığı o safdillikle şöyle yazar: "Sosyeteye işte böyle girdim. İlk dostlarımın adı deha ve güzellikti." Efsanevî bir narsisizm anıtı olan *Le Livre de ma Vie*'de ise Madam de Noailles şunları yazar:

> Bir gün dadılar ortadan yok oldular. Onların yerini talih aldı. Aynı zamanda güçlü ve güçsüz olan yaratığı hem doyurdu hem de ona kötü davrandı; çiçeklerini kurtaran ve sesi hep daha yüksek çıkan savaşçı bir Ophelia'ya benzediği deniz fırtınalarında onu korudu. Şu nihaî vaadin gerçekten doğru olduğunu umut etmesini istedi ondan: Yunanlılar ölümü kullanır.

Narsisist yazının örneği olarak şu bölümü de aktarmak gerekir:

> Kolları, bacakları narin ama yuvarlak, yanakları renkli olan gürbüz bir küçük kızken daha kırılgan, daha bulutsu bir fiziksel özellik kazandım; bu da beni çölümden, açlığımdan, kısa ve gizemli ölümlerimden Musa'nın kayası kadar garip bir biçimde fışkırabilecek yaşam kaynağına rağmen, dokunaklı bir ergen kız haline getirdi. Hakkım olduğu halde cesaretimle övünmeyeceğim. O gücümün, talihimin bir parçası. Onu 'Yeşil gözlerim, siyah saçlarım, küçük ama güçlü ellerim var...' der gibi betimleyebilirim.

Ve ayrıca şu satırlar:

> Bugün artık, ruhumun ve onun uyum gücünün desteğiyle, içimden gelen sese uyarak yaşadığımı kabul edebilirim...

Güzellikten, parlaklıktan, mutluluktan nasibini almamışsa, kadın kendine bir kurban kimliği seçer. Acılı Analar'ın [*Mater dolorosa*], anlaşılmamış eşlerin cisimleşmiş hali olmakta inat eder, kendi gözünde "dünyanın en talihsiz kadını" olur. Stekel'in[3] tarif ettiği melankolik kadın bunun bir örneğidir:

> Her yıl Noel'de, Madam H.W. koyu renkli giysiler içinde ve solgun bir halde talihinden şikâyet etmek için bana gelir. Gözyaşları içinde anlattığı hikâye hep hüzünlüdür. Yaşanmamış bir hayat, başarısız bir evlilik! İlk gelişinde, gözlerim yaşaracak kadar duygulandım ve neredeyse onunla birlikte ağlayacaktım... Bu arada, iki uzun yıl geçti ve o hâlâ yitirilmiş hayatının ardından

3 *La Femme frigide.*

> ağlayarak umutlarının yıkıntıları arasında yaşıyor... Hatları çöküntünün ilk belirtilerini ortaya koyuyor ve bu ona şikâyet etmek için bir neden daha sağlıyor. 'Bana neler oldu böyle, ben ki güzelliğimle o kadar hayranlık toplardım!' Bütün arkadaşları talihsizliğini bildiği için şikâyetleri daha da artıyor, umutsuzluğunu vurguluyor. Şikâyetleriyle herkesi sıkıyor... Kendini talihsiz, yalnız ve anlaşılmamış hissetmesi için bir başka vesile bu. Bu acılar labirentinin artık bir çıkışı yoktu... Bu kadın *o trajik rolden* zevk alıyordu. Yeryüzünün en talihsiz kadını olma düşüncesi tam anlamıyla başını döndürüyordu. Faal yaşama katılması için gösterilen bütün çabalar başarısızlığa uğradı.

Küçük Madam Welton'un, gösterişli Anna de Noailles'ın, Stekel'in talihsiz hastasının, istisnaî bir yazgısı olan bir sürü kadının ortak özelliği, anlaşılmamış olduklarını düşünmeleridir. Çevreleri onların ne kadar özel olduğunu kabul etmemekte ya da yeterince etmemektedir. Başkalarının bu cahilliğini, ilgisizliğini, içlerinde bir sır sakladıkları düşüncesini dile getirerek olumlu bir biçimde ifade ederler. Gerçek şudur ki birçoğu, kendisi için büyük önem taşıyan çocukluk ve gençlik anılarını sessizce içine gömmüştür; resmî yaşam öykülerinin gerçek hikâyeleriyle örtüşmediğini bilirler. Ama hepsinden önemlisi, yaşamında kendini gerçekleştirmemiş olduğu için narsisist kadının bağlandığı kadın kahraman bir hayalden ibarettir. O, birliğini somut dünyadan değil, gizli bir ilkeden, flojistik[4] kadar karanlık bir tür "güç"ten ya da "nitelik"ten alır. Kadın bu gücün varlığına inanır, ama onu başkalarına göstermek isteyecek olsa, elle tutulmaz suçları itiraf etmeye dört elle sarılmış psikastenik kadar zor durumda kalacaktır. Her iki durumda da "sır", içinin derinliklerinde, duyguların ve davranışların anlamını çözmeye ve doğrulamaya izin veren bir anahtara sahip olduğuna ilişkin boş inançtan ibarettir. Psikasteniklerde bu yanılsamayı doğuran, istençsizlikleri ve ataletleridir. Kadının da bağrında ifade edilemez bir gizemi barındırdığına inanmasının nedeni, kendini günlük eylemde ifade edememesidir. Kadınlığın gizemine dair meşhur efsane, kadını buna teşvik eder ve karşılığında kendisi de doğrulanır.

Yıldızı ister uğurlu olsun ister uğursuz, kadın keşfedilmemiş hazinelerle doludur ve kendi gözünde, bir yazgının hükmü altındaki trajedi kahramanlarının kaçınılmazlığını taşır. Bütün hayatı, kutsal bir dram biçimine bürünür. Ağırbaşlılıkla seçilmiş elbisenin altından, hem kutsal kılığa bürünmüş bir rahibe hem de sadık eller tarafından süslenmiş ve inananların tapınmasına sunulmuş bir ilahe çıkar. İç dünyası, kendisine tapınma töreninin cereyan ettiği bir tapınak haline gelir. Marie Bashkirtseff, etrafına yerleştirdiği çerçeveye elbiseleri kadar özen gösterir:

> Çalışma masasının yanında eski tarz bir koltuk, öyle ki odaya girildiğinde, insanların karşısında olmam için koltuğa doğru ufak bir hamle yapmam ye-

4 Eski kimya teorilerine göre tüm cisimlerde var olduğuna inanılan bir sıvı. Bu sıvının bir cismi terk etmesiyle o cismin yanmasının mümkün olduğu düşünülüyordu. –Çn.

> terli..., kitaplarla dolu bilgiç görünümlü çalışma masasının yanında, tablolarla çiçeklerin arasında, bacaklar ve ayaklar eskiden olduğu gibi o siyah tahta tarafından ikiye bölünmek yerine ortada. Divanın üzerinde iki mandolin ve gitar asılı. Bütün bunların ortasına, mavi damarlı küçücük ve ince elleri olan, sarışın ve beyaz tenli bir genç kızı koyun.

Kadın, salonlarda çalımla yürüdüğünde, kendini bir sevgilinin kollarına bıraktığında, görevini tamamlamış olur. Dünyaya güzelliğinin hazinelerini saçan Venüs'tür o. Cécile Sorel, Bib'in yaptığı karikatürünün üzerindeki camı kırarken, kendisini değil Güzelliği savunmaktadır; *Anılar*'ında hayatının her anında ölümlüleri Sanat'a tapmaya davet ettiğini görürüz. Aynı şey, *Ma vie*'de kendini betimlediği şekliyle Isadora Duncan için de geçerlidir:

> Temsillerden sonra [...] üzerimde tuniğim ve saçlarımda güllerle ne kadar güzeldim! İnsanları bu güzellikten neden mahrum bırakayım? Bütün gün kafasıyla çalışmış bir erkek... neden bu göz kamaştırıcı kollar tarafından sarmalanmasın, yorgunluğuna karşılık biraz avunma ile birkaç saatlik güzellik ve unutuş bulmasın?

Narsisist kadının cömertliği kendi çıkarınadır. Görkemle sarmalanmış suretini, başkalarının hayranlık dolu gözlerinde, aynalarda olduğundan daha iyi algılar. Kendini pohpohlayan bir topluluk bulamadığında, yüreğini günah çıkaran bir papaza, bir doktora, bir psikanaliste açar; el falı bakan kadınlara, medyumlara danışmaya gider. Acemi bir film yıldızı, "İnandığımdan değil ama bana benden söz edilmesi o kadar hoşuma gidiyor ki!" diyordu. Kendisini kadın arkadaşlarına anlatır, elbette her şeyden çok sevgilisinde bir tanık arar. Âşık kadın kendi benini çabuk unutur, ama bir sürü kadın, tam da kendini hiç unutmadığı için gerçek bir aşk yaşamaktan acizdir. Yatağın mahremiyetindense, daha büyük bir sahneyi tercih eder. Sosyete hayatının onlar için önemi buradan kaynaklanır. Kendilerini seyredecek gözlere, dinleyecek kulaklara gereksinimleri vardır. Büründükleri kimlik için, mümkün olan en büyük topluluk gereklidir. Marie Bashkirtseff bir kez daha odasını betimlerken şu itirafı ağzından kaçırır:

"Bu şekilde, odaya girildiğinde ve beni yazarken bulduklarında *sahnedeyim*."

Ve biraz ileride şöyle der:

> Kendim için *büyük bir mizansen* yaratacağım, bedeli ne olursa olsun. Sarah'nınkinden daha güzel bir otel ve daha büyük atölyeler inşa edeceğim.

Madam de Noailles da şöyle yazar:

> Meydanları hep sevdim ve hâlâ seviyorum... Bu yüzden, davetli sayısının beni rahatsız etmesinden korktukları için özür dileyen arkadaşlarımı şu içten itirafla çoğu kez ikna edebildim: *Boş koltuklar önünde oynamayı* sevmem.

Tuvalet, sohbet, kadınların gösteriş düşkünlüklerini büyük ölçüde doyurur. Ama hırslı bir narsisist kadın, kendini daha nadir ve daha çeşitli biçimlerde sergilemek ister. Özellikle yaşamını topluluğun alkışlarına sunulmuş bir oyun haline getirerek, gerçekten sahneye çıkmaktan hoşlanacaktır. Madam de Staël *Corinne*'de uzun uzun, bir arp eşliğinde okuduğu şiirlerin İtalyan kalabalıkları

nasıl büyülediğini anlatır. Coppet'de en sevdiği eğlencelerden biri tumturaklı biçimde trajedi rolleri oynamaktır, Phaedrus kimliğiyle Hippolyte kılığına soktuğu genç sevgililere seve seve ateşli aşk ilanlarında bulunur. Madam Krüdener'in uzmanlığı, *Valérie*'de şöyle anlattığı şal dansıdır:

> Valérie koyu mavi muslin şalını istedi, saçlarını alnının üstünden kaldırdı, şalını başına attı; şakaklarından ve omuzlarından aşağı doğru sarkıyordu şal. Alnı antik tarzda ortaya çıkmış, saçları örtülmüştü. Kirpiklerini aşağı doğru indirdi, her zamanki gülümsemesi yavaş yavaş kayboldu. Başını eğdi, şalı gevşek bir biçimde, önünde kavuşturduğu kollarına düştü. O mavi giysi, o temiz ve tatlı yüz, dingin tevekkülü dile getirmek üzere Le Corrège tarafından çizilmiş gibiydi ve gözlerini tekrar kaldırdığında, dudakları gülümsemeye çalıştığında, Shakespeare'in betimlediği gibi bir anıtın yanı başında Sabrın Acı'ya gülümseyişini gördüğünüzü söyleyebilirdiniz.
>
> ... Asıl görülmesi gereken Valérie'dir. Hem utangaçlığı, soyluluğu, derin duyarlılığıyla insanı heyecanlandıran, sürükleyen, gözyaşlarına boğan, hem de yüreğinizin, içinizden yükselen bir duyguyla kaplandığı zaman çarptığı gibi çarpmasına yol açan odur; öğrenilemeyen, sadece doğanın bazı üstün varlıklara gizlice ifşa ettiği o çekici zarafete sahip olan odur.

Koşullar izin verdiğinde narsisist kadına en büyük tatmini verecek olan şey, kendini herkesin göreceği şekilde tiyatroya vermektir.

Georgette Leblanc şöyle der: "Tiyatro bana aradığım şeyi veriyordu: Coşkunluk için bir neden sunuyordu. Bugünse bana *eylemin karikatürü*, aşırılıkları olan mizaçlar için vazgeçilmez bir şey gibi geliyor."

Kullandığı deyim çarpıcıdır. Gerçek bir eylemin yokluğunda kadın, eylemin yerini tutan şeyler bulur; kimileri için tiyatro ayrıcalıklı bir ikamedir. Ayrıca kadın oyuncuların birbirinden çok farklı hedefleri olabilir. Bazıları için sahnede oynamak hayatını kazanmanın bir yolu, basit bir meslektir, başka kadınlar içinse çapkınlık amacıyla sömürülecek bir üne erişmektir, yine başkaları için, narsisizmlerinin zaferidir. En büyük oyuncular –Rachel, la Duse– kendileri için yarattıkları rolle kendilerini aşan sahici oyunculardır, oysa kötü oyuncu tam tersine, gerçekleştirdiği şeyi değil, onun kendisine getireceği şan şöhreti umursar; her şeyden önce, kendini kıymete bindirmek peşindedir. Narsisizminde inat eden kadın kendini vermeyi bilmediğinden, aşkta olduğu gibi sanatta da belli sınırlar içinde kalacaktır.

Bu kusur bütün etkinliklerinde kendini hissettirecektir. Şan şöhrete götürebilecek bütün yollar onu ayartacaktır, ama hiçbir zaman kendini tam olarak vermeyecektir. Ressamlık, heykeltıraşlık, edebiyat ciddi bir çıraklık dönemini ve tek başına çalışmayı gerektiren dallardır. Birçok kadın bu alanlarda kendini dener, ama onu iten olumlu bir yaratma arzusu yoksa çabuk vazgeçer; sebat edenlerin birçoğu da sadece çalışıyor "gibi yapar". O kadar şan şöhret düşkünü olan Marie Bashkirtseff, şövalesinin karşısında saatler geçirir, ama kendini, resmi gerçekten sevemeyecek kadar sevmektedir. Yıllar süren küskünlükten sonra

bunu kendi de itiraf eder: "Evet, resim yapma zahmetine girmiyorum, bugün kendimi gözledim, *hile* yapıyorum..." Şayet bir kadın, Madam de Staël ya da Madam de Noailles gibi bir yapıt ortaya çıkarmayı başarabiliyorsa bu, bütün vaktini kendine tapınmakla geçirmediğindendir. Ama bir sürü kadın yazarın en büyük kusuru içtenliklerine zarar verecek, onları sınırlandıracak ve küçültecek bir kendinden hoşnut olma duygusudur.

Gelgelelim üstün olduğu duygusunu taşıyan birçok kadın bunu başkalarının önünde açığa vuramaz. O zaman bu kadınların en büyük emeli, kendi meziyetleri konusunda ikna edecekleri bir erkeği aracı olarak kullanmak olacaktır; özgür tasarılarıyla tekil değerleri hedeflemezler, hazır değerleri kendi benlerine katmak isterler, dolayısıyla etki ve şöhret sahibi erkeklerle –ilham perisi, esin kaynağı, akıl hocası yerine geçerek– özdeşleşebilmek umuduyla onlara yönelirler. Mabel Dodge, Lawrence'la kurduğu ilişkide bunun çarpıcı bir örneğini sunar:

> Onun zihnini baştan çıkarmak, onu belirli şeyleri üretmeye zorlamak istiyordum [...] Onun ruhuna, yaratıcı hayal gücüne ve aydınlık görüşüne ihtiyacım vardı. Bu çok önemli araçlara sahip olabilmek için onun kanına hâkim olmam gerekiyordu... Kendim herhangi bir şey yapmadan hep başkalarına bir şeyler yaptırmak istedim. Vekâlet yoluyla bir tür etkinlik, verimlilik duygusu sağlıyordum. *Hiçbir şey yapmamış olmaktan duyduğum üzüntünün bir tür telafisiydi* bu.

Ve biraz ileride de şöyle der:

> Lawrence'ın benim aracılığımla fetihler yapmasını, benim deneyimimden, benim gözlemlerimden, benim *Taos*'umdan yararlanmasını ve bütün bunları muhteşem bir sanat yaratısında ifade etmesini istiyordum.

Aynı şekilde Georgette Leblanc da Maeterlinck için "besin ve alev" olmak ister, ama şairin kaleme aldığı kitapta adının yazmasını da istemektedir. Bunlar –prenses Orsini ya da Madam de Staël gibi– kişisel hedefler seçmiş ve onlara erişmek için bazı erkekleri kullanan ihtiras sahibi kadınlar değil, tümüyle öznel bir *önemli olma* arzusunun harekete geçirdiği, hiçbir nesnel hedefi olmayan ve bir başkasının aşkınlığına el koymaya hakkı olduğunu düşünen kadınlardır. Bunda her zaman başarılı olamazlar, ama başarısızlıklarını gizlemekte ve karşı koyulmaz bir baştan çıkarıcılığa sahip olduklarına kendilerini inandırmakta büyük bir beceri sergilerler. Sevimli, arzulanır, hayranlık uyandırıcı olduklarını bildikleri için sevildiklerinden, arzu edildiklerinden, kendilerine hayran olunduğundan emin olurlar. Bütün narsisist kadınlar Bélise'dir. Lawrence'a kendini adamış olan masum Brett bile, vakur bir baştan çıkarıcılık atfettiği küçük bir şahsiyet oluşturur kendine:

> Kır tanrısı havanızla bana kötücül bir biçimde baktığınızı fark etmek için gözlerimi kaldırıyorum, gözlerinizde tahrik edici bir pırıltı var, Pan. Yüzünüzdeki ışıltı sönene kadar ağırbaşlı ve saygın bir havayla gözlerinize dik dik bakıyorum.

Bu yanılsamalar gerçek hezeyanlara yol açabilir. Clérambault'nun cinsellik saplantısını "bir tür profesyonel hezeyan" olarak görmesi nedensiz değildir. Kendini kadın hissetmek, arzu edilir nesne gibi hissetmek, arzu edildiğine ve sevildiğine inanmaktır. "Sevildiği yanılsaması"na kapılmış olan on hastadan dokuzunun kadın olması dikkat çekicidir. Hayal ürünü sevgililerinde aradıkları şeyin narsisizmlerinin kutsanması olduğu çok açık bir biçimde görülmektedir. Onun koşulsuz bir değer taşımasını, rahip, doktor, avukat, üstün erkek olmasını isterler; onun davranışlarının ortaya koyduğu kategorik hakikat, ideal sevgilisinin diğer bütün kadınlardan üstün olduğu, karşı koyulamaz ve yüce nitelikler taşıdığıdır.

Cinsellik saplantısı farklı psikoz türlerinde ortaya çıkabilir, ama içeriği hep aynıdır. Özne, –hiçbir şey beklemediği halde– aniden onun çekiciliğinden büyülenen ve duygularını dolaylı ama buyurgan bir biçimde gösteren, çok değerli bir erkeğin aşkı tarafından aydınlatılmış ve yüceltilmiştir. Bu ilişki bazen platonik bir ilişki olarak sürer bazen de cinsel bir biçime bürünür, ama ayırıcı özelliği esas olarak güçlü ve görkemli yarı tanrının, sevildiğinden daha çok sevmesi ve tutkusunu garip ve çiftanlamlı davranışlarla açığa vurmasıdır. Psikiyatrların bahsettiği çok sayıda vakadan son derece tipik olan bir tanesini aşağıda Ferdière'den[5] aktararak özetliyorum. Marie-Yvonne adlı kırk sekiz yaşındaki kadın şu itirafta bulunur:

> Söz konusu olan, eski milletvekili ve bakan yardımcısı, Baro ve Danıştay üyesi Avukat Achille Bey'dir. Onu 12 Mayıs 1920'den beri tanırım. Önceki gün onunla Adalet Sarayı'nda karşılaşmaya çalıştım; güçlü gövdesi uzaktan dikkatimi çekmişti ama kim olduğunu bilmiyordum, görünüşü beni ürpertti... Evet, onunla aramızda bir duygusal olay, karşılıklı bir duygusallık var; gözlerimiz, bakışlarımız karşılaştı. Onu ilk gördüğümden beri ona karşı bir zaafım var, onun da aynı şekilde... Öyle ya da böyle ilk açılan o oldu. 1922'nin başlarına doğruydu, beni salonunda kabul ediyordu ve hep yalnız oluyorduk, hatta bir gün oğlunu bile gönderdi odadan... Bir gün... ayağa kalktı ve konuşmaya devam ederek bana doğru geldi. Bunun bir duygusal atılım olduğunu hemen anladım... Bunu belli edecek sözler söyledi. Çeşitli hoşluklar yaparak, karşılıklı duyguların buluştuğunu belli etti. Bir başka seferinde, yine bürosundayken şöyle diyerek yaklaştı bana: 'Siz, sadece siz, sizden başka kimse değil Madam, anlıyor musunuz?' O kadar etkilenmiştim ki ne cevap vereceğimi bilemedim, yalnızca şöyle dedim: Teşekkür ederim Avukat Bey! Yine bir başka sefer, bürosundan sokağa kadar eşlik etti bana, hatta onun yanında gelen bir başka beyden kurtuldu. Merdivende ona yirmi kuruş verdi ve 'Bırakın peşimi oğlum, hanımefendiyle olduğumu görmüyor musunuz?!' dedi. Bütün bunlar bana eşlik etmek ve benimle yalnız kalmak içindi. Elimi hep

5 *L'Érotomanie.*

kuvvetlice sıkıyordu. İlk savunması sırasında bekâr olduğunu belli etmek için bir sürü laf saçmaladı.

Aşkını bana anlatmak için avluma bir şarkıcı gönderdi... Pencerelerimin altına doğru bakıyordu; size onun romansının şarkısını söyleyebilirim... Kapımın önünden belediye orkestrasını geçirdi. Çok aptallık ettim. Bütün bu paslarına karşılık vermeliydim. Avukat Achille Bey'i soğuttum kendimden... Kendisini reddettiğimi düşündü ve tepki verdi, keşke açık açık konuşsaydı, öç aldı benden. Avukat Achille Bey benim B.'ye karşı bir şeyler hissettiğimi sanıyordu... ve kıskandı... Fotoğrafımı kullanarak bana büyü yaptı ve acı çektirdi. En azından bu yıl kitapları, sözlükleri inceleyerek bunu keşfettim. O fotoğrafı yeterince inceledi: Her şeyin nedeni o..."

Bu hezeyan gerçekten de kolayca bir zulmedilme hezeyanına dönüşür. Ayrıca bu sürece normal durumlarda bile rastlanabilir. Narsisist kadın başkalarının kendisiyle tutkulu bir biçimde ilgilenmediğini kabul edemez; kendisine tapılmadığına ilişkin açık seçik kanıtı varsa, derhal kendisinden nefret edildiğini varsayar. Bütün eleştirileri kıskançlığa, kendisine küsülmüş olmasına yorar. Başarısızlıkları birtakım karanlık dolapların sonucudur, dolayısıyla da kendisinin önemli olduğu yolundaki düşüncesini doğrularlar. Böyle bir kadın, kolayca büyüklük kuruntusuna ya da onun tersine dönmüş biçimi olan zulmedilme hezeyanına kayar. Ait olduğu evrenin merkezi olduğu ve kendisininkinden başka evren tanımadığı için, karşımıza dünyanın mutlak merkezi olarak çıkar.

Ne var ki narsisizm oyunu gerçek yaşam pahasına oynanır. Hayal ürünü olan bir şahsiyet, hayal ürünü bir topluluğun hayranlığını uyandırmaya çalışmaktadır. Beninin kurbanı olan kadın, somut dünya üzerindeki tüm etkisini yitirir, başkalarıyla hiçbir gerçek ilişki kurma kaygısı taşımaz. Madam de Staël, akşamları "hayranları"nın kendisini nasıl alay ederek yargıladıklarını sezseydi, Phaedrus rolünü o kadar yürekten oynamazdı, ama narsisist kadın, kendini gösterdiği biçimden başka türlü görülebileceğini kabul etmeyi reddeder. Kendini seyretmekle o kadar meşgul olduğu halde, kendini değerlendirmeyi bu kadar beceremmemesini ve bu kadar kolayca gülünç duruma düşmesini açıklayan da budur. Artık hiç dinlemez, yalnızca konuşur ve konuşurken de rolünün gerektirdiklerini söyler.

Marie Bashkirtseff şöyle yazar: "Çok eğlenceli. Onunla konuşmuyor, *oynuyorum* ve kendimi epeyce büyük bir topluluk önünde gibi hissettiğim için, çocuksu ve teatral tonlamalarda ve tavırlarda kusursuzum."

Kendine çok fazla bakar ama hiçbir şey görmez. Başkalarıyla ilgili olarak bildiklerinden fazlasını anlamaz; kendi örneği, kendi hikâyesi içinde eritemediği her şey onun için yabancıdır. Deneyimlerini çoğaltmaktan hoşlanır. Âşık bir kadının yaşadığı sarhoşluğu ve çektiği eziyetleri, anneliğin katıksız sevinçlerini, dostluğu, yalnızlığı, gözyaşlarını, kahkahaları tanımak ister, ama kendini hiçbir zaman veremediği için, duyguları ve coşkuları yapaydır. Kuşkusuz Isadora çocuklarının ölümünün ardından sahici gözyaşları dökmüştür. Ne var ki onların

küllerini büyük bir teatral edayla denize atarken, bir oyuncudan başka bir şey değildi, nitekim *Ma Vie*'deki, kederini andığı şu bölümü rahatsız olmadan okumak mümkün değildir:

> Kendi bedenimin ılıklığını hissediyorum. Gözlerimi, ileri doğru uzattığım çıplak bacaklarıma, yumuşak göğüslerime, bir an bile kıpırdamadan durmayan ve sürekli yumuşak yumuşak dalgalanan kollarıma doğru indiriyorum ve on iki yıldır yorgun olduğumu, bu göğsün bitmek tükenmek bilmeyen bir acıyı barındırdığını, bu ellerde hüznün okunduğunu ve yalnızken bu gözlerin pek nadiren kuru olduğunu görüyorum.

Ergen kız kendi benine tapınmasından, kaygı verici geleceğe doğru yürüyecek cesareti bulup çıkarabilir; ancak bu, çabuk aşılması gereken bir evredir. Aksi takdirde geleceğin kapıları yeniden kapanır. Sevgilisini çiftin içkinliğine hapseden âşık kadın, kendisiyle birlikte onu da ölüme yargılı kılar. Narsisist kadınsa kendini, kendi hayalî suretinde yabancılaştırarak yok eder. Anılarını dondurur, davranışları basmakalıplaşır, aynı sözcükleri tekrarlayıp durur, neredeyse hiçbir içeriği olmayan mimikleri yineler. Bunca "mahrem günce" ya da "kadın özyaşam öyküsü"nün verdiği kısırlık duygusu buradan gelir; tamamen kendini övmekle meşgul olan ve hiçbir şey yapmayan kadın, kendini hiçbir şey olduramaz ve bir hiçi över.

Talihsizliği şudur ki tüm samimiyetsizliğine karşın, bu hiçliği bilir. Bir bireyle sureti arasında gerçek bir ilişki olamaz, çünkü o suret var olan bir şey değildir. Narsisist kadın köklü bir başarısızlığa uğrar. Kendini bütünlük, tamlık olarak kavrayamaz, kendinde ve kendisi için olma yanılsamasını koruyamaz. Yalnızlığını, her insan varlığı gibi, olumsallık ve vazgeçiş olarak yaşantılar. Bu yüzden de –bir değişim geçirmedikçe– durup dinlenmeksizin kalabalıklara, gürültüye, başkalarına doğru kendinden kaçmaya mahkûmdur. En yüce erek olarak kendini seçmesinin onu bağımlılıktan kurtardığını düşünmek büyük bir yanılgı olur. Tam tersine, kendini kıskıvrak saracak bir köleliğe yargılıdır; özgürlüğünden destek almaz, kendini dünyada ve yabancı bilinçlerde tehlike altında olan bir nesne haline getirir. Bedeni ve yüzü kırılgan ve zamanın bozduğu bir ten olmakla kalmaz, ayrıca ilahı süslemek, onun için bir kaide dikmek, bir tapınak inşa etmek pratikte pahalı bir iştir. Kendi hatlarını ölümsüz bir mermere kazımak için Marie Bashkirtseff'in bir çıkar evliliğine razı olmak zorunda kaldığını görmüştük. Isadora Duncan ya da Cécile Sorel'in tahtlarının önüne yığdıkları altının, buhurun, mürün bedeli, erkeklerin servetleriyle karşılanmıştır. Kadın için yazgının cisimleşmiş biçimi erkek olduğundan, kadınlar genellikle başarılarını kendi iktidarlarına tabi kıldıkları erkeklerin sayısı ve nitelikleriyle ölçerler. Ama karşılıklılık burada da iş başındadır; erkeği kendi aracı haline getirmeye çalışan "peygamberdevesi" bu şekilde ondan özgürleşemez, çünkü onu zincire vurmak için onun tarafından beğenilmesi gerekmektedir. Amerikalı kadın, ilah olmak isterken kendini hayranlarının kölesi haline getirir, yalnızca erkek aracılığıyla ve erkek için giyinir, yaşar, nefes alır. Aslında narsisist kadın, kibar fahişe kadar

bağımlıdır. Tek bir erkeğin egemenliğinden kurtulması, ancak toplumun görüşünün zorbalığını kabul ederek mümkün olur. Onu başkalarına sıkı sıkı bağlayan bu bağ, alışverişteki karşılıklılığı içermez; bir yandan başkalarının özgürlüğü tarafından tanınmayı isterken bir yandan da kimi etkinlikler aracılığıyla özgürlüğü erek olarak kabul etseydi, narsisist olmaktan çıkardı. Onun tutumundaki paradoks, kendi gözlerinde yalnızca kendisi önemli olduğundan tüm değerini inkâr ettiği bir dünya tarafından değerli görülmek istemesidir. Yabancıların onayı, büyü yoluyla elde edilmesi gereken, insanlık dışı, gizemli, kararsız bir güçtür. Narsisist kadın, yüzeysel kibrine rağmen, tehdit altında olduğunu bilir; kaygılı, alıngan, sinirli, kulağı sürekli kirişte olması bundan ötürüdür. Kibri hiçbir zaman doymaz; yaşlandıkça, kaygı içinde giderek daha çok övgü ve başarı peşinde koştukça, kendisine komplo yapıldığından giderek daha çok kuşkulanır. Yolunu şaşırmış, takıntılara kapılmış bir biçimde samimiyetsizliğin karanlığına dalar ve çoğu kez sonunda kendini paranoyak bir hezeyanın içinde bulur. Şu söz onun için özellikle geçerlidir: "Onun hayatını kurtarmak isteyen onu yitirecektir."

On ikinci bölüm

Âşık kadın

"Aşk" sözcüğünün anlamı iki cinsiyet için aynı değildir ve bu, onları ayıran vahim anlaşmazlıkların kaynaklarından biridir. Byron haklı olarak şöyle demiştir: Aşk kadının yaşamının kendisi olduğu halde, erkeğin yaşamında yalnızca bir uğraştan ibarettir. Nietzsche de *Şen Bilim*'de aynı düşünceyi dile getirir:

> Aynı aşk sözcüğünün [...] aslında erkek ve kadın için iki farklı anlamı vardır. Kadının aşktan ne anladığı oldukça açıktır: Aşk yalnızca bağlılık değil, bedenin ve ruhun koşulsuz bir biçimde, hiç kimseyi hesaba katmadan, tümüyle armağan edilmesidir. Bu koşulsuzluk, kadının aşkını bir *inanç*[1], onun sahip olduğu tek inanç haline getirir. Erkekse bir kadına âşık olduğunda, ondan da bu aşkın aynısını *ister*[2], dolayısıyla erkek, kadında varsaydığı duyguyu kendisinde de varsaymaktan çok uzaktır. Şayet kendini tümüyle verme arzusunu duyan erkekler olsaydı, tanrım, onlar erkek olmazdı.

Erkekler varoluşlarının belirli anlarında tutkulu âşıklar olmuş olabilirler, ama "büyük bir âşık" olarak tanımlanabilecek bir erkek yoktur. En şiddetli coşkularında bile hiçbir zaman her şeyden vazgeçmezler; sevgililerinin önünde diz çöktüklerinde bile, istedikleri hâlâ ona sahip olmak, onu ilhak etmektir. Yaşamlarının merkezinde, egemen özneler olarak var olmaya devam ederler. Sevdikleri kadın ancak birçok değerden biridir; varoluşlarının tümünü onun içinde boğ-

1 Altını çizen Nietzsche.

2 Altını çizen Nietzsche.

mayı değil, onu kendi varoluşlarıyla bütünleştirmeyi isterler. Tersine kadın için aşk bir efendi uğruna tamamen bir vazgeçiştir.

Cécile Sauvage, "Sevdiği zaman kadının kendi kişiliğini unutması gerekir," diye yazar. "Bu bir doğa yasasıdır. Bir kadın efendisiz var olamaz. Efendisi olmadığında, dağılmış bir çiçek demetidir."

Aslında söz konusu olan, bir doğa yasası değildir. Erkeğin ve kadının aşk kavramlarında yansıyan, durumlarındaki farklılıktır. Şayet aşkınlık doğrultusunda cesur bir eğilimi varsa, özne olan, kendisi olan birey dünyadaki etkisini genişletmeye çalışır. Hırslıdır, eyleme girişir. Ama özsel olmayan bir varlık, öznelliğinin merkezinde mutlak olanı bulamaz; içkinliğe yargılı olan bir varlık kendini edimlerde gerçekleştiremez. Görelilik alanına hapsolmuş, çocukluğundan beri erkeğe yönelmiş, onu eşit olmasına izin verilmeyen bir egemen olarak görmeye alışmış olduğundan, insan olma talebini bastırmamış kadının düşleyebileceği şey, kendi varlığını bu üstün varlıklardan biri doğrultusunda aşmak, egemen özneyle birleşmek, onunla iç içe geçmektir. Böyle bir kadın için, kendisine mutlak olan, özsel olan olarak gösterilen kişide ruhen ve bedenen kendini kaybetmekten başka çıkış yolu yoktur. Öyle ya da böyle bağımlılığa mahkûm olduğuna göre, birtakım zorbalara –anne baba, koca, pezevenk– itaat etmektense bir tanrıya hizmet etmeyi tercih eder. Köleliğini öylesine ateşli bir biçimde seçer ki ona özgürlüğünün ifadesi gibi gelecektir bu kölelik. Özsel olmayan nesne olma konumunu, onu kökten üstlenerek aşmaya çalışacaktır. Teni, duyguları, davranışları aracılığıyla, sevdiğini sonuna kadar yüceltecek, onu en üstün değer ve gerçeklik olarak ileri sürecektir. Onun karşısında kendini silecektir. Aşk onun için bir din haline gelir.

Ergen kızın başlangıçta erkeklerle özdeşleşmek istediğini görmüştük. Bundan vazgeçince, aralarından birinin kendisini sevmesini sağlayarak onların erkekliklerine katılmak ister. Onu baştan çıkaran, şu ya da bu erkeğin bireyselliği değildir, genel olarak erkeğe âşıktır o. Irène Reweliotty şunları yazar: "Ve sizler, seveceğim erkekler, sizi nasıl bekliyorum! Sizi yakında tanıyacağım için ne kadar sevinçliyim. Özellikle sen, ilk olan." Elbette erkeğin kendisiyle aynı sınıftan gelmesi, aynı ırktan olması gerekir. Cinsiyet ayrıcalığı ancak bu çerçevede geçerlidir. Erkeğin bir yarı-tanrı olması için elbette her şeyden önce bir insan varlığı olması gerekir. Sömürgeci subayın kızı için yerli, bir erkek değildir; genç kız kendini daha "aşağı" konumdaki bir erkeğe veriyorsa bu, aşka layık olmadığını düşündüğü için kendini alçaltmak istemesindendir. Normal olarak, erkek üstünlüğünü kendinde olumlayacak bir erkek arar. Kısa süre içinde, seçkin cinsiyetin bireylerinden birçoğunun hüzün verici biçimde olumsal ve yeryüzüne ait olduğu saptamasına varır, ama ilkin onların lehinde bir önyargısı vardır. Yapmaları gereken, değerlerini kanıtlamaktan çok, onu çok kaba bir biçimde inkâr etmemektir. Çoğu kez içler acısı hataları açıklayan da budur, erkeklik aynası saf genç kızı ele geçirir. Onun gözünde erkeğin değeri kendini, koşullara göre fiziksel güç, zarafet, zenginlik, kültür, zekâ, otorite, toplumsal konum ya

da askeri bir üniforma biçiminde açığa vuracaktır, ama dileği, sevgilisinin erkeğin özünün bir özeti olmasıdır hep. Yakınlaşma onun saygınlığını yok etmeye çoğunlukla yeter; ya ilk öpüşmede ya her gün birlikte olarak ya da düğün gecesi çöker bu saygınlık. Bununla birlikte uzaktan aşk, gerçek bir deneyim değil bir düştür. Aşk arzusunun tutkulu bir aşk haline gelmesi, bu arzu ancak tensel olarak doğrulandığında mümkündür. Ve tersinden, cinsel olarak egemenlik altında olan kadının kendisine ilkin önemsiz görünen erkeği yüceltmesiyle, aşk fiziksel yakınlıktan da doğabilir. Ama çoğu kez kadın, tanıdığı erkeklerden hiçbirini bir tanrıya dönüştürmeyi başaramaz. Kadının yaşamında aşk çoğunlukla iddia edildiğinden daha az yer tutar. Koca, çocuklar, yuva, zevkler, sosyetik yaşam, kibir, cinsellik, meslek çok daha fazla önem taşır. Hemen hemen bütün kadınlar "büyük aşk"ı düşlemiştir. Onun taklitlerini yaşamış ya da ona yaklaşmışlardır; aşk, tamamlanmamış, tehlikeli, gülünç, kusurlu, yalancı biçimleriyle yer almıştır hayatlarında, ama pek azı ona tüm varoluşunu adamıştır. Büyük aşk yaşayan kadınlar çoğunlukla çocuksu küçük aşklarda yüreğini tüketmemiş olanlardır; ilkin koca, ev ve çocuklardan oluşan geleneksel kadınlık yazgısını kabul etmişlerdir ya da zor bir yalnızlık yaşamışlardır veya az çok başarısızlığa uğrayan bir işe bel bağlamışlardır. Hayal kırıklığı doğuran yaşamlarını seçkin bir varlığa adayarak onu kurtarma olasılığını sezinlediklerinde, kendilerini çılgınca bu umuda kaptırırlar. Matmazel Aïsse, Juliette Drouet, Madam d'Agoult aşk yaşamlarının başında neredeyse otuz yaşındadırlar, Juli de Lespinasse ise kırklarına yakındır. Onlara sunulmuş hiçbir hedef yoktur, değerli gördükleri hiçbir şeye girişecek durumda değildirler, onlar için aşktan başka çıkış yolu yoktur.

Bağımsız olmalarına izin verilse bile bu yol kadınların çoğuna en çekicisi olarak görünür. Ayrıca ergen erkek de bir rehber, eğitici ya da anne arayışıyla kolayca kendisinden yaşlı kadınlara yönelir, ama eğitimi, töreler, kendi içinden gelen buyruklar, kolay çözüm olan iktidardan el çekmeyi nihaî olarak kabullenmesine izin vermez; bu tür aşkları sadece bir aşama olarak görür. Erkeğin talihi –küçüklüğünde olduğu gibi erişkinlikte de– en çetin ama en emin yolları seçmeye zorlanmasıdır, kadının talihsizliğiyse çevresinin neredeyse karşı koyulmaz tahriklerle sarılı olmasıdır. Her şey onu kolay yoldan gitmeye iter. Kendi adına mücadele etmek yerine bütün yapması gerekenin kendini bırakmak olduğu, böylece büyüleyici cennetlere ulaşacağı söylenir ona. Bir serap tarafından aldatıldığını fark ettiğinde artık çok geçtir, bu macerada bütün gücü tükenmiştir.

Psikanalistler kolayca kadının sevgilisinde babasının imgesinin izini sürdüğünü ileri sürerler, ama o, baba olduğu için değil erkek olduğu için kızın gözünü kamaştırmıştır ve bütün erkekler bu büyüye katkıda bulunur. Kadın, bir bireyin ruhunu bir başkasında diriltmeye değil, bir durumu yeniden canlandırmaya çalışmaktadır: Küçük bir kızken, yetişkinlerin sunduğu güvenlik altında yaşadığı durumu... O zamanlar aile yuvasının ayrılmaz parçasıdır, orada yarı edilgen bir halin getirdiği huzuru tatmıştır. Aşk ona babası kadar annesini de, yani çocukluğunu da geri verecektir; asıl istediği, yeniden güven içinde başını sokacak bir

yer, dünyanın ortasında yüzüstü bırakılmışlığını saklayacak duvarlar, onu özgürlüğünden koruyacak yasalar bulmaktır. Bu çocukluk düşü bir sürü kadının aşkının yakasını bırakmaz. Sevgilisi ona "küçük kızım, sevgili çocuğum" diye hitap ettiğinde kadın mutlu olur. Erkekler "Küçücük bir kız çocuğu gibisin" sözünün, kadınların yüreğine değmesi en kesin olan sözlerden biri olduğunu çok iyi bilirler. Ne kadar çok kadının yetişkin olmaktan acı duyduğunu gördük; birçoğu "çocuk gibi olmak"ta, tavırlarında ve süsleniş biçiminde çocukluğunu süresiz olarak uzatmakta direnir. Erkeğin kolları arasında yeniden çocuk olmak onları tatmin eder. Aşağıdaki, pek başarılı olmuş nakaratın teması da budur:

> Kollarının arasında ne kadar küçük,
> Küçücük hissediyorum, ah aşkım...

Bu tema âşıkların arasındaki konuşmalarda ve mektuplaşmalarda bıkıp usanmadan yinelenir. Erkek sevgili "bebek, bebeğim" diye mırıldanır, kadın da kendini "senin küçüğün, küçücüğün" olarak adlandırır. Irène Reweliotty "Peki, beni egemenliği altına almayı bilecek erkek ne zaman gelecek?" diye yazar ve ona rastladığına inandığında da şöyle der: "Seni bir erkek ve kendimden üstün olarak hissetmekten hoşlanıyorum."

Janet'nin[3] incelediği bir psikasteni hastası bu tutumu en çarpıcı biçimde sergilemektedir:

> Gerilere doğru hatırlayabildiğim kadarıyla, yaptığım bütün aptallıklar da doğru davranışlarım da aynı nedenden kaynaklanıyor: Yaşamda kendi kendimi yönlendirmeye ya da kendime göz kulak olmaya ihtiyaç duymayacağım kadar benden üstün olan, kendimi tümüyle verebileceğim, bütün varlığımı adayabileceğim bir başka varlıkla, bir erkek ya da kadın Tanrı'yla yaşayacağım kusursuz ve ideal bir aşk özlemi. Beni yaşatma zahmetine katlanacak kadar bana âşık olan, her tür zaafımı engelleyeceğinden ve beni çok yumuşak bir biçimde ve büyük bir sevgiyle kusursuzluğa doğru yönlendireceğinden emin olarak, körce ve tam bir güvenle itaat edeceğim birini bulmak. Maria Magdalena ve İsa'nın ideal aşkını yaşamayı ne kadar isterdim. Taptığım ve buna değecek bir efendinin ateşli öğrencisi olmak; ilahı için yaşamak ve ölmek, ona en ufak bir kuşku duymadan inanmak, nihayet Melek'in hayvan üzerindeki zaferine ulaşmak, onun kolları arasında öylesine sarmalanmış, koruması altında öylesine küçük, öylesine büzülmüş olmak ve ona öylesine ait olmak ki artık var olmamak.

Daha önce pek çok örnek, bu yok olma düşünün aslında doymak bilmez bir var olma isteği olduğunu bize kanıtladı. Bütün dinlerde Tanrı'ya tapmak, inanan açısından kendi kurtuluşu için duyduğu kaygıyla iç içe geçer. Kadın kendini bütünüyle ilahına teslim ettiğinde, onun hem kendisine hem de ilahta özetlenmiş olan tüm evrene sahip olmasını sağlayacağını umar. Çoğunlukla sevgilisinden beklediği, her şeyden önce kendi beninin doğrulanması ve yüceltilmesidir. Bir-

3 *Les Obsessions et la psychasthénie.*

çok kadın ancak karşılığında kendisi de sevildiğinde kendini aşka teslim eder ve kimi zaman, kendisine gösterilen sevgi âşık olmasına yeter. Genç kız kendini erkeğin gözünden düşlemiştir. Kadın da nihayet kendini erkeğin gözlerinde bulduğuna inanır.

Cécile Sauvage "Senin yanında yürümek," der, "sevdiğin o küçücük ayaklarımla adım atmak, keçe konçlu ve yüksek ökçeli ayakkabıları içinde onları ufacık tefecik hissetmek, onları sarıp sarmaladığın bütün o sevgiye âşık ediyordu beni. Manşonumun içindeki ellerimin, kollarımın, yüzümün en ufak kıpırtıları, sesimin tınıları içimi mutlulukla dolduruyordu."

Kadın güvenilir ve ulvî bir değerle donatılmış gibi hisseder kendini, nihayet, uyandırdığı sevgi aracılığıyla kendini sevmesine izin vardır. Sevgilisinde bir tanık bulduğu için sarhoş olur. Colette'in *La Vagabonde*'u [*Aylak Kadın*] tam da bunu itiraf eder.

> İtiraf ederim ki boyun eğdim, o adamın yarın gelmesine izin vererek, onu bir âşık, bir arkadaş olarak değil, yaşamımın ve kişiliğimin doymak bilmez bir seyircisi olarak koruma arzusuna boyun eğdim... Margot bir gün bana, 'Birisinin önünde yaşamanın kibrinden vazgeçmek için feci yaşlanmak gerekir,' demişti.

Katherine Mansfield, Middleton Murry'ye yazdığı mektuplardan birinde, büyüleyici bir eflatun korse aldığını anlatır ve derhal ekler: "Onu *görecek* kimsenin olmaması ne kadar yazık!" Hiçbir arzunun talep etmediği bir çiçek, koku, hazine olduğunu hissetmekten daha kötü bir acılık yoktur. Kendini zenginleştirmeyen ve kimsenin armağan olarak istemediği bir zenginlik ne işe yarar? Aşk, beyaz bir baskı levhası kadar boş olan donuk, olumsuz imgeyi olumlu ve apaçık özelliklerle gösteren habercidir. Onun sayesinde kadının yüzü, vücudunun kıvrımları, çocukluk anıları, eskiden döktüğü gözyaşları, elbiseleri, alışkanlıkları, evreni, onu kendisi yapan ve ona ait olan her şey olumsallıktan kurtulur ve zorunlu hale gelir. Kadın, tanrısının sunağının dibine bırakılmış olağanüstü bir armağandır.

> O, ellerini nazikçe onun omuzlarının üzerine atmadan, gözleri ona doymadan önce, Diana sadece renksiz ve kasvetli bir dünyada yaşayan ve çok da güzel olmayan bir kadındı. Onu öptüğü andan itibaren, ölümsüzlüğün sedefli aydınlığında ayağa kalkmıştı.[4]

Toplumsal saygınlığı olan ve kadınların gururunu okşamayı bilen erkeklerin, hiçbir fiziksel çekicilikleri olmasa bile kadında birtakım tutkuların uyanmasına neden olması bu yüzdendir. Yüksek konumları nedeniyle Yasa'nın, Hakikat'in cisimleşmiş halidir onlar. Bilinçleri tartışma götürmez bir gerçekliği açığa çıkarır. Övdükleri kadın, kendini paha biçilmez bir hazineye dönüşmüş gibi hisseder. Isadora Duncan'a[5] göre, örneğin d'Annunzio'nun başarıları buradan kaynaklanmaktadır.

---

4 M. Webb, *Le Poids des ombres* [*Gölgelerin Ağırlığı*].

5 I. Duncan, *Ma vie*.

> D'Annunzio bir kadını sevdiğinde, onun ruhunu yeryüzünün ötesine, Beatrice'nin hareket ettiği ve ışıldadığı bölgelere kadar yükseltir. Sırayla her bir kadının kutsal öze katılmasını sağlar, onu o kadar yükseklere çıkarır ki kadın gerçekten Beatrice'nin düzleminde olduğunu sanır... Sırayla her bir gözdesinin üzerine kıvılcım saçan bir peçe atardı. Kadın, başka ölümlülerin üzerine yükselir ve çevresinde garip bir ışıkla yürürdü. Ancak şairin hevesi geçip de onu bir başka kadın için terk ettiğinde ışık yok olur, hale söner ve kadın yeniden sıradan kil haline gelirdi... D'Annunzio'ya özgü olan o büyüyle övüldüğünü işitmek, Havva'nın Cennet'te yılanın sesini duyduğunda hissetmiş olabileceği sevince benzer.

Kadın, erotizmiyle narsisizmini ancak aşkta uyumlu bir biçimde bağdaştırabilir. Bu iki sistem arasında, kadının cinsel yazgısına uyum sağlamasını çok zorlaştıran bir karşıtlık olduğunu daha önce görmüştük. Kendini tensel nesne, av haline getirmek kendine tapınmakla çelişir. Narsisist kadına, o sarılmalar vücudunun tazeliğini bozuyor ve onu kirletiyor ya da ruhunu alçaltıyor gibi gelir. Kimi kadınların, benlerinin bütünlüğünü koruyacağını düşünerek frijitliği seçmesi bundan ötürüdür. Başka kimi kadınlarsa hayvansal şehveti ve ulvî duyguları birbirinden ayırır. Çok tipik bir örnek, Stekel'in anlattığı ve benim daha önce evlilikle ilgili olarak aktardığım Madam D.S. vakasıdır:

> Saygın kocasıyla birlikteyken frijittir, kocasının ölümünden sonra bir başka sanatçıyla, büyük bir müzisyen olan genç bir adamla tanışır ve onun sevgilisi olur. Aşkı o zaman da şimdi hâlâ da öylesine mutlaktır ki sadece onun yanında mutlu olmaktadır. Lothar bütün yaşamını doldurur. Ama onu ateşli bir biçimde sevmesine karşın, onun kollarında da frijitliği sürer. Yolu başka bir erkeğinkiyle kesişir. İri yarı ve kaba bir ormancıdır adam ve bir gün yalnızlarken onu, çok da fazla uzatmadan, doğrudan kollarının arasına alır. O kadar dehşete düşer ki adamın istediğini yapmasına izin verir. Ama onun kollarında son derece şiddetli bir orgazm yaşar. 'Onun kollarında,' der, 'aylar boyunca sağlığıma yeniden kavuşuyorum. Azgın bir sarhoşluk gibi bir şey, ama ardından, Lothar'ı düşününce, anlatılmaz bir tiksinti duyuyorum. Paul'den nefret ediyor, Lothar'ı seviyorum. Oysa Paul beni tatmin ediyor. Lothar'ın her şeyi çekici geliyor. Ama, sosyeteye mensup bir kadın olarak zevk almak bana yasak olduğundan, haz duymak için orospulaşıyorum gibi görünüyor.' Paul'le evlenmeyi reddeder ama yatmaya devam eder. O anlarda, 'başka bir varlığa dönüşmektedir ve dudaklarından, hiçbir zaman ağzına almaya cesaret edemeyeceği kaba sözler dökülür.'

Stekel "Birçok kadın için, hayvansallık düzeyine inmek orgazmın koşuludur" diye ekler. Bu kadınlar fiziksel aşkı, saygı ve şefkat duygularıyla bağdaşmayacak bir alçalma olarak görürler. Ama başkaları içinse tersine, bu alçalma ancak erkeğe saygı, sevecenlik, hayranlık duyarak giderilebilir. Ancak çok sevildiklerine inandıklarında kendilerini bir erkeğe vermeye razı olurlar. Bir kadının fiziksel ilişkiyi eşlerden her birinin kendi hesabına bir şeyler aldığı bir zevk alışverişi

olarak görmesi için, çok fazla kinizme kapılmış, kayıtsız ya da kibirli olması gerekir. Kendisini cinsel olarak sömürmek isteyene, erkek de kadın kadar –hatta kadından daha çok– isyan eder.[6] Ne var ki eşinin kendisini bir araç gibi kullandığı izlenimine kapılan, genellikle kadındır. Bir yenilgi olarak gördüğü edimin getirdiği aşağılanmayı yalnızca yüceltilmiş bir hayranlık telafi edebilir. Aşk ediminin kadının büyük bir yabancılaşma yaşamasını gerektirdiğini gördük, çünkü edilgenliğin rehavetine dalmıştır o. Gözleri kapalı, adsız, kendini yitirmiş olan kadın, dalgaların üstünde yükseldiğini, eziyetler içinde yuvarlandığını, karanlığa gömüldüğünü hisseder. Tenin, rahmin, mezarın karanlığıdır bu, kadın yok olur ve Bütün'e kavuşur, beni ortadan kalkar. Ama erkek kendisinden ayrıldığında, yeniden yeryüzüne, bir yatağın üzerine, aydınlığa atılmış olarak bulur kendini; yeniden bir adı, bir yüzü vardır. Yenilgiye uğramış birisidir, bir av, bir nesnedir. İşte o zaman aşk onun için gerekli hale gelir. Tıpkı bebeğin emzirildikten sonra annesinin güven verici bakışını aradığı gibi, kadının da kendisini seyreden âşığın gözleri aracılığıyla, teninin acı içinde ayrılmış olduğu Bütün'ün yeniden parçası haline geldiğini hissetmesi gerekir. Kadının tümüyle doyuma ulaşması pek enderdir, hazzın yatıştırıcılığını yaşamış olsa bile tensel büyülenmeden kesin olarak kurtulmamıştır, heyecanı duygusal olarak sürer, erkek şehveti tattırarak onu kendine bağlar ve bırakmaz. Bu arada erkek artık onu arzulamamaktadır. Kadın bu anlık kayıtsızlığı, ancak erkek ona zaman dışı ve mutlak bir duygu sunmuşsa affeder. O zaman ânın içkinliği aşılır, ateşli anılar artık bir pişmanlık değil bir hazinedir. Sönümlenen şehvet, umut ve vaat haline gelir, zevk almak doğrulanmıştır, kadın cinselliğini şerefle üstlenebilir, çünkü onu aşar. Heyecan, haz, arzu artık bir hal değil bir armağandır; bedeni artık bir nesne değildir: Bir ilahi, bir alevdir o. O zaman kadın kendini tutkuyla erotizmin büyüsüne bırakabilir. Karanlık ışığa dönüşür; âşık kadın gözlerini açabilir, kendisini seven ve bakışıyla yücelten erkeğe bakabilir. Onun sayesinde yokluk, varlığın doluluğu haline gelir ve varlık da şekil değiştirip değere dönüşür. Artık bir karanlıklar denizinin içine batmamaktadır, kanatlanır, gökyüzüne doğru yükselir. Kendini bırakışı kutsal esrikliğe dönüşür. Kadın, sevdiği erkeği *kabul ettiğinde*, tıpkı Bakire'de Kutsal Ruh'un tarafından veya inananın kutsanmış ekmek tarafından iskân edilmesi, ziyaret edilmesi gibi ziyaret edilir; dini ilahilerle açık saçık şarkılar arasındaki müstehcen benzerliği açıklayan budur. Bu, mistik sevginin her zaman cinsel bir niteliği olduğu anlamına gelmez, ama âşık kadının cinselliği mistik bir renge bürünür. "Tanrım benim, taptığım, efendim...": Hem diz çökmüş azizenin hem de yatakta yatan âşık kadının dudaklarından aynı sözcükler dökülü. Birisi tenini İsa'nın oklarına sunar, yara izleri olsun diye ellerini uzatır, kutsal Aşk'ın yanıklarını davet eder; öteki de adak ve bekleyiştir. Oklar ve mızrak erkek cinsel organında cisimleşir. Her ikisinin düşü de aynıdır;

6 Örneğin bkz. *Lady Chatterley'in Sevgilisi*. Lawrence, Mellors'un ağzından kendisini bir zevk aracına dönüştüren kadınlara duyduğu nefreti dile getirir.

çocukluk düşüdür, mistik düştür, aşk düşüdür bu: Başkada kendini yok ederek tam özgürce var olmak.

Zaman zaman bu yok olma arzusunun insanı mazoşizme götürdüğü iddia edilmiştir.[7] Ne var ki cinsellikle ilgili olarak hatırlattığım gibi, ancak "başkasının gözündeki nesnelliğimle kendimi büyülemeye"[8] çalıştığım zaman, yani öznenin bilinci ben'i aşağılanmış durumunda kavramak üzere ona döndüğü zaman, mazoşizmden söz edilebilir. Oysa âşık kadın yalnızca kendi beninde yabancılaşmış bir narsisist olmakla kalmaz, ayrıca kendi sınırlarının ötesine geçmeye ve sonsuz gerçekliğe erişen bir başkası sayesinde sonsuz olmaya tutkulu bir arzu duyar. Başta *kendini* kurtarmak için aşka bırakır kendini, ama tapınmaya dayalı aşkın paradoksu şudur ki kendini kurtarmak için sonunda *kendini* tümüyle inkâr eder. Duygusu mistik bir boyut kazanır. Artık Tanrı'dan kendisine hayran olmasını, kendisini onaylamasını istememektedir; onun içinde erimek, kollarında kendini unutmak istemektedir. Madam d'Agoult "Bir aşk azizesi olmak isterdim," diye yazar, "o coşkunluk ve çileci çılgınlık anlarında şehitleri kıskanırdım." Bu sözlerde açığa çıkan şey, kendisini sevgiliden ayıran sınırları yok ederek kökten yıkıma uğrama arzusudur. Burada söz konusu olan mazoşizm değil, esriklik içinde birleşme düşüdür. Georgette Leblanc'ın şu sözlerini esinlendiren de aynı düştür: "O dönemde, dünyada en çok istediğim şeyin ne olduğunu sorsalar, hiç tereddüt etmeden 'Onun zihni için besin ve ateş olmak,' derdim."

Bu birleşmeyi gerçekleştirmek için kadın her şeyden önce hizmet etmek ister. Kendini, sevgilinin taleplerini yerine getirerek zorunlu hissedecektir; onun varoluşuyla bütünleşecek, onun değerinden pay alacak, kendisi de doğrulanacaktır. Angelus Silesius'a göre Tanrı'nın insana ihtiyacı olduğuna inanmak mistiklerin bile hoşuna gider, aksi takdirde kendilerini adamaları boşuna olacaktır. Erkek isteklerini ne kadar çoğaltırsa, kadın o kadar çok doyum duyar. Hugo'nun Juliette Drouet'ye dayattığı inziva genç kadına ağır gelse de ona itaat etmekten mutlu olduğunu hissederiz. Ateşin yanında oturup durmak, efendinin mutlu olması için bir şey yapmaktır. Tutkuyla, olumlu bir biçimde onun işine yaramaya çalışır. Ona güzel yemekler pişirir, ona bir yuva hazırlar. "Senin küçük evimiz" der nazikçe, giysilerinin bakımını üstlenir.

"Giysilerinin hepsini mümkün olduğu kadar lekelemeni, yırtmanı ve onları, kimseyle paylaşmaksızın sadece benim onarmamı ve temizlememi istiyorum," diye yazar.

Onun için gazeteleri okur, makaleler keser, mektuplarını ve notlarını sınıflandırır, elyazmalarını temize çeker. Şair bu işin bir kısmını kızı Léopoldine'e verince perişan olur. Benzer özellikleri, âşık olan her kadında görürüz. Gerektiğinde sevgilisi adına kendi kendisine zorbalık eder; kimliğinin tümü, sahip olduğu her şey, yaşamının her anı ona adanmalı ve böylelikle varlık nedenine

7 Bu, örneğin H. Deutsch'un da *Psychology of Women*'da ileri sürdüğü savdır.

8 Bkz. Sartre, *Varlık ve Hiçlik*.

kavuşmalıdır. Her şeye yalnızca onda sahip olmak ister. Onu en mutsuz edecek şey, Hugo'nun hiçbir talepte bulunmamasıdır, o kadar ki ona göre incelikli bir sevgili, istekler icat eder. Aşkta ilkin kendi kimliğinin, geçmişinin, kişiliğinin doğrulanmasını bulmak istemiştir, ama geleceğini de işin içine katar. Geleceğini doğrulamak için bütün değerleri elinde tutan kişiye ayırır onu, kendi aşkınlığından bu şekilde kurtulur. Aşkınlığını özsel başkaya tabi kılar ve kendisini onun kulu ve kölesi haline getirir. Kendini bulmak, kurtarmak üzere, onda kendini yitirmekle işe başlamıştır. Şurası gerçektir ki kendini orada yavaş yavaş yitirmektedir, bütün gerçeklik başkadadır. Başlangıçta narsisist bir yücelme olarak tanımlanan aşk, çoğu kez özyıkıma yol açan bir adanmışlığın acı sevinçlerinde tamamlanır. Büyük bir tutkunun ilk günlerinde kadın eskisinden daha güzel, daha zarif olur: "Adèle saçımı tararken alnımı seyrediyorum, çünkü siz onu seviyorsunuz" diye yazar Madam Agoult. Bu yüz, bu vücut, bu oda, bu ben için bir varoluş nedeni bulmuştur, sevdiği ve kendisini seven erkek dolayımıyla sever onları. Ancak bir süre sonra tam tersine süslenmekten tümüyle vazgeçer. Şayet sevgilisi bunu arzu ederse, başlangıçta aşkın kendisinden daha değerli olan o yüzü değişime uğratır, ona karşı kayıtsızlaşır. Kimliğini, sahip olduğu her şeyi efendisinin tımarı haline getirir, onun hor gördüğü şeyi inkâr eder. Yüreğinin her çarpıntısını, kanının her damlasını iliklerine kadar ona feda etmek ister ve bu istek şehitlik düşünde kendini açığa vurur. Kendini armağan etmeyi işkenceye, ölüme varacak kadar abartmak, sevgilinin çiğnediği toprak olmak,yalnızca onun çağrısına yanıt verecek şey olmak... Sevgiliye yararsız olacak her şeyi büyük bir hiddetle yok eder. Armağan olarak sunduğu beni eksiksiz olarak kabul edilirse mazoşizm ortaya çıkmaz. Juliette Drouet'de mazoşizmin pek az izini görürüz. Aşırı tapınma içinde, kimi zaman şairin resminin önünde diz çöker ve yapmış olabileceği hatalardan dolayı özür diler, öfkesini kendi kendine yöneltmez. Ancak cömertçe coşkudan mazoşist öfkeye kaymak kolaydır. Sevgilisi karşısında kendini ebeveynlerinin karşısındaki çocuk durumunda bulan âşık kadın, onların karşısında duyduğu suçluluk duygusunu da yaşar. Onu sevdiği sürece başkaldırmayı seçmez, kendine isyan eder. Sevgilisi onu, onun istediğinden daha az seviyorsa, sevgilisini soğurmakta, onu mutlu etmekte, ona yetmekte başarısız olursa, bütün narsisizmi tiksintiye, aşağılık duygusuna, kendini cezalandırmasına yol açan kendilik nefretine dönüşür. Az çok uzun süren bir kriz boyunca, kimi zaman da hayatı boyunca, kendini kolayca kurban haline getirecek, sevgiliyi doyurmayı beceremeyen bu ben'e zarar vermeye hırsla sanlacaktır. Bu durumda, benimsediği tavır tam anlamıyla narsisizmdir. Ama âşık kadının kendinden öç almak üzere kendi acısının peşinden gittiği durumlarla, erkeğin özgürlüğünün ve iktidarının doğrulanmasını amaç edindiği durumlan birbirine karıştırmamak gerekir. Fahişenin, efendisinin kendisini dövmesinden gurur duyduğu beylik bir düşüncedir ve görünüşe göre bir hakikattir. Ancak onun coşku duymasına yol açan şey, kendisinin dayak yemesi ve köleleştirilmesi fikri değil, bağımlı olduğu erkeğin gücü, otoritesi, egemenliğidir. Onun başka bir

erkeğe kötü davranmasına tanık olmaktan da hoşlanır, çoğu kez onu tehlikeli rekabetlere kışkırtır. Efendisinin, kendisinin ait olduğu çevrenin benimsediği değerlere sahip olmasını istemektedir. Erkek kaprislerine memnuniyetle boyun eğen kadın ayrıca kendisine uygulanan zorbalıkta, egemen bir özgürlüğün kanıtını görüp hayran olur. Ama şuna dikkat etmek gerekir: Herhangi bir nedenle sevgilinin saygınlığı yıkılmışsa, dayakları ve talepleri kadına iğrenç gelecektir. Bunlar ancak onun ilahiliğini açığa çıkardıkları ölçüde bir değer taşırlar. Böyle olduğunda, yabancı bir özgürlüğün kurbanı olduğunu hissetmek baş döndürücü bir sevinç verir. Bir başkasının farklı ve buyurgan istencinde temellenmiş olduğunu hissetmek, bir varolan için en mucizevi serüvendir. Her zaman aynı bedende yaşamaktan bıkar insan, bir insan varlığının yaşayabileceği en köklü değişim fırsatı kör itaattir. İşte böylece kadın, sevgilisinin gelip geçen düşlerine, buyurgan emirlerine göre köle, kraliçe, çiçek, dişi geyik, vitray, paspas, hizmetkâr, kibar fahişe, esin perisi, arkadaş, anne, kız kardeş, çocuk olur. Ağzında hep aynı boyun eğme tadının olduğunu fark etmediği sürece, bu başkalaşımlara hayranlıkla boyun eğer. Erotizm düzleminde olduğu gibi aşk düzleminde de mazoşizm, hem başkası hem de kendisi tarafından tatmin edilmemiş, aldatılmış olan kadının benimseyebileceği yollardan biri gibi görünmektedir, ama mutlu bir vazgeçişin doğal eğilimi değildir. Mazoşizm benin varlığını yaralanmış, düşkün bir biçimde sürdürmesini sağlar, aşk özsel özne uğruna kendinin unutulmasını hedefler.

Mistik aşk gibi insana duyulan aşkın da nihaî hedefi sevgiliyle özdeşleşmektir. Değerlerin ölçüsü, dünyanın hakikati sevgilinin bilincindedir; ona hizmet etmenin bile yetmemesi bu yüzdendir. Kadın onun gözleriyle görmeye çalışır; onun okuduğu kitapları okur, onun tercih ettiği tabloları ve müziği tercih eder, sadece onunla birlikte seyrettiği manzaralarla, ondan gelen fikirlerle ilgilenir. Onun dostluklarını, düşmanlıklarını, fikirlerini benimser. Kendisini sorguladığı zaman duymaya çalıştığı şey, onun vereceği yanıttır. Onun içine soluduğu havayı kendi ciğerlerinde hissetmek ister; onun ellerinden almadığı meyvelerin, çiçeklerin ne kokusu ne tadı vardır. Mekân bağlantıları bile altüst olmuştur. Dünyanın merkezi kendi durduğu yer değil, sevgilisinin bulunduğu yerdir, bütün yollar onun evinden başlar ve oraya gider. Onun sözcüklerini kullanır, onun jestlerine öykünür, onun saplantılarını ve tiklerini benimser. *Uğultulu Tepeler*'de Catherine "Ben Hethcliff*im*" der, bütün âşık kadınların haykırışıdır bu. Kendisi, sevgilinin bir başka cisimleşmiş hali, onun yansıması, suretidir. Onun ta *kendisidir*. Kendi dünyasını olumsallığın içine çökmeye terk eder. Onun dünyasında yaşar.

Âşık kadının en büyük mutluluğu, sevdiği adamın onu kendi parçası olarak kabul etmesidir. O "biz" dediğinde, onunla ilişkilendirilmiş, özdeşleştirilmiş olur, onun saygınlığını paylaşır ve onunla birlikte dünyanın geri kalanına hükmeder. O leziz "biz" sözcüğünü tekrar tekrar –kötüye de olsa– kullanmaktan yorulmaz. Mutlak gereklilik olan, gereklilik taşıyan hedefler doğrultusunda ken-

dini dünyaya yansıtan ve dünyayı bir gereklilik olarak kendisine yeniden kazandıran bir varlık için gerekli olan âşık kadın, vazgeçerken mutlak olana görkemli bir biçimde sahip olur. Ona böylesine ulvî sevinçler yaşatan da bu kesinliktir, sonsuz mutluluğa erişmiş hisseder kendini. Olağanüstü biçimde düzenlenmiş bir evrende, sonsuza dek *onun* da bir yeri olduğu sürece ikinci sırada olması hiç önemli değildir. Sevdiği, sevildiği ve sevgilisi için zorunlu olduğu sürece, kendini tümüyle doğrulanmış hisseder. Huzurun ve mutluluğun tadını çıkarır. Belki de dini kaygılar ruhunu tedirgin etmeden önce Matmazel Aïsse'in Aydie şövalyesinin yanında ya da Juliette Drouet'nin Hugo'nun gölgesinde yaşadığı yazgı buydu.

Ama bu görkemli mutluluğun istikrarlı olduğu enderdir. Hiçbir erkek, Tanrı değildir. Mistik kadının orada olmayan tanrısallıkla kurduğu ilişkiler yalnızca kendi şevkine bağlıdır. Ne var ki ilahlaştırılan ama Tanrı olmayan erkek oradadır. Âşık kadının huzursuzlukları da buradan doğacaktır. Onun en olağan yazgısı, Julie de Lespinasse'ın ünlü sözcüklerinde özetlenmiştir: "Dostum, hayatımın her ânında sizi seviyorum, acı çekiyorum ve sizi bekliyorum." Elbette, erkekler için de acı çekmek aşkla bağlantılıdır, ama onların acıları ya uzun sürmez ya da iç kemirici değildir. Benjamin Constant, Juliette Récamier uğruna ölmek istemiştir: Bir yıl içinde şifa bulur. Stendhal yıllarca Métilde için acı çeker, ama bu, hayatını mahvetmekten ziyade ona merhem olan bir üzüntüdür. Oysa kadın, özsel olmayışını üstlenerek, tam bağımlılığını kabul ederek, kendine bir cehennem yaratır. Her âşık kadın, Andersen'in aşk için balık kuyruğunu kadın bacaklarıyla değiş tokuş eden ve iğnelerle korlu kömürler üzerinde yürümek zorunda kalan denizkızında kendini bulur. Sevilen erkeğin koşulsuz olarak gerekli olduğu, ama kadının onun için gerekli olmadığı doğru değildir. Erkek, ona tapınmaya kendini adamış kadını doğrulayacak durumda değildir ve onun kendisine sahip olmasına izin vermez.

Sahici bir aşkın, başkanın olumsallığını, yani eksikliklerini, sınırlarını ve kökensel nedensizliğini üstlenmesi gerekir. Böyle bir aşk, kurtuluş olmaya değil, insanlar arası bir ilişki olmaya soyunacaktır. Putlaştırıcı aşk, sevilene mutlak bir değer atfeder. Bu, yabancıların gözünde apaçık olan ilk yalandır. Âşık kadının etrafında, "O bu kadar aşkı hak etmiyor" diye fısıldanır. Çocukları Kont Guibert'in solgun yüzünü gözlerinin önüne getirdiklerinde, ona acıyarak gülümserler. İlahının eksikliklerini, vasatlığını keşfetmek kadın için yürek parçalayıcı bir düşkırıklığıdır. Colette birçok kez –*La Vagabonde*'da, *Mes apprentissages*'da– bu buruk acıya göndermede bulunmuştur. Kadının hayal kırıklığı, babasının saygınlığının çöktüğünü gören çocuğunkinden daha da acımasızdır, çünkü bütün varlığını armağan ettiği kişiyi kendisi seçmiştir. Seçilen erkek çok derinden bağlanılmayı hak etse bile, onun hakikati yeryüzüne aittir. Yüce bir varlık önünde diz çöken kadının sevdiği kişi artık o değildir. Kadın, değerleri "parantez içine almayı", yani onların kaynağının insan varoluşu olduğunu kabul etmeyi reddeden o ciddi zihniyet tarafından aldatılır. Samimiyetsizliği, kendisi ile taptığı

erkek arasında birtakım engeller yükseltir. Onu över, önünde secde eder, ama onun için bir arkadaş değildir, çünkü onun bu dünyada tehlike altında olduğunu, kendisi gibi tasarılarının ve hedeflerinin de kırılgan olduğunu kavramaz. Onu Yasa ve Hakikat gibi görerek, onun tereddüt ve kaygıdan ibaret olan özgürlüğünü tanımamış olur. Sevgiliye insanca bir ölçüt uygulamayı reddetmek, kadınların paradokslarının birçoğunu açıklar. Kadın, sevgilisinden bir iltimas ister. Erkek böyle bir iltimas geçecek olursa cömert, zengin, muhteşem, şahane, ilahidir; reddederse derhal cimri, küçük hesaplı, zalim olur; şeytanî ya da hayvanî bir varlıktır o. İnsanın içinden itiraz etmek geliyor. Şayet "evet" cevabı çok büyük bir çılgınlık kadar şaşırtıcıysa, "hayır" karşısında neden hayrete düşmeli? "Hayır" bu kadar aşağılık bir bencilliği açığa çıkarıyorsa, "evet"e neden bu kadar hayranlık duyulmalı? Üstün insanla insanlık dışı olan arasında insanca olana yer yok mudur?

Bunun nedeni, düşmüş bir tanrının bir insan olmamasıdır. Bir sahtekârdır o, sevgilinin dalkavukluk edilen o kral olduğunu kanıtlamaktan veya kadının duygularını kötüye kullandığını ifşa etmekten başka bir seçeneği yoktur. Erkeğin tapılmadığı andan itibaren ayaklar altına alınması gerekir. Âşık kadın, sevdiği erkeğin alnını bezediği görkem adına ona her türlü zayıflığı yasaklar. Onun yerine geçirdiği imgeye uymadığında kadın düşkırıklığına uğrar ve sinirlenir. Sevgilisi yorgun ya da sersemse, vakitsiz acıkır ya da susarsa, yanılırsa, kendi kendisiyle çelişirse, kadın onun "kendi düzeyinin altında" davrandığını ilan eder ve bu yüzden yakınmaya başlar. Bu şekilde, kendisinin takdir etmediği bütün girişimleri için ona kızmaya kadar işi vardırır, kendi yargıcını yargılar ve efendisi olarak kalmayı hak etsin diye onun özgürlüğünü inkâr eder. Bazen sevgiliye duyduğu tapma duygusunu tatmin eden, mevcudiyetten ziyade orada olmamaktır. Daha önce gördüğümüz gibi, hiçbir zaman etten kemikten insanlarla yüzleşmek zorunda kalmamak için kendilerini ölmüş ya da erişilemez kahramanlara adayan kadınlar vardır; etten kemikten erkekler, onların düşleriyle kaçınılmaz olarak çelişir. Kadınların gözünü açmaya yönelik sözler buradan kaynaklanır: "Beyaz Atlı Prens'e inanmamak gerekir. Erkekler zavallı yaratıklardır." Onlardan birer dev olmaları istenmeseydi, kadınlara cüce gibi gelmezlerdi.

Tutkulu kadının üzerindeki lanetlerden biri de budur: Cömertliği derhal talepkârlığa dönüşür. Kendini bir başkasında yabancılaştırdığı için, geri almak da ister. Kendi varlığını elinde bulunduran o başkayı ilhak etmesi gerekir. Kendini bütünüyle ona verir, ama bu armağanı hak etmesi için o da kendini bütünüyle vermeye hazır olmalıdır. Kadın her ânını ona adar. Onun da her an orada olması gerekir; yalnızca onun aracılığıyla yaşamak istemektedir, ama yaşamayı da istemektedir, sevgilisinin kendisini onu yaşatmaya adaması gerekir.

Madam d'Agoult, Liszt'e "Bazen sizi aptalca seviyorum ve o anlarda, nasıl oluyor da sizin benim için olduğunuz gibi, benim de sizin tüm zamanınızı alan bir düşünce olamadığımı, olamayacağımı ve olmamam gerektiğini anlamıyorum," diye yazar.

İçinden gelen, onun için her şey olma isteğini dizginlemeye çalışır. Matmazel de Lespinasse'ın şikâyetinde de aynı çağrı vardır:

> Tanrım! Sizi görme ilginçliğinden ve zevkinden mahrum bir hayatın, günlerin nasıl geçtiğini bir bilseniz. Dostum, size sefahat, meşgale, hareket yetiyor; oysa benim mutluluğum siz ve sadece sizsiniz. Hayatımın her ânında sizi göremeyecek ve sevemeyecek olsaydım, yaşamak istemezdim.

Başlangıçta âşık kadın sevgilisinin arzusunu doyurmaktan büyülenir, ardından –mesleğine duyduğu aşkla her yerde yangın çıkaran efsanevî itfaiyeci gibi– onu doyurması gereksin diye aynı arzuyu uyandırmaya uğraşır. Başaramazsa, kendini o kadar aşağılanmış ve yararsız hisseder ki sevgilisi, duymadığı şevki duyuyormuş gibi yapar. Kadın kendini köleleştirerek, onu zincire vurmanın en emin yolunu bulmuştur. Bu da bir sürü erkeğin –Lawrence, Montherlant– hınçla ifşa ettiği başka bir yalanıdır aşkın: Bir zorbalık olduğu halde kendini bir armağan sanır. Benjamin Constant *Adolphe*'da, bir kadının fazla cömert tutkusunun erkeğin etrafına doladığı zincirleri buruk bir şekilde betimlemiştir. Éléonore hakkında zalimce, "Fedakârlıklarının hesabını tutmuyordu, çünkü bana onları kabul ettirmekle meşguldu" der. Kabul etmek, gerçekten de sevgiliyi sımsıkı bağlayan bir bağlanma biçimidir, onun veren olarak görünmesine bile izin vermez. Kadın karşısındakinden, kendisini bunaltan yükleri şükranla karşılamasını istemektedir. Ve zorbalığı doymak bilmez. Âşık erkek buyurgandır, ama istediği şeyi elde edince tatmin olur, oysa kadının talepkâr adanmışlığının sınırı yoktur. Sevgilisine güvenen bir erkek âşık onun yokluğunu, kendisinden uzakta bir meşgalesi olmasını hoşnutsuzluk duymadan kabul eder. Onun kendisine ait olduğundan emin olduğu için, bir şeydense bir özgürlüğe sahip olmayı tercih eder. Oysa tersine kadın için sevgilinin yokluğu her zaman bir işkencedir. Bir bakış, bir yargıçtır o ve gözlerini kendisinden başka bir şeye diktiği an onu yoksun kılmış olur, gördüğü her şeyi ondan çalmaktadır. Sevgilisinden uzaktayken hem kendinden hem dünyadan mahrum kalır kadın; erkek yanı başında oturup okuduğunda, yazdığında bile kendisini terk etmiş, kendisine ihanet etmiş olur. Onun uyumasından nefret eder kadın. Uyuyan kadın karşısında Beaudelaire'in içi sızlar: "Güzel gözlerin yorgun, zavallı sevgilim." Proust, Albertine'i[9] uyurken seyretmekten büyülenir. Bunun nedeni, erkek kıskançlığının basitçe tekelci bir sahiplenme olmasıdır; uyku, sevdiği kadına çocukluğunun silahsız saflığını geri verdiğinde o kadın kimseye ait değildir. Bu kesinlik erkek için yeterlidir. Ama tanrının, efendinin kendini içkinliğin rehavetine bırakmaması gerekir, kadın bu sersemlemiş aşkınlığı düşmanca bir bakışla seyreder; onun hayvansı ataletinden, bedeli kendi olumsallığı olan bir olumsallığa terk edilmiş bedeninden, *onun için* değil *kendi içinde* varolan bu bedenden nefret eder. Violette Leduc bu duyguyu güçlü bir biçimde dile getirmiştir:

---

9 Albertine'in Albert olması hiçbir şeyi değiştirmez; öyle ya da böyle, Proust'un bu tutumu erkek tavrıdır.

Uykucular dan nefret ediyorum. Bütün kötü niyetimle onların üstüne eğiliyorum. Boyun eğişleri beni çileden çıkarıyor. Onların bilinçsiz huzurundan, yapay uyuşmuşluğundan, gayretkeş kör suratlarından, makul sarhoşluklarından, aciz özenlerinden nefret ediyorum... Uykucumun ağzından çıkacak olan pembe kabarcığı gözledim, uzun bir süre bekledim. Ondan yalnızca varlığını kanıtlayacak bir kabarcık istiyordum. Bulamadım... Onun geceki gözkapaklarının bir ölünün gözkapakları olduğunu gördüm... Bu adam dikbaşlılık ederken onun gözkapaklarının neşesine sığınıyordum. İstediğinde uyku merhametsiz olabiliyor. Her şeyi çaldı götürdü. Bilinçdışıyla bana yabancı olan bir barış yapabildiğinde, uykucumdan nefret ediyorum. Onun bal gibi tatlı alnından nefret ediyorum... Kendi derinliklerinde dinlenmekle meşgul. Neyi toparlıyor bilmiyorum... Yıldırım hızıyla gitmiştik. Mizacımızdan yararlanarak yeryüzünü terk etmek istiyorduk. Birlikte kalkıp gitmiş, tırmanmış, gözlemiş, beklemiş, şarkı mırıldanmış, ulaşmış, inlemiş, birlikte kazanmış ve kaybetmiştik. Ciddi bir hayat okuluydu bizimki. Yeni bir tür yokluğu keşfetmiştik. Ve şimdi sen uyuyorsun. Kendini silmen dürüstçe değil... Uykucum kıpırdanacak olursa, elim kendine rağmen tohumlara dokunuyor. Boğucu ve zorba olan, elli çuval buğday taneciğini barındıran o ambar. Uyuyan bir adamın mahrem keseleri elimin üstüne düştü... Küçük tohum keselerini elimde tutuyorum. Elimde, sürülecek tarlaları, özenle bakılacak yemiş bahçelerini, suların dönüştürülecek gücünü, çivilenecek dört tahta levhayı, kurulacak çadırları tutuyorum. Elimde meyveleri, çiçekleri, seçilmiş hayvanları tutuyorum. Elimde neşteri, budama makasını, sondayı, tabancayı, forsepsi tutuyorum ve bütün bunlar elimi doldurmaya yetmiyor. Dünyanın uyumakta olan tohumu, yalnızca ruhun uzantısının sallanan fazlasıdır...

Sen uyuyunca, senden nefret ediyorum.[10]

Tanrı'nın uyumaması gerekir, çünkü o zaman kil, ten haline gelir; hep orada olması gerekir, aksi takdirde onun yarattığı yok olup gider. Kadın için, erkeğin uykusu cimrilik ve ihanettir. Erkek sevgili bazen âşığını uyandırır, ona sarılmak için yapar bunu, oysa kadın onu yalnızca uyumaması, uzaklaşmaması, sadece kendisini düşlemesi, odaya, yatağa, kollarının arasına –Tanrı'nın çadıra kapatılması gibi– kapatılmış olarak, orada olması için uyandırır. Kadın bunu diler: Bir gardiyandır o.

Bununla birlikte, erkeğin onun tutsağından başka bir şey olmamasına da aslında razı olmaz. Bu, aşkın acı verici paradokslarından biridir. Tutsak edildiğinde Tanrı'nın ilahlığı kalmaz. Kadın kendi aşkınlığını erkeğe yönlendirerek korur, ama erkeğin onu bütün dünyaya taşıması gerekmektedir. Şayet iki sevgili tutkunun mutlaklığında birlikte yok olacak olurlarsa, tüm özgürlük içkinliğe düşer. O zaman onlar için tek çözüm ölüm olabilir. Tristan ile Yseult efsanesinin bir anlamı da budur. Sadece birbirine yönelen sevgililer ölmüşlerdir bile:

10 *Je hais les dormeurs* [*Uykucular dan Nefret Ediyorum*].

Sıkıntıdan ölürler. Marcel Arland, *Terres étrangères*'de [*Yabancı Topraklar*], kendi kendini yutan bir aşkın böyle ağır ağır can çekişmesini betimlemiştir. Kadın bu tehlikeyi bilir. Kıskançlık hezeyanları dışında erkekten tasarı, eylem olmasını kendisi ister. Hiçbir kahramanlık göstermediğinde artık bir kahraman değildir o. Yeni yiğitliklere doğru yola çıkan şövalye, hanımını incitir, ama ayaklarının dibinde oturacak olursa da kadın onu küçümser. İşte imkânsız aşkın işkencesi budur. Kadın erkeğin bütünüyle *kendisinin olmasını* ister, ama sahip olunması mümkün her türden verili olanın de ötesine geçmesini ister. Bir özgürlüğe *sahip* olunmaz. Heidegger'in deyişiyle "uzaklardan gelen bir varlık" olan varolanı *buraya* kapatmak ister kadın, ama bu çabanın başarısızlığa mahkûm olduğunu çok iyi bilir. Julie de Lespinasse, "Dostum, sizi sevilmesi gerektiği gibi, aşırılıkla, delice, taşkınlıkla ve umutsuzlukla seviyorum" diye yazar. İlahlaştırıcı aşk, şayet bilinçli bir aşksa, ancak umutsuz olabilir. Çünkü sevgilisinden bir kahraman, dev, yarı-tanrı olmasını isteyen âşık kadın, kendisinin onun için her şey olmamasını istemektedir, oysa mutluluğa ulaşmasının koşulu, sevgilisini tümüyle içinde barındırmaktır.

Nietzsche[11] şöyle der:

> Kadının, kendi haklarından tümüyle vazgeçmek anlamına gelen tutkusu, tam da aynı duygunun, aynı vazgeçme arzusunun diğer cinsiyet için söz konusu olmadığını ileri sürmektedir; çünkü her ikisi de aşk için kendinden vazgeçseydi bunun sonucu ne olurdu, Tanrım, bilemiyorum, belki de örneğin boşluğun korkunçluğu mu? Kadın elde edilmek ister... dolayısıyla kendini vermeyen, bırakmayan, tam tersine aşkta kendi benini zenginleştirmek isteyen birisinin kendisini *almasını* talep eder... Kadın kendini verir, erkek onunla çoğalır...

Kadın en azından sevdiğine sağladığı bu zenginleşmeden sevinç duyabilecektir. Erkek için Her şey değildir, ama kendisinin vazgeçilmez olduğuna inanmaya çalışacaktır; zorunluluğun derecesi yoktur. Erkek şayet "ondan vazgeçemiyorsa", kendisini onun o çok değerli varoluşunun temeli olarak görür ve bundan kendine değer biçer. En büyük sevinci ona hizmet etmektir, ama erkeğin bu hizmeti şükranla karşılaması gerekir. Adanmanın olağan diyalektiği uyarınca armağan talep haline gelir.[12] Ve kuruntulu bir kadın kendi kendini sorgular: Gerçekten gereksinim duyduğu *ben* miyim? Erkek onu içtenlikle sevmekte, özel bir şefkat ve arzuyla arzulamaktadır. Ama bir başkası için de aynı derecede özel bir duygu duymayacak mıdır? Birçok âşık kadın aldanmayı kabullenir, özel olanın genel olanı sarmaladığını görmezlikten gelmek ister ve erkek de bu aldanmayı onun için kolaylaştırır, çünkü başlangıçta o da paylaşır bu yanılgıyı. Onun arzusunda çoğu kez zamana meydan okur gibi görünen bir şevk vardır; herhangi bir kadını istediği anda onu tutkuyla ister ve yalnızca onu ister. An elbette bir mutlaktır,

---

11 *Şen Bilim.*

12 *Pyrrhus et Cinéas*'ta buna işaret etmeye çalışmıştık.

ama anlık bir mutlak. Kandırılan kadın öncesiz sonrasızlığa geçer. Efendinin sarılmasıyla ilahlaştırıldığı için, kendisinin ve yalnızca kendisinin öteden beri kutsal ve tanrıya adanmış olduğuna inanır. Ancak erkeğin arzusu buyurgan olduğu kadar gelip geçicidir de; bir kez doyurulduğunda oldukça hızlı ölür, oysa kadın çoğunlukla seviştikten sonra erkeğin tutsağı haline gelir. Tüm bir ucuz yazının ve ucuz şarkıların konusunu bu oluşturur. "Genç bir adam geçiyordu, bir kız şarkı söylüyordu... Genç bir adam şarkı söylüyordu, bir kız ağlıyordu." Erkek kadına uzun süreli olarak bağlanmışsa bile, bu hâlâ kadının onun için zorunlu olduğu anlamına gelmez. Ne var ki kadının istediği budur. Her şeyden vazgeçmesi, ancak erkeğin ona hükümranlığını geri vermesi koşuluyla kurtaracaktır onu, karşılıklılık oyunundan kaçış yoktur. Dolayısıyla kadının ya acı çekmesi ya da kendine yalan söylemesi gerekir. Çoğunlukla, ilkin yalana sarılır. Erkeğin aşkının, kendisinin ona sunduğunun tam karşılığı olduğunu hayal eder. Samimiyetsizlik içinde arzuyu aşk, sertleşmeyi arzu, aşkı bir din sanır. Erkeği kendisine yalan söylemeye zorlar: Beni seviyor musun? Dün sevdiğin kadar mı? Her zaman sevecek misin? Sorularını ustalıkla, ince ayrımlar içeren ve içtenlikli yanıtlar verilecek kadar vakit olmadığı zamanlarda ya da koşullar buna izin vermediğinde sorar; ya aşk sarılmaları sırasında ya bir nekahatin eşiğinde ya hıçkırıklar arasında ya da bir garın peronunda yapar buyurganca sorgulamasını. Zorla çekilip alınmış yanıtları birer madalya haline getirir ve cevap alamadığında da sessizlik anlarını konuşturur. Bütün gerçek âşık kadınlar az çok paranoyaktır. Uzaktaki sevgilisinin uzayan sessizliği karşısında şöyle diyen bir kadın arkadaşımı anımsıyorum: "Ayrılmak istendiğinde bunu bildirmek için mektup yazılır." Ardından hiçbir belirsizlik taşımayan bir mektup aldığında şunu demişti: "Gerçekten ayrılmak isteniyorsa, mektup yazılmaz." Bu tür iç dökmeler karşısında, patolojik hezeyanın hangi noktada başladığını kestirmek çoğu kez zordur. Panik içindeki âşık kadının betimlediği haliyle erkeğin davranışı her zaman aşırı gibi görünür: Ya bir nevrotiktir o ya da bir sadist, içe kapanık biri, bir mazoşist, bir şeytan, tutarsız biri, bir korkak veya bunların tümü birdendir. En incelikli psikolojik açıklamalara bile meydan okumaktadır. "X. bana tapıyor, deli gibi kıskanç, evden çıktığımda aslında yüzüme maske takmamı isterdi, ama o kadar garip bir insan ki ve aşka o kadar güvenmiyor ki kapısını çaldığımda beni sahanlıkta kabul ediyor ve içeri girmeme bile izin vermiyor." Ya da: "Z. bana tapıyordu. Ama benden, onun yaşadığı kent olan Lyon'a gidip orada yaşamamı istemeyecek kadar gururlu. Gittim oraya ve evine yerleştim. Sekiz günün sonunda, aramızda hiçbir tartışma olmamışken beni kapıya koydu. Onu iki kez daha gördüm. Üçüncü kez, telefon ettiğimde, konuşmanın ortasında telefonu kapattı. Nevrotiğin biri." Bu gizemli hikâyeler, onları erkek anlattığında açıklığa kavuşur: "Kesin olarak sevmiyordum onu" ya da "Onu bir arkadaş olarak seviyordum, ama bir ay birlikte yaşamaya dayanamazdım." Aşırı inatçı bir samimiyetsizlik, insanı akıl hastanesine kadar götürür. Erotizm saplantısının değişmez özelliklerinden biri, sevgilinin davranışlarının anlaşılmaz ve çelişkili gibi gelmesidir.

Bu dolaylı yoldan, hastanın hezeyanı her zaman gerçekliğin dirençlerini kırmayı başarır. Bazen, normal bir kadın sonunda gerçeklik karşısında yenilir ve artık sevilmediğini kabul eder. Ama bu itirafa varacak kadar köşeye sıkışmadığı sürece, hep biraz hile yapar. Karşılıklı aşkta bile sevgililerin duyguları arasında, kadının gizlemeye çalıştığı temel bir farklılık vardır. Kadın erkek tarafından doğrulanmayı umduğuna göre, erkeğin kadın olmaksızın kendini doğrulayabilmesi gerekir. Erkeğin kadın için zorunlu olmasının nedeni, kadının kendi özgürlüğünden kaçmasıdır. Ama erkek, özgürlüğü olmadan ne kahraman ne de basitçe erkek olabileceğinden, onu üstlenir. O zaman da, onun için ne herhangi bir şey gereklidir ne de herhangi bir kişi. Kadının kabul ettiği bağımlılık onun güçsüzlüğünden gelir. Gücü için sevdiği birinde bunun karşılığı olacak bir bağımlılığı nasıl bulabilecektir?

Tutkulu bir şekilde talepkâr olan bir ruh aşkta huzur bulamaz, çünkü çelişik bir hedefi amaçlamaktadır. Parçalanmış, acı çekmiş haliyle, kölesi olmayı düşlediği erkek için bir yük olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Kendini vazgeçilmez hissetmediği için, bezdirici, tiksindirici hale gelir. Bu da çok yaygın bir trajedidir. Daha bilgeyse ve uzlaşmaz değilse, âşık kadın tevekkül gösterir. Her şey değildir o, zorunlu değildir. Yararlı olmak ona yeter, başka bir kadın kolayca onun yerine geçebilir. Orada bulunan kadın olmaktan memnun olur. Köleliğini karşılık beklemeden kabul eder. O zaman alçakgönüllü bir mutluluğun tadına varabilir. ama bu sınırlar içinde bile o mutluluğun üzerinde bulutlar dolaşacaktır. Evli bir kadından çok daha fazla acı çekerek bekler âşık kadın. Evli kadın yalnızca bir âşıksa, ev ve annelik yükümlülüklerinin, uğraşlarının, zevklerinin onun gözünde hiçbir değeri yoktur. Can sıkıntısının belirsizliğinden onu ancak kocasının varlığı çekip çıkarır. Cécile Sauvage, evliliğinin ilk günlerinde[13] "Yanımda olmadığın zaman, günü karşılamaya bile değmez gibi geliyor bana. Böyle olduğunda, başıma gelen her şey ölüm gibi, iskemlenin üstüne atılmış boş bir küçük elbiseden başka bir şey değilim" diye yazar. Ayrıca tutkulu aşkın çoğu kez evlilik dışında doğup serpildiğini gördük. Aşka adanmış tüm bir yaşamın en dikkat çekici örneklerinden birisi, Juliette Drouet'nin aşkıdır. Bu yaşam sonsuz bir bekleyişten ibarettir. Hugo'ya "Hep aynı başlangıç noktasına, yani sonsuza dek beklemeye geri dönmek gerekiyor" diye yazar. "Sizi, kafesteki bir sincap gibi bekliyorum." "Tanrım! Hayatın bir ucundan diğerine kadar beklemek, benim yapımdaki biri için ne kadar hüzünlü." "Ne biçim bir gün! Seni o kadar bekledim ki gün hiç geçmeyecek sandım ve şimdi bakıyorum da seni görmediğim için fazlasıyla çabuk geçmiş..." "Sizi bekliyorum, çünkü her şeye karşın, hiç gelmeyeceğinizi düşünmektense beklemeyi tercih ediyorum." Hugo'nun Juliette'i, zengin koruyucusu Prens Demidoff'tan ayırdıktan sonra küçük bir daireye hapsettiği ve eski arkadaşlarıyla yeniden ilişki kurmasın diye on iki yıl boyunca kendi başına sokağa çıkmasını yasakladığı doğ-

13 Evlilikte özerkliğine kavuşmuş olan kadın için durum farklıdır; o zaman eşler arasındaki aşk, her biri kendine yeten iki insan arasındaki özgür bir alışveriş olabilir.

rudur. Ama kendisini "sizin zavallı kapatılmış kurbanınız" diye adlandıran bu kadının talihi biraz düzeldiğinde bile, hâlâ Hugo'dan başka bir yaşama nedeni yoktur ve onu hâlâ pek az görmektedir. 1841'de şöyle yazar: "Seni seviyorum benim sevgili Victor'um, ama yüreğim hüzün ve keder dolu. Seni o kadar az, azıcık görüyorum ki ve o az gördüğüm zamanlarda da bana o kadar az aitsin ki bütün bu azlıklar yüreğimi ve zihnimi dolduran bir hüzün yumağı oluşturuyor." Bağımsızlıkla aşkı bağdaştırmanın düşünü kurar. "Aynı zamanda hem bir köle hem de bağımsız olmak istiyorum, beni besleyecek şekilde bağımsız ve yalnızca aşkımın kölesi olmak..." Ama oyunculuk mesleğinde kesin bir başarısızlığa uğramış olduğu için, "yaşamın bir ucundan diğerine kadar" yalnızca bir âşık olmaya tevekkül etmek zorunda kalmıştır. İlahına hizmet etme çabalarına karşın, saatleri çok boştur. Yılda üç yüz ila dört yüz olmak üzere Hugo'ya yazdığı on yedi bin mektup buna tanıklık etmektedir. Efendisinin ziyaretleri arasında zaman öldürmekten başka bir şey yapamaz. Haremdeki kadının durumunun en korkunç yanı, her gününün bir can sıkıntısı çölü olmasıdır. Erkeğin bir nesne olan bu kadından yararlanmadığı zamanlarda, kesinlikle hiçbir şey değildir o. Âşık kadının durumu da benzerdir: Yalnızca sevilen kadın olmayı istemektedir, onun gözünde başka hiçbir şeyin değeri yoktur. Dolayısıyla var olması için sevgilinin yanı başında, onunla meşgul olması gerekir; âşık kadın onun gelmesini, arzu duymasını, uyanmasını bekler ve ondan ayrıldığı andan itibaren yeniden beklemeye başlar. *Back Street*'in[14] [*Arka Sokak*] ve *Intempéries*'nin[15] [*Kötü Havalar*] kadın kahramanlarının, rahibelerin ve katıksız aşk kurbanlarının üzerindeki lanet budur. Yazgısını kendi ellerine almamış olan kadına verilen sert bir cezadır bu.

Beklemek sevinçli de olabilir; sevgilisinin kendisine koştuğunu, kendisini sevdiğini bilerek onun yolunu gözleyen kadın için beklemek göz kamaştırıcı bir vaattir. Mevcut olmamanın ta kendisini mevcudiyete çeviren aşkın güven dolu sarhoşluğu geçtiğinde, mevcut olmamanın boşluğuna kaygı duymanın eziyetleri de eklenir: Erkek bir daha hiç dönmeyebilir. Her buluşmada sevgilisini şaşırarak karşılayan bir kadın tanımıştım. "Bir daha hiç gelmeyeceksin sandım" derdi sevgilisine. Ve adam nedenini sorduğunda: "Bir daha *gelmeyebilirdin*, seni beklerken hep seni bir daha hiç göremeyeceğim izlenimine kapılıyorum." Hepsinden önemlisi, artık onu sevmeyebilir sevgilisi, başka bir kadını sevebilir. Çünkü kadının, "Beni çılgın gibi seviyor, benden başka kimseyi sevemez" diyerek kendini şiddetle aldatmaya çalışması, kıskançlığın yol açtığı işkenceleri dışarıda bırakmaz. Samimiyetsizliğin özelliği, tutkulu ve çelişik olumlamaları mümkün kılmasıdır. Örneğin inatla kendisinin Napoléon olduğunu sanan deli, aynı zamanda berber çırağı olduğunu kabul etmekten hiçbir rahatsızlık duymaz. Kadın kendine "Beni gerçekten seviyor mu?" diye sormaya pek nadiren razı olur, ama "Başka bir kadını sevmiyor mu?" sorusunu yüzlerce kez sorar. Ne sevgilisinin

14 Fanny Hurst, *Back Street*.

15 R. Lehmann, *Intempéries*.

ateşinin yavaş yavaş sönebileceğini ne de onun aşka kendinden daha az değer verdiğini kabul eder. Derhal birtakım rakipler icat eder. Aşkı hem özgür bir duygu hem de bir büyülenme olarak görmektedir ve "kendi" erkeğinin kendisini özgürce sevmeye devam ettiğini ama becerikli bir düzenbaz kadın tarafından "baştan çıkartılmış", "tuzağa düşürülmüş" olduğunu farz eder. Erkek kadını içkinliği içinde, kendisine özümlenmiş olarak kavrar, kolayca Boubouroche[16] oyununu oynayabilmesi bu yüzdendir. Kadının da kendinden kaçabilecek bir başka olduğunu hayal etmekte zorlanır. Erkek için kıskançlık normalde tıpkı aşkın kendisi gibi geçici bir krizdir. Bu krizin şiddetli olduğu ve cinayetle sonuçlandığı da olur, ama kaygının erkekte kalıcı olarak yer etmesi enderdir. Onun kıskançlığı en çok bir şeylere bağlı olarak ortaya çıkar. İşleri kötü gittiğinde, hayat ona eziyet ettiğinde, karısının kendisini gülünç duruma düşürdüğünü söyler.[17] Oysa tersine kadın erkeği başkalığı içinde sevdiğinden, kendini her an tehlikede hisseder. Orada olmayarak ihanette bulunmak ile aldatmak arasında büyük bir mesafe yoktur. Kadın yeterince sevilmediğini hissettiği an kıskanır. Talepleri göz önüne alındığında, az çok her zaman durumu budur. Gerekçeleri ne olursa olsun, serzenişleri ve yakınmaları kendilerini kıskançlık gösterileriyle dışavurur. Bekleyişin sabırsızlığını ve can sıkıntısını, buruk bağımlılık duygusunu, sakatlanmış bir varoluştan fazlasına sahip olamayışının üzüntüsünü böyle dile getirecektir. Tüm varlığını erkekte yabancılaştırmış olduğu için, erkeğin başka bir kadına yönelttiği her bakışta onun tüm yazgısı söz konusudur. Bu yüzden, sevgilisi gözlerini bir an bile yabancı bir kadına çevirdiğinde sinirlenir. Erkek daha biraz önce kendisinin de yabancı bir erkeği uzun uzun seyrettiğini hatırlatacak olursa, kendinden son derece emin bir şekilde, "Aynı şey değil" diye cevap verir. Haklıdır da. Bir kadın kendisine baktığında erkek bundan hiçbir şey elde etmez. Armağan, ancak kadın teni bir av haline geldiğinde başlar. Oysa kendisine göz dikilen kadın, derhal arzulanabilir ve arzulanan bir nesneye dönüşür ve hor görülen âşık kadın "sıradan kil haline geri döner". Böylece sürekli olarak pusuda bekler kadın. Acaba ne yapıyor? Neye bakıyor? Kiminle konuşuyor? Bir gülümsemenin ona verdiği şeyi yine bir gülümseme ondan geri alabilir; kadını "ölümsüzlüğün sedefli aydınlığından" gündelik alacakaranlığa düşürmek için sadece bir an yeter. Her şeyini aşktan almıştır, onu kaybetmekle her şeyi birden kaybedebilir. Kıskançlık, ister belirsiz olsun ister tanımlanmış, ister temelsiz olsun ister haklı, kadın için çıldırtıcı bir işkencedir, çünkü aşkın kökten biçimde tartışmaya açılmasıdır. İhanet kesinse, ya aşkı bir din haline getirmekten vazgeçmek gerekir ya da o aşktan vazgeçmek. Bu öylesine kökten bir altüst oluştur ki bir kuşku duyan bir yanılan âşık kadının ölümcül hakikati keşfetme arzusunu ve korkusunu takıntı haline getirmesi anlaşılabilir.

16 Geoges Courteline'in 1893 tarihli aynı adlı eserinin baş kahramanı. –*Çn.*

17 Lagache'ın, *Nature et formes de la jalousie* [*Kıskançlığın Doğası ve Biçimleri*] adlı yapıtından çıkan budur.

Hem kibirli hem kaygılı olan ve sürekli kıskançlık duyan kadın çoğunlukla yanılmaktadır. Juliette Drouet, Hugo'ya yanaşan bütün kadınlarla ilgili olarak kuşkunun boğucu sıkıntılarını tatmış, yalnızca yazarın sekiz yıl boyunca sevgilisi olan Léonie Biard'dan korkmayı unutmuştur. Kuşku içindeyken her kadın bir rakip, bir tehlikedir. Âşık kadın kendini sevdiği erkeğin dünyasına kapattığı için, aşk dostluğu öldürür, kıskançlık kadının yalnızlığını şiddetlendirir ve dolayısıyla bağımlılığını daha da güçlü hale getirir. Bununla birlikte kadın için kuşku, can sıkıntısına bir çare olur. Kocayı elde tutmak bir iştir, sevgiliyi elde tutmaksa bir tür kutsal görevdir. Mutlu bir tapınma içinde yitip gitmişken kendisini ihmal eden kadın, bir tehdit sezdiği an kendini yeniden umursamaya başlar. Süslenmek, eve özen göstermek, sosyete eğlenceleri, bir muharebenin uğrakları haline gelir. Mücadele diriltici bir etkinliktir, kazanacağından hemen hemen emin olduğu sürece savaşçı kadın bundan dokunaklı bir haz duyar. Ama kaygı verici olan yenilme korkusu, cömertçe rıza gösterilmiş armağanı aşağılayıcı bir köleliğe dönüştürür. Erkek, kendini savunmak için saldırır. Kadın, kibirli bile olsa, kendini yumuşak ve edilgen hale getirmek zorunda kalır; manevralar, sakınım, hile, gülümseyişler, cazibe, yumuşak başlılık en iyi silahlarıdır. Bir akşam haber vermeden kapısını çaldığım genç kadın hâlâ gözümün önünde. Ondan iki saat önce ayrıldığımda, kötü bir makyaj yapmış ve özensiz giyinmişti, gözleri donuktu; oysa şimdi *onu* bekliyordu. Beni fark ettiğinde yeniden olağan çehresine büründü, ama gördüğüm o bir saniye içinde onu, sevgilisi için hazırlanmış, korku ve ikiyüzlülük içinde kasılmış, yanağına ilişmiş gülümsemenin arkasında bütün acılara hazır halde yakalamıştım. Saçını özenle taramıştı, alışılmamış bir far yanaklarını ve dudaklarını canlandırmış, göz kamaştırıcı beyazlıktaki dantel bluzu onu tanınmayacak bir kılığa sokmuştu. Bayramlık giysiler, muharebe silahları. Masajcılar, makyajcılar, "kişisel bakım hizmetleri verenler", müşterilerinin önemsiz gibi görünen şeylere ne kadar trajik bir ciddiyetle özen gösterdiğini iyi bilirler. Sevgiliyi baştan çıkaracak yenilikler icat etmek, onun karşılaşmak ve sahip olmak istediği o kadın olmak gerekir. Ama bütün çabalar boştur. Başlangıçta erkeği çekmiş olan, başka bir kadında onu çekebilecek olan, o Başka imgesini yeniden kendinde canlandıramayacaktır kadın. Kocadaki ikiyüzlülüğün ve imkânsız talebin aynısı sevgilide de görülür. Sevgilisinin hem mutlak olarak kendisinin olmasını hem de bir yabancı olmasını ister; düşlerine tamamen uymasını ama hayal gücünün icat ettiği her şeyden farklı olmasını, beklentisini karşılamasını ama öngörmediği bir sürpriz olmasını ister. Bu çelişki, kadını parçalar ve başarısızlığa yargılı kılar. Sevgilisinin arzuladığı gibi olmaya çalışır kadın. Narsisizmlerini doğrulayan bir aşkın ilk başlarında ışıl ışıl olan birçok kadının, daha az sevildiklerini hissettikleri zaman içine düştükleri saplantılı kölelik ürkütücüdür. Takıntılı, verimsizleşmiş olan bu kadınlar sevgilinin sinirine dokunur. Kendini sevgilisine körce veren kadın, başlangıçta kendisini etkileyici kılan o özgürlük boyutunu yitirmiştir. Erkek onda kendi yansısını aramıştır, ama bu yansıma fazla sadık olunca da canı sıkılır. Âşık kadı-

nın talihsizliklerinden biri, onu bizzat aşkının şekilsizleştirmesi, yok etmesidir. Artık yalnızca o köleden, o hizmetkârdan, o fazla yumuşakbaşlı aynadan, o fazla sadık yankıdan ibarettir. Bunun farkına vardığında duyduğu sıkıntı kendi değerini daha da azaltır; gözyaşlarıyla, talepleriyle, yarattığı olaylarla sonunda tüm çekiciliğini yitirir. Bir varolan, ne yapıyorsa odur; kadın, var olmak için kendini yabancı bir bilince teslim etmiştir ve herhangi bir şey yapmaktan vazgeçmiştir. Julie Lespinasse, "Sevmekten başka bir şey bilmiyorum" diye yazar. *Ben ki sadece aşkım*: Bu roman adı[18] âşık kadının şiarıdır. Aşktan başka bir şey değildir o ve aşk, nesnesinden yoksun kaldığı zaman artık hiçbir şey değildir.

Kadın çoğu kez hatasını anlar ve o zaman özgürlüğünü yeniden olumlamaya, başkalığını yeniden bulmaya çalışır, kırıtkanlaşır. Başka erkekler tarafından arzulandığında, bıkkın sevgiliyi yeniden ilgilendirmeye başlar. Bu, çok sayıda "pembe" romanda ısıtıp ısıtıp işlenen bir konudur; uzaklaşmak bazen kadına saygınlığını geri vermeye yeter. Albertine, Proust'un yanındayken ve yumuşak başlıyken solgun gibi görünür, uzaktayken ise yeniden gizemli hale gelir ve kıskançlık duyan Proust ona yeniden değer verir. Ama bunlar nazik manevralardır. Şayet erkek onları meydana çıkarırsa, ona olsa olsa istihzalı bir biçimde kölesinin köleliğini ifşa ederler. Başarılı oldukları durumda bile tehlikelidirler. Sevgili, âşığını kendisine ait olduğu için hor görür, ama ona kendisine ait olduğu için bağlanmıştır. Bir ihanetle yıkılacak olan şey horgörü müdür yoksa bağlılık mıdır? Erkeğin gücenip, kayıtsız kadına sırtını çevirmesi de mümkündür. Onun özgür olmasını istiyor olabilir, ama kendisini vermiş olmasını da ister. Kadın bu riskin farkındadır. Kırıtkanlığı bu yüzden felce uğrar. Bu oyunu becerikli bir biçimde oynamak âşık kadın için neredeyse olanaksızdır, tuzağa düşmekten çok fazla korkmaktadır. Ayrıca sevgilisine hâlâ saygı duyduğu ölçüde onu aldatmak istemez. O zaman nasıl olup da onun gözünde bir tanrı olmaya devam edecektir? Kadın oyunu kazanırsa ilahını yıkar, oyunu kaybederse kendini kaybeder. Kurtuluş yoktur.

Sakınımlı âşık kadın –ki bu iki sözcük birbiriyle uyuşmaz– sevgilisinin tutkusunu şefkate, dostluğa, alışkanlığa dönüştürmeye çaba gösterir ya da onu, çocuk veya evlilik gibi sağlam bağlarla bağlamaya çalışır. Bu evlilik arzusu birçok ilişkinin yakasından düşmez. Güvenlik arzusudur bu; becerikli sevgili, geleceğini güvence altına almak için taze aşkın cömertliğinden yararlanır. Ne var ki bu tür hesaplara girişti̇ğinde de âşık kadın artık adını hak etmemektedir, çünkü âşık kadının çılgınca düşlediği şey, sevgilinin özgürlüğünü sonsuza dek ele geçirmek ama onu yok etmemektir. Özgür bağlılığın bir ömür boyu sürdüğü ender durumlar dışında, din-aşkın felaketle sonuçlanması bu yüzdendir. Matmazel de Lespinasse, Mora'yla ilişkisinde ilk bıkanın kendisi olması talihine erişmiştir. Bıkmıştır çünkü Guibert'e rastlamıştır, ama bunun karşılığında Guibert de kısa sürede Lespinasse'dan sıkılır. Matmazel d'Agout ile Liszt'in aşkı bu amansız di-

18 Yazarı Dominique Rolin.

yalektik yüzünden ölmüştür. Liszt'i öylesine sevimli kılan şevk, canlılık, ihtiras, onu başka aşklara yargılı kılar. Portekizli rahibe ancak terk edilebilirdi. Annunzio'yu öylesine çekici[19] kılan ateşliliğin bedeli ihanettir. Ayrılık bir erkeği de derinden etkileyebilir, ama nihayetinde, sürdürmesi gereken bir erkek yaşamı vardır önünde. Terk edilmiş kadın artık hiçbir şey değildir, hiçbir şeyi yoktur. "Daha önce nasıl yaşıyordunuz?" diye sorduğunuzda, artık hatırlamıyordur bile. Yeni bir ülke edinmek için kendisine ait olan dünyayı küllerin içine bırakmış, ama o ülkeden de aniden kovulmuştur. İnandığı bütün değerleri inkâr etmiş, dostluklarını bozmuştur, kendini başının üstünde sığınacak bir dam olmadan çölün ortasında bulur. Yaşamında sevdiği adam dışında hiçbir şey olmadığına göre, yeni bir hayata nasıl başlayacaktır? Tıpkı eskiden manastıra sığınıldığı gibi, hezeyanlara sığınır ya da fazla makulse, geriye ölmekten başka çare kalmaz: Matmazel de Lespinasse gibi hızla ya da ağır ağır; can çekişme uzun sürebilir. Bir kadın on yıl, yirmi yıl boyunca, kendini ruhuyla ve bedeniyle bir erkeğe adayınca ve erkek de kadının onu yerleştirdiği kaidenin üzerinde sağlam bir biçimde durmuşsa, kadının terk edilmesi sarsıcı bir felakettir. Kırk yaşında bir kadın "Ne yapacağım?" diye soruyordu, "Jacques artık beni sevmiyorsa ne yapacağım?" Titizlikle giyiniyor, saçını tarıyor, makyaj yapıyordu, ama katılaşmış, şimdiden bozulmuş yüzü artık hiçbir şekilde yeni bir aşka ilham veremezdi. Hem kendisi de bir erkeğin gölgesinde geçmiş yirmi yıldan sonra başka bir erkeği sevebilir miydi? Kırk yaşındayken daha önünüzde yaşanacak çok yıl vardır. Acıdan şişmiş yüzüne rağmen gözleri hâlâ güzel olan, soylu hatlara sahip başka bir kadını gözümün önüne getiriyorum. Başkalarının yanında, farkına bile varmadan, yanaklarından yaşlar süzülmesine izin veriyordu, sağır ve kör gibiydi. Şu anda tanrı bu kadın için icat ettiği sözleri başka bir kadına söylemekte; tahtından indirilmiş kraliçe, hiç gerçek bir krallıkta hükmetmiş miydi, bunu bile bilmiyor artık. Şayet kadın hâlâ gençse, iyileşme umudu vardır, yeni bir aşk onu iyileştirecektir. Biricik olmayan bir şeyin mutlak olamayacağını anladığı için, bazı durumlarda kadın artık kendini aşka daha ihtiyatlı bir biçimde verecektir, ama çoğu kez o aşkı yaşarken, kendini ilk seferinden daha şiddetli biçimde parçalayacaktır, çünkü geçmiş yenilgisini de telafi etmesi gerekecektir. Mutlak aşk yenilgisi, ancak kadın kendisini yeniden ele alabilirse verimli bir sınav sayılabilir. Abélard'dan ayrılan Héloïse bir enkaz haline gelmemiştir, çünkü bir manastırı idare ettiğinden kendisine özerk bir varoluş kurmuştur. Colette'in kadın kahramanları, bir aşkın getirdiği düşkırıklığı yüzünden parçalanmayacak kadar gururludurlar ve yararlanabilecekleri çeşitli kaynakları vardır. Renée Méré kendini çalışarak kurtarır. "Sido" kızına, onun duygusal yazgısıyla ilgili olarak çok fazla kaygılanmadığını, çünkü Colette'in bir âşık kadından daha fazlası olduğunu bildiğini söyler. Ama bu cömert hatadan, yani kendini tümüyle başkasının ellerine terk etme hatasından daha çok ceza getiren pek az suç vardır.

19 Isadora Duncan'a göre.

Sahici aşkın, iki özgürlüğün birbirini karşılıklı olarak tanımasına dayanması gerekir. O zaman sevgililerin her ikisi de kendini hem kendisi hem de başka olarak hissedecektir, hiçbiri aşkınlığından vazgeçmeyecek, kendini sakatlamayacaktır. İki sevgili birlikte dünyadaki değerleri ve erekleri ortaya çıkaracaktır. Her ikisi için de aşk, kendini armağan ederek açığa vurma ve evrenin zenginleşmesi olacaktır. *La Connaissance de soi* [*Kendini Tanımak*] adlı yapıtında Georges Gusdorf, erkeğin aşktan ne beklediğini çok doğru bir biçimde özetler:

> Aşk bizi kendi dışımıza çıkararak kendimizi bize ifşa eder. Bize yabancı olan ve bizi tamamlayan kişiyle temas edince kendimizi olumlarız. Bir bilgi biçimi olarak aşk, geçmişten bu yana içinde yaşadığımız manzarada yeni gökler ve topraklar keşfeder. Büyük giz şudur: Dünya başkadır, ben *kendim de başkayım*. Ve bunu bilen bir tek ben değilim. Daha doğrusu: Bunu bana birisi öğretti. Dolayısıyla erkeğin kendi bilincine varmasında kadın, vazgeçilmez ve temel bir rol oynar.

Aşk çıraklığının[20] genç erkek için önemi buradan kaynaklanır. "Ben kendim başkayım" demeye yol açan mucize karşısında Stendhal ve Malraux'nun ne kadar hayrete düştüğünü görmüştük. Ancak Gusdorf, "Ve *benzer bir biçimde* erkek de kadın için, kendi ile kendi arasında vazgeçilmez bir aracıyı temsil eder" derken yanılmaktadır, çünkü günümüzde erkeğin durumuyla kadınınki *benzer* değildir. Erkek başka bir şekilde ortaya çıkar ama kendisi olarak kalır ve yeni yüzü kişiliğinin tümüyle bütünleşir. Kadın da esas olarak kendisi için var olsaydı, aynı şey onun için de geçerli olurdu. Bu da onun ekonomik bağımsızlığa sahip olduğu, kendini kendi hedeflerinde yansıttığı ve hiçbir aracı olmaksızın topluluk doğrultusunda kendi ötesine geçtiği anlamına gelirdi. İşte o zaman, Malraux'nun Kyo ile May arasında tarif ettiği türden, eşitler arası aşklar olanaklı olabilir. Hatta kadın, Madam de Warens'in Rousseau karşısında, Léa'nın Chéri karşısında oynadığı role benzeyen erkeksi ve egemen rolü oynayabilir. Ne var ki büyük bir çoğunlukla kadın, kendini yalnızca başka olarak tanır. Onun başkası için oluşu, varlığının ta kendisiyle karışır; onun için aşk, kendi ile kendi arasında bir aracı değildir, çünkü öznel varoluşunda kendini yeniden bulmaz. Erkeğin sadece açığa çıkarmakla kalmayıp bizzat yarattığı o âşık kadın yutmuştur onu; kurtuluşu, onun dayanağını oluşturan ve bir anda onu yok edebilecek olan o zorba özgürlüğe bağlıdır. Onun yazgısını, tam anlamıyla bilmeden, tam anlamıyla istemeden elinde tutan erkek karşısında titreyerek geçirir hayatını; kendi yazgısının kaygılı ve iktidarsız tanığı olan bir başkasında, tehlike altındadır. Kendine rağmen zorba, kendine rağmen cellat olan bu başka, kendisine ve kadına rağmen bir düşman yüzüne sahiptir. Âşık kadın, istediği o birleşme yerine en buruk yalnızlığı, suç ortaklığı yerine savaşı ve çoğu kez nefreti yaşar. Aşk kadın için, mahkûm olduğu bağımlılığı üstlenerek aşma yolunda çok önemli bir teşebbüstür, ama bağımlılık, rıza gösterilmiş bile olsa ancak korku ve kölelik içinde yaşanabilir.

---

20 Bkz. I. cilt.

Erkekler aşkın kadın için en yüce gerçekleşme biçimi olduğunu ilan etmekte yarışmışlardır. "Kadın olarak seven bir kadın bu yüzden ancak daha da derinden kadın olur" der Nietzsche; Balzac ise şöyle der: "Üst tabakada, erkeğin yaşamı şan şöhrettir, kadının yaşamıysa aşk. Erkeğin yaşamı nasıl sürekli bir eylemse, kadın da ancak yaşamını sürekli bir bağış haline getirerek erkekle eşit olabilir." Ama bu da acımasız bir aldatmacadır, çünkü erkekler hiçbir şekilde kadının sunduğunu kabul etme kaygısı taşımazlar. Erkeğin ne talep ettiği koşulsuz adanmışlığa ne de gururunu okşayan ilahlaştırıcı aşka gereksinimi vardır, bunları ancak bu tavırların karşılık olarak ima ettiği taleplere cevap vermemek koşuluyla kabul eder. Kadına vermeyi vaaz eder, ama kadının armağanları onu bunaltır; yararsız armağanları, nafile varoluşu yüzünden kadın kendini son derece sıkıntılı bir durumda bulur. Zayıf olarak değil güçlü olarak, kaçmak için değil kendini bulmak için, her şeyden çekilmek için değil kendini olumlamak için sevmenin kadın için olanaklı olduğu gün, aşk erkek için olduğu gibi kadın için de ölümcül bir tehlike olmaktan çıkıp yaşam kaynağı olacaktır. O zamana kadar aşk, kadın dünyasına hapsolmuş, sakatlanmış, kendine yeterli olmaktan aciz kadının üzerindeki lanetin en dokunaklı biçimdeki özeti olacaktır. Sayısız aşk şehidi, kendilerine en büyük kurtuluş olarak kısır bir cehennem öneren yazgının adaletsizliğine tanıklık etmiştir.

On üçüncü bölüm

Mistik kadın

Aşk kadına en yüce misyon olarak sunulmuştur. Kadın, aşkını bir erkeğe yönlendirdiğinde onda Tanrı'yı arar. Koşulları insanca aşk yaşamasına izin vermiyorsa, düş kırıklığına uğramışsa ya da fazla talepkârsa, tapacağı ilah olarak Tanrı'nın kendisini seçer. Elbette bu ateşin yaktığı erkekler de olmuştur, ama onlar enderdir ve onların ateşi, son derece arıtılmış entelektüel bir biçime bürünmüştür. Oysa kendilerini göksel evliliğin derin zevklerine bırakmış olan kadınlar koskoca bir alay oluşturur ve bu kadınlar bu zevkleri garip bir duygusallıkla yaşarlar. Kadın diz çökmüş olarak yaşamaya alışıktır, dolayısıyla kurtuluşunun, erkeklerin tahtlarında oturduğu gökyüzünden gelmesini beklemesi normaldir. Bu erkekler de bulutlarla sarmalanmışlardır. Hazret kendini, tensel varlığının oluşturduğu peçelerin ötesinden gösterir. Sevgili her zaman az çok namevcuttur;; kendisine tapan kadınla belirsiz işaretler aracılığıyla iletişim kurar. Kadın onun yüreğini ancak bir inanç edimiyle tanır; ayrıca hazret kadına üstün göründüğü ölçüde, davranışları da daha nüfuz edilemez gibi gelir. Erotizm saplantısı bağlamında, bu inancın bütün yalanlamalara direnç gösterdiğini görmüştük. Kadının, Mevcudiyeti yanı başında hissetmek için ne onu görmeye ne de ona dokunmaya ihtiyacı vardır. Söz konusu olan ister bir doktor, bir rahip, isterse de Tanrı olsun, kadın aynı itiraz edilemez apaçıklığı bulacak, yukarıdan seller gibi yağan aşkı yüreğinde tutsak edecektir. İlahî aşkla insanî aşk birbirine karışır. Bunun nedeni ilkinin ikincinin yüceltilmiş biçimi olması değil, onun da aşkın bir varlığa, mutlak olana doğru bir hareket olmasıdır. Öyle ya da böyle âşık

kadın için söz konusu olan, yüce bir Kişi'de cisimleşmiş olan Bütün'le olumsal varlığını birleştirerek onu kurtarmaktır.

Bu çiftanlamlılık, sevgilinin tanrılaştırıldığı, Tanrı'nın insan özelliklerine büründüğü –patolojik ya da normal– birçok durumda aşikârdır. Ferdière'in erotizm saplantısı üzerine yapıtında aktardığı şu örneği vermekle yetineceğim:

> 1923 yılında, *La Presse*'in bir yazarıyla yazıştım. Her gün onun ahlak konusundaki makalelerini okurdum. Satır aralarını okuyordum, beni yanıtlıyormuş, bana öğüt veriyormuş gibi gelirdi. Aşk mektupları kaleme alıyordum, ona çok yazıyordum... 1924'te, aniden şöyle bir duyguya kapıldım: Tanrı bir kadın arıyormuş ve gelip benimle konuşacakmış gibi geldi bana. Bir görev verdiği, bir tapınak kurmam için beni seçtiği izlenimine kapılmıştım, aralarında doktorların tedavi ettiği kadınların da olduğu önemli bir insan topluluğunun merkezinde olduğuma inanıyordum... Clermont akıl hastanesine götürülüşüm bu döneme denk düşer... Orada dünyayı yeniden kurmak isteyen genç doktorlar vardı. Hücremin içindeyken, parmaklarımın ucunda onların öpücüklerini, ellerimin içinde cinsel organlarını hissediyordum. Bir keresinde bana 'Sen duygulu değil, duyumsalsın, arkanı dön' dediler, döndüm ve onları içimde hissettim. Çok hoş bir duyguydu... Servis şefi olan doktor D. tanrı gibiydi, yatağımın yanına geldiğinde bir şeyler olduğunu çok iyi hissediyordum, tümüyle sana aitim der gibi bakıyordu bana. Beni gerçekten seviyordu. Bir gün gerçekten sıra dışı bir ısrarla baktı bana... Gözleri yeşilden gök mavisine döndü, olağanüstü bir yoğunlukla kocaman oldular... Başka bir hastayla konuşurken bir yandan da yarattığı sonucu izliyor ve gülümsüyordu... Oraya, doktor D'ye sabitlenmiş olarak öylece kalakaldım... Çivi çiviyi sökmez ve bütün sevgililerime rağmen (ki on beş, on altı sevgilim oldu) kendimi ondan koparamadım, işte o bu yüzden suçlu... On iki yılı geçkin bir süredir onunla hep zihinsel sohbetlerim oldu... Onu unutmaya çalıştığımda kendini yeniden gösteriyordu... bazen biraz alaycı bir tavra bürünüyordu... 'Görüyor musun, seni korkutuyorum,' diyordu yine, 'başkalarını sevebilirsin ama hep bana döneceksin...' Ona sık sık mektup yazıyordum, hatta onunla buluşacağım günleri belirleyip bu randevulara gidiyordum. Geçen yıl onu görmeye gittim. Mesafeli bir tavır içine girdi, tavrında hiçbir sıcaklık yoktu, kendimi aptal gibi hissettim ve oradan ayrıldım... Bana başka bir kadınla evlendiğini söylüyorlar, ama o beni her zaman sevecek... Benim kocam o, ama aramızda kaynaşmayı sağlayacak o edim gerçekleşmedi... Bazen bana 'Her şeyi bir kenara bırak, benimle hep daha yükseklere çıkacaksın, yeryüzüne ait bir varlık gibi olmayacaksın' diyor. Anlıyor musunuz. Tanrı'yı her aradığımda bir erkek buluyorum, artık yüzümü hangi dine çevireceğimi bilmiyorum.

Burada patolojik bir durum söz konusudur. Ama birçok dindar kadının erkekle Tanrı'yı birbirine karıştırdığını görürüz. Özellikle de günah çıkaran rahip, gökyüzüyle yeryüzü arasında çiftanlamlı bir yere sahiptir. Ona ruhunu sergileyen tövbekâr kadını etten kemikten kulaklarıyla dinler, ama karşısındakini

sarıp sarmalayan bakışında doğaüstü bir ışık parıldamaktadır. İlahî bir erkektir o, erkek görünümüne bürünmüş Tanrı'dır. Madam Guyon, rahip Le Combe ile karşılaşmasını şöyle anlatır: "Ondan bana doğru, ruhun en içsel yolundan bir iyilik akıyor ve onun da aynı etkiyi hissedeceği şekilde, benden ona dönüyor gibiydi." Yıllardır acısını çektiği kuruluktan onu çekip çıkaran ve ruhunu yeniden ateşle tutuşturan, dinadamının müdahalesi olmuştur. O ünlü mistik dönemi boyunca onun yanında yaşar ve şu itirafta bulunur: "Tam bir birlikten başka bir şey değildi bu, öyle ki artık *onu Tanrı'dan ayıramıyordum.*" Aslında bir erkeğe âşık olduğunu ve Tanrı'ya âşıkmış gibi davrandığını söylemek fazla üstünkörü bir değerlendirme olur. Aynı zamanda o erkeği de seviyordu, çünkü onun gözünde kendisinden başka bir şeydi o. Tıpkı Ferdière'in hastası gibi, Madam Guyon'un da belli belirsiz erişmek istediği şey, en yüce değer kaynağıydı. Her mistik insanın amaçladığı da budur. Erkek aracı kimi zaman kadının gökyüzünün çölüne doğru atılımını başlatmasında yararlı olur, ama vazgeçilmez değildir. Gerçekliği oyundan, edimi büyü yapmaktan, nesneyi hayal ürününden ayırt edemeyen kadın, kendi bedeni aracılığıyla olmayanı mevcut etmeye özellikle yatkındır. Çok daha az mizahî bir yaklaşımsa, kimi zaman yapıldığı gibi, mistiklikle erotizm saplantısını özdeşleştirmektir. Bu saplantıya sahip olan bir kadın, kendi değerinin yüce bir varlığın aşkıyla arttığını hisseder. Aşk ilişkisinde inisiyatifi elinde tutan bu varlıktır, sevildiğinden daha tutkulu bir biçimde sever o, duygularını apaçık ama gizli işaretlerle gösterir, kıskançtır ve seçtiği kadının ateşli olmaması onu sinirlendirir. O zaman onu cezalandırmakta tereddüt etmez, neredeyse hiçbir zaman tensel ve somut bir biçim altında göstermez kendini. Mistiklerde bu özelliklerin tümü görülür; özellikle Tanrı, onun aşkıyla tutuşan ruhu sonsuza dek sever, onun uğruna kanını akıtmıştır, ona görkemli yüceltme törenleri hazırlar. Kadının yapabileceği tek şey, direnç göstermeden kendini onun ateşine teslim etmektir.

Bugün, erotizm saplantısının kimi zaman platonik kimi zamansa cinsel bir biçime bürünebileceği kabul edilmektedir. Aynı şekilde mistik kadının Tanrı'ya adadığı duygularda bedenin az ya da çok yeri vardır. Onun sevgi gösterileri dünyevi âşıklarınkilere öykünür. Angèle de Foligno, Aziz François'yı kollarının arasında sıkı sıkı tutan bir İsa imgesini seyre dalmışken ona şöyle der: "İşte ben de sana böyle sıkı sıkı sarılacağım, bedenin gözleriyle görülebileceğinden çok daha sıkı sıkı... Beni seversen seni hiçbir zaman terk etmeyeceğim." Madam de Guyon şöyle yazar: "Aşk bana bir an bile rahat vermiyordu. Ona 'Ah aşkım, yeter artık, bırakın beni,' diyordum." "Ruhta sözle anlatılamaz ürpertiler uyandıran, beni kendimden geçiren bir aşk istiyorum..." "Ah Tanrım! Benim hissettiklerimi kadınların en duyumsal olanlarına hissettirseniz, bu kadar gerçek bir iyiliğin tadına varmak için derhal sahte zevklerinden vazgeçerlerdi." Azize Teresa'nın ünlü düşünü hepimiz biliriz:

> Meleğin ellerinde altın sarısı, uzun bir mızrak vardı. Zaman zaman onu yüreğime saplıyor ve bağırsaklarıma kadar itiyordu. Mızrağı geri çekerken

> bağırsaklarımı çekip çıkaracak gibi oluyordu ve ben baştan aşağı ilahî aşkla tutuşuyordum... Emin olduğum bir şey varsa o da acının bağırsaklarımın dibine kadar sızdığı ve manevî kocam onları delip geçen mızrağı çektiğinde, bağırsaklarımın parçalanıyor gibi olduğudur.

Kimi zaman dindarlıkla, dilin yetersizliğinin mistik kadını bu erotik sözcükleri ödünç almak zorunda bıraktığı ileri sürülür; ancak mistik kadının da yararlanabileceği tek bir beden vardır ve dünyevî aşktan, yalnızca sözcükleri değil fiziksel davranışları da ödünç alır. Kendini Tanrı'ya sunmak üzere sergileyebileceği davranışlarla bir erkeğe sunduğunda gösterdiği davranışlar aynıdır. Ayrıca bu, duygularının değerini hiçbir şekilde azaltmaz. Angèle de Foligno yüreğinin devinimlerine bağlı olarak, sırasıyla bir "solgun ve kuru", bir "şişman ve kırmızı suratlı" olduğunda, gözyaşlarına boğulduğunda[1], tepelerden aşağı yuvarlandığında, bu görüngüler hiçbir şekilde salt "manevî" olarak değerlendirilemez, ama onları yalnızca Angèle de Foligno'nun aşırı "duygusallığı"yla açıklamak da afyonun "uyutucu özelliği"ne başvurmak gibidir. Beden nesnel biçimi altında öznenin kendisi olduğuna göre, hiçbir zaman deneyimlerin *nedeni* değildir. Özne davranışlarını, varoluşunun birliği içinde deneyimler. Mistiklerin hasımları da hayranları da Azize Teresa'nın esrimelerine cinsel bir içerik atfetmenin onu histerik bir kadın düzeyine indirmek olduğunu düşünürler. Ama histerik özneyi küçülten, takıntılarını bedeni aracılığıyla etkin biçimde dile getirmesi değildir. Onu küçülten takıntılı olması, özgürlüğünün büyülenmiş ve iptal olmuş olmasıdır. Hint fakirinin organizması üzerinde sağladığı denetim, onu bedeninin kölesi haline getirmez; bedensel hareketler bir özgürlük atılımına sarılıp sarmalanmış olabilir. Azize Teresa'nın metinleri hiçbir ikircikliliğe meydan vermez ve Bernini'nin, azizeyi sarsıcı bir şehvetin aşırılıkları içinde kendinden geçmiş halde gösteren heykelini haklı çıkarır. Öte yandan, onun duygularını basit bir "cinsel yüceltme" olarak yorumlamak da aynı derecede yanlış olacaktır. Başlangıçta var olan ve itiraf edilmeyen bir cinsel arzunun sonradan ilahî aşk biçimine bürünmesi değildir söz konusu olan. Âşık kadın da başlangıçta nesnesi olmayan bir arzunun kurbanı olup sonradan belli bir bireyde karar kılmaz; onda dolaysız olarak sevgiliye yönelmiş bir heyecanı uyandıran, sevgilinin mevcudiyetidir. Aynı biçimde, Azize Teresa aynı anda hem Tanrı'yla birleşmek istemekte hem de bu birleşmeyi bedeninde yaşamaktadır, sinirlerinin ve hormonlarının tutsağı değildir o. Teninin en mahrem yerine kadar nüfuz eden ondaki inancın yoğunluğuna hayranlık duymak gerekir daha ziyade. Gerçekte, Azize Teresa'nın kendisinin de anlamış olduğu gibi, mistik bir deneyimin değeri öznel olarak nasıl yaşandığıyla değil, nesnel kapsamıyla ölçülür. Esrime görüngüleri Azize Teresa ile Marie Alacoque'da hemen hemen aynıdır. Her ikisinin mesajlarının anlamı ise birbirinden son derece farklıdır. Azize Teresa, tümüyle entelektüel bir biçim-

1 Yaşam öyküsünü yazan yazarlardan birisi, "Gözyaşları yanaklarını o kadar yakıyordu ki yüzüne soğuk su vurması gerekiyordu" diye aktarır.

de, bireyle aşkın Varlık arasındaki ilişkinin barındırdığı dramatik sorunu ortaya koyar. Anlamı cinselliğin türe ait boyutunu aşan bir deneyimi kadın olarak yaşamıştır, onu Aziz Jean de la Croix'nın yanına yerleştirmek gerekir. Ama kendisi göz kamaştırıcı bir istisnadır. Kendinden genç kız kardeşlerinin bize ilettikleri, dünyaya ve kurtuluşa ilişkin esas olarak kadınca bir görüştür. Hedefledikleri şey bir aşkın olan değil, kadınlıklarının kurtuluşudur.[2]

Kadın ilahî aşkta her şeyden önce âşık kadının erkeğin aşkından beklediği şeyi, yani narsisizminin yüceltilmesini arar. Bu yüce varlığın kendisine dikkatle, aşk içinde gözünü ayırmadan bakması onun için mucizevî bir fırsattır. Genç kızlık ve genç kadınlık dönemi boyunca Madam Guyon hep sevilme ve hayran olunma arzusuyla yanıp tutuşmuştur. Çağdaş bir Protestan mistiği olan Matmazel Vée şöyle yazar: "Beni hiçbir şey, benimle ve içimde yaşadıklarımla özel ve sevecen bir biçimde ilgilenen birisinin var olmaması kadar mutsuz kılmaz." Madam Krüdener, Tanrı'nın durmaksızın kendisiyle meşgul olduğunu hayal ederdi; o kadar ki, diye anlatır Azize Beuve, "sevgilisiyle yaşadığı en belirleyici anlarda bile 'Ne kadar mutluyum Tanrım! Mutluluğumun aşırılığından ötürü affınızı diliyorum,' diye inlerdi." Göksel varlık bütünüyle kendi aynası haline geldiğinde, narsisist bir kadının yüreğini kaplayan sarhoşluğu anlamak mümkündür. Kendi tanrılaştırılmış imgesi Tanrı'nın kendisi kadar sonsuzdur, hiçbir zaman solmayacaktır. Aynı zamanda da tutuşmuş, çarpan, aşka boğulmuş yüreğinde, tapınılası Baba'nın yarattığı, bağışladığı ve içtenlikle sevdiği ruhunu hisseder. Sarıldığı ve Tanrı dolayımıyla sonsuza dek yüceltilmiş olan kendi sureti, bizzat kendisidir. Angèle de Foligno'nun bu metinleri özellikle anlamlıdır. İsa onunla şöyle konuşur:

> Tatlı kızım, kızım, sevdiğim, tapınağım. Kızım, sevdiğim, beni sev, *zira ben seni pek çok*, senin beni sevebileceğinden çok daha fazla *seviyorum*. Bütün yaşamını, yemeni, içmeni, uyumanı, tüm yaşamını beğeniyorum. Senin kişiliğinde, ulusların gözünde büyük şeyler yapacağım; senin kişiliğinde tanınacağım ve adım pek çok halk tarafından övülecek. Kızım, bana bal gibi tatlı gelen karım, seni çok seviyorum.

Ve ayrıca:

> Bana, benim senin için olduğumdan çok daha tatlı gelen kızım, en büyük sevincim, tümgüçlü Tanrı'nın yüreği şimdi senin yüreğinin üzerinde... Tümgüçlü Tanrı sana büyük bir sevgiyi, bu kentteki bütün kadınlara verdiğinden daha büyük bir sevgiyi emanet etti; seni en büyük sevinci haline getirdi.

Bir başka yerde şöyle der:

> Seni öyle bir aşkla seviyorum ki artık hatalarına aldırmıyorum ve gözlerim onları görmüyor. Sana büyük bir hazine emanet ettim.

---

2 Sienalı Azize Katerina için teolojik kaygılar yine de çok büyük önemtaşır. O da oldukça erkeksi bir kişiliktir.

Seçilmiş kadın, böylesine ateşli ve bu kadar yukarıdan gelen itiraflara tutkuyla cevap vermeden edemez. Sevgiliye, âşık kadında alışılmış olan bir yöntemle, kendini yok ederek katılmaya çalışır. Marie Alacoque "Bir tek işim var, o da sevmek, kendimi unutmak ve yok etmek," diye yazar. Esrime, benin bu yok edilişini bedensel olarak taklit eder; özne artık görmez ve duymaz, bedenini unutur, onu inkâr eder. Bu vazgeçişin şiddeti, edilgenliğin bu çılgınca kabullenilişi, göz kamaştırıcı ve yüce Mevcudiyetin dolaylı belirtisidir. Madam Guyon'un dinginciliği [*quiétisme*] bu edilgenliği bir sistem haline getirir: Kendisine gelince o, zamanının büyük bir bölümünü bir tür istenç yitimi içinde geçirirdi, gözleri açık uyurdu.

Mistik kadınların çoğu, kendini edilgen biçimde Tanrı'ya teslim etmekle yetinmez; tenlerini tahrip ederek kendilerini etkin biçimde yok etmeye de uğraşırlar. Çilecilik elbette keşişler ve dinadamları tarafından da benimsenmiştir. Ama tenini hiçe sayma konusunda kadının gösterdiği kararlılık özel nitelikler taşır. Kadının bedeni karşısındaki tutumunun ne kadar muğlak olduğunu gördük. Kadın aşağılama ve acı aracılığıyla bedenini bir övünç kaynağına dönüştürür. Sevgiliye hoşa gidecek bir şey olarak sunulan kadın tapınak, ilahe haline gelir; doğum ağrılarıyla parçalanırken kahramanlar yaratır. Mistik kadın, tenine sahip çıkma hakkını elde etmek için ona işkence edecek, tenini iğrençlik düzeyine indirgeyerek onu kurtuluşunun aracı olarak yüceltecektir. Bazı azizelerin kendilerini kaptırdıkları garip aşırılıklar bununla açıklanabilir. Azize Angèle de Foligno, cüzzamlıların ellerini ve ayaklarını yıkadığı suyu büyük bir zevkle içtiğini anlatır:

> Bu içecek sayesinde içimizi öyle bir hoşluk kaplıyordu ki bu zevk bizi eve kadar izliyor ve eve götürüyordu. Hiçbir içeceği bu kadar büyük bir zevk alarak içmemiştim. Boğazıma cüzzamlıların yaralarından kopan, kabuk tutmuş bir deri parçası takılmıştı. Onu çıkarmak yerine yutmak için büyük bir çaba gösterdim ve sonunda başardım. Ayinde şaraplı ekmek yemişim gibi geliyordu bana. İçine daldığım bu büyük zevki hiçbir zaman ifade edemem.

Marie Alacoque'un, bir kadın hastanın kusmuğunu diliyle temizlediği bilinir; özyaşam öyküsünde, ağzını ishal olmuş bir adamın dışkılarıyla doldurduğunda duyduğu mutluluğu betimler. İsa azizenin ağzını Kutsal Yüreği'nin üstüne yapıştırıp üç saat boyunca orada tutarak onu ödüllendirir. Özellikle İtalya ve İspanya gibi ateşli bir duyumsallığın yaygın olduğu ülkelerde, Tanrı'ya adanmışlık tensel renklere bürünür. Abruzzes'in bir köyünde bugün bile kadınlar haç yolu boyunca yerdeki çakılları yalayarak dillerini paralarlar. Bu âdetlerin tümünde kadınların bütün yaptığı, kendi tenini değersizleştirerek teni kurtaran Kurtarıcı'ya öykünmektir. Onların bu büyük gizeme duyarlılığı erkeklerinkinden çok daha somut biçimde ortaya çıkar.

Tanrı kadına en kolay koca imgesi altında görünür. Kimi zaman tüm görkemiyle, beyazlığı ve güzelliğiyle göz kamaştırarak, kendini efendi olarak gösterir. Kadına gelinlik giydirir, taç takar, onu elinden tutar ve ona göksel bir yücelme

vaat eder. Ama çoğu kez tensel bir varlıktır. İsa'nın Azize Katerina'ya verdiği ve onun da parmağında görünmez olarak taşıdığı nişan yüzüğü, Sünnet'te kendisinden çıkarılmış olan "deri yüzük"tür. Her şeyden önemlisi, zulmedilmiş ve kanayan bir bedendir o. Kadın en büyük coşkuyu onun çarmıha gerilmiş bedenini seyrederken duyar ve o coşku içinde boğulur; kendisini, oğlunun naaşını kollarında taşıyan Bâkire Anne ya da haçın dibinde ayakta duran ve Sevgili'nin kanının suladığı Magdalena ile özdeşleştirir. Böylece sadomazoşist fantezilerini doyurur. Tanrı'nın küçük düşürülüşünde hayranlık duyduğu şey, Erkeğin düşüşüdür. Hareketsiz, edilgen, yaralarla bezeli çarmıha gerilmiş İsa imgesi, vahşi hayvanlara, hançerlere, erkeklere sunulan ve küçük kızın pek çok kez kendini özdeşleştirdiği kırmızı beyaz kurban imgesinin tersine çevrilmiş halidir. Erkeğin, Tanrı-İnsan'ın, kendi rolünü üstlendiğini görünce duyduğu heyecanla sarsılır. Tahtanın üstünde yatan ve Yeniden Diriliş'in görkemi kendisine vaat edilmiş olan, küçük kızın kendisidir. Odur: Bunu kanıtlar; dikenlerden örülmüş taçın altında alnı kanar, elleri, ayakları, böğrü, görünmeyen bir demirle delik deşik edilmiştir. Katolik Kilisesi'ne göre, kızgın demirle dağlanmış üç yüz yirmi bir kişiden yalnızca kırk yedisi erkektir. Gerisi –Macaristanlı Hélène, Jeanne de la Croix, G. D'Osten, Osane de Mantoue, Claire de Montfalcon gibi– ortalama olarak menopoz yaşını geçmiş kadınlardır. En ünlüleri olan Catherine Emmerich, zamanından önce dağlanmıştır. Yirmi dört yaşında, diken tacının acılarını arzulamışken, kendisine göz kamaştırıcı bir genç adamın yaklaştığını görür ve adam tacı başına saplar. Ertesi gün şakakları ve alnı şişer ve kanamaya başlar. Dört yıl sonra, esrime içindeyken, yaralar içinde İsa'yı görür. Yaralarından ince bıçaklar gibi sivri uçlu ışınlar çıkmaktadır ve azizenin ellerinden, ayaklarından, böğründen kan damlaları fışkırmaya başlar. Terinin damlaları kandandır, kan tükürür. Günümüzde hâlâ her kutsal Cuma, Thérèse Neumann da ziyaretçilerine şakaklarından İsa'nın kanının sızdığı yüzünü çevirir. Bu dağlama izlerinde, teni bir görkeme dönüştüren gizemli simya tamamlanır, çünkü bu izler kanlı bir yara biçimi altında ilahî aşkın varlığının ta kendisidir. Kadınların, kırmızı akıntının katıksız bir altın alevine dönüşmesine neden bu kadar önem verdikleri oldukça anlaşılırdır. İnsanların kralının böğründen sızan bu kan onlarda bir saplantı halindedir. Sienalı Azize Katerina hemen hemen bütün mektuplarında ondan söz eder. Angèle de Foligno kendini İsa'nın yüreğini ve böğründeki açık yarayı seyretmeye kaptırır. Catherine Emmerich, "kana batırılmış çarşaf"a benzeyen İsa gibi olabilmek için kırmızı bir gömlek giyer, her şeyi "İsa'nın kanının arasından" görür. Marie Alacoque'un hangi koşullar altında İsa'nın Kutsal Yüreği'nden üç saat boyunca kana kana kan içtiğini gördük. İnananlara, tapınmaları için alev alev aşk mızraklarıyla çevrelenmiş devasa kırmızı pıhtıyı sunan odur. Kadınların büyük düşünü, aşk aracılığıyla kandan görkeme erişme dileğini özetleyen simgedir bu.

Esrimeler, gönül gözüyle görmeler, Tanrı'yla konuşmalar, bu içsel deneyim bazı kadınlara yeter. Kimi kadınlarsa bu deneyimi çeşitli edimlerle tüm dünya-

ya iletme ihtiyacı duyarlar. Eylemin düşünceyle bağı birbirinden çok farklı iki biçime bürünür. Azize Katerina, Azize Teresa, Jeanne d'Arc gibi, önlerine koydukları hedefleri çok iyi bilen ve onlara erişmenin araçlarını bilinçli olarak icat eden eylem kadınları vardır. Onların ifşaatları yalnızca inançlarına nesnel bir biçim kazandırır; onları kendilerine ince ince çizdikleri yolları izlemeye cesaretlendirir. Öte yandan Madam Guyon, Madam Krüdener gibi, sessiz tutkularının sonunda kendilerini aniden "havari konumunda"[3] hisseden narsisistik kadınlar vardır. Görevlerinin ne olduğu konusunda çok net değildirler ve –tıpkı eylemsizlikten mustarip hayır işleri yapan hanımlar gibi– *herhangi bir şey* yaptıkları sürece ne yaptıklarına pek de aldırış etmezler. Nitekim Madam Krüdener, elçi ve romancı olarak kendini gösterdikten sonra, meziyetlerine ilişkin fikrini içselleştirmiştir. I. Alexandre'ın yazgısına sahip çıkmaktaki amacı, belirli düşüncelerin kabul edilmesini sağlamak değil, Tanrı'dan esinlenmiş kadın rolünü doğrulamaktır. Kadının kendini kutsal bir niteliğe bürünmüş gibi hissetmesi için çoğu kez biraz güzellik ve zekâ yeterli olduğuna göre, Tanrı tarafından seçilmiş olduğunu bildiğinde, bir misyonu olduğunu haydi haydi düşünür. Kesin olmayan öğretileri vaaz eder, kolayca kimi mezhepler kurar. Bu da onun, esin verdiği topluluğun üyeleri aracılığıyla kişiliğini sarhoş edici biçimde büyütmesine izin verir.

Aşk ve narsisizmin kendisi gibi, mistik tutku da etkin ve bağımsız yaşamlarla bütünleştirilebilir. Ama bu bireysel kurtuluş çabaları kendi başlarına ancak başarısızlıkla sonuçlanabilir. Kadın ya gerçek olmayan bir varlıkla, kendi sureti ya da Tanrı'yla ilişki içine girer ya da gerçek bir varlıkla gerçek olmayan bir ilişki kurar. Öyle ya da böyle dünyaya tutunmamaktadır, kendi öznelliğinden kurtulmaz, özgürlüğü bir aldatmacadan ibarettir. Özgürlüğü gerçekleştirmenin tek bir yolu vardır, o da olumlu bir eylemle onu insan toplumuna yansıtmaktır.

3 Madam Guyon.

Dördüncü kesim

ÖZGÜRLEŞMEYE DOĞRU

On dördüncü bölüm

Bağımsız Kadın

Fransız yasaları artık, itaati kadın eşin görevleri arasında saymamaktadır. ayrıca her kadın yurttaş bir seçmendir. Beraberinde ekonomik bir özerklik gelmediğinde bu medeni özgürlükler soyut kalır. Kendisine bakılan kadın –ister eş olsun ister kibar fahişe– sırf elinde oy pusulası olduğu için erkekten özgürleşmiş olmaz. Töreler onu eskiden olduğundan daha az kısıtlıyor olsa da, kendisine verilen bu olumsuz izinler kadının durumunu köklü biçimde değiştirmemiştir, hâlâ uyruk konumuna kapatılmış durumdadır kadın. Kendisini erkekten ayıran mesafeyi çalışmayla büyük ölçüde aşmıştır, somut özgürlüğünü ancak çalışmak güvence altına alabilir. Kadın bir asalak olmaktan çıktığında, onun bağımlılığı üzerine kurulmuş olan sistem çöker; kendisiyle evren arasında artık erkeğin aracılığına gerek kalmaz. Kul kadının üzerindeki lanet, onun hiçbir şey yapmasına izin verilmemesidir. O zaman o da narsisizm, aşk ya da din aracılığıyla imkânsız bir varlık arayışında inat eder. Üretken, etkin kadınsa aşkınlığını yeniden kazanır, tasarılarıyla kendisini somut bir biçimde özne olarak olumlar. İzlediği hedefle kurduğu ilişkiyle, sahip olduğu parayla ve haklarıyla sorumluluğunu deneyimler. Birçok kadın, hatta en alçakgönüllü meslekleri yapanlar bile bu avantajların bilincindedir. Bir otelin yer karolarını silmekte olan gündelikçi bir kadının şöyle dediğini duymuştum: "Hiçbir zaman kimseden bir şey istemedim. Bu noktaya kendi kendime geldim." Kendi kendine yetmekten bir Rockefeller kadar gurur duyuyordu. Bununla birlikte, oy hakkının yanına bir de meslek koyunca bunun kusursuz özgürlük olduğunu sanmamak gerekir. Günümüzde çalışmak özgürlük değildir. Kadın ancak sosyalist bir dünyada, bunlardan birine sahip olduğunda

diğerini de güvence altına alabilir. Bugün emekçilerin çoğu sömürülmektedir. Ayrıca kadının durumunun evrilmesiyle toplumsal yapı köklü bir değişikliğe uğramamıştır, öteden beri erkeklere ait olmuş olan bu dünya hâlâ onların damgasını taşımaktadır. Kadının çalışması sorununu karmaşıklaştıran bu olguları gözden kaçırmamak gerekir. Önemli ve iyi niyetli bir hanım kısa bir süre önce Renault fabrikalarında çalışan kadın işçiler arasında bir araştırma yaptı. Bu kadınların fabrikada çalışmaktansa evde kalmayı tercih ettiklerini ileri sürmektedir. Kuşkusuz bu işçi kadınlar ekonomik bağımsızlığa ancak ekonomik olarak ezilen bir sınıfın sınırları içinde ulaşmaktadırlar; öte yandan, fabrikada yaptıkları işler onları evin angaryalarından[1] muaf tutmamaktadır. Şayet onlardan haftada kırk saat fabrikada çalışmakla evde çalışmak *arasında* bir seçim yapmaları istenmiş olsaydı hiç kuşku yok ki çok başka yanıtlar verirlerdi, hatta şayet kadın işçiler olarak kendi dünyaları olan bir dünyanın parçası olsalardı, belki de neşe içinde ikisinin toplamını da kabul ederler, bu dünyanın oluşturulmasına sevinç ve gururla katılırlardı. Ancak bu tarihsel uğrakta, bırakalım köylü kadınları,[2] çalışan kadınların çoğunluğu geleneksel kadın dünyasının dışına çıkamaz. Erkeklerle somut olarak eşit olmaları için gerekli olan yardımı ne toplumdan ne de kocalarından alabilmektedirler. Ancak bir politik inancı olanlar, sendikalarda militanlık yapanlar, geleceğe güvenenler bu sevimsiz gündelik yorgunluklara etik bir anlam atfedebilirler; ama serbest zamandan yoksun bırakılmış ve boyun eğme geleneğinin mirasçısı olan kadınların politik ve toplumsal bir bilinç geliştirmeye yeni yeni başlamış olmaları normaldir. Çalışmalarının karşılığında hak ettikleri ahlakî ve toplumsal yararları sağlayamadıkları için, onun kısıtlamalarına hiçbir heyecan duymadan katlanmaları normaldir. Ayrıca terzi kızların, memur kadınların, sekreterlerin erkek desteğinin avantajlarından vazgeçmek istememesi de anlaşılabilir. Sadece bedenini vermekle parçası olmasına izin verilen ayrıcalıklı bir kastın var olması, daha önce de söylediğim gibi, genç bir kadın için neredeyse karşı koyulmaz bir baştan çıkarıcıdır. Toplumun kendisinden beklediği yaşam standardı çok yüksek olduğu halde alabileceği ücretler son derece düşük olduğundan, genç kadın çapkınlığa yargılıdır; kazandığıyla yetinirse, parya olmanın ötesine geçemeyecektir. Kötü bir evde oturduğu ve kötü giyindiği sürece her tür eğlence, hatta aşk ondan esirgenecektir. Erdemli insanlar ona çileciliği vaaz ederler. Aslında beslenme düzeni bir Mont-Carmel rahibesininki kadar kısıtlıdır, ne var ki herkes Tanrı'yı sevgilisi yapamaz. Kadın olarak yaşamında başarıya ulaşmak için erkeklerin hoşuna gitmesi gerekir, dolayısıyla kendisine yardım edilmesini kabul eder. Ona açlık sınırında ücret veren işvereninin kinizm içinde ondan beklediği de budur. Kimi zaman, bu yardım onun durumunu iyileştirmesine ve gerçek bir bağımsızlık kazanmasına izin ve-

1 *İkinci Cinsiyet*, I. cilt ; II. Kesim ("Tarih"), 5. bölümde, bunların dışarıdaçalışan kadınlar için ne kadar ağır olduğunu söylemiştim.

2 Onların durumunu I. ciltte, aynı yerde, s. 168'de incelemiştik.

recektir, ama kimi zaman da tam tersine kendisine baktırmak üzere mesleğini terk edecektir. Çoğu kez bu ikisini bir araya getirir. Sevgilisinden çalışarak özgürleşir, çalışmaktan sevgilisi sayesinde kurtulur, ama hem bir çalışmanın hem erkek korumasının getirdiği çifte köleliği de yaşayabilir. Evli kadın için ücret genellikle bir destekten fazlası değildir, "yardım kabul eden kadın"a ise erkeğin yardımı önemsiz gibi görünür, ama ne biri ne öteki kişisel çabalarıyla tam bir bağımsızlığı satın alabilir.

Bununla birlikte günümüzde, mesleği sayesinde ekonomik ve toplumsal özerkliğe kavuşan oldukça çok sayıda ayrıcalıklı kadın vardır. Kadının olanakları ve geleceği sorgulanırken söz konusu edilen de bu kadınlardır. Henüz yalnızca bir azınlık oluşturmalarına karşın, onların durumunu yakından incelemek bu yüzden özellikle ilginç olacaktır. Feministlerle feminizm karşıtları arasındaki tartışma onlarla ilgili olarak sürüp gitmektedir. Feminizm karşıtları, günümüzün özgürleşmiş kadınlarının dünyada hiçbir önemli başarı sağlayamadıklarını, öte yandan da iç dengelerini bulmakta zorluk çektiklerini ileri sürmektedirler. Feministler ise elde ettikleri sonuçları abartmakta ve içinde bulundukları karışıklığa gözlerini kapatmaktadırlar. Aslında kimsenin yanlış yolda olduklarını söylemeye hakkı yoktur, yine de yeni durumlarına rahat rahat yerleşmedikleri kesindir. Henüz yalnızca yolun yarısındadırlar. Erkekten ekonomik olarak özgürleşen kadın yine de erkeğin ahlakî, toplumsal ve psikolojik durumuyla özdeş bir durumda değildir. Mesleğine kendini veriş ve adayış biçimi, yaşamının toplamının oluşturduğu bağlama bağlıdır. Nitekim kadın erişkin hayatına yaklaştığında, arkasında bir oğlan çocuğunkiyle aynı geçmiş yoktur; toplum ona aynı gözle bakmaz, evren ona farklı bir bakış açısından görünür. Günümüzde kadın olmak, özerk bir insan varlığının karşısına özel sorunlar çıkarmaktadır.

Erkeğin elinde bulundurduğu ve çocukluğundan beri kendini hissettiren ayrıcalık, insan varlığı olarak misyonu ile erkeklik yazgısının çelişmemesidir. Fallus ile aşkınlığın bir tutulması sonucunda, toplumsal ve tinsel başarıları ona erkeksi bir saygınlık kazandırır. Kendi içinde bölünmez. Oysa kadından, kadınlığını gerçekleştirmek için kendini bir nesne ve av haline getirmesi, yani egemen özne olarak taleplerinden vazgeçmesi beklenir. Özgürleşmiş kadının durumunun ayırıcı özelliği işte bu çatışmadır. Kendini sakatlamak istemediği için dişi rolüne saplanıp kalmayı reddeder, ama cinsiyetini reddetmek de bir sakatlanma biçimidir. Erkek, cinsiyetli bir insan varlığıdır; kadın da ancak cinsiyetli bir insan varlığı olduğunda tam ve erkeğe eşit bir birey olabilir. Kadınlığından vazgeçmek, insanlığının bir parçasından vazgeçmektir. Kadın düşmanları çoğu kez kafalı kadınları "kendilerini ihmal etmek"le suçlamışlardır, ama aynı zamanda onlara şunu vaaz etmişlerdir: Bizim eşitimiz olmak istiyorsanız yüzünüzü boyamaktan, tırnaklarınıza oje sürmekten vazgeçin. Bu öğüt saçmadır. Kadınlık fikri tam da alışkanlıklar ve modalar tarafından yapay biçimde belirlendiği için bütün kadınlara dışarıdan dayatılır. Onun kuralları da erkeklerin benimsediği kurallara benzeyecek biçimde evrilebilir. Plajlarda, pantolon kadınsı bir nitelik

kazanmıştır. Bu, sorunun temelini hiçbir şekilde değiştirmez. Birey, kadınlık fikrini kendi istediği biçime uyarlama özgürlüğüne sahip değildir. Buna uymayan kadın, cinsel ve dolayısıyla toplumsal değerini düşürür, çünkü toplum cinsel değerleri özümsemiştir. Kadınsı özellikleri reddetmekle erkeksi özellikler edinilmez. Bir travesti bile kendini erkek haline getirmeyi başaramaz, travestidir o. Eşcinselliğin de bir özgüllük olduğunu görmüştük. Nötr olmak olanaksızdır. Her olumsuz tutum olumlu bir karşılığı ima eder. Ergen kız çoğu kez toplumsal uzlaşmaları basitçe hor görebileceğini sanır, ama tam da böyle yaparak bir beyanda bulunmaktadır, üstlenmesi gereken sonuçlara yol açacak yeni bir durum yaratmaktadır. Kendimizi yerleşik bir yasanın dışında tuttuğumuz an bir asi haline geliriz. Abartılı biçimde giyinen bir kadın, saf bir edayla sadece canının istediği gibi davrandığını ileri sürdüğünde yalan söylüyordur. Çok iyi bilmektedir ki canının istediği gibi davranmak aşırılıktır. Tam tersinden, ayrıksı bir imgeye sahip olmak istemeyen kadın ortak kurallara uyar. Olumlu anlamda etkili bir eylem söz konusu olmadığı sürece, meydan okumayı seçmek yanlış hesap yapmaktır. Bunun için tüketilecek zaman ve enerji, kazanılacak olandan daha fazladır. Çevresini şoke etmeyi arzulamayan, toplumsal değerini düşürmek istemeyen kadın, kadınlık durumunu bir kadın gibi yaşamalıdır. Çoğu kez meslekî başarısı da bunu gerektirir. Ama konformizm erkek için –âdetler, özerk ve etkin bir birey olarak onun gereksinimlerine göre düzenlendiğinden– son derece doğal olduğu halde, kendisi de özne ve etkinlik olan kadının, onu edilgenliğe yargılı kılan bir dünyaya uyum göstermesi gerekmektedir. Kadın alanına kapanmış kadınlar bunun önemini gereğinden fazla büyüttüğü ölçüde daha da ağır olan bir köleliktir bu. Süslenmeyi, ev işlerini zor zanaatler haline getirmiştir bu kadınlar. Erkeğin giydiklerine aldırış etmesi gerekmez; onun giysileri rahattır, etkin yaşamına uygundur. Erkeğin onları uzun uzun araması gerekmez, neredeyse kişiliğinin parçasını oluşturmaz giysileri, ayrıca kimse erkeğin kendi giysilerinin bakımını üstlenmesini beklemez. İyiliksever ya da ücretli bir kadın bu bakım işini onun üzerinden alacaktır. Tersine kadın, kendisine bakılırken görünümünün ondan ayırt edilmediğini bilir. Süsüyle yargılanır, saygı görür, arzulanır o. Kadının giysileri başlangıçta onu iktidarsızlığa yargılı kılmak üzere tasarlanmış ve nazik olmaya devam etmiştir. Çoraplar kaçar, topuklar aşınır, açık renk bluzlar ve elbiseler kirlenir, pliseler açılır. Bu arada, bu kazaların çoğunu kadının kendisinin telafi etmesi gerekir. Kendi benzerleri iyilikseverlikle onun yardımına koşmayacaktır, ayrıca kendisinin *yapabileceği* işler için bütçesine daha da fazla yük bindirmemeye dikkat edecektir. Permalar, mizanpliler, farlar, yeni elbiseler zaten yeterince pahalıdır. Bir sekreter ya da bir kadın öğrenci akşam eve döndüğünde, hep örülecek bir çorabı, yıkanacak bir bluzu, ütülenecek bir eteği vardır. Bol para kazanan kadın kendini bu angaryalardan kurtarır, ama o da daha karmaşık bir zarafet içinde olmak zorundadır, alışverişle, giysi denemekle zaman harcar, vb. Gelenek kadına ayrıca bekâr bile olsa eviyle ilgili belli bir kaygıyı dayatır. Yeni bir kente atanan bir erkek memur kolayca bir otelde

kalabilir. Kadın iş arkadaşıysa "kendi evi"ne yerleşmek isteyecektir, üstelik evine özenle bakması gerekecektir, çünkü erkekte doğal karşılanan herhangi bir ihmal kadında affedilmeyecektir. Ayrıca kadını kendi güzelliğine ve evine zaman harcamaya ve özen göstermeye iten, yalnızca başkalarının ne düşüneceği kaygısı değildir. Kendi tatmini için gerçek bir kadın olarak kalmayı arzu eder. Şimdi ve geçmiş üzerinden kendisini onaylamayı, ancak annesinin, çocukluk oyunlarının ve ergenlik düşlerinin kendisine hazırladığı yazgıyla kendisi için kurduğu yaşamı birleştirdiği ölçüde başarabilir. Narsisistik düşler kurmuştur, hâlâ da erkeğin fallik kibrinin karşısına kendi imgesine tapınmayı çıkarmaktadır; kendini teşhir etmek, erkekleri büyülemek ister. Annesi ve kendisinden büyük kadınlar ona yuva zevkini aşılamışlardır. Bağımsızlık düşlerinin büründüğü ilk biçim, kendisine ait bir evdir. Özgürlüğünü başka yollardan bulduğunda bile bu düşlerinden vazgeçmek istemez. Ayrıca, erkek dünyasında hâlâ kendini güvende hissetmediği ölçüde, kaçacak bir yere gereksinim duymaya devam eder. Bu yer kendisinde aramaya alışmış olduğu içsel sığınağın simgesidir. Kadınlık geleneğine itaat ettiği için parkeleri cilalayacak, erkek iş arkadaşı gibi lokantada yemek yerine yemeğini kendisi pişirecektir. Aynı zamanda hem bir erkek hem de bir kadın gibi yaşamak istemektedir. Bu yüzden görevlerini ve yorgunluklarını çoğaltır.

Tam anlamıyla kadın olarak kalmaya niyetli olmasının bir nedeni de diğer cinsiyete yaklaşırken şansını mümkün olduğunca yüksek tutmak istemesidir. Aşılması en güç sorunlar cinsellik alanında ortaya çıkacaktır. Tam bir birey ve erkeğin eşiti olması için, erkeğin kadın dünyasına erişimi olduğu gibi onun da erkek dünyasına, *başkaya* erişiminin olması gerekir; ne var ki *başkanın* talepleri bu iki durumda simetrik değildir. Bir kez elde edildiğinde içkin nitelikler olarak görünen servet ve ün, kadının cinsel çekiciliğini artırabilir, ama özerk bir etkinlik olması kadınlığıyla çelişmektedir. O da bunu bilir. Bağımsız –özellikle de kendi durumu üzerine düşünen entelektüel– kadın bir dişi olarak aşağılık karmaşasına kapılacaktır. Biricik kaygısı baştan çıkarmak olan kırıtkan kadın gibi güzelliğine yakından özen gösterecek kadar boş vakti yoktur. Uzmanların tavsiyelerine istediği kadar uysun, zarafet alanında ancak bir amatör olabilecektir. Kadının çekici olması, aşkınlığın içkinliğe indirgenerek incelikli bir ten çarpıntısından ibaret olmasını gerektirir. Kendiliğinden sunulan bir av olmak gerekmektedir. Entelektüel kadın kendini sunduğunu bilir, bir bilinç, bir özne olduğunun farkındadır. İnsan, bakışını istediği zaman öldürmeyi ve gözlerini gökyüzünün bir parçası ya da bir su birikintisi haline getirmeyi başaramaz. Beden, dünyaya doğru atılımı birdenbire durdurulup, canlılığı donuk titreşimlerden ibaret bir heykel haline getirilemez. Entelektüel kadın, başarısızlığa uğramaktan korktuğu ölçüde daha da büyük bir azimle çaba gösterecektir, ama bu bilinçli azim yine de bir etkinliktir ve hedefine ulaşamaz. Menopozun yol açtığı hatalara benzer hatalar yapar. Yaşlanan kadının yaşını inkâr ettiği gibi, o da beyni olan bir varlık olduğunu inkâr etmeye çalışır. Küçük bir kız gibi giyinir, kendini çiçeklere, farbalalara, cart renkli kumaşlara boğar; abartılı biçimde çocuksu ve hayret ifade eden mimikler yapar. Delişmenlik

eder, seke seke yürür, cıvıldar; aşırı serbestmiş, densizmiş, hercaiymiş gibi davranır. Ama belli kasların gevşemesine yol açacak olan duyguyu duymadığı için, istemli bir çabayla ters kaslarını kasan oyunculara benzer. Göz kapaklarının ya da dudaklarının kendiliğinden düşmesine izin vermek yerine onları aşağı doğru indirir; böylece, kafalı kadın kendini bırakmayı taklit ederken kasılır. Bunu kendisi de hisseder ve sinirlenir, saflık dolu yüzünden aniden fazlaca keskin bir zekâ pırıltısı geçer, vaat dolu dudaklar büzüşür. Kendisinden kolayca hoşlanılmamasının nedeni, tutsak küçük kız kardeşleri gibi katıksız bir hoşa gitme isteğinin olmamasıdır. Baştan çıkarma arzusu, ne kadar canlı olursa olsun, iliklerine işlememiştir. Kendini beceriksiz hissettiği an köleliğine sinirlenir, oyunu erkek silahlarıyla oynayarak intikamını alır. Dinleyeceğine konuşur, incelikli düşünceler, yepyeni duygular sergiler; karşısındakini onaylamak yerine onun söylediğinin tersini söyler, onun karşısında üstünlük sağlamaya çalışır. Madam de Staël oldukça becerikli bir biçimde iki yöntemi birleştirir ve şaşırtıcı zaferler kazanırdı. Ona direnildiği pek enderdi. Ama örneğin Amerikalı kadınlar arasında çok yaygın olan meydan okuma tavrı, erkekler üzerinde egemenlik kurmaktan çok onları sinirlendirmeye yarar. Ayrıca, kendi meydan okuyan tavırlarıyla buna davetiye çıkaran da bizzat erkeklerdir. Erkekler –ne kibri ne aşağılık karmaşası olan bazı erkeklerin yaptığı gibi– bir köle yerine bir benzerlerini sevmeyi kabul etselerdi, kadınlıklarıyla ilgili kaygıları kadınların yakasını bir ölçüde bırakırdı. Bu şekilde belli bir doğallık ve sadelik kazanırlar ve böylesine acı çekmeden kadın olabilirlerdi, çünkü nihayetinde zaten kadındırlar.

Şu bir gerçektir ki erkekler kadının yeni durumundan kendilerine pay çıkarmaya başlamışlardır. Kadın artık kendini önsel olarak mahkûm edilmiş hissetmediği için oldukça rahatlamıştır. Günümüzde, çalışan kadın kadınlığını yine de ihmal etmemekte ve cinsel çekiciliğini yitirmemektedir. Bununla birlikte, bu başarı –ki dengelenmeye doğru bir adımdır bu– hâlâ tam değildir. Kadın için diğer cinsiyetle arzu ettiği ilişkileri kurmak hâlâ erkek için olduğundan çok daha güçtür. Erotik ve duygusal yaşamının önünde birçok engel vardır. Ayrıca kul kadın da bu konuda hiçbir şekilde ayrıcalıklı değildir. Eşlerin ve kibar fahişelerin çoğunluğu, cinsel ve duygusal olarak kökten bir yoksunluk duyarlar. Bağımsız kadının yaşadığı güçlüklerin daha apaçık olması, onun tevekkülü değil mücadeleyi seçmiş olmasındandır. Bütün canlı sorunlar ölümle birlikte sessiz bir çözüme kavuşur; dolayısıyla kendini yaşamaya adamış bir kadın, istencini ve arzularını gömen bir kadından daha çok bölünmüştür, ama kendisine bu türden kadınların örnek olarak verilmesini kabul etmeyecektir. Dezavantajlı olduğunu, yalnızca kendisini erkekle karşılaştırdığında düşünecektir.

Kendini tüketen, sorumlulukları olan, dünyanın dirençlerine karşı verilen mücadelenin sertliğini bilen kadının –tıpkı erkek gibi– yalnızca fiziksel arzularını doyurmaya değil, mutlu cinsel serüvenlerin getirdiği gevşemeye, oyalanmaya da gereksinimi vardır. Oysa hâlâ kadına bu özgürlüğün somut olarak tanınmadığı çevreler vardır. Böyle bir özgürlüğü kullanacak olursa adının kötüye çıkması,

mesleğinin tehlikeye girmesi riskiyle karşı karşıyadır. Ondan hiç değilse, üzerinde ağırlık oluşturacak bir ikiyüzlülük beklenir. Kendini toplumsal olarak kabul ettirmeyi başarabildiği ölçüde ona memnuniyetle göz yumulur, ama özellikle taşrada çoğunlukla ciddi bir gözetim altındadır. En iyi koşullarda –başkalarının ne düşüneceği korkusu söz konusu olmadığında– bile, durumu erkeğinkiyle eşdeğer değildir. Aradaki farklar hem gelenekten hem de kadın erotizminin özel doğasının ortaya koyduğu sorunlardan kaynaklanır.

Erkek, kolayca yarını olmayan ve gerektiğinde tenini sakinleştirmeye ve onu ruhen gevşetmeye yetecek cinsel ilişkiler yaşayabilir. Kadınlar için genelevler açılmasını talep eden –az sayıda da olsa– kadınlar da çıkmıştır. *Le Numéro 17* [*17 Numara*] adlı bir romanda bir kadın, kadınların gidip "*taxi-boy*"[3] türünden erkeklerle "cinsel olarak gevşeyebilecekleri" evler kurulmasını önerir.[4] Görünüşe göre bir zamanlar San Francisco'da böyle bir kuruluş varmış, buraya yalnızca, kendilerine para ödenmesi yerine kendilerinin para ödemesini çok eğlenceli bulan genelev kızları gidermiş. Bu çözüm, ütopik oluşunun ve pek de arzu edilir olmamasının ötesinde, kuşkusuz pek de başarılı olamazdı. Kadının erkek kadar mekanik bir biçimde "rahatlamadığı"nı görmüştük. Kadınların çoğu, bu durumun şehvet içinde kendini teslim etmeye pek de elverişli olmadığını düşünecektir. Öyle ya da böyle, şurası gerçektir ki günümüzde bu imkân onlardan esirgenmektedir. Sokaktan bir gecelik ya da bir saatlik bir partner bulmaksa –kadının güçlü bir yapısı olduğunu, bütün ketlenmelerini aştığını ve tiksinmeden böyle bir şeyi tasarlayabildiğini varsaysak bile– kadın için erkek için olduğundan çok daha tehlikelidir. Zührevî hastalık riski kadın için daha büyüktür, çünkü bulaşmayı engelleyecek önlemleri almak erkeğe düşmektedir. Ayrıca kadın ne kadar temkinli olursa olsun, gebe kalma tehdidi karşısında hiçbir zaman tam güvencesi yoktur. Ama özellikle de birbirini tanımayan insanlar arasındaki –hoyrat bir düzleme ait– ilişkilerde fiziksel güç farkı çok önemlidir. Bir erkeğin evine getirdiği kadından çok fazla korkacak bir şeyi yoktur, biraz uyanık olması yeter. Evine bir erkeği kabul eden kadın için ise aynı şey söz konusu değildir. Paris'e yeni inmiş ve "hayatı tanımak" için yanıp tutuşan iki genç kadından söz etmişlerdi bana. Vur patlasın çal oynasın gezdikten sonra kadınlar Montmartreli iki baştan çıkarıcı pezevengi akşam yemeğine davet ederler. Ertesi sabah soyulmuş, şiddete maruz kalmış olarak ve şantaj tehdidiyle karşı karşıya bulurlar kendilerini. Daha anlamlı bir örnek ise büyümüş üç çocuğunun ve iki yaşlı ebeveyninin karnını doyurmak için bütün gün ağır bir işte çalışan kırk yaşlarındaki, boşanmış bir kadının öyküsüdür. Hâlâ çekici ve güzel olan kadının kesinlikle sosyeteye karışacak, çapkınlık edecek veya bir-iki baştan çıkarma girişimini düzgün bir şekilde

3 Erkek eskort. –*Çn.*

4 Adını unuttuğum ve pek de hatırlanması gerekmeyen yazar, uzun uzun bu erkeklerin nasıl her türden müşteriyi tatmin edebilecek şekilde yetiştirilebileceğini, nasıl bir hayat sürdürmeleri gerekeceğini, vb. anlatır.

sürdürecek boş zamanı yoktu, zaten olsaydı da bu girişimlerde muhtemelen canı sıkılırdı. Bununla birlikte, talepkâr bir duyumsallığı vardı ve tıpkı bir erkek gibi onu doyurmaya hakkı olduğunu düşünüyordu. Bazı geceler sokaklarda dolaşır ve sokaktan bir erkek kaldırmayı becerirdi. Ama bir gece, Boulogne ormanının sık ağaçlı bir köşesinde bir-iki saat geçirdikten sonra, seviştiği adam gitmesine izin vermemişti. Adını ve adresini öğrenmek, onu tekrar görmek, onunla ilişki yaşamak istiyordu. Kadın reddedince adam onu fena dövmüş ve yara bere içinde, dehşete uğramış bir halde ormanda bırakmıştı. Erkeğin çoğu kez kendine bir metres tuttuğu gibi, bir adama bakarak ya da yardım ederek onu kendine bağlamaya gelince, bu yalnızca zengin kadınlar için olanaklıdır. Bu alışverişle yetinen bazı kadınlar vardır. Para ödeyerek erkeği bir araç haline getirirler, bu da onu küçümseyici bir rahatlıkla kullanmalarını mümkün kılar. Ancak erotizmle duyguyu bu kadar hoyratça birbirinden ayırabilmeleri için genellikle bu kadınların belli bir yaşa gelmiş olmaları gerekir, oysa gördüğümüz gibi kadınların ergenlik döneminde bu ikisi birbirine son derece sıkı sıkıya bağlıdır. Bir sürü erkek bile ten ile bilinç arasındaki bu bölünmeyi hiçbir zaman kabul etmez. Kadınların çoğunluğu bunu tasarlamaya hiç razı olmayacaktır. Ayrıca burada, kadınların erkeklerden daha duyarlı olduğu bir aldatmaca vardır. Para ödeyen müşteri de bir araçtır, partneri onu ekmek kapısı olarak kullanır. Erkek kibri, erotik dramdaki çiftanlamlılıkların üzerini örter. Erkek kendine, kendiliğinden bir biçimde yalan söyler. Daha kolay küçük düşürülebilen, daha alıngan olan kadın aynı zamanda da daha berrak zihinlidir; kendisini ancak daha sinsi bir samimiyetsizlik uğruna körleştirebilecektir. Kendine bir erkek satın almak, bunun için gerekli maddî olanakları olduğunu varsaysak bile, genellikle kadına doyurucu gelmeyecektir.

Erkeklerin çoğu için olduğu gibi kadınların çoğunluğu için de söz konusu olan, yalnızca arzularını doyurmak değil, onları doyururken insan varlığı olarak saygınlığını korumaktır. Erkek, kadından haz duyarken, onun haz duymasını sağlarken, kendini biricik özne olarak ortaya koyar: Ya buyurgan bir fetihçidir ya cömert verici ya da ikisi birden. Kadın da karşılık olarak, eşini hazzına tutsak ettiğini ve armağanlarıyla onu doyurduğunu olumlamak ister. Bu yüzden, erkeğe vaat ettiği iyiliklerle, kırıtkanlığını kullanarak veya çeşitli oyunlarla onun arzusunu katıksız genelliği içinde uyararak kendini ona kabul ettirdiğinde, onu doyurduğuna kolayca ikna olur. İşine yarayan bu kanı sayesinde, kendini aşağılanmış hissetmeden onun arzusunu uyandırabilir, çünkü cömertlik güdüsüyle davrandığı iddiasındadır. Nitekim *Le Blé en herbe*'de [*Olmamış Buğday*], Phil'in okşayışlarını canla başla bekleyen "beyazlar içindeki hanım" ona tepeden bir edayla, "Dilencilerden ve açlardan başka kimseyi sevmem" der. Aslında becerikli bir biçimde, Phil'in yalvaran bir tavır benimsemesini sağlamak için uğraşmaktadır. Bunun üzerine, der Colette, beyazlar içindeki hanım "aceleyle dar ve karanlık krallığına doğru yönelir, burada kibri şikâyetin üzüntünün itirafı olduğuna inanabilir ve kendisi gibi yalvaran durumundakiler özgürce davranıyormuş yanılsamasını yutabilirdi." Madam de Warrens, karşısındakinin istekle-

rini karşılamanın cömertlik gibi görünmesi için genç, mutsuz ya da kendinden aşağı konumda olan âşıkları seçen kadınlardandır. Ama en güçlü erkeklere bile saldırabilen ve onlar yalnızca kibarlıktan ya da korkudan teslim olmuş olsalar bile, onları doyurmaktan büyülenen gözüpek kadınlar da vardır.

Tam tersinden, erkeği tuzağına düşüren kadın verdiğini düşünmek isterken, kendini erkeğe veren kadın aldığını olumlamak ister. Bir gün genç bir gazeteci kadın bana, "Ben alan bir kadınım" demişti. Aslında tecavüz dışında, bu hikâyede kimse ötekini gerçekten ele geçirmez, ama kadın burada kendine iki kez yalan söylemektedir. Çünkü gerçek şudur ki erkek çoğu kez ateşliliğiyle, saldırganlığıyla baştan çıkarır kadını, partnerinin rızasını etkin biçimde elde eder. İstisnaî durumlar dışında –örneğin aktarmış olduğum Madam de Staël vakası– kadın için bu geçerli değildir. Kendini sunmaktan başka hiçbir şey yapamaz kadın, çünkü erkeklerin çoğu kendi rolüne şiddetli bir kıskançlıkla sarılır. Kadının gereksinimini genelliği içinde doyurmak için seçilmeyi değil, kadında tekil bir heyecan uyandırmayı isterler, seçildiklerinde kendilerini sömürülmüş hissederler.[5] Bir genç erkek bana, "Erkeklerden korkmayan bir kadın, onları korkutur" demişti. Nitekim "Bir kadının inisiyatif almasından korkarım" diyen kimi erişkinlere tanık oldum. Kadın kendini fazlaca cüretli bir biçimde sunarsa erkek kaçar. O en çok fethetmeyi ister. Dolayısıyla kadın ancak kendini ava dönüştürerek alabilir. Onun edilgen bir nesne, bir boyun eğme vaadi haline gelmesi gerekir. Başarılı olursa, bu büyülü olayı kendisinin bile isteye gerçekleştirdiğini düşünecek, kendini yeniden özne konumunda bulacaktır. Ne var ki erkeğin horgörüsüyle, yararsız bir nesne olarak dondurulma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Erkeğin onun girişimlerini geri çevirmesi karşısında kendini o kadar derinden aşağılanmış hissetmesi bu yüzdendir. Kendisiyle alay edildiğini düşündüğünde kimi zaman erkek de kızgınlık duyar. Bununla birlikte, o sadece bir girişiminde başarısız olmuştur, o kadar. Oysa kadın heyecan, beklenti ve vaatler içinde kendini ten haline getirmeye razı olmuştur; ancak kendini yitirerek kazanç sağlayabilecektir. Yitmiş olarak kalır. Böyle bir yenilgiden kendine pay çıkarmak için ya son derece kör ya da istisnaî derecede berrak kafalı olmak gerekir. Baştan çıkarma başarıyla sonuçlandığında bile, zafer çift anlamlılığını korur. Gerçekten de toplumun görüşüne göre yenen, kadına *sahip olan* erkektir. Tıpkı erkek gibi kadının da arzularını üstlenebileceği kabul edilmez. O, onların avıdır. Erkeğin, türünden gelen güçleri kendi bireyselliğiyle bütünleştirdiği bilinir: Oysa kadın türün kölesidir.[6] Kimi zaman salt edilgenlik olarak düşünülür: "Marie yat şuraya[7], üstün-

5 Bu duygu, genç kızda işaret ettiğimiz duygunun karşılığıdır. Sadece kız sonunda yazgısına boyun eğer.

6 I. cilt, 1. bölümde, bu görüşte belli bir doğruluk payı olduğunu gördük. Ne var ki söz konusu asimetri tam da arzu anında değil, doğumda kendini dışavurur. Arzuda ise erkek ve kadın doğal işlevlerini özdeş bir biçimde üstlenirler.

7 *Marie-couche-toi-là*: kolay kadın anlamında bir deyim. Y.n.

den geçmeyen bir otobüs kaldı." Elde edilebilir ve açık olan kadın bir eşyadır; heyecanın büyüleyiciliğine gevşek bir biçimde teslim olur, onu çiçek toplar gibi elde eden erkekten büyülenir. Kimi zaman kadına yabancılaşmış bir etkinlik gözüyle bakılır. Rahminde tepinen bir şeytan vardır, vajinasının dibinde erkek spermini yutmayı açgözlülükle bekleyen bir yılan pusu kurmuştur. Öyle ya da böyle, insanlar onun basitçe özgür olduğunu düşünmeyi reddeder. Özellikle Fransa'da özgür kadın ile kolay kadın inatla birbirine karıştırılır, oysa kolaylık fikri bir direncin ve denetimin olmadığını, bir eksikliği, tam da özgürlüğün olumsuzlanmasını ima eder. Kadın yazını bu önyargıya karşı koymaya çalışmaktadır. Örneğin *Grisélidis*'te Clara Malraux, kadın kahramanının sürüklenmeye boyun eğmediğini, tersine hakkı olarak gördüğü bir edimi gerçekleştirdiğini ısrarla vurgular. Amerika'da kadına cinsel faaliyetinde belli bir özgürlük tanınır ki bu da onun çok lehinedir. Oysa Fransa'da, "yatan kadınlar"a tam da onların iyiliklerinden yararlanan erkeklerin gösterdiği horgörü, çok sayıda kadını felce uğratmaktadır. Yol açabilecekleri betimlemelerden, vesilesi olacakları sözlerden yılar kadınlar.

Kadın kaynağı belli olmayan dedikoduları önemsemese bile, partneriyle ilişkisinde somut güçlükler yaşar, çünkü toplumun görüşü onda cisimleşmiştir. Erkek çoğunlukla yatağı, saldırgan üstünlüğünün olumlanması gereken alan olarak görür. Kabul etmeyi değil almayı, karşılıklı değiş tokuşu değil elde etmeyi ister. Kadına, onun kendisinin verdiğinin ötesinde sahip olmak peşindedir. Onun rızasının bir yenilgi, mırıldandığı sözlerinse ondan kopardığı itiraflar olmasını ister; kadın haz duyduğunu kabul ederse köleliğini kabulleniyor demektir. Claudine, kendini Renaud'ya çok çabuk teslim ederek ona meydan okuduğunda Renaud öne geçer. Claudine kendini sunacakken telaşla ona tecavüz etmeye girişir, debelenmeleri arasında kendi zaferini seyretmesi için gözlerini açık tutmaya zorlar onu. Aynı biçimde, *İnsanlık Durumu*'nda buyurgan Ferral, Valérie'nin söndürmek istediği lambayı açık tutmakta inat eder. Kibirli, talepkâr kadın, erkeğe bir hasım olarak yaklaşmış olur. Bu mücadelede erkeğin kadından çok daha güçlü silahları vardır; her şeyden önce fiziksel gücü vardır ve isteklerini ona dayatması daha kolaydır. Ayrıca gördüğümüz gibi, gerilim ve etkinlik onun erotizmiyle uyum içindedir, oysa kadın edilgenliği reddetmekle, onu şehvete götüren büyüyü ortadan kaldırır; tavrında ve hareketlerinde egemenliğe öykünecek olursa hazza ulaşamaz. Kibrine her şeyi feda eden kadınların çoğu frijit olur. Sevgililerinin buyurgan ya da sadist eğilimlerini doyurmasına izin veren erkek pek nadirdir; erkeğin bu itaatkârlığından tam bir erotik tatmin duyan kadın ise daha da nadirdir.

Kadın için çok daha az dikenli gibi görünen bir başka yol vardır, o da mazoşizmdir. Gün boyu çalışıp, mücadele edip, sorumluluklar ve riskler alındığında, geceleyin insanın kendini güçlü isteklere teslim etmesi bir gevşeme getirir. Zorba bir irade uğruna kendini yok etmek çoğu kez âşık ya da saf kadının gerçekten hoşuna gider. Ama yine de kendini gerçekten egemenlik altına girmiş hissetmesi

gerekir. Bütün gününü erkekler arasında geçiren bir kadının erkeklerin koşulsuz üstünlüğüne inanması kolay değildir. Bana gerçek anlamda mazoşist olmayan ama çok fazla "kadınsı" olan, yani erkeklerin kollarında kendinden vazgeçmekten büyük zevk alan bir kadının öyküsünü aktardılar. Kadının, on yedi yaşından itibaren birçok kocası ve birlikte olmaktan çok zevk aldığı pek çok sevgilisi olur. Erkeklere emir verdiği zorlu bir işi başarıyla sürdürdükten sonra frijitleşmiş olmaktan yakınmaktadır. Erkeklerin üzerinde egemenlik kurmaya alıştığından ve onun gözünde saygınlıkları ortadan kalkmış olduğundan, huzurlu bir teslim oluş onun için imkânsız hale gelmiştir. Erkeklerin üstünlüğünden kuşku duymaya başlayınca, onların iddialı halleri kadının onlara duyabileceği saygıyı azaltmaktan başka bir işe yaramaz. Erkek yatakta en şiddetli biçimde erkek olmak istediği anlarda, tam da erkeksiliğe öykündüğü için uyanık gözlere çocuksu görünür: Ya o eski hadım edilme karmaşasıyla ya babasının gölgesiyle ya da başka bir hayaletle uğraşmaktadır yalnızca. Kadın, âşığının kaprislerine boyun eğmeyi her zaman gururu yüzünden reddetmez. Kendisine hikâyeler anlatan küçük bir oğlan çocuğuyla değil, yaşamının gerçek bir ânını yaşayan bir erişkinle karşı karşıya olmak istemektedir. Mazoşist kadın özellikle düş kırıklığına uğrar. Anaç, aşırı ya da hoşgörülü bir yaltaklanma, düşünü kurduğu teslimiyet biçimi değildir. Ya üzerinde egemenlik kurulduğuna ve köleleştirildiğine inanıyormuş gibi görünerek o da gülünç oyunlarla yetinecek, ya kendisine bir efendi bulmak umuduyla "üstün" denen erkeklerin peşinden koşacak ya da frijit olacaktır.

Her iki eş de birbirini karşılıklı olarak benzerler olarak kabul ettiği zaman, sadizm ve mazoşizm eğilimlerinden kaçınmanın olanaklı olduğunu görmüştük. Erkek de kadın da bir nebze alçakgönüllü ve biraz cömert olduğunda, zafer ve yenilgi düşünceleri hükmünü yitirir. Aşk edimi özgür bir değiş tokuş haline gelir. Ama paradoksal olarak, diğer cinsiyetten bir bireyi kendi benzeri olarak kabul etmek, kadın için erkek için olduğundan çok daha zordur. Tam da erkekler kastı üstünlüğü elinde tuttuğu için, erkek bir sürü tekil kadına şefkatli bir saygı gösterebilir. Bir kadını sevmek kolaydır; her şeyden önce o âşığını, onunkinden farklı ve kadının yanında keşfetmekten hoşlandığı bir dünyayla tanıştırma ayrıcalığına sahiptir. Kadın, en azından bir süre, erkeği düşündürür ve eğlendirir. Ayrıca, içinde bulunduğu durum bir sınırlılık ve bağımlılık olduğu için, bütün olumlu nitelikleri birer kazanım olarak görünür, hataları ise affedilebilir. Stendhal, Madam de Rênal ve Madam de Chasteller'e, onların tiksindirici önyargılarına karşın hayranlık duyar. Erkek bir kadını yanlış düşüncelerinden dolayı ya da yeterince zeki, öngörülü ve cesur olmadığı için sorumlu tutmaz. Çoğu kez haklı olarak, o durumunun kurbanı, diye düşünür; kadının, fırsat verilseydi olmuş olabileceği ve belki de hâlâ olabileceği insanı düşler. Ona güvenilebilir, kendisi belirli bir şey *olmadığı* için ona çok şey atfedilebilir. Âşık bu yokluk yüzünden kadından kısa sürede bıkacaktır, ama onu baştan çıkaran ve zahmetsiz bir şefkate yönelten gizem ve cazibe de buradan kaynaklanmaktadır. Bir erkeğe dostluk duymak çok daha sıkıntılıdır, çünkü o, kimseden yardım almadan

kendisini ne yaptıysa odur. Onu vaatleri ve kesin olmayan olanaklarıyla değil, varlığı ve gerçekliği içinde sevmek gerekir. Davranışlarından ve düşüncelerinden kendisi sorumludur, hiçbir mazereti yoktur. Onunla ancak edimleri, hedefleri, düşünceleri onaylanıyorsa kardeşlik kurulabilir. Julien bir meşrutiyetçiyi sevebilir, ama bir Lamiel, düşüncelerini küçümsediği bir erkeği içtenlikle sevemezdi. Uzlaşmalara yatkın olduğu halde kadının hoşgörülü bir tavrı benimsemesi kolay değildir, çünkü erkek ona yeşillikler içindeki bir çocukluk cennetinin kapısını aralamaz. Kadın onunla, ortak dünyaları olan bu dünyada karşılaşır. Erkek de beraberinde kendisinden başka bir şey getirmez. Kendine dönük, tanımlanmış ve kararlı olduğu için pek bir düş uyandırmaz. Konuşurken onu dinlemek gerekir, kendini ciddiye alır. İlgi duymadığında canı sıkılır, varlığı bir yük haline gelir. Yalnızca çok genç erkekler kendilerini basit harikalarla süslerler, onlarda gizem ve vaat aranabilir, onlara mazeret bulunabilir, onlar hafife alınabilirler. Olgun kadınların gözünde onları bu kadar baştan çıkarıcı kılan nedenlerden biri budur. Ne var ki onlar da çoğunlukla genç kadınları tercih ederler. Otuz yaşındaki kadın erişkin erkeklere yollanır. Muhtemelen bu erişkin erkekler arasında saygısını da dostluğunu da yıldırmayacak birilerine rastlayacaktır, ama bu erkekler bu durumda hiçbir kibir sergilemiyorlarsa kadın şanslı sayılmalıdır. Kadın, bedeninin yanı sıra yüreğini de işin içine katabileceği bir hikâye, bir serüven istediğinde sorun, eşiti olarak görebileceği, kendini üstün görmeyen bir erkekle karşılaşabilmesidir.

Genellikle kadınların bu kadar ince eleyip sık dokumadığı söylenecektir. Kendilerini fazla sorgulamadan önlerine çıkan fırsatı yakalar, ondan sonra da kibirleri ve duyumsallıklarıyla işin içinden çıkarlar. Doğrudur. Ama doğru olan başka bir şey daha vardır: Onlar yüreklerinin gizli bir köşesine, erkeklerde – ortalama olarak– muadili bulunmayan bir sürü düşkırıklığı, aşağılanma, pişmanlık, hınç gömerler. Az çok başarısız olmuş bir ilişkide erkek neredeyse kesin olarak, aldığı zevki kâr sayar. Kadınsa pekâlâ hiçbir kâr sağlayamadan kalır, kayıtsız olduğunda bile, belirleyici an geldiğinde sevişmeyi kibarca kabul eder. Sevgilisinin iktidarsız olduğu ortaya çıkabilir; o zaman kendini saçma bir çılgınlığın içine atmış olduğu için acı çekecektir. Şayet uyarılmıyorsa, işte o zaman kendini "kazık yemiş", oyuna gelmiş hisseder. Doyuma ulaşırsa, sevgilisini uzun süre elinde tutmak isteyecektir. Sadece zevk almak için yarını olmayan bir ilişki tasarladığını iddia ettiğinde pek ender olarak tümüyle içtendir, çünkü zevk almak, onu kurtarmak bir yana, bağlar; dostça denen bir ayrılık bile onu yaralar. Bir kadının bir erkekten çok daha ender olarak eski bir sevgilisinden dostça söz ettiğini duyarsınız.

Erotizminin doğası ve özgür bir cinsel yaşamın güçlükleri, kadını tekeşliliğe yöneltir. Ne var ki kadın için bir ilişkiyi ya da evliliği bir meslekle bağdaştırmak erkek için olduğundan çok daha zordur. Sevgili ya da koca, işinden vazgeçmesini isteyebilir. Colette'in, yanı başında bir erkek sıcaklığı olmasını şiddetle isteyen ama evliliğin önüne çıkaracağı engellerden korkan Vagabonde'u gibi, tereddüt

eder kadın. Boyun eğecek olursa yeniden kul haline gelecektir, reddettiğinde ise kendisini içini kurutacak bir yalnızlığa mahkûm eder. Günümüzde erkek genellikle eşinin mesleğini sürdürmesini kabul etmektedir. Colette Yver'in bize, evde huzuru sağlamak için mesleğini feda etmek zorunda bırakılan genç kadını anlatan romanları bir ölçüde zaman aşımına uğramıştır. İki özgür varlığın ortak yaşamı, eşlerin her ikisi için de bir zenginleşmedir ve her biri eşinin uğraşında kendi bağımsızlığının güvencesini bulur. Kendi kendine yeterli olan kadın kocasını, kendi köleliğinin fidyesi olan evlilik köleliğinden özgürleştirir. Şayet erkek titizlikle iyi niyet gösterirse, sevgililer ve karı-kocalar talepkâr olmayan bir cömertlik içinde tam bir eşitliğe ulaşabilirler.[8] Hatta kimi zaman, adanmış hizmetkâr rolünü oynayan erkektir; nitekim Georges Eliot'ın yanında Lewes, olağan olarak kadın eşin efendi-kocanın çevresinde oluşturduğu elverişli atmosferi yaratır. Ne var ki çoğunlukla evin içindeki uyumun bedelini ödeyen yine kadındır. Evi çekip çevirenin, çocukların bakım ve eğitimini tek başına sağlayanın kadın olması erkeğe doğal gelmektedir. Kadının kendisi bile evlenmekle, kişisel yaşamının kendisini muaf tutamayacağı kimi yükümlülükler altına girdiğini düşünür; kocasının, "gerçek bir kadın"la birleşseydi sağlayabileceği avantajlardan yoksun kalmasını istemez. Geleneksel olarak evli kadınların olduğu gibi zarif, iyi ev kadını, fedakâr anne olmak ister. Bu, kolayca bunaltıcı hale gelen bir görevdir. Kadın bunu hem eşine duyduğu saygıdan hem de kendine sadık olmak adına üstlenir, çünkü, daha önce de gördüğümüz gibi, kadınlık yazgısının hiçbir yanını kaçırmamaya kararlıdır. Bir yandan kendisi olmaya devam ederken diğer yandan da kocasının bir sureti olacaktır. Kendi akıbetiyle ilgilendiği kadar, hatta kimi zaman daha da çok, onun kaygılarını üstlenecek, onun başarılarını paylaşacaktır. Erkek üstünlüğüne saygı duyarak yetiştirildiği için, hâlâ erkeğin ilk sırada gelmesi gerektiğini düşünüyor olabilir, ayrıca bazen de ilk sırayı talep etmekle evliliğini yıkmaktan korkar. Kendini olumlama arzusuyla kendini silme arzusu arasında gidip gelen kadın bölünür, parçalanır.

Yine de kadın, bir açıdan, tam da aşağı konumda oluşunu kendi lehine kullanabilir. Başlangıçta erkekten daha az fırsatı olduğundan, ona karşı kendini önsel olarak suçlu hissetmez. Toplumsal adaletsizliği telafi etmek ona düşmemektedir ve kendisinden bu beklenmez. İyi niyetli bir erkek, kadınlardan daha çok kayırılmış olduğu için kendini onları "idare etmek" zorunda hisseder. Vicdanı ve acıma duygusu yüzünden zincire vurulmasına izin verecektir; silahsız oldukları için "yapışkan", "doymak bilmez" kadınların avı haline gelme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Erkeksi bir bağımsızlık kazanmış olan kadın, kendileri de özerk ve etkin olan bireylerle cinsel ilişkiye girmek gibi büyük bir ayrıcalığa sahiptir. Bu erkekler –genellikle– onun yaşamında birer asalak rolü oynamayacak, zayıflıklarıyla ve gereksinimlerinin ağırlığıyla onu zincire vurmayacaktır. Ne var ki eşiyle

8 Clara ve Robert Schumann'ın yaşamları, bir süre için böyle bir başarı öyküsü gibi görünmektedir.

özgür bir ilişki kurmayı bilen kadın pek nadirdir. Kadınlar, erkeğin onları vurmayı arzu etmediği zincirleri kendileri yaratırlar: Erkek karşısında âşık kadının tutumunu benimserler. Yirmi yıllık bekleyiş, düş, umut süresince genç kız özgürleştirici ve kurtarıcı kahraman efsanesini beslemiştir. Çalışmayla kazanılan bağımsızlık, onun görkemli bir vazgeçiş arzusunu ortadan kaldırmaz. Ergenlik narsisizminin üstesinden rahatça gelebilmesi için, tam anlamıyla[9] bir oğlan çocuk gibi yetiştirilmiş olması gerekir. Oysa o, bütün gençliği boyunca eğilimli olduğu ben tapınmasını yetişkin yaşamında da sürdürür. Meslekî başarılarını kendi imgesini zenginleştirecek meziyetler haline getirir, yukarıdan gelen bir bakışın kendi değerini açığa çıkarmasına ve kutsamasına gereksinim duyar. Her gün yargıladığı erkeklere karşı sert olsa bile, Erkeğe yine de saygı duyar ve onunla karşılaşacak olursa önünde diz çökmeye hazırdır. Kendini bir tanrıya doğrulatmak, insanın kendisini kendi çabasıyla doğrulamasından daha kolaydır. Dünya onu *verili* bir kurtuluş imkânına inanmaya teşvik eder, o da buna inanmayı seçer. Kimi zaman özerkliğinden tümüyle vazgeçer, yalnızca âşık bir kadındır o. Çoğunlukla bir uzlaşmaya varmaya çalışır, ama ilahlaştırıcı aşk, vazgeçiş olan aşk yıkıcıdır. İnsanın bütün düşüncelerini, her ânını işgal eder, takıntılı ve zorbadır. Şayet meslekî olarak düşkırıklığına uğramışsa, kadın tutkuyla aşka sığınmaya çalışır. Başarısızlıkları kendilerini, sevgilisinin bedelini ödediği olay çıkarmalar ve talepkârlıklar biçiminde açığa vurur. Ama yürek acıları hiçbir şekilde meslekî şevkini artırmaz. Genellikle tam tersine kendisine büyük aşkın eşsiz yolunu yasaklayan yaşam tarzına sinirlenir. On yıl önce, kadınların çıkarttığı bir politik dergide çalışan bir kadın bana, bürolarda nadiren politika ve durmaksızın aşk hakkında konuşulduğunu söylemişti. Kimi, güzelim zekâsının değeri bilinmeden yalnızca bedeni için sevilmekten şikâyetçiydi, kimi ise tensel çekiciliğine hiç ilgi duyulmadan yalnızca zekâsının takdir edilmesinden yakınırdı. Burada da kadının bir erkek gibi, yani kendi *varlığını* sorgulamadan, özgürlük içinde âşık olabilmesi için, kendisini erkeğin eşiti olarak görmesi, somut olarak onunla eşit olması gerekir. Giriştiği işlere aynı kararlılıkla bağlanması gerekir ki göreceğimiz gibi buna henüz pek sık rastlamamaktayız.

Zamanımızda tümüyle özgür bir biçimde üstlenilmesi neredeyse olanaksız olan bir kadınlık işlevi vardır, o da anneliktir. İngiltere'de, Amerika'da kadın en azından doğum kontrolü uygulamaları sayesinde kendi isteğiyle anne olmayı reddedebilir. Fransa'da kadınların acılı ve pahalı kürtajlar yaptırmak zorunda kaldığını görmüştük; çoğu kez istemedikleri ve meslek hayatlarını mahveden bir çocuğun sorumluluğunu üstlenmek durumunda kalmaktadırlar. Bu yükün ağır olmasının nedeni, bunun tam tersinin mümkün olmamasıdır, yani törelerin kadının canı istediği zaman doğurmasına izin vermemesidir. Bekâr annelik utanç vericidir, öte yandan çocuk açısından gayrimeşru olarak doğmak bir lekedir;

9 Yani yalnızca aynı yöntemlerle değil, aynı iklimde yetiştirilmiş olması gerekir ki eğiticinin bütün çabalarına karşın, bugün bu olanaklı değildir.

hem evliliğin zincirlerini kabul etmeden hem de gözden düşmeden anne olabilmek pek nadirdir. Yapay döllenme fikrinin kadınların böylesine ilgisini çekmesi, erkeklerle cinsel ilişkiden kaçınmak istediklerinden değildir. Bunur nedeni, özgür anneliğin toplum tarafından nihayet kabul edilecek olmasıdır. Şunu da eklemek gerekir ki kreşlerin, uygun biçimde düzenlenmiş çocuk parklarının olmamasından ötürü, kadının etkinliğini tümüyle felce uğratmak için tek bir çocuk yeter. Kadın ancak onu ebeveynine, arkadaşlarına ya da hizmetkârlara bırakarak çalışmaya devam edebilir. Kadının, çoğunlukla acı verici bir yoksunluk olarak hissedilen kısırlık ile bir mesleğin yerine getirilmesiyle güçlükle bağdaşan yükümlülükler arasında seçim yapması gerekir.

Böylece günümüzde bağımsız kadın, meslekî çıkarlarıyla cinsiyet misyonuna ilişkin kaygılar arasında bölünmüştür. Dengesini kurmakta zorlanır; bu dengeyi ancak tavizler, fedakârlıklar, sürekli bir gerilim içinde olmasını gerektiren cambazlıklar pahasına sağlayabilir. Kadınlarda sık görülen sinirliliğin, kırılganlığın nedenini fizyolojik verilerde değil, burada aramak gerekir. Kadının fiziksel yapısının ne ölçüde kendi içinde bir engel oluşturduğunu kestirmek güçtür. Örneğin âdet görmenin yarattığı engel çok kez sorgulanmıştır. Yaptığı işlerle ya da eylemleriyle kendilerini tanıtmış olan kadınlar buna pek az önem verir gibi görünmektedirler. Bunun nedeni, başarılarını tam da aylık rahatsızlıklarının hafif geçmesine borçlu olmaları mıdır? Yoksa, tam tersinden, onlara bu ayrıcalığı etkin ve iddialı bir yaşam seçiminin mi getirdiği sorgulanabilir. Çünkü kadının rahatsızlıklarına atfettiği önem onları artırır; sporcular, eylem kadınları rahatsızlıklarına daha kolay katlanırlar, çünkü ağrılarının ötesine geçerler. Elbette, onların rahatsızlıklarının da organik nedenleri vardır. Her ay amansız işkencelerle yirmi dört saat yataktan çıkamayan çok sayıda enerjik kadın gördüm, ama işleri bu yüzden hiçbir zaman aksamadı. Kadınları bunaltan rahatsızlık ve hastalıkların en büyük bölümünün psikolojik nedenlere bağlı olduğuna inanırım. Ayrıca kimi jinekologlar da bunun böyle olduğunu bana söylemiştir. Kadınların sürekli olarak güçlerinin sınırına dayanacak denli yorgun olmalarının nedeni, sözünü ettiğim ruhsal gerilim, üstlendikleri bütün o görevler, içinde çırpındıkları çelişkilerdir. Bu, rahatsızlıklarının hayal ürünü olduğu anlamına gelmez. Bu rahatsızlıklar, dile getirdikleri durumun kendisi kadar gerçek ve yürek yakıcıdır. Ama durum bedene değil, beden duruma bağlıdır. Dolayısıyla, çalışan kadınlar toplumda hak ettikleri yere sahip olduğunda, kadının sağlığı işine zarar vermeyecektir. Tersine, çalışmak kadının durmaksızın fiziksel dengesi için kaygı duymasının önüne geçerek bu dengeyi büyük ölçüde sağlamasına yardım edecektir.

Kadının meslekî başarıları yargılanır ve, buradan hareketle, geleceğinin öngörülebileceği iddia edilirken, bu olgular bütünü gözden kaçırılmamalıdır. Kadın mesleğine zorlayıcı bir durumun içinden, geleneksel olarak kadınlığın içerdiği yükümlülüklerin hâlâ kölesiyken girişir. Nesnel koşullar da onun lehine değildir. İnsanın kendisine düşmanlık besleyen ya da en azından güvensizlik duyan bir toplumun içinde, yeni başlayan konumunda olması ve kendine bir yol

çizmeye çalışması her zaman zordur. Richard Wright *Black Boy*'da [*Siyah Oğlan*], genç bir Amerikalı Siyahînin tutkularının daha baştan nasıl engellendiğini ve yalnızca Beyazların da sorunlar yaşadığı düzeye ulaşmak için nasıl bir mücadele vermesi gerektiğini gösterir. Afrika'dan Fransa'ya gelmiş olan Siyahlar da –kendi aralarında olduğu kadar kendi dışlarında da– kadınların karşı karşıya kaldığı güçlüklere benzer güçlükler yaşarlar.

Kadın ilkin çıraklık döneminde kendini aşağı konumda bulur. Buna daha önce genç kıza ilişkin olarak işaret etmiştim, ama bu konuyu daha ayrıntılı bir biçimde ele almak gerekmektedir. Eğitimi sırasında ve mesleğinin o denli belirleyici olan ilk yıllarında kadının fırsatların peşinden içtenlikle gittiği enderdir. Bunun ardından birçok kadın, kötü bir başlangıcın yol açtığı engellerle karşı karşıya kalacaktır. Gerçekten de sözünü ettiğim çatışmaların en yoğun olduğu dönem, on sekiz ile otuz yaş arasıdır. Bu aynı zamanda meslekî geleceğin belirlendiği dönemdir. Kadın ister ailesiyle yaşıyor ister evli olsun, çevresi onun çabasına bir erkeğinkine gösterdiği saygıyı duymayacaktır. Hizmet etmek zorunda bırakılacak, kendisine angaryalar dayatılacak, özgürlüğü alaya alınacaktır. Kendisi de hâlâ büyük ölçüde eğitiminin izini taşımaktadır, kendisinden yaşlı kadınların olumladığı değerlere saygılıdır, çocukluk ve ergenlik düşlerinin etkisi altındadır. Geçmişinin mirası ile gelecek çıkarlarını bağdaştırmakta güçlük çeker. Kimi zaman kadınlığını reddeder, iffetlilik, eşcinsellik ve kışkırtıcı bakire tavrı arasında tereddüt eder, kötü giyinir ya da kılık değiştirir. Meydan okumalar, oyunlar ve kızgınlıklarla çok zaman ve enerji tüketir. Daha çoğunlukla ise tam tersine kadınlığını olumlamak ister. Mazoşizm ile saldırganlık arasında salınarak kırıtkanlık eder, çıkar, flört eder, âşık olur. Öyle ya da böyle kendini sorgular, heyecana kapılır, kendini dağıtır. Yalnızca yabancı tasaların kurbanı olması nedeniyle, kendini tümüyle işine vermez; bu yüzden işinden daha az yarar sağlar, onu bırakmaya daha fazla yatkındır. Kendi kendine yetmek isteyen kadın için son derece moral bozucu olan şey, aynı toplumsal kategoriye ait olan, başlangıçta aynı durumda olan, onunla aynı imkânlara sahip olan ve asalak bir yaşam sürdüren başka kadınların varlığıdır. Erkek, ayrıcalıklı insanlara hınç duyabilir, ama sınıfıyla dayanışma içindedir. Genel olarak, eşit imkânlarla yola çıkan erkekler aşağı yukarı aynı yaşam düzeyine ulaşırlar; oysa aynı koşullardaki kadınlar, erkeklerin dolayımıyla birbirlerinden çok farklı yerlere gelirler. Evli ya da kendisine rahat bir hayat sunulan bir kadın arkadaş, başarısını kendi başına sağlamak zorunda olan kadın için bir tahrik unsurudur. Sanki keyfî olarak en güç yollardan geçmeye kendi kendini mahkûm ediyordur. Ne zaman bir engelle karşılaşsa, başka bir yol seçmenin daha iyi olup olmayacağını sorgular. Yoksul bir küçük kız öğrenci, bana öfke ve şaşkınlık içinde "Her şeyi beynimden bulup çıkarmam gerektiğini düşününce çıldırıyorum!" demişti. Erkek buyurgan bir zorunluluğa boyun eğer, kadının ise durmaksızın kararını bir kez daha yenilemesi gerekmektedir. Dosdoğru, önünde bir hedefi sabitlemiş olarak değil, bakışını tüm çevresinde başıboş gezdirerek ilerler; yürüyüşü bu yüzden çekingen ve

kararsızdır. Üstelik –daha önce de dediğim gibi– daha ileriye doğru gittiği ölçüde başka fırsatlardan daha da çok vazgeçiyormuş gibi gelir ona; entelektüel, kafalı bir kadın haline gelirse genel olarak erkeklerde hoşnutsuzluk uyandıracaktır veya fazla gözalıcı bir başarıyla kocasını ya da sevgilisini küçük düşürecektir. Daha da büyük bir özenle zarif, uçarı olmaya çalışmakla kalmaz, ayrıca atılımına da gem vurur. Bir gün kendiliğinden kaygıdan kurtulma umudu, kaygıyı üstlenerek bu umuttan vazgeçme korkusuyla birleşir ve onu çekincesiz bir biçimde kendini çalışmalarına, mesleğine vermekten alıkoyar.

Kadın, kadın olmayı istediği ölçüde, bağımsız konumu onda bir aşağılık karmaşası yaratır ve tersinden kadınlığı, meslekî imkânlarından kuşku duymasına yol açar. Bu çok önemli bir noktadır. Görmüş olduğumuz gibi, on dört yaşındaki kızlar bir araştırma sırasında "Erkeklerin durumu daha iyi, daha kolay çalışıyorlar" demişlerdir. Genç kız, yeteneklerinin sınırlı olduğuna ikna olmuştur. Ebeveynler ve öğretmenler kızların düzeyinin oğlanlarınkinden daha düşük olduğunu kabul ettikleri için, öğrenciler de bunu kolayca benimserler. Gerçekten de programları aynı olmasına karşın, liselerde kızların kültürü çok daha az gelişkindir. Birkaç istisna dışında örneğin felsefe dersinde, kızlar sınıfının tamamının düzeyi erkekler sınıfından açık bir biçimde daha düşüktür; çok fazla sayıda kız öğrenci eğitimini sürdürmek niyetinde değildir, çok yüzeysel bir biçimde çalışırlar, geri kalanında da yarışma isteği yoktur. Sınavlar yeterince kolay olduğu sürece yetersizlikleri kendini çok fazla hissettirmeyecektir, ama ciddi yarışmalara yaklaşıldıkça kız öğrenci eksikliklerinin bilincine varacaktır. Onları eğitiminin vasatlığına değil, kadınlığının üzerindeki adaletsiz lanete yoracaktır. Bu eşitsizliğe boyun eğerek onu daha da ağırlaştırır, başarı olasılığının yalnızca sabır ve çalışmadan geçemeyeceğine kendini inandırır, enerjisinden cimrice tasarruf etmeye karar verir. Bu çok kötü bir hesaptır. Özellikle biraz yaratıcılık, özgünlük, bazı ufak tefek buluşlar gerektiren eğitim alanlarında ve mesleklerde faydacı tutum zararlıdır. Programların dışında kalan sohbetler, okumalar, zihnin özgürce gezindiği bir yürüyüş, Yunanca bir metni çevirmek için uzun sözdizimi kurallarını donuk bir şekilde toparlamaktan daha yararlı olacaktır. Yetkililere duyduğu saygının ve ayrıntılı bilgilerin ağırlığı altında ezilmiş, bakışı atgözlüğüyle engellenmiş aşırı özenli kız öğrenci eleştiri duygusunu, hatta zekâsını öldürür. Metodik hırsı gerlim ve can sıkıntısına yol açar. Liseli kızların Sèvres sınavlarına hazırlandığı derslerde, biraz hayat dolu olan tüm bireysellikleri yıldıran boğucu bir hava hüküm sürer. Kendine bir zindan yaratmış olan kız öğrencinin bütün dileği oradan kaçmaktır, kitaplarını kapatır kapatmaz bambaşka konuları düşünmeye başlar. Çalışmayla eğlencenin birbirine karıştığı, zihnin serüvenlerinin canlı bir hararete kavuştuğu o verimli anları bilmez. Ödevlerinin tatsızlığından bunalmış olan kız, onları başarılı bir biçimde tamamlamayı beceremeyeceğini giderek daha çok hisseder. Felsefede erkekler ve kadınlar için ortak bir sınavın olduğu dönemde, sınava hazırlanan bir kız öğrencinin şöyle dediğini hatırlıyorum: "Oğlanlar bir iki yılda sınavı geçmeyi başarabilirler, bizim için ise

en az dört yıl gerekir." Programdaki yazarlardan biri olan Kant üzerine bir kitap okuması salık verilen bir başka kız öğrenciyse, "Çok zor bir kitap o: Öğretmen okulu (École Normale Supérieure) öğrencilerine göre!" der. Bu kız, kadınların sınavı ucuza geçebileceğini hayal ediyor gibidir. Bunun anlamı, daha baştan yenilmiş olduğu için, bütün başarı imkânlarını gerçekten erkeklere terk etmesidir.

Bu yenilgicilik sonucunda kadın kolayca vasat bir başarıya razı olur; kendine yüksek hedefler koymaya cesaret edemez. Mesleğine yüzeysel bir eğitimden geçerek geldiği için, çok kısa süre içinde hırslarını sınırlandırır. Çoğu kez, hayatını kazanmanın kendisi ona yeterince büyük bir meziyet gibi gelir. Pekâlâ başka birçok kadın gibi o da yazgısını bir erkeğe teslim edebilirdi. Bağımsızlığını istemeye devam etmek için, gurur duyduğu ama kendisini tüketen bir çaba göstermesi gerekmektedir. Bir şey yapmayı seçtiği an yeterince şey yapmış gibi gelir ona. "Bir kadın için bu bile bir şey" diye düşünür. Alışılmamış bir mesleği olan bir kadın şöyle diyordu: "Erkek olsaydım, en önde gelmek zorunda hissedecektim kendimi, ama Fransa'da böyle bir işte çalışan tek kadınım. Bu da bana yetiyor." Bu alçakgönüllülükte bir ihtiyatlılık vardır. Kadın, daha çok ilerlemeye çalışırsa hayatını mahvetmekten korkar. Haklı olarak kendisine güvenilmediğini düşünüp rahatsız olduğunu söylemek gerekir. Genel olarak üstün kast, aşağı kasttan gelen sonradan görmelere düşmanlık duyar. Beyazlar muayene olmak için Siyah bir doktora, erkekler de bir kadın doktora gitmeyeceklerdir, ama kendi türlerinden gelen aşağı konumlarını içselleştiren ve çoğu kez yazgının üstesinden gelmiş olanlara karşı hınç dolu olan aşağı kastın bireyleri de efendilere doğru yönelirler. Özellikle kadınların çoğu, erkeğe tapınmada şekerlenmiş oldukları için doktor, avukat ya da büro şefi konumunda bir erkeği görmeye pek heveslidirler, vb. Bir kadının emri altında olmaktan ne erkekler ne de kadınlar hoşlanır. Üstleri, ona saygı duysalar bile her zaman biraz tepeden bakacaklardır. Kadın olmak, bir leke değilse bile en azından bir özelliktir. Kadının durmaksızın, başlangıçta kendisine duyulmayan güveni kazanması gerekir. Başlarken ona kuşkuyla bakılır, kendisini göstermesi gerekmektedir. Bir değeri varsa kendini gösterecektir denir. Oysa değer, verili bir öz değildir, talihli bir gelişmenin sonucudur. Üzerinde olumsuz bir önyargının ağırlığını hissetmek, ancak pek ender olarak onu yenmeye yardımcı olur. Başlangıçtaki aşağılık karmaşası, genellikle olduğu gibi, bir savunma tepkisi olan abartılı bir otorite gösterisini beraberinde getirir. Örneğin kadın doktorların çoğu ya çok fazla ya da pek az otoriterdir. Doğallıklarını korumuşlarsa karşılarındakileri yıldırmazlar, çünkü tüm yaşamları onları buyruk vermektense baştan çıkarmaya hazırlar. Üzerinde egemenlik kurulmasından hoşlanan hasta, yalın bir biçimde verilen tavsiyelerden düş kırıklığına uğrayacaktır. Bunun farkında olan kadın doktor ciddi bir ses ve kararlı bir konuşma tarzı edinir, ama o zaman da kendinden emin erkek doktorda baştan çıkarıcı olan saflığı gösteremez. Erkek kendini kabul ettirmeye alışmıştır, müşterilerinin onun yetki ve becerilerine inancı vardır, kendisini rahatça bırakabilir. Hastasını hiç şüphesiz etkileyecektir. Oysa kadın aynı güven

duygusunu uyandırmaz; yapmacık tavırlar içine girer, işin cılkını çıkarır, abartır. İş dünyasında, yönetici olarak dikkatli ve aşırı titizdir, kolayca saldırganlaşır. Eğitiminde olduğu gibi serbest davranamaz, uçamaz, ataklık gösteremez. Başarmak için kendini kasar. Davranışları bir meydan okumalar ve kendini soyut olarak olumlamalar dizisidir. Güven eksikliğinin yol açtığı en büyük kusur budur: Özne kendini unutamaz. Cömertçe bir ereği hedeflemez. Değerine dair ondan talep edilen kanıtları sunmak peşindedir. Cesurca kimi ereklere doğru atılmak düş kırıklığına uğrama tehlikesi barındırır, ama aynı zamanda umulmadık sonuçlar elde edilebilir. İhtiyat, insanı vasatlığa mahkûm eder. Kadınlar serüvenden, nedensiz deneyimden, hiçbir çıkar gözetmeyen meraktan pek ender olarak tat alırlar. Başkalarının kendilerine bir mutluluk kurmaları gibi, o da "bir meslek sahibi olmanın" peşindedir. Erkek evreninin egemenliği, kuşatması altında olmaya devam etmektedir, o dünyanın tavanını delmeye cesareti yoktur, tutkuyla kendini tasarılarında kaybetmez. Hayatını hâlâ içkin bir girişim olarak görmektedir. Bir nesneyi değil, nesne aracılığıyla kendi öznel başarısını amaçlar. Bu, örneğin Amerikalı kadınların çok çarpıcı bir tavrıdır; bir "job"ları[10] olmasından ve onu doğru bir biçimde yapabildiklerini kendilerine kanıtlamaktan hoşlanırlar, ama görevlerinin *içeriği*yle ilgili olarak tutku duymazlar. Bu arada kadın ufak tefek başarısızlıklara ve alçakgönüllü başarılara fazla önem verme eğilimindedir, ya cesareti kırılır ya da kibirle şişinir. Başarı zaten bekleniyorsa sade bir biçimde karşılanır, ama ulaşılması kuşkuluysa, o zaman sarhoş edici bir zafer haline gelir. Kendilerine önem verildiğinde şaşkına dönen ve en küçük başarılarını bile gösterişli bir biçimde taşıyan kadınların mazereti budur. Kat ettikleri yolu ölçmek için durmaksızın geriye bakar bu kadınlar. Bu da onların atılımını kesintiye uğratır. Bu yoldan, onurlu mesleklerde başarılı olabilirler ama büyük eylemler gerçekleştiremezler. Şunu da eklemek gerekir ki birçok erkek de kendisi için ancak vasat yazgılar inşa edebilir. Kadın sadece erkeklerin arasından en iyi olanlarla karşılaştırıldığında –çok ender istisnalar dışında– hâlâ geriden geliyor gibi görünmektedir. İleri sürmüş olduğum nedenler bunu yeterince açıklamaktadır, ama bu nedenler hiçbir biçimde geleceği ipotek altına almaz. Günümüzün kadınını büyük şeyler gerçekleştirmekten alıkoyan asıl eksiklik, kendini unutmamasıdır. Ne var ki kendini unutabilmek için ilkin kendini artık bulmuş olduğundan tam olarak emin olmak gerekir. Erkeklerin dünyasına yeni gelmiş olan, onlar tarafından pek de desteklenmeyen kadın hâlâ fazlasıyla kendini aramakla meşguldür.

Belli bir kadın kategorisi için bu gözlemler geçerli değildir, çünkü onların meslekleri, kadınlıklarının olumlanmasına zarar vermek bir yana onu pekiştirir. Bunlar kendi verili oluşumlarını sanatsal anlatımla aşmak isteyen kadınlardır: oyuncular, dansçılar, şarkıcılar. Bunlar, üç yüzyıl boyunca, toplum içinde somut bir bağımsızlığı ellerinde tutan yegâne kadınlar olmuştur ve günümüzde hâlâ

10 İş. –Çn.

ayrıcalıklı bir yere sahiptirler. Oyuncu kadınlar kısa bir süre öncesine kadar Kilise tarafından lanetlenmekteydi. Tam da bu katılığın aşırılığı, bu kadınların her zaman büyük bir davranış özgürlüğü içinde olmasına yol açmıştır. Çoğu kez çapkınlığın kıyısındadırlar ve kibar fahişeler gibi, günlerinin çoğunu erkeklerle birlikte geçirirler. Ama hayatlarını kendileri kazandıkları ve işlerinde varoluşlarının anlamını buldukları için, erkeklerin boyunduruğu altına girmezler. En büyük avantajları, meslekî başarılarının –erkekler için olduğu gibi– sahip oldukları cinsel değere katkıda bulunmasıdır. Kendilerini insan varlıkları olarak gerçekleştirirken kadın olarak da gerçekleştirirler. Birbiriyle çelişen özlemler arasında parçalanmazlar, tersine mesleklerinde narsisizmlerinin doğrulanmasını bulurlar. Süslenmek, güzelliğine özen göstermek, çekicilik onların meslekî görevlerinin bir parçasıdır; kendi imgesine düşkün bir kadın için basitçe ne *olduğunu* göstererek bir şey *yapmak* büyük bir tatmindir; aynı zamanda bu teşhir, Georgette Leblanc'ın deyimiyle, eylemin yerini tutan bir şey gibi görünecek kadar yapaylık ve çalışma gerektirir. Büyük bir kadın oyuncu daha da yükselmeyi hedefleyecektir: Verili olanı, onu ifade ediş biçimiyle aşacak, gerçek bir sanatçı, dünyaya yaşamından çıkardığı bir anlamı sunarak kendi yaşamını anlamlandıran bir yaratıcı olacaktır.

Ne var ki bu nadir ayrıcalıklarda bazı tuzaklar gizlidir. Sanat yaşamıyla kendi narsisistik hoşnutluklarını ve kendisine tanınan cinsel özgürlüğü bütünleştirmek yerine, oyuncu kadın çoğu kez kendine tapmanın ya da çapkınlığın içine dalar. Sinema ve tiyatroda yalnızca erkeklerin kolları arasında sömürülecek bir sermayeyi temsil eden "bir isim yapma"nın peşinde olan bu sözde "sanatçılar"dan daha önce söz etmiştim; erkek desteğinin getirdiği kolaylıklar, bir mesleğin barındırdığı risklerle ve bütün gerçek işlerin içerdiği ciddiyetle karşılaştırıldığında oldukça çekicidir. Kadın yazgısına –bir koca, bir yuva ve çocuk– duyulan arzu ve aşkın büyüleyiciliği, başarılı olma istemiyle her zaman kolayca bağdaşmaz. Ama özellikle oyuncu kadının kendine duyduğu hayranlık, birçok durumda onun oyunculuk yeteneğini sınırlandırır. Sadece kendi varlığının değeri konusunda bile o kadar yanılsama içindedir ki ciddi bir çalışma ona yararsız gelir; her şeyden önce kendi yüzünü göstermeye önem verir ve yorumladığı kişiliği bu gösterişe feda eder; o da kendini unutacak kadar cömert değildir ve bu, onun kendini aşma olasılığını ortadan kaldırır. Bu engeli aşıp sanatı kendi beninin bir hizmetkârı olarak görmek yerine kendi kişiliğini sanatının aracı haline getiren Rachel'ler, Duse'ler pek enderdir. Bu arada, değersiz oyuncu özel yaşamında bütün narsisistik kusurları sergileyecektir: Kibirli, alıngan, oyuncu olacak, bütün dünyayı bir sahne olarak görecektir.

Günümüzde kadınlara sunulan tek sanat türü ifade sanatları değildir; içlerinden birçoğu kendini yaratıcı faaliyetlerde denemektedir. Kadının durumu onu edebiyatta ve sanatta bir kurtuluş aramaya yatkın hale getirir. Erkek dünyasının dışında yaşayan kadın, onu evrensel biçimiyle değil, tekil bir görüşle kavrar. Bu dünya onun için bir aletler ve düşünceler bütünü değil, bir duyumlar ve duygu-

lar kaynağıdır; şeylerin niteliğinde onu ilgilendiren, nedensiz ve gizli yanlarıdır. Bir olumsuzlama ve reddetme tutumu içinde olduğundan, gerçek olanın içine gömülemez. Ona sözcüklerle isyan eder; doğada kendi ruhunun imgesini arar, kendini düşlere bırakır, *varlığına* erişmek ister. Ne var ki bunu başaramayacaktır, varlığını ancak hayal dünyasında geri alabilir. Hiçbir *işe yaramayan* bir içsel yaşamın hiçliğe batmaması, isyan ederek maruz kaldığı verili olan karşısında kendini olumlaması, kendine erişmeyi başaramadığı dünyadan başka bir dünya yaratması için kendini *ifade etmeye* gereksinimi vardır. Bu yüzden çok konuştuğu ve çok yazdığı bilinir; sohbetlerde, mektuplarda, özel günlüklerde içini döker. Biraz hırslıysa anılarını yazacak, özyaşamını romana aktaracak, duygularını şiirlerde açığa vuracaktır. Bu etkinlikleri destekleyecek sonsuz boş zamanı vardır.

Ne var ki kadını yaratıcılığa yönelten koşulların kendisi, aynı zamanda çoğu kez üstesinden gelemeyeceği engeller oluşturur. Yalnızca günlerin boşluğunu doldurmak amacıyla resim yapmaya ya da yazmaya karar verdiğinde, tabloları ve yazıları "hanım eserleri" muamelesi görecek, kendisi de onlara ne daha fazla zaman harcayacak ne de daha fazla özen gösterecektir; onlar da ancak o kadar değer taşıyacaktır. Kadın, varoluşundaki eksiklikleri telafi etmek için eline fırçayı ya da kalemi çoğu kez menopoz sırasında alır. Artık çok geçtir; ciddi bir eğitimi yoksa hep bir amatör olarak kalacaktır. Yeterince gençken başlasa bile sanatı ciddi bir çalışma olarak tasarladığı pek enderdir; aylaklığa alışmış ve hayatında hiçbir zaman bir disiplinin katı zorunluluğunu deneyimlememiş olduğundan, sağlam bir teknik edinmek için uğraşmayı beceremeyecektir. Sergilenmeyen, yüzlerce kez bozulup yeni baştan yapılması gereken işlerin tatsız ve kimsesiz deneme yanılmalarından hiç hoşlanmaz ve kendisine çocukluğundan itibaren beğenilmenin yolları belletilirken hile yapmak öğretildiği için, işin içinden kimi kurnazlıklarla sıyrılmayı umar. Marie Bashkirtseff tam da bunu itiraf etmektedir. "Evet, resim yapma zahmetine girmiyorum. Bugün kendimi gözledim... *Hile yapıyorum* ben..." Kadın kolayca çalışıyor*muş gibi yapar*, ama aslında çalışmaz; edilgenliğin büyülü faziletlerine inandığı için büyüyle edimleri, simgesel hareketlerle etkin davranışları birbirine karıştırır. Güzel Sanatlar öğrencisi kılığına bürünür, fırça cephaneliğiyle silahlanır; şövalesinin önünde dikilirken bakışı bembeyaz tual ile aynası arasında gezinir, ama çiçek demeti ya da elma tezgâhı kendiliğinden gelip kanvasın üzerine kazınmaz. Kadın çalışma masasının başına oturmuş, belirsiz birtakım öyküleri aklında evirip çevirirken, bir yazar olduğunu hayal ederek kendine huzur verici bir mazeret sağlar. Ama sonunda beyaz yaprak üzerine birtakım işaretler çiziktirmesi ve bu işaretlerin de başkalarının gözünde bir anlamının olması gerekir. İşte o zaman hile ortaya çıkar. Beğenilmek için birtakım seraplar yaratmak yeterlidir. Ancak sanat yapıtı bir serap değil, sağlam bir nesnedir; onu inşa etmek için mesleğini bilmek gerekir. Colette yalnızca yetenekleri ya da mizacı sayesinde büyük bir yazar olmamıştır; kalemi çoğu kez onun ekmek kapısı olmuştur ve o kaleminden, bir zanaatkârın aletinden beklediği özenli çalışmayı beklemiştir. *Claudine*'den *La Naissance du jour*'a [*Günün Doğuşu*] gelin-

diğinde, amatör bir profesyonele dönüşmüştür. Kat edilen yol, ciddi bir çıraklığın yararlarını göz alıcı bir biçimde göstermektedir. Yine de kadınların çoğu, iletişim arzularının ortaya koyduğu sorunları anlamamaktadır. Tembelliklerini büyük ölçüde açıklayan da budur. Kendilerini hep verili kabul etmişlerdir; meziyetlerinin kendilerine bahşedilmiş bir lütuftan kaynaklandığına inanır ve değerin kazanılabileceğini akıllarına getirmezler. Baştan çıkarmak için tek bildikleri yol görünmektir. Cazibeleri etkili olsa da olmasa da, onun başarıya kavuşması ya da başarısızlığa uğraması üzerinde kendilerinin hiçbir etkileri yoktur. Benzer bir biçimde, kendini ifade etmek için ne olduğunu göstermenin yeterli olduğunu varsayarlar; yapıtlarını üzerinde enikonu düşünülmüş bir çalışmayla işlemek yerine, kendiliğindenliklerine güvenirler. Yazmak ve gülümsemek onlar için aynı şeydir. Şanslarını denerler, başarı gelebilir ya da gelmeyebilir. Kendinden emin olanlar kitaplarının ya da tablolarının hiçbir çaba göstermeksizin başarılı olacağını umarlar, çekingen olanların ise en ufak bir eleştiri karşısında cesareti kırılır. Hatanın, ilerlemenin önünü açabileceğinin farkında değildirler; hatayı doğuştan kusurlu olmak kadar onarılmaz bir felaket olarak görürler. Bu yüzden de çoğu kez kendilerine zarar verecek kadar alıngandırlar. Hatalarından verimli dersler çıkarmak yerine onları büyük bir sinir içinde ve yılgınlıkla karşılarlar. Ne yazık ki kendiliğindenlik göründüğü kadar basit bir davranış biçimi değildir. Paulhan'ın *Les Fleur de Tarbes*'da [*Tarbes'ın Çiçekleri*] açıkladığı gibi, beylik düşüncenin paradoksu, onun çoğu kez öznel izlenimin dolaysız ifadesiyle karışmasında yatar. O kadar ki kadın, farkında olmadan oluşan imgeyi başkalarına aktarırken çok özel olduğuna inandığında, sıradan bir klişeyi yeniden keşfetmekten başka bir şey yapmıyordur. Bu kendisine söylenecek olursa çok şaşırır, gücenir ve kalemini bir kenara atar. Okurların kendilerine özgü gözler ve düşüncelerle okuduğunun ve taptaze bir sıfatın onların belleğinde eskimiş birçok anıyı uyandıracağının farkında değildir. Elbette kendi içinde capcanlı izlenimler bulup onları dilin yüzeyine çıkarmayı bilmek değerli bir yetenektir. Colette'te hayranlık uyandıran şey, erkek yazarların hiçbirinde rastlanmayan bir kendiliğindenliktir. Ama onunki –bu iki kelime birlikte kullanıldığında sırıtıyor gibi dursa da– düşünülmüş bir kendiliğindenliktir: Kendiliğindenliğin kimi getirilerini reddeder, kimilerini de bilinçli şekilde kabul eder. Amatör yazar ise sözcükleri bireyler arası bir ilişki, başkaya bir çağrı olarak kavramak yerine, kendi duyarlılığının dolaysız bir açığa vurumu gibi görür. Seçmek, üstünü çizmek, ona kendisinin bir parçasını reddetmek gibi gelir; ondan hiçbir şey feda etmek istemez, çünkü hem *olduğu* kişiden hoşnutluk duyar hem de başka biri haline gelmek istemez. Kısır kibri, kendini oluşturmaya cesaret edemediği halde kendini sevmesinden ileri gelir.

Böylelikle, edebiyat ve sanatla amatör olarak uğraşmayı deneyen bir alay kadından çok azı sebat eder. Bu ilk engeli aşanlar bile çoğu kez narsisizmleri ile aşağılık karmaşası arasında bölünmüş olarak kalacaklardır. Kendini unutmak istememek, onların üzerinde başka herhangi bir meslekte olduğundan daha ağır bir yük oluşturacaktır. Asıl amaçları soyut bir kendini olumlama, başarının getirdiği biçimsel

tatminse eğer, kendilerini dünyayı seyretmeye bırakmayacaklardır, dolayısıyla onu yeniden yaratmaktan aciz olacaklardır. Marie Bashkirtseff resim yapmaya karar vermiştir, çünkü ünlü olmak istemektedir; şan şöhret takıntısı kendisiyle gerçekliğin arasına girer. Aslında resim yapmayı sevmez, sanat yalnızca bir araçtır; bir rengin ya da bir yüzün anlamını onun önüne serecek olan, onun hırslı ve boş düşleri değildir. Kadın, kendini cömertçe giriştiği işe vermek yerine pek çok kez onu, yaşamının basit bir süsü olarak görür; kitap ve tablo, onun o özsel gerçekliği, yani kendi kişiliğini kamuya teşhir etmesini sağlayan ve özsel olmayan bir aracıdan ibarettir. Bu yüzden onu asıl ilgilendiren –kimi zaman biricik– konu, kendi kişiliğidir. Madam Vigée-Lebrun tuvallerin üzerinde gülümseyen gebe halini resmetmekten bıkmaz. Yazar kadın, genel konulardan söz ederken bile yine kendinden söz edecektir. Bu tür tiyatro yazıları bizi, yazarın boyu ya da cüssesi, saç rengi ve kişiliğinin özellikleri hakkında muhakkak bilgilendirir. Elbette ben her zaman nefret edilesi bir şey değildir. Kimi itiraflar pek çok kitaptan daha ilginçtir, ama bu itirafların içtenlikli olması ve yazarın itiraf edecek bir şeyinin olması gerekir. Kadının narsisizmi, onu zenginleştireceğine yoksullaştırır; kendini seyretmekten başka bir şey yapmayarak narsisist kadın kendini yok eder, kendine duyduğu aşk bile klişeleşir. Yazılarında kendi sahici deneyimini değil, klişelerden oluşmuş bir hayalî ilahı ortaya koyar. Kendini Benjamin Constant ve Stendhal gibi romanlarında yansıtmasında ayıplanacak bir şey yoktur, ama talihsizlik şuradadır ki çoğu kez kendi hikâyesini budala bir peri masalı olarak görür. Genç kız, kabalığı kendisini ürküten gerçekliği büyük bir olağanüstülük takviyesi yaparak kendinden gizler. Ne yazık ki yetişkinliğinde bile dünyayı, kahramanlarını ve kendisini şiirsel sisler içinde boğar. Bu kılık değiştirmiş halinin altından hakikat gün ışığına çıktığında, bazen çok hoş başarılar sağlanır, ama yine de *Poussière* [*Toz*] ve *La Nymphe au cur fidèle*'in [*Sadık Yürekli Superisi*] yanında ne kadar da çok yavan ve cansız kaçış romanı vardır!

Kadının kendini çoğunlukla değeri bilinmemiş ve anlaşılmamış hissettiği bu dünyadan kaçmaya çalışması doğaldır; üzücü olan, o zaman bir Gérard de Nerval ya da bir Poe'nun cüretkâr uçuşlarına cesaret edememesidir. Çekingenliğini affettirecek çok fazla neden vardır. Beğenilmek en büyük kaygısıdır ve çoğu kez zaten, salt yazıyor olduğu için kadın olarak beğenilmemekten korkmaktadır. Elinin hamuruyla erkek işine karışan kadın[11] deyimi, biraz aşınmış

11 Yazar burada *bas-bleu* [*mavi çorap*] deyimini kullanıyor. Kuşkusuz aşınmış olan, bu bir ölçüde alaycı deyimin kendisidir. Deyimin kökeninde 18. yüzyılda İngiltere'de etkinlik gösteren The Blue Stockings Society bulunmaktadır. Elizabeth Montagu liderliğinde kurulmuş olan The Blue Stockings Society, az çok varlıklı çevrelere ait kadınların bir araya gelerek, kadınlara geleneksel olarak yakıştırılan dikiş, örgü, vb. faaliyetler yerine edebiyat tartışmaları, yabancı dil çalışmaları gibi entelektüel faaliyetlerle ilgilendiği bir topluluktu. Kadınların eğitimini amaç edinen topluluğun toplantılarına erkekler de davet edilebiliyordu. Blue Stockings ismi, topluluğun popüler davetlilerinden Benjamin Stillingfleet'in, o dönemde yüksek sınıftan erkeklerin giydiği siyah ipekli çorapların yerine, hem maddî durumu elvermediğinden hem de ayrıksı kişiliğinden

olmakla birlikte, hâlâ hoş olmayan çağrışımlar uyandırmaktadır; bir de yazar olarak beğenilmemeye cesareti yoktur. Özgün bir yazar, ölmediği sürece her zaman skandala yol açar; yenilik, kaygı ve rahatsızlık uyandırır. Kadın hâlâ bir erkek dünyası olan düşünce ve sanat dünyasına kabul edildiğine şaşırır ve gururu okşanır. Orada makul davranır; rahatsız etmeye, keşfetmeye, patlamaya cesaret edemez. Edebiyatçı olma iddiasını alçakgönüllülüğüyle, zarafetiyle affettirmesi gerekiyormuş gibi gelir ona. Konformizmin güvenilir değerlerine oynar; edebiyata yalnızca kendisinden beklenen o kişisel notu ekler. Çok iyi seçilmiş kimi zariflikler, kırıtkanlıklar ve aşırı inceliklerle kadın olduğunu hatırlatır; nitekim "best seller"lar[12] yazmakta ustalaşacaktır, ama yepyeni yollarda maceraya atılmasına bel bağlamamak gerekir. Mesele, kadınların davranışlarında ve duygularında özgünlükten yoksun olması değildir. İçlerinde öyle özel olanlar vardır ki onları bir yere kapatmak gerekir. Genel olarak birçoğu, katılıklarını reddettikleri erkeklerden daha barok, daha sıradışıdır. Ne var ki tuhaf dehalarını yaşamlarında, sohbetlerinde, mektuplarında yansıtırlar; yazmaya çalıştıklarında, kültür dünyasının kendilerini ezdiğini hissederler çünkü orası erkek evrenidir. Orada sadece kem küm ederler. Tam tersinden, akıl yürütmeyi, kendini erkek yöntemleriyle ifade etmeyi seçen kadın, güven duymadığı bir özgünlüğü bastırmak için elinden geleni yapacak, tıpkı kız öğrenci gibi kolayca özenli ve bilgiç olacaktır; erkeksi kesinliğe ve belirliliğe öykünecektir. Kusursuz bir kuramcı olabilir, sağlam bir yetenek edinebilir, ama kendisinde "farklı" olan her şeyden vazgeçmek zorunda bırakacaktır kendini. Ya çılgın kadınlar vardır ya da yetenekli kadınlar, ama hiçbirinin yeteneğinde, deha adı verilen o çılgınlık yoktur.

Şimdiye kadar kadının yeteneğini belirleyen sınır, her şeyden önce bu makul alçakgönüllülük olmuştur. Birçok kadın, narsisizmin ve sahte olağanüstülüğün tuzaklarını boşa çıkarmıştır ve giderek daha çok boşa çıkarmaktadır, ama hiçbir kadın, verili dünyanın ötesinde *sivrilmeyi* denemek üzere tüm ihtiyatlılığı ayaklar altına almamıştır. İlkin içlerinde, toplumun kendisini olduğu gibi kabul eden elbette çok sayıda kadın vardır. Bunlar burjuvazinin sözcülüğünü mükemmel bir biçimde yapmaktadırlar, çünkü tehdit altındaki bu sınıfın en tutucu unsurunu temsil ederler. Seçilmiş sıfatlarla, "nitelikli" denen bir uygarlığın inceliklerini hatırlatırlar, burjuvazinin ideal mutluluk tanımını yüceltirler ve şiirin renkleri altına sınıf çıkarlarını gizlerler, kadınları "kadın kalmaya" ikna etmeye yönelik aldatmacayı yönetirler. Eski evler, parklar ve bostanlar, çekici büyükanneler, haylaz çocuklar, çamaşır, reçeller, aile eğlenceleri, tuvaletler, salonlar, balolar, acılı ama örnek evli kadınlar, adanmışlığın ve özverinin güzelliği, karı-koca sevgisinin ufak tefek acıları ve büyük sevinçleri, gençlik düşleri, olgunca tevekkül göstermek... İngiliz, Fransız, Amerikalı, Kanadalı ve İskandinavyalı romancılar bu konuları sonuna kadar işlemişlerdir. Bu şekilde şan şöhret ve para kazanmış-

ötürü giydiği mavi çoraplardan gelmektedir. –*Çn.*

12 Çoksatar. –*Çn.*

lardır ama kesinlikle dünyaya bakışımızı zenginleştirmemişlerdir. Bu, toplumun adaletsizliğinden yakınan isyankâr romancılar çok daha ilginçtir, hak talep eden bir edebiyat güçlü ve içtenlikli yapıtlar üretebilir. George Eliot başkaldırısında, Victoria İngiltere'sine hem titiz hem de dramatik bir bakıştan yararlanmıştır. Bu arada, Virginia Woolf'un dikkat çektiği gibi, Jane Austen, Brontë kardeşler, George Eliot, dışsal zorlamalardan kendilerini özgürleştirmek için olumsuz anlamda o kadar çok enerji harcamışlardır ki büyük yetenekler olan erkek yazarların başlangıç noktalarını oluşturan evreye nefesleri biraz kesilmiş olarak varırlar; zaferlerinden yararlanacak ve bütün zincirlerini kıracak kadar güçleri kalmamıştır: Örneğin onlarda bir Stendhal'in ne ironisini ve serbestliğini ne de dingin sakinliğini bulabilirsiniz. Ayrıca bir Dostoyevski'nin, bir Tolstoy'un deneyim zenginliğine de sahip değildirler: Bu yüzdendir ki *Middlemarch* [*Arabuluculuk*][13] adlı güzel kitap, *Savaş ve Barış*'ın dengi değildir; *Les Hauts de Hurlevent* [*Uğultulu Tepeler*] tüm büyüklüğüne karşın *Karamazov Kardeşler*'in gücüne sahip değildir. Günümüzde kadınlar artık kendilerini olumlamakta daha az zorluk çekmektedirler, ama henüz onları kadınlıklarına kapatan bin yıllık tür belirleniminin üstesinden gelememişlerdir. Örneğin berrak kafalılık, haklı olarak gurur duydukları ama biraz fazla çabuk yetindikleri bir kazanımdır. Şu bir gerçektir ki geleneksel kadın hem aldatılmış bir bilinçtir hem de bir aldatma aracıdır; bağımlılığını kendinden saklamaya çalışır ki bu da ona razı olmanın bir biçimidir. Bu bağımlılığı açık etmek başlı başına bir özgürleşmedir; kinizm, aşağılanma ve utanç karşısında bir savunmadır: Sorumluluk üstlenmenin ilk adımıdır. Kadın yazarlar, berrak kafalı olma iddialarıyla kadınların davasına çok büyük bir hizmette bulunmaktadırlar, ama en engin ufukları açan o kayıtsız tutumu benimseyemeyecek kadar –genellikle farkına varmadan– fazla bağlı kalmaktadırlar bu davaya. Yanılsama ve yalan peçesini bir kenara attıklarında, gerekeni yaptıklarına inanırlar. Ne var ki bu olumsuz cüret bizi hâlâ bir bilmeceyle karşı kaşıya bırakmaktadır; çünkü hakikatin kendisi çiftanlamlılık, uçurum, gizemdir. Mevcudiyetine işaret ettikten sonra, onun üzerinde düşünmek, onu yeniden yaratmak gerekir. Aldanmış olmamak çok iyidir de, her şey ondan sonra başlar; kadın, cesaretini serapları dağıtmak için tüketir ve ürküntü içinde gerçekliğin eşiğinde durur. Örneğin, içtenlikli ve ilgi çekici birçok kadın özyaşam öyküsü vardır, ama hiçbiri, *Confessions* [*İtiraflar*] ve *Souvenirs d'égotisme* [*Bencillik Anıları*][14] ile karşılaştırılamaz. Henüz gerçekliği açık seçik görmekle o kadar meşgulüz ki bu aydınlığın ötesindeki başka karanlıklara nüfuz etmeye çalışmıyoruz.

Bir yazar bana, "Kadınlar hiçbir zaman bahanenin [*prétexte*] ötesine geçmezler" demişti. Bu oldukça doğrudur. Bu dünyayı keşfetme iznini alabildikleri için hâlâ o kadar şaşkındırlar ki onun anlamını bulmanın peşine düşmeden sadece dökümünü yaparlar. Zaman zaman eşsiz oldukları alan, verili olanın gözlemlen-

13 George Eliot'ın bir romanı. –*Ç.n.*

14 Sırasıyla Rousseau'nun ve Stendhal'in özyaşam öyküleri. –*Ç.n.*

mesidir. Kadınlardan fevkalade haberciler çıkar; Andrée Viollis'nin Çin Hindi ve Hindistan'a ilişkin tanıklıklarının ötesine geçmiş bir erkek gazeteci yoktur. Kadın gazeteciler, genel havayı ve kişileri betimlemeyi, bu kişiler arasındaki ince ilişkileri göstermeyi, onların ruhlarındaki gizli devinimlere bizi katmayı bilirler. Willa Cather, Edith Warton, Dorothy Parker, Katherine Mansfield, bireyleri, iklimleri ve uygarlıkları keskin bir gözle ve ince ayrıntılarıyla canlandırmışlardır. Heathcliff kadar inandırıcı erkek kahramanlar yaratmayı başardıkları ise pek enderdir. Erkekte erkeklikten başka bir şey yakalayamazlar, ama birçok kez onun iç dünyasını, deneyimlerini, evrenini başarıyla betimlemişlerdir. Nesnelerin gizli tözlerine bağlı ve kendi duyumlarının biricikliğiyle büyülenmiş oldukları için, taptaze deneyimlerini lezzetli sıfatlar, tensel imgeler aracılığıyla aktarırlar. Sözcük dağarcıkları genellikle sözdizimlerinden daha dikkate değerdir, çünkü şeyler arasındaki ilişkilerden çok şeylerin kendileriyle ilgilenirler; soyut bir zarafeti amaçlamazlar, buna karşılık sözcükleri duyulara hitap eder. En severek araştırdıkları alanlardan biri Doğa'dır; hem genç kız için hem de erkten tümüyle el çekmemiş olan kadın için doğa, kadının kendisinin erkeğin gözünde temsil ettiği şeyi temsil eder: Hem kendisi hem kendi olumsuzlanması, hem bir krallık hem bir sürgün yeri; başka imgesi altındaki her şeydir doğa. Kadın romancı, kendi deneyimini ve düşlerini en mahrem halleriyle, fundalıklardan ve bostanlardan söz ederken açığa vurur. Aralarında, özsuyunun ve mevsimlerin mucizelerini kavanozlara, vazolara, çiçek tarhlarına kapatan birçok yazar vardır; diğerleriyse bitkileri ve hayvanları hapsetmeden, gösterdikleri özenli sevgiyle yine de onlara sahip çıkmaya çalışırlar: örneğin Colette ve Katherine Mansfield. Doğaya insanca olmayan özgürlüğü içinde yaklaşan, onun yabancı anlamlarını çözmeye çalışan ve bu başka mevcudiyetle birleşmek uğruna kendini yitiren kadın yazar pek enderdir. Rousseau'nun icat ettiği bu yolda maceraya atılan Emily Brontë, Virginia Woolf ve kimi zaman da Mary Webb'den başka kimse yoktur. Dahası, verili olanı, onun gizli boyutunun arayışı içinde baştan başa kat etmiş kadınların sayısıysa bir elin parmaklarını geçmez. Emily Brontë ölümü sorgulamıştır, Virginia Woolf yaşamı, Katherine Mahsfield ise kimi zaman –çok da sık değil– gündelik olumsallığı ve acıyı. *Le Procès*'yi [*Dava*], *Moby Dick*'i, *Ulysses*'i ya da *Les Sept Piliers de la Sagesse*'i [*Bilgeliğin Yedi Direği*] yazanların hiçbiri kadın değildir. Kadın yazarlar insanlık durumuna itiraz etmezler çünkü onu tümüyle üstlenmeye daha yeni başlamışlardır. Genel olarak yapıtlarında metafizik titreşimlerin ve kara mizahın olmayışını açıklayan da budur; dünyayı parantez içine almazlar, ona sorular yöneltmezler, onun çelişkilerini açık etmezler: Onu ciddiye alırlar. Ayrıca, erkeklerin çoğunda da aynı sınırların var olduğu bir gerçektir; kadın ancak, "büyük" olarak adlandırılmayı hak eden bazı ender sanatçılarla karşılaştırıldığında vasat gibi görünür. Onu sınırlandıran, bir yazgı değildir. En yüksek doruklara erişme talihine sahip olmamasının –ve belki de oldukça uzun süre geçmeden sahip olamayacak olmasının– nedeni kolayca anlaşılabilir.

Sanat, edebiyat, felsefe, dünyayı bir insanın, bir yaratıcının özgürlüğü temelinde yeniden kurma girişimleridir; böyle bir iddiaya sahip olabilmek için insanın ilkin kendini ikirciksiz biçimde bir özgürlük olarak koyması gerekir. Eğitimin ve törelerin dayattığı kısıtlamalar kadının evrene tutunuşunu sınırlandırır. Bu dünyada yer almak için verilen kavga fazla sert olduğunda, kendini dünyadan çekip koparmak söz konusu olamaz; oysa onu yeniden kavramaya girişmek isteniyorsa, ilkin mutlak bir yalnızlık içinde orada sivrilmek gerekir. Kadının eksikliği, her şeyden önce, yüzüstü bırakılmışlığından ve aşkınlığından kaygı ve gururla bir şeyler öğrenmemiş olmasıdır.

> "En kıskandığım şey," diye yazar Marie Bashkirtseff, "tek başına gezinme, gidip gelme, Tuileries Bahçeleri'nin banklarında oturma özgürlüğüdür. İşte bu özgürlük olmaksızın gerçek bir sanatçı olunamaz. Size eşlik edildiğinde ya da Louvre'a gitmek için aracınızı, eşlikçi kızı, ailenizi beklemeniz gerektiğinde, gördüklerinizden yararlandığınıza inanıyor musunuz!... Eksik olan ve onsuz ciddi anlamda bir şey olmayı başaramayacağınız özgürlük budur. *Bu aptal ve sürekli sıkıntı sonucunda düşünce zincire vurulur... Bu sıkıntı, kanatların düşmesine yeter.* Kadın sanatçı olmayışının en büyük nedenlerinden biri budur."

Gerçekten de yaratıcı biri olmak için insanın kendini yetiştirmesi, yani gösterileri ve bilgileri yaşamının bir parçası haline getirmesi yetmez; kültürün, bir aşkınlığın özgür devinimi aracılığıyla kavranması gerekir; tüm zenginlikleriyle zihnin, boş bir gökyüzüne doğru atılması ve kendine düşen şekilde onu doldurması gerekir, ama onu yeryüzüne bağlayan binlerce ince bağ varsa atılımı engellenir. Kuşkusuz, günümüzde genç kız yalnız başına dışarı çıkıp Tuileries Bahçeleri'nde dolanabilir, ama sokakların ona ne kadar düşman olduğunu daha önce söyledim. Her yerde onu kollayan gözler, eller vardır; düşünceleri başka yerlerde gezinirken dikkatsiz biçimde aylak aylak dolaşacak, bir kahvenin önündeki masalardan birinde oturup bir sigara yakacak ya da tek başına sinemaya gidecek olsa, çok geçmeden başına tatsız bir olay gelir. Süsüyle, duruşuyla saygı uyandırması gerekmektedir: Bu kaygı onu toprağa ve kendisine perçinler. "Kanatlar düşer." On sekiz yaşındayken T.E. Lawrence, tek başına Fransa'yı boydan boya bisikletle kat ettiği büyük bir gezinti yapmıştır; genç kızın kendisini böyle bir serüvene atmasına izin verilmeyecektir: Hele de Lawrence'ın bir yıl sonra yaptığı gibi, yarısı çölden oluşan, tehlikeli bir ülkede yaya olarak maceraya atılması daha da imkânsız olacaktır. Oysa bu tür deneyimlerin paha biçilmez bir değeri vardır. Birey ancak o zaman, özgürlüğün ve yeni keşiflerin sarhoşluğu içinde tüm yeryüzünü kendi yurtluğu olarak görmeyi öğrenir. Kadın zaten şiddeti öğrenmekten doğal olarak mahrum edilmiştir. Fiziksel olarak güçsüz olmasının onu nasıl edilgenliğe eğilimli hale getirdiğini söylemiştim; bir oğlan çocuk giriştiği kavgayı yumruklarıyla hallettiğinde, kendisi için kaygılandığı zaman kendine güvenebileceğini hisseder; genç kızın da bir telafi olarak, en azından spora, serüvene girişmesine, önündeki engeli aşma gururu duymasına izin verilmelidir. Ama hayır. Dünyanın *ortasında* kendini yapayalnız hissedebilir, ama hiçbir zaman dünyanın

karşısına biricik ve bağımsız olarak dikilmez. Her şey onu, yabancı varlıklar tarafından kuşatılmasına, üzerinde egemenlik kurulmasına izin vermeye kışkırtır. Özellikle de aşkta, kendini olumlamak yerine inkâr eder. Bu anlamda, talihsizlik ya da gözden düşme çoğu kez verimli sınamalardır. Emily Brontë'nin güçlü ve dizginlenmemiş bir kitap yazmasını mümkün kılan, yalıtılmış olmasıdır; o, doğanın, ölümün, yazgının karşısında yalnızca kendinden medet ummuştur. Rosa Luxembourg çirkindi; hiçbir zaman kendini yok edecek şekilde kendi imgesine tapmaya, kendini nesneleştirmeye, av ve tuzak haline gelmeye özenmemiştir: Gençliğinden itibaren, baştan aşağı zekâ ve özgürlüktür. Böyle olduğunda bile kadının, verili dünya ile kaygı verici bir baş başalığı tümüyle üstlendiği enderdir. Çevresindeki zorlamalar ve tüm bir geleneğin omuzlarındaki ağırlığı, onun kendini evrenden sorumlu hissetmesini engeller. İşte vasatlığının en büyük nedeni budur.

Büyük olarak adlandırdığımız erkekler –şu ya da bu şekilde– dünyanın yükünü üstlenmiş olanlardır. Bu işin içinden iyi kötü sıyrılmışlar, ya dünyayı yeniden yaratmışlar ya da batmışlardır, ama ilkin bu devasa yükü üstlenmişlerdir. İşte bu hiçbir kadının yapmadığı, hiçbir zaman *yapamadığı* bir şeydir. Evreni kendisinin olarak görmek, kendi hatalarından sorumlu olduğunu düşünmek ve gelişmeleriyle övünmek için ayrıcalıklılar kastına ait olmak gerekir. Dünyayı değişikliğe uğratarak, onun üzerine düşünerek, onun üzerindeki örtüyü kaldırarak onu doğrulamak, yalnızca onun kumandasını elinde tutanlara düşer; sadece onlar, kendilerini onda tanıyabilir ve onu kendi izleriyle damgalamaya girişebilirler. İnsan bugüne kadar kendini kadında değil, erkekte cisimleştirebilmiştir. Nitekim bize örnek gibi görünen, deha unvanı verdiğimiz bireyler, kendi tekil varoluşlarına tüm insanlığın yazgısını bağlamaya çalışmış olanlardır. Hiçbir kadın kendinde bu yetkiyi görmemiştir. Van Gogh nasıl olur da bir kadın olarak doğabilirdi? Bir kadın özel görevle Borinage'a gönderilmezdi, insanların sefaletini kendi suçu olarak görmezdi, kefaret peşinde olmazdı; dolayısıyla da hiçbir zaman Van Gogh'un günebakanlarını çizemezdi. Ressamların hayat tarzının –Arles'daki yalnızlık, kahvelerde, genelevlerde düşüp kalkmak, Van Gogh'un duyarlılığını besleyerek onun sanatını besleyen her şey– kadına yasaklanmış olduğunu hesaba katmaya bile gerek yok. Bir kadın hiçbir zaman Kafka olamazdı; kuşkularında ve kaygılarında, cennetten kovulmuş Erkeğin iç sıkıntısını bulamazdı. Azize Teresa'dan başka insanlık durumunu tam bir yüzüstü bırakılmışlık içinde, kendi adına yaşamış kadın yoktur. Neden olduğunu daha önce gördük. Kendini yeryüzü hiyerarşilerinin ötesinde konumlandırdığı için, Aziz Jean de la Croix gibi o da başını sokacak güvenli bir yeri olduğunu hissetmiyordu. Her ikisi için de gece aynı geceydi, ışığın parıltısı aynıydı; her birinin içinde aynı yokluk, Tanrı'da aynı tamlık vardı. Özgür varoluşunun zorlu görkemi içinde gururunu cinsel farklılığın ötesinde konumlandırmak nihayet Bütün insan varlıkları için olanaklı olduğunda, işte ancak o zaman kadın kendi hikâyesini, kendi sorunlarını, kuşkularını, umutlarını insanlığınkilerle karıştı-

rabilir; ancak o zaman, yaşamında ve eserlerinde yalnızca kendi kişiliğini değil, tüm gerçekliği gözler önüne sermenin peşine düşebilir. Hâlâ bir insan varlığı olabilmek için mücadele etmek zorunda olduğu sürece, bir yaratıcı olamaz.

Dolayısıyla bir kez daha, kadının sınırlarını açıklamak için gizemli bir öze değil, onun durumuna başvurmak gerekir. Geleceğin kapısı ardına kadar açıktır. Kadınlarla neredeyse yarışırcasına, onların "yaratıcı deha"ya sahip olmadığı savunulmuştur; örneğin bir zamanların ünlü feminizm karşıtı Madam Marthe Borély'nin savunduğu tez de budur. Ama sanki kitaplarını kadınların mantıksızlığının ve aptallığının canlı kanıtı haline getirmek ister gibidir, bu yüzden de kitapları kendi kendileriyle çelişir. Ayrıca, tıpkı "öncesiz sonrasız kadınlık" gibi, verili bir yaratıcı "içgüdü" fikri de eski kendindelikler [*entité*] sandığına kaldırılmalıdır. Kimi kadın düşmanları, biraz daha somut bir biçimde, kadının nevrozları olduğu için önemli hiçbir şey yaratamayacağını ileri sürerler. Oysa dehanın bir nevroz olduğunu söyleyenler de çoğu kez aynı kişilerdir. Öyle ya da böyle Proust örneği, psikolojik dengesizliğin ne acizlik ne de vasatlık anlamına geldiğini yeterince göstermektedir. Tarihin incelenmesinden devşirilen kanıta gelince, bu konuda ne düşünülmesi gerektiğini gördük. Tarihsel olgu, öncesiz sonrasız bir hakikati belirten bir şey olarak görülemez; tam da değişmekte olduğu için kendini tarihsel olarak açığa vuran bir durumu yansıtır. Dâhice bir yapıt –hatta kısaca herhangi bir yapıt– yaratma olanağı kendilerinden esirgenmişken, kadınlar nasıl deha sahibi olabilirlerdi ki? Eski Avrupa bir zamanlar ne sanatçıları ne de yazarları olan barbar Amerikalıları horgörüsüyle ezmiştir. Jefferson öz olarak, "Bizden varoluşumuzu doğrulamamızı istemeden önce, bırakın varolalım" diye yanıt vermiştir. Siyahlar da bir Whitman ya da bir Melville çıkaramadıklarını yüzlerine vuran ırkçılara aynı yanıtları verirler. Fransız proletaryası da Racine'in ya da Mallarmé'nin karşısına hiçbir isim çıkaramaz. Özgür kadın ancak doğmaktadır; savaşarak kendini kazandığında belki de Rimbaud'nun şu kehanetini haklı çıkaracaktır: "Kadın şairler olacaktır! Kadınların sonsuz köleliği nihayet yıkıldığında, kadın kendisi için ve kendisi aracılığıyla yaşamaya başladığında, –bugüne kadar iğrenç davranan– erkek ona hakkını geri verdiğinde, o da şair olacaktır! Kadın bilinmeyeni bulacaktır! Onların düşünce dünyaları bizimkinden farklı mı olacaktır peki? Onlar garip, akıl ermez, itici, leziz şeyler bulacaklar, biz de onları alacağız, anlayacağız."[15] Kadınların "düşünce dünyaları"nın erkeklerinkinden farklı olacağı kesin değildir, çünkü kadın, erkekle benzeşerek kendini özgürleştirecektir; ne ölçüde özel kalacağını, bu özelliklerin önemini ne ölçüde koruyacağını kestirmek için, oldukça cüretkâr öngörülerde bulunmayı göze almak gerekir. Kesin olan bir şey varsa o da kadının potansiyelinin bugüne kadar insanlıktan gizlendiği ve insanlık için yitik olduğudur; hem onun hem herkesin çıkarı için, kadına tüm fırsatlarını kullanma imkânı verilmesinin vakti çoktan gelmiştir.

15 Pierre Demeny'ye mektup, 15 Mayıs 1871.

SONUÇ

> "Hayır, kadın bizim kardeşimiz değildir; onu tembellik ve yozlukla, ayrı, bilinmeyen, cinsiyetinden başka silahı olmayan bir varlık haline getirdik; bu yalnızca sürekli savaş değil, aynı zamanda öncesiz sonrasız küçük kölenin meydan okumalarının –ya hayran olan ya nefret eden, ama içtenlikle yoldaş olmayan, takım ve masonluk ruhuyla birlik kuran bir varlığın– haksız savaşının bir silahıdır."

Birçok erkek bugün hâlâ Jules Laforgue'un bu sözlerinin altına imzasını atacaktır; birçoğu iki cinsiyet arasında her zaman "fırtına ve gerilim" olacağını ve kardeş olmalarının hiçbir zaman mümkün olmayacağını düşünür. Şu bir gerçektir ki bugün ne erkekler ne de kadınlar birbirinden tatmin olmaktadır. Ama mesele, onları birbiriyle didişmeye mahkûm eden şeyin kökensel bir lanet mi olduğunu, yoksa onları karşı karşıya getiren çatışmaların insanlık tarihinin geçici bir uğrağını mı ifade ettiğini bilmektir.

Birtakım efsanelere karşın, oldukları haliyle Erkek'e ve Dişi'ye öncesiz sonrasız bir düşmanlığı dayatan hiçbir fizyolojik yazgının var olmadığını gördük; ünlü peygamberdevesi bile erkeğini, başka besini olmadığında ve türün çıkarı için yutar. Hayvan dünyasının en tepesinden en altına kadar bütün bireyler türe bağımlıdır. Ayrıca insanlık bir türden başka bir şeydir, tarihsel bir oluştur; doğal olgusallığı üstlenme biçimiyle tanımlanır. Aslında, dünyanın en büyük samimiyetsizliğiyle bile, insanın erkeğiyle dişisi arasında tam anlamıyla fizyolojik bir rekabet saptamak olanaksızdır. O zaman aralarındaki düşmanlık daha çok psikanalizin alanı olan, biyolojiyle psikoloji arasındaki o ara alanda konumlandırılacaktır. Kadın, denir, erkeğin penisini kıskanır ve onu hadım etmeyi arzu

eder, ama çocuklukta penise duyulan arzu, yetişkin kadının yaşamında ancak kadınlığını bir sakatlanma olarak yaşıyorsa önem kazanır ve işte o zaman kadın, erkekliğin bütün ayrıcalıklarını cisimleştirdiği ölçüde erkek organına sahip olmak ister. Kadının hadım etme düşünün sembolik bir anlam taşıdığı kolayca kabul edilir. Erkeği aşkınlığından yoksun kılmak istemektedir kadın, diye düşünülür. Görmüş olduğumuz gibi, onun isteği çok daha çiftanlamlıdır. Bu aşkınlığa, çelişik bir biçimde *sahip olmak* istemektedir; bu da hem ona saygı duyup hem onu inkâr ettiğini, hem onun üzerine atlamaya hem de onun kendi kendisinde kalmasını sağlamaya niyet ettiğini varsayar. Bu, dramın cinsel bir düzlemde cereyan etmediği anlamına gelir; ayrıca bize göre cinsellik hiçbir zaman bir yazgıyı tanımlamaz, kendi başına insan davranışlarının anahtarını sunmaz; olsa olsa, tanımlamaya katkıda bulunduğu bir durumun bütününü dile getirir. Erkeğin ve kadının anatomisi, cinsiyetler arası mücadeleyi dolaysız bir biçimde içermez. Aslında bu mücadeleden söz edildiğinde, zamandışı bir İdeler göğünde, öncesiz sonrasız dişi ile öncesiz sonrasız eril olan o belirsiz özler arasında bir savaş yaşandığı kabul edilmektedir ve bu devler arası savaşın, yeryüzünde birbirinden tümüyle farklı olan ve farklı tarihsel uğraklara tekabül eden iki biçime büründüğü dikkate alınmamaktadır.

İçkinliğe hapsedilmiş olan kadın, erkeği de bu hapishanede tutmaya çalışır; böylece bu zindan dünyaya karışacak ve kendisi de oraya kapatılmış olmanın acısını yaşamayacaktır. Anne, kadın eş ve kadın sevgili birer gardiyandır; erkekler tarafından düzenlenmiş olan toplum, kadının aşağı konumda olduğuna karar verir. Kadın bu aşağı konumu ancak erkeklerin üstünlüğünü yıkarak ortadan kaldırabilir. Kadın, erkeği sakatlamaya, ona egemen olmaya uğraşır, onun söylediğinin tersini söyler, onun hakikatini ve değerlerini inkâr eder. Ama bunları yapmakla yalnızca kendini savunmuş olur; onu içkinliğe, aşağı konuma yargılı kılan ne değişmez bir özdür ne de hatalı bir seçim. Bunlar ona dayatılmıştır. Her ezme-ezilme ilişkisi bir savaş hali yaratır. Kadın örneği de bir istisna değildir. Özsel olmayan olarak görülen bir varolan, kendi egemenliğini yeniden kurmaya çalışmaktan geri duramaz.

Günümüzde kavga başka bir biçime bürünmektedir. Erkeği zindana kapatmayı istemek yerine kadın oradan kaçmaya çalışmaktadır; artık erkeği içkinlik bölgelerine sürüklemenin peşinde değildir, aşkınlığın aydınlığında kendisi su yüzüne çıkmak istemektedir. Bu durumda, yeni bir çatışmaya yol açan, erkeklerin tutumudur. Erkek istemeye istemeye kadına "hakkını geri vermektedir". Egemen özne, mutlak üstün, özsel varlık olmayı sürdürmek erkeğin hoşuna gitmektedir. Eşini somut olarak eşiti gibi görmeyi reddetmektedir erkek; kadının meydan okumasına saldırgan bir tutumla karşılık verir. Artık söz konusu olan, her biri kendi alanına kapatılmış bireyler arasındaki bir savaş değildir Talepkâr bir kast saldırıya geçmekte ve ayrıcalıklı kast tarafından denetim altında tutulmaktadır. İki aşkınlık çarpışmaktadır; birbirini karşılıklı tanıyıp kabul etmek yerine, her bir özgürlük diğerine egemen olmak istemektedir.

Bu tutum farklılığı, tinsel düzlemde olduğu gibi cinsel düzlemde de kendini göstermektedir; "kadınsı" kadın, kendini edilgen bir av haline getirerek erkeği de kendi tensel edilgenliğine indirgemeye çalışır; onu tuzağa düşürmeye, kendini itaatkâr bir nesne haline getirerek uyandırdığı arzuyla zincire vurmaya uğraşır. "Özgürleşmiş" kadınsa tersine, etkin ve kavrayıcı olmak ister ve erkeğin kendisine dayatmaya çalıştığı edilgenliği reddeder. Aynı biçimde Elise[1] ve onun izleyicileri, erkeksi etkinliklerin değerini inkâr ederler; teni tinin, olumsallığı özgürlüğün, göreneklere dayalı bilgeliklerini yaratıcı cüretin üstünde tutarlar. Ama "modern" kadın erkek değerlerini kabul eder: Düşünmekle, eylemekle, çalışmakla, erkekler gibi yaratmakla övünür; onları gözden düşürmenin peşine düşmektense onlarla eşit *olduğunu* ileri sürer.

Bu hak iddiası, somut davranışlarla dile getirildiği ölçüde meşrudur ve o zaman kınanması gereken, erkeklerin küstahlığıdır. Ama kadınların da kolayca ortalığı bulandırdığını, erkeklerin bir mazereti olarak belirtmek gerekir. Bir Mabel Dodge, Lawrence'a tinsel bakımdan egemen olmak için ilkin kadınlığının cazibesiyle onu cinsel bakımdan köleleştirme iddiasındadır. Birçok kadın, başarılarıyla erkeğe eşit olduğunu göstermek için, cinselliğiyle bir erkeğin desteğini sağlamaya çalışır; hem eski usüllerle hem de yeni bir biçimde saygı görmeyi talep ederek, hem eski efsunlarına hem yeni kazanılmış haklarına oynayarak, hem nalına hem mıhına vurmaktadırlar. Buna sinirlenen erkeğin savunmaya geçmesi anlaşılabilir, ama kendisi de güvensizliği ve düşmanlığıyla kadını vazgeçilmez kozlardan yoksun bıraktığı halde, onun oyunu dürüstçe oynamasını isteyerek ikiyüzlülük etmektedir. Aslında, aralarındaki mücadele hiçbir zaman açık bir biçime bürünemeyecektir, çünkü kadının bizzat varlığı opaklıktır; kadın erkeğin karşısına bir özne olarak değil, paradoksal bir biçimde öznellikle donatılmış bir nesne olarak çıkar, hem *kendi* hem *başka* olmayı üstlenir ki bu da karşısındakini şaşırtan sonuçlara yol açan bir çelişkidir. Hem güçsüzlüğünü hem gücünü silah haline getirmesi, planlanmış bir hesaba dayanmaz. Kendiliğinden bir biçimde, kendisine dayatılan yol olan edilginlikte kurtuluşunu arar, ama aynı zamanda da etkin olarak egemenlik hakkını talep eder. Kuşkusuz, bu davranış biçimi "haksız savaş"tır, ama bu, ona ayrılmış olan konumun muğlaklığının kendisine dayattığı bir şeydir. Bu arada erkek kadına bir özgürlük muamelesi yaptığında bile onun kendisi için hâlâ bir tuzak olmasına öfkelenir; öte yandan onu avı olarak pohpohlayıp tatmin ettiğinde, özerklik iddiasında bulunmasına sinirlenir; ne yaparsa yapsın, kendini oyuna gelmiş gibi hisseder, kadınsa hakkının yendiğini düşünür.

Erkekler ve kadınlar birbirlerini benzerleri olarak tanıyana kadar, yani kadınlık olduğu gibi devam ettiği sürece, bu çekişme devam edecektir. Aralarından hangisi kadınlığı korumaya daha kararlıdır? Kadınlıktan özgürleşen kadın

---

1 Marcel Johandeau, *Marcel and Elise: The Bold Chronicle of a Strange Marriage* [*Marcel ve Elise: Garip Bir Evliliğin Cüretkâr Günlüğü*], Pantheon, 1953. –*Çn.*

yine de onun ayrıcalıklarını korumak istemektedir, o zaman erkek de ondan kadınlığın sınırlarını da üstlenmesini ister. Montaigne, "Bir cinsiyeti suçlamak diğerini affetmekten daha kolaydır" der. Kınamalar ve iyi hal kâğıtları dağıtmak boştur. Aslında, kısırdöngüyü bu noktada kırmak güçtür, çünkü her iki cinsiyet de hem diğerinin hem de kendisinin kurbanıdır. Birbiriyle katıksız özgürlükleri içinde yüzleşen iki hasım arasında bir anlaşmaya kolayca varılabilirdi, hele bu savaşın kimseye yararı yoksa, ama bütün bu meselenin karmaşıklığı her iki tarafın da düşmanının suç ortağı olmasından kaynaklanır; kadın bir vazgeçiş düşünün peşindedir, erkekse bir yabancılaşma düşünün. Sahici olmamak hiçbir kazanç getirmez. Her ikisi de, kolaycılığın baştan çıkarıcılığına boyun eğerek davet ettiği mutsuzluğu için ötekini suçlar; erkeğin de kadının da karşısındakinde nefret ettiği şey, kendi samimiyetsizliğinin ve korkaklığının aşikâr başarısızlığıdır.

Kökensel olarak erkeklerin kadınları neden köleleştirdiğini gördük; kadınlığın değersizleştirilmesi, insanlığın evriminin gerekli bir evresidir, ama bu, iki cinsiyetin işbirliği yapmasına yol açabilirdi. Ezme-ezilme ilişkisini açıklayan, varolanın ezdiği başkada kendini yabancılaştırarak kendinden kaçma eğilimidir. Günümüzde bu eğilim her bir tekil erkekte vardır ve erkeklerin çok büyük çoğunluğu bu eğilime boyun eğer. Koca karısında, âşık da sevgilisinde, taştan bir heykel biçimi altında kendini arar; erkek kadında, erkekliğine, egemenliğine ve dolaysız gerçekliğine dair bir efsanenin peşine düşer. Kadın, "Kocam hiç sinemaya gitmez" der ve belirsiz bir erkek görüşü öncesiz sonrasızlık mermerine kazınır. Ne var ki erkeğin kendisi, kendi suretinin kölesidir. Her zaman tehlike altında olan bir imge inşa etmek ne kadar çok emektir! Her şeye karşın, bu imgenin temelinde kadının kaprisli özgürlüğü yatar: Onu hiç durmaksızın uygun hale getirmek gerekmektedir; kendini erkek gibi, yani önemli ve üstün gösterme kaygısı erkeği kemirir; başkaları da rol yapsın diye rol yapar, o da saldırgan ve kaygılıdır. Kadınlara düşmanlık duyar çünkü onlardan korkar; onlardan korkar çünkü kendisiyle karıştırdığı o kişilikten korkar. Karmaşalarını çözmek, onları yüceltmek, aktarmak için, kadınlardan söz etmek, onları baştan çıkarmak ve korkutmak için, ne kadar da çok zaman ve enerji israf eder! Kadınlar kurtarıldığında erkek de kurtarılacaktır. Ama korktuğu şey tam da budur. Ve kadını zincirlerine bağlı tutmaya yönelik aldatmacalarda inat eder.

Pek çok sayıda erkek, kadının aldatıldığının farkındadır. Kierkegaard, "Kadın olmak ne talihsizliktir! Fakat kadın olmanın en büyük talihsizliği, bunun bir talihsizlik olduğunu anlamamaktır," der.[2] Uzun zamandır bu talihsizli-

2 *In vino veritas* [*Hakikat Şaraptadır*]. Ayrıca şöyle der: "...kadın temelde centilmenliği hak eder ve onu tereddüt etmeden kabul etmesi, doğanın zayıf olana, engellenmiş olana, yanılsamanın kendisi için telafiden daha çok anlam taşıdığı o varlığa ihtimam göstermesiyle açıklanabilir. Ama bu yanılsama kadın için kesinlikle ölümcüldür... Bir hayal sayesinde sefillikten kurtulduğunu san-

ğin gizlenmesine özen gösterilmektedir. Örneğin, vasilik kaldırılmıştır: Kadına "koruyucular" atanmıştır ve bu kişilerin eski vasilerin haklarıyla donatılmış olması, kadının kendi çıkarınadır. Kadına çalışmayı yasaklamak, onu evde tutmak, onu kendine karşı korumaktır, onun mutluluğunu güvence altına almaktır. Kadının omuzlarına yüklenen tekdüze yükümlülüklerin, yani ev işi ve anneliğin, hangi politik peçeler altında gizlendiğini gördük; özgürlüğü karşılığında ona "kadınlığının" aldatıcı hazineleri armağan edilmiştir. Balzac erkeklere, kadını kraliçe olduğuna inandırarak ona köle muamelesi yapmayı öğütlerken bu manevrayı çok iyi anlatmıştır. Balzac kadar kinizmden payını almamış birçok erkek, kendisini kadının gerçekten ayrıcalıklı olduğuna ikna etmeye çalışır. Günümüzde, ciddi bir biçimde "low class gain", yani "alt kastların kazancı" kuramını öğreten Amerikalı sosyologlar vardır. Fransa'da da pek çok kez, işçilerin "temsil etmek" zorunda olmadıkları için şanslı oldukları –daha az bilimsel bir biçimde de olsa– ilan edilmiştir; eski püskü giysiler giyebilen, kaldırımlarda yatabilen evsizlerinse daha da şanslı olduğu bildirilmiştir; oysa bu zevkler Beaumont kontundan ve o zavallı Wendel beylerinden esirgenmektedir. Neşe içinde bitlerini ayıklayan kaygısız sefiller, kırbaç darbeleri altında gülen neşeli Siyahlar ve açlıktan ölen çocuklarını dudaklarında bir gülümsemeyle gömen Sousselu şen Araplar gibi, kadın da benzersiz bir ayrıcalık olan sorumsuzluğun tadını çıkarmaktadır. Hiçbir sıkıntısı, yükümlülüğü, kaygısı olmayan kadın besbelli "aslan payını" almıştır. Huzursuzluk verici olan şudur ki yüzyıllar boyunca ve boydan boya bütün dünyada, aslan payına sahip olan kişiler –hiç kuşkusuz ilk günaha bağlı olan– inatçı bir sapkınlıkla velinimetlerine şöyle bağırmaktadırlar: Bu kadarı çok fazla! Ben sizin payınızla yetinirim! Ne var ki muhteşem kapitalistler, cömert sömürgeciler, anlı şanlı erkekler ısrar etmektedirler: Aslan payını kendinize saklayın, koruyun onu!

Şu bir gerçektir ki erkekler kadında, çoğunlukla başka hiçbir ezenin ezilende bulamadığı bir suç ortaklığıyla karşılaşırlar ve samimiyetsizliğe başvurarak kadının, ona dayatmış oldukları yazgıyı *istediğini* ilan etmek için bunu bahane olarak kullanırlar. Görmüş olduğumuz gibi, aslında kadının tüm eğitimi ona başkaldırı ve serüven yollarını kapatmak için elbirliğiyle çalışır. Toplumun bütünü –en başta da saygı duyduğu ebeveynleri– aşkın, adanmışlığın, kendini feda etmenin ulvi değerini yücelterek ve ne sevgilinin ne kocanın ne de çocukların bunların rahatsız edici yüküne katlanmaya hazır olacağını gizleyerek ona yalan söyler. O da bu yalanları neşe içinde kabul eder, çünkü kendisini kolay yolu izlemeye davet etmektedirler ve bu, kadına karşı işlenen suçların en büyüğüdür. Çocukluğundan başlayarak bütün yaşamı boyunca, özgürlüğünden kaygı duyan

---

mak, bir hayalle kandırılmak daha büyük bir maskaralık değil midir?... Kadın *Verwahrlos* (yüzüstü bırakılmış) olmaktan çok uzaktır, ama başka bir anlamda yüzüstü bırakılmıştır, çünkü doğanın onu teselli etmek için kullandığı yanılsamadan hiçbir zaman kurtulamaz." (*Hakikat Şaraptadır*, çev. Zeynep Talay, Pinhan Yay., 2015, s. 70. Değiştirilmiş çeviri –*Çn.*)

her varolanı kışkırtan o vazgeçiş, kadının doğal eğilimi gibi gösterilir ve böylece kadın şımartılır, yozlaştırılır. Şayet bir çocuk, kendisine ders çalışma fırsatı verilmeden ve çalışmanın yararı gösterilmeden, bütün gün eğlendirilerek tembelliğe davet edilmişse, yetişkinlik çağına geldiğinde onun yeteneksiz ve cahil olmayı seçtiği söylenemez. Kadın işte böyle yetiştirilir, ona hiçbir zaman varoluşunu kendisinin üstlenmesi gerektiği öğretilmez; o da kendini kolayca başkalarının korumasına, sevgisine, yardımına, yönlendirmesine güvenmeye teslim eder, hiçbir şey *yapmadan* varlığını gerçekleştirebilme umudunun büyüsüne teslim olur. Bu kışkırtmaya boyun eğmesi hatadır, ama erkeğin bunu kınamaya hakkı yoktur çünkü onu kışkırtan kendisidir. Aralarında bir kavga patladığında, her ikisi de durumdan ötekini sorumlu tutacaktır. Kadın bu durumu yarattığı için erkeği suçlayacaktır: Bana akıl yürütmeyi, hayatımı kazanmayı öğretmediler... Erkekse kadını bunu kabul ettiği için suçlayacaktır: Hiçbir şey bilmiyorsun, yeteneksizin tekisin... Her iki cinsiyet de saldırıya geçerek kendini haklı çıkardığına inanır, ne var ki birinin hataları ötekini masum kılmaz.

Kadınlarla erkekleri karşı karşıya getiren sayısız çatışmanın kaynağı, birinin önerdiği diğerininse maruz kaldığı bu durumun tüm sonuçlarını hiçbirinin yüklenmemesidir. Birinin zorbalığını, diğerininse korkaklığını gizlemek için kullandığı o kuşkulu "eşitsizlik içinde eşitlik" kavramı, deneyim aşamasında çöker. Karşılıklı alışverişlerinde, kadın kendisine güvencesi verilmiş olan soyut eşitliğe güvenir, erkekse saptadığı somut eşitsizliğe. Bütün ilişkilerde *vermek* ve *almak* sözcüklerinin belirsizliği üzerine sonsuz bir tartışmanın sürüp gitmesi bundan ötürüdür. Kadın her şeyi kendisinin verdiğinden yakınır, erkek kadının kendisinden her şeyi aldığını söyleyerek itiraz eder. Kadının şunu anlaması gerekir: Alışverişler, sunulan malın satıcı için değil alıcı için taşıdığı değere göre düzenlenir; bu, ekonomi politiğin temel bir yasasıdır. Kadın sonsuz bir değer taşıdığına inandırılarak aldatılmıştır; gerçekte erkek için yalnızca bir eğlence, bir zevk, bir eşlikçi, özsel olmayan bir maldır. Erkekse kadının varoluşunun anlamı, doğrulanmasıdır; dolayısıyla alışveriş aynı nitelikte iki nesne arasında gerçekleşmemektedir. Bu eşitsizlik özellikle, birlikte geçirdikleri zamanın –ki bu aldatıcı bir biçimde aynı zaman gibi görünür– her iki taraf için aynı değeri taşımamasında kendini gösterecektir. Erkek, sevgilisiyle geçirdiği bir akşamda mesleği için yararlı bir iş yapabilir, arkadaşlarını görebilir, yeni ilişkiler kurabilir, eğlenebilir; topluma normal bir biçimde özümlenmiş bir erkek için zaman olumlu anlamda bir zenginliktir: Paradır, ündür, zevktir. Oysa tersine, canı sıkılan aylak kadın için yalnızca kurtulmayı yürekten istediği bir yüktür; zamanını öldürmeyi başardığı an bir kazanç sağlar. Erkeğin mevcudiyeti ise katıksız bir kârdır; birçok durumda, bir ilişkide erkeği en açık biçimde ilgilendiren şey ilişkiden sağladığı cinsel kazançtır: Hatta sevgilisiyle yalnızca sevişme edimini gerçekleştirebileceği kadar zaman geçirmekle yetinebilir; –istisnalar dışında– kadının arzusu ise, ne yapacağını bilemediği o fazladan zamanı "geçirmek"tir ve o –tıpkı elmalarını, ancak şalgam da alınırsa satan satıcı gibi– bedenini ancak sevgilisi

fazladan sohbet ve gezme saatleri de "alırsa" teslim eder. Denge ancak toplam bedel erkeğe fazla yüksek gelmezse kurulur. Elbette bu, onun arzusunun yoğunluğuna ve feda ettiği uğraşların onun için taşıdığı öneme bağlıdır, ama kadın çok fazla zaman talep ederse –sunarsa–, yatağından taşan nehir gibi bütünüyle tedirgin edici hale gelecektir ve erkek, fazlasına sahip olmak yerine hiçle yetinmeyi seçecektir. Dolayısıyla kadın taleplerini azaltır, ama pek çok kez denge ikili bir gerilim pahasına kurulur. Kadın erkeğin kendisini indirimli "aldığını" düşünür, erkekse çok fazla ödediğini. Bu açıklama elbette mizahîdir; yine de –erkeğin kadını bütünüyle istediği kıskançça ve tekelci tutku dışında– bu çatışmayı şefkat, arzu, hatta aşk ilişkisinde saptamak mümkündür. Erkek daima zamanını "başka bir şey yaparak" da kullanabilir, oysa kadın kendi zamanından kurtulmak ister; ayrıca erkek, kadının kendisine ayırdığı saatleri bir armağan değil bir yük olarak görür. Genellikle buna katlanmaya razı olur, çünkü kayırılanlar cenahından olduğunu çok iyi bilir, "vicdanı rahat değil"dir ve şayet iyi niyetliyse, koşulların eşitsizliğini cömertliğiyle telafi etmeye çalışır. Bununla birlikte, şefkatli olmayı bir meziyet haline getirir ve ilk çatışmada kadına nankör muamelesi yapar, sinirlenir: Çok fazla iyiyim ben. Kendi armağanlarının çok değerli olduğuna inandığı halde bir dilenci gibi davrandığını hisseder ve gururu kırılır. Çoğu kez gösterebildiği zalimliği açıklayan budur; "vicdanı rahat"tır, çünkü o yanlış cenahtandır; ayrıcalıklı kasta ilişkin olarak hiçbir kollama yükümlülüğü altında görmez kendini, yalnızca kendini savunmayı düşünmektedir, hatta kendisini doyurmayı bilmeyen sevgilisine hıncını gösterme fırsatı bulursa çok mutlu olur. O yeterince vermediğine göre, vahşi bir zevk duyarak ondan her şeyi geri alacaktır. O zaman, yaralanmış olan erkek her anını hor görmüş olduğu ilişkinin toplam değerini keşfeder. Verdiği sözleri tutması gerektiğinde, kendini yeniden sömürülmüş gibi hissetme pahasına her türlü vaatte bulunmaya hazırdır. Sevgilisini kendisine şantaj yapmakla suçlar, kadınsa onun cimriliğini kınar; ikisi de incinmiştir. Burada da özürleri ve suçları bölüştürmek boştur: Haksızlığın ortasında hiçbir zaman haklılık yaratılamaz. Ne sömürgeci bir idarecinin yerel halka iyi davranma olasılığı vardır, ne de bir generalin askerlerine; tek çözüm, sömürgeci de şef de olmamaktır; ne var ki bir erkek, erkek olmazlık edemez, dolayısıyla, kendine rağmen suçludur ve kendisinin işlemediği bu suç altında ezilir. Aynı biçimde kadın da kendine rağmen kurban ve şirrettir; erkek bazen isyan eder, zalimliği seçer, ama o zaman kendini haksızlığın suç ortağı haline getirmiş olur ve kusur gerçekten onun kusuru haline gelir; kimi zamansa talepkâr kurbanının kendisini yok etmesine, yutmasına izin verir. Ne var ki o zaman da kendini aldatılmış hisseder; çoğu kez, kendini hem küçülten hem rahatsız hissetmesine yol açan bir uzlaşıda karar kılar. İyi niyetli bir erkek, bu durum karşısında kadının kendisinden daha çok parçalanacaktır. Bir anlamda, yenilmişlerin tarafında olmak her zaman daha kârlıdır, ama kadın da iyi niyetliyse, kendi kendine yetmekten aciz ve kendi yazgısının ağırlığı altında erkeği ezmeye isteksiz olduğundan, içinden çıkılmaz bir kargaşa içinde çırpınır. Gündelik yaşamda, tatmin edici olmayan

koşullar tarafından belirlendiği için çözümü olmayan bu örneklere bol miktarda rastlarız. Artık sevmediği bir kadını maddî ve manevî olarak yaşatmaya devam etmek zorunda olduğunu düşünen erkek, kendini bir kurban gibi hisseder, ama bütün yaşamını kendisine bağlamış bir kadını hiçbir geliri yokken terk edecek olursa, kadın da aynı derecede haksız bir durumun kurbanı olacaktır. Kötülük, bireysel bir sapkınlıktan değil –ve samimiyetsizlik her ikisi de birbirini suçlayınca başlar–, karşısında her türden bireysel davranışın acz içinde kaldığı bir durumdan kaynaklanır. Kadınlar "yapışkan"dır, yük olurlar ve bundan acı duyarlar, zira yabancı bir organizmanın hayatını emen bir asalağın yazgısı vardır onlarda; özerk bir organizmayla donatılacak olsalar, dünyaya karşı mücadele edip ondan kendi yaşamlarını sürdürecek kaynakları çekip alabilseler, bağımlılıkları da ortadan kalkardı: Ve onunla birlikte erkeğinki de. Hiç kuşku yok ki her ikisi de çok daha iyi bir durumda olurdu. Erkeklerle kadınların eşit olacağı bir dünyayı hayal etmek kolaydır, çünkü Sovyet Devrimi'nin *vaat* etmiş olduğu şey tam da budur: Tamamen erkekler gibi büyütülüp yetiştirilen kadınlar, aynı koşullar altında[3] ve aynı ücretlerle çalışacaklardı; cinsel özgürlük törelerce kabul edilecek ama cinsel edim bundan böyle karşılığı ödenen bir "hizmet" olarak görülmeyecekti; kadın kendi hayatını başka yollardan kazanmak *zorunda* olacaktı; evlilik, eşlerin istedikleri zaman feshedecekleri özgür bir bağa dayanacaktı; annelik özgür olacaktı, yani doğum kontrolü ve kürtaj serbest olacak, buna karşılık evli olsalar da olmasalar da bütün annelere ve çocuklarına tamamen aynı haklar tanınacaktı; doğum izni sırasında, çocukların sorumluluğunu üstlenen topluluk anneye ücret verecekti; bu, çocukların ebeveynlerinden *alınacakları* anlamına değil, *terk edilmeyecekleri* anlamına gelmekteydi.

Kadınlarla erkeklerin gerçekten benzerler haline gelmesi için yasaları, kurumları, töreleri, toplumun görüşünü ve toplumsal bağlamı değiştirmek yeterli midir? Kuşkucular, "Kadınlar her zaman kadın olacaklardır" derler; başka bazı kâhinler ise kadınların kadınlıklarından sıyrılmakla erkekleşmeyip canavarlaşacağı kehanetinde bulunurlar. Bu, bugünün kadınının doğanın yarattığı bir varlık olduğunu kabul etmektir. Bir kez daha yinelemek gerekir ki insan topluluğunda hiçbir şey doğal değildir ve kadın da herkes gibi uygarlığın bir ürünüdür; başkalarının onun yazgısına müdahalesi kökenseldir. Bu eylem başka türlü yönlendirilseydi başka bir sonuca yol açardı. Kadını, hormonları ya da gizemli birtakım içgüdüleri değil, yabancı bilinçler aracılığıyla bedenini ve dünyayla ilişkisini nasıl kavradığı belirler. Ergen oğlanı ergen kızdan ayıran uçurum, çocukluklarının ilk döneminden itibaren tasarlanarak yaratılmıştır; sonrasında, kadının *yapıldığı* gibi olması engellenemezdi. Ayrıca bu geçmişi hep peşinden

3 Aşırı derecede güç mesleklerin kadınlara yasaklanmış olması bu tasarıyla çelişmez: Erkekler arasında bile giderek daha yaygın bir biçimde, bir mesleğe uyum sağlama sürecinin gerçekleştirilmesine çalışılmaktadır; fiziksel ve zihinsel sınırları onların da seçme şanslarını sınırlandırır; öyle ya da böyle, istenen şey hiçbir cinsiyet ya da kast sınırının çekilmemesidir.

sürükleyecektir kadın; bu geçmişin ağırlığı ölçülecek olursa, kadının yazgısının sonsuza dek sabitlenmiş olmadığı apaçık bir biçimde ortaya çıkar. Kesinlikle kadının dönüşmesi için ekonomik koşullarının değişikliğe uğratılmasının yeterli olacağı sanılmamalıdır. Bu, onun evriminin en önemli etkeni olmuştur ve olmaya devam etmektedir, ama bu etkenin habercisi olduğu ve gerektirdiği ahlakî, toplumsal, kültürel, vb. sonuçlar da beraber gelmedikçe yeni kadın ortaya çıkamayacaktır. Şu anda bu sonuçlar hiçbir yerde gerçekleşmemiştir; ne SSCB'de, ne Fransa'da ne de ABD'de. Günümüzün kadınının geçmişle gelecek arasında bocalamasının nedeni de budur; çoğu kez, erkek kılığına bürünmüş "gerçek bir kadın" gibi görünmektedir ve kendini ne erkek kılığı ne de kadın teni içinde rahat hissetmektedir. Yeni bir deriye bürünmesi ve kendi giysilerini kendisinin biçmesi gerekir. Bu noktaya ancak kolektif bir evrimle ulaşabilir. Bugün hiçbir eğitimci tek başına "erkek insan varlığı"nın tıpatıp aynısı olacak bir "dişi insan varlığı"nı biçimlendiremez. Oğlan gibi büyütülmüş genç kız, kendini bir istisna gibi hisseder ve dolayısıyla yeni bir tür haline gelir. "Bir hamlede ormanın bütün ağaçlarını birden dikmek gerekir" diyen Stendhal bunu iyi anlamıştır. Ama tam tersine cinsiyetler arası eşitliğin somut olarak gerçekleştirildiği bir toplumu varsayarsak, bu eşitlik her bir bireyde kendini yeniden olumlayacaktır.

Küçük kız, en küçük yaşından itibaren erkek kardeşleriyle aynı gereklilikler ve onurlandırmalarla, aynı sertlik ve serbestlikle yetiştirilmiş, aynı eğitimi almış, aynı oyunlara katılmış, kendisine aynı gelecek vaat edilmiş olsaydı ve çevresinde ona ikirciksiz biçimde eşit gibi gelen kadınlar ve erkekler görseydi, "hadım edilme" ve "Oidipus" karmaşalarının anlamı çok büyük ölçüde değişime uğrardı. Çiftin maddî ve ahlakî sorumluluğunu babayla aynı şekilde üstlenen anne, aynı sürdürülebilir saygınlığa sahip olurdu. Kız çocuk, çevresinde erkek değil androjin bir dünyanın varlığını hissederdi; duygusal olarak babasına daha çok çekilecek olsa –ki bu bile kesin değildir– ona duyduğu sevgideki ince ayrım, bir iktidarsızlık duygusuyla değil, onunla yarışma arzusuyla belirlenirdi. Edilgenliğe yönelmezdi; değerini çalışmasında ve sporda kanıtlamasına izin verilen, oğlan çocuklarıyla etkin biçimde rekabete giren kızda, –çocuk vaadiyle telafi edilen– penis yokluğu bir "aşağılık karmaşası" yaratmaya yetmezdi; buna bağlı olarak, oğlan çocuğa üstün olduğu telkin edilmese ve o da kadınlara erkeklere duyduğu kadar saygı duysa, kendiliğinden bir "üstünlük karmaşası" geliştirmezdi.[4] Dolayısıyla, küçük kız narsisizmde ve düşlerde kısır telafiler aramaz, verili olduğunu sanmaz, ne *yaptığı* ile ilgilenir, girişimlerine çekincesiz bir biçimde bağlanırdı. Oğlan çocuk gibi o da ergenliğini özgür yetişkin geleceğine doğru aşsaydı, bu döneminin ne kadar daha kolay geçeceğini söylemiştim; âdet görme-

4 Her üçü de bağımsız ve etkin olan bir anne, bir teyze ve bir büyükanneyle ve yarı iktidarsız bir büyükbabayla yaşayan sekiz yaşında küçük bir oğlan tanıyorum. Annesi özenle karşı koymaya çalışsa da, oğlanda kadın cinsiyetine karşı, kendisini ezen bir "aşağılık karmaşası" var. Lisede erkek arkadaşlarını ve hocalarını hor görüyor, çünkü onlar zavallı erkekler.

nin onda bu kadar tiksinti uyandırması, yalnızca bu dönemin kadınlığa hoyrat bir düşüş olmasındandır. Yazgısının bütününden korku dolu bir tiksinti duymasaydı, gençlik erotizmini de çok daha dingin bir biçimde üstlenirdi, tutarlı bir cinsel eğitim bu krizi aşmasında çok yardımcı olurdu. Ve karma eğitim sayesinde, yüce Erkek gizeminin doğmasına fırsat kalmazdı. Gündelik teklifsizlik ve özgür yarışımlar bu gizemi öldürürdü. Karma eğitim sistemine karşı yükseltilen itirazlarda her zaman cinsel tabulara duyulan saygı vardır, ama çocuğun merakına ve hazzına ket vurmaya çalışmak boşunadır. Bu şekilde olsa olsa birtakım bastırmaların, takıntıların, nevrozların yaratılmasına yol açılır; ergen kızların yüceltilen duygusallığı, eşcinsellik ateşleri, platonik tutkuları ve bunların beraberinde getirdiği tüm saçmalıklar ve haylazlıklar, kimi çocuksu oyunlardan ve gerçek deneyimlerden çok daha zararlıdır. Genç kızın kazancı özellikle şu olurdu: Erkekte bir yarı-tanrı değil yalnızca bir arkadaş, bir dost, bir eş aradığından, varoluşunu kendisi üstlenmekten kaçınmazdı; erotizm ve aşk, bir vazgeçiş biçimine bürünmez, özgür bir aşma niteliği taşırdı; kız bunları eşitler arası bir ilişki gibi yaşayabilirdi. Elbette çocuğun bir yetişkin olmak için üstesinden gelmesi gereken bütün güçlükleri bir kalemde silmek söz konusu olamaz; en anlayışlı, en hoşgörülü eğitim bile onu kendi deneyimini kendi hesabına yaşamaktan muaf tutamaz. Sadece, onun yoluna nedensiz yere bir yığın engelin dikilmemesi beklenebilir. Artık "kötü" küçük kızların kızgın demirle dağlanmaması bile bir ilerlemedir, psikanaliz ebeveynleri bir ölçüde eğitmiştir; bununla birlikte kadının cinsel oluşumunun ve cinsellikle tanışmasının şimdiki koşulları o kadar acıklıdır ki kökten bir değişim düşüncesine karşı yükseltilen itirazların hiçbiri geçerli olamaz. Söz konusu olan, insanlık durumunun kızda yansıyan olumsallıklarını ve sefaletini ortadan kaldırmak değil, bunları aşması için ona bir araç sunmaktır.

Kadın hiçbir gizemli alınyazısının kurbanı değildir; onu belirleyen özelliklerin önemi, büründükleri anlamdan gelir; yeni bakış açılarıyla kavrandıklarında bunların üstesinden gelinebilir. Gördüğümüz gibi kadın, erotik deneyiminde erkeğin egemenliğini hisseder ve bundan nefret eder. Buradan, yumurtalıklarının onu sonsuza dek diz çökmüş olarak yaşamaya mahkûm ettiği sonucuna varmamak gerekir. Erkek saldırganlığı ancak erkeğin egemenliğini olumlamak üzere işbirliği içinde olan bütün bir sistem bağlamında bir efendi ayrıcalığı olarak ortaya çıkar; ayrıca kadın zaten edilgen olduğunu *düşündüğü* içindir ki sevişme sırasında kendini edilgen *hisseder*. Birçok modern kadın, bir yandan insan olma saygınlığını talep ederken, erotik yaşamını hâlâ bir kölelik geleneğinden hareketle kavramaktadır. Bu yüzden erkeğin altına yatmak veya içlerine girilmesi onlara küçük düşürücü gelir ve frijit olacak şekilde kasılırlar, ama gerçeklik farklı olsaydı, sevişme jestlerinin ve pozisyonlarının simgesel olarak ifade ettiği anlam da farklı olurdu. Örneğin sevgilisine para veren, ona egemen olan bir kadın, görkemli aylaklığından gurur duyabilir ve etkin olarak gücünü harcayan erkeği köleleştirdiğini düşünebilir. Artık bir yığın çift ilişkisinde cinsel bir den-

ge vardır ve zafer ve yenilgi kavramları yerlerini karşılıklı alışveriş düşüncesine bırakmıştır. Gerçekte erkek de kadın gibi bir ten, dolayısıyla bir edilgenlik, hormonlarının ve türün elinde bir oyuncak, arzusunun kaygılı kurbanıdır; öte yandan kadın da onun gibi tensel ateşi içinde rıza, gönüllü armağan, etkinliktir; her biri kendi tarzında, beden olmuş varoluşun garip çiftanlamlılığını yaşar. Birbirleriyle yüzleştiklerine inandıkları o çarpışmalarda, her biri kendinde yadsıdığı parçasını eşine yansıtarak kendisiyle mücadele eder; kendi durumunun çiftanlamlılığını yaşamak yerine, her biri onun aşağılık yanını diğerine yüklemeye, onurunu ise kendine saklamaya çalışır. Oysa her ikisi de bu çiftanlamlılığı, sahici bir gurura bağlı berrak kafalı bir alçak gönüllülükle üstlenseydi, birbirlerini benzerler olarak görebilir ve erotik dramı dostluk içinde yaşayabilirlerdi. Bir insan varlığı olma gerçeği, insan varlıklarını birbirinden ayıran bütün tekilliklerden sonsuz derecede daha önemlidir. İnsana üstünlük atfeden, hiçbir zaman verili olan değildir. Eskilerin deyimiyle "erdem", "bize bağlı olan" şeyler düzleminde tanımlanır. Her iki cinsiyette de tenle zihin, sonlulukla aşkınlık arasında aynı dram oynanmaktadır; her iki cinsiyet de zaman tarafından kemirilir, ölüm tarafından gözetlenir ve ötekine aynı özsel gereksinimi duyar ve özgürlüğünden aynı övüncü duyabilir. Bu özgürlüğün tadına varmayı bilseler aldatıcı ayrıcalıklar için çekişmeye yeltenmezlerdi ve o zaman aralarında kardeşlik doğabilirdi.

Bütün bu düşüncelerin çok ütopik olduğu, çünkü "kadını yeni baştan yaratmak" için toplumun daha önce onu *gerçekten* erkeğin eşiti haline getirmiş olması gerektiği söylenecektir. Muhafazakârlar bütün benzer durumlarda bu kısır döngüyü ifşa etmekten geri durmamışlardır. Ne var ki tarih döngüler halinde gelişmez. Kuşkusuz, bir kast aşağı konumda tutulursa aşağı durumda kalır. Bu döngüyü ancak özgürlük kırabilir; Siyahların oy vermesine izin verilsin, oy vermeye layık hale gelirler; kadınlara çeşitli sorumluluklar verilsin, onları üstlenmeyi bilirler. Şu bir gerçektir ki ezenlerden nedensiz bir cömertlik jesti beklenemez, ama kimi zaman ezilenlerin başkaldırması, kimi zaman da ayrıcalıklı kastın kendi evrimi yeni durumlar yaratır. Bu şekilde, erkekler kendi çıkarları doğrultusunda kadınları kısmen özgürleştirme noktasına gelmişlerdir. Kadınlara düşen, yükselişlerini sürdürmektir ve sağladıkları başarılar onları bu yönde cesaretlendirmektedir. Er geç kusursuz bir ekonomik ve toplumsal eşitliğe erişecekleri hemen hemen kesin gibi görünmektedir, bu da içsel bir başkalaşımı beraberinde getirecektir.

Kimileri, öyle ya da böyle, böyle bir dünya mümkün olsa bile arzu edilir değildir, diye itiraz edecektir. Kadın erkeğiyle "aynı" olduğunda hayatın "tadı tuzu" kalmayacaktır. Bu akıl yürütme de yeni değildir. Şimdiki durumu sürdürmekte çıkarı olanlar, genç geleceğe bir tebessüm bile göndermeden yitip gidecek olan hayranlık verici geçmiş için gözyaşı dökerler her zaman. Köle pazarlarının ortadan kaldırılmasıyla, öylesine görkemli bir biçimde açelya ve kamelyalarla bezenmiş büyük plantasyonların katledildiği, Güney'in tüm zarif uygarlığının mayınlandığı doğrudur; eski danteller, zamanın tavan aralarında Sistina Şapeli'nin

iğdiş edilmiş şarkıcılarının o berrak seslerinin yanına kaldırılmıştır ve kendisi de tozlanmaya terk edilme tehdidi altında olan belli bir "kadınsı cazibe" gerçekten vardır. Nadir çiçekleri, dantelleri, hadım edilmiş bir erkek sesinin berraklığını, kadınsı cazibeyi takdir etmemenin barbarlık olduğunu kabul ederim. Kendini bütün görkemiyle teşhir ettiğinde "cazip kadın", Rimbaud'yu telaşlandıran "aptal resimler, kapı üstleri, dekorlar, soytarı perdeleri, tabelalar, popüler kitap süsleri"nden çok daha coşku verici bir nesnedir. En modern yapaylıklarla bezenmiş, en yeni tekniklerle işlenmiş haliyle en eski çağların içinden, Thebes'ten, Minos'tan, Chichen Itza'dan gelmektedir o; ayrıca Afrika çalılarının ortasına dikilmiş totemdir, hem bir helikopterdir hem bir kuştur ve en şaşırtıcı olanı da şudur: Yaprakların hışırtısı onun boyalı saçlarının altında bir düşünceye dönüşür ve göğüslerinden sözler dökülür. Erkekler açgözlü ellerini bu mucizeye uzatırlar, ama onu yakaladıkları an mucize ortadan kaybolur; eş ya da sevgili, herkes gibi ağzıyla konuşmaktadır: Sözleri ancak kendileri kadar değerlidir, göğüsleri de. Bu kadar kısa süren –ve bu kadar ender olan– bir mucize için, her iki cinsiyete de zararı dokunan bir durumun sürdürülmesine değer mi? Çiçeklerin güzelliği ve kadınların çekiciliği kendi değerleriyle takdir edilebilir; şayet bu hazinelerin bedeli kan ya da mutsuzluksa, onları feda etmeyi bilmek gerekir.

Şu bir gerçektir ki bu fedakârlık erkeklere özellikle ağır gelmektedir. Kadının kendini gerçekleştirmeyi tamamlamasını yürekten isteyen erkek pek azdır; kadını hor görenler bu fedekârlıktan kendilerinin ne kazancı olacağını anlamazlar, onu çok sevenlerse kayıplarının ne olacağını pek iyi görürler. Ayrıca, yaşanmakta olan evrimin yalnızca kadınsı cazibeyi tehdit etmediği de doğrudur. Kendisi için varolmaya başlayan kadın, ona erkek evreninde ayrıcalıklı bir yer sağlayan suret ve aracı olma işlevlerinden el çekecektir. Doğanın sessizliği ile başka özgürlüklerin talepkâr varlığı arasında sıkışmış olan erkeğe hem benzeri hem edilgen bir nesne olan bir varlık büyük bir hazine gibi görünür. Eşini efsanevî bir imge olarak algılıyor olabilir, ama bu imgenin kaynağını ya da bahanesini oluşturduğu deneyimler yine de gerçektir: Ve onlardan daha değerli, daha mahrem, daha yakıcı bir şey yoktur. Kadının bağımlığının, aşağı konumda oluşunun, mutsuzluğunun bu deneyimlere özel rengini verdiğini inkâr etmek söz konusu olamaz. Hiç kuşku yok ki kadının özerkliği, erkekleri pek çok sıkıntıdan kurtaracağı gibi pek çok kolaylıktan da mahrum edecektir. Şüphesiz cinsellik serüvenini yaşamanın, yarının dünyasında yitip gidecek olan belirli biçimleri vardır, ama bu, sevginin, mutluluğun, şiirin, düşün o dünyadan sürüleceği anlamına gelmez. Hayal gücü yoksunluğumuzun her zaman geleceği ıssızlaştırdığını gözden kaçırmayalım; bizim için yalnızca bir soyutlamadan ibarettir gelecek; her birimiz orada olmayacağımıza gizli gizli esef ederiz, ama yarının insanlığı onu teninde ve özgürlüğü içinde yaşayacak, gelecek onun şimdiki zamanı olacak ve o da onu tercih edecektir. Cinsiyetler arasında, hakkında hiçbir fikrimizin olmadığı yeni tensel ve duygusal ilişkiler doğacaktır. Daha şimdiden erkeklerle kadınlar arasında, geçmiş yüzyılların icat etmeyi düşünemeyeceği masum ya da cinsel dostluklar, rekabetler, suç ortaklıkları, arka-

daşlıklar ortaya çıkmıştır. Örneğin, bana en tartışma götürür gelen savsöz, yeni dünyayı tekbiçimliliğe, dolayısıyla can sıkıntısına yargılı kılandır. Bu dünyadan can sıkıntısının eksik olmadığını ve özgürlüğün kesinlikle tekbiçimliliğe yol açmayacağını düşünüyorum. Her şeyden önce, erkekle kadın arasında her zaman belli farklılıklar kalacaktır; kadının kendine özgü bir biçimi olan erotizminin, dolayısıyla cinsel dünyasının, onda özel bir duyumsallık ve duyarlılık yaratmamış olması düşünülemez. Kendi bedeniyle, erkek bedeniyle ve çocuğuyla ilişkileri, hiçbir zaman erkeğin kendi bedeniyle, kadın bedeniyle ve çocuğuyla kurduğu ilişkilerle özdeş olmayacaktır. "Farklılık içinde eşitlik"ten o kadar söz edenlerin, eşitlik içinde farklılıklar olabileceğini söylediğimde bana katılmamaları için kötü niyetli olmaları gerekir. Öte yandan, tekdüzeliği yaratan kurumlardır: Haremdeki genç ve güzel köle kadınların hepsi, sultanın kolları arasında her zaman aynıdır; Hıristiyanlık, insan dişisini bir ruhla donatarak erotizmi günah ve efsaneye bulamıştır. Kadına mutlak tekilliği geri verildiğinde, aşk dolu sarılmaların dokunaklı lezzeti ortadan kalkmayacaktır. Erkekle kadın somut olarak benzer olsalar, âlemlerin, sefahatın, esrimenin, tutkunun olanaksız olacağını ileri sürmek saçmadır. Tenle tini, anla zamanı, içkinliğin baş dönmesiyle aşkınlığın çağrısını, hazzın mutlaklığıyla unutuşun yokluğunu karşı karşıya getiren çelişkiler hiçbir zaman ortadan kalkmayacaktır; gerilim, parçalanma, sevinç, varoluşun yenilgisi ve zaferi her zaman cinsellikte, maddeleşecektir. Kadını özgürleştirmek, erkekle kurduğu ilişkileri inkâr etmek değil, onu bu ilişkilere hapsetmeyi reddetmektir; kadın kendini kendisi için ortaya koyduğunda, erkek için *de* varolmaya yine devam edecektir. Karşılıklılık içinde birbirlerini özne olarak kabul ettikleri halde, her biri diğeri için bir *başka* olmayı sürdürecektir. İlişkilerindeki karşılıklılık, insan varlıklarının iki ayrı kategoriye bölünmüş olmasının yarattığı mucizeleri, arzuyu, sahip olmayı, aşkı, düşü, serüveni ortadan kaldırmayacaktır. Ayrıca vermek, fethetmek, birleşmek gibi bizi heyecanlandıran sözcükler anlamlarını koruyacaktır; tam tersine, insanlığın "bölünmesi"nin sahici anlamına, insan çiftininse gerçek biçimine kavuşması, insanlığın yarısının köleliğinin ve onun getirdiği tüm bir ikiyüzlülük sisteminin ortadan kalkmasıyla mümkün olacaktır.

Marx, "İnsanın insanla dolaysız, doğal, zorunlu ilişkisi, *erkeğin kadınla ilişkisidir*"[5] der. "Erkeğin kendini ne kadar *cinsiyet varlığı*, yani insan olarak kavradığı, bu ilişkinin niteliğinden çıkar; erkeğin kadınla ilişkisi, insan varlıkları arasındaki ilişkilerin en doğalıdır. Dolayısıyla, erkeğin *doğal* davranışının ne kadar *insanileştiği* ya da *insanî* varlığının ne kadar onun *doğal* varlığı haline geldiği, onun *insanî doğasının* ne kadar kendi *doğası* haline geldiği, kendini bu ilişkide belli eder."

Daha iyi ifade edilemezdi. İnsana düşen, özgürlüğün hükümranlığını verili dünyada zafere ulaştırmaktır; bu en üstün zaferi kazanmak için, başka şeylerin yanı sıra, erkeklerin ve kadınların, doğal farklılaşmalarının ötesinde, ikirciksiz biçimde kardeşliklerini olumlamaları gerekir.

---

5 *Œuvres philosophiques* [*Felsefe Yapıtları*], cilt VI. Altını çizen Marx.

"Kadın doğulmaz, kadın olunur". Bu meşhur cümle, 1949 tarihli İkinci Cinsiyet'in odak noktasını oluşturur. Simone de Beauvoir böylece cinsiyet meselesini doğanın alanından çıkarıp kültürün ve tarihin alanına yerleştirirken, bir anlamda toplumsal cinsiyet tartışmasını da erkenden başlatmış olur. Bunu yaparken hem varoluşçuluk, fenomenoloji ve yapısalcı antropoloji gibi kendi çağdaşı olan düşünceleri hem de Hegel ve Marx gibi felsefe klasiklerini cinsiyet düzleminde yeniden okur.

Beauvoir'a göre kadın, kendine has bir durum tarafından, tarih boyunca farklı koşullar altında yeniden üretilen Başkalık durumu tarafından belirlenmiştir: Kadın ile erkek arasında eşitsizlik vardır, kadın ikinci cinsiyettir ve hem bireysel hem de toplumsal bakımdan ezilmiştir. Bu durumun temelinde yatan öncesiz sonrasız kadınlık efsanesi, ataerkilliğin başlıca unsurlarındandır. Ataerkillik sadece kadını değil, erkeği de bu çerçevede üretir ve belirler. Öyleyse kadın ile erkek arasındaki eşitsiz ilişki kadının veya erkeğin doğasından kaynaklanmaz. Kadın ve erkek, doğal veya biyolojik belirlenimlerden ziyade tarihsel ve kültürel birer kurgudur. Öte yandan kadının ezilmişliği diğer ezilenlerin durumundan farklıdır. Kadınlar, aralarındaki farkları aşan ve kapsayan kadınlık durumunun bilinciyle hareket etmezler. Öncesiz sonrasız kadınlık efsanesinin etkisi altında kadın içkinliğe hapsolmuş, adeta içkinlikle özdeşleşmiştir. Bu kavramsal çerçeveden hareketle Beauvoir, kadının özgürlüğü, ev içi emek, annelik, evlilik kurumu, kadın bedeninin tahakküm altına alınması gibi, feminist düşüncenin güncel meselelerine dokunan birçok konuyu tartışmaya açar. Son kertede kadın ve erkek kurgularının tarihin diyalektik hareketine tâbi olduğunu ve bu hareket içinde aşılıp yıkılacağını düşünür. Ama bunun olmazsa olmazı kadının etkili eylemidir. Kadının ve erkeğin özgürleşmesi Beauvoir düşüncesinde kadının dünyada eylemesiyle ve üretmesiyle mümkündür ancak.

1970'lerden beri Türkçe basımı bulunmayan İkinci Cinsiyet'i yeni çevirisiyle Türkiyeli okura sunuyor, feminizm tartışmalarına katkıda bulunmasını diliyoruz.

ISBN 978-605-7685-12-4

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

UNESCO Chair on GenderEqualityand Sustainable Development Koç University, Turkey

KOÇ ÜNİVERSİTESİ